

10256/31

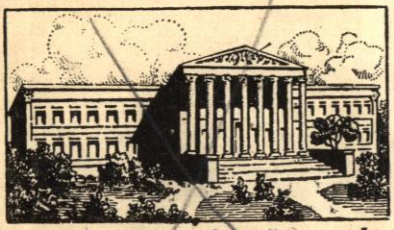
KLASSZIKUS

REGÉNYTÁR

SCOTT.

IVANHOE

N. M.

MAGYAR NEMZETI MUZEUM
ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRA

OLVASÓTERMI KÉZIKÖNYVTÁR
011200
KIKÖLCSÖNÖZNI NEM SZABAD

Klasszikus
Regénytár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Klasszikus Regénytár

Szerkesztik

Ambrus Zoltán és dr. Voinovich Géza

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

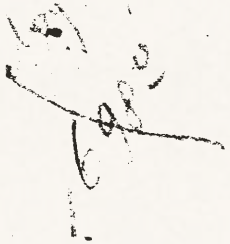
Ivanhoe

Irta Scott Walter

Forditotta Gineverné Győry Ilona

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

BUDAPEST
RÉVAI TESTVÉREK IROD. INT. R.-T.
1906

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

10.256/31

R
1965

KÖNYVTÁRA
napló
1957. 80. sz.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

IVANHOE

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

ELSŐ FEJEZET.

Mig ott beszéltek, égperemre ért
Az esti nap. Ekkor nyugodni tért
A jóllakott sertések fürge száza,
Mely éles lárma közt tolult a házba.

Azon a nyájas vidéken, a hol a földet a boldog Anglia Don folyója öntözi, régesrégen még nagy erdők terültek el, beborítva hegyet-völgyet Sheffield és Doncaster között. Az erdőség némi maradványát ma is látni még a Wentworth és Werncliffe kastélyok kertjeiben, meg Rotterham környékén. A mesék idejében Wantley híres sárkánya is itt lakott; később, a fehér és piros rózsa harczainak korában, itt zajlott le nem egy a leghevesebb ütközetek közül; — és itt élték világukat azok a törvényszegő száműzött daliák, a kiknek híre-neve szájról-szájra szállott a dalok révén.

Ez volt a színhely, a hol történetünk lejátszódott, a mi pedig az események idejét illeti, ez I. Richard uralkodásának utolsó korszaka volt; — az a korszak, mikor a csüggedő alattvalók óhajtani ugyan forrón óhajtották a fogságba került király visszatértét, de remélni már nem merték. Év év után múlt s az elárvult alattvalók a leigázás minden nehézségét végigszenvedték. A hatalmaskodó főnemesek István uralkodása alatt jobban vérszemet kaptak, mint valaha s bizony II. Henrik minden körültekintése is csak imígy-amúgy tudta őket engedelmességre bírni; — ezek most aztán, a király távollétében egyszerre leráztak minden féket. Mikor az angol államtanács megpróbált óvást emelni, egyetlenegy főúr sem hederített rá; hanem egyre-másra építették kastélyaik

körül az erődítményeket; a várőrség és a jobbágyság számát megnövelték s jóformán egész környezetüket a hűbéri viszony igája alá hajtották. Minden törekvésük mögött természetesen az a czél rejlett, hogy minél több hatalmat biztosítsanak maguknak jó eleve, arra az esetre, ha majd üt az óra, hogy nyiltan kenyértörésre kerül a dolog a villongó hatalmak között.

A köznemességnek mindezideig megvolt az a nagy erőssége, hogy az ősi alkotmány értelmében függetlenségüket mindig megőrizhették az olyan elhatalmasodott hűbéres urakkal szemben; — ez a jog törvénybe volt iktatva; de most azért mégsem sokat segített rajtuk és helyzetük így egyre súlyosabbá változott. Mert milyen választás állott előttük? Ha hűbéresévé szegődtek egy-egy ilyen kiskirálynak s ha kölcsönös megegyezés révén ezek oltalma alá helyezték magukat, s viszonzásúl támogatást ígértek nekik fegyveres vállalkozásaik esetére: — akkor igaz, hogy az ideiglenes békességet megvásárolták e réven; de csakis függetlenségük árán, már pedig ez a függetlenség bármi másnál drágább volt minden angol előtt. Aztán meg számot kellett vetniök azzal is, hogy ha egyszer ily módon lekötötték magukat, akkor menniök kell, akár micsoda esztelen, vakmerő vállalatba rohanjon is bele pártfogó hűberuruk. Ha pedig megkötötte magát az ilyen köznemes és nem akarta elismerni a főurak hatalmát; akkor vége-hossza nem volt annak a zaklatásnak, a mivel gyötörték. Hisz annyi módjuk volt reá, hogy gyengébb szomszédjaiknak ártalmára legyenek, sőt végromlását okozzák; — az erre való ürügynek sohasem voltak híjával; meg aztán az akarat sem hiányzott. Arra, hogy valaki az ilyen hatalmasok haragját magára vonja, teljesen elég volt az, ha a helyett, hogy az ő pártfogásukat kérte volna ki, arra számított, hogy biztonságának megőrzésére talán elegendő lesz a maga békés, ártalmatlan magatartása és az ország törvényének ereje.

S volt egy körülmény, a mely még jobban elmérgesítette a helyzetet s fokozta mind a főurak zsarnokoskodását, mind az alsóbb osztályok bajait: — s ez a körülmény Vilmos normann herczeg győzelmének volt

az eredménye. Négy nemzedék nem volt elegendő arra, hogy az ellenséges normann és angolszász fajt vérbeli-leg összeolvassza, vagy hogy közös nyelv és közös érdekek révén egybekösse azt a két nemzetet, a melyek közül az egyik még ekkor is, négy emberöltő után is érezte a diadal büszkeségét, a másik pedig minden enyhület nélkül szenvedte a leveretés százféle súlyos következményét. A hatalom teljesen a normann urak kezébe ment át s hogy ez a kéz kemény vasmarok volt, annak a történelem a bizonysága. Az angolszász fejedelmek és főnemesek családjait vagy kiirtották, vagy birtokaiktól fosztották meg, kevesen voltak, a kik mind a két veszedelmet elkerülték; a köznemesi vagy még alantasabb osztályban is alig akadt olyan, a kinek birtokában maradt volna az apáiról rászállt örökség. A királyi politika oda irányúlt, hogy minden lehető módon, jogos és jogtalan eszközökkel egyaránt gyengítsék a nép azon osztályának erejét, a melyről nem alaptalanúl volt elterjedve az, hogy olthatatlan gyűlöletet táplál a győzelmes idegenek iránt. A normann házból való fejedelmek szembeötlő módon tüntették ki kegyükkel a normann alattvalókat a legyőzöttek rovására. Törvényt törvény után hoztak, mind olyant, a mi arra volt szánva, hogy mintegy megnövelje az amúgy is nehéz rablánczok súlyát; — az újonnan behozott vadászati törvény, meg sok ahhoz hasonló teljesen ellentmondott az angolszászok szabadságszerető, de szelíd lelkületének. Az udvarnál, meg a főurak kastélyaiban, a hol a fény és pompa nem maradt mögötte az udvarénak, mindenütt a normann-franczia volt a társalgás nyelve; sőt a törvényeknél is ezen a nyelven folytak a tárgyalások s így hirdették ki az ítéletet is. Szóval a franczia volt az előkelőség és a törvény nyelve; az erőteljesebb és hangzatosabb angolszász nyelv pedig odaszorúlt a jobbágyok és szántóvetők kunyhóiba. Mivel azonban valami érintkezés mégis szükséges volt a földesurak és azok között, a ki ezt a földet termékennyé tették az urak számára, lassanként megalakúlt a francziából és a szászból összeszűrt új nyelv. Eleinte csak arra volt jó, hogy a két faj úgy a hogy megértesse magát egymással, de foko-

zatosan aztán e vegyülékből keletkezett a mostani angol nyelv, a melyben a győzők és a legyőzöttek nyelve oly szerencsésen olvadt össze s a melyet azóta is annyira gazdagítottak a klasszikus nyelvekből meg a déleurópai népek szókincséből.

Talán nem volt felesleges az imént elmondottakat visszaidézni az olvasó emlékezetébe, a ki talán meg is feledkezett már arról, hogy az angolszász faj II. Vilmos uralkodása után is külön nép gyanánt élt az országban s tartott is arra, hogy távol maradjon a hódító néptől. Igazi nagy történelmi események, háború vagy népfölkelés alakjában ugyan nem nyilatkozott meg a népnek ez az érzelme, de azért a győzők és legyőzöttek között fennálló nagy nemzeti különbség, továbbá annak végiggondolása, hogy mik voltak ezelőtt és mivé lettek most, elegendő volt arra, hogy a sebek behegedését meggátolja. Egészen harmadik Edward idejéig fennmaradt ez az ellenségeskedés, minek következtében a legyőzött szászok és a győztes normannok törzsei nem vegyültek össze egymással.

A nap hanyatlott és sugarai oda hullottak a nagy erdőség egyik pázsitos tisztására. Ennek peremén száz meg száz alacsony, zömöktörzsű, de hatalmas erejű tölgyfa állott; talán azok közül valók, melyek még látták itt léptetni a daliás római harczosokat. A terebélyes fák messzire kinyújtották csomós ágaikat a selymes üdezöld pázsit fölött; soraik közé beljebb az erdőben bükkök és magyalbokrok vegyültek; a sűrű cserjésben meg éppen mindenféle fű, fa nőtt összevissza. Néhol olyan sűrűen fonódtak egybe az ágak és szövevényes indák, hogy még a rézsútosan eső sugaraknak is útját vágták; máshol ismét szabadon hagytak egy-egy olyan messzefutó erdei ösvényt, melynek kanyarulatait a szem olyan gyönyörködve szokta követni, azon merengve, vajjon micsoda még rejtelmesebb, még regényesebb erdei tájra vezethet az az út. A biborfényű esti sugarak néhol a fák mohos törzseire estek s azokat vonták különös rőt világosságba, máshol ismét a pázsitig törtek útat s azt szórták tele aranyszínű foltokkal. A tisztás kellő közepén alacsony domb vagy inkább földhányás emelkedett, még pedig

olyan szabályos alakban, hogy mesterségesen rakott magaslatnak kellett lennie. A tetején irdatlan nagy kövek lehettek körben felállítva egyszer s néhány még ott volt, arra mutatva, hogy itt valaha a pogány druidák tarthatták babonás istentiszteleteiket. Hét kőoszlop még állott, a többi ki volt mozdítva helyéből; valószínűleg olyanvalaki döntögette le buzgalomból, a ki a keresztyén hitre tért s nem akarta tűrni a pogány oltárt. Egynéhány kő ott hevert a másik hét oszlop tövében; néhány meg oda dőlt a halom lejtőjére. Csak egyetlen egy nagy, ormótlan kő hengeredett le egészen a domb lábához, egy kis csermely medrén dőlve keresztül, úgy, hogy a víznek meg kellett kerülnie az akadályt, a melynek ellenállása folytán a vízerecske halk csörgedezést hallatott, hogy innen aztán ismét előbbi hangtalanságában siessen tovább.

Az egész tájon csak két emberi alak volt látható; durva ruházatukra s egész külsejükre nézve igazi jellemző alakjai a York-grófságbeli rengeteg lakóinak. Kivált az öregebbik látszott mogorva, bárdolatlan szilaj embernek. Ruházata kezdetleges volt és durva; — a testhez álló ujjas valami állat irhájából készült; eredetileg a szőr is rajta lehetett hagyva, de most már úgy lekopott, hogy bizony ki nem lehetett találni, miféle állat szolgáltatta a köntöst. Ez a hosszú zeke leért egészen a földig, de ez is volt jóformán az egyedüli ruhadarab az emberen. Az állatbőr-zekén nem volt más nyílás, mint a nyakkivágás, a mi azonban elég bőnek látszott arra, hogy a köntöst a fején keresztül ölthesse magára az illető, mint az inget. A férfi lábát vaddisznóbőr szíjakkal fölerősített sarú fedte. A sarú szíjjai kötözték oda azt a lábszárvédő bőrlemezt is, mely a lábikrán felül ért, úgy, hogy csak a térde maradt csupaszon, mint a skót felföld lakóinál szokás. Hogy a bőrzeke még feszesebben símuljon a testhez, érczcsattos bőrtüszővel volt a derékhoz szorítva; erről egyoldalt egy kis bőrtáska lógott, másik oldalon meg tehénszarvból csinált kürt. Kés is volt a tüszőbe szúrva; kecskeszarv nyelű, hosszú, hegyes, kétélű kés, olyan, a mit már ebben a régi időben is sheffieldi penge néven ismertek. Feje födetlen volt a férfinak s a nap ellen csak csomókba tapadt, sűrű, bozontos haja védte; de ezt

aztán rozsdás sötétvörös színre is égette a nap, úgy hogy a haj nagyon elütött a szinte kalászsárga szakálltól. Még csak egy dolog volt rajta olyan, a mit nem lehet megemlítés nélkül hagynunk; egy nagy érczkarika a nyakán, olyan mint a kutyák nyakörve. De kapcsa vagy nyílása nem volt, mert az egész karika egy szilárd darabbá volt forrasztva. Arra elég bő volt, hogy a lélegzésben a legkevésbbé se gátolja az embert, de viszont szűkebb, semhogy szétráspolyozás nélkül el lehessen távolítani a nyakról. Az érczörvön ez volt írva szász rovással: „Gurth, Beowulf fi, Cedriknek, Rotherwood urának jobbágya".

A disznópásztoron kívül, — mert Gurthnak ez volt a foglalkozása, — egy másik férfi is ült a ledöntött druidaoszlopokon. Ez mintegy tíz évvel látszott fiatalabbnak, mint társa s ruházata jobb anyagból készült és czifrábban, mint azé, noha a szabása nem sokban ütött el. Bíborpiros zekéjére kezdetleges módon tarka-barka, bolondos díszítés volt halmozva. Válláról rövid gallérköpeny függött; bíborpiros, mint a zeke; a bélése pedig élénk sárga; noha a piros is, a sárga is ugyancsak be volt már piszkolódva. Hosszára nézve ugyan szűken mérték a köpenyt, de mivel bőnek annál bővebb volt, gazdája könnyen csaphatta egyik válláról a másikra a piros lebernyeget, a mi csak annál furcsább öltözetdarabnak tűntette aztán fel. Kézcsuklóin keskeny ezüst karpereczeket viselt; nyakán ennek is volt egy örv, de ezüstből, mint a karpereczek s rajta ez a felírás: „Wamba, Balga udvari bolond fia; Cedriknek, Rotherwood urának jobbágya". Wamba is sarút viselt, mint a másik, csakhogy a bőrlemez helyett szövetből való szárharisnya födte a lábikráját, felemás volt a harisnya is, egyik piros, másik sárga. Fején csörgősapkát viselt s az apró érczcsörgők minden mozdulásnál csilingelni kezdtek; mivel pedig Wamba ritkán volt nyugodtan, hanem lépten nyomon hányta a fejét jobbán-balra, a csörgés csaknem szakadatlan volt. A csörgősapka körül ívekbe vágott szélű és áttört kemény bőrpánt volt, s ez úgy állt, mint valami régies homlokpántalakú korona, míg a sapkának egy csúcsban végződő, túrózacskó alakú része a

vállra ért s úgy figyegett jobbra-balra. A csörgők ennek a végére voltak erősítve és mind ez a sapka, mind az ember arczának félig dőre, félig ravasz kifejezése elárúlta az udvari bolondot, a kinek az a kötelessége, hogy a nagy urakat mulattassa, mikor kénytelenek otthon maradni. Övén Wamba is viselt egy kis bőrtáskát, mint társa, de sem kése, sem jeladó kürtje nem volt; mivel talán olyan osztályhoz tartozónak tekintette mindenki, a kit veszedelmes volna megtámadni. E helyett csak egy kis léczkardja volt; olyan mint a milyennel a pojáczák szoktak hadakozni a színpadon.

A két férfinak különben a ruházata sem lehetett különbözőbb, mint arczkifejezésük és egész magatartásuk. A pásztoré szomorú volt és komor; feje le volt horgasztva mélyen, olyan sötét csüggedéssel, a melyet szinte fásúltságnak lehetett volna mondani, ha vérelfutotta szemében nem ült volna ott valami elnyomva veszteglő, de kitörni kész dacz. Wamba szemében ellenkezőleg az a kifejezés honolt, a mi a leggyakoribb volt a maga osztályabeli emberek között; valami tétova, kicsit csúfondáros kíváncsiság fürkésző tekintete; — az egész ember mozgékony volt, mint a kéneső, nem maradt nyugodtan egy perczig sem; arcza, mozgása mind elárúlta azt a határtalan önelégültséget, a mivel a maga megjelenésére és helyzetére gondolt.

Beszélgettek s a párbeszéd angolszász nyelven folyt közöttük, mert hisz az alsóbb osztályok mind ezt beszélték, kivéve a normann katonákat, meg a hatalmas normann hűbérurak közvetlen alárendeltjeit.

— Tyűh, hogy a mennydörgős mennykő üssön ebbe a csürhébe! Mán megint a hány, annyifelé van mind. Akármi legyek, ha a kétlábú farkas meg nem tizedeli őket, mielőtt hazaérünk, — kiáltott fel most hirtelen Gurth és hatalmas erővel fújt bele a kürtjébe. A recsegő harsogásra az erdőből a makkoló disznók nem sokkal dallamosabb hangon feleltek vissza; de nem igen törtettek a pásztor felé, mert az ízletes bükkmakktól igen nehezükre esett elszakadni; némelyik meg attól a kényelmes fekvőhelytől nem akart megválni ott a pocsolya iszapjában. Erre aztán a pásztor más módon igye-

kezett a csürhét mozdúlásra bírni. „Vitéz, ne, Vitéz!“ kiáltott egy farkasszínű, félig szelidnek, félig agár külsejű kutyának, mire az elkezdett ide-oda eklendezni sántikálva, mintha segíteni akarna, de vagy félreértette gazdáját, vagy készakarva, *malice prepense*, csak még mélyebbre hajszolta be a disznókat az erdőbe. — Hej, hogy a gonoszok kergessék meg azt az erdőkerülőt, a miért a kutyák körmét is leszedeti, hogy aztán hasznukát ne vehessük. — Ugyan Wamba, állj talpra, aztán kerüld meg a dombot; ha ott mögéjük állsz és úgy tereled magad előtt, úgy haza hajthatod, mint a kezes bárányokat.

— Ohó, czimbora; csakhogy, mikor a lábamnak azt mondom, hogy mozdúljon, aztán gyerünk, azt mondja, hogy bolond, a ki belegázol ebbe a dágványba; — a ruhámnak sincs ínyére; meg egész úri magamnak se. Aszondom és neked, ne uszítsd rájuk azt a kutyát, hanem füttyentsd ide, amazokat pedig bízd a sorsukra; hiszen egyre megy, akár a haramiák, akár a kóborló zarándokok teszik rájuk a kezüket, akár pedig normanná változtatják a disznóidat holnap reggelre, a te könnyebbségedre.

— A disznókat normanná az én könnyebbségemre? Beszélj már okosan, mert nekem kisebb gondom is nagyobb annál, hogy az ilyen kóficz beszédből kiválogassam a velejét.

— No jó; — hát mondd csak, mi a neve a te röfögő állatjaidnak, addig a míg négy lábon szaladgálnak?

— Hogy mi? Hát disznó. Hisz ezt minden bolond tudja.

— No és a disznó név jóravaló angolszász nyelven van mondva; de hát akkor úgy-e mindjárt más néven nevezik a normannok, mihelyt meg van pörkölve, fölnégyelve, vagy fölakasztva a lábánál fogva, mint az árulók. Úgy-e, hogy akkor normannosan már *pork* a neve, a mi nyelvünkön,* úgy-e?

* Wambának ez az elmeskedése csak angolban érthető igazán, mert az angolban ma is meg van az, hogy az állatokat élő állapotban mind oly néven nevezik, a mely angolszász eredetű szó: ox, swine; sheep, calf; leölt állapotban, mint ennivaló, mindezek franczia eredetű nevet nyernek: marhahus-beef (fr. boeuf), pork (porc), mutton (mouton), veal (veau).

— Az a.

— Hát látod, míg az állat él aztán gondot ád annak az angol jobbágynak, a kire bízva van, addig angol neve van, de mikor ennivaló lesz belőle és felviszik a kastélyba a nagyurak lakomájára, akkor egyszerre franczia nevet kap ez is ugyanúgy, mint a mi derék angol ökreink, még a bornyúk is; — úgy ám; a míg gondot adnak, addig angolok; de mindjárt normannokká válnak, mihelyt dőzsölésre kellenek.

— Szent Dunstanra, igazat beszélsz, bolond, de keserű igazságot; bizony már jóformán csak a levegő a miénk, a mit beszívunk és tán azt is csak azért hagyták meg, hogy viselni bírjuk azt a terhet, a mit ránk raknak. Mindebből nekik jut a java; a legjobb, a legkövérebb az ő asztalukra kell mindenből; a legszebbek az ő ágyuk számára; a legderekabbak az ő katonáik lesznek, hogy az idegen vezérek szolgálatában hagyják ott a szerencsétlenek a foguk fehérét, valami távoli országban, az Isten háta mögött. Áldja meg az Úristen a mi nagy jó urunkat, Cedriket; az aztán legény a gáton, az megállja a helyét; hanem Front-de-Boeuf maga jön be az országba nemsokára s akkor majd búsulhatunk rajta, hogy a mi urunk minden törekvése hiába való volt. — De ahun a, nézd csak a Vitézt, hajtja ám már maga előtt a csürhét; itt vannak egy szálig. Derék állat vagy, Vitéz.

— Te Gurth, — szólalt meg most a másik, — te engem bolondnak nézel igazában is, máskülönben nem szólnád el magadat így előttem. Csak egy szót kellene elmondanom abból, a mit Front-de-Boeuf Reginaldról vagy Malvoisin Fülöpről mondtál, és akkor nemsokára itt himbálódzol majd valamelyik fán elijesztő példa gyanánt mindazokra, a kik a normann főurakat sértegetni merészlik.

— Te nyomorult! Most el akarsz árulni; azért csaltad ki belőlem azt, a mit mondtam?

— Hogy elárullak? Nem, azt csak az okos emberek tennék; — a bolond nem tud ilyen jövedelmező dolgot kieszelni és . . . de csitt; ki jön itt? — folytatta Wamba a közeledő lódobogásra figyelve.

— Sohase törődj vele, — felelt Gurth s kezdte a csürhét hajtani a kutya segítségével a lassan elnyúló erdei út mentén.

— Csakhogy szeretném ám a lovasokat látni, — felelt Wamba; — hátha egyenesen a tündérországból hoznak izenetet Oberon királytól.

— Hogy a kerge kórság essen beléd, — felelt a disznópásztor; — csak jár a szád hiába, vagy nem látod, hogy vihar van készülőben. Már dörög is, ni! Micsoda cseppek! Akkorák, mint egy tallér és milyen egyenesen, laposan vágódnak le a földre. Aztán nézd csak a fákat; hisz csöndes az idő, aztán mégis, hogy bólogatnak, tekeregnek az ágak; szinte recsegnek bele, mintha vihart éreznének. Tőlem játszhatod a bölcset, de azért ez egyszer jobb, ha rám hallgatsz, aztán szedjük a lábunkat, hogy födél alatt legyünk minél előbb, mert ítéletidő lesz az éjjel.

Úgy látszott, hogy a bolond is igazat ád pajtásának, mert rögtön megindúlt, mialatt Gurth egy jókora furkósbotot véve fel a fűből, szintén hazafelé egyengette útját. Eumaeus ez utódja azonban nem indúlhatott meg szaporább járással addig, míg a kutya segítségével a visító csürhét nem indította útnak.

MÁSODIK FEJEZET.

Volt egyszer egy vidámkedvű barát,
A ki, viselte bár a szőrharát,
Vadászni eljárt vígan bárhova,
Istállójában tombolt sok lova.
Csilingelő szerszámmal merre ment,
Meghallották azt minden házba bent,
Szólt, szólt a szent barát csengője hangja,
De hejh, nem volt biz ez templom harangja.
CHAUCER

Wambának ugyan beszélhetett a társa útközben, hogy gyorsabb poroszkálásra nógassa; azért a bolond lépten-nyomon talált valami ürügyet arra, hogy megálljon és meglássa a mögöttük egyre közelebb dübörgő lovascsapatot. Most egy mogyoróbokor mellett maradt

el egy pillanatra, hogy leszakítson egy csomó félérett gyümölcsöt, majd ott ácsorgott a gyalogösvényen, hogy rávigyorogjon egy-egy arramenő parasztleányra; elég az hozzá, addig-addig késlekedett, hogy a lovasok nemsokára elébük kerültek.

Vagy tízre rúghatott a lovasok száma s úgy látszott, hogy az a kettő, a ki a csoport élén lovagolt, nagy úr lehet, míg a többi csak amolyan csatlósféle. Az egyik úr kilétét nem volt nehéz kitalálni. Látszott rajta, hogy magasrangú pap, még pedig a Szt. Bernát-rendű „tarka barátok", a cisztercziták közül való, csakhogy a ruházat anyaga sokkal finomabb volt rajta, mint a milyent a rend törvényei megengednek. Csuhája és palástja finom flandriai posztóból készült és gazdag, lágy redőkben omlott végig szép délczeg, bár kissé hízásnak indult alakján. Arcza épp oly kevéssé árulta el az önmegtartóztatást, mint ruházata a világi hiúságok megvetését. Vonásait szépnek lehetett volna mondani, ha szeme sarkában ott nem lappang az a ravasz epikuri hunyorgás, a mely a gondosan rejtegetett élvezetvágy jele szokott lenni. De azért hivatása és társadalmi helyzete eléggé megtanították az önuralomra, úgy, hogy arczára bármely pillanatban rá tudta erőltetni az ünnepélyes komolyság kifejezését, noha ez az arcz leginkább a jókedvű, élni szerető ember természetéről beszélt. Hadat izenve a kolostori rendszabályoknak meg a pápai pásztorlevélnek, az egyház e szolgája bizony drága prémekkel szegette be és béleltette ki a köntösét; — a palástját olyan drága aranycsatt fogta össze a nyakán, hogy a szerzetesrend öltönyének ez az erősen megjavított és kifinomított alakja emlékeztetett a jelenkor kvekker hölgyeinek eljárására, a kik az alapvonásokban megtartják ugyan a rend kívánta ruházatot, de azért a finomabb anyagok alkalmazása meg az itt-ott való apró változtatások révén úgy átváltoztatták, hogy az egésznek valami kaczér jellege keletkezett, úgy, hogy a nagy egyszerűség mellett is csöppet sem zárja ki a világi hiúság gondolatát.

A tiszteletreméltó egyházi férfiú jól táplált öszvéren ült s ennek az egész szerszáma csak úgy csengett-bon-

gott, az akkori idők divatja szerint az apró ezüst csengetyűktől. A hogy megülte az öszvért, abban igazán nem volt semmi a kolostori ember félénkségéből, inkább egész tartása a gyakorlott, jó lovast árúlta el. Sőt látszott, hogy az ilyen szerény teherhordó állat, mint a milyen az öszvér, bármilyen jól van is fölszerelve s bárhogy be van is tanítva a kényelmes poroszkálásra, azért a délczeg barátnak csak az országúton való csöndes utazásokra szolgál. Az egyik kísérő, egy világi pap például egy gyönyörű tüzes kis spanyol mént vezetett, hogy majd más alkalomra kéznél legyen. A legszebbet, a mit Andalusia valaha nevelt; már pedig ezt a fajta lovat a kalmárok nagy vesződséggel és sok koczkáztatással tudták csak szállítani más országba, a kiváltságos osztályok gazdag emberei számára. A nyeregtakaró csaknem a földig ért s ennek pompás kelméje keresztekkel, püspöksüvegekkel s más egyházi jelvényekkel volt telehímezve. Egy másik kísérő meg teherhordó öszvért vezetett kötőféken; s az állat bizonyára az előkelő úr podgyászát czipelte. A csoport végén két bernátrendi barát ügetett öszvérháton, jókedvűen fecsegve és vajmi keveset törődve a többiekkel.

A pap társa negyven év körüli férfi lehetett; szikár magas alak, csupa izom, igazi athléta alak, a kinek egész testéből mintha minden puha, gyönge szövetet kiküszöbölt volna a folytonos, kemény testgyakorlat s nem hagyott volna meg benne mást, mint az izmot, int, csontot és idegeket. Ez a test ezer megpróbáltatást kiállhatott már s látszott, hogy kész elébe állani újra más ezernek. Fejét prémszegélyű skarlát színű úgynevezett mozsár sapka földte, s csakugyan nem hiába nevezték *mortiernek,* olyan is volt, mint egy felfordított mozsár. A keskeny peremtől tehát jól meglátszott az egész arcz s ennek kifejezése tisztán arra volt szánva, hogy az idegenben rettegést, vagy legalább is tartózkodó tiszteletet keltsen. Az úrias, hatalmas erejű vonások szembeszökők voltak az arczon, a melyet az izzó délvidéki nap csaknem feketére égetett. Volt az egészen valami olyan is, mintha a kitombolt szenvedélyek viharа után most mintegy szunnyadna ez az arcz; — hanem azért a homlok-erek

kiduzzadó volta, meg a sűrű, fekete bajuszszal árnyékolt felső ajak nagy mozgékonysága azt is elárulták, hogy az a vihar most elült ugyan, de fel is támadhat megint igen könnyen. Az átható nézésű, éles, sötét szem szintén mintegy beszélni látszott a legyőzött veszélyekről s daczos tekintete szinte kereste az ellenállást, hogy aztán elsöpörhesse diadalmasan a törhetetlen akaraterő révén. A homlokán végighúzódó mély sebhely csak komorabbá tette az egész arczot; félszemét pedig még sötétebb kifejezéssel ruházta fel, mert noha a seb a látást magát nem rontotta meg, de ideiglenesen mégis zavarta, úgy, hogy a szem pillantása más lett tőle.

Felső öltönye a szabásra nézve a társáéhoz hasonlított, mert ez is bő, szerzetesi palást volt, mint amazé, de mivel skarlát-piros posztóból volt szabva, azt mutatta, hogy a lovag nem tartozik a négy fennálló szerzetesi rend közül egyikhez sem. A piros köpeny jobb vállán különös alakú kereszt volt kivágva fehér posztóból. Ez a felső ruha olyan valamit takart, a mi első pillanatra nem látszott a papos jellegű palásttal összeférőnek, ugyanis aczél-lánczszemekből kovácsolt pánczélinget. Ennek újja és a keztyűrész oly finoman simult, mintha szövőszéken készítették volna sokkal lágyabb anyagból s a mint a vörös köpeny redői hátralebbentek, látszott, hogy a lábszárakat ugyanilyen anyag védi, sőt a lábikrát is; csak a térden meg a lábfején volt a lánczszemek helyett finoman kovácsolt lemezpánczél. Ez az öltözet volt a lovag védelmi fegyverzete. Övébe hosszú, kétélű tőr volt tűzve s ez volt az egyedüli támadásra való fegyver nála.

Ez a lovag nem öszvéren ült, mint társa, hanem erős, csontos lovon, melyet csak úgy bérbe vett az országúton való ügetésre, hogy a maga paripáját kiméllhesse addig. A pompás állat, melyet egy csatlós vezetett, teljes hadi felszerelésben haladt az úton; még fején is rajta volt az ércz fejvédő a homlokrészből kinyúló hosszú hegyes vassal. A nyeregkápáról egyoldalt rövidnyelű hadiszekercze lógott, gazdagon díszített damaszkusi habos aczélból, a másik oldalról meg a lovag tollas sisakja és lánczszemekből fűzött arczvédője, valamint

az a kétkezes markolatú kard, a milyent ez időben használtak a lovagok. Egy másik fegyverhordozó a lovag hosszú lándzsáját vitte. Ennek hegyéről villásvégű zászlócska lebegett, melynek piros alapján ugyanolyan fehér kereszt látszott, a milyen a köpenyt díszítette. A fegyverhordozónál volt még a lovag háromszögletű kis paizsa is; a felső szélén elég széles volt arra, hogy a mellet megvédje, de onnan aztán keskenyedve alúl hegyes csúcsba futott össze. Az egész paizs be volt vonva vérpiros posztóval, úgy, hogy czímert nem lehetett rajta látni.

A két fegyverhordozó után két sötét arczú, fehér turbános szolga ment; szemmel láthatólag valami távoli ország szülöttei. A lovagnak s egész kíséretének megjelenésében sok volt az idegenszerű; a fegyverhordozók öltözete fényes; a keleties ruházatú szolgák nyaka köré ezüst örv volt kovácsolva, ugyanolyan érczből voltak a pereczek is fekete karjukon és lábszárukon. Ruházatuk nehéz selyem volt, tele drága hímzéssel, hogy ez is mutassa gazdájuk előkelőségét s a szolgák e pompája megkapó ellentétben állt magának a lovagnak katonás egyszerűségével. A kisérők fegyverzete is díszes volt nagyon; görbe kardjuk markolatja is, övezője csupa arany; a keleti török pedig még ennél is drágább mestermunkával voltak díszítve. A nyereg szarván mindegyikük előtt egész csomó hajító dárda nyugodott; vagy négy láb hosszú mindegyik; a feje erős, kovácsolt aczél. A szaraczénok nagyon szerették ezt a fegyvert. A minek tanúsága még ma is egy katonai fegyvergyakorlat, az *El Jerrid,* melyet némely keleti országban még fenntartottak.

A kisérők lovai is idegen eredetűek voltak, csak úgy, mint gazdáikéi szaraczén földről valók lehettek, így hát arab fajból valók. Könnyed, karcsú testük, a vékony csülökcsukló, a ritka sörény és a szökkenő, ruganyos mozdulás más fajra vallott, egészen, mint a milyen lovakat Flandriában és Normandiában tenyésztettek arra a czélra, hogy a vaspánczélos lovagok teljes fegyverzetben is megülhessék. Olyan különbség volt a légiesen könnyed arab lovak meg a nehéz északi faj között, hogy

ha egymás mellé állították, mintha csak a húsból, csontból alkotott ló meg annak az árnyéka álltak volna egymás mellett.

A sajátságos összeállítású lovascsapat nem csak Wamba kíváncsiságát izgatta, de fölkeltette még nehézkesebb társának figyelmét is. A papról rögtön kitalálták, hogy az nem lehet más, mint a Jorvaulx apátságbeli perjel, a kit köröskörül a vidéken mindenütt jól ismertek, mint olyan embert, a ki szereti a vadászatot, a jó asztalt, jó bort, sőt, ha a hír nem ítélt felőle igazságtalanúl, még az olyan világi örömöket is, a melyek még amazoknál is kevésbbé férték össze szerzetesi fogadalmával.

Csakhogy ez a kor olyan lazán fogta fel az egyház embereinek fogadalmát, a világi és a szerzetesrendi papokét egyaránt, hogy Aymer perjel azért még igen tisztességes hírnek örvendett az apátság környékén. Derűlt, elnéző, jókedvű természete és az a készség, a melylyel megadta a feloldást az ismert, gyakori apróbb bűnök alól, nagy kedveltjévé tették a perjelt a főúri és előkelőbb köznemesi osztálynak. Ezek közül különben sokakkal atyafiságban is állott a prior, mert maga is normann nemes volt, jó házból való, úri ember. A hölgyek meg már éppen nem vizsgálták igen szigorú, kérlelhetetlen szemmel annak az erkölcsét, a ki az ő nemüknek oly nagy tisztelője volt és a ki oly sokféle módját tudta annak, hogyan lehet elűzni az unalmat, a mi oly gyakran meglepte az ilyen régi hűbérúri kastélyok termeit és lugasait. A perjel a rendesen megengedett módnál sokkal nagyobb odaadással szerette pap létére a vadászat örömeit, de hát neki szabad volt a legkitünőbben betanított sólymot, kutyát tartani s ez aztán jó ajánlólevél volt számára az egész északi járás ifjú nemesei előtt. Az öregebbekkel szemben ismét más hangból ment a nóta, s ezt a másik szerepet is ügyesen tudta játszani, ha szükség volt reá. Olvasottsága, tudása ugyan felületes volt csak, de arra elegendő lehetett, hogy a főurak tanulatlansága előtt nagynak tünjék fel; meg azután, ha jónak látta, fellépésébe is annyit tudott belevegyíteni az egyházi ember méltóságából, hogy a ki látta, a legkedvezőbb véleménynyel lehetett a perjel istenes, vallásos voltát ille-

tőleg. Még az alatta állók is, a kik pedig a legszigorúbb bírái szoktak lenni a kiváltságosaknak, elnézéssel tekintettek Aymer prior apró tévedéseire. Bőkezű ember volt s tudjuk, hogy az adakozás sok bűnt eltakar, ha éppen néha más értelemben is, mint a hogy azt a Szentírás érti.

A szerzet jövedelmei egyrészt a saját nagyon jelentékeny költekezéseit is födözték, másrészt meg módot nyújtottak neki arra a bőkezű adakozásra is, a mit a parasztsággal szemben számtalanszor tanúsított és a melynek révén sokszor segített minden rendi és rangú szűkölködőn. Ha Aymer, a perjel sok időt töltött el lóháton s éppen annyit a lakoma mellett, vagy ha virradat felé azt látták, hogy óvatosan síklik be az apátság kapuján valami légyottról jőve, a mely a sötétség óráit foglalta le, — az emberek csak a vállukat vonogatták és arra gondoltak, hogy hát hiszen ugyanezt mind megteszi sok más tisztelendő testvére is az Úrban, a nélkül, hogy még csak olyan engesztelő sajátságai is lennének, mint emennek voltak. Aymer priort meg az ő egész mivoltát, tehát már a mi két emberünk is jól ismerte. Mikor közelükbe ért a lovascsapat, a két angolszász jobbágy meghajolt a pap előtt a maga szögletes modorában, mire ez azzal felelt: *„Benedicite mes fils."*

De a másik lovagnak és kísérőinek egész megjelenésén annyira el volt ámúlva a két jobbágy, hogy míg szemmeresztve nézték emezeket, jóformán alig hallották, hogy a perjel azt kérdezte, nincs-e itt valami olyan hely a közelben, a hol éjszakára megszállhatnának. Az is lehet, hogy az a nyelv, a melyen az áldást mondta meg a kérdéseket intézte a pap, nem volt kedvezően hangzó a két szász fülében, ha éppen értették is úgy, a hogy.

— Azt kérdezem tőletek fiaim — szólalt meg újra a perjel, hangját fölemelve s a *lingua Franca* nevű nyelvkeveréket használva, a melyet ez időben normannok és szászok használtak egymásközt; — azt kérdeztem, hogy nem tudtok-e itt a közelben valami olyan jámbor embert, a ki keresztyéni szeretetből és az anyaszentegyház iránt való ragaszkodásból éjjeli

szállást és táplálékot adna az egyház két legszerényebb szolgájának?

Ezt a saját fontosságának olyan öntudatával mondta, a mi erős ellentétben állott aztán a választott alázatos szavakkal.

— Az anyaszentegyház két legszerényebb szolgája, ismételt magában Wamba, de bolond létére olyan bolond még sem volt, hogy megjegyzéseit hangosan mondta volna. — Szeretném látni az anyaszentegyház pinczemestereit, étekfogóit és egyéb eféle alázatos szolgáit.

Mikor aztán hozzáfűzte már magában a perjel szavaihoz ezt a megjegyzést, akkor fölvetette szemét a földről, hogy feleljen a kérdésre:

— Ha a tisztelendő atyák nem vetik meg a jó lakomát meg a kényelmes otthont, akkor néhány mérföldnyi lovaglás után jó tanyát találnak éjjelre a brinxworthi-i apátságban, a hol már méltóságuknál fogva is a legszívesebb vendégszeretetre tarthatnak számot; ha azonban jobb szeretnék úgy tölteni az estét, mint bűnbánó, vezeklő emberhez illik, akkor fordúljanak be a tisztelendő atyák ott annál a vad hegyi útnál, s ha egyenest haladnak, oda juthatnak Copmanhurstbe, a remete kúnyhóhoz, a hol egy jámbor, szigorú életű szerzetes részeltetné őket vendégszeretetében és imáiban.

A perjel azonban csak rázta a fejét mindkét javaslatra.

— Testvérem az úrban, ha e csengők csilingelése nem zavarta meg agyad velejét, akkor tudhatod, hogy *Clericus clericum non decimat*, vagyis, hogy mi, az egyház szolgái nem akarjuk igénybe venni egymás vendégszeretetét, hanem inkább a világiaktól várjuk el azt: alkalmat adva nekik arra, hogy Istent szolgálják az ő felkent szolgái iránt tanúsított tisztelet és szívesség révén.

— Igaz ugyan, hogy én, mint a ki csak szamár vagyok, megtiszteltetésnek veszem, hogy a fejemen ugyanolyan csörgőket viselhetek, mint tisztelendőséged öszvére, de azért azt hiszem, az anyaszentegyháznak is úgy kellene tennie az irgalmassággal, mint a hogy min-

den erénynyel kell tennünk, hogy kezdjük el azt mindjárt a hozzánk legközelebb állókon gyakorolni.

— Vége legyen ennek a vakmerő beszédnek, ficzkó, — dördült közbe a másik lovag; — inkább azt mondd meg, ha tudod, merre az út. — Aymer perjel, mi is a neve annak a szabadosnak?

— Cedrik a neve. Cedrik, a szász. Mondd csak, jó fiú, közel vagyunk a birtokához, vagy meg tudnád mutatni oda az útat?

— Az utat nem lesz könnyű megtalálni, — szólalt meg Gurth — és Cedrik háza népe korán tér nyugalomra.

— Ugyan, mit állsz elő ilyesmivel — csattant fel a pánczélos lovag; — hát ha lefeküdtek, keljenek fel és lássák el a magunkforma útast azzal, a mire szükség van; mert mi nem kolduljuk a vendéglátást, a mit követelni is van jogunk.

— Nem tudom, — felelt Gurth kedvetlenül, — megmutassam-e az útat a gazdám házához olyanoknak, a kik követelni akarnak olyan valamit, a mit a legtöbben kegy gyanánt is csak félve kérnének.

— Velem akarsz vitatkozni, rabszolga? — kiáltotta a katona s azzal belevágta a sarkantyút lova oldalába, hogy ez egy ugrással ott termett az út túlsó szélén, mire a katona felemelte lovagló ostorát, hogy a parasztott megfenyítse.

Gurth szeméből fenyegető, vad tekintet villant elő e látványra s a jobbágy szilaj, bár valamennyire habozó mozdulattal kapott a késéhez; — de e pillanatban Aymer lépett közbe, hogy az összecsapást meggátolja.

— De a szent Szűzre, Brian testvér; hisz most nem vagy Palesztinában pogány törökök és hitetlen szaraczénok között; — mi szigetlakók nem tűrjük el a testi fenyítést, ha csak nem a szentegyház részéről, a mely „megostorozza azt, a kit szeret". Mondd csak, jó ember, — fordult erre ismét a bolondhoz és szavának egy kisebb fajta ezüst pénzzel adott nyomatékot, — melyik hát az út a szász Cedrik házához, azt nem mondhatod, hogy nem ismered és a vándorokat még akkor is kötelességed útba igazítani, ha nem volna is hivatásuk olyan szent, mint a mienk.

— Szent atyám; a te tisztelendő testvéred és társad szaraczén fejének látása óta a magam szegény fejéről sem tudom, hol áll; — jó lesz, ha ma este magam is haza találok nagynehezen.

— Ugyan, ugyan, hogyne tudnád megmondani, ha akarod, — felelt Aymer. — Tisztelendő testvérem egész életében a szaraczénok ellen küzdött a szent sír visszafoglalásáért, a templárius lovagok közül való, a kikről hallhattad, hogy félig szerzetesek, félig katonák.

— Ha csak félig szerzetes, — felelt a bolond, — akkor ne viselkedjék egészen esztelenül olyanokkal szemben, a kikkel az úton találkozik, még ha éppen nem sietnek is valami nagyon megfelelni olyan kérdésekre, a melyekhez semmi közük.

— Megbocsátom a tréfát, — felelt a prior, — azzal a feltétellel, ha végre megmutatod az útat Cedrik kastélyához.

— Nos tehát — szólt Wamba, — tartsanak tisztelendőségtek innen jobbra egészen addig, míg elérnek az Elsűlyedt Keresztig, a melyből talán csak egy könyöknyi áll ki a földből; — onnan aztán fordúljanak balra, mert a kereszttől négy különböző út vezet és akkor remélem, födél alatt lesznek, mielőtt még a vihar kitör.

A perjel megköszönte a bölcs tanácsot, mire a lovascsapat elvágtatott a vihar elől menekülők gyorsaságával. Mikor a lódobogás elenyészett a távolban, Gurth így szólította meg a másikat: — No, ha ezek megfogadják a bölcs tanácsot, a mit kaptak, bajosan érnek ma Rotherwoodba.

— De nem ám, — vigyorgott az udvari bolond, — hanem Sheffieldet azt elérhetik, ha jó szerencsével járnak és az csak olyan jó hely lesz a számukra. Már olyan rossz vadász még sem vagyok, hogy a kutyának megmutassam a vad nyomát, ha nem akarom, hogy rátaláljon.

— Igazat mondasz, nem volna jó, ha Aymer meglátná Lady Rowenát; az meg tán még rosszabb lenne, ha Cedrik összetűzne a másikkal, pedig aligha lenne másképp. De mint jó cselédhez illik, lássunk és halljunk bár, szólni ne szóljunk semmit.

Ezzel visszatérünk a lovasokhoz, a kik ezalatt már elég messze jártak és folytatták a társalgást normann-franczia nyelven, mint a hogy a felsőbb osztályoknál mindig is ez járta, kivéve azt a néhány főurat, a ki még szeretett tiszta angolszász eredetével kérkedni.

— Mire vélje az ember ezeknek a ficzkóknak a hányaveti vakmerőségét, — szólalt meg a templárius. — És miért léptél közbe, hogy még csak meg sem büntethettem?

— Az első kérdésedre csak azt felelhetem, hogy az egyik közülök bolond; no és bolond lyukból bolond szél fúj; — a másik ficzkó meg abból a hajthatatlan, kemény angol fajtából való, a milyen, mint már mondtam neked, van még a legyőzött szászok között és az ilyennek öröme telik benne, ha minden módon kimutathatja a győztes ellenség iránt érzett rosszindúlatát.

— No, de én csakhamar megpúhítottam volna; szokva vagyok az ilyenekhez. A török foglyok törhetetlen makacsságánál Odiné magáé sem lehetett erősebb; és azért mégis két hónapra azután, hogy az én házamba kerültek, úgy megpúhúlt valamennyi a rabszolgatartóm keze alatt, hogy csoda volt látni. Hiába, résen kell az embernek lennie, hogy tűz vagy méreg révén baj ne érje, mert ezek a gazok akármelyiket szívesörömest használnák az ember megrontására, csak hozzáférjenek.

— Igen, de végre is minden országban mások a szokások; és nem is szólva arról, hogy azzal, ha azt a ficzkót megvered, még nem tudtad volna meg az útat; — egyszersmind azt is megérhetted volna, hogy összetűztök a dolog miatt Cedrikkel, ha odajutunk hozzá. Emlékezzél arra, a mit mondtam; ez a gazdag, szabad nagyúr kemény legény; büszke, heves és féltékeny. Daczos bátorsággal néz szemébe a normann nemességnek; kikezd, ha kell, Front-De-Boeuf Reginalddal és Malevoisin Fülöppel is, már pedig azokkal nem száll szembe akárki fia. Olyan keményen helytt áll, ha az angolszászok jogairól van szó és olyan büszke arra, hogy egyenes leszármazottja Herewardnak, a Heptarchia korából való bajnoknak, hogy mindezért úgy szokták nevezni: Cedrik, a szász. Kérkedik azzal, hogy a szász néphez

tartozik, a mit mások inkább letagadnának, attól félve, hogy nekik is részük lesz a *vae victis*-ben vagyis a legyőzöttekre rótt szigorú törvények súlyában.

— Perjel barátom, — szólt a templárius, — te a *galanterie* dolgaiban ugyancsak jártas vagy; értesz a női szépséghez is és a szerelmi ügyek *arrêt*-iben csak úgy kiismered magadat, mint akármelyik troubadour; hanem azt mondhatom neked: elvárom, hogy az a Rowena grófnő ugyancsak szép legyen, ha az önuralkodást odáig kell vinnem a kedvéért, hogy nyájas és udvarias legyek egy olyan fennhéjázó ficzkó iránt, mint a milyen gyanánt az atyját, Cedriket írtad le.

— Cedrik nem az atyja Rowenának és csak távolról rokonok; Rowena még magasabb származású, mint Cedrik. Hanem a gyámja; noha azt hiszem, maga tette meg magát a leány gyámjául; de az bizonyos, hogy a saját édes gyermeke sem lehetne drágább neki. A grófnő szépségéről nemsokára meggyőződhetel magad; és ha arczbőrének áttetsző, rózsás fehére, szelíd kék szemének méltóságos és mégis lágy kifejezése nem űzik ki emlékedből a fekete hajú palesztinai leányok képét, sőt akár a Mohamed paradicsomának huri-it is, akkor magam is hitetlen vagyok, nem pedig egyházunk igaz fia.

— De hátha a híres szépség értéke „megméretvén, hiányosnak találtatik", tudod-e még a fogadásunkat?

— Az arany galléromat tettem föl tíz tömlő chianti bor ellen; — és az a bor olyan biztosan az enyém már, mintha csak a kolostorban volna az öreg Dénesnek, a pinczemesternek a gondja alatt.

— A bíró pedig én magam leszek, — folytatta a templárius — és csakis akkor leszek kénytelen fizetni, ha saját akaratomból vallom be a legyőzetésemet és azt, hogy a lemúlt pünkösdig egy év alatt nem láttam hozzá fogható szépet. Így volt? Vigyázz, veszélyben az aranygallér; én viselem azt majd Ashby-de-la Zouchban, a lovagi tornán.

— Nyerd meg és akkor viselheted. Bízom benned, hogy igaz választ adsz, mint az lovaghoz és baráthoz egyaránt illő. Hanem annyit mondok, testvér, hogy jó

lesz, ha a nyelvedet egy kicsit hajlékonyabb, lágyabb beszédre kényszeríted annál, a milyenhez a hitetlen foglyok meg keleti rabszolgák között szoktál. Ha Cedrik, a szász, sértést tapasztal, — már pedig nem nehéz megbántani, — akkor aztán nem nézi a te lovagi címedet, se az én főpapi mivoltomat, vagy bármelyikünk szent rendjét, hanem kikerget a házából s akkor aztán hálhatunk a szabad földön. Ügyelj, hogyan tekintesz Rowenára, mert Cedrik féltékeny gonddal őrzi; ha e tekintetben kedve ellen cselekszünk, veszve vagyunk mindketten. Azt mondják, hogy Cedrik a saját fiát is elűzte hazúlról, mert szerelemmel emelte szemét erre a szépségre, a kit, úgy látszik, csak messziről szabad imádni, de közeledni hozzá nem szabad másféle gondolattal, mint a milyennel a Boldogságos Szűz oltárához lépünk.

— Eleget tudok. Egy estére tehát magamra parancsolom a legnagyobb tartózkodást és olyan szende leszek, mint egy szűzleány. De a mi azt illeti, hogy Cedrik még talán ki is utasíthatna a házából, a felől magam, a fegyverhordozóim és Hamet meg Abdalla jót állunk neked, hogy nem úgy lesz.

— Jobb lesz, ha nem is engedjük a dolgot az összetűzésig jutni. De nézd csak, itt van a besüppedt kereszt. Csakhogy átkozott dolog, olyan sötét van, hogy alig tudom, melyik út az igazi. Úgy-e azt mondta a bolond, hogy balra fordúljunk.

— Nekem úgy tetszik, hogy jobbra — szólt Brian.

— Nem, nem, balra; még emlékszem, a mint mutogatott balfelé a fakardjával.

— Igen ám, de a balkezében tartotta a kardot, s azzal bökdösött ott maga előtt az ellenkező irányba.

Mindkettő makacsúl ragaszkodott a maga állításához, mint az már az ilyen vitáknál szokott lenni, végre a szolgákat is megkérdezték, de ezek nem voltak akkor elég közel, mikor a bolond beszélt, hogy hallhatták volna a szavát. E közben Brian észrevett valamit, a mi előbb, kikerűlte a figyelmét. — Ni, mondta, itt a kereszt tövében alszik vagy halva fekszik valaki; Húgó, mozdítsd csak meg a lándzsád végével.

Alighogy a csatlós engedelmeskedett, az alvó meg-

mozdúlt rögtön s így szólalt meg jó francziasággal: — Akárki vagy is, nem nagy udvariasság részedről, hogy a gondolataimat megzavarod.

— Csak azt akartam megkérdezni, nem tudod-e az útat Rotherwoodba, a szász Cedrik kastélya felé, — szólt a perjel.

— Magam is oda igyekszem, — felelt az idegen — és ha volna lovam, vezetőtök is lennék, a mi javatokra is lenne, mert az út tekervényes egy kicsit, noha én magam jól eligazodom rajta.

— Köszönetre is, jutalomra is számot tarthatsz, barátom, — szólt Aymer, — ha szerencsésen elvezetsz bennünket Cedrikhez.

Ezzel oda fordúlt az egyik szolgához s megparancsolta, hogy ez üljön át a vezeték lóra, a magáét meg adja át az idegennek.

A vezető egészen más iránynak indúlt, mint a mit Wamba jelölt ki nekik, csak azért, hogy félrevezesse. Az út nemsokára mind mélyebbre vitt be az erdőbe és nem egy patakon kellett átgázolniok; a míg magához a patakhoz jutottak is, a körülötte levő mocsár maga elég veszedelmet tárt eléjük; de az idegen, mintha ösztönszerűen kitalálta volna, hol van a legjobb út, óvatosan haladva nemsokára kivezette társait egy sokkal szélesebb és jobb útra. Innen aztán odamutatott, a honnan egy nagy, alacsony, szabálytalan épület látszott s aztán így szólt a perjelhez: — Az ott Rotherwood, a szász Cedrik otthona.

Ez volt aztán az örömhír Aymernek, a ki nem volt valami erős idegzetű ember, és leírhatatlan ijedelmeket állt ki a veszedelmes dágványokon való gázolás alatt. Félelmében még csak kérdést se mert vezetőjéhez intézni mindeddig, de mert hogy biztonságban érezte magát a közeli hajlék láttára, kiváncsisága is felébredt és kérdezősködni kezdett társuk kiléte felől.

— Zarándok vagyok, most érkezem a szent földről, — volt a válasz.

— Ott kellett volna maradnod, hogy végigküzdjed a harczot a szent sír visszafoglalásáért, — szólt bele a templárius.

— Igazad van, tisztelendő lovag úr, — felelt a zarándok, a ki rögtön tudni látszott, kivel van dolga, — de ha azokat is, a kiket eskü kötelez arra, hogy a szent várost visszavegyék, ilyen messze földön látja az ember utazni, ennyire távol a kötelességük színhelyétől, csodálhatod-e akkor, hogy egy ilyen magamforma békés paraszt nem akar ott maradni azon a helyen, a mit azok ott hagytak.

A templárius szeretett volna haragosan visszavágni, de a perjel megelőzte azzal, hogy csodálkozását fejezte ki, milyen jól emlékszik a zarándok az út minden kanyarulatára olyan hosszú távollét után.

— Itt születtem ezen a vidéken, — felelt a vezető és ez alatt már oda is értek a ház elé. A szabálytalan, alacsony épület több kisebb-nagyobb udvart zárt magába és nagy területet foglalt el, de bár méretei elárulták, hogy tulajdonosának gazdag, előkelő embernek kell lennie, azért az épület nem hasonlított azokhoz a magas, igénytelen, várszerű, tornyos kastélyokhoz, a milyeneket a normann urak építettek s a mi utóbb általános építési ízlés gyanánt terjedt el egész Angliában.

Rotherwood azonban nem állott azért védelem nélkül. Ebben a korban úri lakóház nem is állhatott volna, mert megesett számtalanszor, hogy estére kelve egyszer csak megtámadták s reggelre már porig volt égetve az egész. A házat mély árok vette körül s ezt a közeli folyóból nyert vízzel töltötték meg színig; az árok két partján pedig hatalmas palánk volt verve hegyesre faragott végű gerendákból; ezekhez meg a szomszéd erdő szolgáltatta az anyagot. A nyugati oldalon kapu volt vágva a külső palánkba; ezen át a felvonó hídra lehetett jutni s a külső kapuval szemben a belső palánkon is volt bejárás. Látszott, hogy arra is tettek kisérletet, hogyan lehetne legjobban megvédelmezni kiugró sarkokkal a kapukat, hogy az ijjászok vagy a parittyások ostroma alatt ne rongálódjék meg annyira.

A kapu alatt a templárius harsogva fútt bele kürtjébe, hogy mielőbb meghallják, mert az eső, nem hiába fenyegette őket olyan régen, most megeredt és ömlött, siketítő záporban.

HARMADIK FEJEZET.

> És erre (gyász vigasz!) az oczeánnak
> Kopár vidékéről daljás erőben,
> A szőke, kékszemű szász tört elő.
> THOMSON. (A szabadság.)

A nagy csarnokban, a hol a mennyezet alacsony volta távolról sem állott arányban a szélesség és hosszúság méreteivel, ott állt a durván gyalúlt tölgyfa-deszkákból összerótt asztal s rajta az estebéd már várta a szász Cedriket. A gerendákból és léczekből készült tető, a mely kívül zsuppal és deszkákkal volt befödve, nem zárta el a termet a bekandikáló égtől; a terem két végén levő két nagy kandalló kéményei is olyan kezdetlegesen voltak összealkotva, hogy a füstből csaknem ugyanannyi tódult be a szobába, mint ki a szabadba. Ez aztán lassanként a koromnak fekete zománczával egészen bevonta a tűzhely közelében lévő gerendákat. A két oldalfal hosszában mindenütt harczi és vadászati fegyverek függtek; a sarkok közelében pedig szárnyasajtók vezettek az ebédlő teremből a nagy épület többi részeibe.

A kastély egészben véve a régi angolszász világ bárdolatlan egyszerűségét mutatta, mert Cedrik büszke volt arra, hogy ezt így megőrizte a maga házában. A szoba földje mészszel kevert agyagból állott, keményre döngölve, olyanformán, a hogy mostanában a csűröket csinálják. A terem hosszúságának mintegy negyedrészében a padmaly magasabbra volt emelve körülbelül egy lépéssel; ezen a magaslaton csak a család főbb tagjai és a kitüntetett vendégek foglalhattak helyet. Ezen az emelvényen most karmazsín színű posztóval leterített ebédlő-asztal volt gazdagon megrakva s mig ez az asztal keresztben állott, közepéhez egy másik, jóval hosszabb asztal vége volt támasztva, úgy, hogy a kettő egy nagy T alakját adta, oly formán, mint a hogy ma is látni még az ebédlő-asztalok elrendezését Oxford és Cambridge régi kollégiumaiban. Nehéz, faragott tölgyfa-székek és lóczák álltak körüskörül s fölöttük, az egész asztal fölé

is borúlva skárlátszín posztóból redőzött mennyezet függött, hogy megóvhassa a vendégeket a becsepegő esőtől, a mi bizony nem egyszer útat talált a rozoga tető hasadékán át. Az emelvény hosszában a falak is be voltak borítva kárpittal s mind ezen, mind a padmaly szőnyegén már látszottak a hímzésdísz kezdetleges kisérletei, valamennyi élénk, sőt rikító színekben tartva. De a terem többi részén, a hol a tetőre fel lehetett látni, a falak is csupaszon voltak hagyva, csakúgy, mint a padmaly; — a durván gyalúlt, kecskelábú asztalt szintén nem födte terítő s körülötte a faragott székek helyett csak nyers fából való hosszú padok húzódtak.

Az emelvény asztalának közepén két magasabb hátú és kényelmesebb karosszék állott a ház ura és asszonya számára, a kik a közös étkezésnél a többieknek osztottak s a kiknek angolszász neve, a *lord* és *lady*, eredetileg kenyérosztót jelentett.

A két szék előtt sajátságosan faragott és elefántcsont berakással díszített zsámoly állott és ez a megkülönböztetés csakis a ház gazdáit illette meg. Az egyik széket most Cedrik, a szász foglalta el, — rangjára nézve *thán* volt csupán vagy *franklin*, szabad földesúr, mint a normannok mondták, de azért az estebédre való kénytelen várakozás miatt olyan türelmetlenséget árúlt el, a mi elég lett volna nálánál nagyobb úrnak is, már akár a régi, akár az új időkből valóknak.

Egész arcza elárulta, hogy nyílt, igaz szívű, de heves, lobbanékony természet lakik benne. Nem volt szálasabb a középmagasságnál, de széles vállú, hosszúkarú, hatalmas erejű alakja arról beszélt, hogy harczban, vadászatban jól megállja a küzdelmet. Kerek arczának minden vonása csupa nyílt becsületesség; nagy kék szeme szintén. Szép formájú feje s a gyönyörű fogsor tetszetőssé tették az egész arczot, kivált mert még hozzá az a jó kedély is ott mosolygott rajta, a mi sajátosképpen oly sokszor jár együtt a hirtelen természettel. De azért kemény büszkeség és féltékenység is lappangott a vonások között, mert hisz a thán egész élete olyan jogok védelmezésében telt el, melyeket lépten-nyomon megtámadtak, úgy, hogy a körülmények kényszerítő ereje foly-

ton ébren tartotta benne az óvatos, de kész hajlamokat. Hosszú, kalászsárga haja a feje búbjától a homlokig kétfelé volt választva s úgy hullott hosszan két vállára; — ez a dús szőke haj alig-alig szürkült ma is, pedig hiszen Cedrik jóformán már a hatvan felé közeledett. A sötét mohazöld köntöst a nyaknál meg az ujjon csuklóban szürke mókusmál szegélyezte. Ez a bő, felső öltöny begombolatlanúl volt hagyva, úgy, hogy a feszes, testhezálló skárlátszín derékravaló is látszott. A nadrág ugyanebből a piros posztóból volt szabva, de csak olyan rövidre, hogy a térdet már csupaszon hagyta. Lábán csak olyan sarú volt, mint akár a paraszt jobbágyoké, hanem finomabb bőrből való; s elől a lábfej nyergén aranycsatok tartották össze. Felső karján aranykarpereczeket viselt, nyakán pedig széles gallért ugyanebből a nemes érczből. Derekán az öv aranynyal és ékkövekkel volt kihányva s a rövid, egyenes, kétélű kardot úgy viselte benne, hogy ez függőlegesen símúlt az oldalához. A karosszék mögötti falra, prémmel bélelt karmazsínszínű posztópalást volt felakasztva és egy gazdag aranyhímzésű piros kalpag; mert ezek egészítették ki ez időtájt a gazdag földesurak ruházatát. A szék hátához most is oda volt támasztva egy széles, aczél fejjel ellátott gerely; mert Cedrik ezt jártában keltében jóformán mindíg magával vitte, majd botnak, majd fegyvernek használva azt, a hogy éppen jött.

A teremben több szolga állt, a kiken a ruházat jóformán minden fokozatot feltüntetett, a mi a gazda pompás öltözete meg a Gurth komor dísztelen külseje közt maradt. Ezek a szolgák mind lesték a szász főúr tekintetét és parancsait. Ketten-hárman a rangosabbak közül uruk háta mögött foglaltak helyet, a többi az alacsonyabb asztalnál sürgölődött. Hanem voltak a teremben Cedriknek még másféle alattvalói is, a kik szintén lesték a szemét, a parancsát; két-három vadász-kutya, a milyennel szarvasra meg farkasra mentek; aztán néhány véreb; jó fajta boltozatos homlokú, erős csontú, hosszú, selymes fülű állatok, meg végre egy-két kisebb, terrierfajta. Ezek kivált nagyon nehezen várták már a vacsorát, de azért a fajtájuk értelmességével, belátták, hogy jó

lesz meglapúlni és nem zavarni kedvetlen gazdájukat. Talán az a rövid kis fehér vessző is óvta őket, a mit Cedrik mindíg ott tartott a kerek vágódeszka mellett, hogy ha kell, hát rendreutasíthassa négylábú szolgáit. Csak egy öreg, bozontos szürke komondor élt a kedveltek jogával s odatelepedve egészen a gazdája közelébe, majd a térdéhez dörgölőzött széles, nagy fejével, majd az orrát fektette oda Cedrik tenyerébe. De most az egyszer még ezt is rendre parancsolta Cedrik: — „Csiba, Balder! Nincs kedvem semmi bolondságra."

S csakugyan, Cedrik ma nem volt valami rózsás kedvben. Lady Rowena valami távoli templomban hallgatott estéli misét; éppen csak most jött meg és át kellett öltöznie, mert csurom víz lett a ruhája az esőtől. Aztán meg volt más baj is. Gurthnak meg a rábízott sertéseknek híre-hamva sem volt még, pedig már meg kellett volna jönniök. És ez időben a késedelmet nagy ok volt rosszra magyarázni, — az erdő tele volt haramiákkal, azok is hatalmukba keríthették, csak úgy, mint valamelyik szomszédos főúr, a ki hatalmának tudatában éppen olyan hajlandó volt a tulajdonjog szentségéről megfeledkezni, akár csak a haramiák. Már pedig a szász urak vagyonának jórésze sertésekben állott, s ezek százával, ezrével is jó eleséget találtak a rengeteg erdőkben.

Türelmetlenül várta Cedrik különben bolondjának, Wambának visszatértét is, mert annak a tréfái, már olyanok, a milyenek voltak, fűszer gyanánt szolgáltak az estebéd mellé, a melyhez Cedrik jókat húzott a boros kupákból. Most, mikor dél óta egy falat sem volt a szájában, így várakoztatták az estebédjére, pedig milyen rég elmúlt már a rendes idő! Az ilyen kénytelen-kelletlen várakozás a vidéki földesuraknál rendesen okot adott mindíg egy kis dörmögésre, régen is, ma is. Türelmetlenségének itt-ott szakadozott szavakban adott kifejezést Cedrik, leginkább a pohárnokához fordúlva, a ki engesztelőül oda-oda nyújtotta neki a borral töltött ezüst serleget. — Hát Lady Rowena miért késik?

— Csak a hajékét igazítja még, — szólalt meg erre egy nőcseléd, azzal a bizalmassággal, a mihez az úrnő kedvelt belső leánya rendesen jogot tart az úri házak-

ban, — csuklyában, palástban csak nem ülhet le az asztalhoz; itt lesz nemsokára, mert gyorsabban felékesíteni magát senki se tudja a megyében, mint az én úrnőm.

Ez a fontos magyarázat valami „ühm" hangot csalt ki a kedvetlen gazdából, aztán azt tette hozzá, örülve mintegy, hogy valaki más ellen való zúgolódással utat nyithat a haragjának: — De hát az a Gurth, mi a mennydörgős mennykőt csinál ilyen soká. Hol hurczolja az ördög ilyen későn? Nem jót sejtek. Hisz jóravaló, megbízható ember volt mindig; — ha így elmarad, valami nagy okának kell lennie. Pedig valami jobbra szántam a ficzkót, számtartónak akartam megtenni.

Oswald, a pohárnok félénken koczkáztatott meg annyit, hogy a tűzeltoltó harangozás,* az estharang, csak egy órával ezelőtt szólt még csak, de szerencsétlenül választotta meg a békítő szót, mert csak ingerelte a szász nagyurat az, a mit eszébe hoztak.

— Hogy az átok fogja meg a tűzkioltó harang nyelvét, meg azt a zsarnok korcsot is, a ki ezt a szokást kezdte, de még azt a szász rabszolgát is, a ki nem restel róla egy szász ember előtt beszélni. Igen ám, ránkparancsolnak, hogy minden világot kioltsunk, de csak azért, hogy a sötétben a gazok, a haramiák jobban garázdálkodhassanak. Front-de-Boeuf és Malvoisin jól ismerik a harang hasznát, csakúgy, mint Vilmos, a korcs, vagy akármelyik normann kalandor, a ki csak ott volt Hastingsnél. Tudom, azt hozzák majd hírül, hogy az én lábas jószágomnak kellett a haramiákat az éhségtől megmenteni, azokat, a kiket már nem tudnak másképp eltartani, mint úgy, hogy szabad lopást, rablást engednek nekik. Hűséges cselédemet bizonyosan megölték, a jószágot elhajtották, Wamba pedig — hol van Wamba? Nem mondta valaki, hogy Gurth vitte magával?

Oswald erősítette, hogy úgy volt.

— Egyre több jó hírt hallok! Még a szász bolondot is elvitték, hogy a normann urakat mulattassa az is.

* A ma már érthetetlen curfew szó (est harang) tulajdonkép normann eredetű szó: couvre feu. Hogy mire való volt. Cedrik alábbi szavai magyarázzák

FORD.

Bolondok is vagyunk mindnyájan, a kik csak szolgáljuk őket és jobban lenézhetnek, kinevethetnek, mintha féleszűen jöttünk volna a világra. De nem addig van; ezért bosszút állok, — folytatá Cedrik s már az elképzelt sérelemre is megragadta a dárdát; — elmegyek az országtanácsba és egyenként szólíttatom felelősségre az ítélőmesterrel a normannokat. Van hatalmam, vannak barátaim. Csak hadd jöjjön a normann pánczél-ingben, érczpaizszsal s minden egyébbel, a mitől a gyávaság erőt remél; — állok elébük; — ezekkel a hajító dárdákkal nagyobb ellenállást is keresztül vertem én már, mint három olyan vaspánczél egymás tetejébe téve. Lehet, hogy vénellenek már a küzdelemre; hanem azért, ha vén vagyok is és magamra is maradtam azért ma is a Hereward vére folyik a Cedrik ereiben. — Hej, Wilfrid, Wilfrid, — vetette utána elmélázva és jóval halkabban, — ha te megtudtad volna magadat fékezni, apád se lenne most olyan, mint a lombja vesztett tölgyfa, a mely zilált, kopár ágaival hadakozhatik csak a kegyetlen vihar ellen.

Ez az emlék egészen elbúsította, mert lassan letámasztotta ismét a dárdát maga mellé, aztán az asztalra könyökölt s nézett le a földre mereven, mozdúlatlanúl.

Mélázásából kürtrivalgás verte föl. Erre a hangra egyszerre valamennyi kutya ugatni kezdett; nem csak azok ott, a teremben, Cedrik körül, hanem az a másik húsz-harmincz is a ház többi sarkaiban. Még a gyakorlott fehér pálczának sem volt most könnyű dolga, míg a kutyákat le tudta csitítani.

— A kapura, szolgák, — kiáltott a szász, mihelyt csak annyira csendesült a zaj, hogy meghallhatták a hangját. — Eredjetek, tudjátok meg, mi hírt hoznak. Félek, hogy rablás meg gyilkosság híre lesz az.

Alig telt bele három percz, az egyik szolga már vissza is került a hírrel, hogy Aymer, a Jorvaulx apátság perjele és Bois Guilbert Brian lovag úr, a tisztelendő templomos lovagok rendjéből, éjjeli szállást kérnek, mert elesteledtek és a vitézi tornára indúlnak Ashby-de-la-Zoucheba.

— Aymer perjel? Bois-Gilbert? — ismételte magában a neveket Cedrik. — Normannok mindaketten; de akár normann a vendég, akár szász, Rotherwood vendégszerető hírnevén ne essék csorba; — szívesen látjuk, ha ezt a házat választották; bár szívesebben láttam volna, ha tovább mennek. De nem volna szép, ha egy falatot, meg éjjeli szállást is sajnálnék tőlük; — és ha mint vendég érkezik, talán még a normann is félreteszi a sértő magatartást. Eredj, Hundebert, — szólt erre valami olyan háznagyféle szolgának, a ki egy jehér pálczával állt ura karszéke mögött; — vigy magaddal hat csatlóst és vezessétek az idegeneket a vendégházba. Lássátok el a lovakat, öszvéreket s gondotok legyen, hogy a kiséret se lásson szükséget semmiben. Adjatok nekik váltóruhát, ha kell; legyen jó tüzük; ha mosakodni akarnak, vigyetek vizet; legelőször pedig bort, sört; a szakácsoknak mondd meg, hogy adjanak hozzá a vacsorához, a mit hirtelenében lehet; aztán rögtön rakjátok fel az asztalra, ha az idegenek készek velünk megosztani. Mondd meg nekik, Hundebert, hogy magam mennék üdvözlésükre, de adott szó köt, hogy asztalom mellől soha sem megyek három lépésnél messzebb olyanok fogadására, a kik nem szász királyi vérből valók. Eredj! Gondod legyen rájuk; — ne mondják, hogy a szász szegénységet is, fukarságot is mutat nekik.

A háznagy elment a maga mellé vett szolgákkal, Cedrik pedig elgondolkozva ismételte Oswald hallatára: — Aymer prior! Nem csalódom úgy-e, a testvére Middleham új urának, Mauleverer Egidiusnak.

Oswald tiszteletteljes méltósággal intett igent.

— A bátyja benne ül a vagyonban és bitorolja a jogos földesurak helyét, Middleham Ulfgar törzsének jogait; de hát melyik normann nem bitorol valamit? A perjelről azt mondják, hogy jobban szereti a vadászkürtöt meg a kupát a harangnál, meg a bibliánál és hogy jókedvű, jólelkű ember. Hadd jöjjön. Hozza Isten. — Hogy is mondtad a templomos lovag nevét?

— Bois Guilbert Brian.

— Bois Guilbert, — ismételte Cedrik azon elgondolkozó, elmerült módon, a mit úgy szokott meg, hogy

leginkább alantasai körében élt és sokszor inkább önmagához beszélt, mint máshoz. — Bois Guilbert? Ennek a névnek hét országra jár a híre, a rossz is, a jó is. Azt mondják, az egész rendnek talán a legbátrabb katonája, de hősi hírnevét számtalanszor beszennyezte az olyan bűnökkel, a melyek olyan gyakoriak ennél a rendnél; ez is gőgös ember, lenéző, kegyetlen és buja; — mindehhez még keményszívű is, a ki nem fél se Istentől, se embertől. Igy beszél róla az a néhány harczos, a ki visszatért Palesztinából. No, hisz csak egy éjszakára szól az egész, hadd jöjjön ez is. Oswald, üttesd csapra a legrégibb hordó bort; itt legyen az asztalon a legjobb méhsör, a legkitűnőbb bikavér, a leggyöngyözőbb csiger és a legillatosabb főttbor. A legnagyobb kelyheket töltsétek meg, mert a papok, meg a templáriusok a jó bort jól megmérve szeretik igazán. Elgitha; eredj és tudasd úrnőddel, hogy ma este nem számítunk a megjelenésére; ha ugyan a saját tetszése nem kívánja úgy, hogy lejönnie méltóztassék.

— Csakhogy a saját tetszése éppen azt fogja kívánni, hogy lejöjjön, — felelt Elgitha, — mert mindig nagy örömmel hall hírt Palesztináról.

Cedrik éles, megrovó pillantást lövelt a szapora nyelvű leányra, de nemcsak Rowena, hanem mindaz, a mi hozzá tartozott valamiképp, mindörökre ment volt Cedrik haragjától, azért ennek is csak ennyit mondott: — Most elég, leány; többet mondasz, mint illendő volna. Add át izenetemet úrnődnek és bízd a határozatot reá. Itt legalább még, ebben a házban, Alfréd sarja, mint fejedelemnő uralkodhatik.

Elgitha elhagyta a termet.

— Palesztina! — ismételte a szót Cedrik. — Milyen mohón hallgatják sokan azt, a mit léha keresztes vitézek és képmutató zarándokok hoznak arról a végzetes földről. Nekem is lehetne okom kérdezősködni, várakozni dobogó szívvel az olyan mesékre, a mit a kóbor szószátyárok csak azért eszelnek ki, hogy vendégszeretetet csaljanak ki tőlünk. A fiú, a ki föllázadt ellenem, nem fiam többé és nem is törődöm vele többet, mint a legalantibbal a milliók közül, a kik a vállukon a kereszt

jelét viselték s úgy rohantak öldökölni, azt mondva, hogy ezzel Isten akaratát teljesítik.

Összevont szemöldökkel meredt maga elé a szász főúr, de e pillanatban megnyílt az ajtó s egymás után léptek be rajta a háznagy, kormányzó botjával, aztán a fáklyavivő négy szolga s utánuk a most érkezett vendégek.

NEGYEDIK FEJEZET.

Hízott ökörczímer az asztalon,
Juh, kecske, szárnyas, mindből egy halom,
Szikrázva ég a tűz, vendégre várva
S szikrázva ömlik ó-bor a pohárba.
— — — — — — — — — —
Ulysses szinte ott van, ámde messze,
Az asztalvégnél, a tömegbe veszve
Rejtőzik a király . . .

ODYSSEA. XXI. könyv.

Aymer ezalatt már élt is az alkalommal, hogy úti ruháját még fényesebbel váltsa föl. A finom kelméjű öltözet fölé redős palást borúlt, de úgy, hogy alig födte el; csak a vállról hullámzott alá a földig. A pap az egyházi méltóságot jelző nehéz pecsétgyűrűn kívül egész sereg szikrázó, csillogó ékköves gyűrűt viselt, noha ezt az egyházi rendszabás erősen tiltotta. Szakálla olyan rövidre volt nyírva, a milyenre csak a törvény egyenes megsértése nélkül le lehetett nyírni; — fejének leborotvált részét, az úgynevezett papkoszorút hímzett, bíborszín selyemsapka borította be, saruja pedig abból a finom fajta bőrből volt, a milyent csak Spanyolországból lehetett szerezni.

A templárius is ruhát váltott. És, noha sokkal kevesebb dísz volt ráhalmozva, mint társára, azért egész ruházata gazdag volt, megjelenése pedig sokkal méltóságosabb, mint amazé. Vas pánczélingét most térdig érő, testhezálló sötétbiborlila selyemújjas váltotta föl; ennek szegélyén mindenütt prém volt s e sima öltöny fölé borúlt aztán hótiszta fehér köpönyöge, gazdag

redőkben érve a földig. A nyolczsarkú kereszt a hófehér palást vállán fekete bársonyból volt kivágva. Fején most nem volt rajta a mozsársüveg s így jól lehetett látni sűrű, göndör, hollófekete haját, a mely összhangban állott a szokatlanúl sötét arczszínnel. Semmi sem lehetett volna méltóságosabb a lovag járásánál, magatartásánál, kivált, ha még az a fennhéjázó, lenéző modor nem vegyűlt volna belé, a mi oly könnyen ráragad arra, a kinek a tekintélyét soha senki nem meri kétségbe vonni.

A vendégeket szolgáik is követték; valamivel messzebb pedig ott lépkedett mögöttük vezetőjük is, kin nem volt semmi feltűnő, mert csak olyan volt, mint a többi sok zarándok, a kiket nem volt ritkaság látni. Egész testét fekete daróczcsuha födte; a válláról lelógó lebbeny a karok betakarására szolgált s ez volt, a mi megkülönböztette a többi csuhától és a miért ezt a fajtát *sclaveyn* vagy *slavonian*-nak nevezték. Lábát durva, összeszíjjazott bocskorán kívül semmi sem takarta; árnyékvető, széles karimájú kalapjának felhajtott oldalára kagyló volt erősítve; — jobb kezében vasvégű botot tartott; ennek fejére pálmaág volt tűzve: így haladt a zarándok szerényen, alázatosan a többi után. És mivel észrevette, hogy az asztalok körűl alig lesz elég hely a házi cselédség, meg a vendégurak kísérete számára, odahúzódott a nagy kandallóhoz, mert a mellett, jóformán inkább a kandalló ereszes tetője alatt szintén volt egy ülőhely; — letelepedett s azt gondolta, legalább megszárítja addig a ruháját ott, a míg valaki bevégezve az estebédet, helyet ád neki az asztalnál, vagy míg valamelyik étekfogó talán itt is megkönyörül rajta.

Cedrik a vendégek megjelenésére méltóságos, és vendégszerető nyájassággal emelkedett föl ültéből; aztán lelépve a dobogóról, három lépést tett eléjük, de itt megállt s várta, hogy odaérjenek.

— Sajnálattal mondom, főtisztelendő perjel uram, hogy fogadalmam ide köt, ehhez a ponthoz, de a fogadalom erejénél fogva még olyan vendégeknek sem menhetek messzebbre elébe, mint a milyen te vagy és tisztelendő hős társad. De háznagyom már kimentett é-

így ne látszassék ez részemről tiszteletlenségnek. Engedjétek meg azt a kérést is, hadd beszéljek a magam anyanyelvén s ha ti tudtok azon a nyelven, úgy benneteket is kérlek; ha nem, akkor szóljatok normannul; eléggé értem arra, hogy követhessem a társalgást.

— A fogadalmakat, nemes *franklin,* azaz hadd mondjam úgy, nemes *thane,* ha éppen ez a címzés elavúlt is, a fogadalmakat nem szabad megbontanunk; azok kötnek bennünket az éghez, az oltárhoz és éppen azért nem szabad azok szent kötelékeit bolygatnunk, kivéve, ha anyaszentegyházunk az ellenkezőt kivánná. A mi a nyelvet illeti, kész örömmel használom az érintkezésben azt a nyelvet, mely boldog emlékezetű nagyanyámé, Middleham Hildáé volt, a ki nem rég szenderült örök álomra, talán úgy merném mondani, hogy annak szellemében és védőszárnyai alatt, a kinek tiszteletére nyerte nevét is, Whitby-i Szent Hildát értem, békesség legyen vele.

Mikor a perjel bevégezte az útegyengetésre szánt szavakat, társa egyszerre közbe szólt röviden, de erősen megnyomva a szót: — Én mindig francziául beszélek; Richard királynak és nemeseinek nyelvén, de azért angolul is elég jól tudok arra, hogy érintkezni tudjak a bennszülöttekkel.

Cedrik szeméből hirtelen kireppent az a rosszkedvű és türelmetlen pillantás, a mit a két nemzet egymás mellé állításának hallatára alig tudott valaha is visszatartani, de aztán csakhamar emlékébe idézte házigazda voltát s ezért minden rossz érzést legyőzve, asztalhoz intette vendégeit; ott mutatva nekik helyet, valamivel alacsonyabbat a két főhely karosszékénél s azzal aztán jelt adott, hogy hozzák az estebédet.

Mialatt az étekfogók siettek Cedrik parancsát végrehajtani, a szász főúr körüljártatta szemét a termen és egyszerre csak megpillantotta Gurthot és Wambát a küszöbön. — Küldd ide azt a két ficzkót, — riadt rá Cedrik az egyik szolgára; s mikor azok ott álltak, türelmetlenül fakadt ki: — Hát nektek mi jutott eszetekbe, hogy így elmaradjatok ítélet napjáig? Úgy-e hogy rablók kezébe került a jószág?

— Nem, födél alatt van mind, egy hijja sincs, nagy jó uram szolgálatára.

— De azzal bizony nem voltál a szolgálatomra, hogy két álló óráig ilyen bizonytalanságban hagytál, már sorba szedtem mindent, melyik szomszédon hogyan álljak bosszút, ha megkárosított. Még egyszer essék ez meg és tömlöczbe dobatlak.

Gurth jobban ismerte gazdája ingerlékeny természetét, semhogy ne tudta volna, mennyivel jobb hallgatni ilyenkor, hanem Wamba, használva az udvari bolond kiváltságát, nem hagyta a dolgot annyiban.

— Okoskodol, Cedrik komám, hanem okosat nem mondasz ám azért.

— Micsoda? Vigyázz ficzkó, mert kalodába kerülsz s ott ülhetsz majd, nem a terített asztal mellett, ha vakmerőn beszélsz velem.

— Előbb mondd meg, komám, igazságos dolog-e az egyiknek a hibájáért a másikat büntetni meg?

— Már hogy volna!

— Hát akkor minek dugnád le a tömlöczbe szegény Gurthot a kutyájának, Vitéznek vétsége miatt? Arra esküt merek tenni, hogy Gurth meg én egy pillanatot se késtünk azután, hogy a disznók össze voltak terelve, csakhogy ez nem lett meg előbb, mint mikor már estére harangoztak.

— Akkor üsd agyon a Vitézt és keress más kutyát, — felelt Cedrik a disznópásztorhoz fordúlva.

— Megengedj, komám, de az igazság dolga ezzel sem lesz jobban helyre ütve; mert hát az meg megint nem a Vitéz hibája, ha megsántúlt, és nem bírta a csürhét hamarosan összeterelni; ez bizony azok hibája, a kik levágták két ujját az első lábán; szegény pára, ha megkérdezték volna előbb, hogy tegyék-e, hát bizonyosan nem kéri rá azt, a ki tette.

— Ki merészelt bántani olyan állatot, a mely az én jobbágyomé? — csattant föl a szász.

— Hát Hubert, Malvoisin Fülöp báró úr fővadásza. Ott kapta Vitézt az erdőben és ráfogta, hogy vadat hajtott.

— Átok arra a Malvoisinre meg a vadászára is.

Majd megtanítom én őket, hogy a nagy erdészeti bullában ezt a területet kivonták az erdőtörvény alól. De elég. Eredj most a helyedre, Wamba, te meg, Gurth, szerezz más kutyát és ha a vadász még egyszer kikezd veled, akkor nekem szólj; nevezzenek gyávának, ha csuffá nem teszem és át nem lövöm a mutatóujját a jobb kezén. Akkor feszítsen aztán ijjat, ha bír. Bocsássatok meg, érdemes vendégeim. De olyan szomszédok vesznek körül, a kik nem jobbak a te hitetlen ellenfeleidnél, lovag, kikkel küzdöttél. A szerény estebéd itt van előttetek; lássatok hozzá és a jó szándék engeszteljen ki benneteket az étkek egyszerű voltáért.

Az igazság azonban az, hogy a lakoma egyáltalán nem szorult ilyen mentségre. Volt ott minden bővében. Sertéshús többféleképpen; aztán baromfi, kecske, szarvas és nyul-pecsenye; többféle hal; közbe nagy kenyerek, kalácsok megszegetlenül és sokfajta édesség mézből és gyümölcsből készítve. Az apró vadmadarakat, a mi olyan bőven volt a vidéken, nem tálakon hordták be, hanem nyársakra tűzve. Igy tartották oda a vendégek elé, a kik aztán úgy vágtak belőle. Mindenki előtt ezüstserleg állott az emelvény asztalán, míg az alsó asztalon ezeket tehénszarvból készült kelyhek helyettesítették.

Mikor már éppen kezdeni akarták a lakomát, a háznagy egyszerre így kiáltott: — Megálljatok! Helyet Lady Rowenának! Ez alatt a terem felső végén megnyílt az oldalajtó s Lady Rowena lépett be négy belső leánya kiséretében. Cedriket meglepte ugyan, még pedig talán nem egészen kellemesen, hogy Rowena megjelent a vendégek között, de azért elébe sietett és szertartásos hódolattal vezette oda helyére, a saját karszékétől jobbra eső, teljesen hasonló karszékhez. Mindenki felállott, Rowena pedig néma fejbólintással és kézmozdúlattal viszonozta az üdvözletet. Mielőtt még odaérhetett volna helyére, a templárius ezt súgta a perjelnek:

— Nem viselek én arany gallért a vitézi tornán, már látom. Te nyertél. Tied a chianti bor.

— Nem megmondtam? De fékezd elragadtatásodat, a háziúr rád figyel.

Brian azonban sokkal jobban hozzá volt szokva,

hogy mindig a saját akaratát kövesse minden tekintet nélkül, semhogy most elfordította volna tekintetét; inkább rászögezte a szász szépségre, annál nagyobb ámulattal, mert ennek egész jellege oly nagy ellentétben állott a keleten látott szép szultánák szépségével.

A női alak legszebb arányaiban alkotva meg, Rowena termete magas volt, de nem annyira, hogy a figyelmet magasságánál fogva keltette volna föl. Arczbőre a szőkéknél sajátos fehérségben ragyogott; de fejének és vonásainak rendkívüli nemessége megőrizték attól, hogy arcza jellegtelen vagy kifejezés nélkül való legyen, a mi a szőke szépségeknél nem ritka. Tiszta kék szemét olyan szemöldök árnyalta, a mely elég barna volt arra, hogy kifejezést adjon a homloknak, s ez a kék szem egyaránt képesnek látszott a villogó és az olvadó tekintetre; a parancsolás és a könyörgés pillantására egyaránt. Ha a szendeség talán a természetesebb kifejezésnek látszott ez arczon, viszont világos volt az is, hogy az a folytonos hódolat, a mi környezte, olyan méltóságot adott meg neki, hogy ennek aztán fellépésében arczán is meg kellett látszania. Gazdag selymes hajának színe a szőke és a gesztenyeszín között állt középen s ez a haj hullámokban, csigákba göndörülve omlott le s az, hogy egész hosszában volt meghagyva, már maga is a leány nemesi származását bizonyította. Hogy a haj ilyen kecses gyűrűkbe fodorodott, abban a természetes mesterség is segíthette, mikor átfonta a hajat gyöngysorokkal is. Rowena nyakán vékony aranylánczocska függött arany ereklyetartóval; födetlen karján szintén aranyból voltak a karkötők. A szoknya halvány tengerzöld selyem volt s e fölött biborvörös bő, laza felső-ruhát viselt, a legfinomabb posztóból készítve. Szegélye leért a földig; ujja is bő volt, de rövid, alig ért könyékig. A nyaknál, hátúl aranyhímzésű finom fátyol volt a ruhához tűzve, s ezt teszés szerint úgy is lehetett előre vonni, spanyolosan, hogy az arczot és a keblet eltakarja, de redőkbe is lethetett szedni a váll körül.

Rowena észrevette, hogy a templárius milyen égő tekintettel nézi; a lovag szeme a sötét szemüregből csakugyan úgy csillogott elő, mint az izzó parázs; mire a

leány méltósággal vonta arczára a fátyolt mintegy annak jeléül, hogy ez a merész tekintet nincs tetszésére. Cedrik megértette e mozdulatot. — Tudod lovag, — szólalt meg, — a mi hajadonaink arcza sokkal kevesebbet lát a nap tüzéből, semhogy egy keresztes vitéz szemének fényét kiállhatná.

— Ha vétket követtem el, bocsánatért esdeklek, — már mint Lady Rowena bocsánatáért.

— Lady Rowena már is megbüntetett mindnyájunkat, társam merészségéért, — szólt közbe a perjel. — Reméljük, hogy a vitéz torna fényes közönségéhez nem lesz olyan kegyetlen.

— Nem bizonyos, hogy elmegyünk-e, — felelt Cedrik. — Én nem kedvelem az ilyen hivalkodást, a mi apáink előtt ismeretlen volt teljesen.

— De mégis reméljük, hátha rábeszélhetünk, uram, hogy útnak indúlj velünk; — mikor az utak nem biztonságosak valahol, akkor Bois Guilbert lovag védelme nem megvetendő.

— Perjel uram, — felelt a szász, — bármerre jártam is eddig az országban, ha jó kardom és hű csatlósaim velem voltak, nem szorúltam soha más segítségére. Ha mégis elmennénk Ashby-de-la-Zoucheba, akkor nemes szomszédom és honfitársam, Conningsburgh Athelstane is velünk jön, még pedig olyan kisérettel, a mivel sem a haramiák, sem a hűbérurak nem mernek kikezdeni. Perjel uram; ezt a kupát reád köszöntöm. Ha szerzetesi fogadalmad olyan szigorúan kötne, hogy a savóhoz ragaszkodnál bor helyett, akkor remélem, az én kedvemért nem cselekszel szíved ellenére.

— Nem, nem, — felelt a pap, — azt csak benn az apátságokban tesszük, hogy a *lac dulce* vagy éppen *lac acidum* ivására kötelezzük magunkat. Ha künn vagyunk a világban, akkor a világ szokásai szerint élünk és azért elfogadom a felköszöntést, világi testvéremnek hagyva a gyengébb italt.

— Én pedig, — szólt a templárius, — szinültig töltve a serleget, — a szép Lady Rowena egészségére iszom a *wassail* poharat, mert a mióta névrokona bevezette ezt a szót az angol nyelvbe, nem volt senki ilyen

pohárra nála méltóbb. Becsületemre, meg tudnék bocsátani a boldogtalan Voltiger-nek azért, hogy becsületét is, királyságát is elvesztette, ha csak félannyi oka lett volna is rá, mint nekünk van.

— Elengedem a lovagiasságodat uram, — felelt Rowena méltósággal, a nélkül, hogy a fátyolát félrevonta volna; — azaz inkább próbára teszem azt annyira, hogy arra kérjelek, mondd el, mi új hírt hallottál Palesztinából; ez a beszéd kellemesebb lesz a mi angol fülünknek, mint azok a bókok, a melyekre franczia neveléstek tanít benneteket.

— Nem sok mondani valóm van, úrnőm, mindössze annyi, hogy azt mondják, igaz a Saladinnal kötött béke híre.

A lovagot itt egyszerre Wamba szakította félbe. A bolond ezalatt ott ült szokott helyén, a szamárfüllel díszített karszékben, két lépéssel ura háta mögött, egy külön kis asztalnál. Cedrik időnkint maga nyujtott hátra neki egy-egy darabot, a mi nagyon szép kitüntetés lett volna, csak ne osztozott volna Wamba ebben a kitüntetésben a kutyákkal. Ott ült tehát a bolond és nézte a társaságot, de most aztán egyszerre így szólalt meg:

— Oh ezek a békekötések! Ezek vénítenek meg engem!

— Már ugyan miért, te bolond, — nevetett Cedrik és látszott rajta, hogy hajlandó a tréfát jó néven venni.

— Hát mert már legalább háromra emlékszem. Mindegyikről azt mondták, hogy ötven évre szólnak, úgy, hogy én akkor legalább is százötvenéves lehetek már.

— No de a felől jót állhatok, hogy nem végelgyengülésben fogsz meghalni, — szólt közbe a templárius, hirtelen fölismerve a bolondot, — mert bizonyos, hogy erőszakos halállal mulsz ki, ha még sokszor olyan tanácsot adsz az erdőben a vándoroknak, mint ma nekünk.

— Mit hallok, ficzkó? Vándorokat vezetsz te rossz útra? Ezért megkorbácsoltatlak. Mert akkor gazembernek is vagy olyan nagy, mint bolondnak.

* A wassail tulajdonkép was hail-t jelent; régi angolszászban: légy egészséges. Hengist leánya, Rowena az érkező királyt térden állva fogadta s úgy nyujtotta neki e szókkal a boros kelyhet.

— Kérlek, komám, ez egyszer engedd, hogy a bolond voltom megvédelmezzen a gazember voltomért. Mindössze az történt, hogy összetévesztettem a jobb kezemet a ballal, no és ezt a kis tévedést megbocsáthatja az, a ki maga sokkal nagyobbat követett el, mikor bolondot tett meg a tanácsadójának.

A társalgást itt a kapus apródja szakította félbe, a ki azzal a hírrel jött, hogy egy idegen van a kapu előtt, a ki szállásért könyörög.

— Bocsássátok be, — felelt Cedrik, — bárki legyen is, az ilyen éjszaka, mikor így bömböl a vihar, még a vadállatot is társává teszi a szelidnek a vaczkon; és arra bírja, hogy inkább az embernél, legnagyobb ellenségénél keressen oltalmat, semhogy elpusztuljon. Oswald, legyen rá gondod, hogy mindennel ellássák.

Oswald kisietett, hogy teljesítse a parancsot.

ÖTÖDIK FEJEZET.

> Hát a zsidónak nincs esze? Nincs keze, nincsenek szervei, érzékei, érzelmei, szenvedélyei? Hát nem ugyanolyan étel táplálja, ugyanolyan fegyver sérti meg azt is; nem ugyanazon kóroknak van kitéve, nem egy azon orvosság gyógyítja-e tél és nyár nem ugyanaz kelti-e benne is a hideg vagy a meleg érzést, mint a keresztényben?
>
> A VELENCZEI KALMÁR.

Mikor rövid idő múlva visszatért, sietve ment föl gazdájához, hogy ezt súgja a fülébe: — Egy zsidó van ott künn, a ki a yorki Izsáknak nevezi magát; nem tudom, illendő lesz-e, ha bevezetem?

— Bízd a hivatalodat Gurthra, — kiáltott oda Wamba; — a disznópásztor elég jó udvarmester lesz egy zsidónak.

— Boldogságos szűz anyám! — kiáltott fel Aymer, keresztet vetve; — csak nem bocsátunk be egy hitetlen zsidót?

— Úgy látszik, — szólt Wamba, — hogy a templá-

riusok többre tartják a zsidók örökségét, mint a társaságát.

— Békében, nemes vendégeim, — szólt Cedrik. — Vendégszeretetemet még a ti ellenséges érzésteknek sem szabad korlátoznia. Ha az ég oly soká eltűrte az egész nyakas, hitetlen fajnak a létezését, hogy emberi elme számát sem tudja az éveknek, akkor talán egy zsidónak a jelenlétét egy-két órára mi is elszenvedhetjük. De senkit sem kényszerítek arra, hogy beszélgessen vagy együtt egyék vele. Adjatok neki külön asztalon enni, ha csak, — tette hozzá mosolyogva, — ezek a turbános idegenek be nem fogadják.

— Nagyuram, — felelt a templárius, — az én szaraczén szolgáim igazhitű muzulmánok s csak úgy vonakodnak a zsidók társaságától, mint bármely keresztény.

— Én ugyan nem látom át, — szólt Wamba, — hogy Mahound és Termagaunt követői mivel jobbak, mint azok, a kik egyszer az Isten választott népe voltak.

— Melléd ültetjük, Wamba, — szólt Cedrik; — a bolond meg a csaló éppen egy pár.

— Csakhogy, — felelt Wamba, egy sonkacsánkot kapva föl, — a bolond tud magának sánczot építeni a csaló ellen.

— Csitt, — szólt közbe Cedrik, — itt jön.

Azt a sovány, szikár, vén embert, a ki belépett, nem vezették be valami szertartásosan, de meg is látszott aztán a félelem és habozás egész magatartásán. Alakja határozottan magas lett volna különben, de meghajolva járt, mint a ki rászokott erre a sok megalázkodott bókálás végén. Éles, határozott, szabályos vonásai, átható fekete szeme, sasorra, hosszú ősz haja és szakálla olyan összeséget adtak, a mit szépnek találhattak volna, ha mindezen nem látszott volna erős faji jellege annak a népnek, a melyet akkor egyenlő megvetéssel és gyűlölettel illetett a tanulatlan köznép és a kapzsi, gőgös nemesség. S e faj jelleme aztán, talán éppen e gyűlölködés és üldözés következtében, lassan úgy formálódott, hogy abban sok volt a gyáva, alacsony és kellemetlen vonás, hogy erősebb szót ne használjunk.

A zsidó ruházata nagyon megszenvedt a vihartól. A redős, bő, rozsdabarna palást éppen úgy, mint a testhezálló, síma, hosszú, sötétlila kaftán. Nagy, nehéz bőr lábbelije prémmel volt béllelve, a derekát körítő övbe tűzött kis kés volt nála az egyedüli fegyver, de ugyanez övbe dugva hordta írószereit is. A fejét fedő magas, négyszögletes sárga sapka azon jelvények egyike volt, melyek a zsidókat megkülönböztették a kereszténytől s ezt most, a mint a terembe lépett, alázatosan kapta le a fejéről.

A fogadtatás, a mely itt várta a szász Cedrik házában, kielégíthette volna a zsidó faj legnagyobb ellenségét is. Cedrik maga rövid, hideg fejbólintással felelt a vendég alázatos hajlongására, azután szinte csak úgy a fejével intett neki, hogy hova üljön, ott jelölve ki helyet neki az asztal alsó végén; csakhogy ott bizony senki sem sietett neki helyet adni. Az angolszász jobbágyok szétrakták a könyöküket, a mint csak bírták s kétszeres buzgalommal fogyasztották a vacsorát, hogy hátra ne kelljen nézni. A perjel kísérői ájtatosan hányták a keresztet, mikor a zsidó elhaladt mellettük, de mi több, még a szaraczén rabszolgák is méltatlankodva sodorgatták a bajúszukat s már a kardjuk markolatját kezdték szorongatni, ha netalán védelemre lenne szükség a megfertőztető közeledés esetére.

Cedriket, a ki megnyitotta a házát egy ilyen megvetett nép fia előtt, ugyanazon okok, melyek erre rávitték, bizonyára rábírták volna még arra is, hogy megkövetelje a többiek részéről is a zsidó számára az emberséges fogadtatást; igen ám, csakhogy véletlenül úgy történt, hogy a perjel ezalatt nagyon érdekes társalgásba vonta bele a házigazdát; a kedvencz vadászkutyái fajtáját magyarázta neki; hát persze, hogy ezt a szász földesúr sokkal fontosabb dolog kedvéért sem hagyta volna félbe, mint a milyen az volt, hogy a zsidó vacsora nélkül kénytelen-e lefeküdni, vagy sem. Izsák tehát ott állt a szoba közepén, gyámoltalanúl nézve körűl, hogy hol fogadnák be; ott állt, mint a hogy egész népe is állt a nemzetek között; mikor végre valaki mégis megszánta. A zarándok volt az, a ki ott ült közel a tűz-

höz; az szólt hozzá eképpen: — „Hallod, öreg; az én köntösöm már megszáradt, éhségem is le van csillapítva, te meg át is vagy ázva, ki is vagy éhezve.“ Ezzel fogta a tűzkaparót, összekotorta és lángraszította a zsarátnokot a nagy tűzhelyen, majd elvett a nagyobbik asztalról egy tál lencsét, meg gödölyehúst és oda tette a zsidó elé. De ekkor nem várva köszönetre, hirtelen ott hagyta s elment a csarnok másik végébe; ki tudja, azért-e vajjon, mert ha meg is szánta a zsidót, de azért a társaságát nem óhajtotta, vagy pedig azért, mert az asztal felső vége felé akart húzódni óvatosan.

Ha lettek volna ez időben festők, érdeklődni tudók az ilyen képtárgy iránt, akkor a télnek pompás jelképezését láthatták volna abban, a hogy az ősz öreg ember oda tartotta meggémberedett, reszkető horgas ujjait a tűz fölé.

Mikor valamennyire átmelegedett, mohón fordúlt a gőzölgő ételhez s látszott azon, a mint evett, hogy már rég nem lehetett táplálékban része.

Ezalatt Cedrik, meg a perjel folytatták a vadászatról való vitájukat, Lady Rowena az egyik belső leányával eredt beszédbe; a gőgös templárius pedig, a kinek szeme a zsidóról megint visszatévedt az angolszász szépségre, úgy látszott, olyan gondolatokat forgat elméjében, a melyek nagyon lekötik egész figyelmét.

— Csak azt csodálom, nemes Cedrik, — szólt éppen akkor a prior, — hogy bármily odaadással is szeresd saját erőteljes anyanyelvedet, hogy legalább a normann-francziát nem fogadod a kegyeidbe, ha egyébért nem, a vadászat kifejezéseinek kedvéért. Nincs nyelv, a mely minden erre való gondolatot jobban kifejezne.

— Tisztelendő atyám, — felelt a szász, — ne feledd, hogy én nem töröm magamat az után a tengerentúli finomság és mesterkéltség után, a mi nélkül is teljes az én élvezetem az erdőben. Meg tudom én fúni a kürtömet visszhangverő harsanással úgy is, ha éppen nem hívom is azt a hangot *recheate*-nek vagy *morte*-nak. Tudom én a kutyáimat uszítani; megölöm én a vadat, lehúzom bundáját, fel is négyelem a húsát a nélkül, hogy azokkal a szavakkal kellene dobálóznom, hogy *curée,*

arbor, nombles, meg a mesebeli Sir Tristrem egyéb szavaival.

— Csakhogy a franczia, — szólt közbe a templárius szokott gőgös és ellentmondást nem tűrő hangján, — nemcsak a vadászat nyelve, hanem a szerelemé és a hadakozásé is; a miben a hölgyeket megnyerjük és a miben az ellent legyőzzük.

— Koczczintsunk együtt templárius uram, — szólt Sir Cedrik, — és tölts tele egy kupát a prior úrnak is; míg én visszapillantok a harmincz év előtti időkbe és elmondok nektek valamit. Cedrik a szász megélt akkor a maga egyszerű angol anyanyelvével; ha választott hölgyünkhöz akartunk szólani, nem kellett a franczia troubadouroktól venni kölcsön a szót és a northallertoni csatatér elmondhatta volna a Szent Zászló napján, ha vajjon a szász harczi jelszót nem hallották-e meg a skótok hadsoraiban csakúgy, mint a legbátrabb normann báró *cri de guerre*-jét. Azok emlékére, a kik ott olyan bátran küzdöttek! Igyunk, vendégeim. — Cedrik ivott, majd növekvő hévvel folytatta: — Az ám, az volt aztán a paizstördelő küzdelem napja; patakban folyt a vér és a halál jobbnak látszott a menekülésnél. Egy szász bárd a kardok ünnepélyének hítta e napot és a keselyűk gyülekezési napjának azt, a mikor zápor gyanánt hullottak az ütések pánczélra és sisakra s a hadikiáltás ujjongóbb, vígabb volt, mint a lakodalmi ének. — De ma már nincsenek bárdjaink; tetteink emléke is elvész, elvész nyelvünk is; — még nevünk is az enyészetnek megy elébe és az sincs, a ki gyászoljon érte; csupán csak egy van, egy szegény, magára maradt öreg ember. Hé, pohárnok; tölts hát, ficzkó! Az erőskarú hősökért, lovag úr, bármilyen nemzetből valók legyenek is, a kik most legbátrabban állják a csatát a szent földön, mint a kereszt vitézei.

— Nem illendő, hogy erre az feleljen, a ki ezt a jelvényt viseli, — felelt Brian, — de mégis; kinek lehet ítélni a pálmát a kereszt bajnokai közül?

— Az irgalmas rendi lovagoknak, — szólt a perjel; — egyik testvérem az ő rendjükbe tartozik.

— Nem akarom őket kisebbíteni, — szólt a templárius, — hanem azért — —

— Akármit mondasz, Cedrik komám, — szólt közbe Wamba, — hanem ha Oroszlánszívű Richárd elég bölcs lett volna arra, hogy megfogadja egy bolond tanácsát, akkor itthon maradhatott volna a maga vidám angol népe között és Jeruzsálem visszafoglalását rábízhatta volna azokra, a kik leginkább felelősek voltak az elvesztéséért.

— Hát az angol seregben nincsenek olyanok, a kik megérdemelnék, hogy együtt emlegessék őket a templomvitézekkel és a Szt. János-rend lovagjaival, — szólalt meg most Lady Rowena.

— Megbocsáss, úrnőm; — szólt Brian, — igazad van, az angol uralkodó csakugyan olyan harczosok hadsorát hozta magával Palesztinába, a kiknél vitézebb nem volt senki más, csupán azok, a kiknek mellvértje szakadatlanúl a védbástyája volt a szent földnek.

— Vitézebb *senki* sem volt náluk, — szólalt meg ekkor váratlanúl egy hang; — a zarándok hangja, a ki elég közel állott ahhoz, hogy mindent halljon és a ki türelmetlenűl kísérte a lefolyt párbeszédet. Mindenki odafordult, a honnan a szó hangzott. — Újra csak azt mondom, — szólalt meg a zarándok, szilárd, érczes hangon, — hogy az angol seregnél senki sem volt vitézebb mindazok közűl, a kik csak kardot vontak valaha a szent sír védelmére. Azt is elmondhatom, mert láttam, hogy mikor Acre-t bevették a keresztények, akkor Oroszlánszívű Richárd király és öt lovagtársa vitézi tornát rendeztek és készek voltak kiállani bárki ellen. Azon a napon mindegyik lovag a hat közűl háromszor jelent meg a sorompónál és mind a háromszor győztesek maradtak. Hozzáteszem, hogy heten az ellenfél legyőzött bajnokai közűl templáriusok voltak; — és Bois Guilbert Brian lovag úr a megmondhatója, hogy igaz az, a mit beszélek.

Nincs az a szó, a mely leírhatná azt a sötét kifejezést, a mely e szókra a templomos vitéz komor arczát még százszor fenyegetőbbé tette. Zavarában és bosszúságában akaratlanúl is a kardja markolatához kapott s talán

csakis azért vonta el arról a kezét ismét, mert az a csillapító gondolat jutott eszébe, hogy azt, a mi őt így felingerelte, itt a terembe senki sem tudja s hogy az egyenes, nyilt lelkű, egyszerű, becsületes Cedrik semmit sem vett észre, mint a hogy lelke talán sohasem is tudott volna egyszerre egy dolognál többel foglalkozni; — most is teljesen betöltötte lelkét az az örvendetes gondolat, hogy honfitársai olyan dicsőségesen állták meg a helyüket. — Ide nézz, zarándok, — szólt Cedrik — neked adnám ezt az arany karpereczet, ha megmondanád, kik voltak az angol bajnokok.

— Könnyen megmondhatom, — felelt a zarándok, — még pedig jutalom nélkül, mert fogadásom egyelőre eltilt attól, hogy aranyhoz nyúljak.

— Csak egyéb baj ne legyen, majd viselem helyetted én, — kiáltott közbe Wamba.

— Az első közöttük hírnévre, úgy mint erőre, vitézségre úgy, mint rangra, — folytatta a zarándok, — a hős Richárd, Angolország királya.

— Megbocsátom neki, hogy a zsarnok Vilmos herczegtől származik, — szólt Cedrik, a szász.

— Leicester gróf volt a második, Gilslandi Multon Tamás báró a harmadik sorban.

— Az legalább szász eredetű, — mondta a zarándok.

— Doilly Foulk báró a negyedik . . .

— Szász az is, anyai részről, — folytatta Cedrik, a ki feszült figyelemmel hallgatott és részben szinte megfeledkezett a normannok iránt való gyűlöletéről az angol királynak s az ő szigetlakó hőseinek diadalát halva. — Hát az ötödik? — kérdezte aztán.

— Turncham Edwin.

— Vérbeli szász, Hengist nevére! Hát a hatodik? — kiáltott Cedrik fokozódó izgalomban.

— A hatodik . . . a hatodik, — felelte a zarándok némi szünet után, mialatt mintha emlékezni iparkodott volna a névre, — kisebb rangú és csekélyebb hírnevű lovag volt a többinél; inkább csak azért fogadták be maguk közé, hogy kilegyen a szám. De a nevét, azt elfeledtem.

— Zarándok, — szólt a templárius haraggal, — ez a tettetett feledékenység elkésve jön arra, hogy szándékodban megsegítsen mindazok után, a mit elmondtál. Én magam is megtudom mondani a lovag nevét, a kit lándzsájának szerencséje, meg az én paripám szerencsétlen elesése győztessé tett fölöttem. Ivanhoe lovag volt az és nem volt a hat közül egy sem, a ki kiválóbb lenne a fegyverforgatásban. De hozzáteszem azt is, hogy ha Angliában volna és a következő hét bajvívásban meg merné ismételni az acre-i kihívást, kész lennék kiállni vele, megadva neki minden előnyt és úgy várni el a küzdelem kimenetelét.

— Kihívásodra csakhamar megkapnád a választ, — felelt a zarándok, — ha ellenfeled közel lenne. De mivel nincs itt, ne zavard a csarnok békéjét olyan viadal képzelt eredményének emlegetésével, a melyről jól tudod, hogy nem történhetik meg. Ha Ivanhoe valaha visszatér Palesztinából, én állok jót érte, hogy kész lesz veled találkozni.

— Fényes jótállás, — felelt a templárius, — és mit adsz az ígéret zálogául?

— Ezt az ereklyetartót, — felelt a zarándok, — kivéve kebléből egy kis elefántcsont szelenczét, — ha kinyitod, a szent keresztnek egy darabját leled benne, melyet a Carmel hegyi kolostorból hoztam.

Aymer prior ennek hallatára keresztet vetett és egy *pater noster-t* pergetett le, a miben mindnyájan résztvettek meghajolva ájtatosan; kivéve a zsidót, a mohammedánokat és a templáriust. Ez utóbbi a nélkül, hogy a tiszteletnek bármely jelével is adóznék az ereklye láttára, levett a nyakáról egy aranylánczot s odahajította az asztalra e szókkal: — Aymer perjelt kérjük, őrizze meg az én zálogomat, valamint e kóbor névtelenét is; annak zálogául tartva ezeket, hogy a mint Ivanhoe lovag megjelenik bármelyiken a négy tenger közül, melyek Britanniát mossák, azonnal érvénybe lép reá nézve Bois Guilbert Brian kihívása, a melyre, hogyha kiállani vonakodik, gyávának fogom kinyilatkoztatni Európa valamennyi templomos rendházának falán.

— Nem lesz reá szükség, — törte meg a csendet

Lady Rowena hangja; — ha e teremben semmi más hang nem kél a távollevő Ivanhoe védelmére, akkor én emelek szót. És jótállok, hogy lovagiasan fogad minden lovagias kihívást. Ha az én gyönge szavam hozzá adhatna valamit értékben e szent zarándok megbecsülhetetlen zálogához, akkor kész vagyok híremet és nevemet kötni le azért, hogy Ivanhoe kész lesz a találkozásra, mit e büszke lovag kíván.

Mialatt amazok beszéltek, Cedriket mintha a sokféle indulat egészen lefoglalta volna; a kielégített büszkeség, zavar, harag kergették lelkében egymást; széles, nyílt homlokán úgy rajzolódott le az egymást kergető indulatok nyoma, mint a felhő és napfény játéka a mezőn; mialatt jobbágyai, a kikre a hatodik lovag neve valósággal villámütés gyanánt hatott, visszafojtott lélegzettel lesték uruk arcát. De mikor Rowena is megszólalt, ez egyszerre felrázta Cedriket is elmerült hallgatásából.

— Lady Rowena, ez nem járja, — szólt Cedrik; — ha szükség volna más biztosítékra, akkor itt vagyok én, hogy azt megadjam; — még ha sértve érezhetem is magamat fiam részéről, azért a becsületeért a magam becsületével állok jót. De a kihívásra nézve amúgy is eleget tettek itt már minden követelménynek; még a normann lovagiasság törvényes szabályai szerint is. Nem úgy van, perjel?

— Úgy van; s én a becses ereklyét, meg az értékes lánczot szerzetünk kincstárának őrizetére bízom.

Ezt mondva keresztet vetett s egy újra elmormolt ima, meg számos hajlongás után felemelte az ereklyét és átadta Ambrus testvérnek, a szolgáló barátnak; — míg a lánczot sokkal kevesebb szertartás mellett, de sokkal nagyobb buzgalommal csúsztatta bele palástjának egy öblös zsebébe, mely a kar alatt nyílt és finom, illatos bőrrel volt kibéllelve. — Most azonban, nemes Cedrik, — szólt ekkor Aymer, — meg kell vallanom, hogy a te jó borodtól úgy zúg a fejem, mintha már húznák a hajnali harangot; — engedd meg tehát, hogy előbb igyunk még egyszer a nemes Lady Rowenáért, azután pedig lepihenjünk.

— Ej, apát uram, nem igen válsz becsületére a hírnevednek; a hír azt beszéli rólad, hogy a reggeli harangszó nem egyszer ott talál a kupa mellett; és féltem, hogy megszégyenítesz. De most, úgy látom, hogy akármelyik szász gyerek, a ki a tizenharmadik évét tapossa, túltenne rajtad.

A perjelnek azonban meg volt a maga oka a mai mértékletességre. Nemcsak hivatásos békítő volt, hanem született ellensége minden összetűzésnek és gyűlölködésnek. Ösztönszerűleg megsejtette, hogy abból, a mi társának, a templáriusnak heves lelkében forrong, előbbutóbb valami összetűzés keletkezik s akkor, ki tudja, hova fejlődhetnek a dolgok. Azért tehát tapintatosan azt színlelte, hogy a boroskupa mellett senki sem veheti föl a versenyt a szászokkal, a kiknek a feje erősebben áll, mint bárki másé; — hozzátett ehhez valamit, de csak igen futólagosan, a maga szent hivatásáról is és megismételte azt a kívánságát, hogy aludni szeretne.

A búcsúpohár tehát körbe járt s ekkor a vendégek mély meghajlással búcsúzva el Cedriktől és Lady Rowenától, elvegyültek a többiek közé, a kik szintén mind indúltak már; — a ház fejei külön-külön ajtókon távoztak kíséretükkel.

A templáriust a zsidó mellett vitte el az útja, s mikor közelébe ért, így szólította meg:

— Hát te, hitetlen kutya, te is a bajvívásra készülsz?

— Oda igyekszem, tisztelendő vitézséged szolgálatára, — felelt Izsák alázatosan meghajolva.

— Meghiszem azt; hogy tönkre tégy megint egyket főurat az uzsoráskodásoddal; asszonynak, gyereknek meg elcsavard a fejét a cziczomával és játékkal; — képzelem, hogy duzzad az erszényed most is az aranytól, ezüsttől.

— Nincs nekem uram egy aranyam, egy tallérom, egy polturám, egy fillérem se, úgy segéljen Ábrahám Istene; — inkább most is azért megyek, hogy egy hitsorsosomtól pénzt kérjek, mert különben nem tudom kifizetni azt, a mit kiróttak reám is, mint minden zsidóra az állam részéről. Jákób nevére mondom, szegény kol-

A M. NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRA

dús vagyok; még a testemen levő ruhát is Tadcaster Rubentől kértem kölcsön.

A templárius fanyar nevetéssel mondta: — Megszólalni se tudsz a nélkül, hogy hazudnál — s ezzel megvetőleg hagyva ott a zsidót, a mohammedán szolgákkal állott szóba olyan nyelven, a mit a körülállók nem értettek. A szegény zsidót a lovag váratlan megszólítása úgy meglephette, hogy most Bois Guilbert már a terem túlsó végén járt, mire a zsidó fel merte emelni mélyen lehajtott fejét s mikor végre felemelte, hogy körültekintsen, olyanformán nézett szét, mint az, a kinek mennykő csapott le a lába elé s a ki még most is elkábulva áll annak a csattanásától.

A lovagot és az apátot a főétekfogó és a pohárnok kísérték az ágyasházba; mindakét vendég előtt két-két fáklyavivő haladt, mögöttük pedig két szolga frissítőt víve. A kíséretet a ház alantasabb szolgái vezették el.

HATODIK FEJEZET.

Kegyéért én barátságot ajánlok;
Ha elfogadja, jó, ha nem, megyek
S szerelmemért gáncs engemet ne érjen.

A VELENCZEI KALMÁR.

A zarándok is megindúlt egy szolgával s már jó ideje mentek, mentek a szabálytalanúl épült nagy ház szövevényes folyosóin ki s be, mikor a pohárnok is hozzájuk csatlakozott s azt mondta a zarándoknak, hogy lenn a maga szobájában megihatnának együtt egy kupa méhsört a javából, többen a szolgák közül már ott vannak, mert szeretnék, ha a zarándok mesélne nekik egyetmást a szent földről, kivált pedig Ivanhoe lovagról. Wamba is csakhamar ott termett és az is sürgette a dolgot, de azért a zarándok mégis csak annyit mondott, hogy köszöni a jóindulatukat, de fogadalma tiltja, hogy valaha is olyan dologról beszélien a konyhában, a mi az

urasági ebédlőben el van tiltva. — Ez a fogadalom nem cselédhez való, — szólt oda Wamba a pohárnokhoz.

Ez kedvetlenül rántott egyet a vállán. — Eleinte a padlásszobában szántam neki helyet, de mivel ilyen barátságtalan, hadd aludjék lenn az egyik fülkében, ott a zsidó mellett. Eredj Anwold, — folytatta, a fáklyavivő szolgához fordúlva, vidd el a zarándokot a déli oldalon levő fülkébe. — Igy hát jóéjszakát mondok neked, zarándok úr, kurta búcsút a kurtán való visszautasításért.

— Jó éjszakát és a boldogságos szűz áldását, — felelte amaz nyugodtan s azzal megindúlt, hogy vezetőjét kövesse.

Egy kis előszobában, a honnan több ajtó nyílt, megint útjukba állt valaki, még pedig nem más, mint Lady-Rowena belső leánya, a ki ott állva a szobát megvilágító kis vaslámpa alatt, már várni látszott reájuk, mert egyenesen odalépve hozzájuk, azt mondta parancsoló hangon, hogy úrnője beszélni kíván a zarándokkal; azzal se szólt se beszélt, csak kikapta a fáklyát Anwold kezéből s meghagyva neki, hogy várja meg, míg visszajönnek, hítta a zarándokot, hogy kövesse. Ez úgy látszik, most nem tartotta illendőnek a szabadkozást, mert noha arcza és mozdulatai nagy meglepetést fejeztek ki, mégis megindúlt minden ellenkező szó nélkül.

Egy rövid kis folyosón áthaladva lépcsőkhöz értek; hét lépcsőfokon kellett felmenniök, mindegyik egy-egy tömör tölgyfa-gerendából állott. Így értek Lady Rowena szobájába, melyben a kezdetleges ízlés mellett is mutatkozó pompa elárúlta azt a hódolatot, a mit a ház ura részéről nyert Rowena. A falakat köröskörül hímzett takarók borították; a hímzés anyaga mindenütt élénk, rikító színű selyem, ezüst- és aranyszállal vegyítve; ezekkel varrták ki a vadászat és solymászás jeleneteit a szöveten. Az ágy ugyanilyen hímzett takaróval volt borítva, függönyeit pedig sötét bíborlila színre festették. A székek ülése, támlája ki volt mind hímezve szintén s az egyik szék előtt, mely magasabb volt a többinél, sajátságos faragású elefántcsont zsámoly állott.

Nem kevesebb, mint négy óriási ezüst, karos gyertyatartó állott a szobában s a világosságot hatalmas

viaszfáklyák árasztották. De azért az ujkor szépei nem irigyelhetnék méltán egy szász királyi herczegnő kényelmét. A ház falai olyan kezdetlegesen voltak rakva, hogy az itt is, ott is tátongó repedéseken csak úgy süvöltött be a szél, erősen meg-meglengetve a falkárpitokat. A fáklyák lángjai meg a közelükbe tett szélfogó ellenére is úgy lobogtak, mint valami kibontott zászló. De hát mivel nem ismerték a nagyobb kényelmet, hát nem is nélkülözték.

Lady Rowena ott ült a magas, trónalakú székben; három szolgálóleánya pedig ott állt mögötte és a haját fésülték éjjelre, mielőtt nyugodni térne. Az egész jelenség ott a trónemelvényen olyan volt csakugyan, mint a ki arra született, hogy minden részről hódolatot követelhessen. A zarándok eleget is tett ennek, mert féltérdre ereszkedett a hölgy előtt.

— Kelj föl, zarándok, — szólt Rowena kegyesen. — A távollevőnek védelmezője igényt tarthat a szíves fogadtatásra mindazok részéről, a kik becsülni tudják az igazságot és a férfi erényt. — Aztán hátra fordúlva így szólt a leányokhoz: Vonúljatok mind vissza; csak Elgitha maradjon; beszélni óhajtok a szent zarándokkal.

A leányok nem hagyták ugyan el a nagy termet, de elvonúltak annak legtávolabbi sarkába s ott leülve egy padra a fal mentében, oly néma mozdúlatlanságban ültek, mintha faragott képek lettek volna, pedig hiszen voltak olyan messze, hogy beszélgetésük nem zavarta volna úrnőjüket.

— Zarándok, — kezdte ekkor Rowena egy percznyi habozás után, mintha eleinte nem tudta volna, hogyan fogjon hozzá; — te az este olyan nevet említettél — — akarom mondani Ivanhoe nevét, a melynek ott, abban a csarnokban a természet törvényei szerint kedves hangzásúnak kellett volna lennie, s mégis, a sors különös játékánál fogva mindazok közűl, kiknek szíve örömmel kellene, hogy feldobogjon e név hallatára, egyedül csak én vagyok az, a ki megkérdezhetem, egészségben hagytad-e el azt, a kiről szóltál? Mi itt azt hallottuk, hogy mivel gyönge egészsége miatt az angol sereg távozása után Palesztinában kellett maradnia, üldözésnek volt ki-

téve a franczia párt részéről, a kikhez, mint tudva van, a templáriusok erősen szítanak.

— Nem sokat tudok Ivanhoe lovagról, — szólt a zarándok megindúlt hangon. — Óhajtom, hogy bár jobban ismerném, mivel te, úrnőm, érdeklődöl a lovag sorsa iránt. Úgy tudom, hogy megszabadúlt ellenségei üldözésétől Palesztinában és már készül is haza Angliába, s hogy itt aztán milyen kilátása lehet a boldogságra, azt te, úrnőm, jobban tudhatod nálam.

Rowena mély sóhajtást hallatott e szóra, aztán hirtelen arról kezdett kérdezősködni, hogy mikorra várható Ivanhoe hazatérte és hogy vajjon az úton nincs-e sok veszedelemnek kitéve.

A zarándok az első kérdésre nem tudott felelni, a másodikra azonban bíztatóan mondta, hogy Velencze és Genua felé bátorságosan meg lehet tenni az útat, onnan pedig Franczíaországon át könnyen hazajutni Angliába. Aztán hozzátette, hogy hiszen Ivanhoe nagyon jól ismeri a franczia szokásokat; a nyelvet is beszéli, úgy hát semmi nehézsége nem lesz az út e részében.

— Adná Isten, hogy itt lehetne, — szólt Rowena — és hogy résztvehetne a közeledő lovagi bajvívásban, a hol az ország lovagjainak színe-java fogja bizonyságát adni vitézi voltának. Ha Conningsburgh ura, Athelstane nyerné el ott a díjat, akkor úgy lehet, Ivanhoe rossz híreket hallhatna érkezésekor. Mondd, idegen, milyen volt, mikor utoljára láttad? Nagyon meglátszott a betegség nyoma erején és daliás szépségén?

— Megbarnúlt a napsütéstől és talán soványabb is volt valamennyire, mint mikor megérkezett Cyprusból Oroszlánszívű Richarddal; a homloka nagyon felhősnek látszott, mintha valami gond nyomta volna; de ezt nem tudhatom, mert nem beszéltem vele.

— Attól félek, hogy hazatértekor szülőföldjén sem lel majd sok olyant, a mi a felhőket elűzhetné a homlokáról. Köszönöm, jó zarándok, hogy gyermekkori játszótársam felől hírt adtál. Leányok, jertek közelebb; és adjatok egy ital bort e szent embernek, a kit nem akarok még tovább is gátolni abban, hogy lenyugodhassék.

Az egyik leány erre odanyújtott egy ezüst serleget,

tele illatozó fűszeres borral. Rowena előbb maga emelte ajkához egy pillanatra a serleget, aztán a zarándoknak nyújtotta, a ki mély meghajlással vette azt át és szintén ivott néhány cseppet.

— Fogadd el ezt az alamizsnát, jó ember, — folytatta Rowena, — egy aranyat nyújtva felé, a miért oly fárasztó útad volt s oly sok szent sírt látogattál meg.

A zarándok ezt is meghajlással vette át, azután követte Edwinát, a ki kivezette a szobából.

Az előszobában Anwold még mindig várt reájuk s a mint kivette a fáklyát a leány kezéből, több sietséggel, mint szertartásos udvariassággal vezette a zarándokot az épületnek egy külső, távoli részébe, a hol apró, silány fülkék voltak hosszú sorjában, a ház alantosabb szolgái meg a legszerényebb jövevények számára.

— Melyikben alszik a zsidó? — kérdezte a zarándok.

— A hitetlen kutyának ott van a vaczka mindjárt a szentséged fülkéje mellett. Szent Dunstan! Hogy kell azt majd tisztogatni; még le is kell kaparni, hogy megint jó legyen igazhitű keresztény embernek is.

— Hát Gurth, a disznópásztor, hol alszik?

— No, az meg a jobb kéz felül levőben, míg a zsidóé balkéz felől van. Szentséged választja el a körülmetélt embert attól, a mitől a népük legjobban irtózik.

— Minden jól van úgy, a hogy van. Talán még egy zsidó szomszédsága se veszedelmes, ha tölgyfadongákból van a fal közte meg köztünk.

Ezt mondva belépett a fülkébe; átvette a fáklyát a szolgától; megköszönte a szívességet és jó éjszakát kívánt neki. A mint becsukta a fülke ajtaját, először is belehelyezte fáklyáját egy fa fáklyatartóba, aztán körülnézett. A helyiség a lehető legkezdetlegesebb módon volt bútorozva. Egy dűrva faszék, egy még dűrvább nyoszolya, tiszta szalmával megtöltve és két-három birka irhával letakarva, ez volt az egész.

A zarándok eloltotta a fáklyát, aztán úgy, a hogy volt, ruhástól dőlt le az ágyra és ettől kezdve aludt vagy legalább is csendesen fekve maradt reggelig, mig csak

a nap világossága nem kezdett beszürődni a kis vasrácsos ablakon a kényelmetlen fülkébe. Ekkor a zarándok hirtelen fölemelkedett, elmondta reggeli imádságát és ruháján egyet igazítva, kilépett a maga fülkéjéből, de csak azért, hogy egyenesen a szomszéd fülkébe lépjen be a zsidóhoz, olyan óvatosan nyomva le a kilincset, a hogyan csak tudta.

A fülke lakója nyugtalan álomban feküdt ott az ágyon. Ruházatának az a néhány darabja is, a mit levetett éjjelre, oda voltak mind rakva szorosan mellé az ágyban, mintha az ellen akart volna védekezni, hogy éjjelen át el ne lopja valaki. Álma olyan nehéz lehetett, hogy arczán szinte a halálfélelem kifejezése látszott. Karjaival hevesen hadonászott, mintha valami súlyos lidércznyomás ellen küzdene és a zavaros beszédből, melybe héber nyelvű felkiáltásokat vegyített, a zarándok ezt hallotta ki tisztán, mint a mi a keverék normanangol nyelven volt mondva: — Ábrahám Istenére kérlek, kíméljetek engem, szegény öreget. Szegény vagyok; még ha ízekre téptek, sem tudlak kielégíteni.

A zarándok nem várt tovább, hanem megérintette a zsidó oldalát hosszú botja hegyével. Az érintés bizonyára összeegyezett az álomban látott képekkel, mint a hogy az gyakran történik, mert az öreg zsidó hevesen riadt föl álmából; ősz haja szinte égnek meredt. A körülötte heverő ruhadarabokat a ragadozó madár mohó mozdúlataival ragadta meg, mialatt átható fekete szeme rémülten meredt a zarándokra.

De ez így szólalt meg:

— Ne félj tőlem, Izsák; jóbarát gyanánt jövök.

— Izrael Istene jutalmazzon meg érte, — felelt a zsidó megkönnyebbülve. — Azt álmodtam — de Ábrahám atyánk legyen áldva azért, hogy csak álom volt.

Mikor valamennyire magához tért, szokott hangján folytatta:

— És miért méltóztatott neked a szegény zsidót ilyen korai órában felkeresni, szent zarándok?

— Azért jöttem, hogy megmondjam, hogy ha azonnal el nem hagyod ezt a kastélyt és nem utazol

olyan sietve, a hogy csak tudsz, az utad veszélyessé is válhatik.

— Szent atyám, de hát kinek hozna hasznot az, hogy egy ilyen szegény embert bántson?

— A szándékot magad találhatod ki legjobban, én, elég, ha annyit mondok, hogy mikor a templárius tegnap keresztül ment a termen és a két muzulmán szolgát megszólította, szaraczén nyelven, a mit én jól értek, annyit mondott nekik, hogy reggel tartsanak téged szemmel; lessék ki, merre indúlsz s mikor már jókora távolságra vagy a kastélytól, fogjanak el és vigyenek Malvoisin Fülöp vagy Front-de-Boeuf Réginald várába.

Hogy a zsidót e szóra micsoda réműlet fogta el, azt szó le nem írhatja. Két karja lehanyatlott, feje mellére esett mélyen, térde megroggyant; mintha testének minden ízma, minden idege megbénúlt volna teljesen; végre oda esett a zarándok elé, de nem úgy, mint a ki szándékosan térdet hajlít, vagy a ki könyörögni borúl le, hanem úgy, mintha ellenállhatatlan, megsemmisítő erő nyomta volna le a földre.

— Ábrahám Istene! — szólalt meg a zsidó, feltartva ránczos két kezét, a nélkül azonban, hogy ősz feje fölemelkedett volna. — Oh Mózes! Oh Áron! Az álom nem álom hát csupán és a látomások nem jönnek hiába. Már érzem a vasat, a mint inaimat tépi. Érzem a kínpad gyötrelmeit, mint a hogy Rabbah férfiai és az Ammon gyermekeinek városában lakók érezték a vasnak szaggatását és a fejsze csapásait.

— Kelj föl Izsák és hallgass rám, — szólt a zarándok, mialatt elnézte ezt a kétségbeesést szánva ugyan, de elég megvetéssel is; — hallgass rám; — neked elég okod van a félelemre, ha arra gondolsz, hogy hitsorsosaiddal hogyan bántak, csak azért, hogy kincseket csikarhassanak ki tőlük a fejedelmek és a főurak; de azt mondom neked, újra, kelj föl, szedd össze magad és akkor útat mutatok neked a menekülésre. Hagyd el ezt a kastélyt rögtön, addig, a míg a háznép alszik, a tegnap esti dőzsölés után. Én majd elvezetlek az erdő rejtett útjain, a melyeket jól ismerek és nem is hagylak el addig, míg

nem vagy valami nemes ember vagy főúr védelme alatt, a ki éppen oda készül szintén a bajvívásra. Ha összeakadsz az úton ilyen valakivel, azt hiszem, módodban áll, hogy a jóakaratát biztosítsd a magad számára.

A mint Izsák a bíztatás szavait egyenként meghallotta, a földön heverő alak nagy lassan, fokozatosan emelkedni kezdett, míg végre fekvő helyzetét térdelőre változtatta s ekkor hosszú ősz haját hátrasimítva, úgy nézett, térden állva a zarándokra szúró fekete szemével s a szem tekintetében a remény és félelem kifejezésében itt-ott a gyanúé is belevegyült. De mikor a zarándok utolsó szavai is elhangzottak, akkor egyszerre megint erőt vett a zsidón előbbi félelme és kétségbeesve kiáltotta ismét arczra borúlva: — Hogy *én nekem* módomban állna a nagy urak jóakaratát biztosítani! Oh jaj! Mikor a keresztények jóindulatához csak egy út vezet! És hogyan biztosítsa azt magának egy szegény zsidó, a kit a zsarolás útján már is Lázár szegénységére juttattak? — Itt meg aztán egyszerre a gyanakodás lett úrrá a lelkén és így folytatta: — Az Isten szerelmére, ifjú, — ne szedj rá, — arra a nagy mennyei Atyára, a ki mindnyájunkat alkotott, izraelitát és izmaelitát; ne csalj meg! Nekem nem áll módomban, hogy a keresztény urak jóakaratát pénzen vásároljam meg, még ha fillérjével vesztegetnék is. — Míg ezt mondta, térdre emelkedett újra és a legbuzgóbb könyörgés mozdulatával ragadta meg a zarándok csuháját, de az ifjú kiszabadította magát, mintha ez érintés fertőzetes lett volna.

— Hátha egész fajod kincse mind a tied volna is, — felelt a zsidónak, — mi hasznom lenne akkor is a te bántódásodból? Ez a ruha, a melyet viselek, szegénységi fogadalommal jár s nem is váltom fel mással, ha csak nem a pánczélinggel, hogy lóra üljek. De ne gondold, hogy talán nekem van a társaságodra szükségem; maradj itt, ha jobbnak látod; tőlem maradhatsz s akkor viselje a szász Cedrik gondodat.

— Oh jaj; Cedrik nem engedi meg, hogy az ő kíséretéhez csatlakozzam; szász és normann egyenlően szégyennek tartaná, hogy a szegény izraelitával utazzék; — azt pedig, hogy Malvoisin vagy Front-de-Boeuf jó-

ságain magamban menjek keresztül — — — jó ifjú! Veled megyek! Siessünk. Övezzük fel magunkat; — meneküljünk! Itt a botod; miért késlekedel?

— Nem késlekedem, — felelt a zarándok, társa sürgetésére csakugyan indúlva, — de biztosítanom kell a menekülés módját — — kövess!

Ezzel kilépve, egyenesen odament a fülkéjével más oldalon szomszédos fülkéhez, a hol, mint az olvasó már tudja, Gurth aludt. — Ébredj, Gurth, — szólt a zarándok belépve; — nyisd ki a kaput s bocsáss ki engem a zsidóval együtt.

Gurth foglalkozását a mai fogalmak szerint talán lenézi az ember, pedig a szász Angliában akkor csak olyan fontossága volt, mint Eumaeusnak Ithakában és éppen ezért kiléte tudatában Gurth méltatlankodva fogadta ezt a parancsoló és bizalmaskodó fellépést a zarándok részéről. Felkönyökölt fekvő helyén és úgy nézett rá gyanakodva, a szeme sarkából: — A zsidó elhagyja Rotherwoodot és úgy megy el innen, mint a zarándok utitársa.

— Előbb el tudtam volna hinni még azt is, — kotytyant bele a szóba a bolond, a ki e perczben lépett be, — hogy a zsidó egy oldal szalonnával szökik el innen.

— De akárhogy legyen is, — szólt erre Gurth és lenyúgtatta megint a fejét a fatuskóra, a mi vánkos gyanánt szolgált neki; — a zsidónak is, az úrnak is meg kell várni, míg majd a főkaput kinyitják, mert azt nem engedjük, hogy a vendégeink ilyen szokatlan órában csak úgy búcsú nélkül osonjanak el.

— Azért mégis azt hiszem, — szólalt meg erre a zarándok parancsoló hangon, — hogy nem tagadod meg azt, a mit kérek.

Ezzel lehajolt a pásztor ágya fölé és odasúgott neki valamit angolszász nyelven. Gurth erre úgy szökkent fel helyéből, mintha villamos ütés érte volna. De a zarándok csendre intette fölemelt újjaival s csak ennyit mondott neki: — Vigyázz, Gurth — te óvatos szoktál lenni. Nyisd ki a hátsó ajtót, — aztán majd meghallod a többit.

Gurth sietős buzgalommal engedelmeskedett, mi-

alatt Wamba és a zsidó követték, nem győzve ámulni a disznópásztor megváltozott viselkedésén.

— Az öszvérem, az öszvérem! — szólalt meg a zsidó, mihelyt kiértek a kapun.

— Hozd ki az öszvérét, — szólt a zarándok Gurthhoz; — és hallod-e, szerezz nekem is egyet, hogy lépést tarthassak vele. Visszaadom majd minden baj nélkül valakinek Cedrik kiséretéből Ashbyban. Te pedig majd — — a többit nem lehetett hallani, azt megint csak a fülébe súgta már a pásztornak.

— Örömest, szíves örömest, — felelt Gurth és elsietett, hogy a parancsot végrehajtsa.

— De jó volna azt tudni, — szólt Wamba, mikor Gurth elindúlt, — hogy ti zarándokok mit tanúltok ott a szent földön.

— Hát imádkozni, bolond, meg a bűneinket megbánni és gyötörni magunkat bőjttel, virrasztással, hosszú könyörgéssel.

— De azt hiszem én, valami nagyobb erejű dolgot is tanultok ti; mert szeretném tudni, mikor tudná a bűnbánat meg az imádság rávenni Gurthot arra, hogy valakinek szolgálni siessen és öszvért adjon kölcsön? A litániáiddal akár a Gurth kedves fekete agyarasához fordúltál volna, attól is kaptál volna olyan barátságos feleletet, mint Gurthtól rendesen kaphatsz.

— Eredj, eredj, — szólt a zarándok, — igazi szász bolond vagy.

— Igazad van, — felelt a bolond, — ha normannak születtem volna, mint azt gyanítom, te is, akkor a szerencse bizonyosan az én pártomon lett volna, hogy jóformán bölcsesé tegyen bolond helyett.

E pillanatban künn, a sánczárok másik oldalán Gurth jelent meg két öszvért vezetve. Az útasok átmentek a hátsó kapuból kivezető kis hídon; ez mindössze két deszka szélességű volt, s a mint a végére értek, itt megint egy szűk kis ajtó volt vágva a külső palánkba; ezen keresztül nyílt az erdő felé vezető út. Alig értek oda az öszvérekhez, a zsidó reszkető, de gyors kézzel vett elő köpenye alól egy kis sötétkék daróczposztó bugyrot, hogy odakösse a nyereg szarvához. Mialatt a

kötőket bogozta, szapora szóval erősítette, hogy egy váltás ruha van benne, csakis egy váltás ruha, semmi egyéb. Azután felvetette magát az állat hátára, még pedig sokkal fürgébben, mint azt kora után várni lehetett volna. Mihelyt fenn ült a nyeregben, lázas sietséggel teregette szét a redős palástot olyan módon, hogy ez teljesen elfödje szem elől a batyut.

A zarándok lassabban szállt fel s közben odanyújtotta kezét Gurthnak, mire a pásztor lehajolt s a legmélyebb hódolattal csókolta meg azt. Az útasok már rég eltűntek a pagony árnyas útjának egy fordúlójánál és Gurth még mindig ott állt elmerűlve. Ekkor lépett oda hozzá a bolond.

— Tudod-e czimbora, — szólította meg Gurthot, — hogy te csodálatosan udvarias vagy és jámbor ma reggel. Szeretném, ha én is valami mezítlábos barát lennék, hogy számot tarthassak a szolgálatkészségedre; — csakhogy akkor bizonyosan más hasznát igyekezném venni és nem érném be a kézcsókolással.

— Nem vagy te olyan bolond, Wamba, a milyennek mútatod magadat; még ha éppen a látszat után ítélsz is csak; — végre a legbölcsebb közűlünk is csak úgy tesz. Hanem most ideje, hogy a jószág után nézzek.

Ezt mondva befordúlt a házba, Wamba pedig követte.

Ezalatt az útasok olyan gyorsasággal haladtak, a mi eléggé elárúlta, mennyire félhet a zsidó, mert ilyen sietségre az ő korában nem szánja el magát valaki igen nagy ok nélkül. A zarándok minden kis ösvényt, zugot ismerhetett itt a környéken, mert sokszor olyan váratlanúl csapott át egy-egy fordúlónál más irányba, hogy a zsidó újra meg újra gyanakodni kezdett, vajjon nem csalta-e tőrbe, hogy az ellenségnek kiszolgáltassa.

Gyanakodásán nem lehet csodálkoznunk, mert hisz ebben a korban nem volt olyan élőlény a földön, kivéve talán a repülő halat, a mi olyan általános, olyan minden részből való űldözésnek lett volna kitéve, mint a zsidó. A legcsekélyebb és a legesztelenebb ürügy, valamint a legképtelenebb vád elég volt arra, hogy a zsidók személye és vagyona egyaránt ki legyen téve a nép dühé-

nek. És ebben az érzésben mind egyesültek, valamennyien; normannok, szászok, dánok és brittek; bármilyen ellenkezően éreztek és gondolkoztak is más egyébre nézve; s legfölebb vetélkedtek, hogy a zsidóval szemben melyik tanúsítsa a legtöbb lenézést, megvetést, útálatot, s melyik foszsza ki, melyik üldözze legkegyetlenebbül. A normann királyok és a főnemesek, a kik amazok példáját a zsarnokság minden tettében hűségesen követték, rendszeresebb, kiszámítottabb és önzőbb módon folytatták ellenük a harczot. Ismeretes történet János király uralkodása idejéből az, hogy a király egy gazdag zsidót egyik kastélyában fogva tartott s mindennap kihúzatott egy-egy fogát, míg végre a zsidó, mikor már az állkapcsa jóformán fogatlan volt egészen, beleegyezett egy nagy összeg pénz megfizetésébe, a mit a zsarnok követelt rajta. A kevés készpénznek, a mi az országban volt, a zsidók tartották kezükben a javarészét és a főurak habozás nélkül követték fejedelmeik példáját abban, hogy a pénzt erőszakkal, nem ritkán kínzás árán csikarják ki az üldözött nép kezéből. De azért az a passzivnak nevezhető bátorság, mi a tűrésben nyílvánúlt és a mit a zsidónak a nyereség vágya olt a lelkébe, ebben a korban is rábírta őket arra, hogy megkoczkáztassák a veszedelmekkel való szembeszállást, meggondolva azt, hogy a természettől oly gazdag Angliában óriási pénzhaszonra nyílik kilátás. Az elnyomatásnak számtalan eszköze dolgozott ellenük; ott volt például egy külön adóhivatal, a mely egyenesen a zsidók kemény megsarczolására volt felállítva; — és azért mégis, mindennek ellenére a zsidók gyarapodtak, gazdagodtak és az összegyűjtött óriási összegeket váltók és utalványok forgatása révén kézről-kézre adták. Azt beszélik, hogy a bankutalványok találmányát nekik köszönheti a kereskedelem; — de bizonyos, hogy abban a korban ez az intézmény tette lehetővé számúkra azt, hogy kincseiket egyik országból a másikba küldjék s ha egyik helyen veszedelem fenyegette a vagyont, könnyen tovább adhatták azt megőrzés végett más országbeli hitsorsosaiknak.

A zsidók részéről tehát a nyakasság és a fukarság

állott szemben elnyomóik zsarnoki és vakbuzgó gyűlöletével és éppen ezért a mily arányban nőtt ez az ellenség részéről, olyan mértékben erősödött a zsidók lelkében az említett két sajátság. Az óriási vagyon, a mit gyűjtött sok közülök, igaz, hogy egyrészt a veszedelemnek is jobban kitette őket, de másrészt befolyást is szerzett nekik és a pártfogás bizonyos mértékét biztosította számúkra. Így éltek és ez az élet jellemüket is módosította; óvatosak voltak, gyanakodók, félénkek, mégis nyakasak, hajthatatlanok és ravaszak a fenyegető veszedelem kikerülésében.

Mikor a két útas már számtalan fordúlót hagyott maga mögött, a zarándok egyszerre így szólalt meg:

— Az a korhadt vén tölgyfa jelzi azt a határt, a hol már Front-de-Boeuf uradalma kezdődik. Malvoisin birtokait már rég elhagytuk.

— Essék ki a hadiszekerük kereke, — átkozódott a zsidó, — mint a Fáraó hadaié. De kérlek, jó zarándok, ne hagyj azért magamra. Gondolj arra a szilaj templáriusra; az nem nézi, hol vagyunk, kinek a földjén, ha meg akar támadni.

— Utaink elválnak, mert nem illendő, hogy olyanok mint te meg én tovább utazzanak együtt, mint éppen szükséges. Különben is, hogyan segíthetnélek meg én téged, békés zarándok, két fegyveres pogány szaraczén ellenében?

— Oh, jó ifjú; te meg tudnál védeni és tudom, hogy meg is tennéd. Én pedig bizony megszolgálnám, bármilyen szegény vagyok is. Nem pénzzel, mert hiszen, Ábrahám úgy segéljen, nincs, de — —

— Mondtam már, — vágott közbe a zarándok, — hogy pénzre, jutalomra nem tartok számot. Vezetni elvezethetlek, sőt úgy lehet talán meg is védelmeznélek; mert végre is a zsidót védeni meg szaraczén ellen, talán nem méltatlan dolog keresztény emberhez. Menjünk hát, zsidó; veled megyek addig, míg valami arravaló kisérőre bízhatlak. Most már nem vagyunk messze Sheffield városától; ott aztán talász sokakat a magad népéből.

— Jákób áldása legyen veled, derék ifjú; Sheffield-

ben megszállhatok atyámfiánál, Zarethnél és onnan majd csak találok módot a tovább útazásra.

— Legyen tehát. Sheffieldben elválunk egymástól. Félóra múlva, azt hiszem, meglátjuk a várost.

A következő félóra nagy némaságban telt el. A zarándok talán restelt beszédbe ereszkedni egy zsidóval, ha csak igen nagy oka nem volt rá; — viszont a zsidó meg nem egy könnyen mert társalgást kezdeni egy olyan emberrel, kinek a szent sírhoz való útja a szent ember jellegét adta. — Nemsokára felértek egy lankás part tetejére; itt a zarándok megállította az öszvért és odamutatva az előttük elterülő városra, így szólalt meg:

— Itt hát most elválunk.

— De nem addig, míg a szegény zsidó köszönetet nem mondott neked; mert azt nem merem kérni, hogy velem jöjj Zareth házához, a ki talán segítségemre lehetne abban, hogy jóságodért megfizessek.

— Mondtam már, zsidó, hogy nem várok jutalmat. Ha az adósaid nagy seregében valaha elengeded a bilincset meg a börtönt valami kereszténynek az én kedvemért, akkor az én ma reggeli segítségem nem esett hiába.

— Megállj, — kiáltott fel a zsidó, megragadva a zarándok csuháját, — szeretnék ennél valamivel többet tenni érted. Isten a tanúm, hogy szegény vagyok; igen, Izsák az ő népének koldúsa; — de engedelmeddel talán ki tudnám találni, hogy jelenleg mire volna a legnagyobb szükséged.

— Ha kitalálnád az igazat, — szólt a zarándok, — akkor sem adhatnád meg nekem, még ha oly gazdag volnál is, mint a milyen szegény vagy, a mint mondod.

— A mint mondom! Oh, hidd el nekem, hogy úgy is van, a mint mondom. Kifosztott, eladósodott szegény ember vagyok, semmi más. Kemény kezek elragadták tőlem pénzemet, hajóimat, mindenemet. De azért meg tudom neked mondani, mire volna most szükséged és meg is tudom azt szerezni. A mit te most kívánsz, az nem más, mint egy jó paripa és lovagi fegyverzet.

A zarándok egész testében összerezzent.

— Micsoda ördög súgta meg ezt neked? — kiáltott föl hirtelen.

— Ne törődjél azzal; — mosolygott a zsidó; — elég az hozzá, hogy igaz; — és kívánságodat még teljesíteni is tudom.

— De gondold meg, ki vagyok; — a hivatásom, a ruhám, a fogadalmam.

— Ismerlek én benneteket, keresztények; a legnemesebbik közületek képes megtenni azt, hogy vándorbotot vegyen a kezébe és úgy menjen el gyalog, sarut öltve, babonás bűnbánat czéljával messze földre csak azért, hogy holt emberek sírját látogassa meg.

— Zsidó, ne káromold az Istent, — szólt közbe a zarándok szigorúan.

— Bocsáss meg; elhamarkodva beszéltem. De lásd, tegnap is, ma reggel is olyan szavakat ejtettél el, melyek, mint a kovakőből kiütődött szikra, az ércz jelenlétét árulták el; — és azt is tudom, hogy ebben a zarándok ruhában lovagi láncz és aranysarkantyú van elrejtve. Kicsillantak a csuhád alól, mikor ma reggel az ágyam fölé hajoltál.

A zarándok nem állhatta meg mosolygás nélkül. — Hát ha a te ruhádat is ilyen kíváncsi tekintet járná át, Izsák, ugyan mit találna?

— Ne többet erről, — felelt hirtelen a zsidó egészen elsápadva; s ezzel az írószereit kezdte előkeresni, mintha a társalgásnak határozottan végét akarná szakítani. A papirost, a mire írni kezdett, sárga sapkája kemény tetejére helyezte, s úgy írt, gyorsan, a nélkül, hogy leszállott volna. Mikor elvégezte az írást, átadta a héber betűkkel teleírt papírlapot a zarándoknak s így szólt hozzá: „Leicester városában mindenki ismeri Jairam Kirgath-ot, a lombardiai gazdag zsidót; — add át neki ezt az írást; — van nála hat milanói fegyverzet eladó; a legsilányabb is elég jó volna egy koronás királynak; — van tíz jó paripája is; — a legrosszabbra is ráülhetne akármelyik fejedelem, hogy a trónjáért küzdjön rajta. Ezek közül választanod enged majd és ad hozzá mindent, a mire a bajvívásnál szükséged lehet. Ha azután mindennek vége van, visszaadsz neki ismét mindent; —

kivéve, ha lesz annyid, hogy megfizethesd az árát és megtartsd a fegyverzetet meg a lovat.

— De tudod-e azt, Izsák, — mosolygott a zarándok, hogy az ilyen vitézi tornán a legyőzött lovag fegyverzete és paripája a győztesé lesz. Ha a szerencse ellenem fordúl, hogy fizetem meg, vagy hogy adom vissza?

A zsidót ennek az eshetőségnek emlegetése megrémítette egy kicsit, de aztán csakhamar összeszedte a bátorságát és így felelt: — Nem, nem nem, az lehetetlen — gondolni sem akarok rá. A mennyei atya áldása legyen veled. Lándzsád hatalmas lesz, mint Mózes veszszeje.

Ezzel megfordította az öszvért, hogy útnak indúljon, csakhogy ekkor meg a zarándok fogta meg a zsidó palástját.

— De nem úgy van, Izsák; te nem ismered a dolog minden veszedelmét. A paripát leszúrhatják, a fegyverzet megrongálódhatik, mert én nem fogom kimélni egyiket sem. Azután meg látod, a fajtádbeliek semmit sem adnak ingyen, valamit a használatért is kell majd fizetnem.

A zsidó ugy tekergett, vonaglott a nyergén, mintha bélgörcs támadta volna meg, de aztán a jobb érzés mégis úrrá lett legszokottabb érzései fölött. — Eh, nem bánom, felelte. — Ha kár esik, nem a te pénzed bánja; — és ha van is használati díj szokásban, Jairam Kirgath majd csak elengedi azt atyjafia, Izsák kedvéért. Isten óvjon! — De, kérlek azért, jó ifjú, — szólt némi szünet múlva, visszafordúlva a nyeregben, — túlságos vakmerőséggel ne rohanj a veszedelembe; tudod, nem azért mondom, hogy a lovat, meg a pánczélt kíméld, hanem a saját életedet.

— Köszönöm a figyelmeztetést, — nevetett a zarándok; — óvatosan fogok élni az adománynyal és nagyon rosszúl kellene mindennek mennie, ha nem tudnám visszadni azt, a mit kölcsön kaptam.

Ezzel elváltak s külön-külön irányban tartottak Sheffield városa felé.

HETEDIK FEJEZET.

Ragyogva jő délczeg lovag csoport,
Fegyvert szolgák, apródok serge hord.
Egynél urának ékesművű kardja,
Paizsát, sisakját másik szolga tartja,
A mén a várást már alig hogy állja,
Zablát harap tajtékos szélű szája.
Kovácsok ráspolyt, pőrölyt tartva készen,
Lesik, szükség rájuk melyik perczbe lészen,
Az őrcsapat parancsát most kiadja.
És jő nehéz botokkal földművesek csapatja.

PALAMON és ARCITE.

Az angol nemzet állapota ez időben meglehetősen szánalmasnak volt mondható. Richard király távol volt hazúlról és ott messze földön foglyául esett a kegyetlen és elveteműlt osztrák herczegnek. Még csak azt sem tudták róla otthon, hogy hol van fogva és sorsáról alig sejtettek valamit az alattvalók, a kik ezalatt a legkülönbözőbb zsarnoki kezektől szenvedték az elnyomatást.

János királyfi, Richard testvéröcscse szövetkezett bátyjának halálos ellenségével, Fülöp franczia királylyal s minden befolyásukat felhasználták arra, hogy Richard fogságát meghosszabbítsák, jól lehet Jánost a testvéri köteléken kívül még az is visszatarthatta volna az alacsony tettől, hogy Richardnak számos jótéteményért volt adósa. És János mégis azon igyekezett, hogy pártját az országban kellőképp megerősítse, és hogy alkalmas időben megtámadja a trónöröklés kérdését, elütve az uralkodást annak kezéről, a ki a király halála esetére a jogos örökös lett volna. Ez pedig nem volt más, mint a bretagnei herczeg, Arthur, Plantagenet Godfried fia, János másik testvérbátyja. És ismeretes történeti tény, hogy később a trón bitorlásának e tényét végre is hajtotta. János maga könnyelmű, romlott erkölcsű és megbízhatatlan lévén, természetes, hogy először is azokat tudta a maga részére megnyerni, a kiknek oka volt az erőskezű Richard haragjától félni azokért, a miket távolléte alatt elkövettek; — azután meg azokat az elzüllött,

félbenmaradt életű egyéneket, a kiket a keresztes háborúk árja először elsodort, aztán ismét visszadobott a honi partra, de úgy, hogy ezalatt tökéletesen elsajátították a kelet minden bűnét; — azonkívül vagyonilag megrongálva, jellemileg eldurvulva, úgy kerültek haza, hogy itthon azután csak a zavarosban halászva éljenek meg.

Hozzájárult még e nehéz állapotokhoz a száműzöttek nagy száma, a kik elkeseredve a hűbérurak zsarnoksága, meg a szigorú erdőtörvények miatt, nagy csapatokba álltak össze és birtokukba véve az erdőket és az elhagyatott földeket, szembeszállottak az ország törvényhozó hatalmával. Csakhogy a főurak, kik közül mindegyik valóságos kiskirály volt a maga várában, olyan csapatok vezetői voltak, a kik szakasztott úgy garázdálkodtak, mint azok, a kik be is vallották haramia voltukat. Hogy ennek a nagy lábon való életnek a költségét födözhessék, a főurak nagy összegeket vettek kölcsön a zsidóktól a legóriásabb uzsorakamatra és ez az eljárás aztán emésztette, pusztította a vagyonukat, mint a rákfene; — orvoslás gyanánt nem is ismertek más módot, mint azt, ha már nagyon fenyegető kezdett lenni a helyzet, a legvakmerőbb és legerőszakosabb módon támadták meg a hitelezőt, a kitől szabadúlni akartak.

A nép szenvedett a jelen állapottól s emellett még attól is remegnie kellett, hogy hátha a jövő még rosszabbat hoz. Hogy a nyomorúság még nagyobb legyen, veszedelmes természetű, ragadós kór ütött ki az országban és mivel a tisztátalanság, a hiányos táplálkozás, meg a rossz lakás az alsóbb néposztályok körében mintegy elegyengette az utat a járvány számára, ez csakugyan ezrével ragadta el az áldozatokat. És azok, a kik itt maradtak, jóformán irígységgel gondoltak az elhaltakra, mert hisz azoknak már nem kellett remegniök a bekövetkezhető csapásoktól.

De azért bármennyi nyomorúság sújtotta is az országot, volt egy valami, a mire szegény és gazdag, a paraszt és főúr egyforma lázas érdeklődéssel gondolt, és ez a bajvívások intézménye volt; ez tartotta jóformán a lelket mindenkiben, csakúgy, mint a hogy Madrid kiéhezett szegény polgárai csüggnek a bikaviadalon olyan-

kor is, mikor már annyijuk sincs, hogy családjuknak kenyeret vehessenek. Sem kötelesség, sem a gyöngédség nem tarthatta volna távol a bajvívástól az ifjút vagy az aggot. Most Leicester grófság Ashby nevű városában készültek ilyen lovagi tornára. Hír szerint nemcsak hogy a legkiválóbb lovagok készültek résztvenni a bajvívásban, hanem tudva volt, hogy János herczeg is ott lesz s az ő jelenlétében fognak vívni; — a mi természetesen mind hozzájárult ahhoz, hogy óriási néptömeg tóduljon már kora reggel a küzdelem színhelyére.

A színtér már maga is megkapó volt regényes szépségében. Egy erdő szélén, a mely egy mérföldnyi távolságra lehetett Ashby városától, szép, téres rét húzódott a legüdébb és legbársonyabb zöld gyeppel födve. Egyik oldalán az erdő határolta, az ezzel szemben levő oldalon pedig néhány, elszórtan nőtt tölgyfa, nem egy közülök évszázados faóriás. A térség, mintha csak ilyen czélra lett volna szánva, lankás parttal volt körülvéve s ez a part fokozatosan ereszkedett köröskörül le, a térség felé, a mely maga egyenes síkot alkotott. A part négyszögletes terűletet zárt be, de sarkai le voltak kerítve, hogy még több néző férhessen el. A küzdőfelek számára két bejárás volt készítve; egyik az északi, másik a déli részen; — mindkét bejáratot erős fakapu zárta el s ez elég széles volt arra, hogy két lovag egymás mellett léptessen be rajta. Mindegyik kapunál bajhirlő állott, mellette hat trombitás, ugyanannyi fullajtár és egész sereg fegyveres, a kiknek az volt a feladatuk, hogy számba vegyék a lovagokat s meghatározzák, hogy viadalképes-e az, a ki meg akart jelenni a sorompóknál.

A déli bejárón túl, egy emelkedett helyen, öt pompás sátor volt felütve; rajta apró lobogók, rozsdavörös és fekete színben, a mely a kihívást intéző öt lovag színéül volt bejelentve. A sátor kötelei ugyanilyen színben voltak fonva; mindenik sátor előtt pedig fel volt függesztve az illető lovag czímere, a ki a sátort lakta. Őrgyanánt a fegyverhordozót állították föl, némelyik vadembernek, másik erdei őslakónak volt öltözve, vagy más valami furcsa jelmezbe, a szerint, a milyen szerepet

uraik szántak nekik a játék ideje alatt. A középső sátor, vagyis a legfőbb helyen lévő, Bois Guilbertnek volt kijelölve, a kit részint kiváló bajvivói híre folytán, részint azért, mert ismeretségben állott a lovagokkal, a kik a mai tornára vállalkoztak, nemcsak hogy befogadtak kész örömmel a lovagok sorába, hanem úgyszólván a legfőbbnek ismertek el maguk között. A középső sátor mellett egyik oldalon állt Front-de Boeuf Reginald sátra meg Malvoisin Fülöpé; — a másik oldalra Glentmesnil Imre báró sátorát helyezték el; az előkelő főúr egyik őse országbíró volt Hódító Vilmos és fia, Rőt Vilmos idejében. Az ötödik sátorban Vipont Ralph báró lakott, a jeruzsálemi Szt. János lovagrend tagja, a kinek Heather nevű uradalma itt volt Ashby-de-la-Zouchehoz közel. Onnan, a hol a bajvívó-tér kapuja állott, szelíd hajlással vezetett fel az út ide, a sátrak kis fennsíkjára. Ez palánkkal volt körűlvéve minden oldalról s még külön fegyveres csapat is volt kirendelve az őrzésére.

Szemben az északi kapun túl ugyanilyen térségre lehetett jutni s itt azok a lovagok foglaltak helyet, a kik a párviadalra hívókkal csakugyan szembe akartak szállni. Frissítőkkel felszerelt sátrak szintén voltak verve a gyepen; s azonkívül kovácsok, csíszárok s mindenféle szolgák, mesteremberek nagyszámban sürögtek ott, várva, hogy a lovagok mikor veszik szolgálatukat igénybe.

A bajvívó-tér körűl, az emelkedett part tetején mindenütt páholyülések voltak elkészítve, szőnyegekkel és vánkosokkal ékesen, a hölgyek és a legelőkelőbb urak részére. A páholysor meg a bajvívó-tér között, egy keskeny vonalban szabad tér volt hagyva azok számára, a kiknek a páholyokhoz nem volt ugyan joga, de a kik azért valamivel különb nézők voltak a közönséges tömegnél. Itt volt ezen a helyen, a mit a mai színházak földszintjéhez lehetne hasonlítanunk, a katonaság helye is. A nép ott helyezkedett el a páholysor mögött emelt földhányásokon, úgy, hogy még onnan, messziről is elég jól láthattak. Voltak olyanok is, a kik a körüllevő fákra telepedtek föl, sőt még a templom tornyának erkélye, párkánya is tele volt nézőkkel.

A keleti oldal közepén, tehát éppen szemben azzal a helylyel, a hol a küzdelem leghevesebb részének kellett a korlát körül végbemennie, egy páholy magasabbra volt emelve és sokkal gazdagabb díszítést mutatott, mint a többiek; ennek mennyezetszerű teteje is volt s ezen a királyi címer volt látható. Apródok, katonák nagy számban vették körül ezt a helyet, mert ez volt fenntartva János királyfi és kísérete számára. Szembe ezzel, a nyugati oldalon szintén volt egy emelvény, éppen olyan magas, mint emez, díszítése pedig még élénkebb színű volt, ha talán nem is olyan pompás. Apródok és válogatott szép hajadonok csoportja vette körül a páholy trónszékét; valamennyien halványzöld és rózsaszín ruhában; a trón és az egész páholy maga is ilyen színekkel volt díszítve. A lengő zászlókon nyillal átvert szívek, lángoló szívek, vérző szívek, aranyos tegzek, puzdrák, nyilak és Ámor egyéb jól ismert jelvényei voltak láthatók, középen pedig ragyogó felírat pompázott, tudatva mindenkivel, hogy a kié ez a páholy, az nem más, mint *La Reyne de la Beauté et des Amours*. De azt, hogy ki lesz ez a szépség és szerelem királynője, azt nem is sejtette senki.

Ezalatt a nézők nagy csapatokban tolongtak, hogy kiki elfoglalhassa a maga jogos helyét, de persze, annak eldöntése, hogy kit milyen hely illet meg, nem ment minden szóvita nélkül. Némely ilyen nézeteltérést a fegyveres emberek igazítottak el sommásan; a szekerczéik nyelével vagy a kardjuk kosaras markolatával. Ha pedig az előkelőbbek közt akadt valami versengés a helyekért, ekkor a bajhírlők avatkoztak bele, vagy pedig a két „pompavezérlő“ De Wyvil Vilmos és De Martival István, a kik állig fegyverzetbe öltözve jártak-keltek, hogy a jó rendet fenntartsák.

Ezalatt a páholysorok megteltek lovagokkal és főurakkal. Valamennyien a béke idejére való öltönyben jöttek; — hosszú, sötét bársonypalástjaik tetszetős ellentétben álltak a hölgyek ragyogóbb és élénkebb színű ruházatával. Mert hölgyek is jöttek, még pedig ugyancsak nagy számban keresték fel az olyan látvány színhelyét, a melyről pedig méltán lehetett volna azt hinni,

hogy szilaj és vérengző voltánál fogva nem lesz tetszésükre. Ezzel egyidejűleg az alantabb levő sorok is megteltek a zsúfolásig polgárokkal, katonasággal, meg a köznemeseknek azzal az egyszerűbb osztályával, a mely szerénységből, vagy kevéssé tehetős voltánál, vagy épp kétes rangjánál fogva nem mert az előkelőbb helyre tolakodni. De nagyon természetes, hogy az előkelőbbségért való versengés sehol sem volt hevesebb, mint éppen ezeknek a soraiban.

— Hitetlen kutya! — rivalt rá a szomszédjára egy öreg ember, a kinek keshedt ujjasa éppen úgy elárulta a szegénységet, mint a hogy kardja, tőre és aranyláncza a rangra való igényét; — adta farkaskölyke; — te mersz itt egy keresztény, normann nemesember elé, Montdidier ivadéka elé tolakodni?

Ez a kemény rendreutasítás az öreg Izsák zsidónak szólt. Izsák fényes öltözetben, prémmel béllelt és csipkével ékesített talárban járkált a sorok között, azon igyekezve, hogy helyet szerezzen magának és leányának. A gyönyörű Rebeka Asbyban csatlakozott atyjához s a mint most ott haladt vele karonfogva, lépten-nyomon kínosan érintette az, hogy apja tolakodása milyen rossz hatást kelt mindenfelé. De Izsák, bármilyen megfélemledettnek láttuk is más alkalommal, itt most nagyon jól tudta, hogy nincs oka félni. A nyilvános helyeken, a hol sok egyenrangú úr lehetett jelen, nem kellett a zsidóknak a főnemesek bántalmazásától félni; mert először is ilyen helyen a törvény védelme alatt állottak, másodszor pedig mindig akadt a jelenlevő urak között olyan, a kinek megvolt rá a maga önző oka, hogy a zsidót pártfogásába vegye. És ma Izsák még öntudatosabban járkált föl s alá, mert hiszen tudomása volt róla, hogy János herczeg most áll alkudozásban a yorki zsidókkal valami nagyobb kölcsön iránt. Izsáknak magának is része volt a dologban s jól tudta, hogy a herczeg annyira rajta van a dolog mielőbbi rendbehozásán, hogy ennek kedvéért még őt is szívesen pártfogásába venné baj esetére.

Mióta ettől az eszmétől vérszemet kapott, kihívóan lökdösődött és az előbbi normannak sem nézte a rangját, származását vagy vallását. Hanem az öreg normann

köznemes szava méltatlankodást ébresztett többekben a zsidó ellen. Állt ott nem messze egy jól megtermett, szálas katona is; lincolni zöld posztóruhába öltözve, a mellére tűzött ezüst érdemrend, a hatalmas, hat láb hosszú íjj, a fényes, aranyhímes íjjtartó, meg az övbe tűzött tizenkét nyilvessző, mind a kemény, gyakorlott íjjászra vallottak. A szóvitát hallva, odafordúlt arczczal a zsidó felé. Dióbarnára lesült arczán látszott, hogy a vitéz gyakran ki lehet téve az idő minden viszontagságának. Ez aztán odaszólt Izsákhoz, hogy jó lesz, ha eszében tartja, hogy szerencsétlen áldozatai vérét szítta ki, s hogy mindaz a gazdagság, a mit szerzett, csak olyanformára puffasztotta, mint a vérivó pókot; a mit addig csak elszível az ember valahogy, a míg meglapúl a sarokban, hanem ha előmerészkedik onnan, hát összetapossák. Ez a figyelmeztetés normann-angol keverék-nyelven volt mondva, de olyan kemény, marczona arczkifejezéssel, hogy a zsidó jónak látta volna, hogy tágítson és elhordja magát onnan minél messzebbre, ha éppen akkor nem támad nagy mozgolódás a tömeg soraiban és nem fordúl oda mindenki figyelme a bejárat felé, a hol János herczeg éppen akkor jelent meg nagy, ragyogó és víg kísérettel. Igaz, hogy ez a kíséret körülbelül csak felerészben állott világiakból és hogy papok is számosan voltak közte, de ezek csak olyan czifrán voltak kiöltözve és éppen oly hányaveti, vidám magatartással léptek be, mint amazok. Ezek közt volt a Jorvaulx apátság priórja, Aymer is, a ki ez alkalomra úgy felcziczomázta magát, a hogy csak lehetett egyházi méltóság létére. Aranynyal, prémmel ugyancsak bőkezűen bánt az, a ki a prior ruházatát készítette. Lábbelije pedig olyan volt, hogy eszeveszetten túlozta a korszak már amúgy is őrült, ízléstelen czipődivatját, a mi a lábbeli hegybe futó orrának hosszan való felhajlásában állt. Aymer czipője úgy felhajlott, hogy nemcsak hogy a térdéhez lehetett erősíteni a czipő orrát, hanem a derekán levő övhöz is, úgy hogy a prior nem is bírta a lábát kengyelbe tenni. Ez azonban nagyon csekély alkalmatlanság számba ment a délczeg apát előtt, a ki még talán örült is, hogy gyakorlott lovas voltát annál jobban megmu-

tathatja a nagy nézőközönség, különösen pedig a hölgyek előtt.

János herczeg kíséretének többi része leginkább bérelt zsoldos csapatainak kedveltebb vezéreiből állott, aztán fosztogató rablólovagnak mondható főurakból, meg romlott, lazaerkölcsű udvari emberekből, a kikhez végre több templomos vitéz és Szent János-rendi lovag csatlakozott.

Itt megjegyezhetjük, hogy e két rend lovagjait általánosan úgy tekintették, mint Richard ellenségeit, mert ismeretes dolog volt, hogy a franczia király, Fülöp, meg Anglia oroszlánszívű királya között végbement villongásban ezek a lovagok Fülöp pártján voltak. Ennek az ellenségeskedésnek tulajdonítható, hogy Richard ismételt győzelmei sem vezettek valami nagy eredményre, valamint hogy meghiúsult Jeruzsálem bevételére irányuló lázas törekvése is és végre, hogy minden küzdelmének eredménye oda zsugorodott össze, hogy Saladinnal bizonytalan fegyverszünetet köthetett. Ugyanaz a politika, a mi a két rendnek Jeruzsálemben időző lovagjainak diktálta ezt a magatartást, Angliában élő társaikat is arra bírta, hogy János herczeg pártjához szítsanak, mert vajmi kevés okuk volt akár Richard hazatérését kívánni, akár pedig jogos utódának, Arthurnak trónrajutását.

János herczeg viszont azokkal az előkelőbb és fontosabb szerepet vivő szász családokkal éreztette lépten-nyomon gyűlöletét és megvetését, a kikről jól tudta, hogy ezek az ő személyét éppen oly ellenséges szemmel nézik, mint tetteit és törekvéseit, hasonlólag az angol köznéppel, a kik folyton attól remegtek, hogy olyan zsarnoki és önkényes természetű uralkodó, a milyen János herczeg lenne, bizonyára még jobban megnyirbálná jogaikat és szabadságukat.

A fényes csapat közepett ott jött maga János herczeg is. Öltözete csupa bíbor és arany; nem kevésbbé fényes különben a paripáján sem a szerszám. Kezén vadászsólymot tartott a herczeg, a kinek hosszú, fürtös haja gazdagon omlott le a vállára, a drágaköves karikával átszorított prémes kucsma alól. Tüzes almásszürke

paripája büszkén táncolt alatta ott a bajvívó-tér pázsitján; maga a herczeg pedig vidáman, kaczagva beszélgetett kíséretével, a mint az egész csapat beléptetett, majd felnézett a páholysorra és a fejedelmi bírálat vakmerőségével szedte sorra az ott ülő szépségeket.

Sokan észrevehették ugyan a herczeg arczán a kicsapongó és vakmerő természet kifejezését, valamint a gőgnek s a mások érzéseivel nem törődő önkénynek egy-egy vonását is, de azért azt még ezek sem tagadhatták, hogy az a szépség bizonyára megvolt ez arczon, a mit a természettől jól megalkotott és a tudatosan kellemes kifejezésre szoktatott vonások rendesen megadnak, kivált ha e mesterséges kifejezés mellett annyi becsületes és őszinte jelleg mégis megvan a vonásokban, a mi azt hiteti el az emberrel, mintha ez az arcz sohasem igyekeznék természetes érzéseinek kifejezését leplezni. Az ilyen jellegű arczot gyakran nézik az emberek a férfias nyiltság tükrének, mikor pedig ez a merész vonás valójában nem másból ered, mint a lelkiismeretlenül gyönyörhajhász ember könnyelmű közömbösségéből, és abból a büszke öntudatból, a mit a születés, a vagyon, vagy más előnyös körülmény ad meg az illetőnek, de a mely előnyhöz a személyes érdemnek semmi köze.

Hanem azok, a kik nem néztek a dolgokba ilyen mélyen; — és mindenesetre ezeknek a száma volt a nagyobb, — elégnek találták János herczeg *rheno*-ját (prém vállgallér), czobolybéllésű palástját, aranysarkantyús szattyánbőr csizmáját, meg még hozzá délczeg lovaglását arra, hogy zúgó tapssal fogadják.

Mikor a herczeg paripája betánczolt a gyepes térségre, még nem csillapult le egészen a szóvita a zsidó, meg a megsértett szomszéd között, úgy hogy az emelt hangon való beszéd odaterelte a herczeg figyelmét a csoportra; — de bár rögtön megismerte Izsákot, azért szeme mégis inkább odafordult Zion gyönyörű leányára, a ki a haragos beszéd hallatára riadtan símult ősz apjához.

Rebekkát csakugyan oda lehetett volna állítani szépség tekintetében Anglia legbüszkébb, leggyönyörűbb úrhölgyei mellé s kiállta volna a versenyt még olyan

műértő szemében is, mint János herczeg. Alakja a leggyönyörűbb arányokat tüntette fel s teljesen érvényre jutott a keleties izlésű öltözetben, melyet Rebekka Angliában is viselt, népe leányainak szokása szerint. Sárga selyemturbánjának színe gyönyörűen illett sötétes keleti arczbőréhez. Szeme csodálatosan ragyogó volt, szemöldöke felségesen hajlott ív; a szépen formált, finom sasorr, a gyöngyfehér fogsor mindez valami oly végtelenül vonzó összhangot alkotott, hogy nem igen akadt a körüllevő szép hölgyek közt olyan, a kit Rebekka elébe lehetett volna helyezni. Bársonyos fekete hajának csavarvonalba gördülő fürtjei ott pihentek hófehér nyakán és keblén, már a mennyit ebből látni engedett a drága, perzsa selyemből való simarre nevű köntös, a melynek sötét vöröseslila faláról természetes színű, domborúan szőtt virágok emelkedtek ki. Igaz, hogy a gyöngygyel kirakott aranycsattok közül, melyek a ruhát a nyaktól a derékig összetartották, a három felső csatt ki volt nyitva fenn a nyaknál a nagy hőség miatt, úgy hogy ilyenformán valamivel több maradt szabadon abból az imént emlegetett fehérségből, s így aztán jobban érvényre jutott a gyémánt nyaklánczz is a róla lefüggő, vagyont érő násfákkal. A turbánról lefüggő és gyémántos forgóval odaerősített gyönyörű struczczoll is egyike volt a szép zsidó leány ritka ékességeinek, a melyre a körüllevő úri hölgyek ugyan gúnyosan néztek, de a mit azért titokban mindnyájan írígyeltek tőle.

— Tyűh, Ábrahám tar koponyájára mondom, — kiáltott föl János herczeg, — de szép az a zsidó leány ott; éppen ilyen lehetett az a tökéletes szépség, a kinek a bájai a legbölcsebb királyt is megbolondították. Mit mondasz hozzá, prior? — A jeruzsálemi nagy templomra, a mit az én még bölcsebb Richard bátyám nem bírt visszahódítani; — ez a leány maga az Énekek-Éneke-beli mátka.

— Sharon rózsája és a mezők lilioma, — felelt a prior egy kicsit az orrán keresztül ejtve a szót; — hanem azért ne feledje fenséged, hogy még is csak zsidó nő.

— Az ám ni, — felelt a herczeg, oda nem figyelve, — és ott van az én pogány zsugorim is; — az ezüst

márkák grófja és a byzanczi aranyak bárója, és lám a helyekért dulakodik azokkal a koldus kutyákkal, a kik nek az ernyedt köpönyege zsebében nincs egy árva keresztes poltura se, hogy legalább az ördög bele ne bújhatna a zsebükbe. De szent Márkra mondom, az uzsorások királya, meg a szép zsidó nő, a ki vele van, ott fognak még ma ülni a páholysorban. — Te Izsák, ki az ott veled? A feleséged vagy a leányod az a keleti huri, a kit karodon vezetsz?

— A leányom, Rebekka, fenséged szolgálatára, — felelt Izsák mélyen meghajolva, de nem zavarodva meg a herczeg üdvözlete miatt, noha ebben csak annyi volt a csúfondáros hang, mint az udvariasság.

— Annál bölcsebb vagy, — felelt János hangosan felkaczagva, mire kisérői mind alázatosan visszhangozták a nevetést. — De akár a feleséged, akár a leányod, ott kell ülnie olyan helyen, a mely szépségénél meg a te érdemeidnél fogva megilleti. Kik ülnek ott, hadd lám csak? — folytatta felnézve a páholyokba; — eh, szász csőcselék! ki velük! Vagy húzódjanak össze és szorítsanak helyet az uzsorások királyának és az ő gyönyörü leányának. Majd megtanítom én ezt a rongy népet, hogy a zsinagógában azok üljenek fő helyen, kiké a zsinagóga.

Azok, a kik felé János ezt a sértő és kiméletlen beszédet odakiáltotta, éppen a szász Cedrik szövetségese és atyafia volt, Conningsburgh Athelstane, a kit egész északi Angliában nagy tisztelet környezett, mint az utolsó független szász uralkodó leszármazottját. De Athelstane az ősrégi vérrel együtt őseink nem egy gyöngeségét is örökölte. Hatalmasan megtermett, szép arczú férfi volt ez az Athelstane, élete virágában levő; és mégis arczkifejezésében volt valami vég nélkül élettelen; szemében, homlokán hasonlóképpen; még a mozdúlása is olyan lassú, renyhe, hogy ez okból egyik ősének ismert csúfneve reá is átszállt és mindenki ezen a néven ismerte: Féligkész Athelstane. Barátai, — pedig sokan voltak olyanok, a kik, Cedrikhez hasonlóan, szinte rajongással csüggtek rajta, — váltig azt vitatták, hogy ez a renyheség és késlekedés sohasem a bátorság hiányából ered nála, hanem csak onnan, hogy olyan nehezen tudja magát

valamire eltökélni; mások azonban azt vetették ellene, hogy az öröklött iszákosság tompította el az elméjét, a mi különben valami beretvaéles soha sem lehetett. Így aztán az a meglevő szenvedőleges bátorság meg a csöndes jó természet csak amolyan seprője gyanánt maradt hátra egy olyan jellemnek, a mely eredetileg nagyon értékesnek indúlt volna, hanem a minek a java mind tönkre ment a durva kicsapongás és korhelykedés évei alatt.

Ez volt az az ember, a kire János herczeg az imént említett módon riadt rá, hogy csináljon helyet a zsidónak, meg a leányának. Athelstanet az a parancs, a mely ebben a korban vérlázító sértést jelentett, tökéletesen kihozta a sodrából; engedelmeskedni nem akart, de mivel még nem volt eltökélve, hogy miképpen cselekedjék, csak a *vis inertiae*-t vetette ellenébe János akaratának; a nélkül, hogy felállt, vagy csak meg is mozdúlt volna, kerekre nyitotta nagy szürke szemét és olyan mereven, olyan elképedve nézett a herczegre, hogy ez már magában véve is furcsa volt és nevetséges. De a türelmetlen herczeg nem ezt látta benne.

— Az a szász hízottmalacz ott vagy alszik, vagy semmibe sem vesz engem. Döfd meg a lándzsáddal, Bracy, — fordúlt most egy lovaghoz, a ki közel állott hozzá. Bracy egy szabad csapatnak, a condottieri-knek volt a vezére, a mely név bizony ekkor nem jelentett egyebet, mint olyan zsoldosok csapatját, a kiknek nem igen volt se országa, se hazája és szolgálták válogatás nélkül, a ki éppen megfizette őket. Erre még a herczeg kisérői körében is rosszaló zúgolódás keletkezett, de Bracy, a kit a hivatása felmentett az alól, hogy bármi is lelkifurdalást okozzon neki, már átnyújtotta hosszú lándzsáját azon a közön, a mely a páholysorokat a bajvívó-tértől elválasztotta és bizonyára végre is hajtja a herczeg sérelmes parancsát, mielőtt Athelstane a Féligkész csak annyira is összeszedi magát, hogy elhúzódjék a lándzsa elől; — de e pillanatban Cedrik, a ki éppen olyan gyors volt, a milyen lomha a társa szokott lenni; — villámgyorsan kirántotta hüvelyéből rövid kardját és egyetlen egy hatalmas csapással kettészelte a lándzsát.

úgy, hogy a feje rögtön levált a nyeléről. — János herczegnek minden vére az arczába szökkent e látványra. Kitört egyik legkacskaringósabb káromkodásába és már éppen azon volt, hogy valami kemény fenyegetéssel is megtoldja, mikor két dolog hirtelen megakasztotta a szándékából; az egyik a saját kisérőinek csillapító szava, a kik oda tódultak köréje, hogy türelemre intsék; a másik pedig az az általános lelkesült taps, a mely Cedrik talpraesett viselkedését köszöntötte. A herczeg dühösen forgatta a szemét, mintha valami alkalmas áldozatot keresne a tömeg soraiban. Ekkor véletlenül úgy esett, hogy rátévedt a tekintete arra az íjjászra, a kit az imént már emlegettünk, látta ennek szilárd, bátor tekintetét, valamint azt is, hogy ez rá sem hederítve a herczeg haragos pillantására, kitartóan folytatta a Cedriknek szóló tapsolást. János odafordúlt hozzá és megkérdezte, hogy minek csap akkora lármát.

— Valahányszor jó lövést, jó ütést látok, hozzáadom a magam éljen-jét, — felelt az íjjász.

— Úgy?— felelt a herczeg. — Akkor bizonyosan te is fehérbe találsz sokszor.

— Vadász czéltáblán, vadász távolságból nem mondom, hogy nem.

— Meg a Tyrell Wat czéltábláján száz rőfnyi távolságból, — szólalt meg valaki a tömegből, de hogy ki volt, arra nem lehetett rájönni.

A nagyapjára, Rőt Vilmosra tett gúnyos czélzás egyszerre felbőszítette János herczeget. De azért nem tett egyebet, beérte azzal, hogy parancsot adott néhány fegyveresnek, tartsák szemmel azt a dicsekvő íjjászt.

— Szent Grizeldára, — tette hozzá, — ezt az embert próbára tesszük, ha egyszer olyan kész a kiabálással mások tetteit látva.

— Nem szaladok meg a próba elől, — felelt amaz azzal a higgadtsággal, a mely minden tettét jellemezte.

— Addig pedig fel onnan, szász jobbágyok, — folytatta a felbőszült herczeg, — mert mindenre, a mi szent, ha már egyszer kimondtam úgy is lesz, hogy a zsidó ott fog ülni köztetek.

— A világért sem, alázattal könyörgök fenséged-

nek; — hogyan ülhetnénk mi egy sorban az ország uraival, — szabadkozott a zsidó, a kinek az elsőbbségért törekvése odáig kiterjedt már, hogy pl. Montdidier elszegényedett ivadékától elvitassa a jobbik helyet, — de a ki a gazdag szász urak helyére a világért sem mert volna tolakodni.

— Fel, ha egyszer én parancsolom, hitetlen kutya, különben lehuzatom azt a barna bőrödet és lószerszámot szabatok belőle.

Erre a sürgetésre aztán a zsidó csakugyan megindúlt a keskeny és meredek lépcsőfokokon, melyek a páholyok felé vezettek.

— Lássuk, ki mer megakadályozni, — szólalt meg a herczeg, szemét Cedrikre szögezve, a kinek nézése, állása olyasmit sejtetett, mintha le akarná onnan taszítani a zsidót.

Az összeütközésnek azonban valami váratlan dolog vette elejét. Wamba, a bolond, meglátva, hogy mi készül, villámgyorsan odaugrott ura meg a zsidó közé és így kiáltott válaszul a herczeg kihívó szavára: — No hát én merem — és ezt mondva odatartott egyenesen Izsák orra elé egy egész disznósajtot, a mit a köntöse zsebéből kapott ki. Úgy látszik, azért láthatta el magát ennivalóval, mert gyanította, hogy az ő étvágya hamarabb felébred, mintsem a bajvívásnak vége lenne. A másik kezével pedig fakardját jártatta körben a zsidó feje fölött. Mikor Izsák ott látta egyenesen az orra és szája előtt azt, a mi egész faja előtt gyülöletesebb és utálatosabb mindennél, hirtelen visszatántorodott, megcsúszott és legurult a lépcsőn. Képzelhetni, milyen kitünő tréfaszámba ment ez a közönség előtt; — kaczagott mindenki és még a herczeg is velük nevetett egész kíséretével.

— No, herczeg sógor, ide a díjat, — kiáltott Wamba; — én becsületes küzdelemben győztem le az ellenfelemet; karddal és paizszsal, — folytatta, miközben harcziasan hadonászott a karddal meg a disznósajttal a levegőben.

— Ki vagy és mi vagy, nemes bajnok? — kérdezte a herczeg még mindig nevetve.

— Származásom jogánál fogva bolond vagyok.

Nevem Wamba; a fia vagyok Balgának, a ki a Hígvelejűnek volt a fia, a ki viszont egy tanácsosnak a fia volt.

— Csináljatok helyet a zsidónak az első sorban ott, — szólt a herczeg, a ki talán nem is bánta, hogy volt ürügye az előbbi makacs terv félbehagyására, — mert a lovagi törvény szerint a legyőzöttet a győző mellé helyezni csakugyan nem lehet.

— A csalót ültetni a bolond közelébe még roszszabb lenne, de legrosszabb a zsidót ültetni a disznóhús mellé, — felelt Wamba.

— Helyes, ficzkó, — kiáltott oda a herczeg, — tetszel nekem! Hé, Izsák, adj csak kölcsön egy marék bezant-ot.

A zsidó nagyon megrökönyödött ugyan a felszólítársa, de viszont megtagadni sem merte az engedelmességet és ezért aggodalmasan kezdett kotorászni az erszényében, azt latolgatva, hogy ugyan mi benne a legkevesebb mennyiség, a mi azért „egy marék" számba mehetne. De a herczeg unni kezdte a várakozást és lehajolva a lováról, hirtelen kikapta az erszényt a zsidó kezéből, — aztán odahajítva a bolondnak néhány aranyat, folytatta lépésben való délczeg lovaglását. A zsidó ott maradt nevetség tárgyául, míg a herczeg olyan éljenzést kapott a tömeg részéről, mintha valami derék, jóravaló tettet hajtott volna végre.

NYOLCZADIK FEJEZET.

Harsant a bajrahivó trombitája,
S felelt a hivott harczos kürtje rája,
Visszhangot ad reá a rét s völgy messze tája,
Még zártan a sisak, nyugton a dárda.
De már közelgnek, harczi jelre várva
Egy percz . . . a két lovas elő szökelett,
S ott állanak a tér korlátja mellett.
PALAMON és ARCITE

János herczeg egyszer csak megrántotta a lova kantárát s megállt az út közepén, odaszólva Aymer apátnak, hogy lám, a legfőbb dologról megfeledkeztek.

— Szavamra, apát uram, arról egészen megfeledkeztünk, hogy a szépség és szerelem királynőjét is meg

kell választani, a kinek a fehér kezéből a lovagok megkaphassák a pálmát. A mi engem illet, én szabadelvű ember vagyok és nem vonakodnám attól, hogy szavazatomat a fekete szemű Rebekkára adjam.

— Oh, szűz anyám, — kiáltott fel a prior, kétségbeesetten vetve fel szemét az égre, — egy zsidó leányt választani! Megérdemelnénk, hogy megkövezzenek bennünket itt a téren, már pedig én még nem érzem magamat elég öregnek arra, hogy vértanúvá legyek. Azonkívül meg esküszöm a védőszentem nevére, hogy Rebekka nincs is olyan szép, mint a gyönyörű szász leány, Rowena.

— Szász vagy zsidó, nekem egyre megy, egyik kutya, a másik eb. Nevezzük ki Rebekkát, ha nem egyébért, már csak azért is, hogy a szász csőcseléket megbosszantsuk.

Erre még a leghívebb udvaronczok közt is zúgolódás támadt.

— Ez több a tréfánál, uram, — szólt Bracy, — egyetlenegy lovag sem fog kiállani, ha ilyen sértést követünk el vele szemben.

— Ez már olyan lenne, mintha örömünket találnánk az oktalan sértegetésben, — szólalt meg János herczeg egyik legokosabb híve és kisérője, Fitzurse Waldemar; — és ha fenséged csakugyan megkísérti, ez csakis káros lehet a terveire nézve.

János gőgösen emelkedett fel nyergében.

— Kisérőnek fogadtalak meg, nem tanácsadónak, — vágta oda keményen.

— Azok, a kik kisérik fenségedet azon utakon, a hol jár, — felelt Waldemár lenyomott hangon, — jogukat tartják a tanácsadásra, mert fenséged érdeke és biztonsága sem forog koczkán jobban, mint az övék.

Az a hang, a melyen e szavak voltak mondva, észrevétette a herczeggel, hogy jó lesz engedni. — Hiszen csak tréfáltam — mondá — és ti meg mindjárt úgy rátámadtok az emberre. Ördög vigye, hát nevezzetek ti meg valakit, bánom is én.

— Nem úgy, — felelt Bracy, — hadd maradjon a

nap királynőjének trónja üresen egészen addig, míg a győztes nevét ki nem hirdetik és akkor aztán válassza a győztes lovag maga azt, a kinek kezéből a díjat el akarja nyerni. Ez még egy örömmel többet ad hozzá a lovag győzelméhez, a szép hölgyeket pedig arra fogja tanítani, hogy becsüljék a hős lovagok szerelmét, a mi ilyen méltóságra képes őket emelni.

— Ha Bois Guilbert Brian lesz a nap győztese, akkor az olvasómba fogadok, hogy tudom, kit fog királynővé emelni.

— Bois Guilbert derék vitéz, — szólt Bracy, — de azért az is igaz, hogy sokan vannak jelen olyanok, a kik nem félnek megmérkőzni vele.

— Békesség, urak; hagyjuk a herczeget helyére menni, — szólt közbe Waldemar. — A lovagok is, a nézők is türelmetlenkednek, az idő múlik és így jó lesz, ha a játékot megkezdjük.

János herczeg nem volt ugyan még uralkodó, de azért Fitzurse Waldemar részéről már is ki kellett állnia az uralkodók mellett levő kiváltságos miniszter minden alkalmatlankodását, a ki mikor urát szolgálja is, ebben mindig a maga feje után jár el. Jánosnak ugyan éppen olyan természete volt, a mely néha egy-egy csekélységen fennakadva teljesen csökönyössé válik az ellentállásban, de azért most mégis lebírta magát, nem ellenkezett, hanem szótlanul elfoglalta a trónszéket a főpáholyban s mikor kiséröi is mind elhelyezkedtek, jelt adott, hogy a bajhírlők hirdessék ki a küzdelem törvényeit, a melyek a következőkből álltak:

Először is, hogy az öt bajnoknak ki kell állania válogatás nélkül mindenkivel, a ki bajvívásra jelentkezik.

Másodszor, hogy a ki vívni óhajt, maga választhatja ki ellenfelét az öt bajnok közül. A választás jele az, hogy az, a ki választ, megérinti lándzsájával az illető bajnok paizsát. Ha a lándzsa nyelével érintette, akkor lovagjátékhoz való fegyverekkel fognak csak vívni, vagyis olyan lándzsával, a melynek hegyére egy lapos fakorong van erősítve, hogy ne sebezhessen, legfölebb taszíthasson s ilyenkor az ellenfél csak lökést kaphat a lovak és a dárdák egymásnak rohanása folytán. De ha

a lándzsa éles végével érinti az ellenfél a bajnok paizsát, akkor az úgynevezett *outrance* küzdelem következik, vagyis hogy a lovagok valódi, éles fegyverekkel vívnak, csak úgy, mint az igazi csatában.

Harmadszor, ha a lovasok már betöltötték azt, a mit megfogadtak, ugyanis eltörtek öt-öt lándzsát, akkor a herczeg ki fogja hirdetni, ki volt a mai nap lovagjátékának győztese és akkor ez díjul egy ritka szép és rendkívül erős harczi paripát kap, azonkívül abban a kitüntetésben is részesül, hogy maga választhatja meg az ünnepély királynőjét, a ki azután vasárnap kiadja a díjat.

Negyedik pont gyanánt pedig azt jelentették ki, hogy másnap általános vitézi torna lesz, a melyben résztvehetnek az összes jelenlevő lovagok, mindazok, a kik díjat óhajtanak nyerni. A jelentkezőket két, egyenlő számú csoportba fogják osztani s akkor rögtön megindúl a küzdelem és tarthat egészen addig, míg ő fensége a herczeg jelt nem ád a viadal megszüntetésére. Ekkor aztán a szépség és szerelem királynője megkoszorúzza azt, a kit a herczeg megnevez mint olyant, a ki a második nap folyamán a legderekasabban viselkedett. A díj babérkoszorú alakra formált aranykorona, vékony arany lemezből vágva. A második nappal maguk a lovagi játékok véget is érnek, de ekkor következnék a köznép mulattatására az ijjász-verseny, a bikahajsz és egyéb e fajta látvány. Ez volt a módja annak, a hogyan János herczeg meg akarta vetni népszerűségének alapját, a mely népszerűséget azonban lépten-nyomon eljátszott újra meg újra valami tapintatlanság révén, a mivel a nép érzését vagy megszentelt hagyományait érzékenyen megsértette.

A bajvívó tér ezalatt egyre fényesebb és fényesebb képet nyújtott. A part meneteles vonalán, a páholysorokban ott volt Anglia északi és közép részéből mindenki, a ki a legkiválóbb volt név, rang, vagyon vagy szépség dolgában; a változatos színű és díszű, pompás ruhák épen oly derült, mint a milyen fényes képpé tették a páholyokat; míg valamivel lejebb a katonaság és a jómódú polgárság egyszerűbb, sötétebb ruházata mintegy szegélyt alkotott a hímes csoport körül és míg a szemnek

úgyszólván pihenőül szolgált, egyszersmind még jobban érvényre emelte amazt.

A bajhírlők a kihirdetett szabályok után szokott kiáltásukkal végezték be: „*Largesse! Largesse!*“ vagyis „Ajándékot, ajándékot, hős lovagok!“ Mire aztán az arany-ezüst pénz egész záporban hullott reájuk a közönség emeltebb soraiból, mert a lovagiasság fontos jelének tartották, hogy bőkezűséget mutassanak azok iránt, a kiket a hősi és lovagi események titkárainak és egyben krónikásainak tekintettek. A nézők bőkezűségét a szokásos felkiáltásokkal ismerték el és köszönték meg: — Hölgyek szerelme; — Ellenfelek halála; — Tisztelet a nagylelkűnek; — Dicsőség a bátornak! A nézők szerényebb osztálya hozzáadta a maga tapsát, éljenzését, a mibe aztán a rézhúros zenekar csattogó harsonázása vegyült. Mikor ez is elhangzott, a bajhírlők szines, ragyogó menetben vonúltak vissza és ekkor nem maradt a téren más, mint a pompa-vezérlők, a kik *cap-à pie* tetőtől talpig fegyverzetben ültek lóháton, oly mozdulatlanul, mint a szobrok. Ez alatt az északi kapun túl a szabad tér, a milyen nagy volt, úgy el volt lepve harczvágyó lovasokkal, a kik alig várták, hogy ügyességüket bemutathassák. Felülről, a páholyokból nézve olyan volt a lovagok mozgalmas serege, mint egy hullámzó tenger; — a sisaktollak, kócsagok lengedeztek; itt-ott egy sisakhegy vagy lándzsa csillant meg s a lándzsa végekre tűzött keskeny kis zászlócskák, a mint ide s tova libbentek a szellőben, csak még szakadatlanabbá tették az élénk kép mozgását.

Végre megnyíltak a sorompók és öt lovag léptetett be lassan. Ezeket sorshúzás útján választották ki; a csoport élén egy lovag haladt; a másik négy páronként utána. Valamennyien fényes fegyverzetet viseltek és az én szász történeti forrásom (a Wardour kodexben) hosszasan, részletesen leírja czímereik jelmondatát, színeit és lovaik nyeregtakaróján a hímvarrást. De hát ezzel szükségtelen volna időt tölteni. Hogy egyik egykorú költőt idézzük, a ki fájdalom, nagyon keveset írt:

Pihen a hősök karja,
A kardot a rozsda marja,
De lelkük az égben, mint elmék hinni akarja.

Címereik régen elporladtak kastélyaik falán. A várak maguk is gyeppel benőtt zöld halmok, szanaszét heverő romok immár; az a hely, mely előbb oly jól ismerte őket, nem ismert többé; sőt azóta már egész családok haltak ki és merültek feledésbe ott a környéken; melyet hajdan a lovagok tartottak hatalmukban a hűbérrendszernek és a hűbér uraknak jogainál fogva. Mi fontossága lehetne tehát az olvasóra nézve annak, hogy apróra tudja neveiket és hadi rangjuk mulékony jelvényeit.

Mikor azonban ezek történtek, a lovagok, mintegy nem is sejtve, hogy elmulás vagy feledés várakozhatik reájuk, délczegen, harczra készen léptettek be, a kantárt kemény kézzel fogva, hogy a paripákat lassúbb járásra kényszerítsék; így aztán a lovak kényes, tánczoló lépését is megbámulhatták a nézők a lovasok délczegségével és ügyességével együtt. Mikor ez a csapat belépett, a harczra hívó öt bajnok sátra mögül vad, szilaj zene hangjai törtek elő, bár a zenészeket nem lehetett látni. Keleti zene volt; a szent földről hozták és a czimbalmok meg a csengők különös egybehangzása mintha üdvözletet, de egyben daczos szembeszállást is vitt volna hírül a lovagoknak, a kik egyre előbbre jöttek. Az öt lovag most lassan oda tartott az öt bajrahívó sátorának térsége felé és mindegyik megérintette annak a paizsát, a kivel vívni óhajtott. Még pedig mind a lándzsájuk nyelével koppantottak rá a paizsokra. A nézőközönség alsóbb soraiban, de bizony még az előkelők közt is sokan voltak, a kik sajnálták, hogy a vitézek csak lovagjátékra való fegyverrel fognak küzdeni, de mi több, sajátságos tény gyanánt annak a híre is fenmaradt, hogy a hölgyek is csalódást éreztek ennek láttára. Mert hát olyanok, a kik ma a legmagasztosabb szomorújátékot gyönyörködve tapsolják meg, abban a korban annál nagyobb élvezettel nézték a bajvívásokat, mennél több veszedelemmel járt.

Mikor a lovagok tudtul adták a bajrahívóknak ezt a békésebb szándékot, visszavonúltak a bajvívó-tér északi végére s ott álltak fel egyenes sorban; mialatt az öt ellenfél kirohant sátorából, lóra pattant és Bois Guilbert Brian vezetése alatt mentek a kis fensíkon a küzdőtérre

és szembe álltak a másik öt lovaggal; kiki azzal átellenben, a ki a paizs megérintése következtében ellenfele volt most már.

Mikor a kürtök megharsantak, egymásra rontott az öt viadalmas pár és a bajrahívó lovagokkal olyan jó szerencse járt, hogy néhány percz múlva Bois Guilbert, Malvoisin és Front-de-Boeuf ellenfelei már megfeküdték a porondot. Grand Mesni ellenfele, a helyett, hogy a viadal szabályai szerint a másik lovag paizsának vagy sisakjának szögezte volna lándzsáját, annyira eltért az egyenes vonaltól, hogy esetlenül, rézsútos vonalban taszította neki a lándzsát ellenfelének s úgy törte el annak a fegyverzetén; — pedig ez még szégyenletesebbnek volt tartva, mint az, ha valakit kiütnek a nyeregből, mert míg ez utóbbi megtörténhetett tiszta véletlenségből is, addig emez kétségtelenül azt mutatta, hogy az illető sem a fegyverrel, sem a lóval nem tud igazán bánni. Csakis az ötödik lovag tartotta magát szabályszerűleg az egész küzdelem alatt, úgy, hogy mikor ez meg ellenfele, a Szt. János rendi lovag befejezték, mindketten egyformán törtek lándzsát a nélkül, hogy valamelyik is előnyben lett volna a másik fölött.

A tömeg tombolása, a bajhírlők jeladó kiáltása és a trombiták harsogó szava jóformán egyforma erővel hirdette a győztesek diadalmát és a vesztesek leveretését. Az elsők visszatértek sátraikba, míg az utóbbiak felszedekőzve úgy, a hogy éppen tudtak, megalázottan és csüggedten vonultak el a küzdő-térről, hogy megegyezzenek legyőzőikkel a lovaik és fegyverzetük kiváltására nézve, mert a lovagjáték szabályai szerint ez most mind a győzteseké lett. Csakis az ötödik lovag késlekedett a téren elég sokáig arra, hogy a nézők hangos tapssal üdvözölhették. Igy, taps és éljenzés között vonúlt aztán vissza társai bosszúságát kétségtelenül ezzel is növelve.

Majd egy második és harmadik csoport lovag is kiállott és noha egyik több, másik kevesebb szerencsével folytatta a küzdelmet, azért általában mégis csak a bajrahívóknak szolgált a jó szerencse, mert egyetlen egy összecsapás alatt sem vetették ki a nyeregből egyiküket sem; míg ellenfeleik közül ez is nem egygyel megesett.

Nem csoda, ha a bajrahívóknak e nagy szerencséje alaposan lelankasztotta a másik párt kedvét.

Negyedszerre már csak három lovag állott ki öt helyett s mikor ezeknek ellenfelet kellett választaniok, szépen elkerülték bizony Bois Guilbert és Front-de-Boeuf paizsát és inkább azokat keresték ki, a kik nem árúltak el egészen oly nagy erőt és bátorságot, mint ez a kettő. Hanem azért bizony ez a politikus választás sem változtatta meg a hadi szerencsét; hiába, megint csak a bajrahívók győztek; egy a másik pártbeliek közül kirepűlt a nyeregből, a másik kettő pedig az *attaint*-ben követett el hibát; vagyis nem tudta ellenfelének sisakját vagy mellvértjét úgy ütni meg a lándzsával, hogy ezt egyenes vonalban tartsa és hogy a lándzsa eltörjék, ha ugyan nem sikerült ellenfelét kivetnie nyergéből.

A negyedik összecsapás után hosszú szünet állott be s úgy látszott, nem igen van többé olyan, a ki vívni kivánna. A nézők elégedetlenül zúgolódtak az eredmény láttára, mert Malvoisin és Front-de-Boeuf rem voltak előttük népszerűek jellemüknél fogva, a többieket pedig, az egy Grant-Mesnilt kivéve, nem igen ismerték, csak azt tudták róluk, hogy idegenek.

De senki sem érzett keserűbb elégedetlenséget a történtek fölött, mint Cedrik, a szász, a kinek úgy tetszett, mintha a normann párt minden egyes diadala új meg új sérelem lenne Anglia becsületén. Cedriket magát nem nevelték a játékos lovagi tornák vitézének, noha a komoly küzdelmekben, a maga szász őseitől öröklött fegyverekkel ugyancsak kemény katonának bizonyúlt. Cedrik várakozva nézett Athelstanera; tudta róla, hogy ez, mint fiatalabb lovag kinevelődött a kor kivánta ügyességekben és éppen ezért remélte Cedrik, hogy az ifjú hős megkisérti majd, nem nyerhetné-e vissza a dicsőséget, a mely immár csaknem visszavonhatatlanúl a templáriusé és társaié lett a mai napon. De Athelstanenak noha bátorszívű, erőskarú dalia volt is, sokkal lassúbb volt a vére és lanyhább a dicsvágya, semhogy eltökélte volna magát arra, a mit Cedrik várt tőle.

— A mai nap Anglia ellen fordúlt, uram, — szólt

Cedrik, erősen megnyomva a szót; — hát kegyelmességed nem szeretne lándzsát ragadni?

— Majd holnap vívok, — felelt Athelstane, — mikor a *mélée* következik; ma már nem érdemes fegyvert fognom.

Cedrik két dolgon is fennakadt e szók hallatára. Először is a normann *mélée* szón (a mi az általános, tömeges vívást jelentette) meg aztán azon, hogy mintha Athelstane közömbösen vette volna a nemzet becsületének dolgát; de hát végre is Athelstane mondta és ezt a Cedrik hűséges szíve sokkal igazabb hódolattal vette körül, semhogy a szavait merte volna bírálgatni, vagy a gyengéit észrevenni. Aztán meg nem is tehetett volna megjegyzést, mert Wamba közbe kiáltott, hogy: — Hát hiszen jobb is száz ember közül lenni a legderekabbnak, mint kettő közül.

Athelstane bóknak vette a szót, de Cedrik, a ki már jobban ismerte a bolondjának eszejárását, fenyegető pillantást vetett rá, s szerencséje volt Wambának, hogy a hely meg a pillanat meggátolták urát abban, hogy kézzelfoghatóbb módon is megmutassa rosszalását.

A küzdőtéren még mindíg nem újult meg az élet, csak a bajhírlők kiáltása hangzott fel koronként: — Hölgyek szerelme, lándzsák törése; — elő, elő, vitéz lovagok; — szép szemek látják vitézségteket.

Az öt bajrahívó lovag sátrai mögül meg-megújúlt a zene, mintha daczos, dicsekvő, győzelem-ittas hangok ömlöttek volna a hangszerekből; míg az összesereglett parasztok morogni kezdtek, hogy lám, semmi se történik, mikor pedig nekik ünnepnapjuk van ma s elvárhatták volna, hogy lássanak valamit. Elhagyott, kivénült lovagok és főurak fejüket bólogatva suttogták, hogy hej, de csak el is fajúltak a vitézi erények; de aztán azt is hozzátették, hogy az igaz, olyan elragadó szépségű hölgyek se teremnek ma már, mint azok, a kik az ő idejükben lelkesítették a bajvívókat. János herczeg már arról kezdett beszélni a kisérőinek, hogy jó lesz, ha készűlnek a lakomához, meg aztán arról, hogy már nyilván Bois-Guilbertet kell a nap hőséül kikiáltani, mert ő volt az, a ki egy-

egy lándzsadöféssel kivetett a nyeregből két lovagot, egy harmadikat pedig harczképtelenné tett.

Egyszerre azonban, mikor az éles harsogó szaraczén zene épen bevégezte a harczias indulót, a mely mintegy kitölteni igyekezett a küzdőtéren beállott nagy szünetet, váratlanúl kürtszó harsant fel az északi kapun túlról; egyetlen egy magános trombita felelt a zenekarnak, de úgy, mintha daczosan szállt volna vele szembe. Erre aztán mindenki szeme feszült kiváncsisággal leste az új bajnokot, s ez csakugyan be is léptetett lóháton, mihelyt a sorompókat kinyitották. A mennyire a talpig pánczélba öltözött lovagról ítélni lehetett, nem sokkal haladta meg a középmagasságot és inkább nyulánknak látszott, mint nagyon vállasnak. Vértezete finom aczéllemezekből állott, gazdagon berakva aranynyal; paizsán pedig czímerül egy gyökerestől kitépett fiatal tölgyfa látszott s alatta jelmondatúl a spanyol szó: *Desdichado*, vagyis kitagadott. A dalia pompás hollófekete paripán ült s a mint odaért a küzdőtér közepére, könnyed kellemmel köszöntötte a herczeget és a hölgyeket, lándzsáját a földnek fordítva hegyével. Volt valami abban a délczegségben, a mivel lovát megülte, meg egész magatartásának fiatalos kellemében, a mi mintha rögtön megnyerte volna számára a tömeg jóindulatát, mert sokan tanácsadói indulattal kiáltották oda neki: „Válaszd de Vipont Ralphot; vagy érintsd a Szt. János lovag paizsát; azok ülnek a leggyöngébben a lovon, azokkal lesz a legkevesebb bajod."

A fiatal dalia végighaladt a téren e jóindúlatú intések között, aztán felléptetett a lejtős úton egyenesen a fensíkra a sátrak elé és ott, mindenki nagy meglepetésére odaugrott habozás nélkül a középső sátorhoz és rásujtott Bois-Guilbert Brian paizsára, hogy csak úgy zengett. És még pedig a lándzsa hegyével ütött rá. Mindenki elámúlt ezen a nagy vakmerőségen, de talán senki jobban, mint maga a rettegett lovag, a kit az ismeretlen most élet-halál küzdelemre hitt ki.

— Meggyóntál már testvér és hallgattál ma már misét, hogy olyan könnyedén koczkára veted az életedet? — kérdezte a templárius.

— Minden bizonynyal jobban el vagyok készülve a halálra, mint te, — vágott vissza a „kitagadott lovag", a ki ugyanis ezen a néven jegyeztette be magát a bajvívás könyveibe.

— Akkor állj ki és vess még egy utolsó pillantást a napra, mert ma éjjel már a paradicsomban alszol.

— Köszönet az udvariasságért, — felelt a kitagadott lovag, — s hogy megháláljam, mindjárt azt a jó tanácsot adom, hogy végy új lándzsát és pihent lovat, mert becsületemre mondom, rászorulsz mind a kettőre.

A mint ezt elmondta nyugodt önbizalommal, megfogta a lova kantárját és a nélkül, hogy az állatot megfordította volna, csak úgy, hátrafelé menve lehaladt a lejtőn és ugyanígy hátrálva ment végig az egész küzdőtéren, hogy végre ott álljon meg, a hol bejött, az északi kapunál. Ez a lovaglási mesterfogás megint hangos tapsra indította a tömeget.

Bármennyire felbőszítette is az ismeretlen lovag tanácsa Bois Guilbertet, azért még sem vetette ezt meg és mert hírneve sokkal inkább fontos volt előtte, semhogy bármit is elmulasszon, a mi esetleg hozzájárulna e büszke ellenfél legyőzéséhez, lovát elcserélte egy rendkívül jó, erős, nemes paripával; fegyvert is ujat hozatott, szilárd nyelű dárdát, mert végre is az előbbinek a fája megszenvedhetett már egy kevéssé az előbbi erőfeszítések folytán. Végre még a paizsát is félretette, mert valami kis repedést vett rajta észre és másik paizsot kért fegyverhordozójától. Előbbi paizsa csak a lovagi rend általános czímerét viselte, a mely két lovagot ábrázolt egy közös lovon ülve; a mi tulajdonképp a templáriusoknak eredetileg igen alázatos, szegénységi fogadalommal járó életére czélzott, a melyet utóbb olyan fényűző, gazdag élet váltott fel náluk, hogy hatalmuk végromlásának is ez lett az oka. Most azonban, a másik paizson egy kiterjesztett szárnyú, repülő holló volt Bois Guilbert czímere. A holló koponyát tartott szájában s a czímerrajz körirata ez volt: *Gare le Corbeau.*

Mikor a két ellenfél szemben állott egymással, a tömeg kiváncsisága és izgalma a legmagasabb fokig meg

volt feszítve. Kevesen merték azt jósolni, hogy a kitagadott lovagra nézve szerencsésen végződhessék a küzdelem, de viszont bátorsága és lovagias magatartása már is kinyerték számára a közönség jó kívánságait.

Alig harsantak meg a trombiták, mikor a két ellenfél egy szempillantás alatt eltűnt helyéről; villámgyorsan száguldottak neki egymásnak és a mennykő csattanáshoz hasonló robajjal csaptak össze. A két lándzsa egész markolatig ketté hasadt s egy pillanatra mindenki azt hitte, hogy mindakét lovag lezuhan, mert az összerobbanás okozta rázkódtatástól mindkét ló úgy visszatántorodott, hogy majd lerogytak hátsó lábukra. De a két lovas ügyessége, a kantár meg a sarkantyú használata folytán mihamar talpra állította a paripákat. Mikor aztán egy-két pillanatig farkasszemet nézett egymással a két vitéz, mialatt úgy látszott, mintha szemük valósággal szikrát szórna a sisakrostély résén keresztül, mindkettő hirtelen félfordulatot csinált a lóval és visszaszökkenve a kapukig, új lándzsát hozattak elő.

A közönség tapssal, éljenzéssel, kendőlobogtatással mutatta érdeklődését a küzdelem iránt, a melyről már most is látszott, hogy az ellenfelek egyenlő vitézsége folytán fénypontja lesz a napnak. De mihelyt a lovagok ismét elfoglalták helyüket, a zaj is elnémult, hogy olyan síri csendnek adjon helyet, mintha az ezrekre menő tömeg még csak lélegzeni sem merne.

Mivel közbe néhány percznyi pihenést engedtek a vitézeknek, hogy ló is, lovag is lélegzethez jusson, János herczegnek újra jelt kellett adni vezérbotjával arra, hogy a trombitákat ismét megfújják. Az ellenfelek tehát összecsaptak újra ugyanolyan hevességgel és erővel, de nem ugyanolyan szerencsével, mint annakelőtte.

E második összecsapáskor ugyanis a templárius ellenfele paizsának éppen a közepére czélzott és oly erővel taszította azt meg, hogy a lándzsa szilánkokra tört, az ellenfél pedig megingott a nyergében. Viszont azonban ez a lovag, a ki eleinte Bois Guilbert paizsára irányozta a maga lándzsáját, az utolsó perczben szándékát megváltoztatta s hirtelen a sisaknak fordúlt fegyverével. Ezt a czélpontot sokkal nehezebb volt eltalálni, az igaz,

de ha egyszer eltalálták, akkor az ütés ereje sokkal ellenállhatatlanabb volt itt, mint a paizson. A templárius még e veszélyes perczben is becsületére vált hírnevének és ha nyergén a heveder nem oldódik meg, még ez az ütés sem veti ki a nyergéből, de mivel ez véletlenül így esett, nyereg, ló és ember egy pillanat alatt ott hevert a földön, nagy porfelleget kavarva.

A templárius azonban jóformán egy szempillantás alatt kiszabadította lábát a kengyelből, de ekkor csaknem magánkívül volt már haragjában a miatt, hogy így megszégyenítették és hogy a tömeg tomboló tapssal jutalmazta ellenfelét: — kardot vont tehát és fenyegetően rázta azt meg. A kitagadott lovag ezalatt szintén lepattant lováról és kardot vont úgy, mint a másik. Csakhogy e perczben a bajhírnök odavágtatott és közéje állt a két ellenfélnek, figyelmeztetve őket, hogy a vívásnak ezt a módját mára nem engedi meg a bajvívó-törvény.

— Akkor, remélem, majd máskor találkozunk még, — szólt a templárius, haragos pillantást vetve a másikra; — még pedig ott, a hol nem lesz, a ki szétválasszon bennünket.

— Ha nem találkoznánk, a hiba nem az enyém lesz. Gyalog vagy lóháton; dárdával, szekerczével vagy karddal, egyaránt kész vagyok a találkozásra, — felelt vissza a kitagadott lovag.

A szóváltás mérgesebbé is fajúlt volna, de a bajhírlők keresztbe tették köztük a lándzsáikat és szétválasztották a két vitézt. A kitagadott lovag visszatért előbbi helyére, Bois Guilbert pedig sátorába vonúlt, a hol egész nap szinte magánkívül dühöngött a kétségbeeséstől.

Az ismeretlen lovag le sem szállt paripájáról, hanem egy kupa bort hozatott s azzal kinyitva sisakja álladzóját, így kiáltott: — Ürítem ezt a kupát minden angol hazafira és az idegen zsarnokok bukására. — Azután azt parancsolta a kürtösnek, hogy fújjon harczrahívó riadót újra; a bajhírlőt kiküldte a térre azzal a jelentéssel, hogy ő maga nem választ az öt lovag közűl, hanem kész kiállani valamennyiükkel, oly sorrendben, a hogy jönnek, hogy vele megvívjanak.

Erre az óriási termetű és talpig fekete vértezetbe öltözött Front-de-Boeuf volt az első, a ki felállott. Paizsának fehér falára egy fekete ökörfej volt festve, de már csak félig-meddig látszott a számtalan csapás következtében, a mi ezt a paizsot érte. A gőgös jelszó ez volt a czímer körül: *Cave, Adsum.* Ebben a viadalban a kitagadott lovag, ha nem is nagyon nagy, de elég határozott előnyt nyert. Mindaketten egyenlő szabályszerűséggel törtek lándzsát, de Front-de-Boeuf elvesztette a küzdelem közben az egyik kengyelét és így a versenybírák kijelentették, hogy ez a vesztes.

A harmadik kiáltásnál Malvoisin Fülöp báró volt az ellenfél s az ismeretlen lovag vele szemben is győzelmet aratott. Lándzsájával ugyanis oly hatalmasan megtaszította a Malvoisin sisakját, hogy az állszíjak elszakadtak és a lovagot csak az mentette meg a leeséstől, hogy a sisakja legurult. De ezt is legyőzöttnek jelentették ki, csak úgy, mint két társát.

A negyedik párviadalban, mikor Grant-Mesnil állt ki, az ismeretlen lovag épp annyi udvariasságot árult el, mint a mennyi bátorságot és ügyességet annakelőtte. Grant Mesnil lova fiatal és nagyon tüzes lévén, oly nyugtalanúl ágaskodott és ficzánkolt, hogy lovasának minden czélzó kísérletét meghiúsította; az idegen azonban nem akarta hasznára fordítani társa baját és éppen ezért felemelve lándzsáját úgy ment el a másik mellett, hogy még csak meg sem érintette, hanem visszaterelte a lovat a küzdőtér széléhez és egy bajhírlő útján megajánlotta társának, hogy kezdjék újra, ha kívánja. Grant-Mesnil azonban nem fogadta ezt el és elismerte, hogy le van győzve, ellenfelének udvariasságától csak úgy, mint ügyességétől.

De Vipont Ralph volt az utolsó és ez aztán fényes diadalt szerzett ellenfelének, mert úgy gurult le a porondra, hogy orrán-száján eleredt a vér és eszméletlenűl vitték ki a küzdő-térről.

A tömeg pedig egetverő éljenzéssel fogadta a herczeg és a pompavezérlők kijelentését, hogy a nap diadalmas hőse a kitagadott lovag.

KILENCZEDIK FEJEZET.

A hölgy, ki a magaslat szélén áll,
Szebb és királyiabb mindannyinál
— — — — — — — — —
S amint szépsége mindét meghaladja,
Fényesb az is rajt, diszét a mi adja.
Aranyvörös korona dús haján,
Fenségben egyszerübb dísz nincs talán.
Egy barka-ág a hölgy fehér kezében
Királyi méltóság jelvényeképen.
A VIRÁG ÉS A LEVÉL.

De Wyvil Vilmos és De Martival István, a pompavezérlők voltak az elsők, a kik szerencsét kívántak a győzőnek; azután arra kérték, engedje meg, hogy sisakját megoldozzák, mielőtt odavezetnék a királyi páholy elé, hogy a jutalmat átvehesse János herczeg kezéből. A kitagadott lovag azonban bár a legnagyobb udvariassággal köszönte ezt meg, de hozzátette, hogy semmi esetre sem egyezhet bele abba, hogy megmutassa az arczát, még pedig olyan oknál fogva, a mit tudatott a bajhírlőkkel, mikor belépett a küzdőtérre. A két pompavezérlő teljesen megelégedett a válaszszal, mert hiszen ez időben a számtalan kalandos, regényes fogadalom között, a mivel a lovagok lekötötték magukat, a leggyakoribbak egyike volt az, hogy bizonyos ideig ismeretlenek maradjanak; például, a míg valami kitűzött lovagi tett végre nem volt hajtva. Éppen ezért nem is tolakodtak további kérdésekkel, hanem odamentek a herczeg elé; bejelentették neki a kitagadott lovag abbeli kívánságát, hogy ismeretlen maradhasson és engedelmet kérjenek arra, hogy oda hozhassák a lovagot a díj átvétele végett.

János herczeg kíváncsisága nagyon fel volt izgatva a lovag titokzatossága folytán s mivel már úgy is boszszankodott azon, hogy kedvelt öt lovagját egy és ugyanazon vitéz sorra legyőzte, gőgösen felelt: — Szűz Mária szeplőtlen homlokára mondom, hogy ez a lovag nemcsak a birtokaitól, hanem az udvariasság adományától is meg van fosztva, mert ime, úgy akar előttünk meg-

jelenni, hogy sisakrostélyát sem nyitja ki. Nem sejtitek, urak, — fordúlt most kiséretéhez, — ki lehet ez a dalia, a ki ilyen büszkén viselkedik?

— El nem tudom gondolni, — felelt Bracy, — és nem is hittem volna, hogy legyen lovag a négy tenger övezte brit hazában, a ki ezt az öt lovagot egy napon leverje egymásután. Hitemre, soha sem fogom elfeledni azt a hatalmas ütést, a mivel De Vipontra sujtott. Szegény úgy repült ki a nyeregből, mint a kő a parittyából.

— Kár éppen ezt olyan nagyon emlegetni, — felelt a Szent János-rend egy másik lovagja, tehát Vipont rendtársa; — mert a ti templárius bajnoktok sem vívott jobb szerencsével. Láttam, hogy hemperedett meg Bois Guilbert háromszor s mindannyiszor kétségbeesve markolt bele a sövénybe.

Bracy, a ki inkább a templáriusokhoz húzott, éppen felelni akart, de ekkor János herczeg így szakította félbe: — Csend legyen urak; miféle haszontalan vitába elegyedtek itt?

— A győztes még mindig várja fenséged parancsát, — szólt közbe De Wyvil.

— Az a parancsom, hogy várjon addig, míg megtudjuk, nincs-e itt valaki, a ki sejtené legalább, ki lehet. És ha estig kellene is ott vesztegelnie, azt hiszem, el kel neki egy kis pihenés, mert meleg napja volt.

— Fenséged azonban méltatlanúl fog bánni a lovaggal, ha ily módon várakoztatja, arra várva, hogy megmondjuk azt, a mit nem tudunk; *én* legalább rá nem tudnék jönni; ha csak nem azon kiváló vitézek egyike, a kik Richard király kiséretében voltak és a kik most igyekeznek hazafelé sok viszontagság között a szent földről.

— Hátha Salisbury gróf; nem? Körülbelül olyan magas, mint az, — szólt Bracy.

— Én inkább azt hiszem, hogy Multon Tamás báró, a gilslandi-i lovag, — felelt Fitzurse, — mert Salisbury nagyobb csontú, mint ez.

És itt egyszerre valami suttogás keletkezett, de hogy ki kezdte, még sejteni sem lehetett. — Hátha a

király; vajjon nem oroszlánszívű Richard király maga-e!

— Isten őrizzen! — kiáltott fel János, miközben arcza egészen halálsápadtra vált és egész alakja úgy megrendült, mintha villám csapott volna le előtte. — Waldemar! Bracy! Derék lovagjaim, emlékezzetek rá, a mit fogadtatok és tartsatok ki mellettem híven.

— Nincs veszély, — szólt közbe Waldemar; — hát oly kevéssé ismeri fenséged a saját édes testvérének óriás termetét, hogy azt hiszi, beleférne a király abba a páncélingbe? De Wyvil és Martival; azzal tennétek ő fenségének a legjobb szolgálatot, ha idehoznátok a trón elé az idegent és végét vetnétek annak a balhiedelemnek, a mi a vért az utolsó cseppig kikergette a herczeg arczából. Nézze meg fenséged jobban, észre fogja venni, hogy három hüvelykkel alacsonyobb Richard királynál; vállban pedig hattal keskenyebb. Még az a ló, a min ül, az sem bírná el Richard királyt egyetlen egy viadal idejéig sem.

Mialatt Fitzurse beszélt, a pompavezérlők oda vezették a lovagot a falépcsők elé, a melyek felvezettek a bajvívó-térről János herczeg páholyába. Az a gondolat, hogy itthon lehet a testvérbátyja, a kinek olyan sok jóért volt adósa, s a kit mégis annyiszor megbántott, úgy megrázta Jánost, hogy még akkor sem tért egészen magához rémületéből, mikor Fitzurse figyelmeztette, milyen eltérő a lovag alakja Richardétól. Mikor tehát ott állt előtte az idegen, János rövid, zavart magasztalással emlékezett meg imént tanúsított hősiességéről, azután parancsot adott, hogy hozzák elő a díj gyanánt kijelölt paripát; — de az egész idő alatt, míg ez végbement, János folyton remegett, hogy hátha majd a zárt sisakrostély mögül a felelet Oroszlánszívű Richard félelmet keltő mélyérczű hangján zendül meg.

De a kitagadott lovag egy szót sem felelt a herczeg dicséretére, hanem csakis mély meghajlással köszönte azt meg.

A lovat most két fényesen öltözött lovász vezette be. Maga az állat is pompás hadi felszerelésben lépteit be, de azért ez a dísz már nem sokat emelhette a

nemes állat nagy értékét a hozzáértők szemében. A mint a lovat megállították, a lovag rátette kezét a nyeregkápára és aztán a nélkül, hogy a kengyelt használná, egy pillanat alatt fenn volt a ló hátán; megrázta lándzsáját és kétszer körüljártatta a lovat a téren, mialatt érvényre juttatta a ló alakjának és járásának minden szépségét igazi jó lovas módjára.

A hiuskodásnak azt a gyanúját, a mely másképp talán hozzáférhetett volna ehhez az eljáráshoz, teljesen megszüntette az a gondolat, hogy a lovag csak az imént kapott fejedelmi jutalmat óhajtotta így méltányolni, igyekezve azt a legelőnyösebb módon mutatni be a nézőknek. Így aztán megint csak megtapsolta a tömeg a daliát.

Ezalatt a buzgó Aymer prior arra figyelmeztette a herczeget, hogy a lovagnak most meg, mikor hősiességéről már meggyőződtek, helyes itélőképességét is be kell mutatnia azzal, hogy választ egyet a jelenlevő hölgyek közül a szépség és szerelem királynője gyanánt, a ki aztán onnan, trónjáról adja ki majd másnap a jutalmat. A herczeg csakugyan intett is vesszőjével a lovagnak, hogy álljon meg, mikor ez másodszor járta körül a porondot. A lovag e jelre egyenest oda tartott a trón elé és meghajtva lándzsáját egészen annyira, hogy ennek hegye alig volt egy lábnyi távolságra a földtől, ott állott mozdulatlanúl, mintegy várva a herczeg parancsát. Ezalatt mindenki megbámúlta azt a mesterfogást, a hogyan a dalia a gyors ügetéstől felhevült tüzes lovat egyszerre olyan nyugodtságra bírta, hogy ez úgy állt ott vele, mintha lovas-szobor lett volna a közönség előtt.

— Kitagadott lovag, — szólalt meg most a herczeg, — mivel így kell szólítanunk kivánságod szerint, — most kötelességed és jogod is egyben az, hogy válassz egyet a jelenlevő szép hölgyek közül a szépség és szerelem királynője gyanánt, a ki holnap a díjat kiadja. Ha talán, mint idegen itt az országban, segítségre szorúlnál, a mely a választásnál támogasson, akkor csak annyit mondhatunk, hogy udvarunkban kedvelt és vitéz lovagunknak, Fitzurse Waldemarnak kisasszony leányát, Alicziát, jó ideje már a legelsőnek tartjuk mind szép-

ségre, mind rangra. Mindazáltal kétségbevonhatatlan jogod az, hogy ezt a koronát arra ruházd, a kire jónak látod; és akkor e korona átnyujtásával a holnapi nap királynőjének megválasztása végérvényesen végre van hajtva. Emeld fel a lándzsát.

A lovag engedelmeskedett, mire János ráakasztotta a lándzsa hegyére a zöld selyem alapra tett arany karikaalakú koronát; melyen a karika felső része nyilhegyek és szívek váltakozó sorával volt ékesítve, mint a hogy a herczegi koronákon a szamócza-levelek és az aranygömbök vannak elhelyezve.

Abban a nagyon is kézzelfogható figyelmeztetésben, a melylyel János herczeg belevonta a dologba Fitzurse leányának, Alicziának a nevét, többféle rejtett szándék is lappangott; valamennyi olyan elme sugallata, a melyben a meggondolatlanság és gög csodálatosan vegyűlt össze az alacsony ravaszsággal és mesterkedéssel. Először is ki akarta törölni a lovagok lelkéből azt a kellemetlen benyomást, a mit azzal keltett előbb, hogy azt a helytelen és elfogadhatatlan szándékot emlegette Rebekka megválasztására nézve; azután meg Fitzurse Waldemarnak is kedvét akarta keresni, mert ettől nagyon tartott és a mai nap folyamán többször észrevette, hogy ez nem helyesli azt, a mit tesz. És végre ott volt még az az indító ok is, hogy meg akarta nyerni a szép Aliczia kegyét is, mert hiszen János legalább is oly könnyelmű és féktelen volt a gyönyörhajhászásban, mint a milyen lelkiismeretlen abban, a mire nagyravágyása sarkalta, de mindezek mellett volt annak a beszédnek még egy rejtett oka. János már ezalatt is ellenséges indulatot kezdett érezni az ismeretlen lovag iránt és azt gondolta, ilyen módon mindjárt egy hatalmas ellenséget állíthat ellene Fitzurse személyében, mert ezt bizonyára sérteni fogja, ha a lovag nem az ő leányát tiszteli meg a választással, már pedig ez a fordulat valószínűnek látszott.

És csakugyan úgy is történt. A lovag ugyanis elléptetett a páholy előtt, a hol, közel a herczegéhez, Lady Aliczia ült diadalmas szépségének egész ragyogásában. A milyen gyors ügetéssel járt körül a lovag az imént,

éppen olyan lassan, meggondoltan haladt el most és mintegy gyakorolni látszott azt a jogát, hogy jól megnézze a sok bájos arczot ott a fényes csoportban.

Érdekes volt látni, mily különbözőképpen viselkedtek a szépek azalatt, míg ez a habozás tartott. Némelyik pirult; mások ismét a büszke és méltóságos modort erőltették magukra, volt olyan is, a ki úgy nézett egyenesen maga elé, mintha nem is tudná, mi történik körülötte; egy-kettő riadtan húzódott vissza, a mi lehetett bizony tettetés is; egyik-másik azon igyekezett, hogy megállja nevetés nélkül, viszont némelyik jókedvűen elkaczagta magát. Olyan is akadt, a ki eltakarta az arczát a fátyollal, de mint a Wardour-kódex megjegyzi, ezek a tíz éve ünnepelt szépségek voltak leginkább, a kiknek már igen sok részük volt a hasonló hívságos dolgokban és ezért készek voltak lemondani igényeikről, hogy az újonnan feltűnt szépségeknek is teret engedjenek.

Végre a bajnok ott állt meg az előtt a páholy előtt, a hol Lady Rowena foglalt helyet. E pillanatban a nézők kíváncsisága és izgalma alig ismert határt.

Azt meg kell vallanunk, hogy ha a lovagot a tettei iránt tanúsított érdeklődés megvesztegethette volna, akkor a páholysor azon része, a mely előtt megállt, rászolgált volna arra, hogy a bajnok még részrehajlóvá is legyen miatta. Cedrik a szász, alig tudta, hova legyen örömében, mikor a templárius kudarczát látta, hát még mikor két izgága szomszédja, Front-de-Boeuf és Malevoisin veresége következett! Cedrik féltestével messze kihajolt a páholy párkányán és a győztes lovagot minden egyes összecsapásnál nemcsak szemével, de egész szívével, lelkével követte. Lady Rowena szintén ugyan ily nagy figyelemmel követte a küzdelem eseményeit, ha éppen érdeklődését nem árúlta is el ily heves módon. Még a nehézkes Athelstane is mutatta némi jelét annak, hogy az események kizökkentették nagy egykedvűségéből, mikor parancsot adott, hogy hozzanak egy nagy serleg muskotály bort, a mit aztán a körömpróbáig kivott a kitagadott lovag egészségére.

Ott a szászok páholya alatt volt azután egy cso-

port, a kik szintén nagy érdeklődéssel kísérték a küzdelmet.

— Ábrahám atyánk az égben, — kiáltott fel Izsák, mikor a lovag először csapott össze a templáriussal; — milyen szílajul lovagol az a vitéz úr. Ah, az a pompás ló, a mit olyan messziről hoztak, egyenest a berberségből; és nem kíméli jobban, mintha egy vadszamár vemhe volna; — meg az a gyönyörű fegyverzet! Mennyi aranyába került az Pereira Józsefnek, a milanoi császárnak és csak annyira vigyáz rá, mintha az útfélen találta volna.

— Ha a saját épségét sem kíméli, atyám, ilyen rettentő küzdelmet folytatva, akkor hogyan várhatni azt, hogy a lovat meg a pánczélt kímélje, — felelt Rebekka.

— Gyermek; nem tudod, mit beszélsz, — felelt Izsák kissé felindúlva. — A nyaka meg a tagjai a magáé, de a ló meg a fegyver, az — Jákób atyám, mit is akartam mondani? De nem, nem; — derék ifjú. — Nézd, Rebekka; — nézd, most ismét nekiront annak a filiszteusnak! Imádkozzál gyermekem; — imádkozzál azért a derék ifjúért, hogy épségben maradjon ő is, meg — meg a lova, pánczélja is. Atyáim Istene! — kiáltott fel hirtelen, — győzött, győzött, és a körülmetéletlen filiszteus úgy hanyatlott a porba lándzsája előtt, mint Basham királya, Og, és Sihon, az Amoriták királya atyáink kardja előtt. — Övé lesz, igen, övé lesz ezüstjük, aranyuk, drága aczél és bronz fegyverzetük, hadizsákmány gyanánt.

Az érdemes zsidó hasonló szorongást árult el minden egyes összecsapásnál és valahányszor ismét győztes maradt az ismeretlen lovag, mindannyiszor számítgatni kezdte hozzávetőleg, hogy mennyit érhet ló és fegyver, a mit új meg új győzelme folytán elnyert. Szóval, ott, azon a részen, a mely előtt a lovag éppen megáll, ugyancsak élénk érdeklődés kísérte volt a küzdelem alatt. Nem tudni határozatlanságból-e, vagy valami más okból habozott a lovag egy pillanatig, mielőtt megmozdúlt volna, de elég az hozzá, hogy néhány perczig teljes mozdúlatlanságban állt a páholy előtt, mialatt a tömeg a lélegzetét is visszafojtva szögezte rá szemét. Egy-

szerre aztán lassan, fokozatosan lejebb és lejebb hajtotta lánzsáját a lovag délczeg és könnyed tartással és így tette le a fegyver hegyére tett koronát Lady Rowena lábai elé. Erre rögtön megharsantak a trombiták, a hírlők pedig kikiáltották, hogy a szépség és szerelem királynője a holnapi napra Lady Rowena; és jelképes büntetéssel fenyegették azokat, a kik el nem ismernék az ő méltóságát. Azután megismételték ajándékot kérő *Largesse* kiáltásukat, a mire maga Cedrik örömében egész halom pénzt dobott oda; — Athelstane követte a példáját hasonló bőkezűséggel, ha talán nem is hasonló fürgén. A normann származású hölgyek során halk zúgolódás moraja futott át, mert ezek éppen oly kevéssé voltak hozzá szokva ahhoz, hogy egy szász hölgyet tegyenek elébük, mint a hogy a normann lovagok sem képzelték azt, hogy legyőzhessék őket a lovagjátékokban, a melyeket éppen ők honosítottak meg. De az elégedetlenségnek ezt a gyenge hangját egészen elnyelte az a harsogó kiáltás: — Sokáig éljen Lady Rowena, a szépség és szerelem választott királynője. És lenn, az alsó sorokban azt is hozzá tették: — Éljen a szász herczegasszony; éljen a dicső Alfréd sarja.

Bármennyire ellenére voltak is ezek a szavak János herczegnek s a kíséretében levő uraknak, azért a herczeg mégis kénytelen volt megerősíteni a lovag választását és így lóra ült, hogy ismét lemenjen a küzdő térre. Odaérve, megállott egy pillanatra Lady Aliczia páholya előtt és udvariaskodni akarva, így szólt az urakhoz: — Hitemre, uraim; ha azt megmutatta is a lovag, hogy vannak ízmai és van ügyessége, de viszont azt is elárúlta, hogy a szeme nem lát tisztán.

Csakhogy most e perczben is, mint egész életében az volt János szerencsétlensége, hogy nem értette meg azok lelkületét, a kiket engesztelni akart. Most is, Fitzurset inkább haragította, mint békítette azzal, hogy ilyen esetlenül ráterelte a figyelmet a leánya mellőzött voltára.

— Nem ismerek a lovagi jogok között szentebbet és sérthetetlenebbet annál, a mi minden szabad lovagnak megengedi, hogy szíve hölgyét maga válaszsza ki a saját belátása szerint. Az én leányom nem keresi senki

részéről a kitűntetést és a saját körében, a saját mivoltában mindenesetre mindig meg fog nyerni annyi hódolatot, a mennyi megilleti.

János nem felelt, hanem belevágta a sarkantyút lova oldalába, mintha így akarna utat keresni bosszúságának, aztán odaugratott Lady Rowena elé, a kinek a korona még mindig ott hevert a lába előtt.

— Szép hölgy, — szólalt meg a herczeg; — vedd föl méltóságod jelvényét, a mely méltóság előtt senki sem hódol meg őszintébben, mint mi magunk, Anjou János és ha méltóztatol eljönni nemes atyáddal és rokonaiddal együtt megtisztelni mai lakománkat Ashbyban, örülni fogunk, ha megismerkedhetünk a királynővel, a kinek holnapra szolgálatainkat ajánljuk.

Rowena néma maradt, s helyette Cedrik felelt a herczegnek a maga szász anyanyelvén.

— Lady Rowena nem beszéli az a nyelvet, a melyen fenséged e lovagias szavakat hozzá intézte és így nem válaszolhat s nem is vehet részt az ünnepélyen. Magam is, valamint Conigsburgh nemes ura, Athelstane, csakis atyáink nyelvét beszéljük és az ő szokásaikat követjük. Éppen ezért köszönettel lemondunk arról, hogy fenséged szíves meghívását elfogadhassuk. Azonban Lady Rowena holnapra elvállalja azt a tisztét, a melyet a győztes bajnok szabad választása neki szánt és a nép tetszése megerősített.

Ezt mondva Cedrik fölvette a koronát s oda helyezte a Lady Rowena homlokára annak jeléül, hogy a neki szánt méltóságot elfogadják.

— Mit beszél, — kérdezte János, azt színlelve, mintha nem értené a nyelvet, pedig nagyon jól beszélte. Erre aztán ismételték előtte Cedrik szavainak velejét francziául. — Jól van, — felelte, — holnap magunk vezetjük trónjához ezt a néma királynőt. — De te legalább, lovag, — fordúlt a herczeg a győzteshez; — csak eljösz a lakomára?

A lovag, a ki most szólalt meg először, halkan, de sietve mondta el mentségét, hogy nem mehet el, és azt adta okul, hogy elfáradt, meg aztán készülni akar a holnapi napra.

— Jól van, — felelt a herczeg gőgösen; — ha nem vagyunk is hasonló visszautasításokhoz szokva, majd csak megemésztjük a lakománkat valahogy, még ha éppen a nap hőse és az ő választott királynője nem lesznek is jelen.

Ezzel hozzá készült, hogy elhagyja a küzdőteret és a mikor megfordúlt a lovával, ez jeladás volt a fényes kíséretnek is arra, hogy vonúljanak szét és utánuk aztán megindúlt a tömeg is.

De János lelkében megvolt a haragtartás vonása, a mi a sértett büszkeségnél oly gyakran jelentkezik, kivált, ha a gőggel nem sok érdem jár együtt. Alig ment három lépést, egyszerre megállt s rászögezte a szemét haragos nézéssel arra az íjjászra, a ki már az ünnepély elején is magára vonta a haragját és most e szókkal fordúlt fegyvereseihez: — Az életével számol érte az, a ki ezt a ficzkót elveszti szem elől!

Az íjjász ezt a haragos tekintetet is az előbb tanúsított nyugalommal állta ki és aztán így felelt mosolyogva: — Nincs szándékom elhagyni Ashbyt holnapután ig. Meg akarom nézni, hogy Staffordshire és Leicestershire emberei hogy lőnek, — azt hiszem, a needwood-i és charnwoodie erdők jó lövőket nevelnek.

— Én meg, — felelt a herczeg, — azt akarom látni, hogy ez a ficzkó hogyan tud lőni, és jaj neki, ha az ügyessége nem engesztel ki valamennyire a vakmerőségéért.

— Igazán ideje, — szólt közbe Bracy, — hogy annak az *autrecuidance*-nak, a mit ezek a faragatlan parasztok tanúsítanak, egyszer már véget vessünk valami csattanós módon.

Fitzurse Waldemár nyílván azt gondolhatta magában, hogy a herczeg nem valami szerencsés útat választott a népszerűség elnyerésére; de azért nem szólt, csak a vállát vonogatta. János herczeg ezalatt elhagyta a küzdő-teret, mire a tömeg sorai is teljesen fölbomlottak.

A síkságon nemsokára látni lehetett őket csoportosan oszlani szét a különböző irányokba, a honnan jöttek. A legnagyobb számban voltak azok, a kik Ashby felé tartottak, mert ott voltak elszállásolva; — az elő-

kelők a kastélyban, a többiek pedig a városban szanaszét. Az utóbbiakhoz tartoztak azok a lovagok is, a kik vagy már ma résztvettek a küzdelemben, vagy pedig holnap készültek vívni. A mint a nép felismerte őket, meg is éljenezték, mialatt a lovagok lassú lépésben haladtak, a nap eseményeiről beszélgetve egymással. Hasonló éljenzés fogadta János herczeget is, de azért ez inkább megjelenése és pompás kisérete fényének köszönhette ezt az üdvözletet, mint a népszerűségnek.

Általánosabb, őszintébb és mindenesetre jobban megérdemelt éljenzés volt azonban az, a mely a győztes lovagnak jutott, a ki nemsokára jobbnak látta azt, hogy elvonúljon a tömeg figyelme elől és elfogadja pihenőhelyül az egyik sátrat azok közül, melyek a küzdő-térhez közel voltak felverve; — ezt a helyet az egyik pompavezérlő ajánlotta fel a lovagnak nagy hódolattal. Mikor aztán eltűnt a tömeg kíváncsi tekintete elől, akkor azok, a kik csak azért késlekedtek, hogy hátha kitalálhatnák a lovag nevét, meggyorsított léptekkel oszlottak el.

Nemrég még valamennyien egy sűrű, hullámzó tömegben voltak együtt, egyazon esemény izgalmát érezve valamennyien, míg most csak egyes elszórt csapatok csöndes zümmögése volt hallható és nemsokára ezt is teljesen elnyelte a távolság. Ott a küzdő-téren nemsokára mi egyebet sem lehetett már hallani, mint a szolgák kopácsolását, zaját, a mint a redőzetet és a vánkosokat szedték le az ülőhelyekről, hogy holnapig biztonságba helyezzék; meg a mint néha hajba kaptak egy-egy ott maradt félüveg boron vagy valami ennivaló maradékain, a mit a közönség ott hagyott.

A küzdő-tér korlátjain túl több rögtönzött kovácsműhely volt felállítva, s ezek tüze most világítani kezdett a félhomályban, jelezve, hogy a csiszárok munkában állanak; nyilvánvaló volt, hogy munkájukat egész éjjel folytatni fogják, hogy kijavíthassanak, vagy megváltoztassanak mindent, a mi szükséges a fegyverzeten, hogy a lovagok ismét használhassák holnap.

A teret ezalatt fegyveres csapat vette körül s ezeket minden két órában felváltották; — így őrizte a katonaság a bajvívó-teret.

TIZEDIK FEJEZET.

Miként a gyászos éj-madár, a holló
Mely a betegnek károgón jelent
Halált, s a mely az éj sötétiben,
Koromszín szárnyiról kórt hint a földre,
Dühöngve fut s kinok közt Barrabas
És gyílkos átka sújtja a kereszténvt.
A MALTAI ZSIDÓ.

A mint a kitagadott lovag odaért a sátorba, apródok és fegyverhordozók vették körül, szolgálatukat ajánlva neki; — hogy majd megszabadítják fegyvereitől, más ruhát hoznak vagy fürdőt készítenek neki. Buzgalmukat bizonyára a kiváncsiság fokozta, mert nem volt a ki ne szerette volna tudni, ki az a lovag, a ki annyi babért nyert s a ki mégis, a herczeg parancsa ellenére is vonakodik sisakrostélyát kinyitni. A kitagadott lovag azonban senki mástól nem fogadott el semmi segítséget, csupán a maga fegyverhordozójától, vagy inkább szolgájától. Furcsa félszeg modorú ember volt ez a szolga, a ki egy esetlen, nehéz darócz köpönyegbe búrkolózva és fekete prém sapkáját mélyen a képébe húzva csakúgy mutatta, hogy ismeretlen akar maradni, mintha maga a lovag lett volna. Mikor már mindenki kitakarodott a sátorból, a szolga megszabadította a lovagot nehéz fegyverzetétől, aztán ételt és bort tett elébe, a mit a nap fáradalmai után a lovag nagyon szívesen vett.

Alig végezte el azonban a lovag a hirtelen lakomát, mikor szolgája azt jelentette, hogy künn a sátor előtt öt ember várakozik öt felszerszámozott paripával és a lovagot óhajtanák látni, mert beszédjük van vele.

A vitéz erre felkapta azt a sarkig érő talárt, a mit a névtelenül kűzdő lovagok szoktak viselni a viadal idején kivűl. Ennek csuklyája is volt és ez csaknem annyira elfödte az arczot, mint a sisakrostély; különben az egyre sűrűsödő szűrkület maga is elég lett volna arra, hogy az arczot kivehetetlenné tegye, ha csak nagyon jól

nem ismerték volna egymás arczát azok, a kik szemben állottak.

A lovag tehát bátran lépett ki a sátor elé. Az öt férfiban könnyen felismerhette az öt lovag fegyvernökét a rozsdavörös és fekete öltözetről. Kantárszáron tartották uraik lovát s a lovak hátára fel volt rakva a lovagok mai teljes fegyverzete.

— A lovagi törvény szerint, szólalt meg a legelől álló fegyvernök, én, De Oyley Balduin, a rettegett lovagnak, De Bois Guilbert Briannak fegyverhordozója, felajánlom neked, a ki magadat ez idő szerint csupán a kitagadott lovag néven nevezed, az előbb említett De Bois Guilbert Brian lovag ménjét és fegyverzetét, melyet a mai küzdelemben használt nemességedre bízva, hogy óhajtja-e ezt megtartani, avagy megengedni, hogy uram azt pénzen kiváltsa — ez lévén a bajvívási törvény.

A többi négy fegyverhordozó jóformán szórólszóra a szabályszerű mondókát ismételte, azután megálltak sorban, a lovag határozatára várva.

— Nektek, négyeteknek, uraim, — felelt a dalia, a négy utóbbihoz fordúlva, — és tiszteletreméltó hős uraitoknak egyforma választ adhatok. Ajánljatok uraitoknak, a nemes lovagoknak és mondjátok meg nekik, hogy nagyon helytelenül cselekedném, ha megfosztanám őket attól a lótól és fegyverzettől, a melyet náluk vitézebb lovag soha sem viselhet. Óhajtom, bár ezzel be is fejezhetném uratoknak szóló izenetemet, de mivel valóban az vagyok, a minek magamat nevezem, *kitagadott,* kénytelen vagyok elfogadni uraitoktól azt, hogy lovukat és fegyverüket kiváltsák, mert a mit én viselek, azt is alig nevezhetem úgyszólván magaménak.

— Azzal vagyunk megbízva egytől-egyig, — felelt Front-de-Boeuf Reginald embere, — hogy száz aranyat ajánljunk fel egyenként minden lóért és fegyverzetért.

— Elég lesz, — felelt a lovag. — A szükség kényszerít reá, hogy az összeg felét elfogadjam; a megmaradt összegnek egyik felét tartsátok ti meg magatoknak, fegyverhordozó uraim, a másik felét osszátok ki a pompavezérlők, kürtösök, lantosok és szolgák között.

Az öt férfi kalaplevéve és mély hajlongások közt köszönte meg azt a nagylelkűséget, a melyet, legalább ilyen mértékben, nem sokszor gyakoroltak a lovagok.

Ekkor a lovag Bois Guilbert emberéhez fordúlt oda.

— A te uradtól nem fogadok el sem fegyvert és lovat, sem váltságot. Mondd meg neki nevemben, hogy a mi küzdelmünk nincs befejezve és nem is lesz addig, míg meg nem vívtunk karddal és lándzsával, gyalog és lóháton. Ez életre-halálra való küzdelmet ő maga ajánlta nekem és én nem térek ki a kihívás elől. Addig is mondd meg neki, hogy őt nem olyanúl nézem, mint többi társait, a kikkel tetszés szerint udvariasságot tanúsíthatunk egymás iránt, hanem olyannak, a ki közt és köztem halálos bosszú áll fenn.

— Az én uram, — felelt Balduin, — tudja, hogy viszonozzon haragot haraggal, csapást csapással és lovagiasságot lovagiassággal. Mivel tőle nem méltatod elfogadásra a felajánlott váltságot, a min a többi lovagok váltották meg lovukat és fegyverüket, itt kell hagynom az övét, jól tudva, hogy uram többé nem tartaná méltónak önmagához, ha valamelyiket is használná.

— Derekasan beszéltél; helyesen és bátran, mint a hogy illik is olyan fegyverhordozóhoz, ki távollevő uráért szól. De nálam ne hagyd itt sem a lovat, sem a fegyverzetet. Vidd vissza uradnak, vagy ha ő nem méltatja elfogadásra, akkor tartsd meg saját használatodra, derék barátom. A mennyiben enyim volna már most, én reád ruházom igaz szívvel.

Balduin mély meghajlással felelt, azután visszavonúlt társaival együtt, a lovag pedig belépett a sátorba.

— Nos, eddigelé legalább nem gondolom, Gurth, — mondta a szolgához fordúlva, — hogy az angol lovagiasság becsülete csorbát szenvedett volna az én révemen.

— Magam meg, — felelt Gurth, — ahhoz képest, hogy szász disznópásztor vagyok, nem is rosszúl játszottam a normann fegyverhordozó szerepét.

— De azért mégis sok aggodalmat szereztél nekem a miatt, hogy hátha elárúlod magadat a falúsias viselkedéseddel.

— Oh, nem félek én attól, hogy akárki is felismerjen, kivéve a gyerekkori czimborámat, Wambát, a kiről sohasem tudtam megmondani, hogy bolondnak nagyobb-e, vagy agyafúrt hunczutnak. De akkor alig tudtam megállni nevetés nélkül, mikor előbbi gazdám olyan közel állott hozzám. Tudom, azt hitte, hogy azalatt Gurth az ő disznait őrzi Rotherwood erdejében. De ha megismernek — —

— Elég, hiszen tudod, mit ígértem.

— Nem azért mondom. A miatt, hogy a magam bőrét félteném, nem hagyok cserbe egy jó barátot. Vastag bőröm van nekem; állja az a kést is, a korbácsot is, akár valamelyik agyarasom bőre volna.

— Bízzál bennem; megszolgálom neked azt, hogy veszedelemnek teszed ki magadat a kedvemért, Gurth; egyelőre, míg egyebet tehetek érted, fogd ezt a tíz aranyat.

Gurth boldogan tette a pénzt bőrtáskájába e szókkal: — Tyűh, tudom, hogy disznópásztor vagy jobbágy sohse volt még nálam gazdagabb.

— Most pedig fogd ezt az erszény aranyat, eredj el vele Ashby-be; ott keresd meg Izsák zsidót és engedd, hogy megtartson belőle annyit, a mennyit kíván a lóért meg a fegyverért.

— De, szent Dunstanra, uram, már azt nem teszem.

— Micsoda, ficzkó; nem akarsz engedelmeskedni?

— Ha becsületes, józan és kereszténynyhez illő dologra szól a parancs, uram, akkor szót fogadok, de ez a parancs nem olyan. Nem becsületes dolog, mert engedjük, hogy a zsidó dúskáljon a pénzünkben; — esztelen dolog is, mert ilyenbe csak bolond megy bele; meg aztán nem is kereszténynyhez illő, mert kifosztanék egy igazhitű embert, hogy egy hitetlent gazdagítsak.

— No, de kifizetni csak kifizeted, te nyakas paraszt?

— Nem bánom, — felelt Gurth, köpönyege alá rejtve az erszényt, — de akármi legyek, ha a felére le nem szorítom azt, a mit kér. — Ezt mondva, magára hagyta a lovagot zavaros kétségeivel, a melyek — sokkal többféle oknál fogva, mint a mennyit most elárúl-

hatnánk az olvasónak — sajátságosan kínos izgalmas érzésekkel jártak.

Most meg kell változtatnunk jelenetünk színhelyét s át kell azt tennünk Ashby falújába, vagyis inkább egy olyan falusi házba, mely a helység közelében állott és egy gazdag zsidónak volt a tulajdona. Izsák, Rebekka és a hozzájuk tartozó szolgák itt szálltak meg, mert a zsidók éppen olyan bőkezűen gyakorolták a vendégszeretet erényét egymás iránt, a milyen fukarok és szívtelenek voltak azok iránt, a kiket „az urak" nevével jelöltek és a kiknek irántuk való viselkedése, az igaz, hogy kevés barátságra szolgált rá a zsidók részéről.

Rebekka ott ült egy kicsiny, de fényesen bútorozott szobában; a mely egészen keleti ízlésben volt díszítve; — ott pihent egy halom hímzett vánkoson, a melyekkel egészen tele volt a szobamentén körül húzódó alacsony kerevet. Székek helyett ez szolgált ülőhelyül a spanyol *estrada* mintájára. Rebekka aggódva és a gyermeki szeretet nyájasságával nézte atyját, mialatt ez nyugtalan léptekkel és csüggedt arczczal járkált fel s alá a szobában; néha a kezeit tördelte, majd szemét forgatta ég felé, mint olyan ember, a kit valami nagy lelki gyötrelem kínoz. — Oh, Jákób atyám, — kiáltott a zsidó; — oh, tizenkét szent törzs-atyja népünknek! Micsoda megpróbáltatás ez a veszteség olyanra, a ki híven betartotta Mózes törvényének minden jottáját. — Ötven aranyat kicsikarni tőlem egy marokszorítással; és még hozzá egy ilyen zsarnoknak!

— De atyám, — szólalt meg Rebekka, — hiszen úgy látszott, hogy nagyon szívesen adtad azt a pénzt János herczegnek.

— Szívesen! Hogy az egyiptomi patécs pusztítsa el! Szívesen? Az ám, épp olyan szívesen tettem, mint mikor a lyoni öbölben vihar érte utól a hajót, aztán minden portékámat a vízbe kellett hajigálni, hogy könnyítsek rajta; drága, nehéz selymeket borítottam a habokra; — és mirrhával és aloeval illatosítottam a sósvizet; arany, ezüst veretű kincsekkel gazdagítottam a mélységet. Nem volt az is keservek órája, pedig akkor is saját kezemmel hajtottam végre az áldozást?

— De ezt az áldozatot az ég követelte az életünk ára gyanánt, — felelt Rebekka — és atyáink Istene azóta is megáldotta munkánkat és keresményünket.

— Igen, — felelt Izsák, — de arra mit mondasz, mikor egy ilyen zsarnok aztán kicsikarja a pénzt a kezemből és még mosolyognom kell hozzá? Oh, leányom; megtagadott, hazátlan nép vagyunk s minden szenvedésünk között az a legkeservesebb, hogy ha megbántanak, megrabolnak bennünket, akkor még ki is nevetnek bennünket, nekünk pedig el kell titkolnunk, hogy érezzük a sértést és szelíden kell mosolyognúnk, mikor bosszút szeretnénk állni.

— Ne nézd a dolgot így, atyám, hiszen van a mi sorsunknak sok jó oldala is. Ezek az urak, a kik olyan kegyetlenek és gőgösek, bizonyos tekintetben mégis rá vannak szorúlva Zion gyermekeire, a kiket lenéznek és üldöznek. A mi segítségünk nélkül nem tudnának háborút viselni, a békében pedig megélni és az az arany, a mit kölcsön adúnk nekik, megsokasodva kerül vissza ládáinkba. Olyanok vagyúnk, mint az a fű, mely annál jobban virúl, mennél jobban megtapossák. Lám, még a mai torna sem mehetett végbe a megvetett zsidó segítsége nélkül, mert hiszen az adta hozzá az eszközt.

— Leányom, ezek a szavak a szomorúságnak egy másik húrját érintik a szívemben. Az a gyönyörű ló meg az a jó fegyverzet megért annyit, mint a mennyi az összes nyereségem volt a Jairam Kirjath-tal kötött üzletben. Ha elvesztem a lovat, fegyvert, akkor ez a veszteség el fogja nyelni az egész hét összes nyereségét; igen, minden nyereségemet egy Sabaoth-tól a másikig. De hát ki tudja; hiszen talán jóra fordúlhat még a dolog; — derék ifjúnak látszik.

— De atyám, csak nem sajnálod, hogy visszafizetted azt a jót tettet, a mit az a derék lovag hajtott végre érted?

— Bízom, leányom; — felelt Izsák — és bízom Zion újjáépülésében is; de csak annyira merem remélni azt, hogy testi szememmel még megláthatom az új templom falait és tetejét, mint a hogy abban merek bízni, hogy egy keresztény, (akár a legderekabb is közűlök)

megfizessen egy zsidónak, ha csak a bíró vagy tömlöctartótól való félelmében nem.

Ezt mondva, Izsák újra kezdte nyugtalan járkálását; Rebekka pedig, látva, hogy minden vigasztaló szava csak újabb panaszra nyújt okot, bölcsen belátta, hogy jobb lesz elállnia a sikertelen kísérlettől; — és ezt az észszerű eljárást mindenkinek ajánlhatni, a ki vigasztaló, vagy tanácsadó kíván lenni hasonló körülmények között.

Már egészen besötétedett s ekkor egy zsidó szolga két illatos olajjal megtöltött ezüst lámpát hozott be a szobába; egy másik szolga pedig a legdrágább borokat és a legfinomabb frissítőket rakta rá egy ezüsttel berakott ébenfa asztalra; mert a zsidók, benn, házuk falainak védelme alatt nem vontak meg maguktól semmi költséges gyönyörűséget. Egyszersmind arról is értesítette Izsákot a szolga, hogy egy nazarénus van künn (úgy nevezték a zsidók a keresztényeket maguk között) és vele akarna beszélni. Az olyan ember, a ki az üzletből él, minden pillanatban készen kell, hogy legyen e fajta tárgyalásra. Izsák rögtön visszatette az asztalra a görög borral telt kelyhet érintetlenül, mert csak most akarta ajkához emelni; — és hirtelen odaszólva leányához: — Rebekka, takard el az arczodat! — azt parancsolta a szolgának, hogy vezessék be az idegent.

Éppen mikor Rebekka ráborította szép arczára a sarkig érő ezüstös fátyolt, már nyílt az ajtó s ekkor Gurth lépett be redős normann köpenyébe búrkolózva. Egész megjelenése inkább gyanút keltett, mint bizodalmat, kivált mert bozontos prémsapkáját, a helyett, hogy levette volna, még mélyebben húzta a szemébe.

— Te vagy Izsák, a yorki zsidó, — kérdezte Gurth angolszász nyelven.

— Én vagyok, — felelt Izsák ugyanazon nyelven mert üzleti dolgai miatt kénytelen volt minden brittaniai nyelvjárást megtanúlni; — és te ki vagy?

— Az nem tartozik a dologra.

— A mennyire neked tudnod kell az én nevemet, nekem is tudnom kell a tiedet, mert különben hogyan intézzük el, a mit kívánsz.

— Könnyen; nekem, a ki fizetni jöttem, tudnom kell, hogy annak adom-e át, a kit illet; te meg, a ki csak elfogadod a pénzt, azt hiszem, nem sokat törődöl azzal, hogy éppen kinek a kezéből veszed át.

— Oh, hát te fizetni jössz? Az már aztán megváltoztatja a mi egymással szemben való helyzetünket. És kitől hoztál pénzt?

— A kitagadott lovagtól, a mai nap győztes hősétől. A pénz, a mit hozok, a Jairam Kirgath-tól való fegyverzet ára. A lovat már vissza is vittem az istállóba. Azt akarom tudni, mennyit kérsz a fegyverzetért.

— Mondtam, hogy derék ifjú, — kiáltott fel Izsák szinte újjongva. — Egy pohár bor neked se fog ártani; — folytatta és ezzel átadott a pásztornak egy kehely olyan bort, a milyent Gurth soha életében nem ízlelt. — És, és mondd csak, mennyi pénzt hoztál? — kérdezte Izsák.

— Szűz anyám, — szólalt meg Gurth a kelyhet visszatéve, — micsoda mennyei italt isznak ezek a hitetlen kutyák, míg nekünk, jó keresztényeknek olyan sűrű, seprős sört kell meginnunk, akár csak a moslék, a mit a jószágnak adunk. — Hogy mennyi pénzt hoztam, — folytatta aztán, mikor ezt a goromba megjegyzést bevégezte; — hát bizony nem sokat, de hát azért az is csak valami. Látod, Izsák; neked is van tán lelkiismereted; még ha csak amolyan zsidó fajta is.

— Jó, jó, de hiszen a te urad pompás lovakat és fegyvereket nyert ma a dárdája erejével, meg a jobbjával, — de jó, derék ifjú; — és a zsidó elfogadja azokat is fizetés gyanánt s a mivel több az értékük, pénzben vissza adja.

— Csakhogy az én uram már túladott rajtuk.

— Ah, ezt rosszúl tette, — szólt a zsidó; — ez esztelen ember tette volt. Egy keresztény se vehetne itt annyi lovat és fegyvert; — rajtam kivül egy zsidó se adná meg neki a fele árát. De látom, hogy abban a táskában van vagy száz arany, mert nehéznek látszik, — szólt a zsidó, oda sandítva Gurth köpenyegének nyílására.

— Abban nyílfejek vannak, — felelt Gurth.

— Nos, hát, — szólt Izsák, mialatt erős lihegése

mutatta, hogy a szokott pénzvágy meg valami újonnan támadt nagylelkűbb érzés nagyon küzdenek benne; — ha azt mondanám, hogy beérem nyolczvan aranynyal; volna annyid?

— No, alig hogy futná, — felelt Gurth, noha az összeg szerényebb volt, mint remélni merte volna; — és ha megadok ennyit, akkor a gazdám jóformán pénz nélkül marad teljesen. De ha ez az utolsó ajánlatod, akkor bele kell nyugodnom.

— Tölts magadnak még egy pohár bort, — szólt a zsidó. — Látod, nyolczvan arany igazán kevés. Igazán, semmi nyereségem sem marad mellette, aztán meg ki tudja, vajjon az a jó ló nem szenvedett-e meg a mai nap nagy erőfeszítésében? Oh, micsoda rettenetes összecsapás volt az; ember és ló úgy rohantak egymásnak, mint a Baschan vad bikái. Lehetetlen, hogy a lónak valami baja ne legyen.

— Én pedig azt mondom, hogy olyan egészséges, mint a makk; legjobb lesz, ha mindjárt meg is nézed. És azt is mondom, hogy hetven arany bőven elég volna azért a fegyverért, már pedig egy keresztény szava is csak ér annyit, mint egy zsidóé. Ha hetvennel nem elégszel meg, visszaviszem ezt a zacskót (és itt Gurth megrázta, hogy csak úgy csörgött) a gazdámhoz.

— Nem, nem, — felelt Izsák; — csak tedd le a talentumokat; a nyolczvan aranyat, és majd meglátod, hogy nem leszek szűkmarkú irántad.

Gurth végre beleegyezett és leolvasott az asztalra nyolczvan aranyat, mialatt a zsidó nyugtatványt írt a pénz meg a ló átvételéről. Izsák keze reszketett a lázas örömtől, mikor a hetven első aranyat besöpörte. Az utolsó tízet nagyon lassan szedte föl; s mindegyiknél mondott valamit, mialatt fölvette az asztalról és erszényébe ejtette. Úgy látszott, hogy fukarsága küzd jobb természetével; — a fukarság arra ösztönözte, hogy csak söpörje be az aranyakat mind; a másik szózat meg arra, hogy adjon vissza valamit jóltevőjének is, vagy legalább a szolgát ajándékozza meg. Így beszélt:

— Hetvenegy, hetvenkettő, — a te urad igen derék ifjú, — hetvenhárom, — kiváló egy ifjú, — hetven-

négy, — ebből az aranyból hiányzik valami a szélén; — hetvenöt; — ez is könnyebb a kelleténél, — hetvenhat, — ha uradnak pénzre lesz szüksége, csak Izsáknak szóljon; — hetvenhét, — már természetesen kellő biztosíték mellett. Itt hosszabb szünetet tartott és Gurth már azt kezdte remélni, hogy ez a három legalább kikerüli a társai végzetét, de a zsidó ismét így folytatta: Hetvennyolcz, — te is derék fiú vagy; — hetvenkilencz, — és megérdemelsz valami jutalmat — —

Itt ismét megállt egy kicsit és elkezdte nézni, forgatni az utolsó aranyat, bizonyára azért, hogy Gurthnak adja. Először az újja hegyén méregette a súlyát, aztán az asztalra dobta, hogy a csengését hallgassa. Ha egy kicsit tompán kongott vagy valamennyire hiányos súlyú lett volna, a nagylelkűségé lett volna a győzelem, de Gurth szerencsétlenségére a csengés nagyon tiszta volt és teljes, az arany pedig súlyos, vastag, nehéz, sőt egy szemernyivel nehezebb a kelleténél. Izsák nem bírta rávenni magát, hogy megváljon tőle és azért olyan szórakozott arczczal ejtette bele az erszénybe, mintha nem is tudná, mit cselekszik, aztán ennyit mondott: — Ki van a nyolczvan arany; és remélem, hogy a gazdád gazdagon megjutalmaz majd. Aztán a táskára sandítva mondta: — Bizonyosan több is van még abban a táskában.

Gurth a fogait mutogatta, a mi nála legjobban megközelítette a nevetést. — De van ám. Éppen annyi, a mennyit eléd leszámoltam. Ezzel összehajtotta az írást, odatűzte a süvege mellé és ezt mondva: — No, csak aztán ennek se legyen híjja, pogány zsidó — tele töltött magának kínálatlanúl még egy poharat, kiitta és köszönés nélkül távozott a szobából.

— Rebekka, — szólt a zsidó, — ez az Ishmaelita túl járt az eszemen. De mindegy; az ura derék ifjú és én nagyon örülök, hogy ezüstre, aranyra tett szert éppen annak a lónak és fegyverzetnek a segítségével, a mely mint Goliáthé . . . .

Ezzel odafordúlt Rebekka pamlaga felé, de ekkor vette csak észre, hogy mialatt Gurthal beszélt, Rebekka észrevétlenül eltűnt a szobából.

Ezalatt Gurth lement a lépcsőn és odaérve a sötét

előszobába, botorkálva kezdte a kijárást keresni, mikor egyszerre egy fehér alakot pillantott meg, a ki egyik kezében egy kis ezüst lámpát tartott, a másikkal pedig Gurthnak intett, egy mellékszoba felé mutatva. A pásztor habozott, hogy engedelmeskedjék-e? A földi veszedelmekkel szemben ugyan kemény legény volt, a ki nem ijed meg a saját árnyékától, hanem viszont meg volt benne is az igazi szász babonás félelem; s rettegett az erdei manók és szellemek, a fehér asszonyok meg mindama más mesés lények neve hallatára, a kiknek hívését még ősei hozták magukkal Germánia vadonjaiból. Azt is elgondolta, hogy zsidó házban van, már pedig ezeket egyéb kellemetlen tulajdonság mellett azzal a hírnévvel is felruházta a közhit, hogy ármányos varázslok és halottámasztók. De azért egy pillanatnyi habozás után mégis csak követte a látomást a másik szobába és ott aztán nagy örömére a szép zsidóleányt ismerte meg, a kit már a viadalon is látott, ma meg, egy rövid időre, apja szobájában is.

A leány kikérdezte, hogy milyen egyességet kötött atyjával, a mire aztán Gurth el is mondott mindent.

— Atyám csak évődött veled, jó ember, — szólt Rebekka, — hisz sokkal nagyobb hálára van uradnak lekötelezve, minthogy azt a ló és a fegyverzet árával ki lehetne egyenlíteni, még ha tízannyit érnének is. Mennyit fizettél atyámnak?

— Nyolczvan aranyat, — felelt Gurth meglepetve.

— Ebben az erszényben száz aranyat találsz. Adj vissza a gazdádnak annyit, a mennyit az ő nevében kifizettél, a többit tartsd meg magadnak. Most eredj, — siess; — ne köszönj semmit; csak ügyelj, hogyan menj végig a zsúfolt városon, a hol pénzedet is, életedet is elvehetik. Ruben, — kiáltott most fel, tapsolva kezével, — világíts ennek az idegennek és aztán jól bereteszeld mögötte az ajtót.

Ruben, a sötét szemöldökű és fekete szakállú zsidó engedelmeskedett Rebekka parancsának; fáklyát hozott, kinyitotta a ház külső ajtaját és keresztül vezetve Gurthot a kikövezett udvaron, kibocsátotta a külső kapuba vágott kis ajtón; ezt meg aztán vaspán-

tokkal, lánczokkal úgy bezárta, hogy az elegendő lett volna egy börtön ajtajának is.

— Szent Dunstanra, — szólt Gurth, ott bukdácsolva a sötét úton, — ez nem is zsidó leány, hanem egy mennybéli angyal. Tíz arany az én vitéz gazdámtól; húsz meg ettől a Zion gyöngyétől! — Ez aztán a nap! Még egy ilyen nap, Gurth, és akkor megszabadúlsz a jobbágy sorból, hogy olyan szabad lehess, mint akárki. Akkor aztán szögreakasztom a pásztor-sípot meg a botot; kardot, paizst veszek, mint szabad emberhez illő és követem az én fiatal uramat a halálba is; a nélkül, hogy az arczomat vagy a nevemet el kellene rejtenem.

TIZENEGYEDIK FEJEZET.

Első Haramia: Megállj s a mid van, add azonnal át,
Különben menten itt lövünk keresztül.
Speed: Uram, mi lesz velünk? Ezek haramják,
Akiktől minden vándor úgy remeg.
Val: Barátaim . . . .
Első: Nem ellenségtid.
Második: Hallgassuk hát ki.
Harmadik: Jó, igaz! Beszéljen
Derék fiunak látszik.

A KÉT VERONAI NEMES.

Gurth éjjeli kalandjai még nem értek véget. És rövid idővel azután, hogy a házat elhagyta, maga is szinte megsejtette, hogy még ma éri valami. Mikor már a város végén szanaszét levő néhány házat is elhagyta, egyszerre egy mély útba ért, melynek két szélén magas part sötétlett, benőve magyal- meg mogyoróbokrokkal; helylyel közel meg egy-egy törpe tölgyfa egészen átnyúlt a karjával az egyik partról a másikra. A mély út földje hepe-hupás volt, mert a kocsikerekek nagyon felvágták, mikor most a legutolsó napok alatt olyan hosszú sorjával hordták a mindenfélét a bajvívás napjára. Látni meg alig lehetett, mert a part meg a bokrok elfogták a félhold fényét.

A helységből odahallatszott a tivornyázás hangja:

vad kaczaj; közbe egy-egy rikkanás, sikoltás, meg a távoli szilaj zene. Ez mind arra emlékeztetett, hogy a város ki van forgatva a szokott rendből és tele van harczias nemes urakkal meg ezeknek a korhely kiséretével, úgy, hogy Gurth nyugtalankodni kezdett egy kicsit. — Annak a zsidó leánynak igaza volt — gondolta, — Szent Dunstanra, nem bánnám, ha már födél alatt volnék a pénzemmel. Itt a környéken annyi most a . . . nem akarom azt mondani, hogy kóbor tolvaj, hanem a kóbor lovag, kóbor fegyvernök, kóbor barát és kóbor lantos, kóbor szemfényvesztő és kóbor komédiás, hogy még egy árva polturával se igen volna tanácsos erre bandukolni; hát még annak milyen rossz vége lehet, ha egy ilyen magamforma szegény disznó-pásztor egész zacskó aranyat visz erre. Bárcsak már kint volnék ebből az átkozott sötétségből, hogy legalább látnám, mikor valami haramia rám támad.

Gurth csakugyan meggyorsította lépteit, hogy kijusson a szabad térre, a hova az út vezetett, de hát nem úgy lett; mert éppen mikor már az út végére ért, onnan a hol legsűrűbbek voltak a cserjék, négy ember ugrott ki; igazán éppen úgy, a hogy Gurth emlegette; rátámadtak, jobbról is, balról is kettő-kettő és úgy megragadták, hogy ha előbb még lehetett volna is szó ellentállásról, most már késő volt az is. — Ide azzal, a mi nálad van. Mi a közvagyon kezelői vagyunk és megszabadítunk mindenkit az erszényétől, ha nehéz neki.

— Engem ugyan nem egy könnyen szabadítanátok meg az enyémtől, — felelt Gurth, a kinek kemény egyenességét a veszedelem sem tudta mindjárt megtörni, — csak szabad volnék annyira, hogy egy-két jó kardcsapást tehetnék a védelmére.

— Azt majd meglátjuk, — felelt a rabló, aztán társaihoz fordúlva így folytatta: — hozzátok azt a ficzkót. Azt látom, hogy inkább be hagyja törni a fejét, mintsem az erszényén rést engedjen vágni; azért hát mindakettőt is végrehajthatjuk.

Gurthot tehát hurczolta magával a másik három ember és kiméletlenül vonszolták fel a magas parton; míg végre Gurth ott állt egy bozótos sűrűben, a mely a

nyílt szabad tér határán terült el. Itt is csak czipelték durván tovább, míg egyszerre ott állapodtak meg egy szabálytalan alakú tisztáson. Itt a gyep síma vonalát alig szakította meg néhány fa, úgy, hogy a hold fényének nem kellett levelek, ágak közt szürődnie át, hanem egyenesen oda hullhatott a fűre. Itt Gurth látta, hogy megtámadóihoz még ketten csatlakoztak; nyilván a csapathoz tartozók. Rövid kard, meg egy-egy hatalmas dorong volt mindegyiknél s Gurth most itt, a világosságnál vette csak észre, hogy valamennyien álarczot viseltek, a mi aztán világosan elárulta előtte, miféle emberek kezébe került, még ha éppen az eddig történt dolgok kétségben hagyták volna is ez iránt.

— Mennyi pénz van nálad, ficzkó? — szólt az egyik utonálló.

— Harmincz arany, a mi a magamé, — felelt daczosan Gurth.

— Micsoda zsákmány, — kiáltottak a többiek; — egy szász, a kinek harmincz aranya van és mégis józanan tér haza a falúból. Minden a mienk, a mi csak nála van, a mienk, menthetetlenül.

— Azért gyüjtöttem, hogy a szabadságomat vásároljam meg vele, — szólt közbe Gurth.

— Szamár vagy, — felelt az egyik, — hisz négy-öt itcze jó dupla sör is elég lett volna arra, hogy olyan szabad légy, mint a gazdád, vagy akár szabadabb is, ha az is szász, mint magad.

— Szomorú igazság, — felelt Gurth, — de ha ugyanaz a harmincz arany most titőletek váltja meg a szabadságomat, szívesen odaadom.

— Megállj, — szólt közbe az, a ki úgy látszott, fölebbvaló volt a társainál, — a mint én azt a köpönyegeden keresztül érzem, több arany van ebben a bőrzsákban, mint a mennyit te emlegetsz.

— A többi az én jó uramé, a lovagé, arról, a mi az övé, persze hogy nem is szóltam volna, ha beéritek azzal, a mi az enyém.

— Derék fiú vagy, — felelt a haramia, — és nem azért vagyunk Szent Miklós hű emberei, hogy meg ne hagyjuk nálad még akár azt a harmincz aranyat is, ha

becsületesen jársz el velünk. Hanem addig ad át, a mi rád van bízva. — Ezzel kivette Gurth zekéje alól a jókora bőrzsákot, a melybe a Rebekkától kapott erszény arany is bele volt téve, meg a többi is, s e közben azt kérdezte: — Ki a gazdád?

— A kitagadott lovag.

— Hogyan? Az, a kinek a hatalmas dárdája ma olyan győzelmet vett a többin. Mi a neve, meg a származása?

— Gazdám úgy parancsolta, hogy titokban maradjon és belőlem nem is veszítek ki.

— Hát a te neved, meg a te származásod micsoda?

— Úgy-e, hogy abból az uramét is kieszeljétek?

— Agyafúrt ficzkó vagy, — felelt a haramia, — no de majd ezért is számolunk mindjárt. Hogy jutott a gazdád ehhez a pénzhez? Örökölte, vagy hogyan került ebbe az erszénybe?

— A lándzsája révén. Ez a pénz négy jó paripa meg fegyverzet váltságdíja.

— Mennyi az egész?

— Kétszáz arany.

— Csak annyi? Akkor a gazdád igen nagylelkűen bánt el a legyőzött ellenfelekkel és olcsó váltságdíjat szabott. Nevezd meg azokat, a kik lefizették az aranyakat neki?

Gurth megtette.

— Hát Bois Guilbert Briannak, a templáriusnak a fegyverzete meg lova; — annak mennyi volt a váltsága? Lásd engem nem szedhetsz ám rá.

— A templáriustól, — felelt Gurth, — az én gazdámnak nem kell egyéb, mint a szíve vére. Azok halálos ellenségek, a kik sima udvariaskodást nem tanusíthatnak egymás iránt.

— Igazán? — felelt a rabló s aztán sokáig hallgatott. — És te most mit kerestél Ashbyben ennyi kincscsel?

— Abban jártam, hogy megfizessem Izsáknak, a yorki zsidónak a fegyverzet árát, mert azzal a zsidó látta el a gazdámat a mai bajvívásra.

— És mennyit fizettél a zsidónak? Nekem úgy tet-

szik, hogy a milyen nehéz ez a zsák, a kétszáz arany még mindig benne van.

— Nyolczvan aranyat fizettem neki, — felelt a szász, — a zsidó pedig százat adott vissza helyette.

— Micsoda? — zúdultak fel a haramiák egyszerre: — hogy mersz ilyet hazudni?

— A mit mondok, olyan igaz, mint hogy a holdvilág ott van az égen. A száz aranyat ott találjátok egy selyem erszényben, a többitől egészen külön.

— Gondold meg, ember, — szólt a kapitány, — hogy zsidóról beszéltél; izraelitáról; már pedig az csakugyan nem bírná magát rávenni, hogy aranyat adjon valakinek vissza, mint a hogy a sivatag száraz fövénye vissza nem adja azt a serleg vizet, a mit egy zarándok önt ki rá.

— Nincs azokban több irgalom, — szólt egy másik utonálló, — mint egy megkenetlen tömlöcztartóban.

— Már pedig azért mégis úgy van, a hogy mondom.

— Világosságot ide; hadd látom mennyi van az erszényben és ha ez a ficzkó igazat beszélt, akkor a zsidó ajándéka van olyan csodálatos dolog, mint az a folyó, a mely a pusztában vándorló őseit megmentette.

Az egyik utonálló csiholni kezdett és világot gyújtott, a kapitány meg elkezdte vizsgálni az erszény tartalmát. A többiek oda álltak köréje s még az a kettő is, a ki Gurthot fogva tartotta, meglazította most a szorítást és úgy nyujtogatták a nyakukat mindaketten, hogy a többiek vállán keresztül nézve megláthassák a kincset. Gurth élt az alkalommal s összeszedve minden erejét egyszerre lerázta magáról a két utonállót és akár el is menekülhetett volna, ha nem sajnálja otthagyni bitangra a gazdája pénzét. De Gurth ezt nem akarta, hanem e helyett megkapta az egyik utonálló fütykösét és azzal úgy vágta fejbe a kapitányt, a ki semmit sem vett eddig észre, hogy ez elszédülve bukott a gyepre. Gurth már csaknem visszakapta erszényét is, szabadságát is, de az utonállók mégis fürgébbek voltak, mint gondolta s csakhamar megragadták a kincset és Gurthot szintén.

— Ficzkó, — szólt a kapitány, miközben felállott, — tudod-e, hogy betörted a fejemet, mással most az ilyenért meg is gyűlnék a bajod. De arról majd egy kicsit később. Először a gazdád dolgáról beszéljünk, mert úgy illik, hogy a lovag dolga előbb való legyen a fegyverhordozóénál. Addig pedig meg ne mozdúlj innen, mert különben gondom lesz rá, hogy mozdúlatlanná tegyelek mindörökre. Czimborák, — folytatta a többiekhez fordúlva, — ez az erszény héber írásjelekkel van kivarrva, úgy, hogy a jobbágy talán igazat beszél. A gazdáját, a kóbor lovagot nem sarczoljuk meg. Sokkal inkább magunkforma ember, semhogy tőle is zsákmányt szedjünk; mert hiszen eb az ebbel csak nem kezd ki addig, míg rókának, farkasnak is bővében vagyunk.

— Hozzánk hasonló? — kiáltott föl az egyik, — szeretném tudni, ugyan miben.

— Hogy miben, bolond? — felelt a kapitány, — hát abban, hogy szegény, meg kitagadott, akár magunk. Vagy nem a kardja után él, mint mi? Nem agyabugyálta el Front-de-Boeuföt meg Malvoisint csak úgy, mint a hogy mi tennénk meg, ha módunkban állna? Nem a halálos ellensége-e Bois Guilbertnek, a kitől nekünk annyi okunk van félni? Aztán meg, ha ez mind nem volna is így, hát tán alábbvalók legyünk egy hitetlen zsidónál?

— Mégis csak gyalázat volna, — felelt egy másik, — pedig mikor még annak a kövér vén Gandelynnek a csapatjában szolgáltam, hát nem valami nagyon furdalt volna a lelkiismeret az ilyesmiért sem. Élek a gyanúpörrel, hogy majd még ez a vakmerő paraszt is épen viszi el az irháját innen; tán még egy hajszála se görbül meg.

— De nem akkor, ha te el tudsz vele bánni, — felelt a kapitány, — hé ficzkó, — fordult aztán Gurthoz, — tudsz a fütykössel bánni, hogy olyan kész voltál rá az előbb?

— Úgy vélem, te megmondhatod, hogy tudok-e vele bánni? — vágott vissza Gurth.

— No már az igaz, hogy engem elláttál, — felelt a kapitány, — lásd el ezt a legényt is ugyanúgy, akkor szabad vagy, mint a szél; de ha nem bírsz vele, akkor teremtucscse, magam fizetek meg neked, mivel olyan

vasmarkú legénynek látszol. — Fogj egy fütyköst, molnár, — szólt oda az egyiknek; — ti többiek meg ott, bocsássátok el azt az embert és adjatok egy furkóst neki is, elég világos van arra, hogy egymásnak mehessenek.

A két küzdő kilépett a tisztás közepére, hogy jobban láthassanak, mialatt a többiek nevetve helyezkedtek el. — Hé molnár, meg ne csaljanak a malomvámmal, — szóltak oda a czimborájuknak, ez meg derékon kapva a furkós botot, megpörgette azt olyan formán, a mit a francziák úgy híttak, hogy *faire le moulinet* s aztán így kiáltott dicsekedve: — Állj elő, kölyök, ha mersz; majd megérzed a molnár kezét.

— Ha molnár vagy, mint a hogy itt hínak, — felelt Gurth rendületlenül, mialatt hasonló ügyességgel pörgette a dorongot, — akkor kétszeresen is tolvaj vagy és én mint igaz ember szembe szállok veled.

Ezzel a két küzdő egymás elé toppant és néhány perczig teljesen egyformának látszott az erejük, az ügyességük, a bátorságuk, mert olyan módon osztogatták és verték vissza a dorongok csapásait, hogy a ki messziről hallja, bátran azt hitte volna, hogy legalább hat-hat ember áll ott egymással szemben. Kevésbbé makacs és kevésbbé veszedelmes küzdelmek is meg voltak már énekelve hőskölteményekben; de a Gurth meg a molnár viaskodásának nem jut ki ebből, mert nem volt felkent költő, a ki méltatta volna lantra ezt a nevezetes küzdelmet. De azért, ha a furkósbottal való viadal divatját multa is, azért a mit prózában megtehetünk, azt megtesszük a két bátor küzdő emlékeért.

Jó ideig vívtak már egyforma szerencsével, míg aztán a molnár kezdte a türelmét veszteni, mert látta, milyen kemény ellenfélre akadt, meg aztán azért is, mert hallotta a társai kaczagását, a kik, mint az ilyenkor már szokás, mulattak a bosszankodásán. Már pedig ez a hangulat éppen nem volt alkalmas az ilyen fajta viaskodáshoz, mert az bizony teljes hidegvérűséget kíván. Gurthnak éppen az volt az előnye, hogy dörmögő rossz kedve ellenére is nyugodt volt teljesen és így aztán kezdett is egyre határozottabban fölényt nyerni.

A molnár egyre előbb-előbb nyomúlt; s most már

fölváltva majd az egyik, majd a másik végével sújtott a botnak. Azon volt, hogy csak a bot felehossza legyen köztük a távolság, míg Gurth úgy védekezett, hogy két keze vagy egy rőfnyi távolságban volt egymástól a fütykösön és a botot olyan váratlan gyorsasággal használta, hogy feje és teste mindig védve volt az elébe tartott bot révén. Szeme, lába és karja egyaránt helyesen mérte ki az időt és a teret a küzdelemben, mikor aztán észrevette, hogy a másiknak már fogy a lélegzete, hirtelen a szeme elé hajlította a fütyköst a bal kezével s mikor a molnár aztán el akarta hárítani a csapást, Gurth hirtelen végigsiklott jobb kezével a boton, hogy két keze ott volt egymás tövében s az így nyert erővel aztán úgy sujtotta oda a botot ellenfele balhalántékához, hogy az rögtön lerogyott a fűre.

— Ez már aztán derekas ütés volt; — kiáltottak fel a rablók; — éljen a becsületes játék, meg a régi Anglia mindörökké. A szász megmentette a pénzét is, a bőrét is és a molnár meg egyszer megkapta a magáét.

— Mehetsz, a merre akarsz, barátom, — szólt a kapitány, megerősítve azt, a mit a többiek mondtak; — majd meghagyom két társamnak, hogy elkísérjenek a gazdád sátráig és megvédjenek az olyan éjjeli vándoroktól, a kiknek a lelkiismerete talán nem olyan csiklandós, mint a mienk, mert bizony olyan éjjelen, mint a mai, sűrűn barangolnak a környéken. Hanem arra az egyre megemlékezzél, — tette hozzá kemény hangon, — hogy mikor a nevedet kérdeztük, nem akartad megmondani; most aztán te se kérdezd a mienket és ne iparkodjál azt máshogyan sem megtudni, mert sokkal rosszabbul járhatnál, mint ma este.

Gurth megköszönte a kapitány szívességét és megígérte, hogy szavát fogadja. Két utonálló erre felvette a dorongját és azt mondták Gurthnak, hogy csak jöjjön a nyomukban, majd megindúltak egy kis ösvény mentén, a mely egy sűrű bozót meg az erdő mellett levő ugar közelében vezetett. Mikor a sűrűségnek már csaknem a szélén voltak, két férfi lépett ki a sötétből és megszólította a Gurth vezetőit, de ezeknek egy suttogva mondott szavára ismét visszahúzódtak, a nélkül, hogy tartóztat-

ták volna amazokat. Ez a körülmény arra a gondolatra vezette Gurthot, hogy a rablóbanda bizonyára nagy lehet számra nézve és hogy rendszeres őröket tartanak a találkozó hely körűl.

Mikor odaértek a nyílt fenyérre, a honnan Gurth nehezen talált volna az útra, a haramiák odavezették egy kis magaslatra, a honnan Gurth láthatta a holdfényben a bajvívó-tér korlátját, a felütött sátrakat s a tetejükön lobogó zászlókat; de még az a zümmögő ének is oda hallatszott, a mivel a bajvívó-tér körül virrasztó őrök az unalmat próbálták elűzni.

Itt a magaslatnál megálltak az utonállók.

— Tovább már nem megyünk, — mondták neki; — nem volna tanácsos. Eszedben tartsd a kapott intést; ne szólj a felől senkinek, a mi ma este történt veled és nem lesz okod rá, hogy megbánd; de szegd meg a parancsot és akkor az egész londoni Tower sem lesz elég arra, hogy bosszúnk elől megvédelmezzen.

— Jó éjszakát nektek, jó uraim, — felelt Gurth, — emlékezni fogok a parancsaitokra és azt hiszem, nem sértés, ha biztosabb és becsületesebb kenyérkeresetet kívánok nektek a mostaninál.

Így váltak el egymástól, mire a haramiák visszatértek oda, a honnan jöttek, Gurth meg a gazdája sátrába sietett, a kinek persze a figyelmeztetés ellenére is elmondott mindent.

A kitagadott lovagot nagyon meglepte Rebekka nagylelkűsége is, a melyből azonban semmiképen sem akart hasznot húzni; meg a rablóké is, a kiknek ez a viselkedése éppen nem volt könnyen összeegyeztethető a foglalkozásukkal. De elmélkedésének az vetett végett, hogy eszébe jutott, mennyire szükséges lesz lepihennie; a mai nap nagy fáradalma, meg a holnapi új viadal terve egyaránt azt kívánták, hogy mielőbb nyugalomra térjen.

A lovag tehát leheveredett egy pompás kerevetre, a mely hozzátartozott a sátor bútorzatához; a hű Gurth pedig odafeküdt a medvebőrre, a sátor földjén; éppen keresztbe a bejárás előtt, hogy senki be ne léphessen a nélkül, hogy őt felköltené.

TIZENKETTEDIK FEJEZET.

A bajrahívók ménje most megáll,
S a kürtök hangja vészt hírdetve száll,
Nem hallik egy ajak beszéde sem .
Vitézek jönnek büszkén, vértesen;
Sarkantyú vág a mének oldalába,
S fövényt kapar az állat karcsú lába,
Hogy vívnak, ah! Süvöltve száll a dárda
Néhány a vérteket tán át is járta,
Húsz lábnyi dárda mit mind kézbe tart,
S röppenve száll ezüstös fényü kard,
Egy-egy sisakból, ez mit általjára
Vörösen árad vér komor sugára.

CHAUCER.

Másnap a hajnal fellegtelen ragyogásban tetszett föl és a nap még alig emelkedett a szemhatár fölé, a nép közül már a legrestebb is az utczán volt és valamennyi egy közös czél felé igyekezett; mind a bajvívó-térnek tartottak, hogy a tornának folytatását el ne mulaszszák valahogy.

A pompavezérlők, meg a kürtösök, bajhírlők szintén csakhamar megjelentek a téren, hogy idejében ott legyenek a jelentkező lovagok fogadására, a kiktől a neveiket kellett megkérdezniök és megtudniok, hogy melyik oldalt kívánják helyük gyanánt választani. Ez szükséges elővigyázat volt, hogy egyenlőséget lehessen biztosítani a két ellencsapat között, kiknek szemben kellett állniok.

A szokásnak megfelelően a kitagadott lovag volt ma az, a kit az egyik csoport feje gyanánt tekintettek, míg Bois Guilbert, a kire nézve úgy döntöttek, hogy a nap hőse után ő állta meg a helyét tegnap legjobban, a másik küzdő csapat vezetője lett. A kik tegnap vele együtt bajrahívók gyanánt szerepeltek, természetesen a csoportjába tartoztak most is, kivéve De Vipont Ralphot, a kit a tegnapi esés képtelenné tett arra, hogy ily gyorsan ismét sorompóba álljon. Kiváló és nemes bajvívókban nem volt hiány és a helyek be voltak töltve mindkét oldalon.

És általában, noha ezek a tömeges bajvívások

jóval veszedelmesebbek voltak a párharczoknál, a kor lovagjai sokkal jobban szerettek ebben venni részt, mint amabban. Némelyik lovag meg úgy volt vele, hogy nem bízott magában, hogy párharczban álljon ki egy-egy hírneves bajvívóval, hanem úgy, csoportos lovagjátékban nagyobb volt a remény arra, hogy olyanra akad, a kivel bátrabban mérheti össze az erejét. A mai napon ötven-ötven lovag is jelentkezett mindkét oldalán a sorompónak, úgy hogy a heroldok kénytelenek voltak lezárni a jelentkezők névsorát, nagy csalódására azoknak, a kik már elkéstek.

Reggel tíz óra tájban az egész körülfekvő síkság tele volt lovasokkal, lovagló úrnőkkel és gyalogosokkal, a kik mind a bajvívó-térre siettek; nemsokára pedig nagy harsonázás jelentette János herczeg és kísérete érkezését. Ott jöttek valamennyien és voltak köztük olyan lovagok is, a kik szerepelni készültek a mai bajvíváson, de olyanok is, a kiknek semmi efajta szándékuk nem volt.

Ugyancsak ezidőben érkezett meg Cedrik, a szász is, Lady Rowenával együtt, de Athelstane most nem jött velük. A szász főúr talpig fegyverbe öltözött ma, hogy résztvehessen a bajvívásban, még pedig, Cedrik nagy meglepetésére, Athelstane azon az oldalon íratkozott fel, a hol a templárius volt a vezér. Cedrik ellenezte is erősen ezt az egyáltalán nem észszerű választást, de válasz gyanánt csak afélét kapott Athelstantól, a milyent azok szoktak adni, a kik makacsabban tudnak a kitűzött czélhoz ragaszkodni, mint a milyen okosan tudják megmagyarázni elhatározásukat.

A legnyomósabb, esetleg talán az egyedüli okot azonban, a mi erre a választásra indította, nem árulta el Athelstane senkinek, arra elég meggondolt volt, hogy azt megtartsa magának. Egykedvű, nehézkes természete ugyan meggátolta abban, hogy valami nagyon törje magát a szép Rowena tetszéséért, de azért a leány szépsége egyáltalán nem hagyta érzéketlenül és a házasságot már úgy tekintette, mint egészen bizonyos tervet, mert hiszen Cedrik is, meg a leány többi hozzátartozói mind helyeselték. Éppen ezért aztán Coningsburgh büszke,

bár egykedvű ura elfojtott bosszankodással látta, hogy a tegnapi nap hőse mint tisztelte meg Rowenát azzal a kitüntetéssel, a melyben neki lett volna csak azt szabad részesítenie. Hogy tehát megbüntesse azért a tettért, a mi az ő jogaiba való beavatkozás volt, Athelstane, bízakodva a maga erejében, meg abban az ügyességben, a mit legalább a hízelgő jó barátok láttak benne, — úgy határozott, hogy a másik csatasorba áll és ily módon nemcsak hogy megfosztja az ellenkező csoport vezetőjét, a kitagadott lovagot egy hatalmas segítő kéztől, hanem mi több, ha alkalom kínálkozik reá, egyenest vele álljon ki s éreztesse vele hadiszerencséje súlyát.

De Bracy s János herczeg több más híve emennek egy intésére odacsatlakoztak a templárius oldalán küzdő lovagokhoz, mert János azt óhajtotta, hogy a diadal, ha lehet, ezeknek jusson. Csakhogy viszont a másik oldalra is nagyon sok jó lovag ment át, angol is, normann is, első sorban talán azért, mivel ezt a csapatot olyan kiváló vitéz vezette, mint a tegnapi nap hőse, a kitagadott lovag.

Mihelyt János herczeg észrevette, hogy az ünnepély királynője megérkezett, felöltötte azt a lovagias viselkedést, a mi nagyon illett neki, ha méltóztatott azt választani; és elébe lovagolt Rowenának. Közelébe érve, leemelte kalpagját a hölgy előtt, majd leszállva lováról, odasietett, hogy Rowenát is lesegítse. Kísérői is mind födetlen fővel álltak a királynő körül s a legelőkelőbb urak egyike szökött le a lováról, hogy Rowena paripáját tartsa.

— Így mutatunk példát arra, hogyan hódoljon mindenki a szépség és Szerelem Királynője előtt, — szólt a herczeg — és magunk vezetjük oda trónjához, melyet a mai nap elfoglal. Hölgyek, szolgáljatok királynőtöknek, úgy a mint óhajtjátok, hogy más alkalommal ti is részesüljetek ilyen megtiszteltetésben.

Ez mondva, oda vezette Rowenát a királynőnek kijelölt helyre, mely a herczegi trónnal szemben állott; a hölgyek közül pedig a legszebbek és legelőkelőbbek azon igyekeztek, hogy minél jobban közelébe jussanak ideiglenes királynőjüknek.

Alig, hogy Rowena helyet foglalt, megharsant a zene, de ennek csattogó zaját is szinte elnyelte a belát-hatatlan néptömeg mennydörgő éljenzése, a melylyel új méltóságában üdvözölték. Ezalatt a nap égetően tűzött a tér két végén álló lovagok csoportjára, a kik buzgón tanácskoztak, milyen elrendezéssel oszthatnák be erejüket legjobban, arra nézve, hogy a diadal az ő csoportjuké legyen.

A bajhírlők ekkor csendet parancsoltak, hogy meg lehessen jól hallani, a mint a viadal szabályait kihirdetik. Ezek a szabályok úgy voltak megfogalmazva, hogy a mennyire lehet, korlátozzák a mai viadal veszedelmes voltát, a mi már azért is szükséges volt nagyon, mert ma éles karddal és köszörült hegyű lándzsákkal vívtak.

Meg volt tilva a karddal való szúrás; csakis vágni volt szabad. A buzogány és szekercze használata meg volt engedve, de a tőré például már nem. Ha egy lovag alól kidőlt a lova s gyalog kénytelen a küzdelmet folytatni, ellenfele csak akkor vívhatott vele, ha maga szintén gyalog volt; lóháton nem volt szabad a másikat támadnia. Ha valaki annyira hátraszorítja ellenfelét, hogy ez a háta mögött levő palánkot fegyverével vagy testével megérinti, akkor az ellenfél kénytelen magát rögtön legyőzöttnek tekinteni, mikor is lova és fegyverzete a győztes lovag rendelkezésére állanak. Az ily módon legyőzött lovagnak többé nem szabad a nap viadalaiban résztvenni. Ha egy lovagot földre terítenek, apródjának vagy fegyverhordozójának szabad a bajvívó-térre belépni, hogy urát kivigye, de ez esetben a lovag legyőzöttnek van tekintve s lova és fegyvere az ellenfél tulajdonába megy át. Minden viadalnak tüstént vége szakad, a mint János herczeg ledobja vezéri pálczáját; — ezt az intézkedést is rendesen akkor használták, ha az amúgy is hosszúra nyúlt lovagjátékokon a fölösleges vérontást akarták elkerülni. Azt a lovagot, a ki a tisztes lovagi szabályokat bármiben is megszegi, ott rögtön megfosztják egész fegyverzetétől és megfordított paizszsal, lovagló helyzetben kell neki felülni a korlátra, hogy nevetség tárgyául szolgáljon mindenki előtt lovagiatlan viselkedése miatt. Mikor a szabályok elhangzottak, a

bajhírlők azzal végezték, hogy minden jó lovagot kötelessége hű teljesítésére intettek, hogy ily módon érdemesek legyenek a szépség és szerelem királynőjének kezéből elnyerendő jutalomra.

Ezzel aztán visszavonultak helyükre. A lovagok pedig, mikor a sorompók megnyíltak előttük, megindúltak, be a bajvívó-térre. Jöttek, szép hosszú sorban; ott benn aztán úgy sorakoztak, hogy éppen szemben álljon egymással az egész csapat. A két vezér helye ott volt a maga csapatjának első sorában, a középen, de ezt a helyet nem foglalták el egészen addig, míg az összes lovagokat fel nem állították helyes sorrendbe.

Magasztos, de egyszersmind félelmes látvány is volt a derék lovagok nagy csoportja, a kik most egytől-egyig olyan rettenetes összecsapásnak készűltek elébe. Ott álltak a káprázatos hadi díszbe öltözött urak; mindegyik vértes lovag alakja, mint egy-egy vas oszlop, oly keményen emelkedett ki nyergéből s valamennyi oly nehezen várta a harsona szót, mint akár nemes paripáik, melyek már toporzékoltak a türelmetlenségtől.

De a lovagok most még mozdulatlanul álltak; fejükhöz támasztott lándzsáik szálfaegyenesen meredtek tolfelé, csillogó hegyeiket a nap felé fordíva, míg a rajtuk levő keskeny lándzsa-zászlók ott lobogtak, fodorodtak a szélben a sisaktollak fölött. Így maradtak egészen addig, míg a bajhírlők végig nem vizsgálták soraikat a legnagyobb pontossággal, hogy vajjon nincs-e egyik csoportban egygyel több, mint a másikban. De minden rendben volt. Erre aztán visszavonultak a bajhírlők és De Wyvil Vilmos elkiáltotta mennydörgő hangján a jeladó szót: *„Laissez aller!"* Erre aztán megharsantak a trombiták; a lovagok az eddig egyenesen felállított lándzsákat egyszerre előre szögezték és a hónuk alá kapták; — majd belevágták a sarkantyúkat a lovak vékonyába és mindkét csoportból előre ugratott az egész első sor teljes vágtatásban; úgy, hogy mikor a középen összeértek, ez olyan összerobbanás volt, hogy a hatalmas dárdáknak a fegyverzetekbe ütődése mérföldre elhangzott. Erre mindkét csoportból a másik sor is előre lovagolt, valamivel lassabban, hogy a legyőzötteket

fönntartsák és hogy mindjárt sorba álljanak a győzők mellé!

Az összecsapás eredményét nem lehetett mindjárt látni, mert a sok ló patkója nyomán oly sűrű porfelleg kavarodott fel, hogy a levegőt is egészen elsötétítette s beletelt néhány percz, míg a feszülten várakozó tömeg megtudhatta, hogyan áll a küzdelem sora. Mikor a csoport ismét látható lett a por elültével, kitünt, hogy a lovagok felét mindkét oldalon kiütötték a nyeregből, néhányat közülök ellenfelének fölényes ügyessége győzött le, másokat ismét a szembenálló lovag ereje és dárdájának súlya, — volt olyan is, a ki úgy feküdt a porondon, mintha soha sem kelne föl többé; némelyik azonban kezdett már magához térni, fel is állt és azonnal folytatta a küzdelmet gyalog, ha ellenfele is ugyanúgy állt vele szemben. Voltak aztán olyanok is, mindkét oldalon, a kik megsebesülve, vállkendőjükkel szorították vissza a kiömlő vért, mialatt azon igyekeztek, hogy mielőbb kijussanak a tömegből. Azoknak is, a kiknek sikerült nyeregben maradniok, a lándzsája majdnem mindnek eltörött az összecsapás hevében s azért most kardot vontak s úgy harczoltak tovább, hadijelszavaikat hangoztatva és erősen osztogatva az ökölcsapásokat, mintha éltük és becsületük függne a mai küzdelem eredményétől.

A zűrzavar még nagyobbra nőtt, mikor mindakét oldalról előre ugratott a második sor is. Ezek segítőcsapat gyanánt jöttek társaik támogatására. Bois Guilbert Brian hívei teljes erejükből kiabálták ezt: „Rajta *Beau-séant! Beau-séant!* A szentegyházért!“ * — Mire azonban az ellenpárt visszaharsogta: *„Desdichado! Desdichado!“* mivel vezérük paizsáról ezt a szót olvasták le.

Mivel a lovagok mind egyforma hevességgel csaptak egymásra, a győzelem nagyon ingadozott közöttük s úgy látszott, hogy majd a déli, majd az északi félhez pártolt. S ezalatt a fegyverek csattogása, meg a csataordítás rettenetes, süketítő hangzavarrá keveredett a

* Beauséant a templárius lovag zászlójának a neve, melynek egyik színe fehér, a másik fekete, azt jelképezve, hogy a keresztényekhez kegyesek és szelidek, de a hitetlenekre nézve borzalmasak. (Ford.)

trombiták harsogásával, meg a sebesültek hörgő jajszavával, a kik leestek lovukról s ott fetrengtek védtelenül a többi paripák lába alatt. A csillogó, gyönyörű vérteket most por és vér keverte be s repedve, szakadva engedtek minden egyes szekercze- és kardcsapás alatt. A lengő sisaktollak, a mint tarajukon a kardok végig vágtak, mint egy borotva suhantásra, úgy váltak le és százfelé repülve hópelyhek gyanánt kavarogtak a szélben. Vége volt mindannak, a mi előbb szép volt és méltóságos; csak az maradt meg az egész képből, a mi borzalmat és szánalmat kelthetett.

De hiába, a szokás hatalma oly nagy, hogy nemcsak a közönségesebb nézők, a kiknél természetes az, hogy az irtózást keltő látványok vonzzák, hanem még az előkelő hölgyek is, ott a sűrű sorokban feszült érdeklődéssel figyeltek és ha talán remegtek is a látványra, el nem fordították volna róla a szemüket semmiért. Ittott néha elsápadt egy szép arcz, s néha-néha felhangzott egy halk sikoltás, a mint valamelyiküknek kedvese, testvére vagy férje lezuhant a lóról, hanem azért legnagyobbrészt még bíztatták is a hölgyek a lovagokat, nemcsak tapssal és kendőlobogtatással, hanem azzal is, hogy helyeslőleg kiáltottak fel: — Gyönyörű vágás! Ez aztán ütés volt! — és így tovább, ha valami sikerültebb mozdulatot vettek észre.

Ha a gyöngébb nem is annyi érdeklődéssel kísérte a lovagjátékot, akkor a férfiak lelkesedése könnyen érthető. A hadi szerencse minden meglepő fordulatára egetverő kiáltozásban keresett kifejezést a tömeg érdeklődése, s minden szem oly figyelemmel függött a küzdelmen, hogy az arczokon szinte úgy látszott, mintha a nézők maguk osztották vagy kapták volna az ütéseket. S a mikor csak egy pillanatnyi szünet támadt, mindjárt hangzott a bajhírlők szava: — Rajta vitézek! — Ha meghalunk is, neve élni fog annak, a ki győz! Rajta lovagok! Inkább a halál, mint a vereség! Rajta! Szép szemek látják, a mit tesztek.

Bárhogy fordúlt is azonban a hadi szerencse, minden szem leginkább a vezérek alakját kereste, a kik mindig ott voltak, a hol leghevesebb volt a küzdelem és

szóval is, példával is egyre biztatták társaikat. A vezérek mindketten valóságos csodáit vitték végbe a lovagi bátorságnak, s egyikük sem talált az ellentáborban olyan lovagra, a ki kétségbevonhatatlanúl méltó ellenfél lett volna. Már több ízben megkísérlette mindkét vezér, hogyan kerülhetnének egymással szembe döntő viadalra, de ekkor a küzdelem már oly féket vesztett hevességgel tombolt, hogy az egymás felé igyekező két vezért lépten-nyomon elvonta egymástól egyik vagy másik küzdő, a ki mind igényt tartott arra a kitüntetésre, hogy az ellenpárt vezérével mérje össze kardját.

De végre mégis nagyon megritkultak már a sorok mindkét oldalon; volt olyan is, a ki elismerte, hogy legyőzték s magától ment ki a bajvívó-térről, mások meg egyszerre harczképtelenné váltak, úgy hogy már alig maradt ember a porondon. Ekkor aztán megérkezett a percz, hogy a templárius, meg a kitagadott lovag is egymásra törjenek azzal a korlátokat romboló dühvel, a mit a halálos ellenségek éreznek, kikhez mindehhez még a hírnévért való vetélkedés is hozzájárúl. Mindketten oly mesterileg irányozták és hárították el a csapásokat, hogy a tömeg akarata ellenére is tomboló éljenzéssel hirdette elragadtatását és bámulatát.

Ekkor éppen a kitagadott lovag csapatja volt az, a kiknek a hadi szerencse ellene fordúlt. Az ellentábor egyik szárnyán Front-de-Boeuf hatalmas karja, a másik szárnyon Athelstane irtózatos ereje úgy szétszórta az ellenfél jó részét, mint a polyvát. Mikor aztán közvetlen közelükben alig volt már valaki, a kivel küzdhettek volna, akkor egyszerre mindkét lovagnak az jutott eszébe, hogy csapatjuk ügyét úgy vihetnék legjobban győzelemre, ha egyenesen vezérüket, a templáriust segítik az ellenféllel való küzdelemben. Ezért hirtelen megfordítva lovukat, a normann az egyik oldalról vágtatott a kitagadott lovag felé, a szász meg a másik felől. Lehetetlenség lett volna, hogy az, a ki ellen e váratlan támadást intézék, megállhassa a helyét, ha e pillanatban a tömeg nem kezdi figyelmeztetni azzal a jóakarattal, a melyet a lovag végtelenül veszedelmes helyzete ébresztett bennük.

— Kitagadott lovag! Vigyázz! Vigyázz uram! — Ez hangzott, harsogott feléje minden oldalról, úgy hogy a lovag rögtön látta a veszedelmet s ekkor először odacsapott egy óriási ütéssel a templárius vértjére; majd bokorra fogva a lova kantárját, úgy szökkent hátra a jobbról-balról jövő két lovag elől, hogy azok hirtelen czélt vesztve, de megállni nem birva, jóformán egymásnak rohantak, ott állva a kitagadott lovag, meg a templárius között. De aztán mégis csak megállították a lovakat és megfordúlva, új erővel kezdtek igyekezni azért a közös czélért, hogy a kitagadott lovagot földre terítsék.

Ezt nem is menthette volna meg semmi egyéb a világon, mint a tegnap nyert gyönyörű lónak nagy ereje és fürgesége.

Ez pedig annál nagyobb hasznára volt a lovagnak, mert Bois Guilbert lova meg volt sebezve, Front-de-Boeuf és Athelstane lovai pedig ki voltak már merülve nehéz fegyverzetbe öltözött, óriási termetű gazdájuk súlya alatt. A kitagadott vitéz mesésen jó lovas lehetett s ez, meg a gyönyörű állat ügyessége lehetővé tették azt, hogy kardtávolságra tartsa ellenfeleit magától, úgy forogjon, szökdeljen a három lovag között, mint a sólyom; majd ide, majd oda sújtott kardjával, s mire az ellenfél vissza akart vágni, a lovag már odébb szökkent a másik támadó mellé.

De bár a tömeg rivalgó tetszése egetverő lármává nőtt már, mégis tudnia kellett mindenkinek, hogy végre csak legyőzik a daliát s ezért az urak ott János herczeg körűl mind azon könyörögtek, adjon jelt a herczeg a viadal megszüntetésére, mert mégis csak nagy kár volna, hogy egy ilyen páratlan vitézt végre a küzdelem egyenlőtlen volta terítse le.

— Nem én, az Isten nevére nem, — felelt János, — ez a szilaj fattyú, a ki eltitkolja a nevét és megveti még a vendégszeretetünket is, egy díjat már amúgy is megnyert; jusson valami a többieknek is.

De mialatt a herczeg így beszélt, odalenn olyan valami történt, a mi a hadiszerencsét teljesen megfordította.

Volt a kitagadott lovag csapatjában egy fekete páncéiba öltözött bajnok, fekete paripán. Nagy csontú, hatalmas erejű lehetett a lovas is, csakúgy, mint az állat. Ez a vitéz nem viselt fekete paizsán semmi czímert és mindeddig úgy látszott, hogy ugyancsak keveset törődik mindazzal, a mi körülötte végbemegy. Néhányan kikezdtek vele az általános küzdelem alatt; ezeket látható könnyűséggel verte vissza, de aztán sem a nyert előnyt nem használta fel további küzdelemre, sem maga meg nem támadott másokat. Szóval, csaknem inkább néző volt, semmint szereplő s épen ezért a nézők az a nevet adák rá: *Le Noir Fainéant.* A fekete naplopó.

De ez a renyhe lovag most váratlanúl egyszerre félretette előbbi egykedvűségét, a mint látta, hogy szorítják a vezért; — megsarkantyúzta pihent lovát s úgy csapott le a küzdők közé, mint a villám, miközben így kiáltott átható harsona hangon: — *Desdichado!* Segítséget hozok. Éppen ideje volt, hogy odaérjen, mert míg a kitagadott lovag a templárius ellen fordúlt. Front-de-Boeuf meg oda nyomúlt a közelébe s már éppen ütésre emelte a kardját. De ekkor, mielőtt a kard lesújthatott volna, a fekete lovag óriási erejű ütést mért a fejére; — a kard azután visszapattanva a sisakról, tovább zuhant lefelé s jóformán mit sem csökkenő erővel vágott oda a Front-de-Boeuf lovának üstökére, úgy hogy egy pillanatalatt ló is lovas is ott hevertek a földön teljesen elkábúlva. Ekkor a *Noir Fainéant* oda fordúlt lovával Athelstane felé, s mivel a maga kardját eltörte az imént, hirtelen kicsavarta a buzogányt a szász óriás kezéből és mint az olyan ember, a ki nagyon megszokta ezt a fegyvert, meglóbálta a feje körül és olyan erővel zuhantotta oda Athelstane sisaktaréjára, hogy a szász eszméletlenül esett le a lóról. Ezért a kettős hőstettért természetesen annál jobban megéljenezte a tömeg, mert az egész annyira váratlanúl jött. De a mint az előbb elmondott dolog végbement, a *Renyhe lovag* ismét visszasülyedt előbbi egykedvűségébe és odavonúlt egészen hátra, az északi korlát mellé, vezérére bízva, hogy Bois Guilbert lovaggal elbánjék. Ez, az igaz, hogy már nem került nagy erőfeszítésébe a lovagnak. A templárius lova na-

gyon sok vért veszített és most, mikor a kitagadott lovag újra támadott, nem bírt tovább megállni. Lerogyott, mire gazdája is lezuhant a porondra, de lábát nem birta a kengyelből kiszabadítani. Ellenfele odaugrott mellé s kivont kardját magasra tartva, követelte tőle annak bevallását, hogy le van győzve. János herczeget azonban, úgy látszik, hogy a templárius veszedelmes helyzete jobban megindította, mint azelőtt a másik lovagé, mert meg akarta kímélni a megalázó vallomás kénytelenségétől, hirtelen ledobta pálczáját, azt jelezve, hogy a viadalnak vége.

Most már igazán csak egy néhány kis zsarátnoka hamvadozott még az előbbi tüzes viadalnak, mert az a néhány lovag, a ki még ott volt a porondon, mintegy közös, halk megegyezéssel jóformán abba hagyta egyidőre a viadalt, engedve, hogy a vezérek párharcza döntsön az egész küzdelem sorsára nézve.

A fegyverhordozók eddig nem igen mertek útban lenni a veszedelmes helyen, de most odasiettek, hogy kötelességük szerint szolgálatára legyenek megsebesült uraiknak. A lovagokat a legnagyobb gonddal szállították el innen sátrukba, vagy a városba, a hol lakásuk volt.

Így végződött tehát az Ashby de la Zoucheban tartott lovagjáték, a melyet a leghősiesebbek között emlegettek még jóval később is, mert noha halottja csak négy volt, s ezek között is egy lovag azért halt meg, mert nehéz fegyverzetében a hőséget nem bírta kiállani, — de harminczon fölül volt a nehéz sebesültek száma, a kik közül négyen vagy öten sohasem gyógyultak fel többé. Mások ismét felgyógyúltak ugyan, de harczképtelenek maradtak egész életükre s még azok is, a kik a legszerencsésebben jártak, halálukig viselték a küzdelemben kapott néhány csapás jelét. Ezért nevezték aztán mindvégig az ashby-i nemes és örvendetes vitézi tornának.

Mivel most az a kötelesség várt János herczegre, hogy a nap hősét kijelölje, ez úgy határozott, hogy a ki legderekasabban viselkedett, az nem más, mint a Renyhe lovag. Mondták ugyan eleget a herczegnek, hogy ez nem

helyes ítélet, mert hiszen a nap győztese bizony csak a kitagadott lovag, a ki hat ellenfelét győzte le s utóljára az ellentábor vezére fölött is olyan fényes győzelmet aratott. De János herczeg makacsúl megmaradt állítása mellett, azt mondva, hogy a *Desdichado* soha sem győzhetett volna, ha a fekete lovag nem jön segítségére, és ezért mindenesetre neki szánta a díjat.

Csakhogy mindnyájuk nagy meglepetésére azt vették észre, hogy a Renyhe lovag sehol sincsen. Mihelyt a küzdelem véget ért, azonnal elhagyta a bajvívó-teret s néhányan látták, a mint az egyik erdei útra fordúlt be, ugyanazzal az egykedvü, lagymatag magatartással, a minőt a viadal alatt tanúsított. Kétszer is hítták trombitaszóval, de hiába, mire aztán a herczeg is kénytelen volt mást nevezni ki és ekkor már nem térhetett ki sehogyan sem az elől, hogy a kitagadott lovagot nevezze meg a győztes gyanánt.

Erre tehát a bajhírlők ismét csak a kitagadott lovagot, a tegnapi győztest vezették oda a herceg elé, a bajvívó-téren keresztül, a mely síkos volt a kiömlött vértől, s a melyen elejtett fegyverek, meg a sebesült és elhullott lovak hevertek nagy összevisszaságban.

— Kitagadott lovag, — szólalt meg most János herczeg, — mivel nem engeded meg, hogy más néven tiszteljünk, így szólítlak tehát téged, a mai napnak is győztesét és tudatom veled, hogy jogod van átvenni a Szépség és Szerelem királynőjétől a koszorút, melyet vitézségeddel kiérdemeltél.

A lovag meghajolt mélyen és kellemes könnyedséggel, de egy szót sem felelt. Mialatt erre a kürtök megharsantak s a bajhírlők teljes erejükkel, felemelt hanggal hirdették a győztes lovag dicsőségét, a hölgyek pedig lobogtatták selyemkendőiket és hímzett fátyolaikat, — addig a pompavezérlők diadallal vitték oda a lovagot Lady Rowena sátra elé.

Ott megállva arra kérték, hogy térdeljen le a lépcső legalsó fokán. Ezt is úgy mondták neki mások s általában úgy látszott, mintha a lovag, mióta csak a küzdelemnek vége lett, inkább mások szava szerint, mások biztatására cselekednék csak és nem a maga akaratából;

sőt a mint másodízben vezették keresztül a bajvívótéren, tántorgott is néhányszor. Rowena már lejött a lépcsőn könnyed és méltóságos lépteivel, készen arra, hogy rátegye a koszorút a lovag sisakjára, de ekkor a kísérők egy szívvel, lélekkel így kiáltottak: — Nem, nem így, ne a zárt sisakra; a homlokra! — A lovag e szókat hallva mondott valamit halkan, de az a néhány szó nem hallatszott ki a sisakrostély mögül, csak úgy sejtették inkább néhányan, hogy azt akarta kérni, hagyják sisakját zárva.

De amazok vagy jóakaratból, vagy kíváncsiságból, nem igen akartak rá hajtani és csakhamar elvágták sisakszíjait. Mikor a sisakot levették, egyszerre egy szép vonású, de napbarnított fiatal arcz tűnt elő, melyet rövid, de dúsnövésű szőke haj vett körül. Az ifjú nem lászott többnek huszonötévesnél; arcza most halálsápadt volt s néhány helyen vérző csík látszott rajta.

A mint Rowena az ifjú arczát megpillantotta, halk sikoltást hallatott, de aztán egyszerre összeszedte ismét minden természetes lelkierejét s mintegy kényszerítette magát arra, hogy kötelességét végrehajtsa. Egész alakja ugyan reszketett még a hirtelen felindulástól, de azért rátette a lovag fejére a pompás koszorút s így szólalt meg tiszta, messzecsengő hangon: — Átadom neked e koszorút, nemes lovag, mint a mai bajvívás alkalmával tanúsított vitézséged jutalmát. — Itt egy pillanatig elhallgatott, de aztán így folytatta szilárdan: — És a lovagi érdem koszorúja soha nem pihenhet ennél érdemesebb homlokon. — A lovag meghajolt mélyen, hogy gyönyörű királynője kezét megcsókolja, a kitől most kapta meg vitézsége jutalmát; de aztán alakja egyszerre csak még előbbre hajolt s a lovag ott hevert előtte eszméletlenül.

Óriási riadalom keletkezett erre. Cedrik, a ki száműzött fiának váratlan megjelenésére szóhoz nem birt mindeddig jutni az elképedéstől, most egyszerre odarohant, talán azért, hogy elválassza Rowenától. De mások már megelőzték, mert a lovag kísérői, rögtön gyanítva, mi lehet az oka a lovag ájulásának, felemelték és kibontották rajta a pánczélt. Nem csalódtak; egy lándzsa feje csakugyan behatolt a mellvért alá és mély sebet ejtett a lovag oldalán.

TIZENHARMADIK FEJEZET.

«Vítézek, erre», — Atrides kiált.
Mindaz, ki nyíllövésben itt kivált,
S ki bizik, hogy legyőzi társait,
Álljon ki verseny íjjazásra itt.
E szép tehén itt húsz tulkot megér
S ki győz, azé lesz ez, mint pályabér.
ILIAS.

Alig ejtették ki Ivanhoe lovag nevét először, ez a név egyszerre szállni kezdett szájról-szájra, azzal a gyorsasággal, a mivel a buzgó igyekezet tovább adni s a kíváncsiság meg elfogadni bírta. Nem sok időbe tellett, mire a herczeghez is elért a hír s ez elborúlt homlokkal hallotta a nevet. Majd körülnézve e szókkal fordúlt az urakhoz nagy kedvetlenül: — Mit gondoltok a felől uraim, s kivált te, perjel uram, mint gondolsz a felől, a mit a bölcsek beszélnek az ösztönszerű vonzódásról vagy ellenséges érzésről? Mintha csak éreztem volna, hogy a bátyám kegyeltje van itt, mikor még gondolattá nem is érlelődött bennem az, hogy ugyan kit födhet az a vért.

— Front-de-Boeufnak el kell rá készülnie, hogy visszaadja a hűbérbirtokot Ivanhoenak, — mondta De Bracy, a ki becsülettel végezve el a maga részét a küzdelemben, most lerakta már fegyverzetét és ismét ott volt a herczeg kíséretében.

— Az ám, — felelt Fitzurse, — a lovag most majd vissza is követelheti a várat, meg a nagy jószágot, a melyet Richard király reá ruházott, melyet azonban fenséged nagylelkűségéből azóta Front-de-Boeuf élvez.

— Front-de-Boeuf olyan ember, — felelt János, — a ki inkább elnyel még három hűbérbirtokot, semhogy egyet kiadjon. — A mi pedig a többit illeti, azt hiszem, uraim, senki sem vonja itt kétségbe azon jogomat, hogy a korona hűbéresbirtokait olyanokra ruházzam, a kik hűséggel követnek s körülöttem vannak, sőt katonai szolgálatra is készek értem; — azok helyett, a kik idegen

országokban kóborolnak s a kiknek hódolatára éppen oly kevéssé számíthatunk, mint szolgálataira.

A hallgatóságot sokkal közelebbről érdekelte ez a kérdés, semhogy el tudták volna hallgatni a herczeg szavai fölött való élénk helyeslésüket. — Nagylelkű herczeg, nemes jó urunk; fenséged az, a ki magára veszi azt a feladatot, hogy hű követőit megjutalmazza.

Ilyenforma szavak hallatszottak valamennyiök ajkáról, mert legnagyobbrészt mind abban reménykedtek, Richard királynak és hívének rovására, hogy majd maguk is hasonló adományokban részesülnek, ha ugyan nem úgy állott a dolog, hogy már is kaptak eféle jutalmat. Aymer prior maga is csatlakozott az általános hangulathoz, csupán azt jegyezte meg, hogy a dicső Jeruzsálemet talán mégsem lehet jogosan az *idegen ország* nevével illetni, mert az a *communis mater,* mindnyájunk közös édes anyja. Azt azonban nem látja be, — folytatta, — hogy Ivanhoe lovagra miféle előny háramlik ebből, mert hiszen ő úgy tudja, hogy a lovag Richard király seregével együtt sohasem jutott tovább Askalonnál, már pedig ez a philisteusok városa és mint ilyen, nem tarthat igényt a szent város kiváltságaira.

Waldemar, a kit a kíváncsiság az imént oda vitt, a hol Ivanhoe elesett, most visszatért onnan s így szólt a többiekhez: — Úgy lehet, hogy a lovag nem igen lesz terhére fenségednek többé, s hogy Front-de-Boeuf is nyugodtan megmaradhat tőle a vár birtokában, mert a vitéz súlyosan megsebesült.

— Bármi történjék is vele, — felelt a herczeg; — végre is ő volt a nap győztese; s lenne bár tízszeresen ellenségünk, vagy bátyánk leghűbb barátja, a mi csaknem egyre megy, — azért mégis kell, hogy gondunk legyen a sebeire; saját udvari orvosunk legyen mellette és az ápolja.

Itt sötét mosolygásra fodorodott a herczeg szájaszéle, Waldemar azonban azt felelte, hogy Ivanhoe lovagot már el is vitték magukkal a hozzátartozói és azok vigyáznak reá.

— Nagyon megilletődtem, — folytatta Waldemar, — mikor a szépség királynőjét úgy bánkódni láttam:

annak az uralkodása gyászra változott a mai napon. Nem vagyok az, a kit az könnyen meghat, mikor egy asszony a kedvesén kesereg; hanem ez a Lady Rowena annyi méltósággal fojtotta el a fájdalmát, hogy észre sem lehetett volna azt venni másról, mint összekulcsolt kezének remegéséről, meg arról, hogy a szempillái reszkettek, mialatt tekintete oda szegződött az előtte heverő élettelen alakra.

— De hát ki is ez a Lady Rowena, a kiről már annyit hallottunk, — kérdezte a herczeg.

— Szász örökösnő, a kire nagy birtokok néznek, — felelt a perjel; — a szépség rózsája, és a kincsek kincse; ezrek közt az első; myrrha és nárdus.

— Nos, majd megvígasztaljuk a veszteségeért, — felelt a herczeg — és megnemesítjük a vérét is azzal, hogy normannhoz adjuk feleségül. Úgy látszik, kiskorú még s ezért a házassága a mi fejedelmi tetszésünktől függ. Mit mondasz hozzá, De Bracy? Nem volna kedved nagy jószágok urává lenni annak a révén, hogy szász feleséget vígy haza a Hódító követőinek szokásához híven.

— Ha a birtokok tetszésemre lesznek, uram, — felelt De Bracy, — azzal, hogy mátkát kínálnak nekem, nehezen tesz valaki ellenemre és én hálával fogadom fenséged kegyét, a mely beváltja mindazokat az ígéreteket, melyeket hű szolgája és hűbérese előtt tenni méltóztatott.

— Nem feledjük el a dolgot. S hogy azonnal munkához lássunk, parancsold meg udvarnagyunknak, hogy adja ki a rendeletet Lady Rowenának és társaságának a lakomán való megjelenésére; azokat értem, a kik vele vannak: a gyámja, az a bárdolatlan öreg paraszt, meg az a nagy szász tulok, a kit a fekete lovag ütött le a viadalban. De Bigot — fordúlt most az udvarnagyhoz, — foglald szavakba ezt a felszólítást, de olyan símán és udvariasan, hogy kedve teljék benne ezeknek a keménynyakú, gögös szászoknak és lehetetlenné tegye számukra a visszautasítást; — noha igazán Becket Tamás csontjaira mondom, a szász iránt tanúsított udvariasság disznó orrán arany perecz.

A herczeg indúlni akart, mikor egyszerre egy kis levelet adtak át neki.

— Honnan? — kérdezte a herczeg, rátekintve arra, a ki hozta.

— Idegen országból, fenség, de hogy honnan, azt nem tudom. Egy franczia hozta ide s azt mondta, hogy éjjel-nappal lovagolt, csakhogy minél előbb fenséged kezébe adhassa.

A herczeg erősen szemügyre vette a czímírást, majd a pecsétet is, a mely a bontott selyemfonalat tartotta le. A czímer a pecséten három franczia liliomot mutatott. János titkolhatatlan izgalommal olvasta el az írást, a mely így hangzott:

— Vigyázz magadra, mert az ördög elszabadúlt.

A mint János e szókat átfutotta, arcza egyszerre halotti sápadtságot öltött, aztán tévetegen nézett a többiekre, olyan arczczal, mint a ki most hallotta meg a halálos ítéletét. Aztán félrehívta Fitzurse Waldemárt meg De Bracyt s odaadta a levelet nekik és azt tette hozzá a remegéstől el-elcsukló hangon: — Ezt azt jelenti, hogy testvérbátyám, Richard, visszanyerte a szabadságát.

— De hisz ez a levél koholmány is lehet, — szólt De Bracy.

— Nem; ez a franczia király saját pecsétje és kezeírása.

— Akkor hát ideje, — szólt Fitzurse, — hogy pártunkat összetömörítsük, vagy Yorkban vagy valami más központi helyen. Még néhány nap s akkor késő lehet minden. Fenséged kénytelen lesz végét vetni ennek a komédiának itt.

— Igen ám, de a katonákat, meg a népet nem szabad szétereszteni elégedetlenül, a nélkül, hogy nekik is lett volna részük valamiben.

— Hiszen késő nincs még, — felelt Waldemar; — hadd álljanak ki az íjjászok a czéltáblához és adjuk ki a díjat mihamarabb. Ezzel fenséged is eleget tesz annak, a mire ezek a szász jobbágyok számot tartanak.

— Köszönöm, Waldemar; egyúttal figyelmeztettél arra is, hogy megfizessek annak a szemtelen parasztnak, a ki tegnap úgy megsértett. Azért meglesz este a lakoma

is. S ha ez lenne hatalmam utolsó órája, legyen az a bosszúállásnak és az örömnek szentelve; a holnapi nap majd meghozza a maga gondját.

A nép már nagyban kezdett szétszéledni, de egyszerre kürtjébe fújt az egyik harsonás és ez aztán visszaterelte a tömeget. Az egyik hírlő kijelentette, hogy János herczeget váratlanúl olyan fontos országos ügy hívja, a mely lehetetlenné teszi azt, hogy a mulatságot holnap is folytassák, hanem mivel azt nagyon sajnálná, ha a derék íjjászokra nem kerülne rá a sor, álljanak ki most mindjárt s tartsák meg a holnapra tervezett versenylövést még ma. A díj egy ezüst veretű kürt, meg egy díszesen hímzett, vállravető selyem kürtszalag, Szent Hubertnak, a vadászat védőjének ezüst éremképeivel.

Erre több, mint harmincz íjjász állt ki; leginkább a Needwood és Charnwood erdőség kerülői és vadászai. Mikor azonban megtudták, hogy kivel kell versenyezniök, akkor egyszerre tán húsz is hirtelen visszavonúlt, azt gondolva, minek tegye ki magát a jóformán bizonyos leveretés szégyenének. Mert ebben az időben egy-egy jó nyillövő kiválóságát csakúgy ismerték messze földön, mint a hogy ismerik most a Newmarketben idomított ló sajátságait azok, a kik látogatják azt a helyet.

A versenyzők megfogyott sora most már csak nyolczat számlált. János herczeg leszállt, hogy jobban megnézze az íjjászok válogatott csapatját. Többen közülök a királyi vadászok bérruháját viselték. Mikor kíváncsiságát kielégítette, akkor körülnézett, hogy hol láthatná azt a ficzkót, a ki tegnap a haragját magára vonta. Ez ott állt ugyanazon a helyen s ugyanolyan nyugodt arczczal, mint tegnap.

— Ficzkó, — szólította meg ekkor a herczeg, — tegnapi arczátlan fecsegésedből úgy vettem ki, hogy nem vagy barátja a hosszú íjnak. Úgy látom most, hogy nem is mersz kiállni.

— Fenséged engedelmével más okom is van arra, hogy félre álljak, mint az, hogy a vereségtől félek.

— És mi az, — kérdezte János, a ki a nélkül, hogy meg tudta volna mondani, miért, szinte kínzó kíváncsiságot érzett ezt az embert illetőleg.

— Mert nem tudom, hogy ezek az íjjászok, meg én, egyforma célpontokhoz vagyunk-e szokva, meg aztán, mert azt sem tudom, jó néven venné-e fenséged, ha véletlenül a harmadik díjat is meg találná nyerni az, a ki akaratlanúl magára haragította fenségedet.

Jánosnak az arczába szállt a vére, mikor ezt kérdezte:

— Mi a neved?

— Locksley.

— Nos, Locksley, te is ki fogsz állni, ha ezek már mind lőttek és ha te viszed el a díjat, megtoldom azt húsz arany *noble*-val,* de ha veszítesz, akkor lehúzatom rólad a zöld Lincoln-zekét és íjjzsinegekkel korbácsoltatlak ki innen, mint dicsekvő, goromba hetvenkedőt.

— És ha ilyen föltételek hallatára megtagadom a lövést? Fenséged ennyi segedelemmel könnyen lehúzathatja rólam a ruhát, meg is korbácsoltathat, de arra nem kényszeríthet, hogy íjjat feszítsek és ellőjek egy nyilat.

— Ha visszautasítod ezt a tisztességes ajánlatot, akkor elvágatom az íjjad húrját; íjjadat, nyiladat eltöretem a poroszlókkal s úgy kergetlek el, mint gyáva ficzkót.

— Nem igazságos játék az, a mire felhívsz, büszke herczeg. Arra kényszerítesz, hogy kiálljak Leicester és Staffordshire legjobb íjjászai ellen olyan föltétellel, hogy ha legyőznek, úgy büntessenek, mint alávaló gazt. De mindegy, azért kiállok.

— Poroszlók, tartsátok szemmel ezt az embert. A bátorsága, úgy látom, lohadni kezd már, és attól tartok, hogy el akar menekülni. Ti pedig, derék fiúk, lőjjetek sorra; ott a sátorban egy egész őz, meg egy hordó bor vár, akkor, ha a díj már meg van nyerve.

A bajvívó-tér déli kijárásához ezalatt oda helyeztek egy czéltáblát. A versenyzők odaálltak vele szembe s a helyük, meg a czéltábla között akkora volt a távolság, a mekkorát rendesen hagytak a „találomra" való lövésnél. Sorsot húztak, hogy ki legyen az első s úgy

* Az arany noble régi angol pénz volt, értéke egynek nyolcz korona. (FORD.)

határozták, hogy kiki háromszor fog löni. Az egész dolgot egy kisebb rangú katonatiszt, a játékmester igazította, mert a bajhírlők magas rangjával nem fért volna össze, hogy ők, a kik a lovagok versenyét rendezték még az imént, most ezek közé szálljanak le.

Valamennyien derekasan tartották magukat. Huszonnégy lövés közül tíz a céltáblába fúródott, a többi meg, ha a táblát éppen el is vétette, de olyan közel járt hozzá, hogy a célpont távoli állását tekintve, ezt is mind jó lövésnek lehetett nevezni. A táblát ért tíz lövés közül kettőt Hubert tett, Malvoisin erdésze, a kit így győztesnek jelentettek ki.

— Hát Locksley, — szólalt meg most fanyar nevetéssel a herczeg, — kiállsz-e most Huberttal, vagy átadod-e a poroszlóknak mindjárt íjjadat, nyiladat, puzdrádat.

— Ha már másképp nem megy, szerencsét próbálok, de azzal a kikötéssel, hogy ha két nyilam beletalál ugyanoda, a hol a Hubert nyilai voltak, akkor ő is lő olyan czélpontra, a mit én választok ki.

— Ez igazságos dolog és nem is tagadjuk meg, — felelt a herczeg. — Hubert, ha legyőzöd ezt a hetvenkedőt, ezüst pénzzel töltöm meg a kürtöt.

— Hát többet nem tehet az ember, mint a mennyi tőle telik, — felelt Hubert, — de az öregapám jó nyilazó volt Hastingsnél, én meg remélem, hogy nem válok szégyenévé.

Új czéltáblát hoztak, éppen akkorát, mint amaz volt. Mivel az imént Hubert nyert, övé volt az első lövés joga. A vadász nagy meggondoltsággal czélzott; sokáig méregette a távolságot s a meghajlított ív zsinegére vigyázva tette rá a nyilat. Végre aztán előre lépett és felemelve az íjjat, úgy tartotta azt, hogy annak középpontja éppen egy vonalban állott az arczával. Így lőtte el a nyilat, a mely süvöltve repült a czéltáblának s bele is fúródott annak belső körébe, noha valamennyire oldalt a valódi középponttól.

— Vigyázz Hubert; nem számítasz a szélre, különben ez a lövés még jobb lehetett volna, — szólalt

meg Hubert ellenfele, a ki erre odalépett a czélzó helyre, a nélkül, hogy csak félszemmel is méregetné a távolságot. Látszólag szinte hanyagul lőtte ki a nyilat, mintha rá se nézett volna a czélpontra. Úgyszólván még abba se hagyta az iménti szavakat, mikor a nyil már elrepült és ez mégis egész hüvelykkel közelebb volt a fehér ponthoz, mint a Huberté.

— Istenemre, — kiáltott fel a herczeg, — ha engeded, Hubert, hogy ez a jött-ment legyőzzön, megérdemled, hogy fölakasszanak.

Hubertnek mindenre csak egy felelete volt kéznél.

— Hát többet nem tehet az ember, mint a mennyi éppen telik tőle; az én öregapám . . .

— Az ördög vigye el az öregapádat, meg minden pereputtyát! Lőjj, ficzkó, és tégy ki magadért, különben megbánod.

Hubert csakugyan összeszedte magát s megfogadva ellenfele tanácsát, számításba vette azt a gyönge kis szellőt is, a mi most támadt; és csakugyan, a tanács úgy bevált, hogy Hubert nyila egyenesen a czéltábla középpontjába fúródott.

— Éljen Hubert! — kiáltott a tömeg, a ki jobb indulattal volt az ismerős, mint az ismeretlen iránt. — Mesterlövés! Éljen Hubert!

— Ezt aztán te se javíthatod meg, Locksley, — szólt a herczeg sértő mosolygással.

— De a nyílvesszőjét átfúrhatom, — válaszolt emez.

Ezzel maga állt oda s valamivel figyelmesebben czélozva, mint az imént, ellőtte a nyilat, a mely egyenesen a Hubert nyílvesszőjébe fúródott s szilánkokra repesztette azt. A nép elképedve állott s szinte rémülten susogták: — Ez csak az ördög lehet; ember ilyenre nem képes! Mióta Britanniában íjjat feszítenek, ilyen lövést még nem látott senki.

— Most pedig, — szólt Locksley, — arra kérek engedelmet fenségedtől, hadd állítsak fel én olyan czélpontot, a milyent mi a felső vidéken használunk. Szabadjában áll mindenkinek, hogy czélozzon rá és egy jó lö-

véssel egy mosolygást nyerjen attól a szép leánytól, a kit szeret.

Ezzel megfordúlt, hogy elhagyja a bajvívó-teret. — Szemmel tarthatnak a poroszlóid, herczeg, — szólt vissza, — csak a közeli fűzfához megyek gallyat vágni.

János herczeg intett is néhány poroszlónak, hogy kövessék, de a tömeg úgy felzúdúlt, hogy a „Szégyen! Gyalázat!“ kiáltásra a herczeg is elállott alacsony gyanakodó eljárásától.

Locksley csakugyan vissza is tért rögtön egy fűzfavesszőt hozva. Sugáregyenes, hat láb hosszú vessző volt ez, valamivel vastagabb egy hüvelykujjnál. Ezt most a legnagyobb lelkinyugalommal kezdte hántani, közben csak annyit mondva, hogy jóravaló íjjászra szégyen az, ha olyan czéltábla elé állítják, mint amazok voltak. — Az én hazámban, ott fönn, valamirevaló íjjász akkor már akár az Arthur király kerekasztalát is elfogadná czéltáblának, pedig a körül hatvan lovag fért el. Azt a czéltáblát ott ni, egy suttyó gyerek is eltalálhatja, valami fejetlen dárdával, — folytatta, mialatt nyugodtan odament a tér szélére és letüzte a vesszőt a földbe, — a ki ezt a vesszőt is eltalálja ötször húsz rőfnyi távolságból, az aztán megérdemli, hogy íjjat és nyilat hordjon egy király előtt, még ha az az erős Richard király volna is.

— Az én öregapám, — kezdte Hubert, — jó nyilasszámba ment Hastingsnél, de azért ilyen czélpontra világéletében sem lőtt, — és magam se fogok. Ha ez a fiatal vadász még ezt a vesszőt is eltalálja, akkor neki adom a paizsomat, vagyis inkább, hogy az ördögnek, mert csakis az rejtőzhetik a ruhájában. Az ember megteszi, a mit tehet; de már olyanra nem czélzok, a mit úgyis tudom, hogy elhibáznék. Hisz akkor akár egy szál búzára is czélozhatok, vagy egy napsugárra, csak úgy, mint arra a fehér gallyra, a mit alig látok.

— Gyáva kutya! — kiáltott János. — Locksley, ha eltalálod, akkor te vagy az első ember, a ki ezt valaha megtette. Hanem a nagy ügyesség puszta emlegetésével nem érjük be, annyit mondok.

— Én is csak annyit teszek, a mennyi tőlem telik, mint Hubert mondja, — felelt Locksley.

Ezt mondva, meghúzta az ijjat, de most figyelmesen megvizsgálta a fegyverét és új zsineget tett rá, mert úgy találta, hogy a másik már nem elég kerek és egy kicsit meg van viselve. Aztán lassan czélzott, mialatt a tömeg visszafojtott lélegzettel leste, mi történik. A nyíl elrepült és középen hasította ketté a fűzfavesszőt. Erre már kitört az elragadtatás ujjongása és bámulatában János herczeg is elfeledte egy pillanatra Locksley ellen való haragját. — A tied a húsz arany is a kürttel együtt, de ötvenre kerekítjük ki, ha a mi egyenruhánkat viseled és testőrségünkbe szegődve személyünk mellett léssz. Mert soha a tiednél erősebb kéz nem feszített ijjat és biztosabb szem nem röpített nyílvesszőt.

— Megbocsáss, nemes herczeg, — felelt Locksley, — de megfogadtam, hogy ha valaha szolgálatba lépek, testvérbátyádat, Richard királyt szolgálom csak. Ezt a húsz aranyat Hubertnek adom, a ki olyan jól lőtt, mint akár a nagyapja Hastingsnél, — és tudom, ha a szerénysége nem tartja vissza a próbától, csak úgy eltalálta volna a vesszőt, mint én.

Hubert fejcsóválva, vonakodva fogadta el az idegentől az ajándékot, Locksley pedig, hogy a kíváncsi tekintetek elől elmeneküljön, hirtelen a tömeg közé vegyült s eltűnt szem elől.

János herczeg elől talán nem menekülhetett volna el olyan könnyen, ha a herczeg figyelmét más, fontosabb dolog nem veszi most igénybe. De ez most kamarását intette magához s azt parancsolta neki, hogy vágtasson azonnal Yorkba s keresse föl Izsák zsidót. — Mondd meg annak a kutyának, hogy még mielőtt a nap lemegy, itt legyen nálam kétezer korona. A biztosítékot ismeri, de azért megmutathatod neki ezt a gyűrűt is. A pénz többi részét Yorkban kell neki lefizetni egy hét lefolyása alatt. Ha nem teljesíti, lenyakaztatom a gazembert. Vigyázz, hogy el ne kerüld az úton, mert láttam, hogy itt volt, itt dicsekedett köztünk a fényes öltözetével a körülmetélt rabszolga. — Ezt mondva, a herczeg is sarkantyúba kapta lovát és elvágtatott Ashby felé, mire a tömeg is csakhamar eloszlott a térről.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET.

Az ős lovagkor ünnepi
Emlékit már ma köd lepi
S mégis, mi fény övezte itt
Várak vitézit, hölgyeit!
Kürt szól s ragyogva megjelennek
Ajtóin ős lovagteremnek.
WARTON.

János herczeg az ashby-i kastélyban tartotta meg a lakomát. Ez azonban nem az a kastély volt, a melynek romjait ma is érdeklődve szemléli az utas. Ezt később építették, még pedig Lord Hastingsnek, Anglia lord-kanczellárjának parancsára, a ki első áldozata lett harmadik Richard király zsarnokságának. Shakespeare is megörökítette Lord Hasting alakját s ennek a révén sokkal jobban ismeri mindenki, mint történeti szereplése folytán. Ashby városa is, a kastély is De Quincy Roger, winchesteri gróf birtokában volt e korban, a ki történetünk ideje alatt a Szentföldön időzött. Kastélyát ezalatt János herczeg foglalta el, uradalmai fölött pedig minden tartózkodás nélkül rendelkezett s mivel most az volt a czélja, hogy a népet elkápráztassa a fényes vendéglátással, egyre-másra adta a parancsokat, hogy a lakoma pompásabb legyen minden másnál, a mit ezelőtt láttak.

A herczeg megbizottjai, a kik most is, mint minden ilyen alkalommal, korlátlan meghatalmazást nyertek a szükséges dolgok beszerzésére, össze is szedtek közelről, távolról mindent, a mi csak méltónak tetszett a fejedelmi asztalra. Vendégeket rendkívül nagy számban híttak, mert János herczeg, a ki érezte, hogy most rászorúlt a népszerűség keresésére, kiterjesztette a megtiszteltetést sok szász meg dán családra is, de egyszersmind nagy számban híttak normannokat is a fő- és a köznemesség soraiból egyaránt. Bármennyire lenézték is a normann urak a szászokat különben, most mikor a belső villongások küszöbén állottak, egyszerre félelmesnek látszottak a szászok már csak nagy számuknál fogva is és hogy a veszedelemnek elejét vegyék, János

herczeg jónak látta, hogy a népszerűséget ezek vezérei közt is keresse.

Éppen ezért az volt a herczeg terve, hogy ezeket a szokatlan vendégeket olyan udvarias bánásmódban részesíti, a milyent azok eddig soha sem tapasztaltak. De bár soha még ember lelkiismeretlenebbül nem változtatta érzelmeit és magatartását az érdekei kedvéért, mint a herczeg; az volt a szerencsétlensége, hogy könnyelmű és önfejű természete lépten-nyomon kitört s egyszerre lerontotta mindazt, a mit előbbi színlelésével fölépített.

Ennek az ingatag természetnek komoly emléke az esemény, mikor János herczeget atyja, második Henrik Irlandba küldte, hogy ott megnyerje az ujonnan megszerzett tartomány lakóinak jó akaratát és megkedveltesse magát velük. Az ír törzsfők vetélkedtek, hogy ki legyen közülök az első, a ki hódolatát a fiatal herczegnek bemutatva, neki a békecsókot felajánlja. De János a helyett, hogy az üdvözletet illendően fogadta volna, nem állhatta meg, hogy léha kisérőivel együtt meg ne rángassa az ír törzsfők hosszú szakállát. Természetes, hogy ez a viselkedés roppantúl felháborította azokat és bizony végzetessé vált a dolog Angliának Irlandban való uralmára nézve. Szükséges, hogy János természetének ezt a vonását emlékünkbe idézzük, mert csak így érthetjük meg azt a viselkedést, melyet ez estén át is tanúsított.

A nyugodtabb kedélyhangulatban tett elhatározáshoz híven János herczeg kitüntető udvariassággal fogadta Cedriket is, Athelstanet is s mikor ezek tudatták vele, hogy Rowena nem érezte magát elég erősnek, azért nem vette igénybe a herczeg kegyes meghívását, János is csak sajnálkozásának adott kifejezést, de haragot nem mutatott. Cedrik is, Athelstane is régi divatú szász nemzeti viseletben jelentek meg. Nem lehetne ugyan azt állítani, hogy ez nem volt szép, de mindenesetre oly elütő volt a többi vendégekétől, hogy János és Waldemar nagyon erőt vehettek a nevethetnékjükön, hogy menten a szemébe nem kaczagtak a szász főuraknak. A józanúl ítélők szemében, a szászok rövid, testhez álló zekéje s a vállra vetett hosszú köpeny különben sokkal szebb is, észszerűbb is volt, mint a normannak viselete, a kiknek

az alsó öltönye volt hosszú és bő, csaknem olyan, mint egy hosszú ing vagy mint a málházók hosszú zubbonya s e fölött viselték aztán azt a szűken szabott rövid kis köpenyt, a mi hidegről, esőről ugyan nem használt semmit, de arra jó volt, hogy a kirakatául szolgáljon annyi aranysújtásnak, prémnek, ékgombnak, a mennyit csak a szabó leleményessége rá tudott halmozni. Nagy Károly császár, a kinek uralkodása alatt először viselték ezt a ruházatot, belátta bölcsen ennek a hasznavehetetlen voltát s azért kérdezte: — Az Isten szerelmére, hát mire jó ez a köntös? Ha lefekszünk, nem takar be, ha lovagolunk, nem véd meg széltől, esőtől; ha letelepszünk, meg nem őriz sem a nedvességtől, sem a fagytól.

De azért a fejedelmi megrovás ellenére is csak divatban maradt a kurta köpeny egészen történetünk idejéig, legkivált az Anjou herczegek között. Ily módon János udvari emberei is széltében viselték s a szászok hosszú köpenye megfelelő sok gúnyolódásban részesült náluk.

A vendégek letelepedtek az asztalok köré, s látták, hogy ezek csak úgy roskadoznak a sok mindenféle jótól. A szakácsok serege latba vetette minden találékonyságát, hogy minél változatosabb módon tudják az ételeket feladni és ezt olyan sikerrel oldották meg, hogy csaknem elérték a mai konyhaművészet embereit abban, hogy mindent kiforgassanak a maga valójából egész a fölismerhetetlenségig. A honi ételeken kívül nagy halomban álltak ott a külföldi csemegék, ritkaságok is, valamint a finom sütemények; és ott volt lisztlángból sült kenyér, meg a királykalács is, a mit csak a legnagyobb urak asztalán lehetett látni. Hozzájárultak mindehhez a legdrágább külföldi és hazai borok.

De a normann urak, ha fényűzők voltak is, általában véve el lehetett róluk mondani, hogy mértékletesek voltak. Ha élvezetet találtak is az asztal örömeiben, azért inkább a minőségét élvezték csak a dolognak, de a mennyiségben mértéket tartottak s a falánkságot és iszákosságot a szászok tulajdonságának tekintették, mint a kik nevelésre nézve mögöttük maradtak. János herczeg maga ugyan, meg azok, a kik közvetlen környeze-

téhez tartoztak s még gyengeségeit is majmolták, nagyobb kedvelői voltak az ételnek, italnak, mint kellett volna, s tudjuk, hogy a herczegnek utóbb a halálát is a mérték nélkül élvezett őszi baraczk meg új sör okozta; de ez a mértékletlenség kivételszámba ment honfitársai között.

A normann lovagok és főnemesek komolyságot színleltek tehát s csak titokban adtak jeleket, hogy figyelmeztessék egymást Cedrik, Athelstane meg a többi szász urak félszeg viselkedésére, a kiknek a mai lakoma minden tekintetben nagyon szokatlan jellegű volt. S csakugyan míg a szászok bárdolatlanságát a többiek így megmosolyogták, azok bizony nem egyszer nagyot vétettek az ilyen előkelő társaságban ismeretes illemszabályok vagy szokások ellen. Már pedig ismeretes dolog, hogy még az igazi, komolyabb vétket is elnézik, a mit valaki a jó nevelés vagy erkölcsiség ellen követ el, mint az illemszabályok megsértését. Cedrik például, mikor vizes kezét beletörölte az asztalneműbe, a helyett, hogy a normann urak módjára kezét kecsesen rázta volna, míg a nedvesség elpárolog, sokkal nagyobb megütközést keltett, mint Athelstane, a ki a helyett, hogy egy darabot vett volna a külföldi ritkaságokból készült „Karum pástétom" nevű ételből, egymaga ette meg az egészet. Mikor azonban kérdésekkel kereszttűzbe vették és kiderült, hogy Conningsburgh thánja,— vagy franklinja, a mint a normannok mondták, — nem is tudta, hogy mit eszik és galamb- meg pacsirta-pástétom gyanánt nyelte le, azt a mi pedig csalogány- és fügemadár-pástétom volt, akkor ez a tudatlanság bőven meghozta neki azt a gúnyolódást, a mit pedig talán falánksága érdemelt volna meg jobban. Nagysokára a hosszú lakomának is vége lett s ekkor a kehely gyorsan járt körbe, mialatt a férfiak a lefolyt vitézi tornáról beszéltek, a díjlövés titokzatos győzteséről, meg a fekete lovagról, a ki önmegtagadólag visszavonúlt a díj elől és a vitéz Ivanhoeról, a ki a győzelmet olyan drágán fizette meg. Minderről katonás nyíltsággal és jókedvvel beszéltek s csupa tréfa és nevetés volt az egész asztal. Csak János herczeg homloka volt felhős, mintha valami nagy gond nyomná a lelkét s

csak környezetének halk hangú figyelmeztetésére szedte magát össze annyira, hogy érdeklődést mutasson az iránt, a mi körülötte ment végbe. Ilyenkor hirtelen összerezzent, lehajtott egy kupa bort, hogy a kedvét fölélessze és belevegyült a többiek beszédébe, ha éppen csak valami vaktában tett megjegyzéssel is.

— Ezt a kupát, — szólalt meg egy ilyen pillanatban, — Ivanhoe-i Wilfred lovag, mai győzelmes vitézünk egészségére ürítjük, és sajnálatunkat tolmácsoljuk, a miért sebe nem engedi, hogy köztünk legyen. Töltsetek kupát mindnyájan, elsősorban te, Cedrik, Rotherwood ura, nemes atyja a nagyreményű sarjnak.

De Cedrik fölállt és letette érintetlen kupáját az asztalra.

— Nem, uram, én nem nevezem fiamnak azt az engedetlen ifjat, a ki parancsomnak is ellene szegül, és atyai szokásait, életmódját is elhagyja.

— De hisz az lehetetlen, — szólalt meg János herczeg jól színlelt meglepetéssel, — hogy egy ilyen vitéz lovag érdemetlen fiú legyen.

— És mégis úgy van, uram. Elhagyta az én egyszerű hajlékomat, hogy bátyád udvarának fényében, vígságában legyen része; s ott tanulta azokat a lovasfortélyokat, melyekért olyan nagyon magasztaljátok. Elhagyta a házat akaratom ellenére. Alfréd királyunk idejében ezt lázadásnak nevezték volna s meg is büntették volna szigorúan.

— Oh, — sóhajtott fel János színlelt részvéttel, — ha fiad az én szerencsétlen bátyám követője volt, akkor azt hiszem, nem nehéz kitalálnunk, kitől tanúlta a fiúi engedetlenséget.

Így beszélt János, tökéletesen elfeledve, hogy ha második Henrik fiai ebben többé-kevésbbé mind hibásak voltak is, ő maga nagyon túltett valamennyin az atyjához való hálátlanság és lázongó ellenségeskedés dolgában.

— Azt hiszem, — szólt némi szünet után János, — hogy bátyám fiadra, az ő kedveltjére akarta ruházni a gazdag Ivanhoe uradalmat.

— Neki adta, — felelt Cedrik, — s abból, a mit

fiamnak szemére vetek, nem is a legkisebb az, hogy hűbér-birtok gyanánt fogadta el azt, a mit apái mint szabad birtokot tartottak kezükben.

— Akkor tehát megnyerjük tőled, jó Cedrik, a szentesítést arra, hogy ezt az uradalmat olyanra ruházzuk, a kinek méltóságát nem fogja csökkenteni az, ha hűbérese lesz a brit koronának. Front-de-Boeuf Reginald báró, remélem, megtartod Ivanhoe uradalmát, hogy Wilfred báró ne sértse meg ősei szellemét azzal, hogy újra elfoglalja ezt a hűbérbirtokot.

— Szent Antalra, — kiáltott fel a fekete szemöldökű, sötét arczú óriás, — megérdemlem, hogy fenséged szásznak nevezzen, ha megengedem, hogy akár Cedrik, akár Ivanhoe, akár az angolok legjava elragadja tőlem ismét azt a birtokot, melyet fenséged kegye reám ruházott.

— Ha valaha valaki szásznak nevezne, báró, — felelt Cedrik, a kit bántott a normannoknak ez a gyakran használt sértő mondása, — éppen olyan nagy, mint a milyen meg nem érdemelt megtisztelésben részesít.

Front-de-Boeuf felelni akart, de Jánoson már erőt vett meggondolatlan rossz természete és így szólalt meg:

— Ejh, uraim, a nemes Cedriknek igaza van; meg kell adnunk, hogy az ő fajuknak hosszabb a származási táblája is, meg a köpönyege is, mint a mienk.

— Az ám, és a harczmezőn is előttünk járnak, mint a vad a kutya előtt, — toldotta a szót Malvoisin.

— Hát még a modoruk és szokásaik finomságára nézve, — szólt Aymer.

— Aztán mértékletesek is ételben, italban, — mondotta De Bracy, elfeledkezve arról a tervről, mely neki szász menyasszonyt szerzett volna.

— No és bátrak, rendületlenek is, mint azt Hastingsnál is, meg sok más helyütt is megmutatták, — szólt Bois Guilbert.

Mialatt az udvari urak sima, mosolygó arczczal így követték a herczeg példáját abban, hogy mindegyik repítsen egy gúnyos nyilat Cedrikre, a szász főúr arcza kigyulladt a haragtól és sebesen tekintgetett majd erre,

majd arra, mintha az egymást érő sérelmek gyorsasága meggátolta volna abban, hogy feleljen, vagy úgy, mint a bika, mikor a kutyafalka mind neki esik s azért nem tudja, melyikkel végezzen előbb.

Végre szóra bírta magát, de a hangja fojtott volt a szenvedélytől még most is. Odafordúlt János herczeghez, mint a kitől eredetileg kiindúlt a sértegetés és így beszélt hozzá: — Bármilyen hibája legyen is a mi fajunknak, de minden szász *nidering**-nek bélyegezné azt (és ez a mi legerősebb szavunk a jellemtelen aljasságra), a ki a saját födele alatt, addig, míg a saját asztalán jár körbe a kupa, megsértett volna valakit vagy csak el is tűrte volna, hogy más megsértsen egy vendéget úgy, mint a hogy fenséged engem megbántott s tűrte, hogy a többiek bántsanak. Bármilyen nagy volt is a balszerencse, a mi bennünket Hastingsnél ért, azok legalább hallgathatnának (s itt Front-de-Boeufre meg a templáriusra szegezte szemét), a kiket néhány órával ezelőtt vetett ki a nyeregből egy szász lovag lándzsája.

— Szavamra, ez aztán harapós válasz, — szólt a herczeg, — hogyan esik nektek, uraim? Szász alattvalóink, úgy látszik, összeszedik a bátorságukat is, az eszüket is ezekben a zűrzavaros időkben. Bizony mondom uraim, jobb lesz, ha fölszedjük a horgonyt és megyünk haza innen idején Normandiába.

— A szászoktól való féltünkben, — nevetett De Bracy. — No, arra ugyan nem kellene egyéb fegyver, mint egy jó hajító dárda, hogy ezeket a vadkanokat itt elejtsük.

— Hagyjátok abba a tréfát, urak, — vágott közbe Fitzurse. — Fenséged pedig jól tenné, ha biztosítaná a nemes Cedriket, hogy ezek a tréfák azért nem jelentenek komoly sértést, ha éppen nyersnek tetszenek is idegen ember előtt.

— Sértést? — felelt a herczeg, hirtelen fölvéve ismét előbbi udvarias modorát. — Remélem, senki sem

*) A nidering szót eredetiben alkalmazzuk, mert történelmileg is így ismeretes. Jelentése oly megalázó volt, hogy még a gyűlölt Hódító Vilmosnak is sikerült a szászok közül nagy csapatokat gyűjteni maga köré tisztán azzal a fenyegetéssel, hogy a ki vonakodik oda csatlakozni, azt nidering-nek bélyegzik. (Ford.)

gondolja, hogy én eltűrném azt valakitől is, hogy jelenlétemben sértegessen mást. Ime, ezt a poharat magára Cedrikre ürítem, ha már a fia egészségére nem akar inni.

A serleg erre megint körbe járt az udvaronczok hízelgő tetszése között, de azért a szász főúrra nem gyakorolt olyan benyomást, a milyent János remélt. Igaz, hogy Cedrik nem volt valami villámgyors felfogású, de azok mindenesetre keveset tartottak elméjéről, a kik azt hitték, hogy abból ez a hízelgés majd egyszerre kitörli az előbbi sérelem emlékét. De azért csendes maradt akkor is, mikor a másik pohárköszöntő hangzott „Athelstanera, Conningsburg urára".

A lovag meghajolt, aztán azzal adta jelét kötelességtudásának, hogy egy óriási serleget ivott ki fenékig.

— Most pedig urak, — kezdte János herczeg, a kinek már kezdett a bor a fejébe menni, — mivel szász vendégeink egészségére már ittunk, arra kérjük őket, tanúsítsanak ők is iránt unk ilyen udvariasságot. Nemes thán, hadd kérjelek arra, nevezz meg egy olyan normannt, a kinek a neve még a legkevésbbé szennyezi be ajkadat a kimondáskor, s aztán annak az egészségére igyál, hogy a bor legalább lemossa azt a keserűséget, melyet a neve hagyott a szádban.

Fitzurse ezalatt fölállt s odaosonva a szász főúr mögé, arra kérte, ne mulassza el ezt a jó alkalmat arra, hogy véget vessen az ellenséges hangulatnak és nevezze meg János herczeget. De a thán nem hajolt erre a politikus tanácsra, hanem mikor szinűltig töltötte serlegét, fölállt s e szókkal fordúlt a herczeghez: „Fenséged azt kívánta tőlem, hogy nevezzek meg egy olyan normannt, a ki érdemes reá, hogy lakománkon érte igyunk. Ez talán nem éppen könnyű feladat, mert annyi, mint arra kényszeríteni a rabszolgát, hogy ura dicsőítését zengje; és a legyőzöttet arra, hogy míg a leigázás minden nyomorát érzi, a diadalmas ellenfelet magasztalja. De azért én mégis megnevezek egy normannt; azt, a ki az első korra és rangra; és a ki fajának legnemesebb, legderekabb sarja. És azt, a kinek ajka nem köszönti föl velem együtt érdeme szerint, azt árulónak és becstelennek mondom s annak fogom tartani egész életemen

át. — Ürítem ezt a poharat Oroszlánszívű Richard királyra."

János herczeg, a ki bizonyosra vette, hogy a saját nevét fogja hallani, most, mikor megsértett bátyja neve oly váratlanúl hangzott föl, egészen összerezzent. Gépiesen emelte ajkához poharát, de azután letette ismét, hogy szemügyre vegye a többiek viselkedését. Azok éppen oly váratlannak találták a pohárköszöntöt, mint a herczeg maga, s úgy voltak vele, hogy sem visszhangozni, sem elvetni nem igen merték nyíltan. Néhány régi, tapasztalt udvaroncz azt tartotta legjobbnak, hogy vonásról-vonásra másolja a herczeg viselkedését; felemelték a poharat ajkukhoz, azután letették ismét. Mások ismét, a nagylelkűbbek vagy bátrabbak, azonnal így kiáltottak: — Éljen Richard király; Isten vezérelje vissza hozzánk mielőbb. — De voltak olyanok is, köztük a templárius, meg Front-de-Boeuf, a kik haragosan meredtek maguk elé s érintetlenül hagyták kupájukat. De nyíltan egyikük sem mert ellene szólni az uralkodóra mondott pohárköszöntőnek.

Mikor Cedrik néhány pillanatig élvezte diadalát, e szókkal fordúlt társához: — Föl, nemes Athelstane! Elég soká voltunk itt, most már mehetünk, mert viszonoztuk János herczeg lovagias vendégszeretetét. A ki most már látni óhajt még valamit a mi durva szász szokásainkból, az keressen föl bennünket saját otthonunkban, mert mi már eleget élveztük a királyi lakomákat és a normann udvariasságot.

Ezt mondva, fölkelt és elhagyta a termet; Athelstaneon kívül többen is követték, leginkább szász eredetű urak, a kiket sértett János herczeg gúnyolódása.

— Szent Tamás csontjaira mondom, — szólalt meg a herczeg, mikor magukra maradtak, — a szászok diadallal távoztak és ők kerekedtek ma fölül, az tagadhatatlan.

— *Conclamatum est, poculatum est,* — szólalt meg a perjel, — ittunk is, kiabáltunk is, ideje, hogy haza menjünk.

— A barátnak még ma este valami szép bűnbánót

kell meggyóntatni bizonyosan, azért siet úgy, — szólt De Bracy.

— Nem úgy, lovag úr, hanem több mérföldnyi út van még előttem, míg hazaérek.

— Mindnyájan indúlnak, — súgta János Waldemar fülébe, — mert mind érzik a szelét annak, a mi készül és ez a gyáva prior az első, a ki cserben hagy.

— Ne félj uram, majd tárok én elébe olyan okokat, hogy azok hallatára velünk lesz Yorkban, a gyűlésen. Perjel uram, — folytatta arcza felé fordúlva, — szeretnék négyszemközt beszélni veled, mielőtt lóra ülsz.

A többi vendégek ezalatt sietve oszlottak, kivéve azt a néhányat, a kik János herczeg legszorosabb környezetéhez tartoztak.

— Ez hát a te tanácsod eredménye, — fordúlt most a herczeg haragosan Fitzursehoz, — ez, hogy a saját asztalomnál úgyszólván arczul üssön egy ittas, durva szász paraszt, és hogy a többiek meg a bátyám puszta nevének hallatára úgy meneküljenek tőlem, mintha bélpoklos volnék.

— Türelmet, uram, — felelt a tanácsos, — mert akkor én is visszafordíthatom reád a vádat azzal, hogy én vessem szemedre azt a meggondolatlanságot, a mivel az én egész tervemet elrontottad, sőt tönkretetted a saját jobb cselekedeteid hatását is. De erre most nincs idő. De Bracy meg én majd mindjárt elmegyünk ezekhez a köpönyegforgatókhoz és megmondjuk nekik, hogy már sokkal mélyebben belementek a dologba, semhogy visszafordúlhatnának.

— Hiába, — felelt a herczeg, fel s alá járkálva a szobában olyan hevességgel, a miben a bornak is volt része; — már látták a láthatatlan kéz írását a falon, már látták a homokban az oroszlánkörmök nyomát és hallották a közelgő ordítást az erdőben; azoknak a bátorságát senki föl nem szítja többé.

— Bár inkább kiki a magáét szítaná föl, — szólt oda Fitzurse Bracynek, — de hisz látod, hogy a bátyja puszta neve kész betegség neki; egészen kiveri a lelket belőle. Jaj az olyan fejedelem tanácsosainak, a ki jóban, rosszban egyaránt hijjával van kitartásnak és erőnek.

TIZENÖTÖDIK FEJEZET.

De mégis azt reméli, — hahaha,
Kezében én vak eszközül leszek.
Eh, higyje csak, abban a zűrzavarban,
Melyet az ő sok fondor terve alkot
Felajzom lelkemet nemesb csatára
S bűnnek ki mondja ezt?

BASIL TRAGÉDIÁJA.

Nincs az a pók, a mely törhetetlenebb igyekezettel látna hozzá hálója réseinek kijavításához, mint a hogy Waldemar iparkodott ismét megszilárdítani János híveinek táborát. Valamennyi közt kevesen voltak, a kik ragaszkodásból szítottak volna hozzá, nagyrabecsülésből pedig senki. Éppen ezért volt tehát szükséges, hogy Fitzurse új előnyöket, új haszonra való kilátásokat tárjon eléjük és emlékeztesse őket azokra is, melyeket a herczeg engedelmével most élveztek. A szilaj fiatal nemeseknek azt a kecsegtető dolgot emlegette, hogy büntetlenül űzhetik kicsapongásaikat és dorbézolásukat ellenőrzés nélkül; a nagyravágyóknak elnyerhető hatalomról beszélt; a pénzsóvároknak a birtokaik megnöveléséről. A zsoldos csapatok vezéreinek aranyban adta át rögtön az adományokat s ez csakugyan a leghathatósabb eszköz volt, elannyira, hogy ez egy nélkül az előbbiek együttvéve sem sokat értek volna. Az igéretekkel még bővebben bánt s csakugyan nem is maradt elvégezetlenül semmi, a mi ezeket a tétovázókat elhatározásra, a csüggedőket pedig bátorságra ösztönözhette volna. Richard visszatérésének lehetőségéről úgy beszélt, mint a mi tökéletesen kívül esik minden emberi számításon s a miről így szólni nem érdemes. De mikor a többiek kétkedő tekintetéből azt látta, hogy ezeket azért mégis csak ez nyugtalanítja legjobban, akkor meg hirtelen, vakmerő fordulattal azt kezdte emlegetni, hogy ha pedig megtörténnék, hát hiszen az azért nem volna ok arra, hogy az ő politikai számításuk megváltozzék.

— Ha Richard visszatér, — mondta nekik, — akkor elsősorban is azért jön, hogy jó módba helyezze el-

szegényedett keresztes vitézeit, természetesen azoknak a kárára, a kik nem voltak vele. Azután rettentő számadásra vonja azokat, a kik az ő távolléte alatt bármi olyant cselekedtek, mit csak a legtávolabbról is az ország törvényei, vagy a korona jogai ellen való sértésnek lehet minősíteni. Megbosszúlja magát a templomos vitézek, meg a Szent János lovagok rendjén, azért, hogy ott a szent földön több hódolatot mutattak Fülöp franczia király iránt, mint ő iránta. S leginkább pedig azért jön, hogy megbüntesse mindazokat, a kik távolléte alatt lázadó öcscséhez, Jánoshoz szítottak. — Féltek a hatalmától, urak? — folytatta az agyafúrt tanácsadó, — hiszen jó, mi is elismerjük, hogy erős, bátor lovag, csakhogy, lássátok, Arthur király napjai már letüntek, a mikor egyetlen egy lovag szembeszállott egy sereggel. Ha Richard csakugyan hazatérne, akkor bizonyosan elhagyatva, barát és támogatás nélkül érkezik. Hős hadseregének csontjai ott fehérlenek Palesztina fövényén. Az a néhány követője, a ki eljutott hazáig, koldus, megtört harczos gyanánt jön, mint ez az Ivanhoe Wilfred is. És ugyan mit beszéltek Richard öröklött jogáról? Biztosak vagytok abban, hogy több joga van, mint például a normann Róbert herczegnek, a Hódító legidősebb fiának? És lám Rőt Vilmos, meg Henrik, a második és harmadik fiú annak is elébe kerültek az uralkodásban. Róbertben is meg volt minden, a mit Richardban dicsérhetünk; bátor lovag volt, jó hadvezér, bőkezű a barátaihoz éppen úgy, mint az egyházhoz; s hozzá még keresztes vitéz és a szent sír visszahódítóinak egyike; és lám, mégis úgy halt meg, mint világtalan nyomorúlt koldus, Cardiff várában, csupán azért, mert ellene szegült a nép akaratának, a kiknek az volt a kívánsága, hogy ne uralkodjék. Arra jogunk van, hogy azt a herczeget válaszszuk a királyi vérből, a ki az uralkodásra legalkalmasabb, vagyis, a kinek a megválasztása legjobban előmozdítja a nemesség érdekeit. Lehet, hogy személyes tulajdonságait illetőleg János herczeg nem áll azon a magaslaton, a hol Richard, de mikor azt kell tekintetbe venni, hogy ez utóbbi a bosszúállás kardjával jön, míg amaz a jutalmakat tartja készen, adományokat, jogot,

rangot, czímeket, akkor nem lehet sok kétség a felől, hogy a nemesség érdeke melyik királyt kívánja.

Ennek és még sok más olyan érvelésnek, mely a hallgatók személyes körülményeihez volt alkalmazva, meg is volt a kívánt súlya a főurak visszanyerésénél. Legnagyobbrészt mind megigérték, hogy ott lesznek Yorkban a tanácskozáson, a hol arra nézve teszik majd meg az intézkedést, hogy a koronát nyíltan János herczegnek nyújthassák.

Késő éjjel volt már, mikor Fitzurse kimerülve, de legalább elégedetten ismét visszatért a kastélyba. Idéérve, De Bracyvel találkozott, a ki most már a lakomán viselt díszruha helyett rövid zöld zekét és szűk zöld nadrágot viselt; bőrsapkát, rövid kardot; nyakába kürt volt akasztva, kezében pedig hosszú, nagy ijjat tartott; tüszőjébe egész csomó nyílvessző volt beleszúrva. Ha Fitzurse valahol kívül találkozik vele, bizonyára elmegy mellette szó nélkül, mert az őrség egyik katonájának nézte volna; de mivel itt került vele össze a belső csarnokban, figyelmesebben nézte meg és így aztán az angol katona öltözetében is fölismerte a normann lovagot.

— Miféle alakoskodás ez, De Bracy. — szólt rá Fitzurse, kissé haragosan, — hát ideje van most a karácsonyi maskarának, mikor urunk sorsa forog a koczkán? Miért nem voltál velem te is azok közt a nyúlszívűek közt, a kiket a Richard király nevével éppen úgy meg lehet ijeszteni, mint a hogy a szaraczénok ijesztik vele a gyerekeiket.

— Hát a magam dolga után jártam, — felelt De Bracy nyugodtan, — mint te meg a magadé után, Fitzurse.

— A magamé után? Mikor egész idő alatt közös urunk ügyén próbáltam lendíteni.

— Mintha bizony nem az volna erre is az okod, hogy egyszersmind a magad szekerén is lódíts vele egyet. Ugyan eredj, Fitzurse, hisz ismerjük egymást, te a nagyravágyásodat tartod szem előtt, én meg a magam gyönyörűségét, a hogy illik kinek-kinek a korához. János herczegről meg szakasztott azt gondolod te is, a mit én, hogy elszánt királynak gyönge, kényelmes ki-

rálynak zsarnok, népszerű királynak durva és elbizakodott; arra meg nagyon állhatatlan és félénk, hogy bármilyen király is sokáig lehessen; — de mindenesetre olyan király, a ki mellett Fitzurse és De Bracy szépen megélhetnek és emelkedhetnek; azért hát te csak segítsd a tanácsaiddal, én meg a szabad bajtársaim lándzsájával.

— No ugyan szép segítség az, a ki bolondot csinál magából ilyen fontos pillanatban. Mi az Isten csodáját akarsz ebben az álruhában éppen most?

— Hát azt, hogy feleséget szerezzek magamnak, — felelt De Bracy nyugodtan, — még pedig tudod, a Benjamin törzsének szokása szerint.

— Nem értlek, — felelt Fitzurse.

— Hát nem voltál itt tegnap este, mikor Aymer prior azt a történetet beszélte el válasz gyanánt a lantos énekére? Elmondta, hogy Palesztinában egyszer nagy viszály ütött ki Benjámin törzse meg a többi zsidó törzsek között; azok aztán a törzsnek legnagyobb részét elpusztították, a többire nézve pedig megesküdtek a Miasszonyunkra, hogy nem engedik a maguk törzseit összeházasodni; de később aztán nagyon megbánták és szerették volna, ha valaki feloldja őket az eskü alól. Elküldtek a római pápához s ennek a tanácsa szerint cselekedtek. Mikor ugyanis valami nagy népünnepély volt, a Benjamin törzsbeli ifjak elrabolták az összes jelenlevő hölgyeket; így aztán kaptak feleséget mindnyájan a nélkül, hogy akár a mátkák, akár azok családjai a beleegyezésüket adták volna.

— Hallottam a történetet, hanem az is igaz, hogy vagy a perjel, vagy te ugyancsak furcsa változtatásokat hoztatok bele az időpontra meg más egyébre nézve.

— Elég az hozzá, hogy én is a Benjamin törzsének módjára akarok magamnak feleséget szerezni, vagyis, a mint most vagyok, megtámadom azt a szász tulkokból álló csordát, a kik ma mentek el innen és elrablom tőlük a szép Rowenát.

— Megbolondultál? Hát nem jut eszedbe, hogy ha szászok is, de gazdag, hatalmas urak s a honfitársaik már csak annyival is jobban tisztelik őket, mert a nagy

vagyon és a nagy név csak kevés szásznál van már meg.

— És nem is szabadna, hogy egynek is legyen; a hódítás munkáját egyszer már igazán be kellene fejezni.

— Nem most van annak az ideje, az elközelgő válság nélkülözhetetlenné teszi a törvény jóindulatát és János herczeg nem tagadhatja majd meg az igazságszolgáltatást, ha egyik tisztelt és kedvelt emberüket megsértik.

— Csak próbáljon igazságot tenni, ha mer; majd akkor meglátja, mi a különbség egy olyan lelkes csapat fegyvere közt, mint az enyém, meg az olyan esetlen szász parasztoké közt. De nem akarom, hogy fölismerjenek. Azt hiszem, vagyok olyan vadász, mint a legbátrabb azok közül, kik csak valaha kürtöt fújtak? A sérelmet a Yorkshire-i erdők útonállóira fogjuk. Kémeim jól értesítenek a szászok járása-kelése felől. Ma éjjel a Szent Wittol vagyWittwold kolostorban hálnak meg, vagy hogy is hívják azt a szedett-vedett szász szentet, tudod Burton-in-Trentben. Másnap utazásuk aztán kezünk ügyébe hozza őket és akkor lecsapunk rájuk, mint a sólyom. Nemsokára akkor a magam mivoltában fogok majd megjelenni; játszom a lovagot, megmentem a szerencsétlen és megszomorított szépséget a durva rablók kezéből; elkisérem, Front-de-Boeuf kastélyába vagy akár Normandiába is, és nem is adom ki a rokonainak addig, míg csak nem lesz De Bracy Maurice hitvese.

— Bámulatosan okos terv, és azt hiszem, nem is egészen magad eszelted ki. Ugyan, csak valld ki, ki adta hozzá az eszét? És ki segít majd hozzá a kivitelhez? Mert azt hiszem, hogy a te csapatod York körül van, elég messze innen.

— Nos, ha mindenáron tudni akarod, hát a templárius volt, Bois Guilbert Brian, a ki a tervet kieszelte. A támadásban is ő fog segíteni; maga meg az emberei mind haramiáknak öltöznek; a kiktől aztán, jelmezváltoztatás után az én hős karom szabadítja meg a hölgyet.

— Istenemre ez a terv méltó mindkettőtök eszéhez. A te bölcseségedet, De Bracy, különösen az mutatja, hogy a hölgyet a te érdemes szövetségesednél szándékozod hagyni. Azt megengedem, hogy a szászok kezei közül ki tudod ragadni Rowenát, de hogy aztán Bois Guilbert karmai közül, hogy szabadítod ki, azt nem képzelem. Az az ember olyan sólyom, a ki ha egyszer lecsap a fogolyra, azt meg is tartja aztán magának.

— De templomos vitéz; így nem lehet vágytársam abban, hogy ő is el akarja venni az örökösnőt; azt pedig, hogy valami sérelmet merjen megkisérleni De Bracy arájával szemben — — Istenemre, ha ő volna egymagában az egész rend, akkor sem merné azt megtenni.

— Ha már, mint látszik, semmi sem bírja kiverni a fejedből ezt az őrültséget, mert hisz a makacsságodat jól ismerem, akkor legalább ne tölts a dologgal sok időt; — ne legyen úgy, hogy ha már rosszkor teszed, soká is tartson.

— Biztosítlak, hogy egy-két órába fog kerülni az egész; s a yorki gyűlésen ott leszek idejében, vakmerő bajtársaimmal együtt, készen arra, hogy a legvakmerőbb vállalkozást is támogassuk, a mit csak ki tudsz eszelni. De már hallom, hogy az embereim gyülekeznek, a lovak meg dobognak és nyerítenek az udvarban. Isten veled. Megyek, hogy mint igazi lovag egy hálás mosolyt nyerjek szép hölgyemtől.

— Mint igazi lovag! — ismételte Fitzurse, mialatt utána nézett; mint igazi bolond inkább, vagy mint esztelen gyerek, a ki abba hagyja a hasznos foglalkozást, hogy utána szaladjon annak a tüskerózsa pihének, a mit a szél kerget előtte. De hát az ilyen eszközök alkalmasak arra, hogy használjam őket. És ugyan kinek a javára? Egy olyan herczegnek, a ki épp oly oktalan, a milyen romlott és a ki nyilván éppen olyan hálátlan úr lenne, mint a milyen lázadó fiú és természetellenes rossz testvér volt. De hát hisz ő maga is csak az eszközök egyike, a melyekkel dolgozom; és ha egyszer külön akarná választani érdekeit az enyémektől, bármilyen fennhéjázó is, csakhamar megtanítanám arra, hogy ő is csak eszközöm volt.

Az udvaroncz elmélkedését a herczeg hangja zavarta meg, a ki egy belső teremből így kiáltott ki: — Nemes Fitzurse Waldemar! — és erre aztán, kalapját hirtelen lekapva, a jövendő lord-kanczellár, — mert hiszen a ravasz normann ez akart lenni, — sietve ment be, hogy leendő uralkodója parancsait meghallgassa.

TIZENHATODIK FEJEZET.

A rengeteg hol oly sűrű, setét,
Egy szent barát ott tölté életét.
Lakása barlang, ágya csak moha
Gyümölcs s forrás táplálta, más soha,
Magány ölén, Istent imádva itt
Könyörgések közt tölté napjait.
PARNELL.

Az olvasó bizonyára nem feledte még el, hogy a bajvívás eredményét jóformán annak az ismeretlen lovagnak a közbelépése döntötte el, a kit előbbi tétlensége és egykedvű volta a nézők a *Fekete Naplopó*-nak neveztek el. Mikor aztán a győzelem meg volt nyerve, a lovag hirtelen eltűnt a színtérről s mikor hívták, hogy a jutalmat átvegye, nem találták sehol. Azalatt, míg a kürtösök és bajhírlők szólongatták, a lovag már ott járt, északfelé vezető irányban haladva, az erdő felé, de úgy, hogy a népesebb utakat mindenütt elkerülte. Éjjelre ott hált meg a kis korcsmában, a mely szintén egy elhagyottabb út szélén álldogált; — a viadal eredményének hírét azonban még itt is megtudta egy vándor lantostól.

Másnap aztán a lovag már virradatkor útnak indult, hogy jó hosszú utat megtehessen; lovát előtte való nap olyan jól megkímélte, hogy az képes is volt a hosszú útra, a nélkül, hogy sok pihenésre szorult volna. De a tekervényes utak nagy nehézségére voltak; sok időt töltött a helyes út keresgélésével, úgy, hogy mikor beesteledett, a lovag még nem volt messzebbre a York grófság nyugati járásának határánál. Addigra azonban már ló is, lovas is rászolgált egy kis frissítőre, meg

aztán tanyát is kellett volna keresni, a hol meghálhasson a lovag éjszakára és az éjszaka ugyancsak gyorsan közeledett.

A hely azonban a lehető legkevésbbé volt arra való, hogy az ember éjjeli szállást találhasson, mert a lovagot bizony minden oldalról csak erdő vette körül s nagyon valószínűnek látszott, hogy majd neki is úgy kell tennie, a hogy ilyenkor a többi kóbor lovag szokta, hogy kicsapja a lovát a gyepre, maga pedig leheveredik, hogy szíve hölgyéről álmodozzék — egy tölgyfa sátra alatt. De a lovagnak vagy nem volt olyan hölgye, a kiről ábrándozhatott volna, vagy pedig a szerelemben is éppen olyan hidegvérű lehetett, mint a milyennek tegnap a háborúban mutatkozott s így talán nem kötötte le annyira a hölgy szépségéről és kegyetlenségéről való elmélkedés, hogy elűzhette volna lelkéből az éhség és fáradtság érzését s hogy a lovag megelégedett volna a szerelem álmaival, a vacsorának és fekvőhelynek anyagibb gyönyörűségei helyett. Nagyon elégedetlenül nézett hát körül, mikor látta, hogy bizony egy rengeteg erdő közepén van, melyből, ha nyíltak is ösvények minden irányban, ezek mind csak olyanok voltak, a milyent az itt legeltetett csordák törtek maguknak, vagy a vad, meg a vadászok, mikor ennek utána vágtattak.

A nap, a mely eddig a legjobb útmutatója volt a lovagnak, most már leáldozott a Derby grófság hegyei mögött s a hány lépést tett, az valamennyi épp úgy szolgálhatott arra is, hogy eltérítse útjából, mint arra, hogy tovább vigye rajta. Mikor már jó ideig hiába igyekezett kitalálni, hogy melyik erdei ösvény látszik a legjártabbnak, akkor azt gondolta, hogy talán legjobb lesz, ha a lova ösztönére bízza magát, mert hiszen már nem egyszer tanította meg a tapasztalat arra, milyen csodálatos tehetség rejlik az állatokban arra, hogy ilyenkor kisegítsék a bajból magukat is, gazdájukat is.

A jó ló ugyan nagyon ki volt fáradva az egésznapi lovaglás alatt, miközben ilyen megtermett, vaspánczélos lovagot kellett vinnie, de azért, a mint a kantárszár meglazulását érezte s kitalálta, hogy most a maga szabadjára eresztik, egyszerre mintha új erőt

nyert volna. Eddig a sarkantyúzás sem birta rá másra, mint legföllebb egy nyögésre, most azonban, mintha csak a bizodalom egyszerre büszkévé tette volna, elkezdte a fülét hegyezni, s aztán megindúlt sokkal gyorsabb lépésben, mint azelőtt. Az az irány ugyan, a melyet választott, eltért attól, a hol eddig haladtak, de mivel a ló szinte bízni látszott valami jó fordulatban, a lovag teljesen rábízta magát.

Nemsokára belátta, hogy nem cselekedett helytelenűl, mert a keskeny ösvény csakhamar szélesedni kezdett, látszott rajta az is, hogy ott már többen jártak s ugyanakkor egy gyönge kis harang azt adta tudtára a lovagnak, hogy valami templom vagy kápolna közelébe érkezett.

S csakugyan nemsokára odaért a lovag egy nyílt, síma gyeptérség elé s ennek túlsó oldalán meredek szikla emelkedett ki a szelíd hajlású síkságból, viharverte szürke homlokával rámeredve a vándorra. Oldalait itt-ott repkény borította, máshol meg tölgyfa és magyalbokor. Ezek gyökere ott talált táplálékot a sziklahasadékok üregében; koronájuk pedig ott lengedezett a mélység fölött, — olyan volt mint a harczos aczélsisakján a tollbokréta, a mely a kellemet adja hozzá ahhoz, a minek czélja a rettegtetés. A szikla tövében, mintha támaszkodni akart volna hozzá, ott állt egy kis kaliba, az erdőn vágott fatörzsekből tákolva össze; — a gerendák hasadékait, réseit pedig agyaggal kevert moha tömte ki. Az ajtóhoz közel egy lehántott fiatal fenyőfa volt a földbe verve s közel a csúcsához haránt volt hozzá kötözve egy rövidebb fadarab, úgy hogy az alkotmány a szent keresztet példázta kezdetleges módon. Csekély távolságra kristálytiszta kis forrás gyöngyözött elő a sziklából és vize odahullott egy kivájt kőre, a melyet valami emberi kéz munkája medenczévé mélyített. Az innen kiömlő víz medret vájt magának a gyepes térségen keresztűl s itt végigfolyva ott veszett el a közeli erdőben.

A forrás mellett rom állott; egy parányi kápolna romja, melynek a teteje csaknem egészen bedőlt már. Az épület ép korában sem lehetett tizenhat lábnál hosz-

szabb és tíznél szélesebb; az aránytalanúl alacsony tető pedig négy boltíven nyugodott, melyek a fal négy sarkából emelkedtek ki. Mindegyik ívet egy-egy zömök pillér emelte. Két ívről már lehullott a tető, de maguk a bolthajtások azért állottak; a kápolna többi részének még ép volt a teteje. A bejárás fölé szintén nagy kerek boltív borúlt s ennek vonalai mentén mindenütt a czápafoghoz hasonló hegyes fogazású dísz látszott, a mely oly gyakori a régi szász épületek emlékein. A tetőre négy alacsony oszlopon nyugvó torony volt építve; ott függött az a megzöldült, rozsdarágta harang, melynek gyönge hangját az imént hallotta a fekete lovag.

A békés tájra ráborúlt a félhomály, mikor a lovag megállt itt, azzal a megnyugvással, hogy jó helyen jár, mert hisz az ilyen kunyhók remete lakóinak az volt a kötelessége, hogy az elesteledett vándornak éjjeli szállást adjanak.

Nem is sokat késlekedett tehát s nem vette szemügyre az imént leírt részleteket, hanem hálát adva magában szent Juliánnak, a vándorok védőszentjének, lepattant lováról s lándzsája fejével megkopogtatta a kunyhó ajtaját.

Időbe került, míg kapott valami választ s mikor ez visszakerült onnan belülről, bizony nem volt valami kedvező.

— Akárki vagy, eredj tovább, — hangzott ki egy mély, rekedt hang, — ne zavard a szent Dunstan szolgáját esti ájtatosságában.

— Tisztelendő atyám, — felelt a lovag, — egy szegény eltévedt vándor van itt egymaga, ebben a rengeteg erdőben és alkalmat ad neked az irgalmasság és vendégszeretet gyakorlására.

— Testvérem az Úrban, — hangzott a szó belülről, — a Boldogságos szűznek és szent Dunstannak tetszett engem arra szánni, hogy magam is inkább csak igénybe vegyem az ilyen erényt, semmint hogy gyakoroljam. Nekem nincs olyan élelmem, a mit csak egy kutya is szívesen venne; a fekvőhelyemet pedig valamire való paripa is keménynek találná. Azért hát csak menj Isten hírével.

— De hogy találom meg az utat, most, mikor így besötétedett? Kérlek, tisztelendő atyám, keresztény voltodra kérlek, nyisd ki az ajtót s legalább az utat mutasd meg.

— Én meg arra kérlek, testvérem, hogy ne háborgass többé. Már egy *miatyánkot*, két *üdvözlégyet*, meg egy *hiszekegyet* úgy is megzavartál, pedig azt nekem, szegény bűnösnek, fogadásom szerint még holdfelkölte előtt el kellett volna mondanom.

— Az utat akarom tudni; — kiáltott közbe a lovag, — ha már egyebet nem várhatok tőled.

— Arra könnyű rátalálni. Az út az erdőből egy láphoz vezet, onnan meg egy gázlóhoz, a hol most jól át lehet kelni, minthogy rég nem esett. Mikor átgázoltál, óvatosan kapaszkodjál föl a balpartra, mert egy kicsit meredek is, meg aztán, — de ezt csak hallomásból tudom, mert hisz én magam ritkán hagyom el kötelességem helyét, azt is mondják, hogy földcsuszamlás is történt a parton. Onnan aztán csak toronyiránt előre.

— Csuszamlós part, gázló, mocsár, — vágott közbe a lovag, — de tisztelendő barát, ha a legszentebb ember vagy is, a ki valaha szakállat viselt és olvasót forgatott, azt csak nem kívánod, hogy rászánjam magamat arra az útra az éjjel? Azt mondom én, hogy neked, a ki az ország irgalmából élsz, — és az a gyanúm, hogy érdemetlenül, — nincs jogod megtagadni az éjjeli szállást egy eltévedt vándortól. Vagy kinyitod az ajtót, vagy hitemre, bedöntöm és utat nyitok magamnak.

— Felebarátom, — hangzott fel újra a remete szava, — ha kézzel fogható fegyver használatára kényszerítesz, te bánod meg.

Mikor a lovag ezt a készülődést észrevette, igazán megharagudott a barátságtalan remetére s úgy megrúgta az ajtót, hogy az egész gyarló alkotmány csakúgy recsegett belé.

A lovag már azelőtt is hallott halk kutyaugatást, de azt most egyszerre hangossá és dühössé vált. Bizonyára a remete hívhatta a kutyákat a haragos szó hallatára, hogy ha kell megvédelmezzék.

A remete meg is elégelte ezt a rúgást, s hogy egy

másiknak elejét vegye, kiszólt: — Türelem, jó vándor, kiméld az erődet; jövök már ajtót nyitni, de nem tudom, hogy sok örömöd lesz-e majd benne.

Az ajtó csakugyan kinyílt és egy hatalmas termetű, vállas férfi jelent meg a küszöbön, csuklyás daróczruhában, melyet a derekán hárskötél tartott össze. Egyik kezében fáklya volt, a másikban egy görcsös somfa bot, de akkora, hogy inkább dorongnak illett volna be. Mögötte két óriási eb állt, félig mészáros kutya, félig vizsla fajtájú s látszott, hogy a legkisebb jelre készek megrohanni a vándort. Csakhogy e pillanatban a fáklya fénye odaesett a lovag alakjára s mikor a remete a magas alak sisaktarajját, meg aranysarkantyúját meglátta, modora egy varázsütésre megváltozott. Csaknem csúszó-mászó alázatossággal kérte a lovagot, hogy lépjen be s bocsásson meg neki előbbi habozásáért, a mire csak az kényszerítette, hogy manapság annyi a haramia az erdőben, a kik bizony nem tartják tiszteletben a boldogságos Szűzet, meg szent Dunstant, sem azokat a szent embereket, a kik éltüket azok szolgálatában töltik el.

A lovag körülnézett s mikor látta, hogy a kalyibában egyéb sincs, mint egy irdatlan fakereszt, egy harasztból vetett vaczok, egy imazsámoly, egy durván összetákolt asztal, még két szék, akkor önkéntelenül is erre fakadt: — A kunyhód nagy szegénysége maga is elég védelem lehetne a tolvajok ellenében, nem is említve a két kutyádat, mert hisz azok egy szarvast is le bírnának húzni és megbírkóznának a legerősebb emberrel is.

— A jólelkű erdőmester engedte meg, hogy használjam az állatokat, hogy megvédelmezzenek magánnyomban, míg majd az idők jobbra fordúlnak.

Ezt mondva odaerősítette a fáklyát egy megtekert vaskampóba és odahelyezve a háromlábú tölgyfa széket a tűzhelyen pislogó zsarátnoktűz elé, a mire tett egy pár száraz hasábot, leült az asztal egyik végén a székre s a lovagot is helylyel kínálta.

Leültek tehát szemközt egymásnak, s a mint nagy komolyan nézte egyik a másikat, mindkettő azt gon-

dolta a társáról, hogy ritkán látott ennél válasabb, izmosabb embert.

— Tiszteletreméltó remete, — szólalt meg szünet után a lovag, — ha nem zavarnálak ájtatos elmélkedésedben, három dolgot szeretnék kérdezni tőled; — először is, hogy hova kössem be lovamat, másodszor, mit kaphatok vacsorára és harmadszor, hol fogok hálni?

— Felelek rá, még pedig ujjmutatással, mert rendszabályom ellen való dolog, hogy beszéljek, ha valamit jelekkel is meg lehet érteni. Ezzel egymásután három irányba mutatott, három különböző sarok felé: — Az istállód, — mondta; majd egy másik szögletre mutatva, így folytatta: — Az ágyad! — aztán levéve egy polczról egy tányér megkérgesedett tetejü főtt száraz borsót, ezzel mutatott rá: — A vacsorád!

A lovag vállat vont erre, aztán kiment s a fához kötött lovat eloldotta, majd bevezette a szobába, a hol gondos kézzel szerszámolta le s a maga köpenyével takarta be a fáradt állatot.

A remetét egy kicsit mégis megindíthatta az a szeretetteljes gondosság, a mivel a lovag a paripája iránt volt, mert fölállt s valamit dörmögve holmi itt maradt takarmányról, a mit az erdőmester a maga hátaslovának tartott itt, kivett egy jó kéve szénát egy fülkéből; abba a puszta sarokba pedig, a hol a lovag fekvő helyét jelölte ki, odaszórt egy jó nagy halom száraz páfrányleveiet, aztán megint visszaült az asztalhoz. A lovag megköszönte a szivességét s ekkor megint ott ültek szótlanúl, jobbra-balra a tányér száradt borsó mellett. A remete most hosszú asztaláldásba fogott, a minek a nyelve eredetileg latin lehetett, de ez most már úgy ki volt forgatva a maga valóságából, hogy csak egyes hosszú szavak végszótagjain lehetett benne a latint fölismerni. Mikor ezt befejezte, példát akarva mutatni a vendégnek, kivett három-négy szem borsót és a szájába tette. Erős, nagy szája volt, olyan fogakkal, hogy azok hatalmas voltukra, meg fehérségükre a vaddisznóéval vetekedtek. Hát bizony az a pár szem borsó szegényes örölni való volt ilyen hatalmas malomnak.

A lovag is követni akarta a dicséretes példát. Le-

tette hát a sisakot, meg az álladzót az asztalra; mellvértjén is tágított és mikor így ott ült a remete előtt, ez is elnézte a sűrű, göndör, szőke hajerdővel borított fejet, a boltozatos homlokot, a szembeötlően élénk és ragyogó kék szemet, a nemes vágású szájat, mely fölött a bajusz sötétebb színt mutatott a haj színénél. Amolyan igazi vakmerő, szilárd, tettrekész lovagra vallott az arcz is, a milyennek izmos teste is mutatta.

A remete mintha viszonozni akarta volna a vendég bizalmát; maga is hátradobta csuklyáját a fejéről. Hatalmas, bivalynyakú fej tűnt elő; egy javakorbeli, fiatalos férfi feje. Borotvált tar feje a sörteszerű fekete hajból álló papkoszorúval olyan volt egy kicsit, mint a tüskés sövénynyel bekerített puszta karám. Arczvonásain nyoma sem volt a remetés önmegtagadó sanyargatásnak; inkább aféle jókedvű, kicsit nyers, bátor arcz volt az; piros és olyan kerek, mintha trombitálna; — homloka jól ívelt; széles szemöldöke és hosszú szakálla koromfekete. Az arcz meg a tagbaszakadt izmos termet, nem zöldségen és gyökereken, hanem inkább holmi jó ózczombokon és marhaczímereken való élésről beszélt. Az ellentét nem is kerülte ki a vendég figyelmét. Mikor maga is legyűrt egy csipetnyit a keserves táplálékból, nem bírta megállani, hogy ne kérjen valamit inni, mire a gazda aztán elébe tett egy kupa tiszta forrásvizet.

— Ez a szent Dunstan kútjából való, — mondta a gazda, — abból, a melyben két nap felkölte között ötszáz pogány dánt és brittet keresztelt meg, áldassék az ő szent neve. — Ezzel odaértette a korsót fekete szakállához és húzott is az italból, de sokkal rövidebbet, mint azt a víz magasztalása után várni lehetett volna.

— Nekem úgy tetszik, szent atyám, — szólalt meg a lovag, — hogy tisztelendőségednek nagyon egészségére válik az a néhány sovány falat, meg az a jámbor ital, a mivel élsz. Inkább olyan embernek tetszik nekem tisztelendőséged, a ki a birkózásban elnyeri a kost, a dorongharczban a gyűrűt, a kardvívásban meg a pánczélt, semmint olyannak, a ki itt tengesse életét ebben a pusztaságban, száraz borsón, meg hideg vizen, egyéb foglalkozás helyett miséket pörgetve le.

— Lovag, — felelt a remete, — a te gondolataid is, mint a világi embereké általában, a testnek gondolatai. A boldogságos Szűznek és az én védőszentemnek tetszett megáldani azt a silány táplálékot, melyen én tengődöm, mint a hogyan megáldaték azon lencse és víz, hogy a gyermek Shadrach, Meshech és Abednego gyarapodnának azon, mivel inkább megelégedtenek ezekkel, semhogy beszennyezék vala az ő szájukat azon hús és bor ízlelésével, a mely szánaték nekik a szaraczének királya által.

— Szent atyám, a kinek arczán és alakján tetszett az égnek ilyen csodát művelni, engedd meg, hogy azt kérdezzem, hogy hívnak?

— Nevezz a copmanhurst-i remetének, mert itt a környéken úgy hívnak. Igaz, az emberek azt a szót is hozzá teszik, hogy a *szent*, de ezt nem követelem, lévén arra érdemetlen. És most, vitéz lovag, kérhetem-e, hogy te is nevezd meg magadat.

— Hát, tudod Copmanhurst szent remetéje, engem meg itt a környéken a fekete lovagnak neveznek. Sokan azt a szót is hozzá teszik,, hogy: *a renyhe*, de nem nagyon töröm magamat az után, hogy így emlegessenek.

A remete alig tudta megállani, hogy el ne mosolyodjék.

— Azt látom, Renyhe lovag úr, hogy bölcs és elmélkedő férfiú vagy és látom azt is, hogy az én szegény kolostorias vacsorám nem ízlik, minekutána szíved fölött immár úrrá lett az udvarokban és táborokban való élés révén a világ gyönyörűségének szeretete. És lám, most jut eszembe, hogy az irgalmas szívű erdőmester, akkor, hogy itt járt a kutyákat meg a takarmányt elhozni, hagyott itt valami ennivalót is; — de mivel én olyannyira nem élek az olyannal, bizony mondom, meg is feledkeztem róla.

— Esküdni mertem volna rá, hogy hagyott itt valami ételt is, mihelyt ledobtad a csuklyádat, szent remete. Az az erdőmester derék ficzkó lehet, az Isten éltesse és a ki látta az előbb, hogy a te őrlő készséged hogy küzködött a borsóval, a torok meg avval a hideg

áradattal, — hát az igazán nem kívánhatta, hogy sokáig légy erre a lónak való abrakra, meg italra szorítva, a nélkül, hogy ne próbáljon rajtad segíteni.

A remete hamisan hunyorítva tekintett oda a lovagra, s ebben a pillantásban volt valami habozás is, mintha nem tudta volna, bölcs dolog-e, ha vendégében így megbízik. De a lovag arczán annyi volt a nyilt, egyenes őszinteség, a mennyi csak emberi arczon valaha elfért. A mosolygásában meg volt valami oly ellenállhatatlanúl vidám és tréfás, hogy a remete maga sem állhatta meg nevetés nélkül.

Még egy pár pillanatig csak nézegettek egymásra némán, akkor aztán a remete odament a kunyhó legtávolabbi zugába és kinyitott egy fülkét, a mely némi csalafintasággal volt eltakarva. Ebből a sötét fülkéből pedig kivett egy czin tálon egy pástétomot, de akkorát, hogy olyant ritkán látni. Ezt a hatalmas tálat aztán odatette a vendég elé, ez meg nem soká kérette magát, hanem megszegte a pástétom ropogós tetejét a késével s aztán belenézett, hogy meglássa, mi rejlik benne.

— Mikor volt itt az a derék erdőmester utóljára? — kérdezte a lovag, mikor hirtelenében lenyelt néhány falatot a jó vacsorából.

— Lehet tán két hónapja, — felelt amaz hirtelen.

— Istenemre, ebben a te kunyhódban minden csodás, szent remete. Mert lásd, én megesküdtem volna, hogy az a hízott őzbak, a mi a pástétomhoz való vadpecsenyét adta, még egy héttel ezelőtt vígan szaladgált. — Ez a megjegyzés egy kicsit kizökkentette a kerékvágásból a remetét, a ki különben is nagyon szánalmas félszegséggel ült ott, mikor látta, hogy a vendég mennyire hozzálát az ő pástétomához, míg neki most az előbbi fogadkozások után nem szabad ahhoz hozzá nyulnia.

De a vendég így szólalt meg:

— Tisztelendő atyám, Palesztinában, a hol jártam, az a szokás, hogy a gazda együtt eszik a vendégével, mert csak így győzheti meg, hogy egészséges eledelt adott neki. Távol legyen tőlem, hogy egy ilyen szent

embert olyasmivel vádolják, a mi ellenére van a vendégszeretetnek, de azért mégis nagy megtiszteltetésnek venném, ha te is követnéd ezt a keleti szokást.

— Hogy megnyugtassalak, lovag, hát nem bánom, most az egyszer eltérek rendes szokásomtól, — felelt a remete. S mivel ez időben a villa még nem járta, hatalmas öklével nyúlt bele a pástétom belsejébe.

Akkor aztán, mikor a jég, már meg volt törve, jóformán versenyt ettek; — és bár bizonyára a vendég volt az, a ki régibb idő óta böjtölt, de azért a remete jóformán túltett rajta.

— Tisztelendő atyám, — mondotta a lovag, mikor már elverte éhségét, — a lovamat teszem föl egy arany ellen, hogy a becsületes erdőmester, a kinek a vadpecsenyéért tartozunk köszönettel, egy akó máslást vagy egy kancsó aszút is hagyott itt, vagy más aféle jót, hogy ez a vacsora ne legyen úgy magára hagyatva. Tudom, hogy ez a körülmény nem méltó arra, hogy egy ilyen szent anachoréta emlékben tartsa, de azt hiszem, ha nagyon hozzálátnánk, lehetne ott valamit találni.

A remete szótlanúl húzta nevetésre a száját, azután visszamenve a rejtett fülkébe, kihozott onnan egy bőrtömlőt, a mi meglehetett vagy négy itczés. Hozott két ezüstveretű ivótülköt is. Mikor aztán megvolt téve mindez a derekas készület arra, hogy a vacsorát leöblítsék, akkor a remete sem látta szükségét semmi húzódozásnak, hanem színültig töltve a két tülköt, rákoszöntött a magáéval a vendégére, a régi szász szokás szerint: — *Waes hael,* Renyhe lovag! — mondta neki s aztán kiitta a bort az utolsó cseppig.

— *Drinc hael,* szent remete, — felelt a lovag s hasonló hosszú kortytyal ivott a gazda egészségére.

— De tisztelendő atyám, — mondta aztán a lovag, mikor már az első kupát fölhajtotta, — nekem igazán nem fogy csodám azon, hogy valaki olyan izmokkal, mint a tied, meg olyan Isten áldotta étvágygyal is, arra kárhoztatja magát, hogy itt éljen a vadonban. Azt hiszem, hogy inkább arra való volnál, hogy várad legyen s ott ételnek-italnak a javát élvezd; és te mégis itt élsz

kásán meg vízen, legföllebb az erdőmester irgalmára számítva. Ha neked volnék, én bizony megdézsmálnám egy kicsit a környékbeli erdők vadjait; hisz az az öz, a melyik szent Dunstan tiszteletére esik el, nem veszett kárba.

— Uram, renyhe lovag úr, ez veszedelmes beszéd s kérlek, hagyjad is abba. Én igaz szolgája vagyok törvénynek és királynak s ha királyom vadját dézsmálnám meg, a hűvösre tennének, de mi több, tán attól is csak a csuhám mentene meg, hogy föl ne akasszanak.

— No már pedig, ha én neked volnék, én bizony útra kelnék néha úgy éjnek idején, holdvilágnál, mikor az erdőmester, meg az erdőkerülők már a fülükre húzták a takarót és néha, — mikor előbb elvégeztem az esti imádságot, — el-elröppentenék bizony egy nyilat a sűrűség vadjai közé. Mondd csak aztán igazán, nem tetted volna te ezt soha?

— Testvérem; mindazt megláttad a háztartásomból, a mi reád tartozik, de sőt valamivel többet, mint a mennyi azt illeti meg, a ki erőszak erejével tör be egy házba. Hidd el nekem, többet ér, ha jó lélekkel élvezzük az áldást, a melyet Isten küld, mint hogyha tolakodóan azt kutatjuk, hogyan jön. Tölts kupát és igyál, és ne kényszeríts arra, hogy megmutassam, hogy ha komolyan akartam volna ellenkezni, milyen kevéssé sikerült volna ide bejutnod.

— Hitemre, kíváncsibbá tettél, mint eddig. Te vagy a legsajátságosabb remete a világon s többet is meg kell még tudnom rólad, mielőtt elválunk. A fenyegetésre pedig csak azt felelem, hogy olyan emberrel beszélsz, a kinek az a kedvtelése és foglalkozása, hogy azt keresse, hogyan találhatna veszedelemre.

— Lovag; érted iszom, mert a vitézséget nagyra becsülöm, de annyit mondhatok, hogy az óvatosságodról ugyancsak keveset tartok. Ha fegyverre kerül köztünk a sor, jó, de akkor keresztényi és testvéri szeretetem ellenére is, olyan bűnbocsánatot rovok reád, hogy tudom Istenem, egy álló esztendeig bele nem esel újra az esztelen kívánság vétkébe.

A lovag állott elébe és arra kérte, hogy válasszon fegyvert.

— Fegyvert? — válaszolt a remete. — A Delilah ollóján, meg a Jael garasos szögén kezdve nincs a Góliáth pallosig olyan fegyver, a mivel ki ne állanék ellened. Hanem ha már reám bízod a választást, hát mit szólsz ezekhez a csecsebecsékhez itt, ni?

Ezt mondva egy másik fülkét nyitott ki és kivett belőle két széles pengéjű, hatalmas kardot, meg karpánczélt, olyant, a milyen a katonaságnál volt szokásos. A lovag folyton követte szemével a remetét s így észre vette, hogy van abban a rejtekben még egyéb is: két-három pompás hosszú íjj, egy kézíjj, egy csomó nyilvessző az utóbbihoz, a másikhoz meg vagy hat kéve... S mikor e rejtekajtó megnyílt, mindezeken kívül egy hárfa is előtűnt, meg sok egyéb, nem valami nagyon remetének való dolog.

— Igérem, hogy semmiféle tolakodó kérdéssel nem zavarlak többé, — szólalt meg most a lovag. — A mi abban a fülkében van, az már megadta a feleletet minden kérdésemre; és látok ott egy olyan eszközt is (ezzel a lovag lehajolt, hogy a hárfát vegye ki onnan), a melyen jobban szeretnék veled versenyre kelni.

— Azt hiszem, lovag, hogy te ugyan nem igen szolgáltál rá a *renyhe* névre. Arról jót állok, hogy nagy a gyanúm reád. Hanem mivel vendégem vagy, a saját tetszésed ellenére a világért sem kényszerítenélek, hogy megvívj velem. Ülj le hát és tölts poharat; énekeljünk, vígadjunk. Ha valaha máskor eszedbe jut egy-egy jó nóta, lesz itt Copmanhurstban valaki, a ki mindig szívesen fog látni egy harapás vadpástétomra, a meddig szent Dunstant szolgálom; már pedig az mindaddig úgy lesz, míg csak a szürke csuhám helyett a zöld pázsit nem takar. De töltsd meg a tülködet, mert biz' Isten, időbe fog telni, míg ezt a hárfát meghangoljuk; arra pedig, hogy az ember a hangját kiköszörülje, a hallását megmegélesítse, semmi nem olyan jó a világon, mint egy ital bor. A mi engem illet, azt szeretem, ha a szőlő nedve megbizsergeti egy kicsit az újjam hegyét is, mielőtt a hárfához nyúlnék.

TIZENHETEDIK FEJEZET.

Csöndes szobámban, hogyha este lett,
Előveszem rézkapcsos könyvemet
Szentek sorsát könyvem sokszor regélte
Benn vértanuk dicső, magasztos élte . . .
S ha már homályosul mécsem sugára,
Szent énekem eldallom éjszakára
— — — — — — — — — —
S ki lát, viselni mindnek kedve támad
Horgas botom s szerény darócz csuhámat
Hogy búcsút mondva a világnak nyomban,
Itt élhessen kis erdei lakomban.

WARTON.

A vendég nem sokáig kérette magát és ugyancsak élt azzal a tanácscsal, hogy az énekre egy jó kortytyal készítse elő a torkát, de azért mégis csak igen nehéz dolognak látszott azt a hárfát rendbe hozni.

— Nekem úgy tetszik, tisztelendő atyám, — szólt a lovag, — hogy a hangszerről egy húr hiányzik, a többi pedig el van nyűve.

— Hát észrevetted? No ez mindjárt a mesterre vall benned. Hej, tudod, a bor volt benne a hibás, az a; — a bor, meg a koczczintgatás. Eleget mondtam Allan-a-Dalenak, az északi lantosnak, hogy tönkreteszi a hárfámat, ha a hetedik kupa után is játszik még, de hát nem hallgatott rám! — No, czimbora, most a te éneked sikerére iszom.

Ezt mondva nagy komolysággal hajtotta föl a borát, noha azért a skót dalnok mértéktelenségét fejcsóválva emlegette.

A lovag ezalatt annyira, a mennyire már rendbe hozta a hárfát és egy pár bekezdő futam után azt kérdezte a gazdájától, hogy mit énekeljen, valami *sirvente*-ot az *oc* nyelvjárásban, vagy az *oui* nyelvjárás egy *lai*-ját vagy a *virelai*-t, vagy inkább valami balladát angol népnyelven.

— Balladát, balladát, — kiáltott a remete, — többet ér az a világ minden *oc*-ja, meg *oui*-jánál. Magam is

tőzsgyökeres angol vagyok én, lovag, mint a hogy az volt a patrónusom, szent Dunstan is, a ki csakúgy iszonyodott az *oc*-ok, meg *oui*-któl, akár az ördög lólábától; — ebben a kunyhóban nem hangzik ének, ha nem igazi angol.

— Akkor hát hadd mondjak el egy balladát, a mit egy szász regéstől hallottam a szentföldön.

Csakhamar kitűnt, hogy ha a lovag nem volt is tökéletes mestere a dalnokok művészetének, de viszont a kor legjobb mesterei taníthatták. Hangját is ennek folytán tanúlta lágyítani, hajlítani, pedig ez a hang a természettől kezdve inkább érdes volt egy kicsit, mint lágy. A remeténél szigorúbb bíráló is elmondhatta róla, hogy nagyon derekasan énekelte el a magáét, kivált mivel élénkséget, lelkes, majd megható kifejezést is tudott bele önteni, a mi aztán erőt és hatalmat kölcsönzött a választott versnek.

A KERESZTES VITÉZ.

A szent földön lezajlott már a vész
S honába tér a keresztes vitéz.
Vállán szinét hagyott bíbor kereszt;
A zápor és vér hányszor mosta ezt!
Paizsán, emlékeül sok bősz csatának,
Csapások, mit hitetlenek adának
S most a lovag, hogy jött az alkony óra,
Erkély előtt megállt, így kelve szóra:

A szépnek üdv! Vitézed áll ma itt;
Elhagyta napkelet dús partjait,
Aranya nincs s aranyra nincs igénye
De kincse néki kardja s büszke ménje,
Csak pajzsa kell, sarkantyú, kopjaszál,
Ha a porondon küzdni harczra száll
Számára így is hír s gyönyör virul,
Mosolyt ha nyer szép Thekla ajkirul.

A szépnek üdv! Minden vitézi tett,
Mit végezék, téged dicsőített.
Neved a hir röpíti szárnyain,
De itt is él, szívembe zárva ím.
A lantosok, hegyet bejárva s völgyet,
Csak őt dicsérik, őt, a ritka hölgyet,
Kiért a harczra szállt a hős erény,
Hogy győzzön érte Askalon terén.

Győztes csak érte volt kardom hegye
S hány holt ellent sirat ma özvegye,
S ki Mohamed szavától vár erőt,
Ledőlt a szultán fegyverem előtt.
Hölgyem hajának színarany fonatja,
Mi hónyakát takarja, bár mutatja,
Ahány a szála, annyi vad pogány
Veszett el érte ott a vár fokán.

A szépnek üdv! Legyek *én* ismeretlen,
Ha a *te* szép neved nagygyá tehettem.
Jutalmam dús, kezed kapút ha tár;
Éjharmat im hull borzongatva már.
Kinek hazája volt hév Syria,
Észak fagyát nehéz most birnia.
Szerelmed győzze meg leány-szemérmed
S adj üdvöt annak, hírt ki szerze érted!

Mialatt az ének tartott, a remete jóformán úgy viselkedett, mint valami jelenkori kritikus az új operaelőadásokon. Hátradőlt székén félig lehunyt szemmel, majd újjait összefonva malmozni kezdett a két hüvelykjével, mint a ki tökéletes elmerültségben figyel, majd ismét két tenyerével verte a taktust a levegőben. Egyegy olyan végző sornál, a mely kiválóan megnyerte a tetszését, segített is egy kicsit az énekesnek, ha ez nem tudta egészen olyan magasra fölvinni, mint a hogy az ő tiszteletreméltó ízlése kívánta volna. Mikor aztán az ének véget ért, a remete kijelentette, hogy nagyon sikerült volt az egész.

— Csakhogy azt hiszem, — tette aztán hozzá, — az én szász honfitársaim elég soká voltak együtt a normannokkal, hogy elkezdjék azoknak a mélabús dalait majmolni. Hát aztán mi vitte el hazulról a nemes lovagot? Vagy hazatérve mit várhatott egyebet, mint azt, hogy a kedvese a vágytársaival lesz kellemesen elfoglalva, miért is az ő dalolását csak annyiba veszik majd, mint a macskanyávogást éjjel az ereszen? De mindegy, lovag, ezt a kupát te rád ürítem, minden hű szeretőnek a diadalára. — Attól félek, hogy te magad nem vagy azok közül való, — tette hozzá, a mint látta, hogy a lovag, a kinek a buzgón töltögetett bor kezdett már a fejébe menni, most keverni kezdte a borát a vizeskorsó tartalmával.

— Nem azt mondtad, hogy ez a víz a te áldott pát-

ronusodnak, Szent Dunstannak forrásából való? — kérdezte a lovag.

— Abból bizony, — felet a remete — és száz, meg száz pogányt keresztelt meg abban a forrásban; ámde azt az egyet, hogy maga is ivott volna belőle, sohasem láttam. Mert hát szent Dunstan is tudta, csakúgy, mint más, hogy mi illet meg egy jókedvű barátot.

S ezzel a hárfát fogva, régi módi angol dalba fogott, a milyenekbe a kórus is bele szokott énekelni.

A MEZITLÁBAS BARÁT.

Járd bé a nagyvilágot, hol int nyugat s kelet,
De boldogságra egynek mását sosem leled.
Bizancztól Madridig menj s el nem hiszem, hogy látnál
Szerencsésebb embert a mezítlábas barátnál.

Csatára kél a hős: ragyog a kard s a dárda,
De meghozzák; s szívét át az ellen kardja járta.
Jajongó hölgye most kiért küld? Ime látod,
Gyóntatni elhivatj' a mezítlábas barátot.

Irigylé már csuhánk nem egy ország királya
S cserébe érte mind vérbiborát kínálja,
De mi, gőgös király, nézd, mosolygunk szánva rád,
Mert nálad boldogabb egy mezítlábas barát.

Ha vándorol, fogadják örömmel, merre megy,
Tanyát ad néki minden s marasztja is nem egy,
Száz gazda tárja ki előtte pitvarát,
Otthon van mindenütt a mezítlábas barát.

Várják szilvás lepénynyel, elhozza-é a dél?
Övé a vánkosos szék kandalló tüzinél.
Az első mindenütt; — ki sem szorítja hátra
Mindennek lángja vár a mezítlábas barátra.

Pástétom várja este, mit senki meg se tört,
Öblös kupába töltik a habzó barna sört.
S urát ma a menyecske inkább kuczkóba látja,
De párnán hál az adta mezítlábas barátja.

Ne is maradjon rangra ő hát mások mögött,
Míg tiszteljük a pápát s féljük az ördögöt.
Tövistelen ki rózsát éltében nyilni látott,
Csak egyet ismerünk, a mezítlábas barátot.

— Hitemre, ez jó nóta volt és ugyancsak fölmagasztaltad benne a magadfajtájú ember sorsát. De ha

már az ördögről beszélünk, hát nem félsz tőle, tisztelendő atyám, hogy egyszer majd csak meglátogat, mikor ilyen nem nagyon paposan mulatsz?

— Hogy én nem paposan cselekszem? Én? Eltiprom az ilyen rágalmat. Én megtartom a fogadalmat, a hogy csak kell. Napjában két mise, reggel este, aztán hajnali, déli, esti imádság, *ave, credo, pater,* minden.

— Kivéve a holdas estéket, mikor éppen a vadászidő járja.

— *Exceptis excipiendis,* mint a hogy a mi öreg apáturunktól tanúltam arra az esetre, ha vakmerő világi emberek azt kérdeznék, hogy megtartottam-e rendünk minden parancsolatját.

— Igaz, szent atyám, de az ördög szemmel tudja ám tartani az ilyen kivételeket, mert hiszen tudod, hogy úgy jár-kel, mint az ordító oroszlán.

— No csak itt ordítson, ha mer, de tudom Istenem, ha én a kötelemmel ellátom, hát úgy ordít, mint szent Dunstan harapófogója között annak idején.* Embertől sem féltem soha és az ördögtől, meg az ő szolgáló manóitól csak olyan kevéssé félek. Szent Dunstan, szent Dubrik, szent Wieibald, szent Winifred, szent Swibert, szent Willick, kenti szent Tamás erejénél fogva, — no, meg a magam csekély erejét is hozzáadom mindehhez, kész vagyok szembeszállni bármilyen ördöggel, akár rövid farkkal, akár hosszúval jön. De hogy bele avassalak egy titokba, barátom, hát tudod, ilyesmiről soha sem szoktam előbb beszélni, mint reggeli mise után.

Ezzel másra tért át s a két mulató czimbora vígassága egyre szilajabb lett, míg egyszer aztán kívülről olyan hangos koppantás zuhant az ajtóra, hogy az egyszeribe végét szakasztotta a nótának.

Ennek az okát pedig csak úgy magyarázhatjuk meg, ha személyeinknek egy másik csoportjához fordúlunk. Tegyünk is úgy mint Ariosto, a ki egyáltalán nem tartotta magát nagyon szigorú következetességgel szereplő személyei közül csupán egyhez.

* Ismeretes legenda, hogy szent Dunstannak, mikor ez mint kovács, a munkáját végezte, megjelent az ördög, de a szent orron csípte a tüzes harapófogóval. FORD.

TIZENNYOLCZADIK FEJEZET.

Előre! Utunk mély pagonyba visz,
Hol öz szökell riadt szülője mellett
S a sátoros cser ágain szűrődik
Keresztül gyepre hulló napsugár.
Előre hát! Mivel gyönyört ad ily hely,
Míg víg nap ül arany királyi trónon,
De zord s bizonytalan, ha Cynthiának
Ezüstös mécse pillog sűrűjén át.

AZ ETTRICKI ERDŐ.

Mikor Cedrik látta, hogy esik össze fia az asbhy-i torna után, első, ösztönszerű érzése is az volt, hogy a saját szolgáit küldje oda hozzá, de aztán mégis csak a torkán akadt a szó. Nem tudta rábírni magát, hogy most itt, mind az egész nép előtt visszafogadja azt a fiút, a kit kitagadott. De annyit azért mégis megtett, hogy Oswaldnak azt parancsolta, tartsa szemmel a lovagot s ha már a tömeg eloszlott, vigye két jobbágy segítségével Ashbyba. Csakhogy valaki bizony megelőzte Oswaldot, mert mire a tömeg eloszlott, addigra már Ivanhoe lovag sem volt sehol.

Hiába nézegetett körül a pohárnok, hogy nem láthatná-e kisebbik gazdáját valahol; a vér nyomait, ott, a hol az ifjú összerogyott, még meg tudta különböztetni a fövényen de maga a lovag, úgy eltünt, mintha a tündérek ragadták volna el. Mint babonás szász, Oswald már-már szinte hajlandó volt ilyesmire gondolni, mikor egyszerre csak egy amolyan fegyverhordozóféle emberben régi szolgatársát, Gurthot ismerte föl. A disznópásztorból vedlett fegyvernök olyan aggodalmasan kereste fiatal urát mindenfelé, hogy előbbi óvatosságáról egészen elfeledkezett s nem törődött vele, ha látják is az arczát. Oswald kötelességének tartotta, hogy a szökevény Gurthot elfogja, mert tudta, hogy ennek sorsa most már Cedrik kezében van.

Oswald e közben újra kérdezősködni kezdett Ivanhoe felől s úgy lassan mégis megtudott annyit, hogy a lovagot néhány jól öltözött apród emelte föl és ezek

helyezték el egy gyaloghintóba. A hintó egy úrihölgyé volt, a ki a viadalt is végignézte. Ezek aztán rögtön elvitték, mihelyt a tolongásban mozdúlni lehetett. Mikor Oswald ennyit mégis megtudott, hazafelé indúlt Cedrikhez, magával víve Gurthot is, a kiben csak a szökött jobbágyot látta.

A szász főúr szívét ezalatt kínos aggodalom marczangolta, mert a természet éreztetni kezdte hatalmát s föltámadt az apai szívben, bármennyire igyekezett is ez a hazafi részrehajlatlanságával elitélni a fiút. Mihelyt azonban most megtudta, hogy Ivanhoe gondos, talán éppen baráti ápolás alatt van, akkor azok az érzelmek, melyeket az ifjú sorsán való aggodalom ébresztett, hirtelen helyet adtak ismét a méltatlankodás érzetének a fölött, a mit a sértett apai szív Wilfred fiúi engedetlenségének bélyegzett. — Menjen tehát a maga útján, — mondotta magában, — hadd kötözzék be a sebét azok, a kiknek kedvéért kapta. Sokkal inkább arra való, hogy a normann lovagság szemfényvesztő fogásaiban állja meg a helyét, mintsem hogy angol őseinek pallosát, kelevézét használja.

— Ha ahhoz, hogy valaki méltó legyen őseihez, elég az, hogy a tanácsban bölcs legyen, a tettben bátor; a hősök hőse és a nemesek legnemesbbje, — szólt közbe Rowena, — akkor tudom, nincs olyan hang az atyjáén kívül . . .

— Ne szólj, Lady Rowena, ebben a dologban nem hallgatom meg szavadat. Készűlj inkább a herczegi ünnepélyre; olyan tisztelettel hívtak meg oda, a milyenben a dölyfös normannok nem igen részeltettek bennünket Hasting szerencsétlen napja óta. Én elmegyek, már csak azért is, mert megmutatom a normannoknak, milyen kevéssé tör meg egy szászt még az olyan fiú sorsa is, a ki pedig a lovagok javát sorra legyőzte.

— Én azonban *nem* fogok megjelenni ott, — felelt Rowena — és kérlek gondold meg, a mit tenni akarsz, nehogy azt, a mit szilárdságnak és bátorságnak képzelsz, mások majd szívtelenségre magyarázzák.

— Maradj tehát honn, hálátlan, — tört ki Cedrik, — te vagy a kemény szívű, a ki fel tudod áldozni egy

elnyomott nép javát egy hiú és meg nem engedett vonzalomért. Felkeresem a nemes Athelstanet s vele megyek Anjouni János herczeg asztalához.

Ekkor ment azután a lakomára, melynek főbb mozzanatairól már megemlékeztünk. A mint a két thán elhagyta a lakomát, rögtön lóra kaptak, s embereiknek is parancsolták, hogy indúljanak. Ekkor történt a nyergelés, kantározás összevisszaságában, hogy Cedrik megpillantotta a szökevény Gurthot. A thán már amúgy sem jött vissza valami rózsás kedvben s mikor ezt is meglátta, egészen elfogta a düh és örült szinte, hogy van ürügye arra, hogy a haragját kiöntse: — Bilincset elő! — Békót a kezére! — Oswald, Hundebert, átkozott kutyák, hát lánczolatlanúl hagyjátok ezt a gazembert?

A többiek nem mertek ellenkezni és megkötözték Gurthot, egyéb hiányában egy kötőfékkel. Ez nem ellenkezett, csak egyetlen szemrehányó tekintetett vetett urára e szókkal: — Ezt annak köszönöm, hogy jobban szeretem a te véredet a magaménál.

— Lóra! Indúljunk! — kiáltott Cedrik.

— Igazán ideje lesz indúlni, — szólt a nemes Athelstane, — mert ha soká késünk, a derék Waltheoff apát jó vacsorája mind tönkremegy.

De a csapat, mikor már lovon ült mindenki, úgy sietett, hogy odaértek bizony a Szent Withold apátság elé, mielőtt még ez a baj beállhatott volna. Az apát maga is szász eredetű lévén, a nemzete hagyományos bő vendéglátásával fogadta a thánokat s a vendégsereg késői vagy inkább korai óráig maradt együtt a görnyedező asztalok mellett; reggel pedig csak akkor váltak meg gazdájuktól, mikor már a gazdag reggelit is elköltötték.

Mikor azonban a csapat elindúlt, az apátság udvaráról, egyszerre valami olyan jött közbe, a mi egy kicsit megijesztette a szászokat, mivel ezek jobban hittek mindenféle babonában és előjelekben bárki másnál. Mindazt, a mit e téren még ma is megtalálunk a hagyományok között, jóformán mindig a szászokhoz vezethetjük vissza. Mert a normannok vegyes faj és felvilágosodottabb nép lévén, már a mennyire ebben a korban szólni

lehetett a felvilágosodásról, jórészt elhagyták azt a sok babonát, a mit őseik hoztak le magukkal Skandináviából, s most szinte büszkélkedtek abban, hogy nem sokat adnak az ilyesmire.

A jelen esetben a balsejtelmet nem csekélyebb jós keltette föl a szászokban, mint egy nagy ösztövér fekete kutya, a mely a farkán ülve, magasra felnyujtott nyakkal vonított, mialatt az első néhány lovas elhaladt mellette, azután pedig dühös ugatásba törve ki, ide s tova ugrált és mindenáron a lovasokhoz akart csatlakozni.

— Cedrik apánk, nekem ez a muzsika sehogy se akar tetszeni, — szólt Athelstane, a ki rendesen a tiszteletnek ezzel a kifejezésével szólította Cedriket.

— Magamnak sem, komám, — szólt közbe Wamba — és attól félek, hogy hozzá még fizetnünk is kell a muzsikáért.

— Amondó vagyok, — szólt Athelstane, — a kinek lelkében az apát jó söre kellemes emléket hagyott hátra (mert hiszen Burton már ekkor is híres volt erről a vidámító italról), hogy térjünk vissza és maradjunk délutánig az apátnál. Baj éri az olyant, a kinek az útjában induláskor barát jelenik meg, nyúl vagy vonító kutya. Az ilyennek vissza kell fordúlnia s csak akkor indúljon, ha közben asztalnál ült egyszer.

— Előre, — sürgette őket Cedrik. — Amúgy is rövid már a nap az úthoz képest. A kutya azé a szökevény rabszolgáé, Gurthé; haszontalan, kóbor kutya, mint a gazdája.

Ezt mondva, fölemelkedett a kengyelből s türelmetlen haragjában a fölött, hogy megállították, neki hajította a dárdáját Vitéznek. Mert Vitéz volt a vonító eb, a Gurth ebe. Idáig még csak bírta követni a gazdája nyomát, itt elvesztette egy időre és most aztán örömét akarta mutatni a maga faragatlan módján a fölött, hogy viszontláthatja. A dárda mély sebet ejtett az állat lapoczkáján s kicsibe múlt, hogy a földhöz nem szögezte. Az állat üvöltve futott el a haragvó thán elől, Gurthnak pedig elfacsarodott a szíve, mert az ebéhez való kegyetlenség jobban fájt neki, mint az, a mi saját magát érte. Mivel a kezét sehogy sem bírta a szeméhez emelni,

odaszólt Wambához, a ki az ura haragja láttára bölcsen megvonúlt az utolsó sorban. — Te Wamba, — mondta neki Gurth, — ugyan ne rösteld megtörülni a szememet a köntösöd szélével; nagyon bántja a por a szemem, aztán ezek itt nem akarnak a szíjamon tágítani.

Wamba teljesítette a kívánságát s ekkor egy ideig némán haladtak; Gurth mogorván hallgatott, de egyszer aztán már nem állhatta tovább:

— Te Wamba, mind a közül a sok bolond közül, a ki Cedriket szolgálja, csak te vagy az, a ki a szívéhez tudsz férni. Eredj és mondd meg neki, hogy Gurth nem szolgálja többé se félelemből, se szeretetből. Megkorbácsolhat, leüttetheti a fejemet, vagy lánczot rakathat rám, de mától kezdve nem kényszeríthet arra, hogy szeressem, vagy a szavát fogadjam. Gurth, a Beowulph fia köszöni a szolgálatát, nem kér belőle többé.

— No már, ha bolond vagyok is, ezt a bolond izenetet át nem adom. Cedriknek egy másik hajító-dárda is van a tüszőjébe dugva, már pedig ritkán czéloz rosszúl.

— Bánom is én, ha eltalál is, már mint hogy engem. Tegnap a kisebbik gazdánkat, Wilfred urat ott hagyta vérbe fagyva, ma meg a szemem láttára akarta megölni azt a szegény párát, az egyetlen jószágot, a ki hozzám szeretettel volt valaha. De szent Edmund, szent Dunstan, szent Withold és hitvalló szent Edward úgy segéljen (mint a hogy Cedrik maga sem esküdött soha más szentre, mint a szász nemzetből valókra, úgy a háza népe sem), meg a hány szász szent még van, hogy soha sem bocsátok meg neki.

— No már pedig én azt hiszem, — felelte a bolond, a ki sokszor játszotta a békeszerző szerepét a házban, — hogy nem akarta ám Cedrik urunk bántani a kutyát, csak meg akarta ijeszteni. Hisz láttad, hogy felállt a kengyelben, pedig tudta, hogy akkor fölötte hajít el; nem is lett volna semmi baj, ha a kutya föl nem szökik helyéből. Így kapta meg aztán a kis karczolást, a mit egy peták ára kátrány úgy behegeszt, mintha ott se lett volna.

— Ha úgy volna, ha el tudnám hinni, hogy úgy

volt; de nem, hisz láttam, milyen jól czélzott. Úgy süvöltött keresztül a levegőn a dárda, mintha az egész dühét vinné annak, a ki dobta; mikor meg megállt a földben, mintha csak a bosszúságtól reszketett volna, hogy elhibázta a czélt. De, a szent Antal vadkanjára, ezért megfizetek neki.

S ezzel aztán olyan mogorva hallgatásba sülyedt, hogy a bolond semmiféle tréfával sem bírta fölvidítani.

Ezalatt a csoport két vezére, Cedrik meg Athelstane az ország állapotáról beszélgettek, a királyi család villongásairól, a normann urak egyenetlenkedéséről, meg arról, milyen kilátásuk lehet a szászoknak arra, hogy a normann iga alól szabadúljanak, vagy legalább, hogy valami jelentőségre tegyenek szert az elkerülhetetlen polgárháború ideje alatt. Ez a beszédtárgy egészen feltüzelte Cedriket. Szívének nem volt nagyobb vágya annál, hogy nemzetét ismét függetlennek lássa, hiszen családi békéjét és fia érdekeit is ezért áldozta föl. De hogy a szász fölkelés sikerre vezessen, szükséges volt, hogy mind egyetértsenek és egy elismert vezért kövessenek mind. Az, hogy a szász királyok véréből való vezérük legyen, nemcsak hogy nagyon tanácsosnak látszott, de egyenesen föltételül kötötték ki azok, kik előtt Cedrik fölfödözte a terveket. Athelstaneban a magas származás legalább megvolt; s ha tehetsége nem nagyon ajánlta is a vezéri helyre, legalább mutatós alak volt, gyávának sem lehetett mondani; volt gyakorlata a fegyverforgatásban s tudott engedni a magánál bölcsebbek tanácsának. Aztán meg bőkezűnek és vendégszeretőnek ismerték és meg voltak győződve a felől, hogy jólelkű ember. De mégis voltak, a kik Rowena nevét tartották többre, mert ez egyenes leszármazottja volt Alfréd királynak, atyja pedig tisztelt alak volt annak idején a törzsfők között, bölcs, bátor, nagylelkű lényénél fogva.

Ha Cedrik úgy akarja, könnyű lett volna neki egy harmadik pártot is támasztani, csak oly hatalmasat, mint a másik kettő, úgy, hogy magának követelte volna a főuralmat. A másik kettőnek királyi származása ellenében Cedrik bátorságot, erőt tudott felmutatni, meg aztán

meg volt benne a szent ügynek az a nagy szeretete, a mi *a szász* nevet szerezte meg neki és az ő születése nem volt alacsonyabb egyetlen egy szász főúrénál sem; csak Athelstane és Rowena állottak fölötte. Csakhogy a Cedrik jellemében nyoma sem volt az önzésnek és a helyett, hogy amúgy is meggyöngült nemzetének erejét azzal fogyasztotta volna, hogy a maga számára toborzott volna töredék pártot, inkább azon volt, hogy a másik széthúzó pártot is egyesítse. Erre a legjobb tervnek az Athelstane és Rowena házassága látszott. De e kedves terv elé akadály gördült a Rowena és Wilfred vonzalma révén; s ez lett aztán igazi okává annak, hogy Cedrik száműzte a fiát.

Azt hitte, hogy Wilfred távollétében Rowena majd lemond szerelméről, de e reményben nagyon csalódott, s ezt jórészt Rowena nevelése magyarázza meg. Cedrik előtt az Alfréd neve jóformán annyi volt, mint valami istenségé s a nagy király törzsének egyetlen sarját olyan hódolattal vette körül, a milyen talán még egy igazi uralkodónőnek sem igen jutott. Rowena akarata parancs volt minden teremtett lényre nézve a házban és Cedrik maga büszkén viselte azt, hogy maga is alattvalójául szegődjék. Így nevelkedve nemcsak a szabad akaratnak, de a feltétlen parancsolásnak örökös gyakorlatában, Rowena hogyne nyert volna erőt arra, hogy ragaszkodjék szerelméhez s ellene szegüljön a nem kedvére való házasság minden tervének, mikor az ilyen esetben még azok a leányok is nem ritkán támadnak fel szüleik vagy gyámjuk ellen, a kiket Rowenától nagyon különböző módon, alázatos engedelmességben neveltek. S azt, a mit érzett, bátran ki is mondta, Cedrik pedig, a ki nem bírta lerázni magáról a vele szemben való hódoló alázatot, nem tudta, hogyan szerezzen érvényt gyámapai akaratának.

Hiába igyekezett Cedrik azon, hogy a leányt a trón igéretével elkápráztassa. Rowena, a ki rendkívül tisztán látott és helyesen ítélt, nem tartotta a tervet sem kivihetőnek, sem üdvösnek. Azt is kimondta, Ivanhoe Wilfred iránt érzett vonzalmát egy perczig sem tagadva, hogy még ha a választott jovagról nem lenne is szó,

még akkor is inkább kolostorba vonúlna, semmint hogy Athelstane-nal ossza meg a trónt. Eddig sem sokat tartott róla, most meg, mióta annyit üldözték vele, egyenesen gyűlölni kezdte.

Cedrik azonban nem nézte valami sokba az aszszonyi állhatatosságot s azért tovább is minden követ megmozdított arra nézve, hogy létrehozhassa ezt a házasságot, mint a melylyel a legnagyobb szolgálatot teszi a nemzetnek. De most a fia váratlan megjelenése olyannak tetszett, mint a halálos csapás. Igaz, hogy apai szeretete egy pillanatra mindent legyőzött, a hazafi érzést meg a büszkeséget is, de ezek csakhamar ujult erővel támadtak föl ismét, úgy, hogy Cedrik most már elhatározó lépést akart tenni a házasság tervére nézve is, meg a többi tervre is, melyek a szász függetlenség visszaszerzésére irányúltak.

Ezt a tervet mind Athelstane-nal hányta-vetette meg, de bizony neki is nem egyszer oka volt arra, hogy Hővérhez hasonlóan fölkiáltson, hogy miért éppen egy tál ilyen szedett tejet mozdított meg olyan nagy czélra. Athelstane elég hiú volt arra, hogy örömmel hallgassa a maga dicső származásáról szóló beszédet, meg azt, hogy az uralkodásra is igénye lehet, de ez a hiúság elég kicsinyes volt ahhoz, hogy Athelstanet kielégítse az is, ha ezt csak úgy beszélték neki a körülötte levő szász nemesek. Ha arra volt is bátorsága, hogy a szemben álló veszedelemnek kiálljon, azt már megint nem tette, hogy maga menjen annak a felhajszolására. Elvben ugyan teljesen egyetértett Cedrikkel arra nézve, hogy az ország fölött a szászoknak kellene uralkodniok; arra nézve meg még inkább, hogy a szászok fölött aztán őt illetné az uralkodás, de mikor cselekvésre került a sor, hogy ezt a függetlenséget csakugyan el is érjék, akkor Athelstane megint csak a Féligkész Athelstane volt, lassú, határozatlan, habozó. Cedrik erős, izzó természete csak annyi hatással volt reá, mint mikor a forró, tüzes golyók a hideg vízbe csapnak bele; egy kis sistergés, egy kis füst, aztán megint vége mindennek.

Olyan volt ez a feladat Cedrikre nézve, mintha valakinek egy kifáradt lovat kell sarkantyúzni, vagy mint

mikor valaki hideg vasat kalapál; s mikor innen a gyámleányához fordúlt, itt sem várta kielégítőbb eredmény. Mert mikor éppen abban zavarta meg Rowenát és Elgithát, hogy Wilfred hősiességéről beszélgettek, Elgitha úgy bosszúlta meg magát és úrnőjét, hogy csakhamar belehozta Athelstane legyőzetését is a beszédbe, már pedig ennél kínosabban alig hathatott volna Cedrikre valami. Így a szász főúrra nézve a nap, minden egyéb töredelmével együtt, olyan kedvetlenséget hozott, hogy már átkozni kezdte magában az egész bajvívást, meg azt is, a ki hirdette, és szidta önmagát, a miért olyan bolond volt, hogy odament.

Délidőn, Athelstane javaslatára megpihentek az erdőben és elfogyasztották az útravalót, a mivel az apát egy öszvért rakatott meg reggel. A falatozás elég hosszúra nyúlt, úgy, hogy már az fenyegette őket, hogy egész éjjel nyargalniok kell, hogy Rotherwoodba érjenek; ez a gondolat aztán arra bírta őket, hogy fölkerekedjenek és gyorsított ügetéssel haladjanak előre.

TIZENKILENCZEDIK FEJEZET.

Egy fegyveres csapat, kísérve néhány
Nagyúri hölgyet (így hallám elejtett
Szavukból, míg poroszkáltam mögöttük)
Ez útra jő s a kastélyban pihen meg
Ma éjszakára . . .

ORRA TRAGÉDIÁJA.

Az utasok már odaértek az erdő szélére, hogy belovagoljanak oda, a hol köztudomás szerint nagyon sok volt a haramia és utonálló, a kiket az elnyomatás és a szegénység kergetett ebbe a kétségbeesésbe; számuk olyan sokra rúgott, hogy bátran szembeszállhattak az ország gyarló fegyveres erejével. De Cedrik és Athelstane a késői óra ellenére sem igen féltek ezektől, hiszen tíz fegyveres emberük volt, nem számítva ide Wambát és Gurthot, a kik közül az egyik udvari bolond

volt, a másik meg lánczravert fogoly. Hozzátehetjük, hogy Cedrik meg Athelstane a maguk származására és jellemére is támaszkodtak, mikor így nekiindúltak a kétes útnak. Az utonállók, a kiket az erdészeti törvény nagy szigorúsága kényszerített erre a bujkáló, kétségbeesett életre, leginkább szászok voltak s így bizonyára hajlandók tiszteletben tartani fajuk legjobbjait.

Mikor egy ideig már haladtak az erdőben, egyszerre csak segélykiáltás hangjai ütötték meg a fülüket. Oda mentek hát s látták, hogy a gyepre egy hordágy van letéve; mellette egy gazdagon, de zsidó szokás szerint öltözött fiatal nő ült. Egy öreg ember pedig, kiben a sárga sapkánál fogva szintén föl lehetett ismerni a zsidót, nyugtalanúl járt föl s alá, kezeit tördelve a legnagyobb kétségbeesésben.

A kérdezősködésre az öreg először csak azzal felelt, hogy védelmül hívta az ó-testamentum valamennyi törzsatyját az ismaeliták ellen, a kik most mindjárt kardélre hányják őket. Mikor aztán Izsák, a yorki zsidó (mert ő volt, a mi régi ismerősünk) valamennyire erőt vett magán, akkor elmondta, hogy Ashbyban hat embert fogadott, meg öszvéreket, hogy egy beteg barátját elszállíthassák; s az emberek meg is ígérték, hogy Doncasterig vele mennek. De a mint itt azt hallották egy favágótól, hogy az erdő tele van utonállókkal, nemcsak hogy elszaladtak, hanem az öszvéreket is elvitték, úgy, hogy most ők ketten, fegyver nélkül, védő nélkül állnak itt azzal a szegény beteg emberrel együtt. A haramiák bizonyosan itt lesznek mindjárt és kirabolják, legyilkolják őket. — De ha vitéz uraságtoknak úgy tetszenék, hogy engedelmetekkel a ti védelmetek alatt folytathatnánk utunkat, esküszöm a szent törvénytáblákra, hogy soha még az Izrael törzsének egy fiával tett szívesség sem volt jobban meghálálva, mint a hogy én meghálálom.

— Hitetlen kutya, — pattant föl Athelstane, a kinek a lelke elég kicsinyes volt arra, hogy mindenféle apróság emlékét fölhalmozza, kivált pedig az aprólékos sérelmekét, — nem emlékszel, milyen arczátlanúl megbántottál a bajvíváskor? Tőlem történhetik veled bármi.

ha az útonállók rajtatok ütnek; tőlünk ugyan segítséget ne kérj. Ha egyszer téged is megrabolnak, a ki magad mindenkit megrabolsz, derék legényeknek fogom tartani őket érte.

Cedrik nem hagyta helyben társa kegyetlen tervét. — Jobb lesz, ha itt hagyunk náluk kettőt a magunk emberei meg lovai közül, hogy a faluba eljuthassanak. A magunk ereje nem fogy vele sokat s a te kardoddal, nemes Athelstane, meg többi emberünk erejével keresztül törjük magunkat, ha éppen húsz rabló áll is elibénk.

Mikor Rowena az útonállókat hallotta emlegetni, megréműlt egy kissé és sürgette, hogy úgy kell tenni, a mint gyámja javasolta. De Rebekka hirtelen fölemelkedve csüggedt helyzetéből, odament a szép szász herczegkisasszony elé, térdre borúlt a lova mellett s keleti szokás szerint megcsókolva Rowena köntösének szegélyét, könyörgött hozzá, annak az egy igaz Istennek nevére, a kit mindaketten imádnak, a Sinai hegyen való kijelentésre, a melyben mindketten hisznek, hogy szánja meg őket és engedje meg, hogy velük mehessenek.

— Nem magamért kérem, nem is szegény ősz apámért, mert hiszen tudom, hogy ha valaki bennünket bántalmaz, az a keresztények szemében csekély hibáúl, vagy éppen erényül tünik föl. És nem mindegy-e akár a városban, akár az erdőben, vagy a fenyéren támadnak meg bennünket? De oly valakinek a kedvéért kérlek, úrnőm, a ki drága sokaknak, drága még neked is, engedd, hogy ezt a beteget védelem alatt, jól és gondosan szállítsuk tovább. Mert ha őt érné baj, utolsó perczedet is a keserűség mérgezné meg azért, hogy megtagadtad azt, a mit kérek.

Az a nemes és ünnepélyes magatartás, a melylyel a leány beszélt, kettős súlyt adott szavának a szép szász úrihölgy előtt.

— A férfi agg és gyönge, — szólt gyámjához Rowena, — a hajadon ifjú és szép, barátjuk beteg és a halállal küzd, — ezért ha zsidók is, mi, mint keresztények, nem hagyhatjuk őket elveszni. Kérlek, rakass le

mindent a két málhás öszvérről s azt a terhet rakják a szolgák a háta mögé. A két öszvér aztán húzhatja a kerekekre tett hordágyat, az öreg ember és a leánya számára pedig van vezeték-lovunk.

Cedrik készségesen beleegyezett mindenbe, Athelstane pedig csak azt kötötte ki, hogy a zsidók ott lovagoljanak a csapat mögött, a hol Wamba, ha akarja, védelmezheti őket a disznósajt paizsával.

— Az én paizsom is ott maradt a bajvívó-téren, — felelt Wamba, — a mi megesett ma nálam derekabb lovaggal is.

Athelstane mélyen elpirult, mert hiszen őt is ez a sors érte a bajvíváskor; Rowena pedig, a kinek kedve telt benne, hogy jóvátegye a kérője szívtelen tréfáját, arra kérte Rebekkát nyájasan, hogy lovagoljon mellette.

— Az nem illenék, — felelt Rebekka büszke alázatossággal, — mert az én társaságom megalázó volna kegyes pártfogómra.

Ezalatt a készület villámgyorsasággal ment végbe, mert az a szó, hogy *utonállók*, mindenkit sietésre sarkalt s így szürkület táján még sokkal hatásosabb volt a szó. A sürgés-forgás közepette Gurthot is leszállították a lováról; ez aztán megkérte Wambát, hogy tágítson egy kicsit a kötelékein; mire a bolond, nyilván készakarva, olyan lazán kötötte meg a társa kezét, hogy ez könnyen kihúzhatta azt; mire aztán észrevétlenül beosont a bokrok közé és eltünt a sűrűségben.

Jó idő telt bele, míg észrevették, hogy hiányzik, mert úgy rendelték el, hogy Gurth majd valamelyik szolga mögé kap föl a lóra. Valamennyi azt hitte, hogy a másikuk lován ül, mikor pedig lassan kiderült, hogy sehol sincs, akkor már annyira közel álltak ahhoz, hogy a rablók megtámadják, hogy bizony nem sokat törődtek vele többé.

Az út most olyan keskenyre szorult, hogy kettőnél többen nem mehettek egy sorban, azonkívül csapinósan ereszkedni is kezdett az út egy kis mélységbe; ezt egy csúszamlós partú patak szelte át s a patakot törpe fűzfák szegélyezték. Cedrik és Athelstane belátták,

hogy itt még veszélyesebb volna szembe kerülniök valami támadó csapattal; de mivel valami nagy gyakorlata egyiküknek sem volt a hadviselésben, azt tartották a leghelyesebbnek, ha minél gyorsabban menekülnek innen. Mikor azonban éppen csak hogy átgázoltak a patakon a csapat felével, egyszerre csak ez a kiáltás riasztotta meg őket: — Fehér sárkány! — Fehér sárkány! — Szent György és boldog Anglia! Ez volt a szász utonállók rendes harczi kiáltása s csakugyan, egy pillanat alatt elölről, oldalt és hátúlról úgy körülvették a csoportot, hogy védekezésről jóformán szó sem lehetett. A zűrzavar pedig, a melyet a váratlan támadók megjelenése okozott, csak még nagyobbnak tüntette föl a számukat.

A két thánt jóformán egyszerre fogták el, még pedig mindakettőt jellemző körülmények közt. Mikor egy haramia Cedriket támadta meg, ez kikapta a tüszőjéből a rövid hajító-dárdát s jobban czélozva most, mint a hogy a szegény ebre czélzott, tisztára odaszögezte ellenfelét egy cserfa derekához. Ekkor a másik ellen fordúlva, kardját kapta ki s feje fölé emelte azt, de oly szilaj erővel, hogy a kard beleütközve egy faágba, kirepült a kezéből és Cedriket, a ki így fegyvertelenül állott, elfogták egy percz alatt s két-három ember lehúzta a lováról. Athelstane is melléje került fogolynak, de ezt akkor tették rabbá, mielőtt még csak egyszer is kihúzta volna a kardját.

A csatlósokat, a kiknek még a nehéz málha is útjában volt, úgy megzavarta a támadás, hogy azokat nagyon nem volt nehéz elfogni; Rowena, a ki a csapat közepén lovagolt, a zsidó, meg a leánya pedig a sor végén, hasonló sorsra jutottak.

Az egész csoportból egyedül Wamba menekült meg, a ki sokkal több bátorságot tanúsított, mint nem egy azok közül, a kik okosabbnak tartották magukat nála. Kikapta a kardot az egyik csatlós kezéből, a ki élhetetlenségében kihúzni is alig bírta, — aztán csapkodott vele maga körül, mint a veszedelem és megpróbálta, hogy nem szabadíthatná-e ki a gazdáját.

S mikor aztán, látva, hogy ez nem megy, elmenekült onnan, még akkor is sokáig habozott a bátor lelkü bolond, hogy ne menjen-e vissza megosztani a fogságot azzal, a kihez ő szintén ragaszkodott.

— Sokat hallottam, — beszélt magában, mikor már elmenekült onnan, — mennyire dicsérik a szabadságot, de azt szeretném tudni, mit kezdjen vele az ember, mikor megvan. Erre tanítson meg valami bölcs ember.

Alig, hogy e szavakat kiejtette, a bokrok közül egy hang óvatosan a nevén szólította: — Wamba! — s ugyanekkor egy kutya is elébe ugrott s ebben nem volt nehéz fölismerni Vitézt. — Gurth! — szólt vissza a bolond éppen olyan óvatosan és erre a homályból csakugyan odalépett elé régi kenyeres pajtása.

— Mi történt, — kérdezte Gurth, — mit jelent az a lárma és kardcsörgés?

— Hát csak olyan időszerű eset, — felelt Wamba. — El vannak fogva mind.

— Kik? — kérdezte Gurth türelmetlenül.

— Hát urunk, úrnőnk, aztán Athelstane, meg Hundebert és Oswald.

— Az Istenért, de hát hogy esett ez? És kik fogták el?

— Urunk nagyon is kész volt a harczban, Athelstane meg nem volt egészen kész, a többi egyáltalán nem volt kész. És rabjául estek egy csomó zöld zekés, fekete álarczos rablónak. Most ott hevernek össze-vissza a füvön, mint a vadalma, a mit a jószágnak rázol le a fáról. Nevetnék rajtuk, — folytatta a becsületes Wamba, — ha bírnék a sírástól. — S ezzel nem is folytotta vissza a könnyeit többé.

Gurthnak föllángolt az arcza. — Wamba, neked is van fegyvered; a szíved meg mindig jobban helyén volt, mint az eszed; — igaz csak ketten vagyunk, de két ember elszánt támadása nagyon sokat tehet; — gyere velem!

— Hova? És mivégre?

— Szabadítsuk ki Cedriket.

— De hiszen most hagytad el a szolgálatát.

— Az akkor volt, mikor jól ment a dolga. De most bajban van.

Mikor a bolond már indulófélben volt, hirtelen egy harmadik ember toppant mellékük s megállította őket. Ruhája és fegyvere után azt hihette volna róla Wamba, hogy ez is a támadók egyike, csakhogy ennek először is nem volt álarcza, aztán meg a vállán átvetett ezüst díszű szíj, az ezüstveretű kürt, meg kivált a férfi egész nyugodt, parancsoló magatartása nem sokáig hagyta őket kétségben a felől, hogy Locksley áll előttük, a ki ma az íjjlövésben olyan nehéz körülmények között is diadalt aratott.

— Mit jelent mindez? — kérdezte. — És ki az, a ki lövöldöz, foglyokat ejt és váltságdíjat szab ebben az erdőben?

— Megnézhetnéd a köntösüket közelebbről is, — felelt Wamba, — hogy ugyan a te fiaid ruhája-e az, mert hiszen úgy hasonlít valamennyitek egymásra, mint az egyik zöldborsó-hüvely a másikhoz.

— Majd meglátom mindjárt, — felelt Locksley, — de ha életetek kedves, el ne mozdúljatok innen, míg vissza nem térek. Ha szót fogadtok, nektek is javatokra lesz, a gazdátoknak is. — De várjatok csak, hadd legyek hozzájuk még hasonlóbb. Ezzel hirtelen leakasztotta nyakáról a díszes kürtöt és szíjjat, aztán a tollat is levéve kalapjáról, ezt mind Wambának adta át. Végre kivett a zsebéből egy fekete álarczot s még egyszer a lelkére kötve a két embernek, hogy el ne mozdúljanak, eltűnt előttük.

— Itt maradjunk, Gurth? — kérdezte Wamba, — vagy kereket oldjunk? Azt gondolom a magam bolond eszével, hogy a kinek így meg van mindene arra, hogy hirtelen rablónak öltözzék, az nem igen lehet becsületes ember.

— Hátha az ördög maga volna is? Már nekünk az se árthat. Ha csakugyan amazokhoz tartozik, eddig már rég jelt adott nekik és akkor a futásunknak semmi haszna sincs. Aztán meg, azt láttam én az utóbbi idők-

ben, hogy nem a kóbor útonálló még a legrosszabb fajta, a kivel az ember összeakadhat.

Locksley ekkor már ott volt ismét.

— Gurth barátom, most, hogy odamentem közéjük, megtudtam kinek az emberei és hová igyekeznek. Azt hiszem, attól nem kell félnünk, hogy bántsák a foglyaikat. Három embernek megtámadni egy nagy csapatot esztelenség, mert háborút látott emberek, a kik őröket állítottak, hogy minden közeledésről jelt adjanak. De bízom benne, hogy csakhamar olyan csapatot szedhetek össze, a mi aztán minden elővigyázatukat meghiúsítja. Ti mindketten a szász Cedrik szolgái, és azt hiszem, hű szolgái vagytok, Cedrik pedig az angol jogokért küzd. Nem is lesz híjával angol segítségnek most, hogy bajba került: azért most jertek velem, míg segítséget gyűjthetek.

Ezt mondva nagy léptekkel indúlt meg az erdőn keresztűl, amazok meg követték. Vamba most sem tudta szívelni sokáig a némaságot és így szólalt meg:

— Nekem úgy tetszik, hogy láttam elrepűlni azt a nyilat, a mely ezt a szíjat meg kürtöt szerezte neked, még pedig nem is volt olyan rég, mint a karácsony.

— Én meg megesküdném, hogy hallottam annak a derék vitéznek a hangját, a ki a nyilat ellőtte, — hallottam nappal is, este is; és a hold nem öregebb azóta három nappal.

— Derék barátaim, az, hogy én ki vagyok, mi vagyok, nem valami fontos dolog ebben a perczben. Ha sikerül gazdátokat megmentenem, akkor lesz okotok arra, hogy a legjobb barátnak tartsatok, a kivel csak közötök volt valaha. Hogy pedig ez-e a nevem, vagy az, tudok-e a nyillal bánni, vagy se, napvilágnál vagy holdvilágnál szeretek-e sétálni jobban, ez mind nem tartozik rátok s azért ne is fájjon a fejetek miatta.

— Már most benn van a fejünk az oroszlán torkában, — súgta Wamba Gurthnak; — próbáljuk kihúzni úgy, a hogy bírjuk.

— Csitt! Meg ne bántsd valami döre beszéddel s akkor hiszem, hogy mindennek jó vége lesz.

HUSZADIK FEJEZET.

Az erdőt, hogy homály lepé
Zord, néma őszi éjszakán,
A szent barát szent éneke
Nyomán derűsb lőn a magány.

Szót áhitatnak dal adott,
Szárnyát meg ez abban lelé
S madárként, mely napot köszönt,
Szárnyalt a dal fel, ég felé.

SZENT KELEMEN REMETÉJE.

Vagy három órai járás után lehetett az, hogy Cedrik két cselédje a titokzatos kísérővel együtt odaért egy kis tisztásra az erdőben. A gyepes rétség közepén óriási tölgyfa állott, görcsös ágait messze nyújtva minden irányban. A fa alatt négy-öt fegyveres hevert, míg egy másik őrt állott a holdvilágnál.

A léptek hallatára az őr tüstént jelt adott, mire a felriadt alvók talpra ugrottak, hogy íjjat feszítsenek. Hat nyil hegye meredt az érkezők elé, de e pillanatban látták csak, ki a Gurth és Wamba vezetője, mire rögtön leboesátották az íjjakat és Locksleyt pedig a tisztelet és ragaszkodás ezer jelével fogadták.

— Hol a molnár? — ez volt Locksley első szava hozzájuk.

— Úton Rotherham felé.

— Hány van vele? — kérdezte a vezér, mert Locksley valóban annak látszott.

— Hat. Jó zsákmányt remélnek, ha szent Miklós megsegíti őket.

— Helyes beszéd. Hát Allan-a-Dale merre van?

— Felment a Watling-útig, hogy bevárja a jorvaulx-i apátot.

— Derék, hát a barát?

— A cellájában.

— Magam is oda megyek. Oszoljatok szét és keressétek föl társaitokat. Szedjetek össze annyi fegyveres erőt, a mennyit tudtok, mert olyan vad nyomán vagyunk,

a mit érdemes lesz üldözni. Hajnalhasadtára itt legyetek ismét. — Hé, megálljatok! Csaknem elfeledtem a legfontosabbat. Kettő közületek vegye az útját Front-de-Boeuf vára, Torquilstone felé. Egy csapat lovag, a ki maskarát játszik a mienkhez hasonló ruhában, foglyokat ejtett az erdőn s azokat a várba viszik. Tartsátok szemmel őket s még ha elérnék is a várat előbb, semmint mi elegendő fegyverest szedhetünk össze, becsületünk kívánja, hogy megbüntessük, és találunk is rá módot. Kövessétek őket s a leggyorsabb közületek hozzon hírt amazoktól.

Ezek ígérték, hogy mindenben engedelmeskednek s csakugyan szélsebességgel tűntek el onnét. A vezér pedig, a kire Gurth és Wamba most már tisztelettel, sőt némi félelemmel nézték, megindúlt velük együtt a copmanhursti remete kunyhója felé.

Odaérve a holdfényes kis tisztásra, a hol a viharverte, de tiszteletet parancsoló kis kápolna állott, meg a remetelak, Wamba odasúgott Gurthnak: — Ha ez az ütött-kopott kunyhó valami tolvajtanya, akkor igaza van a közmondásnak, hogy: „mentül közelebb a templomhoz, annál távolabb az Istentől". És a csörgősapkámra mondom, azt hiszem, nem tévedek. Hallgasd csak, miféle fekete mise hangjai azok ott a kunyhóban.

S csakugyan a barát meg a vendége hatalmas tüdejük egész erejével fújták a régi bordalt:

Igyunk, igyunk, igyunk barátim,
Rövid az élet, örök a sír;
Ne nézz, ne nézz tehát előre,
Élvezd a jelent, vigadj és ne sírj!

— Teringettét, nem is rosszúl fújják, — szólt Wamba, a ki már ezalatt maga is velük dúdolt. — Hanem ki az ördög hitte volna, hogy egy csöndes remetelakból éjnek idején ilyen zsoltár hangzik ki?

— Akár én is, — felelt Gurth, — mert hisz a copmanhursti víg remetét jól ismerik ám már, miféle ember. Azt mondják, felit a vadnak, a mit itt elejtenek, az öli meg; az erdőkerülő már panaszt is tett a fölebbvalójánál és úgy beszélik, hogy lehúzzák a remetéről a csuhát, ha nem becsüli meg magát ezentúl.

Mialatt beszéltek, Locksley ismételt kopogását

végre meghallották odabenn, mert az ének hirtelen elhallgatott. — Az olvasómra mondom, — szólt odabenn a remete, megint valami eltévedt éjjeli vándor van künn. De nem szeretném, ha így találnának. Mindenkinek megvannak a maga ellenségei és lehetne még olyan fekete lelkű, rosszakaratú ember, a ki félremagyarázva azt, hogy én csak érted, a fáradt vándorért szedtem elő ezeket a frissítőket, — még dorbézolással vádolnának magamat is, a mi pedig oly távol van tőlem természetemnél, mint szent hivatásomnál fogva.

— Aljas rágalmazók, ha azzal vádolnak! Szeretném őket rendre tanítani. De igaz, szent atyám, hogy ellensége mindenkinek van s magam is sokat tudok ebben az országban is, a kikkel jobban szeretek a sisakrostélyom mögűl beszélgetni, mint födetlen arczczal.

— Akkor hát föl a vasfazékkal a fejedre, renyhe lovag, még pedig olyan gyorsan, a mennyire természeted engedi! Én meg addig elrakom a tülköket, meg az önkannát; — teringettét, ugyancsak a fejembe ment az, a mi előbb ezekben volt; reszket a kezem valamelyest, azért koczódnak a kupák úgy egymáshoz; jó lesz, ha elfojtjuk a hangját; azért énekeld velem együtt, azt a mit tőlem hallasz. Sose törődj a szavakkal, magam se igen tudom.

Ezzel belekezdett hatalmas hangon a *De profundis clamavi*-ba, ennek védelme alatt takarította el a kupákat, tömlőket. A lovag kaczagott, mialatt fegyverkezett és a mennyire bírt a nevetéstől, maga is bele-bele énekelt a gazdája zsoltárjába.

— Miféle ördögi vecsernyét tartotok ott benn? — kiáltott egy hang kívülről.

— Az ég bocsássa meg azt, a mit mondasz, vándor, — szólt ki a remete, a ki a maga lármájától, meg talán a feje zúgásától nem ismerte meg a hangot. — Térj más útra s Isten és szent Dunstan nevében, kérlek, ne zavard a magam és tisztelendő testvérem ájtatosságát.

— Bolond barát, — hangzott amannak a szava ismét; — nyiss ajtót Locksleynak.

— Nincs baj, minden jól van, — szólt erre a remete.

— Ki az? Tudnom kell.

— Hogy ki? Mondom neked, hogy jó barát.

— Lehet, hogy neked az, de tán nekem nem. Miféle jó barát?

— Erre nem olyan könnyű ám felelni. Miféle jóbarát? Hát . . . most jut eszembe, hogy ez ugyanaz a derék erdőmester, a kiről már beszéltem.

— Értem. Éppen olyan derék erdőmester, mint a milyen jámbor remete te vagy. De nyisd ki, mielőtt bedöntené az ajtót.

Mikor kívül először hangzott föl a lárma, a kutyák nyugtalan, vad ugatásba törtek ki, de azóta már fölismerhették a hangot, mert egészen megváltoztatva a viselkedésüket, lefeküdtek az ajtó elé és vinnyogva kaparták azt, mintha csak bebocsátásért könyörögtek volna a vándor számára. A remete sietve tárt ajtót, mire Locksley belépett két társával együtt.

— No barát, hát micsoda kedves vendéged érkezett? — kérdezte Locksley a lovagra pillantva.

— Rendünknek egy testvére, — felelt a remete; egész éjjel ájtatosságba voltunk merülve.

— Azt hiszem, a harczoló egyház híve, — felelt Locksley — s ott künn még többen is vannak olyanok. Hanem azt mondom neked, barát, hogy tedd le most az olvasódat és végy egy jó furkósbotot; szükségünk van minden fegyverforgató emberre. Hanem te, — szólt aztán, félreintve a barátot, — megbolondúltál, hogy befogadsz egy ismeretlen lovagot? Elfelejtetted törvényczikkeinket?

— Ismeretlen? — felelt a barát vakmerően. — Hisz úgy ismerem, mint a házam küszöbét.

— Mi a neve?

— A neve; — hát — Scrabelstone Antal lovag. No bizony, mintha én leülnék inni olyannal, a kinek még a nevét sem tudom.

— Többet ittál, mint kellett volna, barát és attól tartok, fecsegni is többet fecsegtél el.

— Derék vitéz, — szólt most a lovag odalépve, — ne haragudjál a házigazdámra, azért hogy részesített abban a vendégszeretetben, a mire rákényszerítettem volna, ha jószántából meg nem adja.

— Rákényszerítettél volna? — pattant föl a remete. — Csak várj, a míg fölcserélem a csuhámat a zöld zekével, és ha nem verek tizenkettőt a sisakodra a buzogányommal, ne legyek se jóravaló remete, se jóravaló katona.

Mialatt ezt mondta, hirtelen lehányta magáról a csuhát és ott áll a lovag előtt testhez álló fekete, csíkos szövetű ujjasban és rövid nadrágban; aztán hirtelen magára öltötte a zöld zekét meg a zöld szárharisnyát.

— Kapcsold csak be ezeket rajtam, — szólt Wambához — és megjutalmazom a fáradságod egy kupa máslással.

— Köszönöm, — felelt Wamba, — de nem gondolod-e, hogy vétkezem, ha segítek abban, hogy szent remetéből bűnös katonává változzál.

— Sose félj. A zöld zekém bűneit majd meggyónom a szürke csuhámnak és aztán minden jó lesz.

— Amen, — felelt a bolond. — Az abaposztónak darócz a gyóntatója és ráadásúl az én felemás köntösömet is föloldozhatnánk minden bűntől.

Mialatt így beszéltek, Wamba segített bekapcsolni azt a sok kapcsot meg befűzni a zsinórt abba a sok apró hurokba, a mi a hosszú zöld szárharisnyát a rövid zöld ujjashoz csatolta.

Ezalatt Locksley a lovagot hívta félre és így szólt hozzá: — Ne tagadd, lovag, te vagy az, a ki az angolok javára döntötte el a bajvívást Ashbyban a második napon.

— S ha az vagyok, vitéz?

— Akkor azt hinném rólad, hogy — a gyöngébb párt jóakarója vagy.

— Minden igazi lovagnak ez volna a kötelessége, — felelt a fekete lovag; — s én nem is szeretném, hogy valaki mást gondoljon rólam.

— Én azonban azt remélem, hogy éppen olyan igaz angol vagy, mint a milyen igaz lovag, mert az, a miről most van szó, kötelessége ugyan minden becsületes embernek is, de első sorban minden igazi angolnak.

— Nem találsz senkit, a kinek Anglia és az angolok java inkább a szívén feküdnék, mint nekem.

— Szívesen elhiszem, mert az országnak sohasem volt nagyobb szüksége azokra, a kik szeretik, mint most. Elmondok neked egy vállalkozást, a miben, ha olyan vagy, a milyenek látszol, derekas kötelességet teljesíthetsz. Egy csapat gazember, olyanoknak öltözve, a kik náluk sokkal derekabbak, hatalmukba kerítették Cedriket, a szász thánt, a gyámleányát meg Conings-burgh urát, Athelstanet és elhurczolták Torquilstoneba. Mint lovagot és mint angol embert kérdezlek tehát, segítesz-e a megszabadításukban?

— Lovagi fogadalmam kötelez reá, hogy segítsek, — de azt mégis szeretném tudni, ki vagy te, a ki segítségemet kéred?

— Én névtelen ember vagyok, de barátja hazámnak és azoknak, kik szintén barátjai. Ezzel egyelőre be kell érned, annál is inkább, mert magad is ismeretlen óhajtasz maradni. De azt hidd el, hogy az én adott szavam is olyan szent, mintha arany sarkantyút viselnék.

— Készséggel elhiszem. Eleget vizsgáltam az emberarczot arra, hogy olvasni tanúljak belőle. A tiedből becsület és határozottság látszik. Nem kérdezek hát semmit, hanem segítek s ha végrehajtottuk, a mi előttünk áll, azt hiszem, mint jó ismerősök válunk el.

Wamba ezalatt teljesen felöltöztette a barátot s ez most odalépve emezekhez, már csak a kész egyezséget hallotta. — Új szövetségest is szereztünk? — szólt most Wamba Gurthoz. — De remélem, a lovag vitézsége igazibb ércz, mint a remete buzgósága, meg az erdőmester tiszta keze, mert nekem úgy tetszik, hogy ez a Locksley épp olyan született vadorzó, mint a milyen képmutató korhely a barát.

— Hallgass, Wamba, — felelt Gurth; — lehet, hogy úgy van, de hitemre, ha a szarvas ördög maga ajánlaná segítségét arra, hogy Cedriket, meg Lady Rowenát megmentsük, nem tudom, lennék-e olyan jó keresztény, hogy azt mondjam neki, kotródjék előlem.

A barát most már föl is fegyverkezett kardda!, pánczéllal, volt puzdrája, íija, a vállán pedig egy hatalmas, kétkezes pallos. Megindúlt a többiek élén, s mikor

bezárta maguk mögött az ajtót, eldugta a kulcsot a küszöb alá.

— Képes vagy ma jól szolgálni, barát, — kérdezte Locksley, — vagy kótyagos még a fejed?

— Egy korty a szent Dunstan kútjából úgy kiveri belőle a kótyagosságot, hogy no. Talán czifrázom egy kicsit még a lépést, de majd meglátod, hogy annak is vége lesz mindjárt.

Ezzel odalépett a kőmedencze mellé, a melyben a lecsurgó víz hólyagokat verve, fehéren csobogott a holdfényen; — lehajolt és olyan hatalmasat húzott a vízből, mintha az egész forrást ki akarta volna inni.

— Mikor volt az ideje, hogy ennyi víz ment le a torkodon, szent atyám? — kérdezte a fekete lovag.

— Nem, azóta, hogy egyszer a tömlőm léket kapott és kiszivárgott belőle minden, úgy, hogy aztán a pátrónusom kútjára fanyalodtam, — felelt a remete, a ki ekkor két kezét és a fejét is belemerítette a medenczébe s ezzel egyszerre lemosta magáról az éjjeli dorbézolás minden bágyadtságát.

Így fölfrissülve és kijózanodva, a remete megkapta a vállára vetett óriási kardot és úgy pörgette meg három újjal, mintha nádszál lett volna, miközben így kiáltott: Hol vannak azok a gazemberek, a kik el mernek ragadni egy leányt akarata ellenére? Vigyen el az ördög, ha szembe nem szállok tizenkettővel egy magam.

— Így beszél egy szent remete? — kérdezte a fekete lovag.

— Sose remetézz engem. Csak addig vagyok remete, míg a csuhám a nyakamban van. Ha egyszer a zöld zekét felöltöm, iszom, káromkodom, udvarolok csakúgy, mint akármelyik vidám erdésze a nyugati járásnak.

— Jó, jó, de azért ne lármázz, — szólt Locksley. — Akkora lármát csapsz, mint egy egész barátkolostor, ünnepelőtti este, mikor az apát úr már lefeküdt. Gyerünk, gyerünk, össze kell szedni a fegyvereseinket, úgyis elég kevés lesz az, ha arról van szó, hogy a Front-de-Boeuf kastélyát kell ostromolni.

— Front-de-Boeuf volna hát az, a ki a király or-

ságútján támadja meg a király alattvalóit? Hát tolvaj, gyöngék elnyomója lett belőle?

— Mindig is a gyöngék elnyomója volt, — felelt Locksley.

— Tolvajnak meg, — folytatta a barát, — még csak olyan becsületes tolvaj sincs, mint bármelyik, a kit ismerek.

— Eredj előre, barát, — szólt Locksley, — jobb lesz, ha vezetsz bennünket a találkozás helyére, a helyett, hogy arról beszélj, a mit jobb elhallgatni, a tisztességnél meg az okosságnál fogva is.

HUSZONEGYEDIK FEJEZET.

Oh, mennyi óra s év tűnék azóta,
Hogy ember űlt ez asztal szélinél
S lapján hogy mécs vagy lámpa csillogott,
Miként ha most is hallanám fölöttem —
Letűnt időknek tompa mormolását
E boltívek közt, mint szavát azoknak,
Kik immár rég a sírban porlanak lenn.

ORRA TRAGOEDIÁJA.

Mialatt ezek a foglyok megszabadításáról gondolkoztak, a rablók sietve hurczolták azokat oda, a hova el akarták rejteni. De a sötétség hirtelen lepte meg őket és úgy látszott, hogy a martalóczok nem valami jól ismerték az utat. Egyszer-kétszer hosszabb időre is kénytelenek voltak megállni, majd vissza kellett térniök jó darabon, hogy megleljék az elveszített útat. Már a kora nyári hajnal is föltetszett, s még mindig nem voltak benne biztosak, hogy jó irányban mennek-e. De most, a világossággal a bizalom is visszatért és ekkor meggyorsított léptekkel haladtak előre, mialatt a csapat két vezére közt ez a párbeszéd folyt le:

— Most már ideje lenne, Sir Maurice, hogy elhagyj bennünket, — szólalt meg a templárius, hogy a titokzatos történet másik részét is előkészíthesd. Most már majd a szabadító gyanánt kell megjelenned.

— Jobbat gondoltam, nem hagylak el addig, a míg a zsákmány nincs biztonságba helyezve Front-de-Boeuf kastélyában. Ott állok majd Lady Rowena elé valódi mivoltomban s arra kérem, nézze el őrült szenvedélyemnek azt a vakmerőséget, a melyet elkövettem.

— És mi birt arra, hogy tervet változtass, De Bracy?

— Az nem tartozik reád.

— De remélem, lovag, nem abból ered, hogy bizalmatlanságot táplálsz az én becsületes eljárásom iránt, úgy a mint azt Fitzurse akarta beléd verni?

— A mit gondolok, azt megtartom magamnak. De azt mondják, hogy az ördög a markába nevet, ha egyik tolvaj meglopja a másikat, azt pedig tudod, hogy ha nem nevetne, hanem tüzet meg kénkövet okádna, egy templáriust az sem térítene el a szándékától.

— Sem a szabad bajtársak vezérét attól, hogy egy igaz barátjáról és fegyvertársáról olyan méltatlanságot tegyen föl, a milyent maga követ el mások ellen.

— Ez mind hasztalan beszéd, — felelt De Bracy, — elég, ha annyit mondok, hogy ismerem a templárius erkölcsöket és nem adok alkalmat neked arra, hogy elüsd a kezemről azt a szép zsákmányt, a melyért annyit koczkáztattam.

— Nevetséges, — felelt a templárius, — mitől félsz? Ismered a rend nőtlenségi fogadalmát.

— Hogyne, és azt is, hogy ezt mi módon tartják meg. Eh, a „galanteriának" nagyon szabad értelmezése van Palesztinában és ez a mostani eset olyan, hogy nem akarom a lelkiismeretességedet próbára tenni vele.

— Halld meg tehát a valóságot. A te kékszemű szépséged engem nem nagyon érdekel. Hanem van ott egy másik, a ki jobban az én ízlésemre való.

— Hogyan? A szolgáló leányához aláznád le magad?

— Nem, lovag, — felelt a templárius gőgösen. — De a foglyok közt van olyan, a ki csak olyan szép, mint a te zsákmányod.

— A szentekre, a zsidó leányt érted? — kiáltott De Bracy.

— S ha azt értem, ki mond ellent?

— Senki, a kit ismerek, ha csak a saját szűzességi fogadalmad nem, vagy a lelkiismeret szava, hogy zsidó leánynyal ne kezdj ki.

— A mi a fogadalmamat illeti, az alól a Nagy Mester fölmentést adott. A lelkiismeretem meg? A ki háromszáz szaraczént leölt, annak nem szükséges minden apróságot úgy felszámítania, mint a falusi kis leány teszi, a ki először megy gyónni nagypéntek előtt.

— Magad tudod legjobban, mit tehetsz meg, — felelt De Bracy. — De esküt mertem volna tenni, hogy gondolatban inkább a vén zsidó pénzes zsákjával foglalkozol, mint a leánya fekete szemével.

— Tetszhetik nekem ez is, meg amaz is; aztán meg a zsidó csak félzsákmány. Annak a kincseit Front-de-Boeuf-fel kell megosztanom, mert a kastélyát az sem adja ám át erre a czélra csak úgy, egy „Isten fizessé"-ért. Valami nekem is kell, a mi kizárólag az én zsákmányom legyen ebből a martalócz-hadjáratból és én a szép zsidó leányt néztem ki a magam jutalma gyanánt. No és most, hogy tudod, miképp áll a dolog, talán visszatérsz a régi tervhez? Látod, hogy tőlem nincs mit tartanod.

— Nem, nem, már én csak itt maradok a zsákmányom közelében. Mindaz, a mit mondasz, nagyon igaz, de én nem nagyon szeretem a Nagymestertől kapott fölmentés gondolatát, meg azokét a kiválóságokét, a melyeket háromszáz szaraczén legyilkolásával szerez az ember. Nagyon is nagy jogod van a bocsánatra, hogy túlságos lelkiismeretes légy az apró bűnökben.

Mialatt ez a párbeszéd folyt, Cedrik azon igyekezett, hogy két őrétől kicsikarjon valamit arra nézve, hogy kicsodák és mit akarnak velük. Angol emberek vagytok — mondta nekik — s mégis úgy csaptok le honfitársaitokra, mintha csak normannok lennétek. Szomszédjaim volnátok vagy mi és így barátaim is, mert hiszen nincs angol szomszédom, a kinek oka lenne rá, hogy más legyen, mint barátom. Még azok is, a kiket utonállásért megbélyegeztek, éltek a pártfogásommal, mert szántam a nyomorúságukat és átkoztam azokat, a

kik zsarnokilag elnyomták. Mit akartok hát velem? S mire való ez a támadás? Rosszabbak vagytok a vadállatnál és most még abban is azokat utánozzátok, hogy meg se szólaltok?

De hiszen beszélhetett Cedrik! Volt azoknak elég okuk arra, hogy némák maradjanak. Gyorsan haladtak, megállás nélkül hurczolva a foglyokat magukkal, míg végre most egy óriási kettős fasor végén megpillantották Torquilstonet, Front-de-Boeuf Reginald mohos kastélyát. Nem volt valami igen nagy terjedelmű, mert csak egy nagy vártornya volt; ezt a donjont vették aztán körül a csekélyebb magasságú épületek s ezeket övezte körül a belső várudvar. A külső várfal mentén sánczárok húzódott s ezt egy közeli patak töltötte meg vízzel. Front-de-Boeuf olyan sokszor állott ellenséges lábon a szomszédjaival, hogy tanácsosnak látta a várat mindenütt megerősíteni tornyokkal. A sánczárkon keresztül volt verve a várhíd s ezt minden sarkán apró tornyok tartották megerősítve.

A mint Cedrik látta a mohlepte szürke tornyok érczteto̊it megcsillanni a napfényben és a mint megismerte Front-de-Boeuf kastélyát, azonnal világosabban kezdett látni arra nézve, hogy mi az ő szerencsétlenségük oka.

— Most már látom, — mondta, — hogy igazságtalan voltam az erdők haramiáihoz, mikor azzal gyanúsítottam őket, hogy ilyen utonállók is tartozhatnak közéjük, mint ti vagytok, pedig akkor akár a cserjésben tanyázó rókát is összetéveszthetném Franciaország vérengző farkasaival. Beszéljetek, kutyák, az életem vagy a pénzem az, a mire a gazdátok éhezik? Vagy talán már az is sok, hogy két szásznak, a nemes Athelstanenak meg nekem földje van abban az országban, mely nem régen még tisztán a mi fajunkat uralta. Végezzetek hát ki és fejezzétek be zsarnok munkátokat azzal, hogy az életünket is elveszitek, mint a hogy elvettétek a szabadságunkat. Ha a szász Cedrik már nem szabadíthatja meg Angliát, akkor szívesen meghal érte. De mondjátok meg zsarnok uratoknak, csak arra kérem, hogy Lady Rowenát bocsássa el becsülettel és biztonságban. Hiszen nő

és így nem kell tőle félnie, bennünk pedig úgy is kihalnak mindazok, a kik készek harczolni az ő ügyeért.

A csatlósok azonban erre sem feleltek egy árva szót sem s e közben a csapat már odaért a vár kapujához. De Bracy háromszor fújt bele a kürtjébe, mire fönn a várfokon az ijjászok, kik rögtön észrevették a közelgő csapatot, siettek, hogy a felvonó hidat leeresszék.

Az őrök ekkor egy terembe vezették a foglyokat s itt valami ennivalót adtak eléjük, de ebből Athelstane kivételével senki sem bírt enni. Sőt még hitvalló Edward sarja sem élvezte az izletes harapni valót nyugodtan, mert csakhamar tudtukra adták, hogy a hova elzárják őket, ott el lesznek választva Rowenától. Hiába volt minden ellenkezés, azt parancsolták nekik, hogy lépjenek be egy nagy terembe, a mely alacsony, nehézkes szász oszlopokon nyugodott s olyan volt, a milyent legrégibb monostoraink legrégibb részeiben még látunk itt-ott ebédlő vagy levéltár gyanánt.

Lady Rowenát csakugyan elválasztották a többitől s bár udvariasan, de határozottan azt kívánták, hogy kövesse őket egy távoli terembe. Rebekkát ugyanez a félelmes megkülönböztetés érte, mindamellett, hogy atyja könyörgött nekik s végső szorúltságában még pénzt is ajánlott, hogy ne szakítsák el tőle a leányát.

— Hitetlen nyomorúlt, — felelt az őrök egyike, — majd ha meglátod a magad vermét, nem kívánod, hogy a leányod is olyanban legyen. — S ezzel az öreg zsidót is elhurczolták, egészen más irányba, mint a hova a többieket vitték. A csatlósokat megmotozták és elvettek tőlük minden fegyvert. Elcsuktak a gazdáiktól minden cselédet a várnak egy külön részébe és Rowenának még azt a vigasztalást sem engedték, hogy legalább Elgitha ott maradjon mellette.

A szász törzsfőket, — mert figyelmünket először ezek sorsára fordítjuk, — odavitték, a hol most az őrszoba volt, noha azelőtt ezt használták a vár főcsarnoka gyanánt. De most, az utóbbi időben erre a czélra használták, mióta a várúr, más egyéb olyan változtatás között, a mivel vára szépségét, czélszerűségét akarta nevelni, új, pompás ünnepi csarnokot is építtetett. Ezt

már karcsúbb, díszesebb oszlopok emelték s egészben véve azzal a fejlettebb izléssel volt megalkotva, melyet a normannok vittek be az építészetbe.

Cedrik szilaj, felháborúlt haraggal járt a teremben föl s alá a jelenen és a multon gondolkozva, míg társa a bölcsek türelme helyett a maga egykedvűségétől kért vigaszt és csakugyan ez meg is mentette mindentől, kivéve itt-ott a kényelmetlenségen való bosszankodást: de még ezt is olyan mérsékelten érezte csupán, hogy szólni is csak akkor szólt, ha Cedrik szenvedélyes szavaival hozzá is fordúlt néha.

— Igen, — szólalt meg egyszer Cedrik, félig önmagához, félig Athelstanehoz beszélve, — itt volt, ugyanebben a csarnokban, hogy atyám együtt lakomázott Torquil Wolfgangerrel, mikor ez a szerencsétlen, hős Haroldot vendégelte. Harold akkor indúlt a norvégok ellen, mert ezek a lázadó Tostival egyesültek. Itt történt, mikor Harold azt a nagylelkű választ adta lázadó testvéröcscsének. Apám sokszor beszélte el nekihevülve a lelkesedéstől. Tosti követjét bebocsátották, mikor ez a nagy szoba alig tudta magába fogadni a nemes szász törzsfők seregét, a kik a vérszínű bort itták az asztal körül.

— Reménylem, — szólt közbe Athelstane, a kire a beszédnek ez a része mégis tett egy kis hatást, — hogy dél körül majd csak küldenek föl egy kis bort meg ebédet; hisz alig volt időnk reggel egy harapásra; és én sohasem eszem igazi étvágygyal mindjárt a lovaglás után, noha az orvosok azt ajánlják.

Cedrik azonban folytatta az előbbi történetet, mintha társa szavát észre sem vette volna.

— Tosti követe belépett tehát és a mint megállt, nem hozta ki a sodrából a szász urak sötét tekintete. Keresztül ment a termen, míg végre ott állt meg bókolva Harold király trónja előtt: — Mit nyerne öcséd, Tosti, uram király, ha fegyvereit lerakva békét kérne tőled? — Testvéri szeretetet és Northumberland virágzó herczegségét, — felelt a nagylelkű Harold. — És ha Tosti elfogadja a feltételeket, — felelt a követ, — milyen földet jelölsz ki hű szövetségesének, Hardrada norvég ki-

rálynak? — Hét lábnyi hosszú területet angol földön; vagy mivel úgy mondják, hogy Hardrada olyan szálas, talán megtoldhatjuk a hét lábat még tizenkét hüvelykkel, — felelt nemes haragjában Harold király. — Felharsant az éljen és zúgott a termen át, s megtöltötték a tülköket, kupákat a norvég ellenségért, a ki mielőbb birtokába jut majd az angol földnek.

— Én is ittam volna rá, — szólt Athelstane, — mert a nyelvem már igazán a szám padlásához tapad.

— Az elképedt követ, — folytatta Cedrik, noha a társa nem árult el valami nagy érdeklődést, — megvitte Tostinak és társának a mélyen sértett testvér izenetét. Ekkor történt aztán, hogy York távoli tornyai és a Derwent véres hullámai látták azt az öldöklő csatát, a melyben kétségbeesett küzdelem után Hardrada is, Tosti is elestek tízezer vitéz társukkal együtt. Ki hitte volna, hogy ugyanazon a dicső napon ugyanaz a szél, mely a diadalmas szász lobogókat lengette, azokat a vitorlákat is dagasztotta, melyek a normannokat Sussex szerencsétlen partjaira hozták? Ki hitte volna, hogy néhány nap múlva Haroldnak magának sem lett több birtoka előbbi királyságából, mint a mennyit haragjában a norvég ellenségnek jelölt ki? És oh, ki hitte volna, hogy te, a dicső Harold ivadéka, meg én, a kinek atyja nem a legrosszabb védelmezője volt a szász koronának, itt leszünk, mint foglyai az aljas normannoknak, ugyanazon csarnokban, a hol őseink hajdan diadalmasan lakomáztak.

— Biz ez elég szomorú, de remélem, nem követelnek túlságos nagy váltságdíjat. Aztán meg éhen veszteni csak nem kívánnak, bár a dél is elmúlt már és még semmi készületet sem látok. Nézz föl az ablakra, nemes Cedrik és itéld meg a napsugarakból, hogy nem áll e már a nap is a delelőn.

— Lehet, de én nem nézhetek arra a rácsos ablakra a nélkül, hogy egészen másra ne gondoljak, mint e pillanatnyi nélkülözésre. Mikor azt az ablakot csinálták, akkor még a mi őseink nem tudták, hogy kell az üveget fujni meg festeni. Wolfganger atyja, a maga nagyravágyásában, már elhivatott ide egy normandiai mestert, hogy az ilyen újfajta díszszel lássa el a házat, azzal a

díszszel, a mely az Úristen aranyfényű napvilágát szivárványszínű szilánkokra töri. Az idegen szegényen jött ide, alázatosan csúszva-mászva; és kész volt kalapot emelni a ház utolsó benszülött szolgája előtt is. És mikor hazament, gőgösen távozott, elkényeztetve, dúsan; s otthon aztán elmondta, hogy a szász urak milyen gazdagok és milyen meggondolatlanok. Oh, Athelstane, esztelenség volt ez; mintha csak gyanították volna vitéz őseink, hogy mi lesz a vége az ilyennek, híven ragaszkodtak a régi egyszerűséghez. De mi, mi már barátainkká, bizalmas szolgáinkká fogadtuk a normannokat, mielőtt a háború kitört volna; kölcsön kértük művészeiket, elfordúlva őseink egyszerűségétől és így elpuhított bennünket a normann műveltség, elvette az erőnket, mielőtt még a normannok fegyverei elvették volna. Hej, jobb volt a régi egyszerű étel, békében elköltve, mint a mostani fényűző körömfaladékok, a melyek az idegen hódítók szolgaságába hajtottak bennünket.

— No én most akármilyen egyszerű ételt is hajlandó lennék fényűzésnek tartani; — és igazán csodálkozom rajta, nemes Cedrik, hogyan birod a régi idők dolgait olyan híven elmédben tartani, mikor a jelen perczről, az ebéd idejéről is megfeledkezel egészen.

— Hiába való vesződség másról beszélni előtte, mint a mi az étvágyával függ össze, — dörmögött magában Cedrik. — Mintha a Hardicanute lelke költözött volna beléje és egyedüli öröme az, hogy tömje magát és egyre többet kívánjon. Oh, miért is kell ilyen délczeg alakban olyan röghöz kötött léleknek lakoznia? Oh, hogy Angliának új életre támasztása ilyen tökéletlen sarokkapcson fordúljon meg. Ha Rowenával egyesül, annak a nemes, nagy lelke még tán fölébreszthetí ebben is azt, a mi lomhán szunnyad benne. De hogyan történjék meg ez, míg mindannyian fogva vagyunk és ki tudja, nem az juttatott-e már is a vad martalócz kezébe, hogy megérezték ösztönszerűen, milyen veszélyt rejthet a mi szabadon maradásunk az ő bitorló népük hatalmára.

Mialatt Cedrik egészen elmerűlt a bús emlékekbe,

* Hardicanute vagy Harthacanute, a dán dinasztiából való angol király (1040—1042), a ki az ivásba halt bele.

kinyílt az ajtó és egy főétekfogó jelent meg rajta, kezében ismeretes hatalmi jelvényével, a fehér pálczával. Utána négy szolga lépett be gazdagon megterített és megrakott asztalt hozva. Az ételek illata tüstént kiengesztelte Athelstanet mindazért, a mit kiállott. Az inasok, a kik az asztalnál szolgáltak, valamennyien álarczot és egész alakjukat beburkoló köpenyt viseltek.

— Miféle maskara ez, — kiáltott rájuk Cedrik, — vagy tán azt hiszitek, nem tudjuk, kinek a foglyai vagyunk, ha egyszer idehoztatok uratok házába? Mondjátok meg neki, — folytatta Cedrik, a ki örömmel ragadta meg az alkalmat arra, hogy megkezdje az alkudozást a kiszabadulásra, — hogy Front-de-Boeuf Réginaldnak semmi más oka nem lehet arra, hogy bennünket fogva tartson, csak az, hogy ily módon is szerezzen még valamit a kincseihez. Mondd meg neki, hogy engedünk a kapzsi kívánságnak, mint a hogy azt egy valódi rablóval szemben is teszi az ember. Nevezze meg, mennyi váltságdíjat kíván és megkapja, ha hatalmunkban áll, hogy megadjuk.

A főétekfogó nem felelt, csak fejet hajtott Cedrik előtt.

— S mondd meg Sir Reginaldnak azt is, — tette hozzá Athelstane, — hogy ezennel párviadalra hívom, életre-halálra s lovon vagy gyalog egyaránt kész vagyok vele kiállani kiszabadulásunktól számítva egy héten belül s ha lovag, ezt nem fogja visszautasítani.

— Átadom a lovagnak a kihívást, — felelt amaz, — addig pedig ebédeteknél hagylak.

Athelstane kihívása nem valami nagy lovagi méltósággal hangzott, mert éppen egy jókora falat volt a szájában s minthogy ezzel is küzdött, még lassabban ment az egész, mint a hogy már az Athelstane habozó természete miatt amúgy is ment volna. Igy aztán az egész kihívás ellanyhúlt egy kicsit. De Cedrik azért mégis az Athelstane ébredező akaraterejét látta hajnalodni benne s annál nagyobb örömmel üdvözölte, mert mi tagadás benne, Athelstane közömbössége már kezdte kihozni a türelméből Cedriket, bármekkora volt is a származása iránt való hódolat a thán szívében. Mikor azonban mele-

gen rázta meg az ifjabbik főúr kezét, egy kicsit megint csak el kellett kedvetlenednie, mert ez azt mondta, hogy kiállna ő már tizenkét Front-de-Boeuffel is, ha ezzel siettethetné a szabadulását egy ilyen nyomorúlt odúból, a hol annyi fokhagymát tesznek a lencsébe. Cedrik azonban e visszaesés ellenére is leült Athelstane-nal szemben s ekkor kiviláglott, hogy ha könnyű volt is a délről megfeledkeznie addig, míg az ételnek híre-hamva sem volt, de azért a terített asztal mellett meg tudta mutatni, hogy a szász, öröklött istenáldotta étvágy is csorbítatlanúl szállott reá az ősök minden más egyéb sajátságával együtt.

A foglyok azonban nem sokáig élvezhették az ebédet zavartalanúl, mert figyelmüket egyszer csak az vonta magára, hogy kívülről háromszoros kürtszó harsant meg, még pedig olyan erővel, mintha a mesebeli királyfi kürtje lett volna az elvarázsolt kastély előtt, melynek aztán hídja, tornya mind romba hullott e hang hallatára. A szászok felugrottak az asztaltól, hogy az ablakhoz siessenek. De mily nagy volt csalódásuk, mikor azt látták, hogy az ablakok csak a várudvarra nyílnak, míg a kürtszó a külső falakon túlról jött. De úgy látszik, hogy odakünn sem vehették a jeladást félvállról, mert udvaron, tornáczokon tüstént nagy lótás-futás keletkezett a hallatára.

HUSZONKETTEDIK FEJEZET.

Leányom! Oh, aranyaim, — leányom
... Oh, keresztény aranyaim.
Igazságot... aranyaim, leányom!
A VELENCZEI KALMÁR.

Hagyjuk a szász törzsfőket visszatérni asztalukhoz, hogy befejezzék a megzavart ebédet, mikor a ki nem elégített kiváncsiság izgalmától hozzá tudtak fogni ismét és nézzük meg Izsákot a maga sokkal nehezebb rabságában. A szegény zsidót nagy hirtelenséggel lökték le a vár tömlöczébe, a mi jókora mélységben volt. Nyirkos, talajvizes földjének az volt a magyarázata, hogy a töm-

löcz alacsonybb szinvonalon volt még a sánczároknál is. Világosságot egyedül két-három olyan keskeny ablakrésen keresztül kapott a tömlöcz, a melyek sokkal magasabban voltak, semhogy a kezével elérhette volna. Még fényes nappal is csak gyér világosság szűrődött be ide s az így támadt szürkület pedig sötét éjszakának adott helyet a tömlöczben jóval azelőtt, hogy künn a várban élőktől már elbúcsúzott volna az áldott nap. A nyirkos falakról békók, kézbilincsek csüggtek le, az azelőtti foglyoké, a kiknél attól tartottak, hogy meg akarnak menekülni; és az egyik pár lábszorító vasgyűrűben két csont porladozott; látszott rajta, hogy emberi lábszárcsont. Valami szerencsétlen foglyot nemcsak hogy itt hagytak elpusztúlni, hanem csontvázzá is itt enyészett a holtteste.

A rémítő hely egyik végében nagy tűzhely állott s ennek széntartó rácsa fölött nagy vasrudak feküdtek vízszintesen elhelyezve. Rozsdás volt ez is valamennyi.

A hely egész borzalmas volta bátrabb szívet is megfélemlített volna, mint az Izsáké; — de azért a vén ember aránylag talán nyugodtabb volt a valósággal szemben álló veszedelem perczében, mint az olyan ijedelmek közt, melyeket még nem látott tisztán. A vadászok mondják, hogy a nyúl több halálfélelmet áll ki azalatt, míg a kutyák üldözik, mint akkor, mikor már a körmük között van. Talán így lehetett ez a zsidókkal is ez időtájt; mikor már az maga, hogy lépten-nyomon okuk volt a félelemre, jóformán előkészítette őket a kegyetlenkedésnek minden eshetőségére, úgy, hogy bármi következett is be, a meglepetésnek azt az érzését már nem hozhatta magával, a melytől a félelemnek legbénítóbb hatása származik. Izsákkal sem először történt, hogy ilyen körülmények közé jutott volna. Volt tehát már tapasztalata is, meg volt reménye is arra, hogy talán majd megint elmenekül úgy, mint előbb. És mindenekfölött meg volt benne is fajának az a hajthatatlan makacssága és törhetetlen elhatározása, a mit a zsidók annyiszor tanusítottak a legnagyobb veszély és méltatlanság közepett is, a nélkül, hogy meghajoltak volna az előtt, a mit zsarnokaik kívántak tőlük.

A szenvedőleges ellenállás ilyen hangúlatával ült ott Izsák, a tömlöcz egyik sarkában, palástját maga alá szedve, hogy tagjait úgy, a hogy, megóvhassa a nyirkos földtől. Összekulcsolt kezével, ősz hajával, prémes palástjában és kucsmájában ott a gyér világosságú ablak alatt, olyan volt, hogy tanulmányúl szolgálhatott volna Rembrandtnak, ha ugyan élt volna a nagy festő már e korban. A zsidó úgy maradt mozdulatlanúl, közel három óra folyásáig, mikor egyszerre léptek zaja hallatszott künn a lépcsőn. A zár nyikorgott, az ajtósarkak éles horzsolódással fordúltak meg s ekkor ott állott a küszöbön Front-de-Boeuf Reginald, a templáriusnak két szaraczén szolgájával.

Szálas, megtermett férfi volt az a lovag, a kinek egész élete külső háborúk és belvillongások, meg magáncsatározások között telt el. Nem egyhamar riadt volna vissza valamitől, ha azzal a hűbéri birtokát, vagyonát növelhette. Ez a pénz-sóvárság ki is volt arczán fejezve más szilaj és alacsony szenvedélylyel együtt. A sebhelyek, melyekkel arcza össze-vissza volt barázdálva, más arczon talán a vonzalom és tisztelet érzését keltették volna, mint a mi a hősiességet meg is illeti, de itt csak vadabbá tették az egész arczot s növelték azt a félelmet, a melyet a lovag egyénisége amúgy is keltett. A báró testhez álló bőrujjast viselt, mely jól ki volt dörzsölve és meg volt rongálva a pánczéling nyomásától, a mi alatt rendesen viselni szokta. Fegyver nem volt nála, csak egy tőr volt az övén baloldalt, mintha ellensúlyozni akarta volna azt a nagy csomó rozsdás kulcsot, mely viszont jobb oldalt függött az övről.

A fekete szolgák most meg voltak fosztva előbbi ragyogó öltözetüktől és csak durva vászonzubbonyt és nadrágot viseltek. A zubbony ujja föl volt gyűrve majdnem vállig, mint a mészáros legényeké, mikor dolgozni készűlnek a vágóhídon. Mindegyiknek egy kis kosár volt a kezében s mikor beléptek, megálltak az ajtónál, míg csak Front-de-Boeuf be nem zárta azt kétszeresen.

Mikor a báró ezt végrehajtotta, lassan odament a zsidóhoz, miközben a szemét erősen rászögezte, mintha csak meg akarta volna bénítani a nézése erejével, mint

néhány ragadozó állatról mondják, hogy a zsákmányának úgy veszi el az erejét. S csaknem úgy látszott, mintha lett volna a szemében valami ebből a hatalomból, mert a zsidó tátott szájjal, s a rémületnek olyan komolyságával meredt a nagy úrra, hogy szikár alakja egyre jobban összezsugorodott a vésztjósló tekintet alatt. A boldogtalan nemcsak hogy fölállni nem tudott, hogy végrehajtsa azt a bókolást, a mire a félelem ösztönözte volna, de még csak a sapkáját sem birta levenni, úgy rabbá tette a lelkét az a rémes gondolat, hogy most bizonyosan a kínzásnak és a halálnak kell következnie.

A normann főúr szálas alakja ellenben szinte nőni látszott, mint a sasé, a mely fölborzolja tollát, mikor áldozatára lecsap. Mikor már csak vagy három lépésnyire lehetett attól a saroktól, a hol a nyomorult öreg ember valósággal összezsugorodva ült, intett az egyik szolgának s ez oda lépve, mérleget és különféle súlyokat szedett elő a kosarakból; lerakta a földre, aztán visszavonult ismét ugyanolyan tiszteletteljes távolságra, a hol társa ezalatt már fölállott.

A két ember minden mozdulata lassú volt és ünnepélyes, mintha már ez is mind arra lett volna számítva, hogy kegyetlen félelmet ébresszen. Ekkor megszólalt végre a báró:

— Átkozott fajod legátkozottabb sarja, — kezdte Front-de-Boeuf, fölverve tompa hangjaival a boltozat tompa visszhangját, — látod ezt a mérleget.

A boldogtalan csak gyönge fejbólintással felelt.

— Ezzel a mérleggel mérj le nekem ezer font ezüstöt a londoni Tower igaz mértéke szerint.

— Ábrahám atyám, — kiáltott a zsidó, a kinek a végveszedelem mégis visszaadta a szavát, — hát hallott valaki ilyent valaha? Még a regékben sem tudnak ekkora kincsről. Ezer font ezüst! Jutott-e emberi szemnek valaha az a gyönyörűség, hogy ekkora kincset lásson? Egész Yorkban sem találsz ennyit, ha az egész házamat, meg valamennyi hitsorsosomét kikutatod is.

— Velem lehet beszélni; ha az ezüst olyan ritka, elfogadom én az aranyat is. Minden hat font ezüstért egy arany márkát számítva, ha lefizeted, a mit kívánok,

olyan büntetéstől mented meg nyomorúlt vén tested, a milyenről nem is álmodtál.

— Kegyelem nekem, nemes lovag, látod, öreg vagyok, szegény és elhagyatott. Nem méltó hozzád, hogy fölöttem diadalmaskodjál.

— Ha öreg vagy, csak annál nagyobb szégyen azokra, a kik elég bolondok voltak, hogy vén kort hagyjanak érni egy uzsorás gazembernek. Gyönge is lehetsz, mert mikor volt a zsidónak bátor szíve és erős karja? Hanem hogy gazdag vagy, azt megint *én* tudom.

— Esküszöm mindenre, a mit egyformán hiszünk — —

— Ne esküdözzél hamisan és ne kívánd, hogy a nyakasságod még rosszabbra fordítsa a sorsodat, mikor még nem tudod, hogy amúgy is mi vár reád. Ne gondold, hogy csak azért beszélek, mert meg akarlak rémíteni és játszani az egész fajod öröklött gyávaságával. Én meg arra esküszöm neked, a mit *nem* hiszesz, a szentírásra, a melyet a mi egyházunk tanít, és esküszöm a kulcsokra, a melyek hatalmával az egyház köthet és oldozhat, — hogy nem tántorít el a szándékomtól semmi. Ez a hely nem olyan, hogy itt helye lenne a tréfálkozásnak. Olyan foglyok, a kik százezerszer előkelőbbek voltak náladnál, itt pusztúltak el e falak közt, s még csak meg sem tudta soha senki. De neked olyan lassú halált szánok, a milyenhez képest amazoké gyönyörűségnek tetszik.

Most megint jelt adott a szolgáknak és mindegyikkel külön szólott néhány szót. Front-de-Boeuf is beszélte a nyelvüket, hisz maga is járt Palesztinában és talán a kegyetlenséget is ott tanúlta. A két szaraczén ekkor szenet, fújtatót, meg egy korsó olajat rakott ki a kosarából. Míg az egyik aczéllal és kovával tüzet csiholt, addig a másik a szenet rakta be a tűzhely rácsa mögé s a meggyújtott faszenet aztán addig fujtatta, míg az egész tömeg izzó vörösre gyulladt.

— Látod azokat a vasrudakat a tűz fölött, Izsák? Azon a meleg nyugágyon fogsz pihenni ruhátlanúl, és a míg egyik szolga a tüzet éleszti alattad, a másik majd szépen olajjal kenegeti a rokkant vén testedet, ha talán

máskülönben nem akarna égni. Válassz a tüzes ágy közt meg az ezer font ezüst lefizetése közt, mert az apám fejére mondom, hogy más választásod nincs.

— Lehetetlen, — kiáltott a szerencsétlen zsidó, — lehetetlen, hogy igazán ez legyen a szándékod. A természet jóságos Istene nem teremthetett olyan szívet, a mely képes legyen ilyen kegyetlenségre.

— Ne hidd azt, Izsák, mert tévedsz. Vagy azt hiszed, hogy én, a ki láttam, mikor egy egész várost feldúltak a győztes katonák, úgy, hogy ezer meg ezer keresztény testvérem veszett el kard meg tűzhalál által vagy a vérbe fulladva; — azt hiszed, hogy én majd elállok a szándékomtól egyetlenegy nyomorúlt zsidó jajgatása kedvéért? Vagy hogy ezek a fekete rabszolgák, a kiknek se Istene, se hazája és a kik csak lelketlen eszközei az uruk akaratának, és készek minden intésre a méreggel, tőrrel, kötéllel bánni; — gondolod, hogy ezek majd irgalmaznak, mikor még nem is értik a nyelvet, a melyen hozzájuk beszélsz? Legyen eszed, vén ember, könnyíts magadon a fölösleges vagyon egy részével; fizess vissza legalább egy kereszténynek egy kis részt abból, a mit uzsora útján száz meg száz kereszténytől nyertél. A milyen ravasz vagy, a meglapúlt erszényedet duzzadóra töltheted megint, de a leégett bőrödet, húsodat se orvosság, se semmi vissza nem adja többé, ha egyszer oda kerűlsz arra a vasrácsra. Számold le a váltságod és örűlj, hogy kiszabadúltál abból a börtönből, a melynek a titkait elfecsegni nem igen ment vissza ember innen a napvilágra. Többet nem mondok. Válassz!

— Ábrahám, Jákób és népünk minden törzsatyja úgy segéljen, hogy nem választhatok, mert nem birlak kielégíteni.

— Rabszolgák, ragadjátok meg, húzzátok le róla a ruhát, és akkor aztán segítsenek rajta a faja törzsatyái, ha bírnak.

A szolgák talán inkább a báró szeméből értették meg, mit akar, mintsem a szavából, mert előre lépve, megragadták a zsidót, felkapták a földről és a levegőben tartva, várták, hogy uruk mit parancsol majd. A zsidó egyikről a másikra nézett, hogy nem láthat-e az

arczukon valami biztatót, de a nagy úr arczán csak az a sötét, gúnyos mosolygás látszott, a mely mintegy előjele volt a kegyetlenségnek, a melyet végre kívánt hajtani, míg a szaraczén szolgák izzó tüzes szemében, a mint a szemek fehére ijesztően forgott a sötét szemöldökeik alatt, mintha titkos örömet fejezett volna ki, a mint a bekövetkezendő jelenetre gondoltak. A zsidó ekkor rátekintett az izzó vasrácsra, a hova most mindjárt oda fogják szíjazni és látva kínzója hajthatatlanságát, elszántsága egyszerre megtörött.

— Fizetek, — hörögte, — fizetek ezer font ezüstöt. Vagyis, — tette hozzá szünet után, — hitfeleim segítségével fizetem majd le valahogy, mert hiszen koldús gyanánt kell könyörögnöm a zsinagógánk ajtajánál mindenkinek, mielőtt egy olyan hallatlan összeg pénzt elő tudnék teremteni. Hol és mikor adjam át?

— Itt; itt ezen a helyen. Vagy azt hiszed, szabadon bocsátlak addig, míg nincs a kezemben a pénz?

— És mi biztosít engem arról, hogy ha a váltságot lefizetem, csakugyan szabad vagyok?

— Egy normann főúr adott szava, te nyomorult rabszolga; — és ez többet ér, mint egész fajod minden aranya, ezüstje.

— Bocsánatért könyörgök, nemes uram, — felelt Izsák, — de miért bíznám meg teljesen annak a szavában, a ki viszont az enyémben nem hisz?

— Mert nem tehetsz másképp, zsidó. Ha otthon volnál Yorkban, a kincses kamarádban és én állnék előtted, kölcsönt kérve, akkor te diktálhatnád a biztosítékot, meg a fizetés idejét; csakhogy ez meg itt az *én* kincses kamarám és itt én vagyok előnyben, a miért is nem ismétlem még egyszer, hogy milyen föltételek mellett adom vissza a szabadságodat.

A zsidó feljajdult. — Legalább add vissza az enyémmel együtt a többiek szabadságát is. Lenéztek, igaz, azok is, mint zsidót, de mégis megszántak a nyomorúságomban és azért érte őket is a szerencsétlenség, mert miattam késlekedtek. És talán hozzá is járulhatnának valamennyire a váltságdíjhoz.

— Ha azt a szász csőcseléket érted, azoknak a

váltságdíját majd másféle módon szabjuk meg. Te csak a magad dolgával törődjél.

— Akkor hát csak magam szabadúlok ki azon a váltságdíjon, sebesült barátommal együtt.

— Hát kétszer mondjam, hogy ne avatkozzál a mások dolgába? Mivel választottál a két dolog közül, most csak az a kötelességed, hogy fizess, még pedig egy nap alatt.

— De hallgass meg, uram, ha csak annak a kincsnek a kedvéért is, a melyet kicsikarsz tőlem, ellenére a saját — — itt elhallgatott, mert nem akarta a nagy urat fölingerelni, de ez így vágott a szavába: — Tudom, mit akartál mondani. A saját lelkiismeretem ellenére. Jó, jó, Izsák, én elnéző vagyok és elszívelem a szemrehányást a vesztes részéről, még ha a vesztes zsidó is éppen. Te akkor nem voltál olyan türelmes, mikor igazságot kértél Fitzdotterel Jakab ellen, mert az vérszopó uzsorásnak nevezett, a miért a követelésedre az egész öröksége ráment.

— Esküszöm a Talmudra, hogy méltóságodat félrevezették abban a dologban. Fitzdotterel törrel támadott rám a saját szobámban, mikor a saját pénzemért könyörögtem. A fizetés határideje pedig husvétkor már lejárt.

— Mit tett, mit nem, az én rám nem tartozik; a kérdés az, hogy én mikor kapom meg a magam pénzét.

— Küldd el tehát biztos kíséret alatt Yorkba a leányomat, Rebekkát és akkor a milyen rövid idő alatt ember és ló visszatérhet, a kincs — itt szinte felhördűlt a fájdalmas gondolatra, de aztán így folytatta: — a kincs itt lesz és leszámolhatom eléd a tömlöcz földjére.

— A leányodat? — kiáltott föl Front-de-Boeuf meglepetést mutatva; — Istenemre Izsák, ezt nem tudtam. Bizonyosra vettem, hogy az a fekete szemű leány csak az ágyasod és ezért odaadtam De Bois Guilbert Briannak, hadd legyen az ő szolgáló leánya; a régi idők patriarcháinak és hőseinek szokásához képest cselekedtem, a kik maguk állítottak elénk jóravaló példát az ily dolgokban.

Az a velőtrázó feljajdulás, a melyet Izsák hallatott e szókra, éles visszhangot vert a falak között s még a két fekete szolgát is úgy megijesztette, hogy hirtelen elbocsátották a zsidót. Ez most kiszabadúlva amazok kezéből, térdre vetette magát és átfogta Front-de-Boeuf lábát.

— Legyen a tied minden, a mit kértél, legyen a tied tízszer annyi; tégy a föld legszegényebb koldusává; vagy verj át a tőröddel; süttess meg azon a rácson, de kíméld a leányomat és add vissza életben és becsületben. — A mint hogy te is asszonytól születtél, kíméld meg egy szegény, védtelen leány becsületét. A leányom a képemása szegény Rachelemnek; — a legutolsó az ő szerelmének hat záloga közül. Hát egy szegény özvegy embert még utolsó vígaszától is megfosztanál? — Oda akarsz-e vinni egy szegény apát, hogy azt kelljen kívánnia, bárcsak a gyermeke holtan feküdnék az anyja mellett.

A normann valamennyire meglágyúlva válaszolt:

— Bár előbb tudtam volna ezt; de én azt hittem, hogy a ti fajtátok semmit sem szeret a pénzes-zsákjain kívül.

— Ne gondolkozzál olyan rosszúl felőlünk, ha zsidók vagyunk is, — felelt Izsák, mohón ragadva meg a pillanatot, — az üldözött róka, a gyötrött vadmacska is ragaszkodik a kölykeihez; — Ábrahám megvetett, üldözött faja is szereti a gyermekeit.

— Jól van tehát, ezután hinni fogok ebben, egyenesen a te kedvedért, a te példádért, Izsák, — de most ez már nem segít rajtunk; a mit a fegyvertársamnak ígértem, azt nem szeghetem meg tíz zsidó vagy zsidó leány kedvéért sem. — De meg aztán, miért gondolnál mindjárt arra, hogy bármilyen séreiem is érte a leányodat, azért, hogy Bois Guilbert hadifoglya lett?

— Csak rossz érhette, — kiáltott Izsák kezét tördelve; — vagy mikor ért a templáriusok részéről férfit más, mint kegyetlenség, nőt más, mint gyalázat?

— Hitetlen kutya! Te mered sértegetni a szent lovagrendet, — kiáltott Front-de-Boeuf, kapva az alkalmon, hogy újra belovalhatja magát a haragba; — jobb

lesz, ha inkább azon léssz, hogy fizeted meg a váltságdíjadat, különben jaj neked.

— Rabló, gazember, — üvöltött a zsidó, mert noha tudta, hogy haragja tehetetlen amazzal szemben, mégsem bírta azt fékezni többé; — semmit sem fizetek, semmit; ha csak rögtön vissza nem adod a leányomat, életben és becsületben.

— Eszeden vagy, zsidó? Tán azt hiszed, hogy bűvölet védi a húsodat és véredet a tüzes vas meg a forró olaj ellen?

— Nem bánom, semmit se bánok, — felelt az, magánkívül az apai fájdalom folytán; — tedd meg a legrosszabbat, a mire képes vagy. Leányom az én húsom és vérem; drágább előttem ezerszer, mint az a tett, a mivel a te kegyetlenséged fenyeget. Nem kapsz ezüstöt, nazarénus, ha csak olvasztottan le nem önthetem a torkodon; — nem, egy árva ezüst fillért sem adnék, még ha az örök kárhozattól menthetnélek is meg vele, a mit egész életeddel úgy megérdemeltél. Vedd el az életemet, ha akarod és mondd el, hogy a zsidó még a kínhalálban is tudta, hogyan szerezzen keserű csalódást a kereszténynek.

— Majd meglátjuk, — felelt Frout-de-Bocuf, — mert a szent feszületre, a melytől egész fajod úgy irtózik, megérzed mindazt a kínt, a mit tűz és vas csak adhat. — Húzzátok le a ruháját és csatoljátok a rácshoz.

A szaraczénok erre megragadták az öreg embert és gyönge ellentállását legyőzve, letépték róla a felső ruhát, s folytatni akarták a munkát, mikor ott künn megharsant a kürt. Hatalmas hangja lehallott még a tömlöczbe is s erre rögtön hallani lehetett, hogy többen hangos szóval kérdezték, hol van Front-de-Boeuf báró. A szilaj főúr nem akarta, hogy ilyen pokoli aljasság gyakorlatában leljék, azért intett a szolgáknak, hogy adják vissza az öregnek a palástját s azzal kilépett a börtönből a szolgákkal együtt, magára hagyva Izsákot, hogy hálát adhasson a menekülésért, vagy hogy leányán kesereghessen, már a szerint, a mint emberi vagy apai érzései kerekedtek fölül lelkében.

HUSZONHARMADIK FEJEZET.

De jó, ha meg nem indít kérelem,
S szerelmi szó nem kelt szívedben érzést,
Szerelmed úgy erővel lesz enyém,
Természet ellen, kényszerítve majd.
A KÉT VERONAI NEMES.

Az a terem, a hova Lady Rowenát zárták be, nem volt hijával a díszítésre és pompára törekvés néhány kezdetleges kisérletének, úgy, hogy már az maga, hogy ide helyezték, mintegy jelezni akarta azt, hogy megkülönböztetett tisztelettel akarták körülvenni. Ez voltaképp Front-de-Boeuf feleségének belső terme volt annak idején, de az asszony régen meghalt s azóta lassanként pusztulásnak indúlt mindaz, a mivel az ő ízlése díszíteni próbálta a termet. A himzések, kárpitok itt-ott leszakadozva függtek le a falakról, máshol meg kifakultak a naptól és megernyedtek a régiség folytán. De ha kietlen volt is a hely, mindenesetre tisztelet jele volt, hogy a szász örökösnőt ide vezették, a hol aztán elmélkedhetett sorsa felől addig, míg az alávaló dráma intézői el nem rendezték maguk között, ki milyen szerepet vállal az egészben. De Bracy, Front-de-Boeuf, meg a templárius hosszasan tanácskoztak tehát, meghányva-vetve, hogy ki micsoda haszonra tart igényt a közös vállalkozásból, s így aztán végre döntöttek a szerencsétlen foglyok sorsa fölött.

Dél körűl történt, hogy De Bracy, a kinek a kedvéért voltaképp az egész vállalkozás létrejött, megjelent Lady Rowenánál.

De azóta, hogy utoljára látta, az időt nem csupán a tanácskozás töltötte ki és De Bracy tudott elég időt találni arra, hogy magát a kor minden ismert cziczomájával fölékesítse. Zöld zekéje és álarcza most már nem volt rajta. Hosszú dús haja mesterségesen göndörített fürtökben pihent dús prémezésű köpenye vállán. Szakálla meg volt nyírva rövidre; testhez álló dolmánya a lábszár közép magasságáig ért; az öv, a mely ezt derékban összeszorította és a melyen a súlyos kardot is viselte, dús

arany hímzéssel volt borítva. Már említettük a kor hóbortos divatját, a mely a czipők hegybefutó, magasan felkunkorodó csúcsát kívánta meg és De Bracy e tekintetben versenyre kelhetett volna bárkivel, mert czipője orra szembeötlő magasra felnyúlt s úgy meg volt tekerve, mint a kos szarva. Ilyen volt ennek idején egy divatos gavallér ruházata és De Bracynél mindenesetre nagyban hozzájárúlt magának a férfinak szép, daliás megjelenése és jó modora, a melyben az udvari ember simasága a katona nyíltságával egyesült.

Mikor megállt Rowena előtt, levette bársony kalpagját, melynek arany forgóján Szent Mihálynak és az ördögnek küzdelme volt ábrázolva. Azután udvariasan helyet mutatott Rowenának s mivel ez ekkor is mozdulatlanúl maradt állva, a lovag lehúzta keztyűjét jobb kezéről és odanyujtotta azt a hölgynek, hogy helyére vezesse. De Rowena egy mozdúlattal visszautasította, aztán így szólt a lovaghoz: — Ha tömlöcztartóm jelenlétében vagyok, lovag, — és nincs, a mi mást hitessen el velem, — akkor a rabhoz úgy illik, hogy állva maradjon, míg sorsát megtudja.

— Nem, szép Rowena; nem tömlöcztartód, hanem rabod áll előtted; és De Bracy az, a ki a te szép szemedből óhajtja megtudni a maga sorsát.

— Nem ismerlek, uram, — felelt a leány, a sértett szépségnek és nagyúri rangnak egész méltóságával egyenesedve föl; — és az a sértő bizalmaskodás, a melylyel egy vándor lantos beszédmodorában fordúlsz hozzám, nem teszi jóvá a rabló erőszakosságát.

— Magadnak ródd föl, szép hölgy, — felelt De Bracy, előbbi hangján, — magadnak és szépségednek azt, ha valamiben átléptem a tisztelet határát azzal szemben, kit szívem királynőjéül és vezércsillagomul választottam.

— Ismételve mondom, lovag, nem ismerlek; és senkinek, a ki lovagi lánczot és sarkantyút visel, nem szabadna tolakodnia egy védtelen nőnél.

— Ha ismeretlen vagyok előtted, az csakugyan szerencsétlenség reám nézve; azonban engedd meg nekem azt a reményt, hogy De Bracy neve talán nem ma-

radt mindig említés nélkül ott, a hol a dalnokok a hősök tetteit emlegették.

— Akkor bízd tehát a magad dicséretét a dalnokokra, lovag; azok ajkára jobban illik, mint a te saját ajkadra; és mondd inkább, melyik dalnok fogja megörökíteni annak a tiszteletreméltó és dicső diadalnak az emlékét, melyet ma arattál egy öreg ember, egy-két félénk kisérő meg egy szerencsétlen leány fölött, kiket akaratuk ellenére hurczoltál ebbe a rablófészekbe?

— Igazságtalan vagy, Lady Rowena, — felelt a lovag, ajkát harapdálva és zavartan, majd olyan hangot véve föl, a mely természetesebb volt az iménti mesterkélt udvariasság hangjánál. — Te magad ment vagy a szenvedélytől és így nem érted meg az őrületet, a hova a szenvedély másokat ragad; — nem érted, noha a saját szépséged keltette azt föl.

— Kérlek lovag, hagyd abba az olyan beszédet, a melyet a vándor hegedűsök már úgy elcsépeltek, hogy az nem is illik többé lovag és nemes ember szájába. Remélem, nem kivánod, hogy az olyan beszéd meghallgatására üljek le, a milyenből minden kóbor lantosnak akkora készlete van, hogy karácsonyig sem fogyna ki belőle.

— Büszke leány, — szólt erre a lovag ingerülten, mivel látta, hogy udvarias szavai csak lenézésben részesülnek; — akkor hát majd én is büszkén beszélek. Tudd meg, hogy olyan módot választottam kezed elnyerésére, a milyen legjobban illett a te jellemedhez. Úgy látszik, fegyverrel könnyebben hódíthatni meg téged, mint udvarias, hódoló beszéddel.

— Az udvarias beszéd, ha aljas tett leplezésére szolgál, nem jobb, mint egy lovag kardkötője, a mely egy alacsony rabszolga testét övezi. Nem csodálom, ha nehezedre esik az önuralkodás, — helyesebb lett volna megtartanod az utonállók ruházatát és beszédmódját, mint hogy a hozzájuk méltó alacsony tetteket lovagias beszéd és magatartás szenvelgésével leplezd.

— Tanácsod helyes, szép hölgy és azért azzal a vakmerő szóval, a mely a vakmerő cselekedethez legjobban illik, kimondom, hogy ezt a kastélyt vagy soha

el nem hagyod, vagy úgy hagyod el, mint De Bracy hitvese. Nem szoktam meg azt, hogy valaki útjába álljon a terveimnek és egy normann lovag nem szorúlt arra, hogy fáradságosan mentegesse az eljárását egy szász hajadonnal szemben, a kit a kezével akar megtisztelni. Büszke vagy Rowena és csak annál inkább nekem való feleség. Miféle más módon emelkedhetnél magasra, ha csak velem nem egyesülsz? Mi más módon hagynád el annak a silány falusi pajtának a falait, a hol a szászok a sertésekkel laknak együtt, melyek egyedüli forrásai a gazdaságuknak; hogyan foglalhatnád el azt a helyet, melyet el kell foglalnod, azok között, a kik egész Angliában a legmagasabbak a hatalom és szépség révén.

— Lovag, az a pajta, a melyet említesz, hajlékom volt kis gyermekkorom óta; — és hidd el, ha egyszer elhagyom azt, — ha az a nap eljönne valaha, — csak olyannal hagyom el, a ki nem tanulta megvetni azon szokásokat és falakat, a melyek között én nevelkedtem.

— Tudom, mire gondolsz, — noha azt hiszed, hogy szavaid értelme rejtve van előttem. De arról ne álmodozzál, hogy Richard király visszafoglalja a trónt és hogy kedveltje, Ivanhoe Wilfred majd odavezet az ő trónja zsámolyához, hogy a király mint kedvelt hősének aráját fogadhasson. Más kérő talán féltékenységet érezne, mikor ezt a húrt érintik; de az én szilárd elhatározásomat ilyen esztelen és reménytelen gyermekes vonzalom nem ingathatja meg. Tudd meg, hogy vágytársam itt van, hatalmamban és csak rajtam áll, hogy elárúlom-e vagy sem azt, hogy Front-de-Boeuf kastélyában van, a kinek a féltékenysége, noha más természetű, de végzetesebb lehetne az enyémnél.

— Hogy Wilfred itt van, — felelt Rowena megvetőleg, — az is csak éppen annyira igaz, mint az, hogy Front-de-Boeuf vetélytársa neki.

De Bracy merően nézett reá. — Csakugyan nem tudtál róla? Nem tudtad, hogy a zsidó Ivanhoet hozta a hordágyon? Különös nyugvóhely a keresztes lovagnak, a kinek izmos karjától a szent sír visszahódítását vártuk!

S ezt mondva, hangosan kaczagott.

— És ha itt van, — szólt Rowena, nyugalmat erőltetve magára, noha csakúgy remegett belsőjében a föllndulástól, — miben volna ő Front-de-Boeufnek vetélytársa? És mi egyéb várhat reá, mint rövid fogság, meg az illendő váltságdíj lefizetése a lovagi törvény szerint?

— Rowena, hát te is osztoznál nemednek abban a közös tévedésében, hogy nem lehet vetélkedés másért, mint a ti bájaitok miatt? Nem tudod, hogy a nagyravágyás is teremthet féltékenykedést és hogy a házigazdánk, Front-de-Boeuf éppen oly készségesen, éppen oly hévvel és lelkifurdalás nélkül félretaszítja az útjából azt, a ki közte és a szép Ivanhoe bárói uradalom között áll, mintha csak valami kékszemű szépség miatt esett volna versengés közöttük. Fogadj engem mosolyogva és akkor a sebesült lovagnak mit sem kell félnie Front-de-Boeuftől; — de máskülönben elsirathatod, mint a ki olyannak a kezében van, a ki még nem könyörült emberen soha.

— Mentsd meg, az Isten szerelmére kérlek, — kiáltott Rowena, kinek szilárdsága inogni kezdett Ivanhoe sorsának gondolatára.

— Megmenthetem, — meg is akarom menteni, az a szándékom, mert a mint egyszer Rowena beleegyezik, hogy De Bracy arája legyen, ki merészeli bántani azontúl az ő rokonát, gyámjának fiát, Rowena gyermekkori játszótársát? De ezt a pártfogást csak szerelmed árán veheted meg. Arra nem vagyok elég rajongó, hogy magam mozdítsam elő annak a szerencséjét, a ki közöttem és a vágyaim teljesülése között áll. Használd nálam való befolyásodat az ő javára s akkor nem érheti baj; de mulaszd ezt el és Wilfred meghal, te pedig semmivel sem lész közelebb a szabadságodhoz.

— Szavaid egykedvű tompaságában van valami, a mit nem tudok összeegyeztetni azokkal a borzalmakkal, a mit ki akarnak fejezni. Nem hiszem, hogy szándékod annyira gonosz legyen, sem azt, hogy hatalmad akkora, mint mondod.

— Csak bizakodjál hát ebben, a míg az idő majd bebizonyítja tévedésedet. Szerelmesed itt fekszik a kastélyban; a te választott szerelmesed. Ő az akadály Front-de-Boeuf és a között, a mi Font-de--Boeufnek a

szerelem minden gyönyörénél többet ér. Nem lesz elég egy tőrszúrás vagy egy lándzsa-döfés arra, hogy ez az ellenállás örökre megszűnjék? Vagy ha Front-de-Boeuf talán félne a tettet ily nyíltan elkövetni, akkor is elég, ha az orvos talán nem azt az orvosságot adja be, a mit kell; — vagy ha a kamarás, az ápolónő véletlenül megrántja a vánkost a feje alatt, Ivanhoe elvérzik. — Cedrik is . . .

— Cedrik! Az én nemes, nagylelkű gyámom! Megérdemeltem azt, a mi ért, hogy így el tudtam feledkezni róla, — a fiára gondolva.

— Cedrik sorsa is a te elhatározásodtól függ és most magadra hagylak, hogy határozhass.

Rowena mindeddig fentartotta lelkierejét ebben a válságos jelenetben, még pedig főként azért, mert nem volt igazán tudatában annak, hogy mekkora a veszedelem. Természete olyan volt, a milyent az arczismerők gyakran tulajdonítanak a szőkéknek: szende, félénk, szelíd, de nevelése sokat változtatott és szilárdított e természeten. Mivel mindig azt látta, hogy környezetének minden tagja, még Cedrik is, a ki pedig másokkal elég kurtán bánt, annyira meghódolt neki, Rowena szert tett arra az önbizalomra és bátorságra, a mely abból szokott eredni, ha valaki megszokott körben mindig tiszteletet és engedelmességet tapasztal. Azt is alig tudta elképzelni, hogy valaha az ő akaratának is ellene szegüljenek, nemhogy még tiszteletlenül bánjanak vele vagy bántalmazzák.

De ez a büszkeség és uralkodói hajlam csak amolyan külső természet volt nála, a mely most aztán a maga, a gyámja és a szerelmese fölött lebegő veszély hírére egyszerre szétfoszlott; — s mikor most akaratát, a melynek eddig mindenki engedett, szemben látta egy emberével, a kinek erős, hajthatatlan szilaj természete lévén, előnyben volt és a ki ezt az előnyt használni is akarta, — akkor egyszerre megremegett a férfi előtt.

Eleinte körűlnézett segítséget keresve, a mely nem jött s akkor néhány tördelt szó után égre emelte két kezét és a mérhetetlen, határtalan fájdalom és fölháborodás szenvedélyes erővel tört ki belőle. Lehetetlen volt

egy ilyen csodaszép teremtést megindulás nélkül látni és De Bracy sem tudta, de nála a meghatottságához a megzavarodás is hozzájárult. Igaz, sokkal tovább ment, semhogy most visszaléphetett volna, de viszont Rowenával meg, ilyen kedélyhangulatban semmire sem lehetett volna menni, sem érveléssel, sem fenyegetéssel. Csak járkált tehát fel s alá a szobában, majd arra kérve a szinte önkívületben zokogó leányt, hogy csillapodjék, majd azon gondolkozva, hogy micsoda eljárást kellene most már követnie.

— Ha engedem, hogy ennek a kétségbeesett leánynak a sírása megindítson, nem nyerek az egész vállalkozásból egyebet, mint hogy a legszebb reményeknek örökre búcsút mondhatok s tűrhetem János herczegnek és léha udvarának a gúnyolódását. És mégis, úgy látszik, nem vagyok én egészen arra a szerepre való, a melyet végig akartam játszani. Nem tudom nézni ezt a szép arczot, míg ilyen fájdalom tükröződik rajta, sem azt a gyönyörű szemet így könyben ázva. Bár őrizte volna meg inkább büszke magatartását, vagy bár lenne meg én bennem is a Front-de-Boeuf érzéketlen keménysége.

A mint ezek a gondolatok végig czikáztak De Bracy lelkén, ismételten azt mondta Rowenának, hogy vígasztalódjék, hiszen mindez ideig semmi sem történt még olyan, a mi ekkora kétségbeesésre adhatna okot. De még mielőtt szavait befejezhette, akkor történt, hogy „megharsant a kürt búgón, érczesen", az a kürt, a mely ugyanekkor a kastélynak néhány más lakóját is megzavarta abban, hogy kapzsiságát vagy kéjvágyát kielégíthesse. Talán valamennyiök közül De Bracy volt az, a ki a legkevésbbé sajnálta a megzavarást, mert Rowenával való együttléte most arra a pontra érkezett, mikor a lovag igazán nem tudta, hogy tovább vigye-e a dolgot, vagy lemondjon az egész vállalkozásról.

És itt szinte szükségét érezzük annak, hogy egy képzelettől vett történetnél erősebb bizonyítékot is hozzunk fel arra, hogy e korban az erkölcsök így állottak csakugyan. Keserű azt elgondolni, hogy azok a hatalmas főurak, a kiknek Anglia annyit köszönhet a koronával szemben megvédett szabadságok körül, hogy azok

maguk viszont ily kegyetlen zsarnokságot gyakorolhattak és képesek lehettek oly tettekre, melyek nemcsak Anglia törvényeivel állottak ellentétben, hanem egyenesen a természettel és az emberi érzéssel is. De hiába, csak egy-egy lapot kell elolvasnunk a szorgalmas történetíró, Henry munkájából,* a hol annyi egykorú krónikásból idéz, hogy meggyőződhessünk, mennyire valóság volt a korról elmondott borzalmas történet mind.

A krónikás leírja az István király korában élt főurak kegyetlenkedéseit; ezek a várurak mind normannok voltak s a fölsorolt adatok szomorú bizonyítékai annak, micsoda féktelenségekre képesek az emberek, ha egyszer szenvedélyük föl van szítva. A krónika többek közt ezt mondja: „Óriási munka terhe súlyosúlt a népre azzal, hogy a normann urak várakat, kastélyokat építtettek. Mikor ezek készen állottak, akkor megrakták ezeket gonosz emberekkel, vagy ördögökkel talán inkább, a kik elfogták mindazon férfiakat és nőket, a kikről úgy tudták, hogy pénzük van; börtönbe vetették őket s oly kínzásoknak vetették alá, a milyeneket a vértanúk soha sem szenvedtek. Sokakat sárba fojtottak, másokat lábuknál, vagy hüvelykujjuknál akasztattak föl, elevenen és alattuk tüzet gyújtottak. Némelyeknek csomós kötelekkel addig szorították a fejét, míg a kötél az agyvelőbe hatolt, másokat ismét kígyóktól és varangyos békáktól hemzsegő tömlöczbe vettettek.“ — De a leírás többi részét csakugyan kegyetlenség volna az olvasó elé tárni.

Mint a normann hódítás egy más fajta, de szintén igen gyászos gyümölcsét említhetjük (legerősebb példa gyanánt) azt, hogy Matilda császárné, noha a skót király leánya volt s utóbb angol királyné és német császárné, szóval uralkodók leánya, hitvese és anyja, mégis, mikor fiatal korában Angliában nevelkedett, kénytelen volt apáczafátyolt ölteni, hogy így legalább megszabadúlhasson a normann urak erkölcstelen üldözésétől. Ezt a magyarázatot maga mondta el Anglia egyházi tanácsa előtt arra nézve, hogy miért lett apácza. Az összegyűlt papság érvényesnek jelentette ki a fogadalmat és elismerte

* Henry «Nagy Britannia története.» (II. kötet 346. lap.) Az idézet eredetije az 1137-böl való angolszász krónikában van. (FORD.)

azon okok kényszerítő voltát, a melyek létrehozták, figyelemreméltó és kétségbevonhatatlan bizonyítékát adva annak, micsoda romlott erkölcsi állapotok szennyezték be azt a kort. Ismertes dolog volt, hogy a normann hódítás után Vilmos és normann követői, kiket a diadal magas polczra emelt, semmit sem ismertek el törvénynek a maguk szilaj kívánságain kívül és nemcsak hogy földjüktől és vagyonuktól fosztották meg a szászokat, hanem asszonyaik és leányaik becsületét is a legféktelenebb bujasággal tiporták a sárba; ezért vált aztán szokássá, hogy a nemes családokból való leányok és családanyák apáczafátyolt öltöttek, nem hivatásból, hanem azért, hogy megmeneküljenek aljas üldözőiktől.

Ilyen általános volt a romlottság, melyet az egyház nyilvános gyűlésben ismert el, mint azt Eadmer krónikájából tudjuk* s nem is szükséges fölhoznunk mást azon czéllal, hogy kimutassuk, mennyire megfeleltek a valóságnak azon jelentek, melyeket eddig részleteztünk és a melyeket csak ezután írunk le a Wardour-codexnek valamivel inkább apokrif tekintélye alapján.

HUSZONNEGYEDIK FEJEZET.

Ugy nyerlek meg, mint párját az oroszlán.
DOUGLAS.

Mialatt a kastély többi részében ezek történtek, Rebekka egy távoli, elkülönített toronyban várta sorsát. Ide vezette két álarczos rabló s a mint belökték a kis toronyszobába, Rebekka látta, hogy rajta kívül egy öreg asszony van a szobában, a ki valami szász verses mondókát mormolt félig dudolva, mintha dallamot akart volna fűzni a gyorsan pergő orsó tánczához. A vén banya fölemelte a fejét a zajra s aztán azzal a rosszakaratú irigységgel nézte a szép leányt, a melylyel az aggkor és a rútság csak a gonosz lélekkel egyesülve néz a szépségre és ifjúságra.

* Eadmer, canterbury-i barát, «Historia Novorum» és «Life of Anselm» czímű művei a legfőbb forrásmunkák a II. Vilmos korára nézve. (FORD.)

— Kelj föl vén házi tücsök és kotródj innen, — szólt az egyik fegyveres, — nemes urunk parancsolta, és engedd át a szobát szebb vendégnek.

— Így hálálják meg a szolgálatot, — morgott a boszorkány, — volt idő, mikor egy szavamra a legjobb fegyverest közületek leszállították volna a nyeregből, hogy a szolgálatból is elkergessék és most meg azt kívánják, hogy kotródjam egy ilyen silány szolga szavára.

— No, jó Urfried anyó, — szólalt meg a másik, — ne okoskodj rajta sokat, hanem kotródj innen. A gazda szavának gyorsabban kell ám engedni. Rád is jártak jobb idők, néne, de hát a te napod már rég leáldozott. Most csak olyan vagy mint az a vén csataló, a kit kicsapnak a kopár fenyérre; egyszer te is kényesen, tánczolva lépkedtél, de most csak biczegő poroszkálás a járásod. Biczegj hát el!

— Fogjon meg az átok, kutyák, — mordúlt vissza a vén leány, — és egy ól legyen a temető helyetek. Zernebock, a gonosz szellem tépjen engem ízekre, ha elmozdúlok innen s elhagyom a szobámat, míg a guzsalyomról le nem fontam a lent.

— Akkor hát mondd meg ezt az úrnak magad, vén házi kísértet, — felelt az egyik ember s aztán elment a társával együtt, ott hagyva Rebekkát, a ki oly akarata ellenére zavarta meg az öreg asszonyt.

— Miféle ördögi dolgot forgatnak megint az elmékben, — szólalt meg a vén asszony félhangosan, mialatt koronként egy-egy gonosz, kárörvendő pillantást vetett Rebekkára. — No, de nem nehéz kitalálni. Ragyogó szem, fekete fürtök, olyan bőr, mint az új papíros, mielőtt a pap bekeverné a fekete folyadékkal; — az ám, könnyű kitalálni, miért hozzák ide ebbe a magános toronyba, a honnan a síkoltást épp úgy nem hallani, mintha ötszáz ölnyiről jönne a föld alól; — itt csak a baglyok lesznek a szomszédjaid, szép kisasszony és a te sikoltozásoddal is csak annyit törődnek majd, mint azokéval. Aztán külföldiek vagyunk, mi? — folytatta Rebekka turbánját és ruháját véve szemügyre. — Honnan való vagy? Szaraczén vagy egyiptomi? Miért nem felelsz? Csak sírni tudsz, de beszélni nem?

— Ne haragudjál, jó anyám, — szólalt meg Rebekka.

— Nem szükség felelned, — szólt Urfried, — rókát a farkáról, zsidónőt a nyelvéről ismerni meg.

— Az irgalom nevében kérlek, mondd meg, mi vár reám itt, betetőzéséül annak, hogy erőszakkal ide hoztak. Az életemet akarják elvenni a vallásom bűntetéséül? Odaadom szívesen.

— Az életedet! Úgyan mi örömöt nyújtana nekik az, ha az életedet vennék? Rávígyázz, a mit mondok, az életed nem forog veszélyben. Neked is csak olyan bánásmód jut majd, a milyent egyszer egy szász főúri leány számára is elég jónak gondoltak. És egy magadforma zsidóleány zúgolódnék, hogy nem jut jobb sorsra? Nézz reám! Olyan korú voltam, de még egyszer olyan szép, mint te, mikor Front-de-Boeuf Reginaldnak az atyja és az ő normannjai ezt a kastélyt ostromolták. Atyám a hét fiával emeletről-emeletre, szobáról-szobára védelmezte az öröklött várat. Nem volt szoba, nem volt lépcsőfok, a mely ne lett volna iszamos a vérüktől. Meghaltak; — meg, valamennyien és mielőtt a holttestük kihülhetett volna, én már a zsákmánya, a lealázott prédája lettem a győzőnek.

— És nincs segítség? Nincs mód a menekülésre? Gazdagon, oh, nagyon gazdagon megjutalmaznám a segítségedet.

— Rá se gondolj. Innen nincs menekvés, csak a halál kapuján át és késő lesz, késő, — folytatta, szomorúan bólintgatva ősz fejével, — mire az a kapu megnyilik előttünk. Csak az a vígasztaló, hogy hátrahagyjuk itt a földön azokat, a kik éppen oly nyomorúltak lesznek, mint mi voltunk. Isten áldjon, zsidó leány; — bármi lennél is, zsidó, vagy úrinő, a sorsod egyre menne mindenképp, mert olyanok kezében vagy, a kiknek nincs se lelkiismerete, se irgalma. Én már lefontam a magam fonalát; — a te dolgod pedig csak most kezdődik.

— Megállj, megállj, az ég szerelmére; még ha csak azért állnál is meg, hogy szidj és átkozz; — a te jelenléted mégis csak védelem.

— Magának az Isten anyjának a jelenléte se lehet

védelem itt. Nézd, ott áll, — folytatta egy kezdetleges Mária-szoborra mutatva, — csak várd, hogy majd elfordítja azt, a mi rád vár.

Ezzel csakugyan elhagyta a szobát, s mentében arcza olyan ördögien gúnyos mosolygásra torzúlt, a mely még rútabbá tette, mint a milyen mogorvaságában lehetett. Bezárta az ajtót maga mögött és Rebekka hallotta, a mint minden lépcsőfoknál átkozódott egyet, a miért a lépcső olyan meredek; mialatt lassú, nehézkes léptekkel lement az emeleten.

Rebekka tehát ott állt, olyan sors előtt, a mely még iszonyúbb volt a Rowenáénál, mert ugyan mi reménye lehetett bármi udvariasságra, tartózkodásra, engedékenységre a lenézett faj leányának; — ha még oly csekély árnya volt is mindennek az, a miben Rowenának volt része, a Rebekka sorsa csak még rosszabb lehetett. De a zsidóleánynak meg viszont az az előnye volt meg, hogy a veszély gondolata, a minek annyiszor volt tudatával, meg valami vele született lelkierő fölfegyverezték mintegy arra a pillanatra, mikor csakugyan veszedelemmel állott szemben. Rebekka már gyermekkorától fogva mélyen gondolkozó, erős megfigyelésű lévén, nagyon jól látta, hogy bármilyen nagy is a jólét atyja meg a többi gazdag zsidó otthonában a falakon belül, mégis milyen nehézségek között élvezhették azt. Mint Damokles a lakomán, úgy Rebekka is mindig ott látta a körülötte levő pompában fejük fölött azt a kardot, a mely csak egy hajszálon függött. Ezek a tapasztalatok megszelídítették és józan, meggondolt ítéletre bírták azt a természetet, mely más körülmények között talán gőgössé, lenézővé és makacscsá fejlődött volna.

Atyja példájából és figyelmeztetéseiből azt tanúlta Rebekka, hogy mindenkihez mindíg údvarias, tiszteletteljes legyen, a ki csak közeledik hozzá. Apjának szolgai meghúnyászkodását nem bírta a magáévá tenni, mert távol volt lelkétől az a csúszó-mászó és hasonleső gondolkodás, a mi azt Izsáknál létrehozta. E helyett valami büszke alázatossággal volt tele egész magatartása, mintha megadta volna magát annak a balsorsnak, a mely fölötte, mint egy megvetett faj gyermeke fölött függött.

de szíve mélyén érezte, hogy saját egyéni érdeménél fogva magasabb helyet igényelhet, mint a milyent a zsarnokság meg a vallási előítélet jelölt ki számára.

Így előkészülve a viszontagságokra, megszerezte a szükséges szilárdságot, hogy a kellő perczben cselekedni is tudjon. Mostani helyzetében egész lélekjelenlétére szüksége volt és ígyekezett is azt összeszedni.

Első gondja is az volt, hogy megvizsgálja a szobát, a hol volt; de a toronyszoba helyzete kevés reményt nyújtott akár a menekülésre, akár a védelemre. Nem volt sem titkos kijáró, sem csapó ajtó sehol és ha az ajtó nem kötötte volna össze a főépülettel, akkor a szobát a torony külső, kerek fala zárja csak körül. Belülről nem volt az ajtón sem retesz, sem pánt. A szoba egyetlen ablaka egy fogazott szélű tetőre nyílt, mely a torony fala mentén futott körbe. Rebekka eleinte azt hitte, hogy talán így módon mégis nyílik számára menekvés; de aztán észrevette, hogy ez éppen csak körben fut az elszigetelt tornyon, mint keskeny erkély, de a többi folyosószerű részszel nincs összeköttetésben; csak arra való, hogy ostrom idején ide is elhelyezzenek néhány íjjászt a torony védelméül.

Így hát csak a szenvedőleges erőben lehetett reménye; s ezenkívül csak az égben való erős hit maradt meg, a mely a nagy és nemeslelkű lények természetes sajátsága. Bármennyi túlzással tanították is Rebekkát arra, a mit a szentírás ígér az Úr választott népének, Rebekka azért nem tévedt, mikor azt gondolta, hogy ez a kor most az ő megpróbáltatásuk kora, de hogy azért el fog jönni az idő, mikor egyenlőekké lesznek téve az előkelőkkel. Most egyelőre viszontagság és szenvedés volt körülöttük minden és azért az állott kötelességükben, hogy szenvedjenek bűnbeesés nélkül. Rebekka tehát úgy tekintette magát, mint a végzetes szerencsétlenség áldozatát s megedzette szívét arra, hogy az elkövetkező bajokkal szembe merjen szállani.

De azért mégis megremegett és elhalványúlt, mikor az ajtón kívül léptek hallatszottak s mikor az ajtó csöndesen kinyílt, egy magas növésű férfi lépett be rajta ugyanolyan öltözetben, a milyent az útonállók víseltek

az éjjeli találkozáskor. Belépés után gondosan bezárta maga mögött az ajtót. Sapkája úgy a szemébe volt húzva, hogy arczának felső részét egészen eltakarta, köpenyét pedig úgy tartotta arcza előtt, hogy ez a többit rejtette el. Ebben az öltözetben jött s úgy állt ott; mintha valami olyan tettre készűlne, a melyet maga is szégyenlene önmaga előtt, mert jóformán nem tudta, hogyan fejezze ki azt, hogy mi hozta ide. Rebekka nagy erőfeszítéssel gondolkozni próbált annyira, hogy eltalálja, mi czél hozta ide a rablót. Már le is csatolt karjáról két drága karpereczet, nyakáról meg egy remek ékköves lánczot s odanyújtotta, azt gondolva, hogy ezzel tehet kedvére leginkább.

— Vedd ezt, barátom és az Istenre kérlek, légy irgalommal hozzám és ősz apámhoz. Ez az ékszer értékes, de azért csak csekélység ahhoz, a mivel apám jutalmaz meg, ha kibocsátasz a kastélyból szabadon és bántatlanúl.

— Látom, Palesztina szép virága, — felelt a rabló, — hogy ez mind keleti gyöngy, de fehérsége azért nem éri el gyöngysorfogadét, sem a gyémánt ragyogása sötét szemedét s mióta én csak ezt a foglalkozást űzöm, fogadásom köt, hogy a szépséget előbbre tegyem a gazdagságnál.

— Ne károsítsd meg magadat; az arany révén a gyönyörűséget is megvásárolhatod, de ha bennünket bántalmazol, az csak lelkifúrdalásra vihet. Apám olyan bőven fog fizetni, hogy kielégíti legtúlzottabb vágyaidat is, és gondold meg, hogy a mit tőlünk nyersz, azzal visszaválthatod eljátszott helyedet a társadalomban; bocsánatot nyerhetsz a múltban való tetteidért és olyan módba jutsz, hogy nem lesz szűkséged arra, hogy újra vétkezél.

— Helyesen beszélsz, — felelt az útonálló, francziára fordítva a beszédet, mert nehezére esett azt angolul folytatni, a hogyan Rebekka kezdte; — de tudd meg, Baca völgyének bájos lilioma, hogy apád már egy hatalmas alchimista kezében van, a ki tudja, hogyan kell átváltoztatni ezüstre, aranyra a tömlöczbeli kandalló vasrácsát is. A derék Izsákot olyan lombikba helyezték, a

mely majd lepárolja mindazt, a mit becsesnek tart, az én kérésem meg a tied nélkül is. A te váltságdíjadat szépséged és szerelmednek kell megfizetnie és más pénzben nem is fogadom el.

— Akkor nem vagy útonálló, — felelt Rebekka szintén francziául, — mert ilyen igéretet útonálló nem útasítana vissza. Sem azt a nyelvjárást nem beszéli egy sem, a melyen te szóltál hozzám. Nem vagy útonálló, hanem normann vagy; talán normann nemes. Légy tehát nemes a tetteidben is és dobd el ezt az alacsony álarczot.

— Te pedig, — szólt Brian, elvonva a köpenyt arczáról, — te, a ki ilyen kitűnően kitalálsz mindent, nem vagy Izrael igazi leánya, hanem ifjúságod és szépséged ellenére is, magad vagy az endori boszorkány. Nem is vagyok útonálló, szép sároni rózsa. Én az vagyok, a ki inkább tele aggatja majd nyakadat és karodat gyémánttal és gyöngygyel, a mely olyan jól illik rá, semmint hogy egyetlen ékszeredtől is megfosszalak.

— Mit akarsz tőlem egyebet, ha nem a kincseimet? Köztünk nem lehet szó egyesülésről; te keresztény vagy, én meg zsidó. A mi szövetségünket a törvény és a vallás egyenlően eltiltaná.

— Meghiszem azt, — felelt a templárius nevetve. — Feleségül venni egy zsidóleányt. *Despardieux!* Még ha Sába királynője maga volna is. Azonkívül meg, Zion szép leánya, tudd meg, hogy ha a legkeresztényebb király ajánlaná is fel nekem hitvesül a leányát, s vele az egész Languedoc-ot hozományúl, akkor sem házasodhatnám meg. Fogadalmam ellen van, hogy nőt másképp szeressek, mint *par amours,* úgy, a hogy téged foglak szeretni. Templárius vagyok. Látod a vállamon a keresztet.

— És mered azt emlegetni ilyen pillanatban?

— És ha merem, az ellen te nem tehetsz kifogást, a ki nem hiszesz megváltásunk szent jelében.

— Azt hiszem, a mire apáim tanítottak s az Úr legyen nekem írgalmas, ha tévedek. De hol van a *te* hited, lovag, ha lelkifurdalás nélkül utalsz arra, a mi a legszentebb előtted, éppen olyan pillanatban, mikor megszegni

készülsz azt, a mire kötelezve volnál mint lovag és mint a vallás szolgája?

— Komoly és bölcs szent ígék, Sirach leánya; csak azt felejted el, hogy a te korlátolt, szűk zsidó felfogásod elzárja előled a mi magasztos kiváltságaink látását. A házasság állandó bűn volna egy templárius részéről, de ha valami rövidebb tartamú meggondolatlanságot követek el, az alól rendünk legközelebbi gyűlése könnyen fölmenthet. A legbölcsebb uralkodó és annak atyja, a kinek a példáját neked is el kell ismerned helyes gyanánt, még az sem követelt bővebb kíváltságokat annál, a milyeneket mi, Sion templomának szegény katonái szereztünk meg magunknak a védelem jogán. Salamon templomának védelmezői olyan szabadságot követelhetnek a szerelemben, a milyent Salamon élvezett.

— Ha a szentírást csak azért olvasod, hogy belőle a magad erkölcstelen romlottságának védelmét betűzd ki, akkor nem vagy jobb annál, a ki a legáldottabb füvekből is mérget szűr le.

A templárius szeme lángot szórt e szemrehányásra. — Hallgass ide, Rebekka — kezdte. — Eddig szelíden szóltam hozzád, de szavam most már a győző szava lesz. Foglyom vagy fegyverem erejénél fogva és így minden nemzetek törvénye szerint akaratomnak vagy alávetve; s jogomtól nem is térek el egy hajszálnyira sem és nem habozom erőszakkal venni el azt, a mit a szép szótól megtagadtál.

— Vissza! — kiáltott Rebekka. — Hallgass meg, mielőtt ilyen halálos bűnre szánnád magad. Erőmet legyőzheted, mert hisz Isten gyöngének alkotta a nőt, a férfi nagylelkűségének védelmébe helyezve azt. Hanem, ha elköveted a bűnt, templárius, elhírlelem azt Európa egyik végétől a másikig mindenütt. És rendtársaid babonás voltától meg fogom nyerni azt, a mit irgalmuk talán megtagadna tőlem. Rendednek minden helyén meg fogják tudni, hogy mint eretnek, egy zsidónővel vétkeztél. Azok, a kik magának a bűnnek hallatára nem reszketnek, azok is átkozni fognak azért, hogy meggyaláztad a keresztet, melyet viselsz, hogy az én fajom egy leányát követhesd.

— Éles elméd van, leány, — felelt a templárius, nagyon jól tudva, hogy a mit mond, az mind igazra válnék, mert a rend szabályai csakugyan a legnagyobb szigorúsággal ítélték el és sújtották az olyan tettet, a milyenről a leány szólt, sőt azt nem egy esetben a rendből való kizárás is követhette. — Éles elméd van, csakhogy hangos legyen a panasz szava, a mely a vár vasszilárd falain keresztül hatolhat; ezeken belül a jajgatás, zúgolódás, segélykiáltás mind semmiségbe enyésznek. Csak egy dolog menthet meg, Rebekka. Nyugodj bele sorsodba, térj át a mi vallásunkra és akkor olyan pompával és gazdagsággal hagyhatod el ezt a helyet, hogy sok normann főúri nő megirigyelheti pompájáért csakúgy, mint szépségéért a legderekabb templomos vitéz kegyeltjét.

— Belenyugodjam sorsomba! Úristen! És micsoda sors volna az! Áttérjek a te vallásodra? Milyen vallás lehet az, mely ilyen gazembert nevel? *Te* vagy a templomos rend legderekabb vitéze? Gyáva lovag! Esküszegő barát! Leköplek és megvetlek! Ábrahám Istene nyit utat a menekülésre még a gazságnak erről a gyalázatos tanyájáról is!

Mialatt ezt mondta, hirtelen föltépte a rácsos ablakot s egy szökéssel künn termett az erkély párkányán, úgy, hogy semmi sem állott közte és az írtózatos mélység között. Bois Guilbert nem is gondolhatott arra, hogy megakadályozza, mert hisz mindez oly villámgyorsan történt s a leány mindeddig oly mozdulatlanúl állt ott, hogy Brian nem volt elkészülve e kétségbeesett tettre. Most oda akart sietni, de a leány így kiáltott: — Ne mozdúlj! Egy lépéssel, ha közelebb jössz, gőgös vitéz, én levetem magam a mélységbe; előbb zúzódik testem össze alaktalan tömeggé a várudvar kövein, minthogy zsákmányává legyen a te állati vágyadnak."

Mialatt ezt mondta, összekulcsolta két kezét s felemelte ég felé, mintha fohászkodnék, mielőtt a végzetes úgrást megteszi. A templárius habozott egy perczig, de lelkében az a keménység, mely szánalomnak eddig sohasem adott helyet, most megadta ezt a leány lelki erején való elámulásnak. — Jőjj be, esztelen leány, — szólalt meg. — Esküszöm a földre, vízre, égre, hogy nem bántlak.

— Nem hiszek neked. Megtanítottál, mire becsüljem rendetek erényeit. A legközelebbi rendi ülés majd feloldoz az adott szó megszegésének vétke alól, a mely nem illetne mást, mint egy szerencsétlen zsidó leány becsületét vagy becstelenségét.

— Igazságtalan vagy, — felelt amaz hevesen; — esküszöm neked a névre, a melyet viselek; a keresztre, a kardomra, melyet itt látsz, apám ősi czímerére esküszöm, hogy nem lesz semmi bántódásod. Ha magadért nem is, de apád kedvéért engesztelődjél! Barátja leszek neki, pedig ebben a kastélyban szüksége lesz hatalmas pártfogóra.

— Azt, — fájdalom, — nagyon jól tudom. Hihetek neked csakugyan?

— Fordítsák meg a czímerpaizsomat és legyen a nevem becstelen, ha valami okod is lesz a panaszra. Sok parancsot, sok törvényt szegtem meg, de adott szavamat soha.

— Hiszek tehát, — szólt Rebekka, — ennyire, — s ezzel a párkányról úgyan lelépett, de azért ott maradt állva az egyik mélyedés vagy mint nevezték *machicolle* mellett. — Itt maradok, — szólalt meg. — S te maradj ott, a hol vagy, mert ha csak egy lépéssel közelebb jössz, meglátod, hogy egy zsidó leány készebb a lelkét Istenre bízni, mint a becsületét egy templáriusra.

Mialatt így beszélt, a nagy és szent elhatározás, mely oly jól illett arczának kifejező szépségéhez, olyan méltósággal ruházta fel, a mely szinte emberfölöttinek tetszett. Tekintete nem vált félénkké, arcza nem sápadt el a fölötte lebegő veszedelem gondolatára; ellenkezőleg az a gondolat, hogy a saját kezében tartja sorsát s hogy hatalmában áll a gyalázat elől halálban keresni menedéket, ez csak még rózsásabb bíborral vonta be arczát s még ragyogóbb tüzet gyújtott szemében. Bois Guilbert, a ki büszke és lelkes ember volt maga is, úgy érezte, hogy soha sem látott még ily parancsoló és megkapó szépséget.

— Kössünk békét, Rebekka, — mondta neki.

— Ha úgy akarod, jó; — de csak a köztünk levő távolsággal.

— Nem kell tőlem félned többé.

— Nem is félek; hála annak, a ki ezt a tornyot oly szédítő magasra emelte, hogy senki sem maradhat életben, a ki innen leugrik. Hála annak és Izrael Istenének.

— Igazságtalan vagy, az elemekre mondom, az. Természetemnél fogva nem volnék olyan, a milyennek láttál: kemény, önző, hajthatatlan. Nő volt az, a ki engem kegyetlenségre tanított és azért a nőkön töltöttem azt ki, de nem olyanon, mint te vagy. Hallgass meg, Rebekka! Soha még lovag igazabb hűséggel nem volt szívének hölgye iránt, mint De Bois Guilbert Brian. Az ő hódolatára ragadtam lándzsát. Valami jelentéktelen főúr leánya volt, a kinek uradalma, mit dicsekedve emlegetett, nem volt egyéb, mint egy omladozó torony, egy terméketlen szőlő meg néhány hold silány föld a Landes of Bourdeaux nevű vidéken; — és mégis mindig a leánya nevéért vívtam, az ő nevét tettem olyan dicsővé, hogy ismerték mindenütt, a hol csak hősi tetteket hajtottak végre; ismerték jobban, mint sok olyan hölgyet, a kiknek egy kiterjedt grófság volt a hozománya. Igen, — folytatta, úgy elmerülve, hogy szinte megfeledkezett Rebekka jelenlétéről, — az én fegyverem ismertté tette De Montemare Adelaide nevét a castiliai udvartól a bizanczi-ig. És mi lett a jutalmam? Mikor visszatértem, kemény munkával és vérrel megszerzett dicsőséget hozva, akkor már férjnél volt egy gascognei köznemesnél, a kinek neve soha egy kőhajításnyira se terjedt a maga parányi földének határán túl. Igazán szerettem azt a leányt és keserű bosszút álltam hűtlenségéért. De csak magamon. Mert azon naptól fogva elszakítottam minden emberi köteléket, hogy férfikoromban ne ismerjek otthont, ne szerető hitves vígasztalását. Aggkorom ne lásson barátságos tűzhelyet; — sírom legyen magános és elhagyatott; gyermek ne maradjon utánam, a ki a Bois Guilbert nevet fönntarthatná. Rendfőnökünk elé tettem le az önálló cselekvés jogát, mely a függetlenség kiváltsága. A templárius csak a nevére nézve különbözik a szolgától; — nem lehet birtoka, vagyona s csak úgy él, mozog, lélegzik, a mint mások parancsolják neki.

— És milyen előnyök kárpótolják az embert az ilyen áldozatért?

— A bosszúnak és a nagyravágyásnak kilátásai, Rebekka.

— Rossz csere a legszentebb emberi jogok helyett.

— Ne szólj így, leány, a bosszú az isteneknek való gyönyörűség. És ha az istenek a maguk számára tartották azt fenn, mint a papok tanítanak bennünket, az csak azért lehetett, mert nagyon is becsesnek tekintik azt a halandók számára. A nagyravágyás pedig, oh, az meg a menyország üdvösségét is meg tudná zavarni, ha egyszer szót emel. — Itt elhallgatott s csak hosszú szünet után folytatta: — Rebekka! A ki inkább a halált választotta, mint a becstelenséget, annak büszke és hatalmas lelke lehet. Az enyémnek kell lenned! — Nem, ne riadj meg! Úgy értem, hogy saját jószántodból és olyan föltételekkel, melyeket te szabsz meg. Bele kell egyezned, hogy olyan kilátásokat ossz meg velem, melyekhez hasonló a trónról sem nyílik. Hallgass meg, mielőtt felelnél és ítélj, mielőtt visszautasítasz. Mint mondtad, a templárius elveszti társadalmi jogát és a szabad cselekvés kiváltságát, igaz; — de tagjává lesz egy olyan hatalmas testületnek, mely előtt máris reszketnek a trónok. Úgy, mint a hogy a tengerbe hulló kis esőcsepp egyéni részévé lesz az ellenállhatatlan erejű oczeánnak, mely sziklákat ás alá és hajórajokat nyel el. Ennek az óriási testületnek én nem jelentéktelen tagja vagyok, hanem már is fővezéreinek egyike s reményem lehet, hogy egy napon a nagymesteri pálcza is az enyém lesz. A templom szegény katonái nemcsak, hogy a királyok nyakára teszik majd lábukat egy nap, — hisz ezt minden daróczsarús barát megteheti, de a mi vaspánczélos lábunk fölhalad a trónjukra s vaskeztyűnk kitekeri kezükből a jogart. A ti várvavárt Messiástok uralma sem nyújtana olyan hatalmat szétszórt törzseteknek, mint a milyen hatalomra én gondolok. Csak arra vártam, hogy egy rokonlelket találjak, s te benned megtaláltam.

— S ezt az én törzsemből valók előtt emlegeted? Gondold meg, hogy — —

— Ne arra felelj, hogy a hitünk különböző voltát

emlegesd; hisz' mi a rend titkos gyűlésein magunk is nevetünk e légből kapott különbségeken. Ne gondold, hogy sokáig vakok maradtunk az iránt, micsoda esztelenség volt az, a mely rendünk alapítását arra bírta, hogy lemondjanak az élet minden öröméről azért, hogy vértanú halált halhassanak éhség, szomjúság vagy a dögvész következtében vagy a pogányok kardjától, mialatt egy darab terméketlen síkságot védelmeztek, a melynek csak a babona előtt lehet értéke. A mi rendünk csakhamar vakmerőbb és tágabb nézeteket fogadott el és áldozatainkért jobb kárpótlást találtunk. Nagy kiterjedésű birtokaink vannak minden királyságban; fényes lovagi hírnevünk körünkbe vonzza Európa lovagságának virágát; s ezeket olyan czélokra szánjuk, a milyenekről jámbor alapítóink nem is álmodtak, sőt azok előtt is rejtve tartjuk, a kik rendünkbe a régi elvek vallása mellett lépnek be; — ezeket babonás hitük egyszerűen eszközeinkké teszi. De nem vonom le a fátyolt titkainkról még jobban. Ez a kürtszó valami olyant jelenthet, a mi jelenlétemet kívánja. Gondolkozzál arról, a mit mondtam. Isten veled! Nem mondom, hogy bocsáss meg azért a támadásért, mert az szükséges volt arra, hogy jellemed kibontakozzék előttem. Az aranyat megismernünk csak a próbakő segíthet. Nemsokára visszatérek, hogy tanácskozhassam veled.

Eltávozott; Rebekka pedig ott maradt s a halál gondolata az imént alig rémítette meg jobban, mint annak a vakmerő, lelketlen embernek kitárúlt nagyravágyása, a kinek most hatalmában volt. A mint lelépett az erkélyről a toronyszobába, első gondja is az volt, hogy hálát adjon Jákób Istenének a megszabadításért és védelméért esdekeljen továbbra is apja és a maga számára. De itt imájába egy másik név is belopózott, azé a sebesült keresztény lovagé, a ki olyan vérszomjas embereknek, nyílt ellenségének kezébe jutott. Szíve már-már jóformán szót emelt, hogy még imájába se keverje bele egy nazarénusnak, saját hite ellenségének nevét, de hiába, a könyörgés már el volt rebegve és fajának legvakbúzgóbb felekezeti nézetei sem tudták arra bírni, hogy azt kívánja, bár ne suttogta volna azt el.

HUSZONÖTÖDIK FEJEZET.

A legveszekedettebb irka-firka, a mit valaha láttam.
SHERIDAN.

Mikor a templárius a főcsarnokba lépett, De Bracyt már ott találta. — Azt hiszem, — szólalt meg De Bracy, — hogy a te udvarlásodat is ez az átkozott kürt zavarta meg. De később jösz és kedved ellenére, így hát azt hiszem, hogy a te beszélgetésed kellemesebb volt, mint az enyém.

— Hát hiába udvaroltál a szász örökösnőnek?

— Szent Tamásra, Lady Rowena talán hallotta, hogy nem bírom a női könnyeket nézni.

— Úgyan eredj! Te Szabad Bajtársak vezére, te vennél figyelembe néhány női könnyet. Néhány csepptől, ha a szerelem fáklyáját megpermetezi, ez csak jobban lángol.

— Köszönöm azt a néhány cseppet! De az a leány úgy öntötte a könnyeket, hogy egy hegyi jeltüzet is kioltható volna. Olyan sírást, olyan kéztördelést nem látott a világ Szent Niobe óta, a kiről Aymer prior beszélt egyszer. Mintha valami gonosz vízi szellem szállta volna meg a szép szász leányt.

— A zsidó leányt meg a gonosz szellemek egész légiója, mert azt hiszem, olyan törhetetlen bűszkeséget és elhatározást Appolyon maga sem ébreszthet egyedül. De hol van Front-de-Boeuf? Az a kürt egyre süketítőbben harsog.

— Azt hiszem, a zsidóval alkudozik s akkor lehet, hogy Izsák jajgatása elnyomta a kürt szavát. Azt tudhatod tapasztalásból, Sir Brian, hogy ha egy zsidónak meg kell a kincseitől válnia, kivált olyan föltételek mellett, mint a melyeket Front-de-Boeuf szab, az a zsidó mindenesetre csap olyan lármát, hogy húsz harsonát is túllármázzon vele. De majd odaküldünk egy hűbérest.

Nemsokára azonban Front-de-Boeuf is oda csatlakozott hozzájuk, mert az olvasó bizonyára emlékszik, miben zavarta meg a kürthang. Abbahagyta tehát a ke-

gyetlenséget s csak néhány utasítást adott még. — Nézzük hát, mi az oka ennek az átkozott kürtölésnek, — szólt Front-de-Boeuf; — itt egy írás, még pedig azt hiszem, szászúl van.

S ezzel forgatni kezdte a levelet, mintha remélte volna, hogy ily módon csakugyan rájön majd a tartalmára, de aztán tovább adta azt De Bracynek.

— Tőlem úgyan akár rúna jelek is lehetnek, — felelt De Bracy, a kiben tökéletesen meg volt a kor főurainak nagy tudatlansága. — A káplánunk meg akart tanítani a betűvetésre, de minden betűm úgy esett ki, mintha lándzsafej meg kardpenge lett volna, azért aztán megelégelte a dicsőséget a vén tarfejű.

— Add ide, — szólt közbe a templárius; — annyi mégis megvan bennünk a papból, hogy legalább annyi tudományunk van, a mivel a vitézi mivoltunkat fölvilágosíthatjuk.

— Vegyük hát hasznát a te tisztelendő tudományodnak, — szólt De Bracy; — hát mit beszél a tekercs?

— Forma szerint való harczrahívás; — hanem bethlehemi Miasszonyunkra, ha ez nem bolond tréfa, akkor a leghallatlanabb kihívás, a mit valaha keresztül juttattak egy főúri kastély felvonó hídján.

— Tréfa! — kiáltott Front-de-Boeuf; — azt szeretném tudni, van-e valaki, a ki ilyennel tréfát merjen űzni. Olvasd, Sir Brian.

A templárius tehát olvasta:

— Én, Wamba, Balga fia és udvari bolondja Rotherwood nemes és szabad urának, Cedriknek, a kit a Szásznak neveznek; — és én, Gurth, Beowolf fia, kondás — —

— Megőrültél? — kiáltott közbe Front-de-Boeuf.

— De Szent Lukácsra mondom, hogy úgy van — felelt a templárius — s aztán így folytatta:

— Kondás ugyanazon Cedriknél, szövetségeseinkkel és fegyvertársainkkal, a kik velünk egy közös ügyért szállnak síkra, névszerint, az a nemes lovag, a kit jelenleg a Fekete Naplopó néven neveznek és a derék gyalogos katona, Locksley más néven a Gallylövő, irom, hogy adassék e levél neked Front-de-Boeuf Reginald-nak és

szövetségeseidnek és czinkostársaidnak, bárkik legyenek is azok, mivelhogy minden kinyilatkoztatott ok nélkül és minden harczrahívás nélkül jog és igazság ellenére elfogtad urunk és parancsolónk Cedrik személyét, nemkülönben egy nemes és szabad születésű hajadont Lady Rowená-t a Hargottstandstede törzséből, nemkülönben a nemes és szabad Athelstanet, Connigsburgh urát, továbbá több szabad embert amazok cnight-jeit, továbbá a jobbágyait és szolgáit, továbbá egy bizonyos yorki zsidót, Izsák nevezetűt, leányával egyetemben az ő cnightjeik-kel és szolgáikkal, lovaikkal és öszvéreikkel; — fennt írt zsidó és leánya jó békében éltenek, mint alattvalók és mint ő felsége törvényeinek védelme alatt álló polgárok utaztanak az ország útján; — ezért rendeljük és követeljük, hogy a fenntírt személyek, mint Cedrik, Rotherwood ura, továbbá Hargottstandstede úrnője, Rowena és Connigsburgh ura, Athelstan minden ő szolgáikkal, cnightjeik-kel és lovaikkal és őszvéreikkel, valamint a fenntírt zsidóval és leányával egyetemben és minden ő arany, ezüst marháikkal egyetemben az ezen levél átadásától számítandó egy órán belül nekünk kiszolgáltassanak (avagy azoknak, kiket mi kijelölni jónak látunk) még pedig személyeikben és javaikban esett minden sérelem nélkül. Mely is ellenkezőleg történvén, ezennel harczot izenünk nektek, szemetekbe vágván a rabló és árúló nevet és hajlandók vagyunk kiállani veletek kard ellen vagy bármi más módon azon iparkodván, hogy nektek ártástokra és romlástokra lehessünk. Miért is lelketeket Istennek ajánljuk. Minek hiteléül ezt Szt.-Withold-napjának előestéjén a gyülekező tölgyfa alatt a Harthill tisztáson aláírtuk, minekutána az írás maga megáldaték Istennek, Miasszonyunknak és Szent Dunstannak egy szent szolgájától a copmanhursti kápolnában.

Az írás végén oda volt vetve egy csörgősipka kezdetleges képe s mellette az a megjegyzés, hogy ez Wamba képe. A tiszteletreméltó jelvény alatt meg egy keresztvonás, azzal a megjegyzéssel, hogy ez Gurthé, a disznópásztoré. Majd merész, kemény írással, ez a név következett: *„A fekete naplopó“*. S végre egy elég jól

rajzolt nyil fejezte be a sort, azzal a megjegyzéssel, hogy ez Locksley kézjegye.

A lovagok végig hallgatták az íratot, s aztán csak néztek egymásra, mint a kik igazán nem tudják, hányadán vannak; de ekkor Bracyból egyszerre legyőzhetetlen erővel tört ki a kaczagás, a miben a templárius is csatlakozott hozzá, ha mérsékeltebben is. Front-de-Boeuf türelmetlenül nézte vígságukat.

— Figyelmeztetlek, uraim, hogy jobb volna, ha azon gondolkoznátok, hogyan cselekedjetek ilyen körülmények között, a helyett, hogy ilyen alkalmatlan időben adnátok helyet ennek a nagy vígságnak.

— Front-de-Boeuf még nem szedte össze magát a legutóbbi veresége óta és minden harczrahívás puszta gondolata is halálra rémíti, még ha éppen egy bolondtól meg egy disznópásztortól ered is az.

— Szent Mihályra, De Bracy, — szólt Front-de-Boeuf, — azt kívánom, bár inkább magadra háramlanék ennek az egész vállalkozásnak minden eredménye. Ezek a ficzkók nem mernének ilyen arczátlanúl viselkedni, ha nem állana mögöttük valami hatalmas csapat. Elég sok útonálló rejtőzik az erdőben s azok mind dühösek rám, a miért védem a vadjaimat. Csak egyet köttettem föl közülök egy vad szarvas agancsára büntetésül, mikor tetten értem s az állat aztán öt percz alatt kioltotta az életét; — de azért legalább is annyi nyilat lőttek rám, mint a mennyit Ashbyban a czéltáblára lőttek. — Hé, fiú, — kiáltott az egyik szolgára, — küldtél ki valakit, hogy megnézze, hányan lehetnek?

— Van legalább kétszáz ember, uram, — felelt a szolgálattévő katona.

— Ez aztán szép dolog! Erre vitt az, hogy felajánlottam neked a kastélyomat; — persze, te nem birtad a magad dolgát csöndben elvégezni, hanem rám kellett zúdítanod ezt a lódarázs rajt.

— Lódarázs! — szólt De Bracy: — Hogy' is ne! Fullánktalan herék; naplopó ficzkók, a kik inkább megvonúlnak az erdőben vadra lesve, semhogy munkához lássanak.

— Fullánktalan! — felelt Front-de-Boeuf, — vil-

lásfejű nyilvesszők egy rőf hosszúságban; s olyan, a mi egy koronás pénzdarabot is eltalál velük, ez, azt hiszem fullánknak éppen elég.

— Szégyeld magad lovag, — jobb lesz, ha hirtelen számba vesszük vitézeinket, aztán ki! Egyetlenegy lovag elég lesz húsz ilyen paraszt ellen.

— Tán sok is, — tódította De Bracy. — Szégyenleném, hogy lándzsát ragadjak ellenük.

— Az ám, — vágott vissza Front-de-Boeuf; — ha ezek is törökök, vagy fekete mórok volnának, templárius uram, vagy gyáva franczia parasztok, vitéz De Bracy; akkor talán úgy volna; — csakhogy ezek angol katonák, a kik fölött csak annyi előnyünk lesz, a menynyit a fegyvereinkkel, meg a lovainkkal tudunk kicsikarni; a mi nem megy valami sokra ott a szűk erdei utakon. Rohanjunk ki, mondod? Hisz annyi emberünk is alig van, hogy a kastélyt megvédhessük. Az enyémek legjava Yorkban van, csakúgy mint a tieid valamenynyien, De Bracy.

— Attól csak nem félsz, — hogy elég erejük lesz a kastély megtámadására?

— Attól nem; ezeknek az útonállóknak nagyon vakmerő vezére van, de mivel faltörő gépeik, létráik nincsenek, a vár bízvást daczolhat velük.

— Küldj követet a szomszédaidhoz, — szólt a templárius, — hogy gyűjtsenek csapatot s jöjjenek segítségére három lovagnak, a kiket Frout-de-Boeuf kastélyában egy bolond meg egy disznópásztor ostromol.

— Tréfálsz, lovag, — felelt a báró; — de ugyan kihez küldenék? Malvoisin Yorkban van, valamint a többi szövetségesem is, de mi több, magam is ott lennék eddig, ha ez az átkozott história nincs.

— Akkor küldj el Yorkba s hívasd vissza az embereinket, — szólt De Bracy. — Ha szembe mernek nézni, mikor én megrengetem a dárdámat és megállok előttük szabad bajtársaimmal, akkor beismerem, hogy ezek a legbátrabb útonállók, a kik valaha az erdőn íjjat feszítettek.

— És ki vigye el az izenetet? — kérdezte Front-de-Boeuf; — hisz ezek megszállnak most minden utat és

kitépik a szívből a bele zárt titkos izenetet. — Megvan! — kiáltott aztán némi szünet után. — Templárius uram, te írni is tudsz és ha csak megtalálnád valahol a káplánom írószereit, a ki egy esztendeje lesz, hogy meghalt — —

— Engedelmeddel, uram, — szólt a szolga, — azt hiszem, hogy Urfried anyó tette el a gyóntató atyára való emlékül. Azt mondja, az volt az utolsó ember, a ki olyan emberségesen beszélt hozzá, a hogy férfinak nőhöz beszélnie kellene.

— Eredj, Engelred és hozd el, — szólt Front-de-Boeuf, — s akkor Sir Brian, te majd felelsz a kihivásra.

— Inkább karddal felelnék, mint tollal, — de nem bánom, legyen, a mint akarod.

Leült tehát s a következőket írta francziául:

Front-de-Boeuf Reginald báró és szövetségesei, a kik szintén nemes lovagok, nem fogadnak el kihívást rabszolgáktól, hűbéresektől és útonállóktól. Ha az, a ki magát a *fekete lovagnak* nevezi, csakugyan fel van jogosítva a lovagi czímre, akkor tudnia kellene, hogy jelen környezete lealacsonyítja, következésképp nem számíthat arra, hogy a lovagok számításba vegyék. A mi az említett foglyokat illeti, arra szólítunk fel benneteket a keresztény irgalom nevében, hogy küldjetek be számukra gyóntatót, a ki őket Istennel kibékítse, az lévén erős elhatározásunk, hogy ma reggel, mielőtt a nap delelőre érne, valamennyit kivégezzük és fejüket a vár fokára tűzzük, annak jeléül, milyen kevésbe veszszük azokat, a kik megmentésükre vállalkoztak. — Miért is ismételve azt ajánljuk, hogy hozzájuk gyóntatót küldeni ne terheltessetek, ezzel adván meg nekik az utolsó szolgálatot, mit még e földön nyerhetnek.

A levelet aztán összehajtogatták s átadták a fegyverhordozónak, hogy ez a várakozó küldött révén az ellenséghez juttassa.

A katona ezzel visszatért a szövetségesek főhadiszállására, a mely egy hatalmas tölgyfa alatt volt. Wamba, Gurth, a fekete lovag, Locksley, meg a remete ott várták türelmetlenül a visszaküldött izenetet; három nyíllövésnyire a kastélytól. Körülöttük, valami kis távol-

ságra, megtermett, edzett katonák csoportja látszott, a kiknek ruházata és viharállta arcza tisztán elárúlta, milyen foglalkozású emberek lehetnek. Már most is volt együtt vagy kétszáz s még mindig egyre jöttek nagy gyorsasággal. Azokat, a kiket vezéreik gyanánt ismertek el, csakis az különböztette meg tőlük, hogy egy toll volt a sapkájukba tűzve.

De volt ott a katonákon kívül egy kevésbbé rendszeres és silányabban fegyverzett csapat is; szolgák, hűbéresek Cedrik nagy kiterjedésű birtokairól, meg a környékbeli szász nép, a kik mind készségesen siettek ide, hogy amazokat segítsék. Legnagyobbrészt csak amolyan paraszt fegyverek voltak náluk, a milyeneket néha a szükség emel csak a katonai fegyver rangjára. Vadkanölő dárdák, kaszák, cséphadarók; mert hisz' a normannok az igazi fegyver tartását nem is engedték meg a szászoknak. Ez a körülmény aztán nem tette a támadókat olyan félelmessé a megszállottak szemében, mint a milyenné máskülönben erejük, nagy számuk és az ügyért való lelkesedésük tehette volna.

A templárius levelét a tarka, szedett-vedett csapat vezéreinek adták át. Eleinte a remetének nyujtották oda, hogy az betűzze ki.

— Szent Dunstan pásztorbotjára, a mely több juhot terelt a szentegyház nyájai közé, mint bármely más szenté, — én ezt el nem tudom olvasni, hogy franczia írás-e vagy arabs.

Átadta Gurthnak, de ez csak megcsóválta a fejét mogorván és Wambához tolta a levelet. A bolond megnézte a papíros mind a négy sarkát olyanforma fontoskodással, mint a hogy a majom mutatja, mintha értené az írást, aztán bukfenczet vetett s átadta az írást Locksleynak.

— Ha a hosszú betűk ijjak lennének, a rövidek meg nyilak, akkor tudnám, melyik végén fogjam meg, de így, csak annyira biztonságban van előttem a tartalma, mint a szarvas, mikor tizenkét mérföldnyire jár tőlem.

— Akkor hát én leszek az íródeák; hadd látom; — szólt a fekete lovag és elolvasva a levelet először magában, lefordította a tartalmát szászra.

— Hogy Cedriket kivégzik? — kiáltott Wamba; — a feszületre, ez tévedés lehet, lovag.

— Nem az, barátom; úgy van, a mint mondtam.

— De Canterbury-i szent Tamásra, akkor bevesszük azt a kastélyt, ha puszta kézzel döntögetjük is össze, — szólt Gurth.

— Egyebünk alig is van hozzá, — szólt Wamba — s még hozzá az én kezem nem is valami alkalmas arra, hogy vakolatot, meg terméskövet morzsoljon.

— Ezzel csak időt akartak nyerni, — szólt Locksley; — nem mernek azok azért megtenni olyan valamit, a miért szigorú megtorlást kívánhatnánk ellenük.

— Jó volna, ha valamelyikünk belopózhatnék a kastélyba s meglátná, hogy áll a foglyok dolga, — szólalt meg a fekete lovag. — Mivel úgy is gyóntatót kérnek, ez a jámbor remete mindjárt teljesíthetné is istenes hivatását s meghozhatná a szükséges tudósítást nekünk.

— Tyüh, hogy a mirigy pusztítson el a tanácsoddal együtt, — pattant fel a jámbor remete; — mondtam már neked, renyhe lovag, hogy a mint én egyszer ledobom a csuhámat, akkor aztán egyszerre a pap voltom, a szentségem, de még a latin tudományom is rögtön elhágy és a mint a zöld zeke rajtam van, könnyebben el tudok ejteni húsz szarvast, mint meggyóntatni egy keresztényt.

— Attól félek, hogy ugyanezért aztán egyikünk sem alkalmas arra, hogy magára vegye a gyóntató szerepét.

Egymásra néztek és valamennyi hallgatott.

— Már látom, — szólalt meg ekkor Wamba, — hogy megint csak a bolondnak kell akkora bolondnak lennie, hogy ráadja a fejét olyan őrültségre, a miről az okosabbak hallani sem akarnak. Azt talán tudjátok, érdemes fegyvertársaim, hogy mielőtt a felemás bohóczruhát fölvettem volna, én is barna csuhát viseltem. De aztán agyvelő gyuladást kaptam s ez csak annyit hagyott meg az eszemből, a mennyi csak arra volt elég, hogy bolond legyen belőlem. Remélem, hogy a jámbor remete csuhájával meg mindazzal a bölcseséggel, szentséggel, latin tudománynyal, a mi abba bele van varrva, tudok én is

annyi világi meg egyházi vígasztalást nyújtani az én nagy jó uramnak, Cedriknek, meg a többieknek, a menynyire éppen rászorúltak.

— Igazán volna rá elég esze? — fordúlt a fekete lovag Gurthoz.

— Nem tudom, de ha belesülne, ez volna az első eset, hogy ne volna elég találékonysága arra, hogy bolondságát keresztül vigye.

— Akkor hát kapd azt a csuhát, jó fiú, — szólt a lovag — és kérd meg az uradat, hogy küldjön izenetet arról, hogy áll a dolguk. Ott benn nem lehetnek sokan s egyetlenegy merész támadás sokat tehet. Siess!

— Mi pedig addig úgy megszálljuk a helyet, hogy onnan egy légy se szállhat ki izenetet vinni. Te pedig, barátom, — folytatta Locksley Wambához fordúlva, — mondd meg azoknak a rabló lovagoknak ott benn, hogy ha valamivel ártalmára lesznek a foglyoknak, megkeserülik.

— *Pax vobiscum,* — felelt Wamba, a ki ekkor már beburkolódzott a csuhába.

S ezzel felvéve a barátok komoly és méltóságos magatartását, megindult küldetése czélja felé.

HUSZONHATODIK FEJEZET.

Tüzes ló néha lassú lesz,
Lassú meg lángot ont;
Bolondot játszik a barát
S barátot a bolond.
RÉGI ÉNEK.

Mikor a csuhás, kötélöves barát ott állt a Front-de-Boeuf vára előtt, a kapus azt kérdezte, mi a neve és mi járatban van.

— Pax vobiscum, — felelt a bolond, — szegény franczisk ánus barát vagyok s azért jöttem, hogy kötelességemet teljesítsem a szegény foglyok mellett.

— Vakmerő vagy, barát, hogy ide mersz jönni, a hol a részeges gyóntató atyánkat kivéve ilyen magadforma tollú kakas nem kukorékolt, van húsz esztendeje.

— De azért kérlek, tudasd érkezésemet a kastély

urával; tudom, hogy elfogad s aztán a kakas kukorékolhat úgy, hogy az egész vár meghallja.

— Az ám, hanem ha majd szememre hányják, hogy a helyemet elhagytam, akkor majd meglátom, hogy a szürke csuha elég védelem-e a szürke lúdtollú nyílvessző ellen.

A kapus ezzel a fenyegetéssel hagyta el a küszöböt, s megvitte urának azt a szokatlan hírt, hogy egy barát kíván bebocsátást a várba. De milyen nagy volt a csodálkozása, mikor Front-de-Boeuf azt parancsolta, hogy vezesse azonnal ide a barátot. Ezért hát a kapus először jól bereteszelte a kaput s aztán engedelmeskedett a parancsnak. Az a csaknem esztelen vakmerőség, a mely Wambát arra bírta, hogy erre a föladatra vállalkozzék, most egyszerre nagyon megcsappant, mikor olyan félelmes külsejű és rettegett emberrel kellett szemben állnia, mint Frout-de-Boeuf. És bizony a *Pax vobiscum*-ot, a melynek elmondásában pedig nagyon bízott, hogy ez majd megteszi a magáét az ő állásának hiteléért, ugyancsak halk és bizonytalan hangon tudta kinyögni. Szerencsére Front-de-Boeufnek nem tűnt ez föl, mert szokva volt hozzá, hogy mindenféle embert reszketni lásson.

— Ki vagy, barát és honnan jösz? — kérdezte tőle.

— *Pax vobiscum,* — ismételte a bolond, — szent Ferencz egyik szegény szolgája vagyok. Keresztül akartam menni az erdőn, de utonállók kezébe kerültem, a kik, mint az Irás mondja, *quidam viator invidit cis latrones*, ezek most aztán ide küldtek a kastélyba, hogy itt lelki szolgálatot teljesítsek a két elitélt mellett.

— Igaz. És meg tudnád mondani, hányan lehetnek azok a haramiák, szent atyám?

— Oh, vitéz uram; *nomen illis legio;* az ő nevük légio, mert sokan vannak.

— Mondd meg érthetően, hányan lehetnek, különben a csuhád se védelmez meg.

— Oh, jaj! *cor meum eructavit,* vagyis majd belehaltam a rémületbe. De azt hiszem, hogy úgy katonákkal, mi mással együtt lehetnek ötszázan.

— Micsoda?! — kiáltott a templárius, a ki most lé-

pett a szobába, — hát a darazsak olyan sűrűn rajzanak? Ideje, hogy megfullasszuk az egész fajzatot. — Majd félreintve Front-de-Boeuf-öt, ezt kérdezte tőle: — Ismered te ezt a barátot?

— Valami távoli kolostorból való. Nem ismerem.

— Akkor ne beszélj előtte arról, hogy mi a szándékod. Küldj vele irott parancsot De Bracy szabad bajtársaihoz, hogy azonnal itt teremjenek uruk segítségére. Addig pedig, hogy a tarfejű gyanút ne fogjon, engedd szabadon járni-kelni, hogy a szász ártányokat elkészítse a vágóhíd számára.

— Úgy lesz, — felelt Front-de-Boeuf és azzal parancsolta egy szolgának, hogy vezesse Wambát oda, a hol Cedrik és Athelstane voltak fogva.

Cedrik türelmetlenségét a fogság nem hogy csökkentette volna, hanem csak fokozta. Úgy járt-kelt a szobában, mintha minden fordulónál egyenest az ellenségnek rohanna neki, vagy mintha egy fal ostromára sietne. Közbe-közbe néha úgy magának beszélt néhány heves szót, máskor meg Athelstanehoz fordúlt, a ki bölcs nyugalommal várta a dolgok kimenetelét. A gazdag ebéd után a lassú, kényelmes emésztésig eljutva, abban nyugodott meg, hogy ennek a fogságnak is majd csak vége lesz a maga idején.

— Pax vobiscum, — szólt a bolond belépve a szobába; — szent Dunstan, szent Dénes és szent Duthoc, meg a többi szentek, a hány csak van, legyenek veled és körülötted.

— Csak lépj be bátran, — szólt Cedrik a baráthoz, — mi járatban vagy?

— Hogy elkészítselek a halálra, — felelt a bolond.

— De hisz' az lehetetlen, — riadt föl Cedrik. — Ha még oly vakmerőek is, ilyen vérlázító gazságot nem mernek elkövetni.

— Ah, uram! Ezeket a kegyetlenségük útján megállítani annyi, mint vad lovat fékezni meg selyem-szállal. Gondoljatok azért vétkeitekre, nemes Cedrik és hős Athelstane, mert még ma egy magasabb bíró előtt feleltek róla.

— Hallod ezt, Athelstane? — szólt Cedrik. — Fel

kell a lelkünket ajzanunk, mert ha már halni kell, úgy haljunk meg mint férfiak, ne mint rabszolgák.

— Kész vagyok rá, hogy kiálljam, bármit nyújtson is a gonoszságuk és a halálba úgy megyek, mintha ebédre mennék.

— Fogjunk hát hozzá, szent atyám, — szólt Cedrik.

— Csak egy pillanatig várj még, komám, — szólt most a bolond, hirtelen fölvéve természetes hangját, — jól körülnézzen az ember, mielőtt a sötétbe ugrik.

— Hitemre, — kiáltott föl Cedrik, — úgy tetszik, mintha ismerném ezt a hangot.

— Hogyne, mikor az hű rabszolgád és bolondod hangja, — szólt Wamba, a csuklyát hátradobva. — Ha előbb egy bolond tanácsát fogadtad volna, most nem lennél itt; de ha legalább most megfogadod a bolond tanácsát, nem lész itt sokáig.

— Hogy érted ezt, ficzkó?

— Hát úgy, hogy vedd föl hirtelen a csuklyás köpenyemet meg a kötelemet; hisz engem is egyedül ez tesz baráttá, aztán osonj ki a kapun, nekem meg hadd itt a palástodat és övedet, hadd ugrom inkább én helyetted.

— Hogyan? — kiáltott Cedrik meglepetve; — de hisz akkor felakasztanának, szegény fiú.

— Hát aztán? Hiszen engedelmeddel legyen mondva, a Balga fia is csak olyan méltósággal tudna ott függni a lánczon, mint a milyen méltósággal a láncz függött ősén, a tanácsoson.

— Nem, Wamba, — szólt Cedrik, — ajánlkozásodat csak arra a czélra fogadnám el, ha helyettem Lord Athelstane-nal cserélnél ruhát.

— De, szent Dunstanra, azt nem teszem. Arra ugyan kevés okom volna. Arra van ok, hogy Balga fia szenvedjen Hereward fiáért, de azt ugyan nem tudom, hogy miért halunk meg olyanokért, a kinek az ősei idegenek voltak az enyéim előtt.

— Ficzkó, — szólt Cedrik, — Athelstane ősei uralkodók voltak Angliában.

— Tőlem lehettek, uram, — felelt Wamba, — de az én nyakam sokkal jobban áll a helyén, sem hogy az ő kedvüikért kitekertessem. Azért uram, vagy fogadd el az

ajánlatomat magad, vagy engedd, hogy elmenjek úgy, a hogy jöttem.

— Hadd a vén fát kidőlni, — folytatta Cedrik, — ha azzal megmentheted az erdő legdélczegebb törzsét. Mentsd meg a nemes Athelstanet, hű Wambám; minden szásznak kötelessége, hogy védelmezze. Te meg én, mi együtt maradunk s bevárjuk, a mit dühük reánk mér, Athelstane meg szabadon és megmentve majd fölkölti bosszúra a nemzetet köröskörül.

— Nem úgy, apám, — felelt Athelstane, megragadva Cedrik kezét, mert hiszen ha néha tettre ébredt, akkor érzése és tettei nem voltak méltatlanok ősei nagy nevéhez; — nem úgy, inkább itt maradok egy hétig, nem érintve mást, mint a rabok penészes kenyerét és vizét, semmint hogy a magam részére követeljem azt az áldozatot, a melyet a hű szolga önszívéből eredt jóakarata az urának ajánlott föl.

— Benneteket bölcs uraknak hívnak, — szólt közbe a bolond, — engem meg hígvelejű bolondnak, hanem azért csak én döntöm el a vitát helyettetek, hogy ne erőlködjetek a további udvariaskodással. Látjátok, én olyan vagyok, mint a mesebeli Dőre Jankó lova, a melyik nem hagyott a hátára senki mást sem felülni, csak Dőre Jankót. Azért jöttem, hogy megajánljam a szabadúlást a gazdánknak. De ha nem kell neki, hát úgy is jó, akkor elmegyek. A jó szolgálatot nem lehet úgy kézről-kézre adni, mint a tollas labdát, vagy az „itt csörög" játékban a diót. Én csak a gazdámért fogok függni, senki másért.

— Menj hát, nemes Cedrik, — szólt Athelstane, — ne szalaszd el ezt az alkalmat. Ott künn a jelenléted talán megmentésünkre bátoríthatná néhány barátunkat, míg ha itt maradsz, bizonyos, hogy mindnyájan elveszünk.

— És lehet arra valami kilátás, hogy megszabadítsanak? — kérdezte Cedrik.

— Kilátás? — visszhangozta Wamba. — Úgy öltsd föl a csuhámat komám, hogy hadvezérnek a köpönyegébe bujsz bele, de abba ám. Ötszáz ember van a váron kívül s én még ma reggel egyik voltam az öt vezér közül; sisak volt a csörgősapkám, furkósbot a bohóczvesszőm.

No, majd meglássuk, mi jóra visz, ha egy bolondot egy okos emberért cserélnek el. Attól félek, bátorságban elveszítik azt, a mit óvatosságban nyernek. Isten veled hát, jó gazdám, légy jó szívvel Gurthoz meg a kutyájához, Vitézhez; az én csörgő-sapkámat pedig akasztasd föl egy szegre a rotherwoodi ebédlőben s jusson néha eszedbe róla, hogy valaki eldobta érted az életét, mint illett egy hűséges — bolondhoz. — A végső szónak mintha kettős kifejezése lett volna Wamba ajkán; tréfás is, meg komoly is.

Cedriknek tele volt a szeme könnyel.

— Megőrizzük az emlékedet, míg a hűségnek és szeretetnek becsülete lesz a földön. De ha nem volna reményem arra, hogy menekülésemmel megmenthetem Rowenát, Athelstanet meg téged is, derék jó Wambám, akkor bizony soha sem bírtál volna rá erre a menekülésre.

Ezalatt Cedrik már átöltözött, mikor azonban hirtelen eszébe ötlött valami.

— De én semmi egyéb nyelven nem tudok, csak szászul, no meg néhány szót az ő nyegle normannjukból. Hát aztán hogy hitessem el velük, hogy páter vagyok?

— A varázs ebben a két szóban rejlik komám: *Pax vobiscum*. Ez mindenre jó. Jártadban, keltedben, evésivásnál csak ezt mond: *Pax vobiscum*. Ez a barátnak csak olyan fontos, mint boszorkánynak a seprűnyél vagy a varázslónak a bűvös vessző. Csak jó mély, méltóságos hangon mondogasd. *Pax vobiscum*; ez ellenállhatatlan. Úr és kapus, lovag és szolga, egyaránt érzi ennek a varázsát. Ha engem holnap kivisznek akasztani, már pedig erősen hiszem, hogy úgy lesz, akkor még a hóhéron is megpróbálom ennek a szónak az erejét.

— Ha ennyi az egész, akkor könnyen baráttá lehetek; *Pax vobiscum*. Remélem, nem felejtem el a jelszót. Isten veled, nemes Athelstane és veled is, derék fiú, a kinek a szíve sokkal gyöngébb elméért is kárpótolná az embert, mint a tied. Elmegyek, de vagy megmentlek, vagy visszatérek, hogy együtt haljak meg veletek. A szász királyok vérét nem ontják ki addig, míg az én vérem ereimben csörgedez; sem pedig a derék, önfeláldozó

szolga haja szála nem görbül meg addig, míg Cedrik el tudja hárítani a veszedelmet. Isten veletek!

— Isten veled, nemes Cedrik, — szólt Athelstane, — ne feledd, hogy a barát szerepéhez az is hozzátartozik, hogy ha frissítőt kínálnak, azt elfogadd.

— Isten veled, komám, — szólt Wamba, — és emlékezzél a szóra: *Pax vobiscum.*

Cedrik tehát elindúlt és nemsokára már nyílt is alkalom a mindenható varázsige erejének megpróbálására. Egy homályos, alacsony boltozatú folyosón, a melyen keresztűl a lovagterembe akart menni, váratlanúl egy női alak állta útját.

— *Pax vobiscum,* — szólalt meg az álremete s már tovább akart sietni, mikor egy szelid hang így felelt: — *Et vobis, quaeso, domine reverendissime pro misericordia vestra.*

— Nagyot hallok leányom, — felelt Cedrik szászul s aztán magában dörmögve tette hozzá: — Az ördög vigye azt a bolondot meg a *Pax vobiscum*-ját; mindjárt az első hajításnál elveszítem a dárdámat.

De ez időben nem volt szokatlan dolog, hogy a papok *latinul* mindjárt nagyot hallottak s ezt úgy látszik, az is tudta, a ki megállította Cedriket.

— A szent szeretetre kérlek, tisztelendő atyám, — szólt a nőalak szintén szászul, — légy olyan jó, látogass meg egy szegény sebesültet, a ki lelki vigasztalásodra szorúlt. Soha még hasonló szolgálatért gazdagabban meg nem jutalmazták szerzetedet, mint én fogom.

— Leányom, — szólt Cedrik nagy zavarban, — időm nem engedi, hogy most a kastélyban a hivatásommal járó kötelességet elvégezzem. Sietnem kell, mert élet-halál függ attól, hogy idejében odaérek-e.

— De atyám, szent fogadalmadra kérlek, hogy ne hagyd a lelki küzdelemben gyötrődőt vígasztalás nélkül.

— A gonosz szellem ragadjon el engem tüstént és vigyen Ifrinbe Odinhoz és Thorhoz, — kezdte Cedrik, teljesen kiesve szent szerepéből és ki tudja, hogyan folytatta volna, ha párbeszédjüket Urfried éles, rikácsoló hangja nem szakítja félbe, a mint lekiáltott a toronyból.

— Hé leány, hát így hálálod meg azt, hogy leeresz-

tettelek a toronyszobából, hogy a szent atyát káromlásra bírod, azért mert már nem tud szabadulni egy zsidóleány alkalmatlankodásától?

— Zsidóleány, — kiáltott föl Cedrik örvendezve, hogy valami ürügyet mégis talált a menekülésre. — Ne állj az utamba leány. Most jövök a szent gyónás szertartásáról, nem akarom magamat beszennyezni.

— Erre, erre atyám, — szólt az öreg asszony a remetéhez. — Idegen vagy a várban és vezetőre van szükséged. Beszélni is akarok veled. Te meg, leány, eredj vissza a sebesülthöz és ápold, míg visszamegyek, de jaj neked, ha megint elhagyod a szobát az én engedelmem nélkül.

Rebekka visszavonúlt tehát. Már előbb rábírta Urfriedot, hogy bocsássa ki a toronyból, mire Urfried azt tette kötelességévé, a minél jobban maga Rebekka semmire se vágyott, ugyanis, hogy ápolja a sebesült Ivanhoet. Ebben a veszélyes helyzetben Rebekka kész volt minden segítő eszközt megragadni s önkéntelenül is remélt valami jót egy szent ember jelenlététől, a kiről azt hallotta, hogy annak sikerült behatolnia ebbe az istentelen várba. Türelmetlenül várta a szerzetes visszatértét és fel akarta kelteni ennek a szánalmát a foglyok iránt; de hogy milyen kevés sikerrel járt a vállalkozás, azt éppen az imént láttuk.

HUSZONHETEDIK FEJEZET.

De jer, mondd el regéd, — beszélj
. . . . . .
Mi más kín az, a mely enyém!
Bár sorsom szintén gyötrelem,
Hadd könnyítek hát titkomon
Nyugtom különben nem lelem.
Barát, ha nem segíthet is,
De szólni hagy, jót tesz velem . .
CRABBE.

Mikor Urfried kemény szóval visszaküldte Rebekkát a beteg szobájába, maga Cedriket vezette egy kis kamra felé, melynek ajtaját aztán óvatosan bezárta. Majd kihozott egy faliszekrényből egy kancsó bort, meg

két poharat és így szólalt meg, nem annyira kérdezve, mint bizonyosra állítva, a mit mond: — Te szász vagy, atyám! — Mikor aztán látta, hogy Cedrik habozik, így folytatta: — Ne tagadd. Anyanyelvemet nagy örömmel hallom, noha itt, nálunk alig szól azon más, mint az alantas szolgák, a kiket a büszke normannok a legközönségesebb és legnehezebb munkára szorítanak rá ebben a várban. Te szász vagy, atyám; és csak Istennek vagy a szolgája, de máskülönben szabad ember vagy. Beszéded kedves hangzású az én fülemnek.

— Hát nem igen látogatják szász papok a várat? Azt hiszem, kötelességük lenne vígasztalni szülőföldjük elnyomott gyermekeit.

— Nem jönnek azok; — vagy a melyik ide téved is, az is szívesebben dorbézol a győző asztala mellett és nem siet a honfitársai panaszait hallgatni, — legalább úgy beszélik, mert én magam nem sokat tudok felőlük. Ez a kastély már tíz éve meg nem nyílt pap előtt, kivéve azt a korhely normann káplánt, a ki mindig ott volt Front-de-Boeuf éjjeli tivornyáin, de a ki azóta már elköltözött a földről, hogy számot adjon sáfárkodása felől. De te szász vagy, még pedig szász pap s nekem kérdésem volna hozzád.

— Szász vagyok, az igaz, de méltatlan a papi névre. Engedj utamra mennem s én esküszöm, hogy visszatérek vagy küldök valakit, a ki méltóbb legyen gyónásodat meghallani.

— Megállj, — szólt Urfried; — annak a hangnak szavát, a melyet most hallasz, nemsokára a hideg föld némítja el, — de én nem akarok úgy szállani le a sírba, hogy halálomban is oly bűnös szörny legyek, mint életemben voltam. De szükségem van egy ital borra, hogy erőt adjon történetem borzalmainak elmondásához. — Ezzel teletöltött egy serleget és félelmes mohósággal itta ki. — Elkábít, de nem vígasztal, — mondá fölvetve szemét, a míg az utolsó pár cseppet is lenyelte. — Igyál, atyám, ha nem akarod, hogy történetem hallatára erőtlenül essél össze. — Cedrik örömmel kitért volna e baljóslatú poharazás elől, de látta, hogy amaz türelmetlenség és a kétségbeesés mozdulatával nógatja. Maga is

fölhajtott hát a borból egy nagy kehelylyel, mire az asszony elkezdett beszélni, mintegy megnyugodva amannak baráti közeledésén.

— Nem olyan nyomorúlt, alacsony sorsú lény gyanánt születtem, a milyennek most látsz, atyám, — kezdte. — Szabad voltam, boldog, tisztelt, szeretett. Most rabszolga vagyok, nyomorúlt és aljas; — előbb uram szenvedélyének a játékszere voltam, míg szépségem tartott, aztán a gúny, a megvetés, a gyülölet lett csak részem, mikor szépségem elhagyott. Csodálod-e atyám, ha gyűlölöm az emberiséget és különösen azok egész fajzatát, a kik életemet azzá tették, a mi? Elfeledheti-e az a ránczos, fonnyadt boszorkány, a kit látsz, s a kinek dühe csak tehetetlen átkozódásban törhet ki, — elfeledheti-e, hogy Torquilstone nemes thánjának a leánya, azé, a kinek haragjától ezer hűbéres reszketett?

— Te! A Torquil Wolfganger leánya? — kiáltott föl Cedrik visszaborzadva; — te, — te a leánya annak a nemes szász thánnak, ki atyám jóbarátja és fegyvertársa volt?

— Atyád barátja, — kiáltott fel Urfried; — de hisz akkor Cedrik áll előttem, a kit a szásznak neveznek; mert hisz a nemes Herewardnak, Rotherwood urának csak egy fia volt, a kinek nevét jól ismerik szerte az országban. De ha az vagy, mit jelent ez a csuha? Te is lemondtál hát kétségbeesve arról a reményről, hogy hazádat megmented s e helyett kolostorban kerestél menedéket?

— Az mellékes most, hogy én ki vagyok; — mondd tovább, szerencsétlen asszony, a bűnnel és gyászszal telt történetet. Mert bűnnek kell benne lennie, — bűnt jelez már az is, hogy élsz s elmondhatod, a mi történt.

— Bűn! És mennyi bűn! sötét, fekete, kárhozatos bűn; — olyan bűn, a mely sziklateher gyanánt nyugszik a lelkemen; — olyan bűn, a mit majd a túlvilági tisztító tűz sem tud megemészteni. Igen, az, hogy ebben a várban, e termekben itt, melyeken mind ott száradt nemes atyám és bátyáim vére, — itt tudtam élni, mint gyilkosuk szeretője, gyönyöreinek rabszolgája és megosztója; ez bűnössé és átkozottá tette minden lehelletemet.

— Nyomorult teremtés! És a míg atyád minden barátja, míg minden igaz szász szíve, mikor requiemet, engesztelő misét suttogott a thán és hős fiai üdvéért, s nem feledték ki imáikból a halott Ulrikát sem; — míg mindenki tisztelve gyászolta a nemes hajadont; — addig te éltél, hogy megvetésre légy méltó; éltél, hogy odadobd magadat a gaz zsarnoknak, a ki szeretteidet sorra legyilkolta s a ki még a csecsemőt sem kímélte, nehogy Torquil Wolfganger törzséből csak egy is élve maradjon; — te az övé lettél, törvénytelen szerelemmel lánczolva hozzá.

— Törvénytelen láncz volt, de nem a szerelem láncza; a szerelem előbb jelenhetik meg az örök kárhozat sötét helyén is, mint itt ez istentelen várban. Nem; ez egygyel legalább nem vádolhatom magamat; a gyűlölet eltöltötte Front-de-Boeuf iránt egész lelkemet; gyűlöltem még a bűnös ölelkezés perczeiben is.

— Gyűlölted és mégis élve maradtál! Nyomorúlt! De hát nem volt sehol egy tőr, egy kés? Szerencséd, ha már az ilyen életet választottad, hogy egy normann kastély titkai úgy el vannak rejtve, mint a sír titkai! Mert ha én megsejtettem volna, hogy Torquil leánya fertőzetes egyességben él itt apja gyilkosával, egy becsületes szász lovag kardja eltalált volna még szeretőd karjai között is.

— És csakugyan megtettél volna ennyit Torquil nevének becsületéért, — kiáltott Ulrika (kinek álnevét, az Urfried nevet már elhagyhatjuk), akkor csakugyan az a nemes szász vagy, a kinek a hír mond, mert hisz a Cedrik neve még ide, e falak közé is eljutott, a hol jól mondod, a titkokat oly áttörhetetlen fal zárja el; — és én, ha csak hallottam e nevet, örvendtem lélekben, hogy van még, a ki nemzetünk megbosszulója lesz. — Nekem magamnak is termett azért alkalmam a bosszúra! Szítottam ellenségeink vitáit és az ittas tivornyákon gyilkos vérengzésre serkentettem őket, dühüket forralva; — láttam a vérüket omlani; — hallottam, a mint halálhörgés közt vívódtak! Tekints reám, Cedrik! Nincs-e még most is az elfonyadt, rút arczon is a Torquiloknak egy vonása?

— Ne kérdezd ezt, Ulrika! — felelt Cedrik borza-

dással, melybe azonban a szánalom is belevegyült; — az a hasonlóság csak olyan, a minő a sírból kikelve borzaszt bennünket, ha az élettelen holttestbe egy gonosz lidérez költözött.

— Legyen, de azért e gonosz szellem megszállta arcz mégis a világosság tündérének álarczát viselte, mikor képes voltam Front-de Boeuföt és fiát egymás ellen lázítani. A pokol sötétségének kellene fednie örök titokkal azt, a mi ezután történt, de a bosszúnak mégis fel kell rántania a titok leplét és elsuttogni azt, a mi a holtakat is felriasztaná a borzalomtól. Sokáig lappangott a visszavonás tüze a zsarnok apa és szilaj fiú között; s én sokáig, sokáig élesztettem e természetellenes gyűlölködést, míg végre egy fékevesztett, részeg tobzódás alatt kitört a láng és zsarnokom ott esett le holtan saját asztala mellett, a fia kardjától döfve át. Ilyen titkokat rejt ez a boltozat! Repedjetek ketté, átkozott boltívek, — kiáltotta az asszony, és temessétek romjaitok alá mindazokat, a kik tudják e förtelmes titkokat.

— És te, bűn és boldogtalanság leánya, — mi lett aztán te belőled rablód halálával?

— Találd ki, de ne kérdezd. Itt — itt maradhattam addig, míg az öregség, az idő előtti öregség rá nem nyomta siralmas bélyegét arczom minden vonására, itt maradtam, hogy gúnynyal és sérelmekkel illessenek mindazok, kik előbb szófogadó rabszolgáim voltak. Bosszúmat, melynek előbb oly szabad, korlátlan tere volt, most apró bosszantások tűszúrásaivá kellett törpítenem; vagy pedig a tehetetlen átkozódással kellett beérnem; — hallanom kellett magános tornyomból a tivornyák hangjait, melyekben hajdan részem volt nekem is; — és hallanom az új áldozatok sikoltását és jajgató panaszát.

— Ulrika! olyan szívvel, mely, félek, még ma is siratja bűneid jutalmának elvesztét, csakúgy mint a tetteket, melyek révén azt a jutalmat szerezted, — hogy mertél megszólítani olyant, ki ezt a csuhát viseli? Gondold meg, szerencsétlen asszony, tehetne-e érted szent Edward maga is bármit? A királyi hitvalló meg volt áldva azzal a hatalommal, hogy a test fekélyeit meg-

gyógyítsa, de a lélek pokolsebének megorvoslására egyedül a mindenható Isten képes.

— Ne fordúlj el tőlem, szigorú próféta, — inkább mondd meg, mit jelent, hogy hova vezet majd az a tenger sok új és félelmes erejű érzés, a mely most megrohant itt e nagy magánosságban? Miért elevenednek meg előttem rég elfeledett események újra, egész régi borzalmukban? Milyen sors várja a síron túl azt, kinek Isten a földön ilyen leírhatatlan nyomorúságot szánt sors gyanánt? Jobb volna, ha visszatérnék, Woden, Hertha, Zernebock, Mista, Skogula istenekhez, a kiket keresztelетlen őseink hittek, mint elszenvedni azokat az irtóztató sejtelmeket, melyek nem hagynak nyugton egy idő óta, sem ébren, sem alva.

— Nem vagyok pap, — szólt Cedrik iszonyattal fordúlva el; — még ha éppen papi ruhát viselek is.

— Pap vagy világi ember, de te vagy az első húsz esztendő óta itt a várban, a ki féled az Istent és szánod az embert. És te is arra ítélnél, hogy kétségbeessem?

— Arra ítéllek, hogy bánd meg bűneidet. Imádkozzál és vezekelj és az Isten legyen irgalmas hozzád, hogy meghallgatásra találj. De én nem maradhatok veled tovább.

— Csak egy pillanatra, még, — kiáltott Ulrika; — ne hagyj el hirtelen, te, a ki atyám barátjának vagy a fia, különben az a démon, a ki egész életemet intézte, azzal kísérthetne, hogy álljak bosszút keményszívű megvetésedért. Azt hiszed, ha Front-de-Boeuf itt találná a kastélyában a szász Cedriket, biztos lenne az életed? Hisz' már is úgy tekintett rád, mint sólyom a prédájára.

— S ha úgy van is. Hadd tépjen szét csőrével és karmaival, akkor sem fogok kiejteni olyan szót, a mi nem fér össze szívemmel. Szász gyanánt halok meg; — szóban igaz, tettben nyílt ember gyanánt; — távozzál tőlem mondom; — ne érints, ne marasztalj. Front-de-Boeuföt sem nézem olyan irtózattal, mint téged a magad elfajúltságában.

— Jól van tehát! Menj utadra és feledkezzél meg a magad különb voltának nagy dölyfösségében arról a

boldogtalanról, a ki apád barátjának gyermeke volt. Menj utadra; — ha el vagyok választva az emberiségtől szenvedéseim révén; azoktól, a kiknek segítségét legjogosabban várhatnám, azért a bosszúállásban nem különíthetnek el maguktól! Nem várok segítséget senkitől, de mindenki elképedve hallja majd azt, a mit megteszek egyedül, egészen egyedül. Béke veled! Megvető haragod eltépte az utolsó köteléket is, a mely még fajomhoz fűzött; el azt a gondolatot is, hogy a boldogtalanságom talán elvárhat egy kevés szánalmat a magam törzsétől.

— Ulrika, — szólalt meg Cedrik lágyabban, mert ez a segélykiáltás meghatotta; — azért éltél volna keresztül annyi gyászt és annyi bűnt, hogy most vegyen erőt rajtad a kétségbeesés, mikor szemedről immár lehull a fátyol, hogy lásd bűneidet és mikor a megbánásnak kellene életed feladatává lennie.

— Nem ismerted te az emberi szívet, Cedrik, — felelt Ulrika. — Hogy valaki úgy tegyen, a mint én tettem, úgy gondolkozzék, a mint én gondolkoztam, ahhoz az örömök őrjítő vágya kell, a bosszú szomjúhozása, meg a hatalom büszke tudata; — erősebb tűzitalok ezek, mint a milyent az emberi természet elbír és mégis, ha már megízlelte, nem bír ellenni nélküle. Mindezeknek az ereje rég oda! Az aggkornak nincs öröme, a ránczoknak nincs a szívek fölött hatalma és még a bosszúvágy is csak tehetetlen átkokban merül ki. Akkor jön aztán a bűnbánat a maga mardosó kigyóival, a multra való kesergéssel s a jövőtől való irtózattal. S mikor már minden más erős érzés eltűnt, elhalt, olyanok leszünk, mint a kárhozottak lelkei a pokolban, a kik bűntudatot éreznek ugyan, de megbánást soha. De szavaid új lelket ébresztettek életre bennem. Jól mondtad, semmi sem lehetetlen azok előtt, a kik meg mernek halni. Megmutattad nekem a módot a bosszúra; — élni fogok vele! A bosszúvágy eddig más érzésekkel osztotta meg tanyáját rosszra pazarolt szívemben; — de most nem lesz vetélytársa egyetlen egy más szenvedély sem; hatalmába adom magamat egészen ennek az egynek és majd elmondhatod, hogy bármilyen volt is Ulrika élete, halála

azért méltó volt a nemes Torquil leányához. Most ott künn ellenség gyülekezik ez átkozott vár ostromlására; — siess, vezesd rohamra őket; és ha a torony keleti sarkán egy vörös zászlót pillantasz meg, akkor szorítsátok a normannokat keményen; mert akkor elég dolgot ad majd nekik a belső veszedelem s ti bejuthattok a várba a nyílak meg a kőhajító gépek ellenére is. Most menj, kérlek; járj a magad útján s engem engedj indulni a magaméra.

Cedrik szeretett volna kérdést tenni arról, a mire Ulrika csak olyan homályosan czélzott, de kívülről Front-de-Boeuf kemény szava hallatszott: — Hol bújkál az a csigaléptű pap? Compostella szent kagylójára mondom, vértanút csinálok belőle, ha soká itt ólálkodik, hogy hűzavonát, árúlást szítson a cselédek között.

— Látod, — szólt Ulrika Cedriknek, — milyen jó próféta is a rossz lelkiismeret. De ne ügyelj reá; — el az ostromlókhoz; kiáltsd oda nekik a szászok riadóját; énekeljék Rolló csatadalát, ha akarják; a bosszú majd közbe dörgi a végső sort.

Mialatt ezt mondta, hirtelen eltűnt egy mellékajtón, úgy hogy a belépő Front-de-Boeuf már nem találta ott. Cedrik erőt vett magán annyira, hogy meghajoljon a gőgös főúr előtt, mit ez kurta fejbólintással viszonzott.

— No, a bűnösök ugyan hosszú gyónást csaptak; — szólította meg a papot; — de el is kel nekik, mert úgy is az utolsó. Elkészítetted őket a halálra?

— Úgy találtam, — felelt Cedrik tört franciasággal, — hogy elkészültek a legrosszabbra, mióta csak tudták, kinek a hatalmában vannak.

— Ohó, tisztelendő atyám, úgy hallom, hogy a te franczia beszédednek nagyon szászos a csengése.

— A burtoni Szt. Withold kolostorban nevelkedtem, — felelt Cedrik.

— Csakugyan? — felelt a báró. — Jobb lett volna rád nézve, ha normann lehetsz, meg az én tervemnek is jobban megfelelt volna; de szükség idején nem lehet a követekben nagyon válogatni. Az a szent Withold

kolostor olyan bagolyfészek, a melyet érdemes lenne kifosztani. De hiszen majd eljön az idő, mikor a szászt a csuha épp olyan kevéssé védi meg, mint a pánczéling.

— Az történik majd, a mit Isten akar, — felelt Cedrik, s hangja úgy remegett az indulattól, hogy a nagy úr ezt a félelem remegésére magyarázta.

— Látom, már most is azt hiszed, hogy a katonáink ott vannak az ebédlőtökben meg a sörös pinczéitekben. De ha megtennél nekem egy szolgálatot most, akkor, történjék a kolostorral bármi is, te magad olyan nyúgton alhatol a czelládban, mint a csiga a házában.

— Parancsolj, — szólt Cedrik leküzdve a felindúlást.

— Kövess hát a folyosón keresztül, hogy aztán kibocsáthassalak.

S azzal elkezdte neki magyarázni a küldetést, a melyre fel akarja használni a szolgálatát.

— Látod úgy-e azt a szász csűrhét; a kik meg merték támadni Torquilstone várát? Mondj nekik, a mit akarsz, arról, hogy milyen gyönge a vár; de rajta légy, hogy huszonnégy óráig itt vesztegeljenek. Te pedig azalatt vidd el ezt a tekercset a — — de várj csak; tudsz te olvasni?

— Nem én, egy jottát se másból, mint a breviáriumomból; de ott megismerem a betűket amúgy is, mert könyv nélkül tudom az egészet, a boldogságos Szűz és szent Dunstan dicsértessék érte.

— Annál jobb. Vidd el ezt Malvoisin Fülöp lovaghoz, mondd, hogy tőlem hoztad és hogy Bois Guilbert Brian templárius írta; kérd meg, hogy küldje el Yorkba oly gyorsan, a hogy ember és ló csak vinni bírja. Addig is ne féljen, épségben és jó erőben fog bennünket találni a falaink mögött. Szégyen, hogy így kelljen rejtőznünk egy csapat ilyen csőcselék elől, a kinek másképp menten az inába száll a bátorsága, a mint a zászlóinkat meglátja, vagy a lovunk dobogását hallja. Egyszóval, barát, bírd rá ezt a toprongyos hadat, hogy addig veszteg maradjon, míg a szövetségeseink megérkeznek. Bosszúm fölébredt, már pedig az olyan, mint a sólyom, hidd el, nem alszik, míg jól nem lakott.

— Védőszentemre esküszöm, — felelt Cedrik nagyobb tűzzel, mint papi voltától várni lehetett volna, — és minden szentekre, kik csak éltek és meghaltak Angliában; hogy parancsod teljesítve lesz. Egyetlen egy szász sem mozdúl el falaid alól, ha van bennem hatalom arra, hogy ott tartóztassam őket.

— Hah, — kiáltott fel Front-de-Boeuf; — te más hangon kezdesz beszélni, barát, rövidesen és bátran, mintha a szíved téged is a szász csűrhe legyílkolására sarkalna; — pedig hiszen te is atyafiságban volnál velük, vagy mi?

Cedrik nem volt nagy mester a színlelésben és most arra gondolt, hogy bizony elkelne neki Wambának valami furfangos tanácsa. De a szükség nagyon kiélesíti az ember eszét és Cedrik dörmögött valamit a csuklyájába arról, hogy hisz' ezek csak amolyan száműzött útonállók, a kiket egyház és állam egyaránt kivetett magából.

— *Despardieux,* igazad van! Megfelejtkeztem róla, hogy az effajta ficzkók csak úgy ki tudnak fosztani egy kövér apátot, ha szászok is, mintha akár a sós csatorna déli partjáról valók volnának. Nem a szent Ives kolostor apátja volt az, a kit odakötöttek a rablók egy fához és azt kívánták tőle, hogy misét énekeljen addig, míg ők feltúrják és kifosztják az úti podgyászát? Nem, nem, ezt a tréfát Gualtier követte el Middletonban; a mi embereink egyike. De azok mégis csak szászok voltak, a kik a szent Bees zárdából elvitték a kelyhet, tálat, gyertyatartót?

— Azok istentelen emberek voltak, — felelt Cedrik.

— Az más, aztán kiitták mindazt a jó bort, sört, a mi föl volt halmozva a titkos dőzsölések idejére, mikor azt szoktátok mondani, hogy vigiliákat meg hajnali misét tartotok. Barát, neked ezt a szentségtörést meg kell bosszúlnod.

— Csakúgyan bosszút kell állnom, szent Withold látja a lelkemet, — felelt Cedrik.

Front-de-Boeuf ezalatt egy hátsó kijáráshoz vezette a barátot, a hol a sánczárok fölött csak egy szál deszka vezetett el; így értek a külső falig, a melyből

jól megerősített kapu nyílt a szabad mezőre; ez a kapu vész idején való kijárásnak volt leginkább fönntartva.

— Most eredj és ha elvégezted a küldetést s vissza akarsz jönni, majd meglátod, hogy a szász ártányok húsa olcsóbb lesz, mint valaha is a sheffieldi vágóhídon. Aztán, — hallod-e, — úgy nézem, hogy te nem vagy valami szemforgató barát; azért jó néven veszem, ha eljössz néha majd, ha megint rendben lesz minden. Kapsz annyi malváziait, hogy az egész kolostorodat elárasztathatnád vele.

— Bízom benne, hogy találkozunk, — felelt Cedrik.

— Addig is nesze egy kis útravaló, — szólt Front-de-Boeuf és hirtelen kezébe nyomott egy aranyat a vonakodó Cedriknek. — Hanem gondold meg, hogy lehúzatom a csuhádat is, meg a bőrödet is, ha nem jársz a végére annak, a mit rád bíztam.

— Állok elébe, — felelt Cedrik s kilépve a kapún, gyors léptekkel haladt tovább a mezőn, mialatt így végezte be szavait: „ha nem érdemlek jobbat, mire megint találkozunk." Majd megfordúlva hirtelen beledobta az aranyat a sánczárokba, így kiáltva: — Vesszen a pénzed, veled együtt, csalárd normann.

Front-de-Boeuf nem hallotta jól, mit mondott, de a mozdúlat maga elég gyanút keltő volt arra, hogy így kiáltson: — Hé, ijjászok, lőjjetek csak bele egy nyílat abba a csuhába! — De aztán hirtelen mégis meggondolta s odakiáltott azokhoz, a kik már feszítették az íjjat, — — Nem; várjatok, mégis csak bíznunk kell benne, mivel külömb követünk nincsen. Nem hiszem, hogy rá merjen szedni. A legrosszabb esetben pedig ezekkel a szász kutyákkal legalább elbánhatok, a kik itt vannak az ólamban. Hé! tömlöcztartó! Hozzátok elő Cedriket meg a társát; azt a, eh, hogy hívják, a Connigsburgh urát, — Athelstanet vagy mi is a neve. Igazán, ezeknek még a nevéhez se tud egy normann ember nyelve hozzátörődni; valamennyinek olyan füstölt szalonna íze van. Én is azt mondom, a mit a mi korhely János herczegünk mond: „Ide egy kupa bort, hadd mosom le a nyelvemről." Vigyétek a fegyverterembe és vezessétek oda a foglyokat is.

A foglyok engedelmeskedtek a parancsnak, s mikor Front-de-Boeuf belépett a maga és atyja győzelmi jelvényeivel, zsákmányaival ékesített fegyverterembe, a bort is ott találta a tömör tölgyfa-asztalon, a két rab pedig ott állt az asztal végén négy fegyveres katona őrizete alatt. Front-de-Boeuf előbb jót húzott a borból, aztán oda fordúlt a rabokhoz. Wamba mélyen behúzta a sapkát a szemébe; azonkívül a Cedrik ruházata, a félhomály mind lehetetlenné tették a báróra nézve azt, hogy a személycserét észrevegye. Cedrik vonásait különben sem ismerte valami nagyon jól, mert a szász főúr ritkán hagyta el birtokát s lehetőleg keveset érintkezett a normannokkal.

— Nos, Anglia hősei, — kezdte Front-de-Boeuf, — hát hogy tetszik a Torquilstone-ban való mulatás? Tudjátok-e mit érdemel az a *surquedy* és az az *outrecuidance,* hogy oly lenézően viselkedtek egy Anjou herczeggel szemben? Vagy már elfeledtétek, hogyan fizettétek vissza János herczeg vendégszeretetét? Isten és szent Dénes a tanúm, ha csak nem fizettek súlyos váltságdíjat, akkor ide akasztatlak az ablakvasra fejjel lefelé és ott lógtok, a míg a csókák és varjak ki nem készítenek benneteket csontvázzá. Beszéljetek szász kutyák, ki mit ajánl a maga szabadságáért; Rotherwood, te szólj először.

— Én úgyan nem ajánlok egy árva petákot se, — felelt szegény Wamba; — mert a mi a fejjel lefelé való fölakasztást illeti, arra csak azt mondhatom, hogy az én agyvelőm úgy is tótágast állt teljes életembe, azért tán még javára is válnék, ha így megfordítanák.

— Szent Genovévára! — kiáltott Front-de-Boeuf, — ki ez itt előttem?

S ezzel leütve kezével Cedrik fejéről a sapkát, föltépte annak gallérját is, úgy, hogy a szolgaság jelvénye, a nyakra erősített ezüst örv hirtelen előtünt.

— Hé, ficzkók; ördög és pokol; kit hoztatok ide?

— Azt hiszem, én megmondhatom, — szólt közbe De Bracy, a ki éppen most lépett be. — Ez Cedrik bolondja, a ki olyan férfias küzdelemben győzte le Izsákot, mikor az elsőségért vítáztak.

— No, majd elintézem azt mindkettőjük felől, — felelt Front-de-Boeuf, — ugyanazon az egy akasztófán fog lógni mind a kettő; ha csak Cedrik, meg ez a connigsburghi vadkan jól meg nem fizetnek értük. A vagyonuk a legkevesebb, a mit elvehetünk tőlük; de azt is követelem, hogy takarítsák el innen a vár elől azt a csőcseléket — hűbéresek, szolgák lesznek alattunk valamennyien; örüljenek, ha lélegzeni hagyjuk majd őket abban az új világban, a mely nemsokára elkövetkezik. Eredj; — szólt oda az egyik csatlósnak; — hozd ide nekem az igazi Cedriket és akkor megbocsátom az előbbi tévedést, legkivált azért, mert hisz csak egy bolondot meg egy szász főúrat tévesztettél össze.

— Csakhogy azt fogod ám találni, kegyelmes hős uram, — hogy több köztük a bolond, mint a főúr, — szólt Wamba.

— Mit akar mondani ez a kölyök? — kérdezte Front-de-Boeuf, csatlósaira tekintve, a kik némi habozás után kimondtak végre nagy félénken annyit, hogy ha ez itt nem Cedrik, akkor igazán nem tudják elgondolni, hova lehetett.

— Minden szentekre! — kiáltott De Bracy; — hisz' akkor az menekülhetett el a barátcsuhában.

— Ördög és pokol; — ordított fel Front-de-Boeuf; — de hisz' akkor magam vezettem a kapuhoz, hogy kieresszem. Hanem te, — fordúlt aztán Wambához, — a kinek a bolondsága túljárt azoknak az eszén, a kik nálad is eszeveszettebb bolondok, téged majd én szentellek föl! A te fejedbúbját majd én borotválom meg. Húzassátok le a fejebőrét; aztán hajítsátok le a toronyból. Az a kenyered, hogy tréfálj, ficzkó? No, lássuk, hány zsákkal telik?

— Jobban bánsz hát velem, uram, mint igéred? — szólalt meg síránkozva szegény Wamba, a kinek a tréfálkozó kedvét még a fenyegető veszedelem pillanata sem tudta egészen elfojtani; — mert, hisz ha olyan vérvörös sapkát adatsz reám, akkor egyszerre bíbornokká teszed a barátot.

— Szegény nyomorult, — szólt De Bracy; — kész meghalni a hivatásában. Ne ölesd meg, Front-de-Boeuf.

Add nekem, hadd mulattasson engem, meg a szabad bajtársakat. Mit mondasz hozzá, bolond? Össze tudnád szedni a bátorságodat, úgy, hogy velem jőjj a háborúba?

— Csak a gazdám engedelmével, uram, — felelt Wamba; — mert lásd, ezt a gallért az ő engedelme nélkül nem vehetem le.

— Hohó; — egy normann ráspoly könnyen végez egy ilyen nyakravalóval, — szólt De Bracy.

— Az igaz, uram, — felelt Wamba, — mert hisz a nóta is azt mondja:

Szász fán normann fűrész foga,
Szász nyakon a normann iga,
Szász tányérban normann kanál,
Szász nép normann járomban áll.
Hogy jó órája addig ne légyen,
Míg túl nem ád a nép mind a négyen.

— Nem tudom, hol jár az eszed, De Bracy; — szólt Front-de-Boeuf, — hogy itt állsz egy bolondnak a hülyeségeit hallgatva, míg a végromlás a küszöbünk előtt van. Hát nem látod, hogy rútul rászedtek bennünket és a helyett, hogy a tervezett módon hírt adhattunk volna szövetségeseinknek, felsültünk ennek a tarkaruhás, nemes lovagnak a jóvoltából, a kit pedig olyan szeretettel készülsz testvéreddé fogadni. Vagy mi egyebet várhatunk onnan kívülről, mint a rögtöni ostromot?

— A falakra hát, — felelt De Bracy; — csak azt mondd meg, hogy mikor láttál engem az ütközet gondolatára elkomolyodni? Hívasd a templáriust és ha csak fél olyan erővel küzd az életéért, a hogy a rendjükért küzdött; — s ha te is odaállsz a magad nagy bálvány testével a várfokra és ha én is megteszem, a mi tőlem telik, akkor az útonállók csapatja akár a felhőket is ostromolhatná, úgy, a hogy Torquilstonet ostromolja; — vagy ha inkább alkudozásba akarsz bocsátkozni a haramiákkal, miért nem használod fel követül ezt az érdemes törzsfőt, a ki olyan mélyen elmerülve néz a boros kupádra? Hé, te szász! — kiáltott rá Athelstanera, odanyújtva neki egy kupát; — öblítsd le a torkodat,

aztán éledj föl annyira, hogy elmondd, mit ajánlsz a szabadságodért?

— A mit becsülettel csak ajánlhat olyan ember, a ki a méltóságát is nézi valamibe. Bocsáss el szabadon társaimmal együtt és akkor ezer márkát fizetek váltságúl.*)

— S jót állasz azért is, hogy elsöpröd a vár elől azt az embersalakot, a mely ott zavarog az Isten és a király rendelte béke ellenére? — kérdezte Front-de-Boeuf.

— A mennyire tőlem telik, visszavonulásra birom őket, s nem kétlem, hogy Cedrik is megteszi a magáét arra nézve, hogy segítsen.

— Akkor hát megegyezünk; — szabadok vagytok valamennyien ezer márka váltságdíjért. De ne feledd, szász, hogy hálával tartozol, a miért ilyen csekély árral beérjük; — csakhogy ebbe aztán a zsidó nincs ám beleértve.

— Sem a leánya, — szólt közbe a templárius, a ki most lépett oda hozzájuk.

— Egyik sem tartozik a szászok csoportjához, — szólt Front-de-Boeuf.

— Nem érdemelném, hogy kereszténynek nevezzenek, ha magunk közé számítanám, — felelt Athelstane; — bánjatok a hitetlenekkel, a hogy jónak látjátok.

— És Lady Rowena sincs beleértve, — szólt közbe De Bracy. — Ne mondja rólam senki, hogy elütöttek a kezemről egy drága díjat, a nélkül, hogy csak egy kardcsapást is tettem volna érte.

— De még ezt a haszontalan bolondot sem értettem ám bele az alkúba, — folytatta Front-de-Boeuf, — mert ezt itt tartom, hadd okuljon majd a példájából mindenki, a ki a komolyságot tréfára veszi és viszont.

— Lady Rowena nekem eljegyzett mátkám, — felelt Athelstane a legnyugodtabb arczczal. — Vad lovakkal tépessen el mellőle az, a ki bennünket el akar egymástól választani. Wamba pedig ma mentette meg Cedrik életét, a kit atyámnak nevezek. Előbb vesztem

*) Az angolszász márka nagyobb értékű pénz a mostaninál. Egy márka kb. 15 korona. FORD.

életemet én, mint hogy Wambának csak egy hajaszála meggörbüljön.

— A te mátkád! — kiáltott De Bracy; — Lady Rowena a te mátkád! Egy ilyen hübéresé! Ugy látszik, szász, azt hiszed, hogy a hét király ideje tért megint vissza. Csakhogy nem addig van ám az! Anjou herczegek a maguk gyámleányait nem vesztegetik magadforma származású emberekre.

— Az én származásom tisztább forrásból való, gőgös normann, mint holmi nyomorult francziáé, a ki abból él, hogy még azoknak a tolvajoknak a vérét is árúba bocsátja, a kik az ő silány zászlaja alá gyülekeznek. Királyok voltak az én apáim; harczban hatalmasak, békében bölcsek, s naponta több száz ember ült le az asztalukhoz, mint a mennyit te csatlósok gyanánt el tudsz számolni; nevük ott volt a lantosok húrjain; a Witenagemote-okban ők tették a törvényt*; hamvaikat szentek imái között hantolták el és sírjaik fölött székesegyházakat emeltek.

— No, most megkaptad a magadét, De Bracy, — szólt Front-de-Boeuf, örvendezve azon, hogy társát így letorkolták; — a szász ugyancsak jól visszavágott.

— Már a hogy egy fogoly tud visszavágni, — felelt de Bracy, színlelt föl sem vevéssel; — mert hisz az, a kinek kötve a keze, kell hogy a nyelvét használhassa. Hanem azért a gyors nyelved sem nyeri ám vissza a szabadságot Lady Rowena számára.

Athelstane úgy érezte, hogy már is hosszabb beszédbe ment bele, mint a milyenre a legérdekesebb tárgy is elragadta volna máskor s azért aztán ez újabb szóra már nem is felelt többé. A szóváltás különben is megszakította egy csatlós belépése, a ki azt hozta hírül, hogy a kapunál egy barát vár bebocsátásra.

— Szent Benedekre, a ki ennek a koldús fajzatnak a védője, — kiáltott Front-de-Boeuf; — hát mert ugyan valódi baráttal van-e aztán dolgunk, vagy ez is csaló? Hé, szolgák; ott legyen a szemetek; kutassátok ki a csuháját; — mert Istenemre, ha még egy csaló belo-

* Witenagemote = az angolszász nemzetgyűlés. FORD.

pódzik ide, kiásatom a szemeteket és ízzó szenet tétetek az üregébe.

— Elszenvedem minden haragodat, úram, ha ez nem igazi barát, — szólt Giles. — Jocelyn, a fegyverhordozód jól ismeri s esküt mer rátenni, hogy ez a Jorvaulx apát egyik szolgálattevő szerzetes társa, Ambrus testvér.

— Bocsásd be; — szólt Front-de-Boeuf; — ez legalább tán hírt hoz attól a jókedvű gazdájától. Tán az ördög is ünnepet űl ma, hogy a papok mind ott hagyják ma a munkát. Vigyétek a foglyokat, te meg, szász, gondolj arra, a mit hallottál.

— Azt addig is megkövetelem, — felelt Athelstane; — hogy fogságomban is becsűlettel bánjatok velem; olyan asztalt, ágyat követelek, a mely rangom szerint megíllet, mert hisz csak váltságdíjért vagyok itt. Azonkívűl pedig az, a ki legmagasabb rangú köztetek, az életével felel nekem azért, hogy szabadságom ellen támadott. Kihívásomat már előbb is elküldtem hozzád, s ezért felelettel tartozol nekem. Itt a keztyűm.

— Foglyom kihívására nem felelek, — vágta oda Front-de-Boeuf; — és te sem felelhetsz, De Bracy. — Hé, Giles; eredj csak; akaszd fel a franklin keztyűjét arra az agancsra; hadd függjön ott addig, míg kiszabadúl; akkor aztán, ha még mindíg fenntartja a kihívást és vallja azt, hogy jogtalanúl tartottam fogva, akkor szent Kristóf övére mondom, olyan előtt ismétli a kihívást, a ki még nem tagadott meg elégtételt s a ki kész megvívni gyalog, úgy mint lóháton, egyedűl, vagy hűbéresek kíséretében.

Alig vezették el a szász foglyokat, mikor megjelent Ambrus testvér szemmel láthatólag nagy aggodalomban.

— Ez az igazi Deus vobiscum, — szólt Wamba; — a többi csak olyan mondvacsinált barát volt.

— Hála neked, szűz anyám, — szólalt meg a barát, — hogy végre keresztények között lehetek biztonságban.

— Biztonságban mindenesetre meglehetsz itt, — felelt Bracy — és a mi meg a kereszténységet illeti, az is

képviselve van körülötted, mert hisz' ime, itt a híres Front-de-Boeuf Reginald báró, a ki ugyancsak irtózik a zsidóktól; aztán meg a nagy templárius, Bois Guilbert Brian, a kinek az a kenyere, hogy a szaraczénokat öldösse; — ha ez nem elég jele a kereszténységnek, mást az igaz, hogy nem igen tudok róluk elmondani.

A barát úgy tett, mintha nem értené De Bracy czélzását és így szólalt meg:

— Uraim, ti szövetségesei vagytok főtisztelendő atyánknak, Aymer perjelnek s ezért baráti segedelemre vagytok kötelezve iránta a lovagi fogadalomnál fogva éppen úgy, mint keresztény felebaráti szeretetből, mert már szent Ágoston is megmondotta azon munkájában, melynek czíme: *„De Civitate Dei“* . . .

— Bánja az ördög, mit mondott, — vágott közbe Front-de-Boeuf; — azt halljuk inkább, hogy *neked* mi a mondani valód. Arra nincs idő, hogy az egyházi atyák szavát hallgassuk.

— *Sancta Maria!* Milyen hírtelenül haragra tud gerjedni az ilyen világi ember, — szólt Ambrus. — De tudnotok kell, nemes lovagok, hogy egynémely gyilkos szándékú latrok, elvetvén magúktól az Úristennek félelmét és az ő szentegyházának tiszteletét, mivel sem törődvén *Si quis suadente Diabolo* — —

— Hallod-e testvér, — szólt a templárius; — ezt mind tudjuk; de mondd ki, foglyúl esett-e a gazdád és ha igen, kinek a foglya?

— Bizony, mondom néktek, Béliál embereinek kezében vagyon; azokéban, a kik elözönlik az erdőt és megcsúfolják az Írás szavait: „Ne cselekedjetek pedig gonoszúl az én felkent szolgáim iránt és az én prófétáimnak ártalmára ne legyetek.“

— Nos, urak, — szólt Front-de-Boeuf; — a helyett, hogy a perjel adhatna segítséget nekünk, inkább ő is tőlünk kér. Hisz csak számítson az ember bajban ezekre a semmittévő papokra! De mondd ki hát egyenesen, mi történt!

— Szolgálatotokra, uraim; átkozott latrok kezet vetettek főtisztelendő atyámra és fölebbvalómra, úti szekerét, málháit elpusztították; magát kifosztották

kétszáz arany tallérnyi pénzéből és még most is váltságdíjat követelnek; miért is főtisztelendő atyánk az úrban arra kér benneteket, hogy mint testvérei vagy tegyétek le érte a váltságdíjat, vagy menjetek fegyveres erővel megmentésére, már a hogyan belátástok kívánja.

— Hogy a sátán gyötörje meg a perjelt; — szólt Front-de-Boeuf; — tudom, hogy ma reggel még nagyobbat húzott a kancsóból, mint máskor. Mikor hallotta azt, hogy egy normann főúr kibontotta volna az erszényét egy pap kiszabadítására, mikor a papoknak sokkal jobban tömve a zsebük, mint a mienk. Fegyveres erővel meg, hogy az Isten csodájában menthetnénk már meg, mikor magunk ide vagyunk beszorítva s tízszer akkora fegyveres erő fenyeget ostrommal minden perczben.

— Erről akartam szólni, — felelt Ambrus atya, — ha időt engedtetek volna; de az ilyen szegény öreg embernek könnyen megzavarodik az esze, ha úgy ráriasztanak. De hadd mondjam el, hogy bizony azok ott künn már tábort alkottak és készítik az ostromsáncot a falak előtt.

— A falakra! — kiáltott De Bracy; — lássuk, mit csinál a söpredék! — Ezzel odarohant egy rácsos ablakhoz, mely a várerkélyre nyílt s onnan kinézve, csak úgy kapkodta a lélegzetet, míg így beszélt: — Minden szentekre, a vén pap nem hazudott. A haramiáknak bővében van embernagyságú fedőpaizsuk és olyan tömegben gomolyognak ott az erdő szélén, mint valami sötét felhő a jégeső előtt.

Front-de-Boeuf is kitekintett ezalatt s a mit látott, az arra birta, hogy teljes erejével megfújja a kürtjét s a falakra szólítson minden embert a várból.

— De Bracy; te a keleti oldalt tartsd szemmel, — szólt társához; — azt, a hol a fal a legalacsonyabb; — nemes Bois Guilbert, te járatos vagy a védelemben is, ostromban is, neked a nyugati oldalra legyen gondod; én majd a várfokon leszek a felvonó hídhoz közel. De azért ne szorítkozzatok csak egy pont védelmére, nemes barátaim; ma, ha lehetne, egyszerre több helyen kellene lennünk, hogy bátorítást vihessünk mindenüvé,

a hol az ostrom a leghevesebb. Számra ugyancsak kevesen vagyunk, de a bátorság és fürgeség sokat segíthet, mert hisz csak silány csőcselék ellen küzdünk.

— De nemes uraim; — könyörgött a barát, — hát az én kérésemet egyitek sem hallgatja meg? Aymer apát üzenetét? Nemes Sir Reginald; hallgass meg.

— Eh, fecsegj ilyent a mennybélieknek, nekünk itt a földön nincs rá időnk. Hé, Anselm; legyen rá gondod, hogy a szurok meg az olaj forrjon, hogy ha majd öntözni kell azokra az aljas árulókra; — nézz utána, hogy a kézíjjasoknak elég nyílvesszője legyen; — húzasd föl a várfokra az ökörfejes nagy zászlót, hadd tudják meg a gazok, kivel lesz dolguk a mai ostromban.

— De uram, — folytatta ismét a barát; — gondolj az én engedelmességi fogadalmamra és engedd, hogy átadjam uram izenetét.

— Félre az útból evvel a vén hígvelejűvel, — szólt Front-de-Boeuf — csukják be a kápolnába, hadd morzsolja ott az olvasóját, míg ott vége nem lesz a haddelhaddnak. A torquilstoni szenteknek nagy újság lesz, hogy egyszer üdvözlégyet meg miatyánkat is hallhatnak; nem volt benne, tudom, részük, mióta kifaragták őket.

— Ne káromold a szenteket, Sir Reginald, — szólt De Bracy; — rájuk szorulhatunk még ma.

— Nem sokat várok tőlük, ha csak úgy nem veszszük hasznukat, hogy lehajígáljuk őket az ostromlók fejére. Ott van egy Isten adta nagy Szent Kristóf; az egy egész csapatot lesöpörhetne a vár falairól.

Ezalatt a templárius állt az ablaknál s nagyobb figyelemmel nézte, mi történik ott künn, mint az előbb a szilaj Front-de-Boeuf vagy szeles társa.

— Hitemre, — kiáltott föl; — azok a ficzkók ott lenn nagyobb fegyelmezettséggel jönnek, mint várni lehetett volna, már akárhogy tettek is szert rá. Nézzétek, milyen ügyesen használnak föl rejtekhely gyanánt minden fát, vagy bokrot, hogy le ne lőhessük? Zászlót, czímert sehol se látok, de azért fogadni mernék a lovagi aranyláncomra, hogy valami nemes ember vezeti őket, a kinek van gyakorlata a hadviselésben.

— Én már látom is; — felelt De Bracy; — látom a sisaktaréját meg a fegyverzete csillogását. Nézzétek azt a fekete vértű magas lovagot, a ki a távolabbi csoportot osztja hadsorba; — szent Dénesre; azt hiszem; ez az a *Fekete Naplopó,* a ki Ashbyban téged is kiütött a nyeregből, Front-de-Boeuf.

— Annál jobb, ha idejön a kezem ügyébe, hogy mindjárt bosszút állhassak. Valami jött-ment lehet, hogy nem mert ott maradni és elfogadni sem merte a díjat. Hát hiszen a nemes lovagok között úgy is hiába kerestem volna; itt legalább, az útonállók között mégis megtalálom.

Az ellenség készülődése véget is vetett minden további szóbeszédnek; kiki sietett, hogy helyét elfoglalja a falakon. A harczosok csekély száma nem lett volna elegendő arra, hogy a várfalakat egész hosszában védjék, azért csak az egyes fontosabb helyekre gyűjtötték a katonákat s úgy várták elszántan, mikor majd a fenyegető ostrom megkezdődik.

HUSZONNYOLCZADIK FEJEZET.

E bujdosó, testvértelen faj is
Dicsekszik egygyel, melyben úgy kiválik,
A tenger, erdő, pusztaság, a hol jár
Neki kitárja rejtett titkait
S virág, gyökér, silány útszéli gyom,
Mit összegyűjt, varázs erőt mutat.
A ZSIDÓ.

Történetünkben itt kénytelenek vagyunk visszafelé fordítani néhány lapot, hogy olyan eseményekről világosíthassuk föl az olvasót, a melyek nélkül a történet következő fontos részleteit meg nem érthetné. Mindenesetre már eddig is megérttette az olvasóval saját leleményessége is, hogy mikor Ivanhoe lovag összeesett s úgy látszott, hogy mindenki teljesen elhagyta, akkor Rebekka volt az, a ki rávette atyját arra, hogy a sebesültet gyaloghintóban odavigyék abba a külvárosi

házba, a hol Izsák és Rebekka ídeiglenesen szállva voltak.

Máskülönben nem lett volna nehéz Izsákot erre a könyörületességre rávenni, mert hiszen természettől fogva szíves volt és háladatos, de viszont meg volt benne üldözött fajának minden előítélete és félénksége is s ezt már nehezebb volt legyőzni.

— Ábrahám atyánkra! hisz nagyon derék ifjú és nekem vérzik a szívem, mikor látom, hogy patakzik a vére végig a hímzett mellényén meg a fényes vértjén. Hanem a magunk házába vinni! Meggondoltad-e leány, hogy mit mondasz? Keresztény ember! Már pedig szent törvényünk tíltja, hogy azokkal más érintkezést tartsunk fenn, mint a mit a kereskedés haszna kíván.

— Ne szólj így, édes jó atyám; — igaz, hogy lakomán és vigalomban nem szabad velük együtt lennünk; de a mint valaki megsebesül vagy szenved, akkor azonnal testvérünk lesz.

— Szeretném tudni, hogy a bölcs rabbi Ben Tudela Jákób mit szólna hozzá. De hát azt magam nem akarom, hogy ez a jószívű ifjú elvérezzék. Seth és Ruben majd elviszik Ashbyba.

— Jobb lesz, ha az én gyaloghintómba teszik; én meg felülök az egyik hátaslóra.

— Úgy-e, hogy kitegyelek Izmael és Edom fiai szemének; — a tisztátalan kutyák! — kiáltott Izsák, gyanakvó pillantást vetve a lovagok és fegyverhordozók csoportjára. — De Rebekka hozzá is fogott, hogy mindent elintézzen terve kivitelére s nem is hallgatott Izsákra többé, míg végre ez egyszerre e szókkal kapta meg Rebekka ruhaújját: „Áron szakállára! De hát ha meghal! Nálunk! Akkor bennünket tesznek felelőssé az életéért és a tömeg széttép bennünket".

— Nem fog meghalni, atyám, ha csak mi el nem hagyjuk, — felelt Rebekka gyöngéden kiszabadítva magát atyja kezéből; — s ha elhagyjuk, akkor leszünk csak igazán felelősek érte Isten és ember előtt.

— Nem, ezt nem akarom, — felelt Izsák. — Igazán mondom, hogy mikor a vércseppjeit hullni látom, úgy tetszik, mintha a saját aranyaimat látnám elhullani az

erszényemből. Tudom azt is, hogy Manasseh, a bizanczi rabbi leányának, Mariamnak tanításai, — békesség a lelkének a paradicsomban! — téged is beavattak a gyógyítás minden titkába; ismered a füvek erejét és a belőlük csinált italok hatását. Azért tégy tehát úgy, a mint lelked tanácsolja; — jó leányzó vagy; áldása, koronája, diadalmi éneke apádnak és egész házamnak és apáim népének.

Izsák félelme azonban nem volt hiábavaló, mert Rebekkát ez a hálából és nagylelkűségből eredő segítség csakugyan kitette Bois Guilbert tisztátalan tekintetének. Útközben a templárius kétszer is elhaladt Rebekka előtt, majd elnyelve szemével a gyönyörű leányt s hogy e megbámulásnak mi lett az eredménye, mikor a véletlen a hatalmába adta Rebekkát e lelketlen kéjvadásznak, azt már láttuk.

Mihelyt a sebesült ott volt Izsák ideiglenes hajlékában, Rebekka mit sem késett, hanem maga nézte meg és kötözte be sebeit. A legifjabb regényolvasó is tudja, hogy az úgynevezett sötét középkorban a nők milyen jártasak voltak a betegápolásban s hogy a hős lovagok milyen sokszor azok ápolására bízták sebeiket, a kik szemének nyila szívüket még mélyebben megsebezte.

De a zsidók közűl a férfiak, a nők is egyaránt tanúltak voltak a gyógyítás mesterségének minden ágában s nem egyszer történt, hogy a nagyurak, sőt a királyok is a különben oly megvetett fajra bízták magukat betegség vagy sebesülés esetén. A zsidóorvosok és kuruzslók kedveltségét éppen nem rontotta le az az általános meggyőződés, hogy ezek a rejtett tudományokkal, varázslással és kabalisztikával is összefüggésben vannak; a melynek még a neve is a zsidó rabbiktól, izrael bölcseitől eredt. A rabbik különben egyáltalán nem igyekeztek ezt a hitet eloszlatni; azt gondolták magukban; a gyűlöletet, a melylyel a keresztények viseltettek irántuk, már ez a hit nem fogja növelni; mert hiszen mi is növelhette volna még nagyobbra, míg ellenkezőleg a megvetést korlátozhatta. Egy zsidó varázslót gyűlölni talán éppen úgy gyűlöltek, mint egy zsidó uzsorást, de lenézni nem tudták úgy. S nagyon valószínű, — tekintve

a gyógyításnak sokszor igazán megdöbbentő eseteit, hogy a zsidók csakugyan ismertek bizonyos titkokat, a melyeket már csak elzárkózott voltuknál fogva is rejtve tudtak tartani a keresztények elől.

A szép Rebekkát is úgy nevelték, hogy része volt fajának minden tanultságában s ezt aztán kiváló elméje mind magába zárta, elrendezte, kibővítette olyan módon, a mely messze túlhaladta éveit, nemét, sőt a kort is, a melyben élt. Az orvosságok ismeretét s a gyógyítás művészetét az agg Miriamtól tanúlta, a legtudósabb zsidó doktorok egyikének leányától, a ki Rebekkát igazán gyermeke gyanánt szerette. Tudását Miriam atyja titkaiból nyerte és Rebekkának is úgy adta át titok pecsétje alatt. Miriam maga ugyan áldozatául esett a kor vakbuzgalmának, de az volt az általános hit, hogy titkos tudományát kedvelt tanítványa lelkébe rakta le.

Rebekkát nagy szépségénél és tudásánál fogva rendkívül bámúlták a saját törzséhez tartozók s jóformán olyan felsőbb lényt láttak benne, mint a milyen nőket az ő szent könyveik emlegetnek. Atyja is úgy volt vele, hogy iránta való véghetetlen szülői szeretetébe a leány tudása iránt való nagy csodálat is belevegyűlt és Izsák sokkal több szabadságot engedett a leánynak, mint a mennyit a többi hajadonok rendesen élveztek; véleményére pedig oly sokat adott, hogy sokszor engedett akaratának, mint az imént láttuk, saját meggyőződése ellenére is.

Mikor Ivanhoet odavitték Izsák lakására, a lovag még mindig magánkívül volt a rendkívüli vérvesztés következtében. Rebekka megvizsgálta a sebet, aztán bekötözte azt olyan szerekkel, melyeket a legjobbnak ismert. Ekkor aztán mert mondani annyit, hogy ha a lázt el tudják kerülni, — már pedig a nagy vérvesztésnél fogva a láztól nem igen lehetett tartania — és ha Miriam csodabalzsama még megtartotta a maga hatását, akkor a lovag holnap már lesz annyira, hogy magukkal vihetik Yorkba. Izsák egy kicsit elképedve hallgatta a híreket. Könyörületességének most már szívesen végét szakította volna itt Ashbyban, vagy legföllebb annyit tett

volna még meg, hogy a lovagot valami zsidónak a gondjaira bízza s a költséget megfizeti érte. Csakhogy Rebekka ezt sokféle oknál fogva nem akarta. Csak kettőt említünk, mert Izsák ezeket találta a legnyomósabb oknak. Az egyik az volt, hogy Rebekka a világért sem akarta kiadni a kezéből Miriam csodabalzsamát még a maga törzséből való orvosnak sem, nehogy kitalálják a titkot; a másik ok meg az volt, hogy Ivanhoe Wilfred lovag nagy kedveltje lévén Oroszlánszívű Richardnak, ugyancsak kapóra jönne, mint pártfogó és közbenjáró Izsák részére akkor, ha esetleg Richard jut ismét uralomra, mert hiszen Izsák bizony nagy összegeket kölcsönzött János herczegnek arra, hogy a pártütő czéljait keresztülvihesse.

— Igazat beszélsz, Rebekka, — felelt Izsák, — káromlás volna az ég ellen, ha az áldott emlékezetű Miriam titkait elárulnánk; mert a mit az ég adott az embernek, azt nem kell esztelenül mind másokra pazarolni, akár arany talentom az, akár ezüst shekel vagy valami bölcs orvos titka; — mindezt először is a maga számára őrizze meg az, a kinek az ég juttatta. Az meg, a kit az Oroszlánszívűnek hívnak a nazarénusok; — bizonyára jobb lenne az idumeai oroszlán karmai közé kerülnöm, mint az ő kezébe, ha meg találja tudni, hogy öcscsével milyen üzleteket kötöttem. Azért is tanácsodat fogadom és nem ellenzem, hogy a lovag velünk jöjjön Yorkba, mert ha az Oroszlánszívű visszatér az országba ismét, a mint külföldön suttogják, akkor Ivanhoe Wilfred lesz az a védelmező sáncz, a mely közé és közém áll, ha az Oroszlánszívű haragja fölgerjed ellenem. Ha pedig nem térne vissza, Ivanhoe is visszafizeti majd, a mit érte tettünk, majd ha kincseket szerez fegyverével, mint azt tegnap, meg ma is megtette. Mert az ifjú jó és derék, megtartja a napot, melyet kijelölt, visszaadja a kölcsönkért pénzt és megsegíti a zsidót is, atyáim törzsének fiát, mikor azt Belial fiai és tolvajok veszik körül.

Már jóformán beesteledett, mikor Ivanhoe magához tért ismét. Zavaros, meg-megszakított álomból ébredt föl olyan különös zagyva képzelettel és benyomásokkal, a melyek az önkívületi állapotot szokták kísérni.

Egyideig nem tudta tisztán maga elé idézni, hogy mi történt. A sebesülés öntudata, a sajgás, egyesülve volt valami végtelen gyöngeség és kimerülés érzésével, meg a képek zűrzavarával, melyek közt mintha fegyveres összecsapás is lett volna, meg kardcsattogás, lódobogás és a vitézi torna egész összevisszasága. Nagy erőfeszítéssel félre akarta húzni az ágya függönyét s ez féligmeddig sikerült is neki, noha a seb most is olyan fájdalmat okozott, hogy nem ment könnyen a dolog.

Nagy meglepetésére azt látta, hogy pompás bútorzatú szobában van, mely azonban székek helyett párnás kerevetekkel kínálkozott a látogatónak s annyira keleties ízlésű volt, hogy Ivanhoe csaknem azon kezdett gondolkozni, miféle varázslat vitte vissza Palesztinába ismét. Ez a benyomás csak erősbödött annak folytán, mikor egyszerre csak egy keleties ízlésű drága ruhába öltözött nőalak jelent meg egy szőnyeges ajtón, mögötte pedig egy sötétarczú rabszolga.

Mikor a lovag kérdést akart tenni a bájos látomáshoz, ez csendre intette, karcsú fehér ujjait rubinszínű ajkához emelve, mialatt a szolga odalépett Ivanhoe ágyához és levonta a takarót a lovag oldaláról. A szép leány így meggyőződhetett, hogy a kötés nem csúszott félre s a seb nem rosszabbodott. Rebekka olyan bájosan és oly méltóságos egyszerűséggel hajtotta végre azt, a mit ápolói tisztje követelt, hogy ez még sokkal finomúltabb időkben is élét vette volna mindannak, a mi talán visszásnak látszott volna abban, hogy egy fiatal leány teljesítsen ilyen szolgálatot egy férfi betegágya mellett. Csakis arra lehetett itt gondolni, hogy egy nemes lélek a fájdalmat akarja enyhíteni és elhárítani a halál sújtó csapását. Rebekka héberül adott néhány rövid utasítást az öreg szolgának, s mivel ez már számtalanszor volt segítségére ilyen alkalommal, most is szó nélkül engedelmeskedett.

Bármilyen nyersnek tetszett volna ez a nyelv másnak az ajkán Ivanhoe előtt, most, mikor a gyönyörűséges Rebekka ejtette ki e szavakat, szinte olyanoknak tetszettek, mint valami jóságos tündér varázsigéi, melyeket érteni bár nem ért az ember, mégis áhítattal

hallgat, mert olyan édes lény ejti azt ki. Ivanhoe nem is igyekezett tehát több kérdést tenni, hagyta, hogy azok azt tegyék vele, a mit legjobbnak tartottak betegük érdekében s csak mikor már a szép ápolónő vissza akart vonúlni, akkor szólalt meg Ivanhoe ismét, mert már nem tűrtőztethette kíváncsiságát — Mondd, jóságos leányka, — kezdte arabul, a melyről azt hitte, hogy ez a kaftános és turbános jelenség talán legjobban megérti majd; — megengeded, hogy azt kérdjem . . .

Itt azonban a szép ápoló félbeszakította, mialatt a mosolygás nyájas gödröcskéket varázsolt arra az arczra, melyen csaknem inkább a mélabús komolyság volt az állandó kifejezés: — Angliából való vagyok, lovag, és beszélek angolúl, ha ruházatom és származásom idegen ég alól valók is.

— Nemes hölgy, — kezdte Ivanhoe, mire aztán Rebekkának megint csak félbe kellett szakítania:

— Kérlek lovag, ne ruházd reám a nemes czímet, a mely meg nem illet, mert tudd meg, hogy szolgáló leányod szegény zsidóleány, Izsák, yorki zsidó leánya vagyok, a kihez te olyan kegyes voltál. Illő, hogy hálából maga és egész házanépe olyan gondos ápolásban részesítsen, a milyent mostani egészségi állapotod megkíván.

Nem tudom, vajjon a szép Rowenának egészen tetszésére való lett volna-e, ha tudja, milyen megindultsággal nézte a lovag a gyönyörű vonásokat, a szép alakot s azt a ragyogó szemet, melynek fényét a selymes pillák rojtja árnyékolta és lágyabbá tette, úgy hogy valami lantos talán az esti csillaghoz hasonlította volna, a melynek csillogása egy jázmin bokor lombján szűrődött keresztűl. De Ivanhoe sokkal jobb katholikus volt, semhogy egy zsidóleány iránt ilyen érzéseket táplálhatott volna. Ezt Rebekka szinte ösztönszerűleg sejtette meg s azért sietett atyja nevét megemlíteni; de azért, — mert hiszen Izsák szép és tudós leánya nem volt minde női gyengeség nélkül való — mégis mélyen felsóhajtott titokban, mikor látta, hogy az a tiszteletteljes, de ragyogó pillantás és a gyöngédség tagadhatatlan kifejezése, a melylyel a lovag eddig kísérte minden mozdulatát, hogyan változott egyszerre tartózkodó, csaknem

hideg kifejezésére az udvariasságnak, melyben nem volt mélyebb érzés az olyan hálánál, a melyet váratlan helyről és alantas kézből nyert jótétemény miatt érez valaki. Igaz, hogy Ivanhoe eddig viselkedése sem fejezett ki többet annál, mit az ifjúság és szépség iránt minden körülmények között érez az ember; de azért mégis fájdalmas volt szegény Rebekkára, (a ki végre is csak tudta, hogy erre a hódolatra van joga), hogy ime, egyetlen egy szó, mint valami gonosz varázsige, olyan lealázott körbe száműzi, a hol már a szépségnek szóló hódolatot sérelem nélkül jóformán nem is lehet tanusítani valaki iránt.

De a Rebekka természetében annyi volt a gyöngédség és igazságérzet, hogy nem is hibáztatta Ivanhoet azért, ha ez osztozott is korának és vallásának előítéletében. Ellenkezőleg, noha tudta, hogy betege most már csak a lenézett faj sarját látja benne, azon fajét, melylyel minél kevesebbet érintkezik, annál jobb, továbbra is ugyanolyan türelmes és hűséges gonddal őrködött a lábbadozó fölött. Tudtára adta azt is, hogy nemsokára Yorkba kell indulniok és hogy atyja határozata szerint legjobb lesz oda mennie velük, a hol majd teljesen meggyógyítják. Ivanhoenál azonban ez a terv nagy ellenkezésre talált; a melynek azt adta okául, hogy nem szeretne nekik még több vesződséget szerezni.

— Hát nem volt Ashbyban valami szász franklin, vagy akár valami gazdag paraszt, a ki elvállalta volna azt a terhet, hogy egy honfitársa nála legyen addig, míg ismét fegyvert foghat? Nem volt valami szász kolostor? Vagy nem vitethettek volna el Burtonba, a hol Waltheoff, a szent Withold kolostor apátja bizonyosan elfogadott volna, hiszen atyafiságban is vagyunk.

— Igaz, tudom, hogy ilyen hajlékok közül a legalacsonyabb is méltóbb lett volna elfogadásodra a megvetett zsidó házánál, lovag — felelt Rebekka mélabús mosolygással, — de ha csak az orvosodat el nem küldöd, nem szabad a hajlékodat most változtatnod. Tudod, hogy a mi népünk ért a sebek orvoslásához, noha magunk nem ejtünk sebet; — s különben pedig a mi családunkban a gyógyításnak olyan titkai vannak, melyek Salamon

ideje óta szálltak apáról fiúra; ezeknek a hatását érezted is. Nincs az a seborvos a szaraczénusok, — oh bocsáss meg lovag, a keresztények között, a ki egy hónapnál előbb oda vihetne, hogy pánczélt ölthess.

— És *te* mennyi idő alatt vihetsz odáig? — kérdezte Ivanhoe türelmetlenül.

— Egy hét alatt, ha türelmes lész és aláveted magadat az én utasításaimnak.

— A boldogságos Szűzre, — kiáltott Wilfred, — ha ugyan nem bűn a nevét itt ejteni ki; nincs most ideje annak, hogy akár én, akár más igazlelkű lovag ágyban fekvő beteg legyen; — és ha megtartod azt, a mit ígérsz, leányka, színültig töltöm a sisakomat ezüsttel, hogy megjutalmazzalak, bárhogy teszek is szert rá.

— Ígéretemet beváltom és mához egy hétre pánczélt ölthetsz, ha megígérsz valami mást az ezüst helyett, a miről most szóltál.

— Ha hatalmamban áll és ha olyan, a mit jó keresztény megadhat a tieid közűl valóknak, akkor örömmel és hálásan adom meg azt, a mit kívánsz.

— A mit kérek, az nem más, mint az, hogy ezentúl higyj abban, hogy zsidó is tehet szolgálatot kereszténynek a nélkül, hogy más jutalmat várna érte, mint annak a nagy mennyei Atyának áldását, a ki zsidót és keresztényt egyformán teremtett.

— Bűn volna ebben kételkednem; — és e percztől fogva nyugodtan bízom magamat a te ügyességedre, bízva abban, hogy mához egy hétre már fegyvert ölthetek. És most, nyájas orvosom, beszélj valamit, mi hír a külvilágban? Mit csinál Cedrik és a házanépe? Hát a szép — — De itt elakadt a lovag, mintegy nem akarva a Rowena nevét ilyen házban ejteni ki; s csak így folytatta aztán: — Azt értem, a ki a bajvívás királynője volt?

— És a kit te választottál erre a méltóságra, lovag, még pedig olyan méltó választást téve, a melyért éppen úgy megbánultak, mint vitézségedért?

Bármennyi vért vesztett is Ivanhoe, azért most mégis arczába szökkent a vére arra a gondolatra, meny-

nyire elárulta most Rowena iránt való érdeklődését azzal a félszeg igyekezettel, hogy azt elrejtse.

— Nem annyira róla akartam szólni, mint inkább János herczegről, — kezdte ismét, — meg aztán a hűséges fegyverhordozómról is szeretnék tudni valamit, hogy miért nincs most körülöttem.

— Hadd használjam most orvosi tekintélyemet és hadd parancsoljam neked a hallgatást, és az izgató emlékezés kerülését, míg én majd elmondom azt, a mit tudni óhajtasz. János herczeg hirtelen abbahagyatta a bajvívást s a lovagokkal, nemesekkel, meg a papsággal együtt Yorkba sietett, miután még előbb összeszedett annyi pénzt, a mennyit szép szerével vagy erőszakkal ki tudott csikarni azoktól, a kiket az ország legvagyonosabbjának tartanak. Azt mondják, hogy bátyja koronáját akarja hatalmába keríteni.

— De nem a nélkül, hogy azt a koronát híven védelmezzük, a míg csak egy igaz alattvaló is van az országban; — kiáltott Ivanhoe fölemelkedve vánkosáról. — Richard király czímének védelmére a legjobbakkal is kiállok közülök.

— De hogy ezt megtehesd, — szólt Rebekka, megérintve a lovag vállát, — most egyelőre gondolj az én intésemre és maradj nyugton!

— Igazad van; — olyan nyugodt leszek, a milyen nyugodt csak lehet az ember az ilyen békétlen időkben. Hát Cedrik meg a többiek?

— Cedrik várnagya az imént volt itt; lihegve érkezett, hogy valami pénzeket kérjen el atyámtól, Cedrik nyájai gyapjának az árát. Tőle hallottam, hogy Cedrik és Athelstane valami összeszólalkozással hagyták el János herczeg udvarát és most indulóban vannak hazafelé.

— Ment velük valami hölgy is a lakomára? — kérdezte Wilfred.

— Lady Rowena nem ment el a herczeg lakomájára, — viszonzá Rebekka, pontosabb feleletet adva, mint a milyen kértek tőle — és mint a várnagy mondta, most útban van Rotherwood felé a gyámjával együtt. Hű szolgád, Gurth pedig — —

— Hogyan, — kiáltott föl Ivanhoe; — hát a nevét is tudod! De hiszen, hogyne tudnád, mikor te voltál az, a kinek nagylelkűségétől száz aranyat nyert.

— Ne emlegesd azt, — felelt Rebekka mélyen elpirulva; — mert látom, milyen könnyen elárúlja az ajk azt, a mit a szív el akarna rejteni.

— De becsületem azt kívánja, — szólt Ivanhoe komolyan, — hogy azt az összeget visszafizessem atyádnak.

— Legyen úgy, a mint akarod, majd egy hét múlva, de most ne gondolkozzál és ne beszélj semmi olyanról, a mi gátolná gyors javúlásodat.

— Legyen úgy, nemes hajadon; — hálátlan volnék, ha nem engedelmeskedném parancsodnak. Még csak egy szót szegény Gurth sorsáról s akkor aztán semmit sem kérdezek többet.

— Fájdalom, lovag, Gurth őrizet alatt van Cedriknél, — felelt a szép zsidóleány, de aztán, látva, hogy ez a hír mennyire elcsüggesztette Wilfredet, így folytatta: — a várnagy azonban azt mondta, hogy ha Gurth nem haragítja meg gazdáját valami sérelemmel, Cedrik bizonyára megbocsát neki, mert mindig kedvelt, hű szolgája volt s erre az egy hibára is csak a Cedrik fiához való szeretete bírta rá. Azt is mondta a várnagy, hogy Gurth cselédtársai mind és Wamba is velük, figyelmeztetni akarják Gurthot, hogy észrevétlenül osonjon majd el az úton, ha Cedrik haragja nem enyhűlne.

— Bár megtennék, — de úgy látszik, mintha nekem bajba kellene döntenem mindazokat, a kik hozzám szívességgel voltak. Királyom, a ki kegyeivel úgy elhalmozott, — az ellen most öcscse támaszt pártütést, a ki a legtöbb hálára van kötelezve iránta; — az én hódolatom most nehéz helyzetet teremtett és aggságot nemének legszebb hölgye számára is; — és végre atyám most, haragjában talán egyszer csak leszúrja azt a szegény szolgát, csak azért, mert hozzám hűséggel volt és ragaszkodással. — Látod, leányka, milyen balsorsüldözte ember az, a kiért most fáradozol, — gondold meg ezt és bocsáss utamra, mielőtt a szerencsétlenség, mely a

nyomomban jár, mint a véreb, reád is átszállítja azt az átkot.

— Nem úgy, lovag; most gyönge vagy még és csüggedt; ez az oka, hogy félreismered az ég intézkedéseit. Lásd, inkább úgy áll a dolog, hogy a jó sors akkor adott vissza hazádnak, mikor annak legnagyobb szüksége volt erős karokra és igaz szívekre; — akkor aláztad meg ellenségeid és fejedelmed gőgjét, mikor a legnagyobb magasságban állottak; — és lásd, azért a gonoszságért, a melyet elhárítottál, a Gondviselés az ország legmegvetettebb lakosai közűl is tudott számodra segítőt támasztani és ápolót. Emeld föl azért szívedet és bízzál, mert bizonyos, hogy valami csodára vagy fönntartva, melyet a te karodnak kell népedért végrehajtania. Most Isten veled; ha majd bevetted az orvosságot, melyet Rubentól majd beküldök, pihenj, hogy annál erősebb légy, mikor majd az utazás fáradalmát kell elviselned.

Ivanhoet meggyőzték a szavak és engedelmeskedett Rebekka utasításának. Az ital, melyet Ruben hozott be neki, nyugtató és altató hatású volt és zavartalan álomba merítette a beteget. Másnap reggel aztán hű ápolója látta, hogy a láz teljesen megszűnt és Ivanhoe képes lesz kiállani az útat.

Óvatosan belefektették tehát egy födött hintóba s megtettek mindent, hogy kényelmesen pihenjen. Csak egy dolog volt, a miben még Rebekka könyörgése sem biztosíthatott több tekintetet a sebesült iránt. Izsák is, mint a Juvenalis tizedik szatirájában a meggazdagodott utas, örökké a rablóktól remegett s elgondolta, milyen zsákmány lenne ő a normann martalóczoknak, meg a szász útonállóknak. Épen azért egyre gyorsabb haladásra sürgette az embereket; pihenőt is csak rövidet tartottak, úgy hogy nemsokára utólérték Cedriket és annak csapatját. Ezek ugyan már órákkal ezelőtt elindultak, de a kényelmes haladás, meg az apát úrnál való hosszú lakoma folytán megkéstek. De vagy a Miriam balzsama volt nagyon csodás erejű, vagy a Wilfred lovag szervezete, elég az hozzá, hogy még annyi rossz hatását sem érezte az utazásnak, a mennyitől ápolója tartott.

De bizonyos tekintetben Izsák túlzott sietése sem bizonyult jó politikának. Annyira hajszolta a fölfogadott embereket, hogy lépten-nyomon összekaptak. Ezek ugyanis szászok lévén, nem voltak híjjával a kényelem és jó élet szeretetének, a mit a normannok lomhaságnak meg falánkságnak bélyegeztek bennük. Shylock-kal szerepet cserélve, azt gondolták, hogy most majd ők húznak hasznot a gazdag zsidótól, elfogadták az ajánlatot, mert azt képzelték, kényelmes munka lesz az egész, de aztán nemsokára látták, hogy sürgeti őket a zsidó tovább és tovább. Az emberek lovaikat is félteni kezdték. Hozzájárult aztán még az is, hogy nemsokára a sör meg bor mennyisége fölött került vitára a dolog; no ez aztán megadta a kegyelemdöfést az egész vállalatnak. Így esett, hogy a veszedelem első hírére minden fölfogadott embere otthagyta Izsákot, mert az úgy épített azok szolgálataira, hogy azért a ragaszkodásukat nem igyekezett megnyerni semmivel.

Így ebben a keserves elhagyatottságban találták a zsidót Cedrik meg a többiek. Ekkor utaztak aztán együtt tovább, hogy nemsokára De Bracy és czinkosai hatalmába kerüljenek. A födött hintó már jóformán ki is kerülte volna a rablók figyelmét, ha De Bracynak nem jut eszébe, hogy betekintsen az ablakán, mert azt hitte, hogy ott találja azt, a kiért az egész vállalatot megkoczkáztatta; Rowena ugyanis mindezideig nem vetette még föl a fátyolát. De milyen nagy volt De Bracynak meglepetése, mikor egy sebesült lovagot pillantott meg, a ki azt gondolva, hogy szász haramiák kezébe került, s hogy előttük a neve talán védelem gyanánt szolgálhat magának és társának is, habozás nélkül vallotta meg, hogy ő Ivanhoe ura, Wilfred lovag.

Bármilyen silány, könnyelmű ember volt is De Bracy, azért a lovagi becsület eszméihez mégis hű maradt, s ez nem engedte volna neki, hogy a lovagot védtelen állapotában valami bántalommal is illesse, valamint Front-de-Boeufnek is azért nem árulta el, mert tudta, hogy ez meg viszont kész lenne kivégezni bármely körülmények közt is azt, a ki az uradalom birtokától elütötte. De viszont az meg, hogy ő maga mentsen meg egy

olyan embert, a ki szintén számot tartott Rowena kezére, még pedig több reménynyel, mint bárki más; ez már olyan tett volt, a mely meghaladta De Bracy nagylelkűségét. Többre nem érezte magát képesnek, mint hogy a jó és a rossz tett között valami középútat keressen. Megparancsolta két fegyveresének, hogy ott haladjanak a födött hintó mellett s ha valaki közelednék, azt távolítsák el, azt mondva, hogy Lady Rowena hintójában most egy fegyvertársuk nyugszik, a ki megsebesült. Mialatt aztán Troquilstoneban a kastély ura a zsidók kincsét akarta megnyerni, a templárius meg a zsidó leányát, addig De Bracy elvitette Ivanhoet egy távoli szobába, még ekkor is ezt állítva róla, hogy ez valami fegyvertársuk volt. Ezek után Front-de-Boeufnek is azt a választ adták, mikor kérdőre vonták őket, hogy miért nincsenek a falakon.

— Egy sebesült bajtársuk! — csattant fel dühösen a báró. — Nem csoda, ha a csőcselék elég vakmerő várakat ostromolni és ha a bolondok meg a kanászok üzennek hadat manapság a lovagoknak, mióta a katonák betegápolókká válnak és a szabad bajtársak ott gubbasztanak egy haldokló nyoszolyája körül, mikor a kastélyt már ostromolják. A falakra, naplopó gazemberek, — kiáltotta, fölemelve hatalmas hangját úgy, hogy a boltívek csakúgy reszkettek; — a falakra, vagy összeaprítlak benneteket.

Az emberek erre durczásan feleltek, hogy maguk is szívesebben mennének harczolni a falakra, ha Front-de-Boeuf hajlandó kimenteni őket az uruk előtt, a ki azt parancsolta, hogy a haldoklóra ügyeljenek.

— A haldoklóra! De hiszen majd haldoklunk nemsokára mindnyájan, csak hévizáljunk ilyen lagymatagon! No, majd rendelek helyettetek betegápolót. Hé, Urfried; nem hallod, átkozott szász boszorkány? Eredj, nézz utána annak a sínylődő ficzkónak, ha már olyan nagyon fontos, hogy vigyázzanak rá; — ezek itt hadd tehessenek valami okosabbat. Itt a fegyver, ficzkók; — a falakra és rajta legyetek, hogy a tegezről minden vessző szász koponyába repüljön.

A katonák természetesen szerették a harczias

mozgalmat, a tétlenséget pedig gyűlölték s ezért örömmel siettek oda, a hol már folyt a munka; — így maradt Ivanhoe ápolása aztán Urfriedre vagyis Ulrikára. De ennek viszont úgy égett az agya a bosszú és megtorlás eszméitől, hogy kisebb gondja is nagyobb volt a szegény sebesültnél és így készségesen beleegyezett, hogy helyette Rebekka ápolja a beteget.

HUSZONKILENCZEDIK FEJEZET.

Eredj az őrtoronyba, jó vitéz,
Tekints a harczmezőre s mondd, miket látsz.
Schiller: AZ ORLEANSI SZŰZ.

A veszedelem pillanata nem egyszer a jószívűség és szeretet megnyilatkozásának percze is. Érzelmeink nagy fölindulása megfoszt bennünket egy kissé önuralmunktól s megmutatja egész mélységükben azokat az érzelmeket, melyeket máskor az okosság úgy eltakar. Mikor Rebekka ismét ott lehetett Ivanhoe mellett, meglepetve érezte, micsoda ujjongó öröm tölti el mindamellett, hogy hiszen körülöttük a veszély világa volt, ha nem a kétségbeesésé. A mint megfogta a beteg ütőerét és hogyléte után kérdezősködött, hangjában, érintésében olyan lágyság volt, a mi melegebb érdeklődést mutatott annál, a milyent Rebekka hajlandó volt elárúlni. Hangja megcsuklott, keze remegni kezdett s csak Ivanhoe hideg kérdése: — Te vagy az, jó leányka? — térítette ismét magához, emlékébe hozva, hogy az a felindulás, a mit ő érez, sohasem lehet kölcsönös közöttük. Kebléből sóhaj szakadt föl, de csak halkan s mire kérdést tett a lovaghoz, hogy érzi magát, hangja ekkor már a barátság nyugodt hangjává csillapúlt. Ivanhoe sietve mondta, hogy a mi az egészségét illeti, jól van, sokkal jobban mint remélte: — S ezt neked köszönöm, kedves Rebekkám és a te ügyességednek.

— Kedves Rebekkának hív, — gondolta a leány, — de olyan hideg, részvétlen hangon, a mely sehogysem

illik a szóhoz magához. A paripája, a vadászkutyája, még azok is becsesebbek előtte, a szegény zsidóleánynál.

— De a lelkemet, kedves leányka, — folytatta Ivanhoe, — jobban gyötri az aggodalom, mint testemet a betegség. Azoknak a szavából, a kik ide hoztak, úgy értettem ki, hogy fogoly vagyok s ha nem csal az a kemény, erős hang, mely éppen most hívta őket valami katonás szolgálatra, úgy Front-de-Boeuf kastélyában vagyok. Ha pedig úgy van, akkor mi lesz ennek a vége és hogyan védelmezem meg Rowenát és atyámat.

— A zsidóra és a leányára nem gondol, — mondta magában Rebekka; — de hát mit is törődnék velük? Megérdemeltem ezt a megszégyenítést, a miért róla merek álmodozni.

Azután sietett megadni Ivanhoenak annyi felvilágosítást, a mennyit tudott, de ez csak az volt, hogy a kastélyban Front-de-Boeuf és Bois Guilbert rendelkeznek; kívülről pedig ostromolják a várat, de hogy ki, azt nem tudja. Aztán hozzátette, hogy van a kastélyban egy keresztény pap is, az talán tudna valami felvilágosítást adni.

— Pap? Igazán, — kiáltott a lovag földerülve; — menj, Rebekka, hívd el; mondd, hogy egy szegény beteg ember óhajt lelki vígasztalást; — mondj, a mit akarsz, csak hívd el; valamit tennem kell, de hogy tudhatom, mit tegyek addig, míg nem tudom, hogy állnak a dolgok.

Azt már látták, hogy Rebekka milyen sikertelenül hívta Cedriket, az álruhás barátot, a kire különben Urfried is lesett. A szép leány visszament tehát Ivanhoehoz s elmondta küldetése sikertelen voltát.

Nem sok idejük volt a dolgon búsulni, vagy azon elmélkedni, mi vinne hát jobb eredményre, mert a kastélyban ezalatt a védelmi munka lármája szinte süketítő zűrzavarrá nőtt. A fegyveresek súlyos, mégis gyors lépése erős visszhangot vert a keskeny, tekervényes folyosókon, lépcsőkön, mikor a várfokra, vagy az őrtornyokba siettek. A lovagok szavát itt-ott tisztán lehetett hallani, a mint rendelkeztek, vagy a mint bíztatták a fegyvereseket, de néha viszont az aczélcsörgés vagy a csapatok kiabálása teljesen elnyelte a vezérek hangjait.

Bármily rémítőek voltak is mind e hangok, kivált az eseményeknél fogva, melyeket sejtettek, azért volt bennük valami magasztos is, a mit Rebekka magas röptű lelke átérzett ott a veszély pillanatában is. Szeme kigyúlt, noha arczát minden csepp vér elhagyta s a félelmesnek és magasztosnak átérzésével ismételte, félig magának, félig társának beszélve; a szentírás szavait: „A puzdra csörög — a csillogó dárda és paizs cseng; — és szól a vezérek szava és a hadak kiáltása".*

De Ivanhoe maga is úgy érezte magát, mint a hogyan ez a fenséges leírás a harczi mént vázolja, a melyet nyughatatlanná tesz a maga tétlensége és ég a vágytól, hogy már része lehessen a küzdelemben. — Ah, csak legalább oda vonszolhatnám magamat az ablakhoz, — szólt Ivanhoe, — hogy lássam, mint folyik ez a derék játék. Csak egy nyilat lőhetnék el legalább, vagy egyet üthetnék a szekerczémmel, hogy én is tegyek valamit a szabadításunkra. Hiába, hiába: — sem erőm, sem fegyverem.

— Ne nyugtalankodjál, nemes lovag, lám, a zaj egyszerre elhallgatott; hátha talán nem is kerül ütközetre a sor.

— Te azt nem érted; ez a hírtelen csönd csak azt jelenti, hogy most mindenki helyén van s az ostrom jelére vár, a mit eddig hallottunk, az csak a távoli moraja volt még a viharnak, de nemsokára egész erejében tör majd ki. Oh, csak elérhetném azt az ablakot!

— Csak ártanál vele magadnak, nemes lovag, — felelt a leány, — s aztán látva annak csüggedését, így folytatta szilárdan: — Majd inkább én állok oda s leírom neked, a mit látok, úgy a mint tudom.

— Nem szabad, nem engedem, — kiáltott Ivanhoe — nemsokára minden ablak, minden nyílás czélponttá lesz az íjászokra nézve és ha egy eltévedt nyíl — —

— Küldje Isten! — suttogta Rebekka, — mialatt szilárd léptekkel ment oda az ablakhoz.

— Rebekka, édes Rebekka, ez nem leányoknak való mulatság; ne tedd ki magadat a halálnak és ne tégy engem még nyomorúltabbá azzal, hogy annak is én le-

* Jób könyve XXXIV. 23. (FORD.)

gyek az oka, vagy legalább fedezd magadat azzal a régi paizszsal s oly kevéssé mutatkozzál, a mily kevéssé lehet.

Rebekka csodálatos fürgeséggel teljesítette a kapott útasítást és meglehetős biztonságban foglalta el helyét az ablaknál, úgy, hogy tanúja lehetett annak, a mi odalenn történt. Az ablak éppen sarokablak lévén, Rebekka kiláthatott egészen a kűlső falakig, a hol bizonyára először kellett majd az összecsapásnak megtörténnie. Ez a külső erőd nem volt nagyon szilárd s azt a kapút védte, melyen át Cedrik távozott. A sánczárok ezt a kaputornyot jóformán elvágta többitől, úgy, hogy ha ezt elfoglalják, könnyű lett volna megszüntetni minden közlekedést a torony és az épület főrésze között csupán azzal, ha az ideiglenes hídat megsemmisítik. A kűlső sánczból kapu vezetett ki, s ez a belső várfal kapujával állott éppen szemben; az egész külső falat pedig erős tölgyfapalánk vette körül. Rebekka észrevette, milyen erős védelmet helyeztek el a kastélybeliek ide, e kapu közelébe, s ebből arra következtetett, hogy bizonyára okuk volt attól félni, hogy ezt a pontot ostromolják majd mihamarabb és csakugyan kívül meg az ostromlók tolongtak ez irányba olyan sűrűen, hogy a dolog nagyon valószínűnek látszott.

Mindezt hirtelen tudtára adta Ivanhoenak, aztán így folytatta: Az erdő széle tömve van íjjászokkal, noha a sűrűséget csak néhányan hagyták el, hogy kilépjenek onnan.

— Milyen zászló alatt vannak? — kérdezte Ivanhoe.

— Nem látok semmi jelvényt.

— Különös dolog; úgy menni egy vár ostromára, hogy zászló és czímer ne legyen látható. Látod, ki vezeti őket?

— Egy fekete vértezetű lovag látszik a legkiválóbbnak, csak az az egy van talpig vasban; s úgy látom, az osztja a parancsot.

— Milyen a czímere?

— Úgy látom, mintha kékkel fedett lakat és vaspánt volna fekete alapon.

— Azúrkék lakat és pánt; — nem tudom, ki viseli ezt a czímert, de annyi bizonyos, hogy most akár az én czímerem is ez lehetne. Nem látod a jelmondatát?

— A czímerrajzot is csak alig; — de talán majd ha a nap rásüt, megláthatom.

— Más vezérük nincs? — szólt Ivanhoe feszülten.

— Senki, a kit bármi is megkülönböztetne a többitől, — felelt Rebekka, — de bizonyos, hogy ezalatt már a vár másik részét is ostromolják. Úgy látszik, éppen most nyomúlnak előre; Zion Istene, segíts meg! — Irtózatos! — Az első sorban haladók nagy paizsokat és palánkdeszkából való védőfalakat visznek; a többiek mind íjjat feszítenek, úgy követik őket. Most ellövik a nyílat! — — Mózes Istene, légy azokkal, a kiket teremtettél.

Rebekka szavait az ostromjel szakította félbe, a melyet élesszavú kűrttel adtak meg; erre a falakról a normann harsonák feleltek vissza s ezek hangja elvegyülve a *naker* nevű üstdob tompa pergésével, mintegy daczos üzenetet küldött vissza az ostromlók kihívására. A nagy csatazajban folyton hallható volt a két párt harczi kiáltása; a szászok részéről ez hangzott: „Szent György és boldog Anglia!“ míg a normannok így bíztatták egymást: *„En avant, De Bracy! Beauséant, Beau-séant! Front-de-Boeuf à la rescousse* a szerint, hogy a három vezér közül kinek a csapatjából hangzott a szó.

De hát a csatát nem a lármának kellett eldöntenie s csakugyan munkához is látott mindenki: — az ostromlók kétségbeesett erőfeszítése méltó ellentállásra talált. Az íjjászok, a kiket a maguk erdei élete ugyancsak belegyakorolt a lövés mesterségébe, olyan félelmes biztonsággal dolgoztak, hogy a hol csak egy parányit is védtelenül maradt valaki a várbeliek közül a falon, az nem menekűlt rőfnyi hosszú nyílaiktól.

A nyilak úgy hulltak, oly keményen és sűrűen, mint a jégeső és egy nyílat sem lőttek el csak úgy találomra; czélba vettek sorra mindenkit, a kit a falakon megláttak, sőt nem kerülték el az olyan ablakokat vagy lövőréseket sem, a hol csak úgy sejtették, hogy szintén

állhat valaki. Kettőt-hármat le is terítettek a várőrségből, többet pedig megsebeztek. De Front-de-Boeuf és emberei bíztak megerősített helyzetükben és kitünő vértezetükben is, úgy, hogy daczosan ellene mertek állni az ostromnak. Ijjal, parittyával maguk is oly derekasan dolgoztak, hogy a küldött válasz méltó volt az ellenség nyílzáporához. Mivel pedig az ostromlók inkább csak a legszükségesebb fegyverzettel voltak ellátva, de védelmi fegyverük, vértjük alig volt, a várbeliek a nyilazás alatt több kárt okoztak, mint a mennyit szenvedtek. A nyilak süvöltésébe csak akkor vegyült egy-egy kiáltás, ha valamelyik fél jelentékenyebb veszteséget szenvedett.

— S nekem itt kell feküdnöm, mint valami sinylődő barátnak, — panaszkodott Ivanhoe; — mialatt azt a játékot, a melytől szabadságom vagy halálom függ, mások játszszák végig helyettem. Nézz ki az ablakból még egyszer, kedves leányka, csak vigyázz, hogy az íjjászok meg ne lássanak; — mit látsz?

Türelmes bátorsággal, a melyet a pár percznyi néma könyörgés még jobban megerősített, Rebekka ismét elfoglalta helyét az ablaknál, óvatosan, hogy meg ne lássák.

— Mit látsz, Rebekka? — kérdezte a sebesült lovag.

— Semmit mást, mint a nyílzáport. Olyan sürű, hogy alig látok; az íjjászokat is csaknem elfödi a szemem elől.

— Ezt nem folytathatják sokáig; — ha nem nyomúlnak előre, hogy a kastélyt fegyveres erővel, ember-ember ellen való küzdelemben vegyék be, akkor a nyilazás maga nem sokat tehet ilyen falak és sánczok ellen. A fekete lovagot tartsd szemmel, szép Rebekka, mert a milyen a vezér, olyan a csapatja.

— Nem látom.

— A gyáva! Hát most húzódik vissza a sereg éléről, mikor a legnagyobb a veszély.

— Nem úgy, nem úgy! — kiáltott Rebekka; — most megint látom; ott vezet egy csapatot éppen a kaputorony külső sánczа alatt. — Most ledöntik a palánkot és fejszével esnek neki a korlátnak. Fekete sisaktolla úgy lebeg

a szélben, mint egy holló szárnya a halottak csatatere fölött. — Most már rést ütöttek a palánkon; berohannak; — nem, visszaverik őket. — Front-de-Boeuf vezeti a védőket; látom óriás termetét az élükön. Most az ostromlók megint oda tódulnak; ember-ember ellen küzd! Jákob Istene; mintha két tengerár csapna össze a viharban!

Itt a leány elfordította a fejét az ablaktól, mintha nem bírná tovább nézni.

— Tekínts ki újra, Rebekka, — szólt Ivanhoe, a ki nem értette meg visszavonulása okát; — most szünetelnie kell a nyilazásnak, ha egyszer kard-kard ellen küzdenek. Nézz ki, most nincs olyan nagy veszedelem.

Rebekka csakugyan kinézett s ebben a pillanatban így kiáltott föl: — A szent prófétára! Front-de-Boeuf meg a fekete lovag most egymás ellen küzdenek a támadt résnél, a többiek pedig csataordítással veszik körűl. Úristen! Küzdj az elnyomottak és foglyok pártján. — Majd egyszerre hangos sikoltozásra fakadt: — Elesett! Elesett! — kiáltotta.

— Kicsoda? A boldogságos szűzre! Beszélj hát, kicsoda?

— A fekete lovag, — felelt Rebekka elhaló hangon; — de aztán egyszerre felvidulva kiáltotta: — De nem! Oh, dicsőség neked, seregek ura! Talpon van ismét s úgy küzd, mintha húsz ember ereje volna a karjában. — Most elpattant a kardja; — egy szekerczét kap ki egy katona kezéből; — csapást csapás után mér Front-de-Boeufre; — az az óriás úgy inog, mint egy tölgy a fejszecsapás alatt; — most leesik; — leesik.

— Front-de-Boeuf?

— Az. Emberei segítségére rohannak, élükön a büszke templárius; ez az egyesült erő most megállásra bírja a bajnokot. Bevonszolják Front-de-Boeuf-öt a falak közé.

— Az ostromlók belül kerültek a palánkon, ugy-e, — kérdezte Ivanhoe.

— Belül, — kiáltott Rebekka; — és most nyomják vissza az őrséget már a fal felé; — létrákat támasztanak a falhoz és egymás vállán másznak fel; úgy rajzanak, mint a méhek; — oh, hogy hajigálják rájuk a köveket,

fatörzseket; — de a mint a sebesülteket hátra viszik, rögtön új emberek állnak a helyükre! Úristen! Azért teremtetted hát az embert a saját képedre, hogy saját embertársai torzítsák el így?

— Ne gondolj most arra; nincs rá most idő. Ki enged? Ki győz?

— A létrákat letaszítják a falról, — kiáltott Rebekka összerázkódva; a katonák úgy hevernek alattuk, mint tiprott férgek. A védők az erősebbek.

— Szent György harczolj velünk, — kiáltott a lovag; — hát azok a gyáva gyalogosok engednek?

— Nem; erősen tartják magukat. A fekete lovag most a belső kapú felé közeledik iszonyú csatabárdjával; — micsoda menydörgő csapásokat mér a kapúra; kihallatszik a döngése az egész csatazajból. Kövek, gerendák húllanak a bajnokra, de csak annyiba veszi, mintha toll vagy bogáncspihe volna.

— Szent Jánosra, — kiáltott Ivanhoe, boldogan emelkedve föl vánkosán; — azt hittem, egész Angliában csak egy ember van, a ki erre képes.

— A kapu megrendül, — folytatta Rebekka; — recseg; bedől, bevágta; most berohannak rajta. Isten! Az őrséget ledobálják a falakról; a sánczárokba hajigálják. Emberek! Ha emberszív van bennetek, kíméljétek azokat, a kik már nem állhatnak ellent.

— A híd? — megnyerték a hidat, a mely a kastélyba vezet?

— Nem; a templárius elpusztította a deszkát, a melyen bejöttek; — néhányan a védők közül bemenekültek a kastélyba a templáriussal együtt; hogy a többinek mi lett a sorsa, a jajgatás és ordítás mondja el. Oh, úgy látom, hogy a győzelmet még nehezebb látni, mint a csatát.

— Mit csinálnak? — nézz ki, leány; nincs most idő ájuldozni a vérontás láttára.

— Egyelőre vége; a mi embereink erőt gyűjtenek a belső fal tövében, a hova eljutottak és ott olyan jól meg vannak védve az ellenség nyilaitól, hogy az őrségből csak azért lőnek feléjük itt-ott egy-egy nyilat, hogy

nyugtalanítsák inkább, mint hogy ártsanak nekik, mert úgysem találhatják el őket.

— Bízom bennük, — szólt Wilfred, — hogy nem hagynak abba egy ilyen fényesen megkezdett munkát. Nem; — én bízom a nemes lovagban, a kinek a szekerczéje tölgyfa-dongát és vaspántokat tud repeszteni. Csodálatos, — folytatta aztán halkan; — hát lehet még egy ember, a ki ilyent megtegyen? Lakat és vaspánt fekete alapon, mit jelenthet az? Nem látsz valami más jelet, Rebekka, a miről talán ráismerhetnék?

— Semmit. Fekete rajta minden, akár a holló szárnya. Más megkülönböztetőt nem látok rajta; de azt hiszem, azok után, a mit ma láttam, megismerném mindenütt. Úgy megy az ostromra, mintha vigalomba menne. Több van benne a puszta erőnél; — mintha minden egyes ütésében egész lelke benne volna. Isten oldozza föl a vérfontás bűnétől, félelmes, de mégis fenséges látvány az, hogy diadalmaskodik egyetlen ember kardja százaké fölött.

— Rebekka; szavaid igazi hőst festettek le előttem. Azt hiszem, az ostromlók csak pihennek, vagy talán ott akarják bevárni azt, a mire szükségük van az ostromnál. Olyan vezér alatt, a milyennek te írod le a lovagot, nincs gyáva reszketés, szánalmas habozás, derék vállalkozás csüggedt abbanhagyása, mert mindaz, a mi nehéz, egyszersmind dicsőségessé válik. Esküszöm házam becsületére, fogadom szép hölgyem nevére, hogy kiállnék tíz évi fogságot azért, hogy egy nap e derék lovag oldalán harczoljak ilyen küzdelemben.

— Félek, — szólt Rebekka, odalépve a sebesült mellé, — hogy ez a türelmetlen tettvágy és a kesergés jelen gyöngeséged fölött nem visz jóra, mert csak az egészségednek fog ártani. Hogy kívánsz megsebezni másokat, mikor az a seb sem gyógyult be, a melyet magad kaptál.

— Nem tudod te azt, Rebekka, micsoda lehetetlenség az arra nézve, a kit lovagi erényekben neveltek, hogy tétlen maradjon, mint valami pap, vagy asszony, olyankor, ha mások hősi tetteket hajtanak végre körülötte. A harczi kedv az a táplálék, a miből élünk; — a

küzdelem fölvert pora éltető levegő nekünk! Nem élünk és nem kívánunk élni tovább, ha már nem lehetünk győzelmesek és hírnevesek. Ilyenek a lovagi élet törvényei, leány, a melyekre föleskűszünk s a melyért föláldozunk mindent, a mi drága előttünk.

— Oh, és mi egyéb ez, nemes lovag, mint áldozat a hiú dicsőség démonának; vagy mint átlépés a Moloch tüzén keresztül? Mi marad jutalmatokul mindazért a vérért, a mit kiontottatok; — a fáradságért és fájdalomért; — a könnyekért, melyeket tetteitek facsart; — mikor egyszer a halál ketté töri dárdátokat és utoléri hadiménetek sebes futását?

— Hogy mi marad számunkra? Hát a dicsőség, leány! A dicsőség; ez aranyozza meg koporsóinkat és balzsamozza be a nevünket.

— A dicsőség! hát az a rozsdás vért, a mely ott függ egy bajnok magános, beomló sírjának gyászczímere fölött; — az elmosódott vésés a kövön, a melyet a tanulatlan szerzetes alig tud kibetűzni a kérdezősködő zarándok számára; — hát ez elegendő kárpótlás azért, hogy minden nyájas érzést, szeretetet föláldoztok és hogy élteteket boldogtalanságban töltitek azért, hogy mást is boldogtalanná tegyetek? Vagy oly varázs van tehát egy kóbor lantos rímeiben, hogy a család szeretetét, a békét, a boldogságot mind odadobjátok szilajul csak azért, hogy hőseivé lehessetek olyan daloknak, melyeket kóbor hegedősök dalolnak el ittas czimboráknak az estéli sörös kupa mellett?

— Hereward üdvösségére mondom, — kiáltott föl türelmetlenül a lovag; — olyan dolgokról szólasz, leány, a melyekhez nem értesz. Ki akarnád oltani a lovagi élet tiszta világát, a mely egyedül való arra, hogy megkülönböztesse a nemest az alacsonytól, a lovagot a parasztól; — ez képesít arra, hogy életünket sokkal kevesebbre nézzük becsületünknél; győzelmessé tesz bennünket a fáradság, a szenvedés fölött s megtanít arra, hogy ne féljünk semmi mástól, a becstelenséget kivéve. Te nem vagy keresztény nő, Rebekka és nem tudod, micsoda érzés emeli a nemes hölgyek keblét, ha kedvesük valami oly hősi tettet hajtott végre, a mely szerelmét szentesíti.

A lovagi szellem: az az ápoló dajkája minden tiszta és nemes vonzalomnak; gyámolítója az elnyomottaknak; megtorlója a sérelmeknek, és megtörője a zsarnokok uralmának. Nélküle a nemesség üres név volna csupán s a szent szabadság is benne leli a lovagság lándsájában és kardjában legigazibb védelmezőjét.

— Olyan törzsből származom, — felelt Rebekka, — a kiknek bátorsága híres volt saját hazájuk megvédelmezésében, de a kik nem harczoltak másképp, csak Isten parancsára, vagy akkor, ha hazájukat az elnyomatástól kellett megmenteni. De ma már nem keltik a harsonák harczra Judeát és megvetett fiai csak erőtlen áldozatai immár az elnyomatásnak. Jól mondtad, lovag, a míg Jákob Istene nem támaszt választott népe számára egy másik Gideont, vagy egy új Maccabeust, addig egy zsidóleány nem méltó arra, hogy harczról beszéljen.

A nemeslelkű leány oly bánatos hangon végezte be szavait, hogy hangjából kiérzett a népe megalázott sorsán való fájdalom, a melybe az is vegyített talán új keserűséget, hogy Ivanhoe nem tartotta méltónak arra, hogy a becsület és hírnév kérdéseiről szóljon; vagy hogy a nemeslelkűség érzései az ő szívében is helyet találhassanak.

— Milyen kevéssé ismeri ezt a szívet, — mondta magában, — ha azt képzeli, hogy gyávaság és alacsonyság tanyáz benne, azért mert megróttam a szaraczénusok ábrándos lovagtörvényeit. Adná Isten, hogy azzal, ha én a véremet ontanám cseppenként, megválthatnám Judeát a fogságból. Vagy ha legalább atyámat és őt, atyám jóltevőjét megszabadíthatnám. Akkor ez a gőgös keresztény is megláthatná, vajjon Isten választott népének leánya nem tud-e meghalni csak olyan bátran, mint a leghiúbb nazarénus hajadon, a ki azzal dicsekszik, hogy a hideg és durva északnak valamelyik silány törzsfőjétől származik.

Odatekintett a nyugvó lovagra.

— Alszik, — suttogta; — erejét kimerítette a szenvedés meg a lehangoltság; kifáradt teste a csönd első pillanatát mindjárt megragadja, hogy álomba merűlhessen. Oh; bűn-e, ha arczán merengek, most, mikor talán

úgyis utoljára látom? Mikor, talán rövid idő múlva azokat a szép vonásokat nem eleveníti meg többé az a bátor szárnyaló lélek, a mely még most álmában sem hagyja el? Mikor nemsokára majd talán itt látom táguló orrlyukakkal, lihegő szájjal, vérfutotta szemmel. Mikor a büszke, nemes lovagot megtiporhatja a vár utolsó csatlósa és a lovag nem mozdulhat, mikor az aljas szolga már fölébe emeli a sarkát. Oh, atyám, atyám! Rossz jel az a leányra, ha megfeledkezik atyja ősz hajáról egy ifjú arany fürtjei miatt. — E viszontagságok előjelei Jehovah haragjának azért, hogy a vértagadó gyermek előbb gondol egy idegen fogolyra, mint saját atyjára; — és hogy elfeledi Judah szenvedését egy idegen lovag szépségének bámulata közben. — De nem! Kitépem ezt az esztelenséget szívemből, ha minden porczikája véresen szakadna is utána.

Ezzel fátyolába burkolózott és leült távol az ágytól; háttal fordúlva Ivanhoe felé; — mert meg akarta szilárdítani szívét a külső veszély ellenében is, meg a torlódó ellenállhatatlan érzésekkel szemben is, melyek szívét ostromolták.

HARMINCZADIK FEJEZET.

De lépj be és tekints ez ágyra ott,
A lélek ott nem száll békében el, mint
Azé, ki égre száll pacsírtaként
A regg fuvalma és harmatja közt,
Kisérve jók könyétől s sóhajától. —
Anselm másképpen távozik.

RÉGI SZÍNJÁTÉK.

A rövid szünet alatt, mely az első összecsapásra következett, az egyik fél arra készült, hogy a nyert előnyt jól használja föl, a másik meg arra, hogy a védelem eszközeit gyarapítsa. Mialatt ezek történtek, De Bracy és a templárius rövid tanácsot tartottak a czímerteremben.

— Hát Front-de-Boeuf hol van? — kérdezte De

Bracy, a ki a másik oldal védelménél parancsnokolt eddig, — azt beszélik, hogy megölték.

— Nem; él, — felelt a templárius hidegen; — még él, de ha csakugyan ökörfejet viselt volna a vállán, mint a czímerében és tízszeres vaslemezből való sisakot, még akkor is vége lenne most annak a rettenetes szekerczének a csapásaitól. Még néhány óra és Front-de-Boeuf megtér az őseihez; János herczeg vállalkozásából pedig hatalmas lánczszem esik ki.

— Hogy a sátán birodalma viszont erős oszlopot nyerjen, — felelt De Bracy. — Hja, erre visz az, ha valaki a szenteket káromolja s azt parancsolja, hogy dobálják le a képeiket az ostromlókra.

— Eredj, bolond vagy; a te babonás voltod egy színvonalon áll a Front-de-Boeuf hitetlenségével; egyitek sem tudja okát adni, hogy miért hisz, vagy miért nem hisz.

— *Benedicite,* templárius uram, — szólt De Bracy, — arra kérlek, jobban vigyázz a nyelvedre, mikor rólam beszélsz. Jobb keresztény vagyok, mint te és minden rendtársad. Mert az a hír kapott ám lábra, hogy Zion temploma eretnekeket is rejt és hogy Bois Guilbert Brian lovag is egyike azoknak.

— Ne törődjél a mende-mondával; gondoljunk inkább a védelemre. Hogyan harczoltak azok a gaz ostromlók a ti oldalatokon?

— Mint maguk a gonoszok. Mint a méhraj, úgy zúdultak neki a falaknak; az élükön, azt hiszem, az a ficzkó állott, a ki az íjjlövésben a díjat is elnyerte; megismertem a kűrtjéről. Ez is annak a vén Fitzursenak a politikája, hogy az ilyen gazficzkók még jobban neki bátorodjanak. Ha a vértezetem nem elég erős, az a ficzkó úgy lelő és olyan nyugodtan, mintha szarvas lettem volna a szabad lövés idején. A gazember minden rést czélba vett a vértemen s azok az átkozott erejű, rőfös nyílai úgy kalapálták a pánczélomat, mintha minden bordám vasból lenne. Ha a lemezpánczél alatt nem viseltem volna ezt a spanyol aczélfonatú pánczélinget, most végem lenne.

— De a hadállástokat megtartottátok? Mi bizony a magunk részéről elveszítettük a külső védőműveket.

— Ez nagy veszteség, mert így a gazok ott a fal alatt menedéket találnak, hogy aztán közelebbről ostromolhassák a kastélyt, s ha nem vigyázunk jól, valamelyik torony egy rosszúl őrzött sarkán, vagy egy elfeledett ablakon keresztül ránk törhetnek. Úgyis kevesen vagyunk s az embereink azon panaszkodnak, hogy alig mernek mutatkozni valami résnél is, mert rögtön annyi nyílvesszőt szögeznek ellenük, mint ünnepestéjén a helység czéltáblájára. Front-de-Boeuf is haldoklik; annak a bikafejétől, meg bikaerejétől sem várhatunk hát semmit. Mit gondolsz, nem jó volna, ha erényt csinálnánk a végszükségből és úgy egyeznénk ki ezzel a csőcselékkel, hogy Isten neki, inkább kiadjuk a foglyainkat.

— Hogyan? Kiadjuk a foglyokat és itt álljunk nevetség és megvetés tárgyai gyanánt, mint olyan harczosok, a kik a védtelen utasokat ugyan készek voltunk megtámadni, de a várat megvédeni, azt már nem tudjuk egy csomó szedett-vedett ember ellen, a kiket bolondok, kanászok meg az emberiség más effajta söpredéke vezetnek. Szégyen reád, hogy ilyen tanácscsal állsz elő! Inkább temessék el a vár romjai testemet és szégyenemet is, semhogy ráálljak ilyen alávaló egyezségre.

— Akkor hát a falakra, — felelt De Bracy hanyagúl; — de olyan ember még nem volt, sem török, sem templárius, a ki az életét drágábban adta volna el nálam. De reménylem, az nem szégyen, ha azt kívánom, bár volnának itt vagy negyvenen az én szabad bajtársaim közűl. Hej, fiúk, ha tudnátok, milyen meleg napja van ma a kapitányotoknak, tudom meglátnám nemsokára a zászlóimat csapatotok élén lebegni. S ez a csőcselék akkor, tudom, nem sokáig állna ellent.

— Kívánj, a mit tetszik, hanem azért azt tegyük meg legalább, a mit a meglevő katonáinkkal lehet. Leginkább Front-de-Boeuf követői azok, a kiket az angolok gyűlölnek ezerféle sérelemért.

— Annál jobban készek lesznek arra, hogy inkább utolsó csepp vérükig védjék magukat, semhogy megadják kegyelemre a künnlevő csőcseléknek. Munkára hát! Élünk vagy halunk, azt legalább meglátod, hogy De Bracy úgy viselkedik, mint nemes származásához illő.

— A falakra! — kiáltott a templárius — s ezzel felrohantak a várfokra, hogy végrehajtsanak mindent, a mit bátorság és ügyesség csak végrehajthatott. Arra nézve csakhamar megegyeztek, hogy a legfontosabb hely most az a része a külső erődítményeknek, melyet az ostromlók már megszálltak. A kastélyt valósággal elzárta a kaputoronytól a sánczárok s lehetetlen volt, hogy az ostromlók a belső kapuhoz eljussanak, mely a külső kijárattal állott szemben, ha csak azt az akadályt le nem győzik, de abban mind a két vezér megegyezett, hogy ha az ostromlókat ugyanaz az elv vezérli, a miről vezérük már tanuságot tett, akkor azon fognak igyekezni, hogy egy óriás erejű ostrommal ide, erre a pontra tereljék a várvédők figyelmét s aztán úgy vegyék hasznát a fegyelem minden olyan lazúlásának, a mi a védő művek más pontjain lenne észlelhető. A csapat csekély számánál fogva ez ellen a veszély ellen a két vezér csak annyi óvóintézkedéseket tehetett, hogy őröket helyeztek el bizonyos távolságokra, a kik a veszély esetében azonnal hírt adjanak. Addig is úgy határoztak, hogy De Bracy parancsoljon a kapunál, a templárius pedig tartson készen húsz-huszonöt embert az esetre, ha hirtelen valami más pont védelmezésére kellene rohannia. A külső erődítmény elvesztése már azért is rettentő veszteség volt a vár védőire nézve, mert oda, a hol az ostromlók most állottak, csakugyan nem tudtak kilátni, annyival kevésbbé, mert kívülről egészen a kapuig bozótos, cserjés föld terült el, a hova aztán az ellenség azt hurczolhattta be, a mit akart s annyi katonaságot telepíthetett be, a mennyit jónak látott, a nélkül, hogy a várőrség észrevehette volna. De Bracy és társai tehát tökéletes bizonytalanságban maradtak arra nézve, honnan, melyik pontról támadja meg őket az ellenség, s ezért minden fajtájú küzdelemre el kellett készülniök, a minek következtében aztán, bármilyen bátrak voltak is különben, erőt vett rajtuk az a csüggedés, a mitől alig szabadulhat az olyan őrség, a kit az ellenség úgy vesz körül, hogy az ostrom idejének és módjának megválasztása mind az ellenségé.

Azalatt pedig, míg künn ezek történtek, a kastély ura ott feküdt ágyán testi kín és lelki gyötrelem között.

Neki még az az enyhülése sem volt meg, a mit sokszor a nagyon vallásos emberek szereztek meg magúknak azzal, hogy bűneik levezeklése gyanánt nagy adományokat juttattak a kolostoroknak, vagy az egyháznak, hogy így tompítsák el a bűnhődéstől való félelmüket. Igaz, hogy az ilyen mesterséges úton megvásárolt lelki nyugalom nem hasonlít jobban az igazi szívből jövő bűnbánathoz, mint a hogy az altatószerek okozta súlyos, kábult álom hasonlít az egészséges szervezet üditő álmához, de azért még az ilyen nyúgalom is jobb lelkiállapot volt a teljesen éber lelkifurdalásnál. Csakhogy Front-de-Boeuf-nek sok egyéb hibája között ott volt a nagy fukarság is és inkább ellenségeivé tette az egyházat és a papokat, semhogy bűnbocsánatukat kincsek árán váltotta volna meg. És a templárius nem helyesen ítélte meg bajtársát, mikor azt mondotta róla, hogy nem tudná a hitetlenségének okát adni; — mert Front-de-Boeuf-nél nagyon is határozottan meg volt az ok abban, hogy az egyház szerinte igen drágára tartotta a maga javait; a feloldozás és lelki szabadság, a melyet árult, nagyon „nagy árat követelt" mint Jeruzsálem fővezére, és Front-de-Boeuf inkább egyszerűen tagadta az orvosság erejét, semhogy az orvost megfizette volna.

De most mégis elérkezett a pillanat, mikor a föld és minden java elmaradóban volt mögötte és ekkor a szilaj főúr szive, mely eddig kemény volt, mint a malomkő, mégis megriadt, a mint a jövőnek vígasztalan sötétségébe meredt tekintetével. Az emelkedő láz is csak fokozta türelmetlen nyugtalanságát és halálos ágyán az ujonnan ébredt félelem egyre küzdött a régi megátalkodott makacssággal; — iszonyú lelkiállapot az ilyen; hozzá hasonló talán csak abban a félelmes világban lehet, a hol a keserűségnek nincs reménye, a hol a bűntudat megbánás nélkül való; iszonyú tudata az ilyen a jelen gyötrelmének azzal a sejtelemmel, hogy nem is fog megszünni soha és talán még csak nem is enyhül.

— Hol vannak most azok a kutya papok, a kik olyan nagyra tartották a maguk vigasztalását; — hörgött a nagyúr, — hol vannak azok a mezitlábas karmeliták, kikért az öreg Front-de-Boeuf a szent Anna kolostort

alapította, megrabolva az ő kedvükért a saját örökösét sok szép kövér legelőtől, szántóföldtől? Hol vannak most a kapzsi kutyák? Tudom, most is a sörüket vedelik, vagy valami ostoba paraszt ágya mellett űzik a komédiájukat vagy a boszorkánymesterségüket. És engem, az alapítójuk fiát, engem, a kiért az alapító levél tanusága szerint is kénytelenek imádkozni, engem itt hagynak a hálátlan gazemberek elpusztúlni így egymagamban, mint a kóbor kutyát, a melyiknek se gazdája, se hajléka. Mondjátok meg a templáriusnak, jöjjön ide, hisz az is pap volna vagy mi; hátha tehet értem valamit. Eh, de nem kell. Az ördögnek is meggyónhatnám úgy, mint Bois Guilbertnek, a ki a menyországot is, a poklot is egyaránt tagadja. Hallottam néha, hogy a vén emberek imádságáról beszéltek; a saját ajkunkkal elmondott imádságról, a melyért nem kell a képmutató papokat pénzelni vagy hízelgéssel áltatni. De — de nem merek imádkozni.

E pillanatban az ágyától nem messze így szólalt meg egy éles, repedt érczű hang: — Megérte hát Front-de-Boeuf Reginald azt is, hogy valamire azt mondja: „Nem merem!"

Front-de-Boeuf rossz lelkiismerete és összezilált idegrendszere ebből a beszédből egyszerre valami olyan gonosz szellem hangját hallotta ki, a kikről a babona azt tartotta, hogy odaállnak a haldokló ember ágya elé és elfordítják a lelkét az olyan gondolatoktól, melyek a kárhozattól talán még megmenthetnék. Összeborzadt és összehúzódott ágyán, de aztán hirtelen összeszedte ismét szokott bátorságát és így kiáltott: — Ki az? Ki meri azt, a mit mondok, utánam mondani olyan hangon, mint az éjmadáré? Gyere elő, hadd lássalak!

— Rossz szellemed vagyok, Front-de-Boeuf Reginald, — felelt a hang.

— Mutasd hát magad látható alakban, ne gondold, hogy reszketek előtted. Az örök börtönre mondom, csak megfoghatnám azokat a borzalmakat, a melyek körüllebegnek, úgy, a hogy a földi ellenségeket meg tudtam markolni, nem mondhatná meg ég, sem pokol, hogy visszariadtam a küzdelemtől.

— Gondolj bűneidre! — folytatta a földöntúli hang;

— a lázadásra, a rablásra, gyilkolásra! Ki sarkalta a könnyelmű Jánost pártütésre ősz atyja és nemes testvérbátyja ellen?

— Akár szellem vagy, akár pap, vagy ördög, hazug minden szó, a mi a torkodon kifér. Jánost nem én ingereltem a pártütésre; — nem csak én; — részes volt abban legalább ötven lovag; a közép megyék színevirága; és most én feleljek mind helyett? Átkozott ördög, daczolok veled! Távozzál és ne közeledj ágyamhoz többé; ha halandó vagy, engedj békében meghalni; ha ördög vagy, akkor még nem érkezett el a te órád.

— *Nem* halhatsz meg békében, — felelt a hang. — Halálod órájában is gyilkosságaidra fogsz gondolni; — a halálhörgésre, mely e kastélyt betöltötte; — a vérre, mely padlóiba beszívódott.

— Nem ijeszthetsz meg, — felelt Front-de-Boeuf erőltetett, ijesztő kaczajjal. — A hitetlen zsidó; hisz azt csak érdemnek tudhatja be az ég, hogy úgy bántam vele; vagy máskülönben miért avatnának szentté olyanokat, a kiknek kezén szaraczén vér szárad? Vagy a szász ártányok, a kiket leöltem? Hisz, azok az ország ellenségei voltak; hazámé, családomé, királyomé. Hahaha! Lásd, az én páncélomon nincs rés, a melyen át hozzám férhetnél. Hallgatsz? Vagy el is mentél?

— Nem, gaz apagyilkos! Gondolj apádra; gondolj halálára! A csarnokra, a melynek padlóján vére végig folyt, az a vér, melyet saját fia ontott ki.

— Hah, — üvöltött föl a nagyúr, — ha még ezt is tudod, akkor csakugyan a gonoszság fejedelme lehetsz és oly mindentudó, a milyennek a barátok tartanak. Azt hittem, hogy ez a titok egyedül az én szívembe van zárva, meg még egy szívbe, azéba, a ki kisértett a tettre és a ki bűnöm részese volt. Távozzál, démon, keresd fel Ulrikát, a szász boszorkányt; csak az mondhatta meg ezt neked egyedül, mert hisz' csak mi ketten tudtuk. Menj hozzá, a ki akkor kimosta apám sebeit, kinyújtóztatta a holttestet és elrendezett mindent úgy, mint ha békésen, a természet törvényei szerint múlt volna ki a világból. Eredj hozzá; az kisértett, az vett rá aljas tanácscsal és még aljasabb jutalom igéretével; hadd ízlelje

most az is, mint én, ezt a gyötrelmet, a mely csak a pokol előérzete lehet.

— Már ízleli, — szólalt meg ekkor Ulrika, előlépve és odaállva Front-de-Boeuf ágya elé, — régóta ízleli már ezt a kelyhet s ennek keserűségét most csak az édesíti, hogy neked is innod kell abból. Ne csikorgasd a fogadat, ne forgasd a szemedet; öklödet is hiába rázod felém olyan fenyegetően! Az a kéz, a mely mint czímerszerző ősödé egy ütéssel ökörfejet tudott összezúzni, most erőtlen, bénult, csak úgy, mint az enyém.

— Alávaló, gyilkos boszorkány, — hörgött Front-de-Boeuf, — undok huhogó bagoly; te vagy az tehát, a ki azért jösz, hogy vijjogj a falak romjai fölött, melyeket te segítettél ledönteni.

— Én vagyok, Ulrika! A legyilkolt Torquil Wolfganger leánya! A lemészárolt testvérek huga! Az vagyok, a ki visszakérem tőled és atyád házától családomat, barátaimat, nevemet, becsületemet; mind azt, a mit a Front-de-Boeuf-ok révén vesztettem el. Gondolj arra, a mit ellenem vétettetek. Te voltál az én gonosz szellemem, de most én leszek a tied! Gyötörni foglak fölöslásod perczéig.

— Átkozott fúria! Azt a pillanatot te nem látod meg soha. Hé! Giles! Kelemen, ide! Fogjátok meg ezt az átkozott boszorkányt és dobjátok le a várfokról! Ez árult el bennünket a szászoknak. Ide, szolgák! Oh, gazemberek, hogy egy se jön!

— Csak hídd őket, hős lovag, — szólt a boszorkány gonosz gúnykaczajjal; — csak hídd a hűbéreseidet és fenyegesd a késlekedőket börtönnel és korbácscsal; de tudd meg, hogy sem feleletet nem nyersz, sem segítséget, sem szófogadást. Hallgasd azt a süketítő zajt — folytatta Ulrika, mert csakugyan a csatazaj iszonyúvá nőve harsogott a torony körül, — ebből a csataordításból a te házad végítélete hangzik ki. Front-de-Boeuf hatalmának vérrel összetartott alkotmánya megreped le az alapkőig, még pedig azon ellenség kezétől, a kit legkevesebbre becsült. A szászok győznek le, Reginald; a lenézett szászok! Miért heversz itt, mint egy kimerült őz, míg a szászok a váradat ostromolják?

— Istenek és ördögök, — üvöltött föl a sebesült, — oh, csak egy pillanatnyi erőt még egyszer, hogy oda vonszolhassam magam az ütközetbe és ott haljak meg hírnevemhez méltón.

— Nem úgy lesz, hős lovag, — nem fogsz vitézi halált halni, hanem úgy pusztulsz el, mint róka a vermében, mikor a parasztok tüzet gyújtanak körülötte.

— Hazudsz boszorkány, — rikoltott Front-de-Boeuf, — katonáim jól tartják magukat; falaim erősek; lovagi bajtársaim egy sereg szásztól sem félnek, ha Hengist és Horsa maga vezetné is őket. A templárius és a szabad bajtársak szavát kihallom a csatazajból. És becsületemre, majd ha a győzelem örömére tüzeket gyujtunk, az a te testedet, a te csontjaidat is elhamvasztja; és én megérem azt, mikor a földi tűzből a pokol tüzébe kerülsz; a pokolèba, a mely a tiednél ördögibb gonoszságot sohasem vetett ki a földre.

— Csak reménykedjél ebben, — felelt Ulrika, — a míg majd látod, mennyire megcsalatkoztál! De nem, tudd meg most mindjárt előre, milyen vég lesz az, a mit minden hatalmad, bátorságod sem fog eltávolítani, pedig csak ez a gyönge kéz készítette azt a véget számodra. Érzed-e azt a fujtó, terjengő füstöt, a mely sötét gomolyagokban hömpölyög a szobán át? Vagy azt hitted, ezt a sötétséget csak a te megtörő szemed képzeli; vagy, hogy azért fulladozol, mert a lélekzeted nehezedik? Nem, Front-de-Boeuf, más oka van annak. Emlékszel-e még, hogy a tüzelő-anyag itt van fölhalmozva a te szobád alatt?

— Asszony! — riadt fel amaz dühösen, — csak nem gyujtottad fel? Istenem, tudom, hogy azt tetted és akkor a vár is lángban áll.

— A tűz gyorsan emelkedik, — felelt Ulrika vérfagyasztó nyugalommal, — és nemsokára az ostromlók is meglátnak egy jelet, mely azt viszi hírül nekik, hogy csak ostromolják keményen azokat, a kik a tüzet akarják eloltani. És most, Front-de-Boeuf, legyenek veled Mista, Skoguta és Zernebock, a régi szászok istenei, vagy gonosz szellemei, mint a hogy a papok hívják őket; ezek foglalják el a vígasztalás helyét halálos ágyadnál, mikor

Ulrika elhagyja ezt a helyet. De tudd meg, ha ez vígasztalásodra szolgálhat, hogy Ulrika ugyanarra a sötét partra indúl, hova te, mint a hogy társad volt a bűnben, társad a bűnhődésben is. És most apagyilkos, búcsúzom tőled örökre. Bár lenne a boltozat minden kövének nyelve, hogy mind füledbe kiálthassák az apagyilkos nevet.

Ezt mondva, elhagyta a szobát, és Front-de-Boeuf hallotta megfordulni a zárban a súlyos kulcsot s hallotta, a mint Ulrika bereteszeli az ajtót, hogy így még a leghalványabb reményt is elvegye tőle a menekülésre. Ekkor Front-de-Boeuf a halálfélelem őrjöngésében így kezdett üvölteni: — István, St. Maur, Giles, Kelemen. Hát itt égjek össze? Segítsetek! Derék Bois Guilbert; vitéz De Bracy! Front-de-Boeuf szólít! Uratok hív, áruló fegyverhordozók! Fegyvertársatok, hitetlen lovagok! Minden átok, a mi árulót érhet, érjen benneteket, ha itt hagytok elveszni nyomorultúl. Nem hallják! Nem hallhatják, a hangom elvész a csatazajban. A füst egyre sűrűbb; a tűz már belekaphatott alúl a padlóba! Oh, csak egy lélegzetet az ég tiszta levegőjéből, ha rögtön meg kellene is halni azután. — S ezzel a kétségbeesés őrületében a nyomorúlt ember majd együtt ordított a harczolókkal, majd magát átkozta, az emberiséget meg az eget. — Most már láng is csap ki a füstből, — mondta aztán, — az ördög a maga elemének lobogóival jön ellenem. Távozz tőlem! Nem megyek, ha a társaim is nem jönnek valamennyien, — mind, mind a tiéd; az egész összeg. Azt hiszed, kiválaszthatsz engem, hogy egyedül menjek? Nem, a hitetlen templárius, a léha De Bracy, Ulrika, az alávaló, embergyilkos rima, — az emberek, a kik tetteimben segítettek, azok mind, mind velem jönnek; — hahaha! Derekabb csapat soha se indúlt lefelé! Hahaha — és ezzel kaczagott, míg a boltozat is visszaverte az őrült hahotázást. — Ki nevet ott? — kiáltott ekkor hirtelen megváltozott hangon, mert a visszhangzó nevetést a künn tomboló csatazaj mellett is észrevette. — Ki nevetett? Ulrika, te voltál? Beszélj és megbocsátok neked; mert csak te meg a pokol fejedelme nevethettek ilyen perczben. Távozzál . . . Távozzál . . .

De istentelenség volna tovább is vázolnunk a százszor vétkes apagyilkosnak nyomorúlt haldoklását ott a gyötrelmek ágyán.

HARMINCZEGYEDIK FEJEZET.

Fel újra most a résre hát, barátim,
S töltsétek azt be angol holtainkkal.
. . . Ti meg, derék vitézek,
Kiket hazánk nevelt, mutassa meg mind,
Mivé nevelt e hon, — hadd mondjuk el,
Hogy érdemes reá mindegyitek.

V. HENRIK KIRÁLY.

Cedrik ugyan nem bízott valami nagyon abban, a mit Ulrika mondott neki, de azért átadta ennek igéretét üzenet gyanánt a fekete lovagnak és Locksleynak. Ezek nagyon megörültek annak, hogy szövetségesük van a falakon belül, a ki szükség esetén megkönnyíthetné bejutásukat s azért készségesen beleegyeztek abba, hogy mihamarabb megkisértik a gyors ostromot, mint a mi az egyedüli eszköznek látszott arra, hogy a foglyokat kiszabadítsák a kegyetlen Front-de-Boeuf kezéből.

— Alfréd királyi vére van veszélyben, — szólt Cedrik.

— Egy nemes hölgy becsületét fenyegeti a veszedelem, — mondta a fekete lovag.

— Szent Kristófra, — szólt Locksley, — ha semmi más ok nem volna, mint annak a szegény hű Wambának az élete, akkor is inkább a magam épségét vetném koczkára, semhogy annak egy hajaszála is meggörbüljön.

— Magam is, — tette hozzá a remete, — bízom abban, hogy egy olyan bolond, a ki érti a maga mesterségét és a kinek a tréfája éppen olyan jó izelítő a bor mellé, mint a legjobb szelet húsos szalonna, mondom az ilyen bolond soha sem lesz hijjával egy bölcs remetének, a ki kész lesz érte imádkozni vagy megvívni, már a míg én el tudok mondani egy misét vagy elhajítani egy dárdát.

S ezzel úgy elkezdte pörgetni súlyos alabárdját a feje fölött, mint a hogy a pásztorfiú a könnyű kampósbotot pörgeti.

— Igaz beszéd, — szólt a fekete lovag, — igaz beszéd, akár szent Dunstan maga mondta volna. És most, jó Locksley, nem volna illendő, hogy a nemes Cedrik maga vegye át az ostrom vezetését?

— Sose veszem én, — szólt Cedrik. — Nem tanúltam én azt, hogy az ilyen zsarnokoknak való várakat hogy kell akár kormányozni, akár lerombolni, a milyeneket a normannok emeltek először a mi szerencsétlen hazánkban. Küzdeni kész vagyok a legelső sorban, de az én derék szomszédaim tudják, hogy nem vagyok gyakorlott katona sem a hadi fegyelemben, sem a várvívásban.

— Ha a nemes Cedrik így akarja, — szólt Locksley, — akkor készségesen átveszem az ijászok fölött való vezérletet és felakasztathatsz a saját csapatom gyülekezési fájára, ha megengedjük a várbelieknek, hogy bárhol is mutatkozzanak, a nélkül, hogy egyszeribe úgy át ne legyenek szúrkálva nyílhegyekkel, mint karácsonykor az oldalas szegfűszeggel.

— Ez már beszéd, derék vitéz, — szólt a fekete lovag, — s ha méltónak találtok rá, hogy nekem is legyen vezéri tisztem az ostromban és ha találunk e derék katonák közt olyanokat, a kik készek egy igazi angol lovagot követni, — mert van rá jogom, hogy magamat annak nevezzem, — akkor kész vagyok vezetni az ostromot úgy, a hogy Isten tudnom adta.

Mikor a szerepek így ki voltak osztva, akkor kezdték aztán azt az első ostromot, melynek eredményét már tudja az olvasó.

Mikor a külső erődítmény már az övék volt, a fekete lovag rögtön izenetet küldött a szerencsés fordulatról Locksleyhoz s arra kérlelte, hogy tartsa a várat jól szemmel, mert meg kell gátolni azt, hogy a várőrség egyesíthesse az erejét s úgy rohanhasson ki, hirtelen visszafoglalni azt, a mit elvesztett. A lovag ezt mindenesetre el akarta kerülni, mert tudta, hogy az ő emberei

csak gyakorlatlan és nem is tökéletesen fegyverzett katonák s ezért nehéz lenne megállniok a helyüket valami hirtelen ostromban a normann harczosokkal szemben, a kik jól el voltak látva védő- és támadó fegyverrel egyaránt; ha az ostromlókban lelkesedés volt és jó akarat, a normann katonákban viszont az az önbizalom volt meg, a mely csak a tökéletes fegyelemből és a fegyverforgatás rendszeres gyakorlatából eredhet.

A fekete lovag arra használta a szünetet, hogy hidat veretett, olyan formát, mint egy hosszú tutaj, a melynek segítségével át akart kelni a sánczárok vizén, az ellenséggel daczolva. Ez belekerült egy kis időbe, de a vezérek ezt annál kevésbbé bánták, mert ily módon Ulrika is időt nyert arra, hogy igért tervét végrehajtsa, bármi legyen is az.

Mikor a tutaj készen volt, a fekete lovag így beszélt az ostromlókhoz: — Barátaim, ne vesztegeljünk tovább; a nap hanyatlik; s reám olyan kötelesség vár, a mely nem engedi, hogy még egy másik napot is közöttetek töltsek. Aztán meg csoda lesz, ha a lovasok nem rohannak meg bennünket Yorkból idejöve; ezért is sietnünk kell. Azért egyitek menjen Locksleyhoz s mondja neki, hogy kezdje nyilaztatni a vár másik falát s úgy nyomúljon előre, mintha ostromolni akarná és ti, igaz szívű angol katonák, tartsatok ki mellettem és legyetek készen arra, hogy a tutajt azonnal a vízre taszítsátok, élével előre, mihelyt a kapu a mi oldalunkon megnyílik. Akkor kövessetek rajta bátran, a sánczárkon keresztül, mert a a belső főfal kapuját kell megostromolnunk. Mindazok, a kiknek talán nincs erre kedve, vagy a ki nincs fölfegyverkezve elég jól, azok maradjanak a külső sáncz falán; feszítsenek íjjat, s mind azon legyetek, hogy rögtön lelőjjétek, a kit az ellenség közül a falon láttok. Nemes Cedrik; elvállalod a vezérséget azok fölött, a kik nem jönnek velem?

— Nem úgy, Hereward nevére, — felelt a szász; — vezérelni nem tudok, hanem mondjon rám átkot az utókor a síromban is, ha nem követlek a legelsők között, bármerre is vezetsz. Az én ügyemért harczolunk; illő, hogy ott küzdjek, a hol legmelegebb a harcz.

— De gondold meg, nem vagy vértezve, nincs egyebed annál a könnyű sisaknál, paizsnál, meg kardnál.

— Annál jobb; legalább könnyebben megmászhatom a falat. És, — bocsáss meg a dicsekvésért, lovag; — de majd meglátod, hogy egy szász a puszta mellét is oly bátran tárja az ellenség elé, mint a normannok a maguk vas mellvértjét.

— Akkor hát Isten nevében, rántsátok föl a kaput és a vízre a tutajhíddal.

A kapu, a mely a külső erődítménynek a vár felől való falából nyílt a sánczárokra, s a mely éppen szemben volt a főfal kapujával, hirtelen kitárult; ekkor hosszában vízre lökték a tutajt s ez ott lebegett a külső erődítmény és a vár között, síkos és szűk átkelési eszköz gyanánt, csakis olyan szélességben, hogy két ember férhetett el egysorjában. A fekete lovag jól tudta, mennyi fordúl meg azon, ha az ellenséget csakugyan váratlanul lephetik meg, ezért Cedrik kíséretében villámgyorsan ugrott a tutajra s nemsokára odaát volt a parton. Itt minden késedelem nélkül elkezdte döngetni a kaput szekerczéje mennydörgő csapásaival. A kövek és fatönkök elől, melyeket felülről sűrűn hajigáltak, megvédte a lovagot a felvonó híd ívének megmaradt romja. A hidat magát a templárius lerontatta, de a főív középrésze még megmaradt. A fekete lovag követőinek azonban már nem volt ilyen védett állása; kettőt közülük le is terített egy-egy nyíl; kettő pedig a sánczárokba esett, míg a többiek visszavonúltak a külső erődítménybe.

A fekete lovag, meg Cedrik helyzete most rendkívül veszedelmessé vált; s talán még veszélyesebb lett volna, ha embereik nem folytatják oly kitartással a nyilazást, hogy ilyen módon eltereljék a két bajnokról a várőrség figyelmét. De azért a veszedelem perczről-perczre fokozódott.

— Szégyen, gyalázat, — rivallt De Bracy a körülötte állókra; — ti is katonák volnátok és tűrítek, hogy az a két kutya oda törjön a kapuig s ott megtartsa a helyét. Döntsétek le rájuk a kapu faragott kőboltját. Csákányt ide, meg emelőrudat és le azzal a kőkolonczczal.

De az ostromlók éppen e pillanatban látták meg a

vörös zászlót, melyet Ulrika jelölt ki Cedrik előtt. Locksley látta meg először, mert türelmetlenségében odasietett a külső falhoz, hogy az ostrom menetét láthassa.

— Szent György! Boldog szent György, küzdj Angliáért, — kiáltott fel ekkor. — Munkára katonák! Ne hagyjátok a derék lovagot és a nemes Cedriket egyedül. Dologra, barát, mutasd meg, hogy harczolni is tudsz az olvasódért; — rajta, a kastély a miénk; — jó barát van ott belül; — látjátok azt a vörös zászlót, az a jel; — Torquilstone a mienk! Gondoljatok a becsületre; — a zsákmányra. Csak még egy erőfeszítés és a vár a mienk.

Ezzel íjjat feszített s egyenesen szívenlőtte azt az embert, a ki ott a falon De Bracy utasítása alatt a kőkolonczot kezdte lefeszíteni a falról, hogy az odazuhanjon Cedrik meg a fekete lovag fejére. Egy másik katona kikapta az emelőrudat a haldokló kezéből s maga szökött fel a falra, hogy a munkát folytassa, de Locksley nyila fején találta s a katona egy pillanat alatt lebukott a sánczárokba, holtan. A többiek most már megriadtan álltak, mert e félelmes nyíl előtt senki sem lehetett biztonságban.

— Meghátráltok hát, aljas rabszolgák, — kiáltott De Bracy, — *Mount joye St. Denis.* Ide az emelőrúddal!

S azzal munkához látott, hogy lehengerítse a kőkolonczot, a mely elég súlyos volt arra, hogy ha leesik, ne csak a felvonóhíd kapuboltjának maradványát zúzza össze, a mely még most védelmezte a két hőst; — hanem elsülyessze a kezdetleges tutajt is, a melyen azok odamentek. Mindnyájan látták a veszedelmet s egyik sem akart a tutajra lépni, még a vakmerő remete sem. Locksley háromszor lőtt nyilat De Bracyra és mindhárom visszappantant a lovag sérthetetlen aczél vértjéről.

— Átkozott spanyol pánczéling! — szólt Locksley. Ha angol kovács csinálta volna; már úgy át lenne verve, mint a selyem. Aztán így kiáltott a két hősnek: — Bajtársak! Nemes Cedrik; húzódjatok vissza; várjatok, míg a kő leesik. De hangját nem hallotta meg, a kinek kiáltott, olyan nagy volt a csatazaj s a szekerczecsapások maguk, melyekkel a fekete lovag döngette a kaput, húsz harsona hangját túl menydörögték volna. A hű Gurth már rá akart

ugrani a tutajra, hogy átmenve Cedrikhez, figyelmeztesse a veszélyre, vagy együtt haljon meg vele, de erre már késő lett volna, mert a kőkoloncz már megingott és De Bracy, a ki erősen feszegette tovább, csakhamar le is döntötte volna, ha e pillanatban nem lép oda hozzá a templárius e szókkal:

— Minden veszve, De Bracy; — a vár ég!

— Megőrültél?

— A nyugati szárny lángban áll. Hiába igyekeztem, hogy eloltsam.

Brian a maga jellemző rideg nyugalmával mondta el a szörnyű hírt, de megréműlt társa nem fogadta azt olyan higgadtan.

— Minden szentekre! Mit csináljak? Tiszta aranyból való gyertyatartót áldozok limogesi szent Miklósnak, ha — —

— Hallgass inkább reám; — vezesd le az embereket, mintha kirohanásra vezetnéd; nyittasd fel a kaput; csak két ember van az ideiglenes hídon; dobd őket az árokba és törj keresztül a külső fal felé. En azalatt a főkapun rohanok ki és kívülről támadom az ostromlókat; védelmezzük magunkat, a míg segítség érkezik, vagy legalább, míg jóravaló alkut köthetünk.

— Jó terv! Vállalom a magam szerepét. De — de nem hagysz cserben?

— Kezet rá, hogy nem! De siess, az Istenre kérlek!

De Bracy hirtelen összeszedte katonáit és lesietett velük a kapuhoz, melyet azonnal sarkig kitáratott. De abban a pillanatban benn is volt a fekete lovag rögtön; hiába volt De Bracy embereinek minden erőfeszítése; ennek nem állhatott ellen senki. A két első katona rögtön elesett, a többi meg utat engedett, bármennyire szidta is őket a vezér.

— Kutyák! Hát *két* ember le tudjon győzni egy egész csoportot?

— De ez maga az ördög, uram, — felelt egy vén harczos visszatántorodva a fekete bajnok iszonyú ütésétől.

— Ha az is; hát azért a pokolba menekülsz elöle? Hiszen ég mögöttünk a kastély; — legalább a kétségbe-

esés bátorítson már benneteket! Eresszetek előre. Hadd vívjak vele magam!

S az nap De Bracy csakugyan becsületére vált annak a lovagi hírnévnek, melyet e rémes korszak polgárháborúiban szerzett meg magának.

A félig beroskadt kapubolt, mely alatt a két ellenfél állott, csakúgy csengett visszhangos szóval a kardcsapásokkal, melyeket De Bracy osztogatott s melyekre a fekete lovag szekerczeütésekkel válaszolt. Végre azonban a normann lovag oly irtózatos ütést kapott, hogy ha érczsisakja fölfogta is ennek az erejét részben, azért mégis úgy megrendítette, hogy elszédülve, végig terült a földön egész hosszában.

— Add meg magad, De Bracy, — szólt most a fekete lovag, fölébe hajolva és odatartva sisakrostélya elé azt a tőrt, melyet a lovagok az utolsó, a kegyelem döfésre használtak csak; — add meg magad, De Bracy Maurice; különben véged.

— Nem adom meg, — felelt amaz gyönge hangon; — nem egy ilyen ismeretlen ellenfélnek. Vagy mondd meg, mi a neved, vagy tégy velem tetszésed szerint; — de azt ne mondja senki, hogy De Bracy egy névtelen senkinek lett foglyává.

A fekete lovag erre csak odahajolt a lovag fülához s valamit súgott neki.

— Megadom magamat, hűséges rabod leszek, — felelt a normann, kinek előbbi daczos hangjából most mély, bár kedvetlen alázatosság szólott.

— Eredj a külső erődbe, s ott várd el további parancsomat, — szólt a lovag a felsőbbség hangján.

— Csak azt, a mit fontos lehet tudnod; — szólt De Bracy; — Ivanhoe Wilfred sebesülten fekszik, mint fogoly a várban és elpusztúl a tűz miatt, ha azonnal nem kap segítséget.

— Ivanhoe Wilfred! Fogoly és életveszélyben! Mindenki az életével felel érte, ha egy hajszála megperzselődik. Hol a szobája?

— Menj föl azon a csigalépcsőn, az vezet hozzá. Nem parancsolod, hogy vezesselek? — kérdezte alázatos hangon.

— Nem. Menj, a hova küldtelek s várd el parancsomat. Nem bízom benned, De Bracy.

Mialatt ez a párviadal és szóváltás tartott, Cedrik egy csapat élén, kik között feltűnt a barát alakja is, keresztül törtettek a hídon, mihelyt látták, hogy a kapu nyitva van; onnan aztán De Bracy csüggedt követőit mind visszaszorították; — némelyik kegyelmet kért, némelyik próbált ellenállni, de hiába; — legnagyobbrészt azonban mind bemenekültek az udvarra. De Bracy maga pedig fölemelkedett s szomorúan tekintett legyőzője után.

— Nem bízik bennem! — ismételte; — de hát ugyan mivel is érdemeltem volna ki a bizalmát? — Azzal fölemelte kardját s levevé fejéről a sisakot, legyőzött voltának jeléül, födetlen fejjel ment ki az ellenség közé s átadta kardját Locksleynak, a ki szembe jött vele.

A mint a tűz terjedni kezdett, abban a szobában is észrevették, a hol Rebekka a beteg Ivanhoet ápolta. A csatazaj fölébresztette a lovagot rövid álmából és erre a leány ismét odaállt az ablakhoz, hogy hírül adhassa neki, a mi ott lenn történik. Nemsokára aztán a gomolygó füst és göz, meg a vízért kiabálók hangja, mely még a csatazajt is túlharsogta, megérttette velük, hogy micsoda új veszedelem közelget.

— Ég a kastély! — kiáltott Rebekka. — Mit tegyünk?

— Menekülj, Rebekka; legalább te menekülj; rajtam ember már úgy sem segíthet.

— Nem megyek. Vagy együtt menekülünk, vagy együtt halunk meg, — felelt Rebekka. — De — oh, de hát atyám! Úristen, mi lesz atyámból!

E perczben nagy robajjal pattant fel a szoba ajtaja és a küszöbön a templárius jelent meg; — ijesztő alak volt összetöredezett, vérrel szennyezett aranyos páncéljában, sisakján a tarajból egy rész meg volt perzselve, a másikat valami kardcsapás vihette el. — Rád találtam, — szólt Rebekkához; — láthatod, megtartom igéretemet, hogy jóban rosszban osztozni fogok veled. Csak egy út biztos; — száz veszedelemmel vívtam meg,

hogy utat törjek hozzád s megmutassam a menekülés módját. Kövess azonnal.

— Egyedül nem. Ha te is asszonytól születtél; — ha az emberi érzésnek csak egy szikrája is van benned, mentsd meg apámat — és ezt a sebesült lovagot.

— A ki lovag, Rebekka, — felelt a templárius szokott nyugalmával, — annak bele kell sorsába nyugodnia, jusson bár a kard vagy tűzhalál neki; azzal pedig, hogy egy zsidót hol ér a halál, ugyan ki törődik?

— Szívtelen harczos; — inkább a lángok közt halok meg, minthogy szabadulásomat tőled fogadjam el.

— A választás nem tőled függ többé. Egyszer visszautasítottál, de másodszor nem tűröm.

S ezt mondva, megragadta a sikoltozó leányt, fölkapta és vitte ki a szobából, mit sem törődve a leány sikoltásaival és Ivanhoe fenyegetésétől, melyet ez menydörögve zúdított reá.

— Alávaló rabló; — a szent templom szégyenfoltja; rended gyalázata; — bocsásd el azt a hajadont. árúló lovag; Ivanhoe parancsolja! Hitvány! Ezért a véredet ontom.

— Wilfred! sohasem találtam volna reád, — szólalt meg e perczben a küszöbön a fekete lovag; — csak a hang után indultam, mikor hallottalak.

— Ha lovag vagy, — szólt Wilfred, — ne törődjél most velem; — üldözd a rablót; — mentsd meg Lady Rowenát — és a nemes Cedriket.

— Mindent a maga idején, — felelt a lovag, — de most te vagy az első.

S ezzel fölkapta Ivanhoet, oly könnyedséggel vitte ki a szobából, mint a templárius Rebekkát. A kapuig rohant vele, átadta a sebesültet két katonának s aztán visszasietett a kastélyba a többi foglyok megmentésére.

Az egyik torony azalatt már egészen lángba borúlt s a tűz izzóan világított ki az ablakon, lőrésén. De máshol az erős falak és bolthajtások ellene álltak a tűznek s itt az emberek dühe tombolt, mint a hogy amott a nála alig vadabb elem, mert az ostromlók úgyszólván szobáról-szobára üldözték a várbelieket és azok kiontott vérével elégítették ki a régi bosszúvágyat, mely Front-de

Boeuf emberei ellen annyiakat tüzelt. Az őrség legnagyobb része a végsőig küzdött; kegyelmet alig kért valamelyik is, de kapni egy sem kapott. A levegő tele volt jajgatással és hörgéssel; a padló síkos volt az áldozatok vérétől.

A rémes zűrzavarban egyszerre Cedrik jelent meg a küszöbön, Rowenát keresve, mialatt a hűséges Gurth mindenütt ott volt a nyomában s a maga biztonságáról megfeledkezve, csak azon igyekezett, hogy uráról hárithassa el a csapásokat. A szász főúr szerencsére eljutott a teremig, a hol gyámleánya már minden reményről lemondva, néma megadással szorította kebléhez a keresztet s úgy várta a halált. Cedrik Gurthra bízta, hogy vezesse ki oda a külső erődbe a maguk emberei közé, a mi nem volt most már nehéz, mert az út innen a teremtől az udvaron keresztül szabad volt egészen; az ellenség már el volt söpörve, a lángok pedig még nem jutottak odáig.

Mikor ezt végrehajtotta Cedrik, Athelstanet igyekezett fölkeresni, hogy Anglia utolsó sarját megmenthesse, ha kell, a saját élte koczkáztatásával is. De mielőtt még odajuthatott volna a régi csarnokig, a hol azelőtt maga is fogva volt, Wamba leleményessége már kieszelt valamit a maga és Athelstane szabadulására.

Mikor a csatazaj már azt jelezte, hogy a küzdelem javában folyik, a bolond egyszerre csak elkezdett kiabálni torka szakadtából: — Sárkányos szent György! Délczeg szent György és boldog Anglia! — Mienk a vár! S ezt a kiabálást még félelmesebbé tette azzal, hogy teljes erejéből csapkodott össze egy-két rozsdás kelevézt, a mi ott hevert a szobában szanaszét.

Az őr, a ki már úgy is meg volt ijedve a zűrzavar láttára, most a kiabálást hallva úgy halálra rémült, hogy egyenesen a templáriushoz szaladt s azt jelentette neki, hogy a „régi csarnokba“ már betört az ellenség. Így az előszoba őr nélkül maradván, a foglyok könnyen kimenekülhettek egészen az udvarra. Itt már a legnagyobb elszántság jeleit lehetett látni. Az udvar közepén a lovon ülő templáriust lovas és gyalogos katonák csapatja vette körül s ezek azon gondolkoztak, hogyan biztosíthatnák

a menekülés legvégső kilátását, a mi még megmaradt számukra. A vezér parancsára a felvonó hidat leereszteték, de ezt aztán az ellenség is ellepte rögtön, mert a vakmerő íjjászok, kik eddig csak messziről ellőtt nyilaikkal nyugtalanitották a várbelieket, most, a mint a lángokat megpillantották s látták azt is, hogy a felvonóhíd leereszkedik, rárohantak egyenesen, részint, hogy a menekülő várőrséget visszaszorítsák, részint, hogy biztosítsák a zsákmányból a maguk részét, mielőtt a kastély leégne. Más oldalról is volt veszedelem; azok, a kik az ostromlók közül a kapu felől törtek be, most az udvarra özönlöttek és vad dühvel támadtak a vár védelmezőire.

De ezeket talán a kétségbeesés tüzelte föl, talán törhetetlen vezérük példája, elég az hozzá, hogy csodálatos bátorsággal küzdöttek s mivel jól fel voltak fegyverkezve, nem egy ízben sikerült is nekik az ostromlókat visszaverni. Rebekkát lóra tették; a templárius egyik szaraczén szolgája tartotta maga előtt a nyeregben; s Bois Guilbert a legnagyobb összevisszaság közepette is talált időt arra, hogy folyton gondoljon a leány sorsával. Lépten-nyomon ott volt mellette, ha valami lövést látott közeledni, védelmezőleg tartotta előtte háromszögletű aczél paizsát; — aztán csatakiáltást hallatva, ismét elugratott onnan, hogy valami támadót földre terítsen és hogy egy pillanat mulva Rebekka odalánál teremjen ismét.

Athelstane, a ki lassú volt ugyan, de nem gyáva; s a ki már észrevette azt a nőalakot ott a nyeregben, meg volt győződve, hogy az csak Rowena lehet, a kit a lovag el akar rabolni.

— Szent Edwardra; de megmentem, — kiáltotta — s az a büszke lovag a kezemtől hal meg.

— Gondold meg, hogy mibe fogsz, — szólt Wamba; — békát ne fogj hal helyett; — hisz az ott nem Lady Rowena; csak nézd azt a hosszú fekete hajat. Ha pedig a fehéret nem tudod megkülönböztetni a feketétől, akkor tőlem ugyan lehetsz vezér, de követőd nem leszek, mert nem töröm ki a nyakamat a nélkül, hogy tudnám kiért.

Aztán fegyvered sincs. Mikor állta ki a selyemkalpag az aczél csapását? De hát, a ki egyszer kútba akar ugrani, beszélhetnek annak! *Deus vobiscum,* vitéz Athelstane, — végezte szavait Wamba, elbocsátva azt, a kit előbb vissza akart tartani.

Athelstane, a kinek nagy testi erejét most a rendkivüli fölindulás is mintegy fokozta, hirtelen fölkapott egy súlyos buzogányt, a mely éppen ott hullott ki előtte egy haldokló elernyedt kézből. Ezzel odarohant a templárius mellé, miközben jobbra-balra csakúgy döngette az embereket hatalmas ütéseivel. Odaérve hozzá, így kiáltott rá mennydörgő hangon:

— Megállj álnok! Bocsásd szabadon azt, a kit megérinteni sem vagy méltó; fordúlj meg; te is csak egyike vagy egy képmutató, gyilkos rablóbandának.

— Nyomorúlt, — kiáltott föl a templárius a fogát csikorgatva, hogy mered a zioni templom szent lovagrendjét káromolni? — s ezzel lovával gyors félkört írva le, megrántotta annak a kantárját, hogy a ló fölágaskodjék; maga is fölemelkedett a kengyelben, hogy ütés közben a ló visszaesése is hasznára lehessen s így sújtott le Athelstane fejére.

Igaza volt Wambának, mikor azt mondta, hogy az aczél ellen a selyem nem elég védelem. De bizony még a buzogány érczveretű keményfa nyele is úgy kettévált, mintha fűzfavessző lett volna, mikor Athelstane föltartotta, hogy a csapást fölfogja vele. Az ütés ezután a fejét érte a szász lovagnak és leterítette a földre Athelstane hatalmas alakját.

— *Ha! Beau-séant!* — kiáltott föl Bois Guilbert, majd ezt tette hozzá: — Így járjon mindenki, a ki a szent lovagrendet ócsárolja. Most odafordúlt a többiekhez e szókkal: — A kinek kedves az élete, kövessen — s ezzel megindúlt a felvonó híd felé, szétszórva az íjjászokat, a kik meg akarták támadni. A szaraczénok ott voltak a nyomában, még valami öt-hat emberrel együtt, a kik lovon követték. A templárius visszavonulását az tette veszedelmessé, hogy a nyilak most is sűrűn röpködtek felé; de azért csak sietett a külső erődítmény irányában, a

melyről azt hitte, hogy azt De Bracy eddig talán már vissza is foglalta.

— De Bracy, — kiáltotta, — ott vagy?

— Itt vagyok, — felelt amaz; — de fogva.

— Megszabadíthatlak?

— Nem. Megadtam magamat kegyelemre. És szavamnak állok. Menekülj; karvalyok kerengenek, többet nem mondhatok; — légy rajta, hogy a tenger legyen közted és Anglia közt. Többet nem merek mondani.

— Nos, ha itt akarsz maradni, emlékezzél rá, hogy én megtartottam szavamat és lovagi keztyűmet. Keringjenek a karvalyok, a hol akarnak, azt hiszem a rendház fala elég védelmet nyújt s azért odamegyek, mint gém a fészkébe.

Ezzel elvágtatott kísérőivel együtt.

Azok, a kik nem tudtak lóra kapni, folytatták az ostromlókkal való harczot a templárius távozása után is, de inkább kétségbeesésből, mint menekülést remélve. A tűz gyorsan harapódzott tovább, a kastély minden részén, mikor Ulrika, a ki meggyújtotta, egyszerre megjelent az egyik tornyon, mint a régi fúriák egyike, valami szilaj harczidalt rikoltva. Hosszú ősz haja felbomolva lebegett feje körül, szemében a kielégített bosszúvágy mámorító gyönyöre, az eszelős vadság tüzével vegyült össze. Guzsalyát lengette kezében, mintha a félelmes párkák egyike volna, a kik fonják és elvágják az emberi élet fonalát.

A hagyomány megőrizte néhány szilaj töredékét annak a barbár énekének, melyet ott üvöltött a mészárlás és tűzveszedelem borzalmai között állva:

Fenjed a fényes aczélt,
Sarja fehér sárkánynak.
Szitsd a fáklyát
Hengist lánya tüzesre
Nem lakomára fened ma aczélod vágni vadat majd
Éle kemény, hegye szúrós.
Nem nászi terem, hova fáklyánk fénye vezet ma,
Lángja ma kéken lobban kéntüze képen.
Fend az aczélt, már károg a holló
Gyujtsad a fáklyát, Zernebock hangja rivall
Fend az aczélt, sarja fehér sárkánynak,
Gyujtsad a fáklyát, Hengist lánya!

Sűrű sötét felleg meglippen a főúri város
Saskeselyű röppen felleg mélytitku öléből
Felhők társa; saskeselyű ne rikolts
Vár lakomád már!
Várakozón néznek Valhalla leányi
Hengist sarja nekik vendéget küld lakomára!
Verjétek a húrt szilajon!
Büszke, szilaj daliák mennek ma csarnokotokba
Tarajos sisakokkal.
Mi komor, mi sötét az éj a vártorony ormán,
Gomolyogva torlik a felleg,
De pirosló lesz mihamar, mint hősök omló vére,
Mert rázza vörös tarajját a gonosz, ki rengetegeknek réme
És paloták elpusztítója.
Vérszín lobogóját immár bontja
Vérszínű, lengő, rémes,
Lengve a hősök harcza fölött.
Gyönyörét leli éles kardban, tört pánczélban
A kiomló vér árját tüzes ajka fölissza.
Vesznie kell mindennek
Kard átszel sisakot,
Pánczélt átveri lándzsa,
Tűz megemészt herczegi palotát,
Szekercze csapástól ledől a palánk,
Vesznie kell mindennek.
Hengist faja veszve van immár
Elenyész neve nagy Horsának!
Kard fia! Végzeted így mért rettent?
Ömöljön a vér, mint biborszínű bor árja,
Légyen ez ünnepe vérontásnak.
Ne kímélj, ne remegj s mit se szánj meg,
Rövid óra a megtorlásé;
Kihamvad a gyűlölet is majd végre
S meghalok én is.

A folyton emelkedő lángok ezalatt már minden akadályon keresztül törtek s egyesülve, hatalmas tűzoszlopban emelkedtek ég felé, rőt tűzvilágba borítva mindent. Torony torony után roskadt össze, recsegő gerendázattal és a harczosoknak menekülniök kellett a várudvarról. A legyőzöttek közül nagyon kevesen maradtak élve s ezek szétszórtan menekültek az erdőbe. A győzők pedig nagy csoportokba verődve, ámultan s nem minden félelem nélkül nézték a felcsapódó lángokat, melyek fényében saját soraik is komor rőt színben izzottak. Ulrika félelmes alakját sokáig lehetett ott látni a magas várfokon. Karjaival vadúl hadonászott, mintha önkívületben lenne, s mintha uralkodó gyanánt parancsolna a pusztító elemnek, melyet ő idézett föl. De egyszerre az egész torony leomlott irtózatos robajjal s Ulrika ott veszett

el a lángok között. A látványra a borzalomnak lélegzetfojtó csöndje lepett meg mindenkit és a harczosok közűl senki sem mert szólni; mozdúlni sem, ha csak nem azért, hogy némán keresztet vessenek. Végre Locksley hangja szólalt meg először: — Ledőlt a zsarnokság palotája! A zsákmányt hozza mindenki a találkozási fához, a Harthill nevű erdei útra, mert ott még hajnalban igazságos osztályt teszünk, részeltetve a zsákmányban saját katonáinkat és derék szövetségeseinket.

HARMINCZKETTEDIK FEJEZET.

Lásd, minden állam megkívánj' a rendszert;
A városok királyi oklevélt,
A rengetegben élő száműzött is
Megőriz egy kevés polgári rendet;
Mióta Ádám galyból font ruhát,
Ember nem élt emberrel, a nélkül, hogy
Törvényt ne alkotott vón', mely lekösse.
REGI SZÍNJÁTÉK.

A hajnali nap fénye ragyogva hullott oda a tölgyerdő gyepes útjára. A zöld ágakon gyémánt gyanánt csillogott a harmat. Az őztehén a páfrányos sűrűből a szabadabb tisztásra vezette borját; s közel és távol nem volt vadász, a ki meglássa a délczeg őzbakot, a mint ott haladt a csorda élén.

A száműzöttek mind ott voltak a Harthill-út nagy tölgyfája körűl. Az éjet is itt töltötték üdülést keresve a nap fáradalmai után; ki álomban, ki borban kereste ezt; mások meg beszélgettek a lefolyt nap tetteiről, vagy azon gondolkoztak, hogy bátorságuk micsoda zsákmányt is bocsátott rendelkezésükre.

A zsákmány nagyon gazdag volt valóban, mert bár sok minden elégett, azért nagy mennyiségű ezüst, drága fegyver és értékes ruhanemű jutott a száműzöttek kezébe, a kik ilyen gazdag jutalomért mindent kész voltak koczkára tenni. De azért a köztük fennálló rend olyan szigorú volt, hogy senki sem mert volna valamit

is eltulajdonítani, hanem mindent az utolsó darabig beszolgáltattak a vezérnek.

A találkozás helyéül egy nagy tölgyfa volt kijelölve, de nem az, a melyhez történetünk elején Locksley vezette oda Gurthot és Wambát; — hanem egy másik, a mely egy félkör alakú tisztás közepén állott félmérföldnyire Torquilstonetól. Ideérve, Locksley elfoglalta trónját, a gyepes hantból emelt trónt ott a nagy tölgyfa ágai alatt. Emberei ott csoportosúltak körülötte. Locksley a trónjától jobbkéz felől eső helyet a fekete lovagnak jelölte ki, balkéz felől pedig Cedriknek kínált helyet.

— Megbocsássatok, nemes uraim, — szólt aztán hozzájuk, — de itt az erdőben én vagyok az uralkodó; ez az én birodalmam s az én szilaj alattvalóim nem sokat tartanának felőlem, ha királyi székemet bárkinek is átengedném. Nos, urak, ki látta a mi derék káplánunkat? Hol a barát? Keresztények közt misével kezdődik a nap a legillendőbben.

De a remetét senki sem látta.

— Isten mentsen, hogy más legyen az oka, — szólt Locksley, — mint az, hogy a derék barát talán egy kicsit hosszabban talált elidőzni a boros kancsó mellett. Ki látta, mióta bevettük a várat?

— Én, — felelt a molnár. — Ott állt a pinczeajtó előtt és esküdözött a kalendárium minden szentjére, hogy ha addig él is, de Front-de-Boeuf gascognei borából iszik egyet.

— Csak aztán attól óvják meg a szentek, hogy a beomlott pincze eltemesse. Eredj, molnár; végy magad mellé elegendő számú embert és kutasd át azt a helyet, a hol a barátot utóljára láttad. Öntözzétek meg vízzel a füstölgő romokat jól. Inkább széthordatom a romokat úgy, hogy kő kövön nem marad, de a derék papunkat nem hagyom.

Az emberek mind tudták, hogy most következik az osztozkodás s azért mégis zúgolódás nélkül siettek a parancsot teljesíteni; a mi eléggé mutatta, mennyire a szívén fekszik mindnyájuknak a barát sorsa.

— Addig pedig fogjunk hozzá, — szólt Locksley, — mert mihelyt a tettnek híre futamodik, De Bracy és

Malvoisin csapatai, meg Front-de-Boeuf szövetségesei azonnal rajtunk ütnek és azért jobb, ha igyekszünk messze lenni innen, mire ideérkezhetnek. Nemes Cedrik, nézd, a zsákmány nagyjából két halomba van osztva; válassz, melyik csoportból akarod a tieidet megjutalmazni?

— Vitéz Locksley, — felelt Cedrik, — az én szívem keserűséggel van tele. Connigsburgh nemes ura, Athelstane nincs többé; — a szent Hitvalló utolsó sarja elköltözött. S vele olyan remények enyésztek el, melyek nem élednek föl többé soha. Az ő kiömlő vére olyan remény szikráját oltotta ki, melyet emberkéz nem szíthat lángra soha többé. Embereim, kivéve azt a néhányat, kik most velem vannak, csak jelenlétemre várnak, hogy a hős hamvait elszállíthassuk utolsó nyugvóhelyükre. Lady Rowena Rotherwoodba óhajt visszatérni s kellő kíséretre van szüksége. Ezért már eddig is elhagytam volna e helyet, s ha mégis vártam, nem azért tettem, hogy a zsákmányban osztozhassam, mert szent Witholdra mondom, sem magam, sem embereim, nem fogadunk el belőle semmit; — hanem köszönetet akartam mondani neked és derék vitézeidnek azokért, kiknek életét és becsületét megoltalmaztátok.

— Nem úgy, hisz mi csak felét hajtottuk végre a munkának; — azért vedd a zsákmány felét, hogy a magad embereit megjutalmazhasd.

— Elég gazdag vagyok arra, hogy azt a magaméból tegyem.

— No, meg aztán némelyek már is kivették a maguk részét a jutalomból, — kottyant bele Wamba; — mert hiszen nem mindnyájan viselünk csörgősapkát.

— Jól tették, ha úgy cselekedtek, — felelt Locksley, — hisz a mi törvényünk csak bennünket kötelez.

— De hogyan jutalmazzalak meg téged, fiam, — szólt Cedrik, megölelve a bolondot, a ki rabságnak és halálnak is kitetted magadat érettem? Mikor mindenki elhagyott, ez a szegény bolond hű maradt hozzám.

Köny csillogott a kemény thán szemében, míg ezt mondta, pedig a megindúltságnak e jelét még Athelstane halálán sem mutatta; de a bolondnak ösztönszerű,

egyűgyű ragaszkodásában volt valami, a mi mélyebben megillette, mint maga a keserűség.

— Nem, nem, — felelt a bolond, kibontakozva Cedrik karjaiból; — ha könnyekkel fizetsz, akkor a bolondnak is veled kell sírnia, már pedig a sírást tiltja a hivatása. — Hanem, ha igazán meg akarsz jutalmazni, komám, arra kérlek, bocsáss meg a pajtásomnak, Gurthnak, a ki ellopott tőled egy heti szolgálati időt, hogy a fiadnak szentelhesse.

— Hogy megbocsássak neki! — kiáltott Cedrik. — Itt jutalomról kell beszélni, nemcsak bocsánatról. Térdelj le Gurth! — A pásztor egy pillanat alatt ott térdelt ura előtt. — Theon és Esne, rab és cseléd voltod szűnjék meg immár, — szólt Cedrik, megérintve Gurthot egy vesszővel; — törvényvédte szabad ember vagy e pillanattól fogva, városban és városon kívül, erdőn, mezőn egyaránt. Harmincz holdnyi szabad telket ruházok reád Walbrughannban levő jószágomból; ez szálljon tőlem s az enyimektől reád s a tieidre ma és mindörökre és Istennek átka azon, a ki ennek ellene mond.

Erre Gurth, a ki nem volt többé jobbágy, hanem szabad ember és telkes gazda, fölugrott térdelő helyzetéről a levegőbe kétszer is egymásután, csaknem oly magasra, a mekkora maga volt.

— Kovácsot, ráspolyt ide, — kiáltott Gurth; — rögtön reszelje le ezt az örvet egy szabad ember nyakáról. Nemes uram; megkétszerezted az erőmet és kétszeres erővel fogok érted harczolni. Úgy érzem, hogy most egy szabad ember lelke feszíti a keblem. Új ember lett belőlem. Hé, Vitéz! — szólt oda a kutyájának, mert a derék állat, a mint a gazdája örömét látta, maga is ugrálni kezdett örömében; — ráismersz-e most a gazdádra?

— Hát hiszen, — szólt Wamba, — Vitéz meg én, majd csak ismerünk téged ezután is, habár mindkettőnk nyakán megmarad is az örv; legföllebb te léssz majd az, a ki ezért nem akarsz rólunk tudni többé!

— Előbb feledkezem el saját magamról, mint rólad, te igazszívű jó barát, — szólt Gurth; — és ha a szabadság

neked való volna, Wamba, tudom, hogy urunk neked is megadná.

— Nem, — felelt Wamba; — soh'se gondold, testvér, hogy irígylem a szabadságodat; lásd a szolga ott melegszik a tűzhelynél, mikor a szabad embernek csatába kell mennie. Aztán Malmsbury Aldhelm is megmondta már: „Jobb bolondnak lenni a lakomán, mint bölcsnek a csatában".

E pillanatban lódobogás hangzott fel s nemsokára Lady Rowena jelent meg az erdő tisztásán, lovasoktól környezve, mögöttük a gyalogosoknak jóval nagyobb száma, a kik dárdájukat, alabárdjukat rázva adtak kifejezést örömüknek, Rowena szabadulása fölött. A hölgy maga gazdag öltözetben ült egy sötét pejlovon s most ismét visszanyerte magatartásának egész méltóságát; csak arczának végtelen halványsága árúlta el, hogy sokat szenvedhetett. Gyönyörű homlokán mintha a komolyság ellenére is ott derengett volna a jövő boldogságának reménye és ott sugárzott a hála a szerencsés szabadulásért. Tudta, hogy Ivanhoe meg van mentve és tudta, hogy Athelstane halott. Az első a legigazabb boldogsággal töltötte el; a másikon, ha nem örült is, de meg lehet bocsátani neki, ha teljes mértékben érezte azt a megnyugvást, hogy immár el van távolítva az az egyetlen ok, a mely miatt egyenetlenség volt közötte és Cedrik között, mert megmenekűlt attól, a minek tervével eddig üldözték.

Mikor Rowena oda léptetett lovával Locksley trónja felé, a vitéz mintegy ösztönszerű hódolattal emelkedett föl előtte embereivel együtt. Rowena arczát rózsásra színezte a vér, mikor kezének bájos mozdúlatával üdvözölte a vitézeket s fejét oly mélyen meghajtotta Locksley előtt, hogy gyönyörű felbomlott szőke haja egy pillanatra szinte elvegyült a ló barna sörényével. Aztán néhány rövid, de jól választott, nyájas szóban fejezte ki háláját, hogy megszabadították. — Az Úristen áldása nyugodjék rajtatok, — végezte szavait, — Isten és a boldogságos Szűz legyenek veletek azért, hogy életeteket hősileg koczkára tettétek az elnyomottak ügyéért. Ha valamelyitek valaha éheznék, gondoljatok arra, hogy

Rowena enyhítheti azt; ha szomjúhoznátok, ne feledjétek, hogy borom, söröm bőven lesz számotokra mindig: s ha a normannok elűznének e rengetegből, Rowenának vannak saját erdői, a hol kedvetekre tanyázhattok szabadon, s nem von kérdőre soha senki, ha nyilaitok az én vadaimat ejti el.

— Köszönet, nemes hölgy, — szólt Locksley; — köszönet a magam és társaim nevében. De jutalmunk maga az, hogy megmenthettünk. Mi, a kik a rengeteget járjuk, sokszor keveredünk szilaj játékba s Lady Rowena megmentését engesztelő tett gyanánt tekintjük.

Rowena ismét meghajolt s távozni készült, de mivel Cedrik, a ki el akarta kísérni, szintén elhagyta helyét, Rowena egyszerre ott látta maga mellett a fogoly De Bracyt. Ott állt egy fa alatt mélyen elmerülve, keblén összefont karokkal s Rowena remélte, hogy észrevétlenül léptethet el mellette. De a lovag föltekintett, s mikor látta, ki áll előtte, szép arczán sötéten ömlött el a szégyen bíborszíne. Egy pillanatig habozott, de aztán előre lépett s megfogva a hölgy lovának kantárszárát, féltérdre ereszkedett Rowena előtt.

— Lesz-e Lady Rowena oly kegyes, hogy leereszkedjék s vessen egy pillantást egy fogoly lovagra — egy megalázott vitézre?

— Lovag, — felelt Lady Rowena; — olyan tervben, mint a tied, az igazán megalázó nem a kudarcz, hanem a siker.

— A győzelemnek meg kellene lágyítania a szíveket, — felelt De Bracy; — hadd tudnom azt, hogy Lady Rowena megbocsátja azt a sérelmet, melynek egy szerencsétlen szenvedély volt a súgalmazója s akkor meglátja nemsokára, hogy De Bracy nemesebb úton-módon is tud hódolatára lenni.

— Megbocsátok, lovag, úgy a mint kereszténynyhez illik.

— A mi azt jelenti, — szólt Wamba, — hogy nem bocsát meg neki egyáltalán.

— De azt a pusztítást, a mire esztelenséged vitt, nem rajtam áll, hogy megbocsássam, — folytatta Rowena.

— Bocsásd el a kantárt, — szólt Cedrik odalépve. — A fényes napvilágra; ha szégyen nem volna, a földhöz szegeznélek a dárdámmal; de légy készen reá, De Bracy, hogy meglakolsz alávaló tettedért.

— Rabot fenyegetni könnyű, — szólt De Bracy visszalépve; — de hisz' mikor tudta a szász, mi az udvariasság?

Ezzel hátravonúlt s engedte, hogy Rowena elhaladjon.

Cedrik még a fekete lovagnak mondott kűlön is hálás köszönetet s kérte, jönne velűk Rotherwoodba.

— Tudom, hogy ti, kóbor lovagok, a kardotok hegyén hordozzátok szerencséteket s nem kívántok földet és jószágot, de a háború csalfa szerető és néha az otthon még olyanoknak is jól esik, a kiknek élete a vándorlás. Rotherwood csarnokaiban örökre megszerezted magadnak az otthont, nemes lovag. Cedriknek elég vagyona van arra, hogy a balszerencse okozta károkat kipótolja s a mije van, az mind megmentőjéé. Rotherwoodba úgy jer tehát, nem mint vendég, hanem mint fiam vagy testvérem.

— Cedrik máris gazdaggá tett engem, — felelt a lovag, — mert megtanított a szász erények értékére. Elmegyek Rotherwoodba, nemes thán, még pedig nemsokára; de most sűrgős dolog tart vissza tőle egy rövid időre. De nem lehetetlen, hogy ha majd megjelentem nálad, oly valamit kérek, a mi még a te nagylelkűségedet is próbára teszi.

— Megvan adva, mielőtt kérnéd, — felelt Cedrik készségesen belecsapva kezével a lovag vaskeztyűs tenyerébe; — még ha a fele vagyonomról lenne is szó.

— Ne ígérj ilyen könnyedén! Bár azt hiszem magam is, hogy a mit kérek, csakugyan megadod könnyen. Addig az ég vezéreljen.

— Még csak azt kell hozzá tennem, — szólt Cedrik, — hogy a temetési szertartások ideje alatt, míg a nemes Athelstanet a földnek nem adtuk, ott tartózkodom majd Connigsburghban. A vár nyitva áll mindazok számára, kik részt óhajtanak venni a halotti torban és — ezt úgy

mondom, mint ha a nemes Edithnek, az elesett hős anyjának nevében szólanék: Coningsburgh csarnokai nem lesznek zárva soha azok előtt, kik oly derekasan küzdöttek, hogy Athelstanet a normann lánczoktól és normann kardtól megmentsék, ha éppen sikertelenül is.

— Ott aztán lesz lakomázás, — szólt Wamba; — kár, hogy éppen a nemes Athelstane maga nem vehet részt benne többé. De reméljük, hogy a menyországban tartja lakomáját és hogy becsületére is válik annak, — tette hozzá égre emelt szemmel.

— Békével! Induljunk, — szólt Cedrik komolyan, ki talán megharagudott volna az illetlen tréfán, ha nem jut eszébe Wamba önfeláldozása.

Lady Rowena bájos mozdúlattal intett búcsút a fekete lovagnak s azzal megindúltak Cedrikkel és a kísérettel az erdei út kijárata felé.

Alig indúltak útnak ezek, mikor a zöld fák sűrűjéből egy másik menet is megindúlt; elhaladt a félkör alakú tisztás előtt s ugyanazon útra tért, a hol Cedrik és Rowena lovai léptettek. Egy közeli kolostor barátjai voltak azok, a kik a bőkezű adományok reményében, a melyet majd a gyászmiséért kapnak, kíséret gyanánt sorakoztak Athelstane koporsója köré, míg ezt a hűbéresek vállukon vitték Coningsburghba, hogy ott Hengist sírboltjába helyezzék, a kitől a halott hősnek régesrégi törzse származott. Athelstane hűbéresei közűl nagyon sokan csatlakoztak a hír hallatára a menethez út közben s legalább is külső jelekkel nagyon meggyászolták. Az erdei száműzöttek ismét fölemelkedtek, hogy megadják a keresetlen szívből jövő hódolatot a halálnak is úgy, a mint az imént a szépségnek megadták. A lassú, gyászos ének hirtelen emlékükbe idézte azokat, a kik társaik sorából tegnap húllottak el. De az ilyen emlék nem sokáig késlekedik az olyanok lelkében, a kiknek élte csupa veszedelem és nyaktörő vállalkozás s mielőtt a halotti ének utolsó hangjai eloszlottak volna a légben, a katonák már ismét búzgón osztották a zsákmányt.

— Hős lovag, — szólt most Locksley a fekete vitézhez; — te, a kinek szíve és kardja nélkül vállalkozásunk kudarcz lett volna; — méltóztassál kiválasztani a

zsákmányból azt, a mit legjobban kívánsz s a mi emlékeztessen néha a mi találkozó tölgyfánkra.

— Köszönettel fogadom ajánlatodat; — olyan igaz szívvel, mint a hogy te nyújtod azt; — és arra kérlek, engedd át nekem De Bracy lovagot, hogy tetszésem szerint bánjak vele.

— Hisz' amúgy is a tied; a mi szerencséje, mert különben már felkötöttük volna tölgyfánk legmagasabb ágára; szabad bajtársaiból pedig sokan oly sűrűn függöttek volna itt, mint a makk. De a te foglyod és azért egy újjal sem érinteném, még ha apámat ölte volna is meg.

— De Bracy, — szólalt meg erre a fekete lovag; — szabad vagy, mehetsz! Az, a kinek foglya voltál, nem tartja magához méltónak, hogy bosszút álljon azért, a mi elmúlt. De a jövőre nézve vigyázz, nehogy rosszabbat érj meg. De Bracy Maurice, azt mondom neked, VIGYÁZZ!

De Bracy mélyen meghajolt a lovag előtt nagy némaságban s már éppen távozni készült, mikor a katonák nagy zúgolódásban és gúnykaczajban törtek ki. Erre a büszke lovag rögtön megfordúlt, összefonta karjait, kiegyenesedett és így kiáltott: — Csitt, csaholó kutyák! a kik most ugattok, de akkor egy sem követett, mikor vad volt előttünk. De De Bracy éppen úgy megveti rosszalástokat, mint tapsotokat. Vissza oduitokba és barlangjaitokba, számkivetett haramiák és hallgassatok akkor, mikor lovagi dologról esik szó egy mértföldnyi távolságon belül onnan, a hol a ti rókavermeitek vannak.

A gögös dacznak e helytelen megnyilatkozása könnyen egész nyílzáport idézhetett volna föl De Bracy ellen, ha a fekete lovag közbe nem veti magát. De Bracy különben ezalatt megfogott egy lovat azok közül, melyek Front-de-Boeuf istállóiból kerültek ide s a zsákmány javarészéhez tartoztak s nyeregbe vetve magát, hirtelen elvágtatott.

Mikor a zűrzavar lecsillapúlt, Locksley levette nyakáról az ezüstös általvetőn függő kürtöt, melyet Ashbyban nyert s így szólította meg a fekete lovagot:

— Ha nem tartod megalázónak, nemes lovag, hogy olyan vadászkürtöt viselj, melyet egy angol íjjász hordott egyszer, akkor arra kérlek, fogadd ezt el emlékül a mai napra, a mikor olyan hősiesen küzdöttél és ha az történnék veled, a mi sok nemes lovaggal megesik, hogy Trent és Tees között megtámadna valaki az erdőkben, akkor csak fujj bele a kürtbe háromszor s add meg ezt a jelet: *Wasa-hoa;* így; — s akkor úgy hiszem, nem vársz hiába segítségre vagy szabadítókra.

Ezzel mély lélekzetet vett s megfújta a kürtöt, egyszer, kétszer, míg a lovag megjegyezhette a jeladás hangját.

— Szívből köszönöm az adományt, derék vitéz; és azt mondhatom, hogy jobb segítséget, mint a tied és hős társaidé, nem kívánnék soha, a legnagyobb szükségben sem. — S ezzel maga is belefújt a kürtbe, úgy, a hogy amattól hallotta; — míg az erdő csak úgy visszhangzott a kürt harsogó szavától.

— Jól és tisztán fújod; — szólt Locksley; — akármi legyek, ha nem értesz a vadászathoz is csak olyan jól, mint a harczhoz. Bajtársak; jegyezzétek meg ezt a kürtjelet; ez a fekete lovagé; — s az, a ki ezt hallva nem siet az ő szolgálatára és szükségben segítségére, azt az embert saját íjj idegével korbácsoltatom ki közülünk.

— Éljen a vezér! — hangzott a katonák szava; — és éljen a fekete lovag! Bár mielőbb hívna, hogy megmutassuk, mily szívesen megyünk.

Locksley erre a zsákmány szétosztásához fogott, a mit a legtökéletesebb részrehajlatlansággal végzett. Az egésznek tizedrészét a templomnak és kegyes czéloknak a részére tették félre; — egy részt az úgynevezett közös kincstár számára; — egy részt az elesett bajtársak özvegyei és árvái kaptak, vagy pedig misékre szánták az olyanok lelki üdvéért, a kiknek nem volt hátramaradott családjuk. A többit aztán fejenként osztották föl a katonák között kor és érdem szerint s ha bármi kétség merült föl, a vezér mindig nagy ügyességgel került ki minden összetűzést; csodálatos tapintattal igazította el a kétséges kérdést és ítéletét mind ellenmondás nélkül fogadták. A fekete lovag nagy meglepetéssel látta, hogy

ezek az emberek, a kik teljesen törvényen kívül élnek, maguk között azért ilyen nagy rendet tudnak tartani; minden, a mit látott, csak még igazabb becsülésre bírta a vezér iránt.

Mikor mindegyik megkapta a maga részét s míg a kincstartó négy szálas katona kíséretében a közös részt valami rejtekhelyre vitte, a templomnak szánt rész még mindig ott állott érintetlenül.

— Bárcsak már a mi jókedvű papunkról is hallanánk valamit, — szólt a vezér; — rendesen nem hiányzik közülünk olyankor, ha az ételt kell megáldani, vagy ha a zsákmányon osztozunk; erre a templomi részre pedig neki kellene felügyelni. Meg aztán egy szent rendtársa is van itt fogságban nem messze s szeretném, ha a barát segítségemre lenne, hogy annak rendje-módja szerint bánjunk vele. — Attól félek, baja esett a mi derék papunknak.

— Azt igazán sajnálnám, — szólt a fekete lovag, — mert adósa vagyok egy víg estéért. Menjünk oda a vár romjaihoz; talán hallunk róla valami hírt.

De e pillanatban nagy újjongás támadt a katonák között, s mindnyájan örömmel hirdették, hogy jön az, a kit úgy féltettek. Látni ugyan még nem látták, de a hatalmas szaváról már messziről megismerték a remetét.

— Helyet, czimborák, — szólt aztán, mikor odaért; — helyet lelki atyátok meg a foglya számára. Nemes vezér, úgy jövök, mint a sasmadár; körmöm között hozom a zsákmányt.

És azzal útat törve közöttük, méltósággal és győzelemmel állt meg a középen; egyik kezében óriás kelevéze, a másikban egy kötőfék, mely a boldogtalan Izsák nyakába volt vetve. A zsidót a bánat meg a réműlet egészen összegörnyesztette, miközben a pap meg diadalmasan kiáltotta: — Hol van Allan-a-Dale, hogy megénekeljen valami balladában, vagy dalban? De hiszen, szent Hermangildre, az a szószátyár lantpengető is mindig akkor van távol, mikor valami igazán dalra érdemes tett akad valahol.

— Te barát, attól tartok, hogy megint bemisézték

valami pinczében már reggel. Aztán, szent Miklósra, hát kit hozol itt?

— Foglyot, a kit fegyverrel szereztem, vezér; — de ha foglyul ejtettem is, azért gonoszabb rabságból szabadítottam ki, mint a hol most van. Beszélj, zsidó, nem egyenest a sátántól váltottalak ki? Nem tanítottalak meg a Miatyánkra, a Hiszekegyre meg az Üdvözlégyre? Nem azzal töltöttem az egész éjszakát, hogy az egészségedre ittam és hogy beavattalak a vallás titkaiba?

— Az Isten szerelmére; — kiáltott most a zsidó, — szabadítson meg valamelyitek ennek az őrült — — ennek a szent embernek a kezéből.

— Hogyan, zsidó; — szólalt meg erre fenyegetően a barát. — Hát visszasülyedsz a pogányságodba megint? Emlékezzél rá, hogy akkor aztán megsütlek; ha nem vagy is olyan puha, mint valami szopós malacz, a mire most mellesleg mondva nagy étvágyam volna. Jobb lesz, ha utánam mondod a szót: „Üdvözlégy Mária — —

— Csak semmi istenkáromlás, te bolond barát, — szólt Locksley; — inkább azt mondd el, hol találtad ezt a foglyot.

— Ott, a hol valami jobbat kerestem. Hát úgy esett, hogy gondoltam, lenézek egy kicsit a pinczébe, mert bár a forralt bor jól megfűszerezve királyoknak való ital, de azt gondoltam, hogy már úgy egyszerre fölforralni mégsem engedem az egész pincze minden borát; fölkaptam hát egy kis hordó máslást és gondoltam, majd hívok segítséget, hogy többet is elvigyünk, de hát persze ezek a lusta ficzkók sohase tartják ott az orrukat, a hol valami derék dolgot kellene végrehajtani. De ekkor egyszerre egy vasajtó ötlött szemembe. Aha! — gondoltam; — bizonyosan itt lesz a java és bizonyos, hogy a gaz pinczemester csak azért hagyta benn a kulcsot, mert éppen megzavarták a foglalkozásában. Bementem hát, de egyebet biz én nem találtam, mint néhány rozsdás lánczot, no, meg ezt a zsidót, a ki egyszeriben megadta magát kegyelemre. Azt gondoltam hát: no, legalább avval vigasztalódom, a mim van; jót húztam a borból s útra akartam indúlni a foglyommal. Igen ám, csakhogy ekkor meg egyszerre menydörgő ropogás, recsegés közt om-

lott be a másik torony s oda dőlve elénk, elzárt minden kijárást (hogy az Isten verje meg azt, a ki nem tudta erősebbre építeni). Egyik torony a másik után roskadt össze; én már egészen lemondtam arról, hogy élve kijussak onnan s mivel szégyennek tartottam, hogy magamforma szent ember egy zsidóval egyszerre költözzék a másvilágra, fölkaptam az alabárdomat, hogy a fejét szétlocscsantsam, de aztán, hogy hogy nem, megszántam a vén fejét s azt gondoltam, félre teszem a fegyvert és inkább a lélek fegyvereit veszem elő, hogy megtérítsem. És valóban, szent Dunstan dicsőségére legyen mondva, a mag jó földbe hullott; csak az a baj, hogy mivel egész éjjel a vallás miszteriumairól beszéltem neki étlen-szomjan (mert az a pár korty, a mi a hordóban volt, meg se kottyant), most aztán csakúgyan zúg a fejem. Gilbert meg Wibbald a megmondhatói, milyen kimerülten találtak.

— Tanúskodhatunk, — szólt Gilbert, — mert mikor az omladékot elsöpörtük és Szent Dunstan segtíségével ráleltünk a börtön lépcsőjére, a boros hordót üresen találtuk, a zsidót félholtan, a barátot pedig tökéletesen — kimerűlten, a hogy mondja.

— Hazudtok, gazemberek, — felelt a sértett remete; — ti meg a gödénytorkú társaitok, ti ittátok ki a hordót, azt mondva, hogy csak egy reggeli kortyot akartok. Mondjon pogánynak akárki, ha nem a kapitány számára tartogattam. De hát baj is az most már. A zsidó meg van térítve s mindazt a mit mondtam neki, csaknem olyan jól érti, mint magam.

— Igaz az, hogy megtértél, zsidó? — kérdezte a vezér.

— Úgy találjak irgalmat a színed előtt, uram, — felelt a zsidó, — mint a milyen igaz, hogy egy árva igét sem értettem mindabból, a mit az érdemes és tisztelendő prelatusnak méltóztatott hozzám beszélni azon a borzasztó éjszakán.

— Hazudsz, zsidó, — szólt a barát; — csak egy szóra emlékeztetlek abból, a mit beszéltünk; úgy-e azt igérted, hogy minden vagyonodat a mi szent rendünknek adod.

— Isten engem úgy segéljen, vitéz uraim, — kiáltott a zsidó még jobban megréműlve, — a milyen igaz, hogy soha ilyen igéretet ki nem ejtettem a számon. Úgyis koldúsbotra jutott vén ember vagyok; — attól félek, hogy már gyermekem sincs; legyetek irgalommal és bocsássatok útamra.

— Nem, — felelt a barát; — ha letagadod a szentegyház javára tett ígéreteidet, akkor bűnhődnöd kell.

Ezzel fölkapta alabárdját, hogy a zsidót vállon sújtsa vele, de a fekete lovag hirtelen közbe lépett, meggátolta az ütést, a mivel persze maga ellen fordította a remete haragját rögtön.

— Kenti szent Tamásra, téged is megtanítlak ám mindjárt, renyhe lovag, hogy' üsd bele az orrodat más ember dolgába. Pedig, ha én is neki készülök, hiába vagy ebbe a vastokba dugva.

— Ne haragudjál rám, — szólt a lovag; — hiszen tudod, hogy barátságot esküdtünk egymásnak.

— Nincs tudomásom róla, hogy ilyen izgága emberrel közöm lenne.

— No, no, — felelt a lovag, a kinek szemmel láthatólag öröme telt benne, hogy tegnapi házigazdáját egy kicsit megbosszanthatja, — hát már elfelejtetted, hogy az én kedvemért, — mert hisz a vadpástétom meg a boroskancsó kísértő erejéről nem szólok, — megszegted a bőjtöt és a vigiliát?

— Megállj; — szólt a barát fölemelt ököllel; — ezért kapsz egyet.

— Nem fogadom el ajándékba, csak kölcsön és visszafizetem olyan uzsora kamattal, a milyent csak a te érdemes foglyod szedett valaha.

— Majd meglátjuk, — vágott vissza a barát.

— Micsoda, — szólt közbe a vezér; — mi jut eszedbe, te veszekedett barát? Hogy mersz szóváltást kezdeni az én tölgyfám alatt?

— Csak udvariaskodunk egymással, — szólt a fekete lovag; — csak üss, ha mersz, barát, én kiállom a te ütésedet, ha te kiállod az enyémet.

— Az ám, de meg van az az előnyöd, hogy ott az

a vasfazék a fejeden; no, de nem baj; azért leterülsz te is, mint Góliáth a maga érczsisakjában.

Ezzel a barát feltűrte a ruhát ízmos karján s minden erejét összeszedve, úgy vágta fejbe a lovagot, hogy ez az ütés elég lett volna egy ökörnek. De az ellenfél csak állt, mint a szikla. Harsogó éljenzés hangzott föl, mert a barát öklének erejét mindnyájan ismerték; alig volt közöttük, a kin tréfából vagy komolyan meg ne próbálta volna kezének súlyát birkózásban a barát. — Most pedig, barát, — szólt a lovag, vaskeztyűjét lehúzva, — ha a fejemen viseltem is vasat, a kezemen nem viselek; — vesd meg a lábadat szilárdan, mint férfihoz való.

— *Genam meam dedi vapulatori;* — odatartottam arczomat annak, a ki megüt, — szólt a barát; — és ha ki tudsz mozdítani a helyemből, neked adom a zsidó váltságdíját.

De ki állhat a sorsának ellent? A mint a lovag fültövön ütötte a barátot, ez egy pillanat alatt ott hevert a földön meghengeredve a porban a körülállók nagy ámulására. De azért sem nem haragudott, sem el nem szégyelte magát.

— Kevesebb erő is megtette volna, testvér, — szólt a lovaghoz. — Tökéletlen énekes miséket mondtam volna, ha az állkapcsomat eltöröd, pedig kicsibe múlt, hogy nem úgy történt, pedig akkor bajos az éneket fújni. De itt a kezem arra, hogy soha se keresek veszekedést veled; eléggé rajta vesztettem most. Legyen vége minden haragnak köztünk! Most pedig szabjuk meg a zsidó váltságdíját; mert mint a hogy a párdúcz soha ki nem vedlik a maga foltjaiból, úgy a zsidó is csak hitetlen marad mindig.

— A barát sem bízik már annyira a zsidó megtérésében, mióta azt a nyaklevest megkapta, — szólt Kelemen.

— Kotródj, ficzkó; te is megtérésről fecsegsz? Hát már senkiben sincs tisztelet? Csupa úr van itt, de engedelmeskedni senki sem akar? Mondtam már, hogy egy kicsit kótyagos volt a fejem, mikor a derék lovag ütésének kiálltam, máskülönben helyben maradtam volna. De

ha sokat hergeltek érte, Isten engem úgy segéljen, meg mutatom, hogy osztani is tudom az ütést, nemcsak zsebrerakni.

— Csend legyen, — parancsolta a kapitány. — Te meg zsidó, gondolkozzál a váltságdíjadon; fölösleges mondanom, hogy a te fajodat átkozottnak tartjuk minden keresztény gyülekezetben és nem fogunk megtűrni magunk között. Azért hát gondolkozzál, mit ajánlhatsz, én meg addig egy másféle foglyot tekintek meg?

— Sokat fogtatok el Front-de-Boeuf emberei közül? — kérdezte a fekete lovag.

— Olyanokat nem, a kik váltságdíjat ajánlhatnának, — felelt a kapitány; — sílány ficzkók voltak; elküldtük őket, hogy új urat találjanak a számukra: a boszszúból, zsákmányolásból úgy is kivettük a magunk részét, azok meg, az egész csomó együtt véve nem ért egy petákot. A kiről én beszélek, az valamivel többet ér. Pap, de a javából! Úgy látom a ruháján, szerszámján, hogy nem másban jár, mint hogy a kicsikéjét látogassa meg. Hohó, itt jön az érdemes apát úr; olyan begyesen, mint valami barázdabillegető. — És ezalatt két katona odavezette a Locksley trónja elé a foglyot, a ki nem volt más, mint régi ismerősünk, Jorvaulx Aymer perjel.

HARMINCZHARMADIK FEJEZET.

Hősvirág!
Hát Titus Lartius hogy van?
Marcius. Mint olyan ember, ki ítéletet mond,
Egyet halálra, mást száműzetésre,
Birságol, bűntet, szabadon bocsát.
CORIOLANUS.

A fogoly apátúr magatartása és arcza különös vegyülékét mutatták a sértett büszkeségnek, a csúffátett hiúskodásnak és a testi fájdalomtól való réműletnek.

— Nos, uraim, hát mi lesz, mi a szándéktok, — kérdezte olyan hangon, melyben volt valami mind a három érzésből. — Kik vagytok? Törökök, vagy kereszt-

tények, hogy az egyház szolgájával így bántok? Tudjátok mit jelent az: *manus imponere in servos Domini.* Málhás kocsimat kifosztottátok; eltéptétek drága valódi csipke galléromat, melyre egy bíbornok is büszke lett volna. Más az én helyemben az *excomunicabo vos* alapjára helyezkedett volna, de én békeszerető ember vagyok s ha rögtön előhozatjátok a lovaimat, szabadlábra helyezitek nemes társaimat mind és visszaadtok mindent, a mit elszedtetek, továbbá, ha tüstént lefizettek száz ezüst koronát a Jarvaulx apátság főoltárán mondandó misék fejében s végre megígéritek szentül, hogy pünkösdig nem esztek vadpecsenyét, akkor nem bánom, nem emlegetem többé ezt a vakmerő csínyt.

— Szent atyám, — szólt a vezér, — mély fájdalommal tölt el az a tudat, hogy embereim részéről olyan bánásmódban részesültél, a mely atyai megbotránkozásodat keltette föl.

— Kutyával szemben sem szabadna ilyen bánásmódot tanúsítani, — felelt a perjel, vérszemet kapva a vezér udvarias hangjának hallatára; — nem hogy keresztény emberrel; — még kevésbbé pappal, legeslegkevésbbé pedig a Jorvaulx apátság priorjával. Itt van egy istentelen és ittas kobzos, valami Allan-a-Dale, *nebulo quidam*, — a ki engem testi büntetéssel fenyegetett, sőt halállal, ha nem fizetek neki váltságúl száz koronát, fölibe még mindannak a zsákmánynak, a mit tőlem elszedett, arany lánczokat, gyűrűket, nem is szólva azokról a kincsekről, melyeket durva kezük össze-vissza tördösött: az illatszeres, porzós ezüst szelenczémet, ezüst hajfodorítómat.

— Lehetetlen, hogy Allan-a-Dale így mert volna bánni egy ilyen tiszteletreméltó férfiúval, — felelt a vezér.

— Pedig olyan igaz, a mit mondok, mint szent Nicodemus írásai; még esküdözött is, durva északangliai esküvéssel, hogy fölakasztat a legmagasabb fára.

— Igazán azt tette volna? Nos, ha úgy áll a dolog, akkor — akkor főtisztelendő atyám, legjobb lesz, ha teljesíted a kívánságát, mert tudod, Allan-a-Dale az az ember, a ki szavának áll.

— Tréfálsz, — felelt a prior erőltetett nevetéssel, — s én szeretem is a jó tréfát szívemből. Hanem, hahaha, mikor egyszer a tréfa egész éjszaka tartott, akkor reggelre már komolyan is lehetne beszélni.

— Már pedig én olyan komolyan beszélek, mint egy gyóntató atya; — azt a váltságdíjat bizony le kell fizetni, prior uram, különben a kolostorban nemsokára új priort választanak, mert hogy te akkor nem látod azt a helyet többé, az bizonyos.

— Keresztények vagytok és mégis így beszéltek egy pappal, — kérdezte a prior.

— Keresztények? Meghiszem azt. Papunk is van. Álljon elő a káplán és olvassa rá a prior úrra azt a fejezetet, a mi idevág.

A remete, a ki ezalatt fölrántotta a csuháját a zöld vadászzeke fölé, félittasan összeszedte valahogy a latin tudományának azt a kis töredékét, a mi még régen ragadt rá valamikor s így kezdte: Szent atyám, *Deus faciat salvam benignitatem vestram,* légy üdvöz itt a zöld erdőben.

— Miféle istentelen komédia ez? — kérdezte a prior. — Testvér, ha csakugyan az egyházhoz tartozol, jobb lenne, ha inkább arra mutatnál útat és módot, hogyan menekülhetnék meg innen, a helyett, hogy ott állnál fejlógatva és vigyorogva, mint valami vásári bohócz.

— Főtisztelendő atyám, itt a menekülésre csak egy mód van. Lásd, nálunk ma van szent András napja; ma szedjük be a tizedet.

— De az egyháztól csak nem követelitek, — testvérem?

— Az egyháziaktól és világiaktól egyaránt, — felelt a barát; — és azért *facite vobis amicus de mammone iniquitatis* barátkozzál meg a jogtalanság mammonával, mert más barátság nincs, a mi most szolgálatodra legyen.

— Én szívemből szeretem a jókedvű vadásznépet, — szólt a prior megszelídült hangon; — de nézd, hát ne bánjatok velem olyan keményen; hisz magam is vadászforma ember volnék; úgy megfújom én a kürtöt, hogy

százszoros visszhangot verek vele az erdőn; — hát ne legyetek hozzám olyan szívtelenek.

— Adjatok neki egy kűrtöt, — szólt Locksley; — majd kipróbáljuk az ügyességét.

A prior meg is fútta derekasan, de Locksley csak a fejét csóválta:

— Értesz hozzá; de ez azért nem fog kiváltani, azt nem tehetjük meg, hogy egy kürtszóért bocsássunk szabadon, mint a hogy az a lovag nyerte meg a szabadságát a czímer jelszava révén. Aztán meg azt is észrevettem, hogy csak azok közűl való vagy, a kik új divatú, nyakatekert francziás trillával keverik a régi angol kűrtszót. Az az utolsó futam, a mit fujtál, ötven koronával emelte föl a váltságdíjadat, a miért így kiforgattad a régi vadászkürt szavát a maga mivoltából.

— Nos, barátom, úgy látszik, hogy téged nem könnyű kielégíteni, — szólt a perjel hegyesen. — De arra kérlek, hogy legalább a váltságdíjam dolgában légy egy kicsit enyhébb. Szóval: ha már ez egyszer az ördögnek is gyertyát kell gyújtanom, milyen bírságot kell fizetnem azért, hogy végig merészeltem menni a Watting-úton, a nélkűl, hogy ötven ember lett volna a hátam mögött?

— Nem jó volna, — szólt titkon a csapat hadnagya a vezérhez, — ha a perjel határozná meg a zsidó váltságdíját, a zsidó meg az övét?

— Bolond vagy; — kaczagott a vezér; — de nem bánom. Hé, zsidó, lépj elő. Nézd meg jól ezt a szent apátot, a ki a gazdag Jorvaulx apátság perjele; aztán mondd meg, milyen váltságdíjat tartasz rá nézve jogosnak? Azt hiszem, tudod milyen jövedelmei vannak a kolostornak?

— Hogyne uram. Volt egy kis űzleti dolgom a tisztelendő atyákkal. Búzát, árpát vettem tőlük, gyümölcsöt, meg sok gyapjút is. Az bizony gazdag apátság; jól élnek; jó boraik vannak. Oh, ha egy ilyen magamforma kitaszított embernek olyan otthona volna, mint nekik, meg olyan jövedelme, én bizony kész lennék súlyos váltságdíjat fizetni aranyban, ezüstben.

— Gaz zsidó, — kiáltott föl a prior: — senki se

tudja nálad jobban, hogy a kolostor még mindig adós a kórus nagy ablakáért.

— Meg a pinczétekbe tavaly szállitott gascognei borokért, — vágott közbe a zsidó; — de hisz ez csak csekélység.

— Halljátok ezt a hitetlen kutyát? Úgy beszél, mintha a mi szent rendünk a borokért keveredett volna adósságba, melyekre pedig engedélyünk van, hogy igyuk *propter necessitatem et ad frigus depellendum.* Ez a körülmetélt kutya káromolja a szentegyházat és ti, keresztény emberek, tűritek ezt.

— Ez mind nem használ semmit, — szólt a vezér; — Izsák, mondd ki, mennyit fizethet a nélkül, hogy azért egészen megnyúznád.

— Hát bizony, hatszáz koronát mindenesetre lefizethet nektek a főtisztelendő prior a nélkül, hogy csak meg is érezné.

— Hatszáz koronát? Helyes, — megelégszem vele, — jól beszéltél, Izsák. Ez az itélet, prior úr.

— Még pedig milyen ítélet, — kiabáltak a többiek. — Salamon sem szólhatott volna bölcsebben.

— Hallottad, prior? — szólt a vezér.

— Megőrültetek, uraim? — kiáltott föl a prior. — Hát aztán honnan vennék én annyi pénzt? Ha a gyertyatartót, ostyásszelenczét eladom is az oltárról, akkor is alig kapom meg a felét; a pénzért pedig magamnak kell elmenni Jorvaulxba; a két társamat itt tarthatjátok kezesnek.

— Furcsa kezesség lenne az, — felelt Locksley; — jobb lesz, ha téged tartunk itt, prior és a két társad megy haza a pénzért. Borban, vadpecsenyében nem lesz hiány és ha szeretsz vadászni, találsz itt olyan terűletet, a milyenről a ti északi vidéketeken nem is álmodnak.

— Vagy ha úgy tetszik, — szólt közbe Izsák, a vadászok jóakaratára pályázva; — én is elküldhetek Yorkba a hatszáz koronáért, ha a főtisztelendő úr elismerő levelet ad róla. Van nálam otthon ilyenféle összeg.

— Mindenesetre megadja, Izsák és így te teheted le a váltságdíjat érte is, magadért is.

— Magamért is, vitéz uram? — szólt a zsidó. — Én koldúsbotra jutott ember vagyok; a koldúsbot lesz már ezután az én egyedüli vagyonom. Mondjuk, hogy talán beéritek ötven koronával.

— Ebben majd a prior ítél, — felelt a vezér. — Mit szólasz hozzá, prior? Tud ez a zsidó jó váltságdíjat fizetni?

— Ha tud-e? Hát nem a híres yorki zsidó áll előttünk, a ki elég gazdag arra, hogy Izrael mind a tíz törzsét is kiválthatta volna az assyriai fogságból? Magam nem sokszor találkoztam vele, de a pinczemesterünk meg a kincstartónk sokszor kötöttek vele üzletet és a hír úgy mondja, hogy yorki háza úgy tömve van ezüsttel, aranynyal, hogy az már szinte szégyen egy keresztény országra. Keserűsége lehet minden keresztény léleknek, hogy ilyen mérges viperák egészen beleegyék magukat az állam testébe, de még a szent egyházat is pusztítsák aljas uzsorával.

— Megállj, atyám, — szólt a zsidó; — enyhíts a haragodon. Gondolj arra, hogy én senkire se tukmálom rá a kölcsönt. De mikor papok és világi urak, herczegek és apátok, lovagok és barátok, mind felkeresik Izsákot pénzért, akkor nem ilyen durva szavakkal lépnek be az ajtaján, nem bizony. Akkor az járja, hogy: — Derék Izsák; úgy-e segítesz rajtunk, barátom; meglásd pontosan megfizetünk, Isten minket úgy segéljen; meg az hogy: — lásd Izsák, hisz te olyan jószívű ember vagy; ha segítettél emberen valaha, most segíts rajtunk. — Hanem aztán, ha eljön a fizetés napja és én a magamét kérem vissza, akkor nem hallok egyebet, mint azt, hogy: „átkozott zsidó", meg „hogy az egyiptomi átok pusztítsa el egész fajtádat" — meg más ilyent, a mit csak a durva nép ki tud eszelni a szegény idegenek káromlására.

— Prior, — szólt a vezér; — ha Izsák csak zsidó is, de most igazat beszélt. Azért hát nevezd meg az ő váltságdíját minden szitok nélkül.

— Csakis egy *latro famosus* képes arra, (hogy ez mit jelent, azt majd egyszer máskor magyarázom meg) — szólt a prior, — hogy egy keresztény főpapot

meg egy pogány zsidót együtt állítson törvény elé. De ha már így van, annyit mondhatok, hogy bolondok vagytok, ha elbocsátjátok ezer koronán alúl.

— Ítélet! Ítélet! — kiáltott a vezér.

— Ítélet! Ítélet, — viszhangozták a többiek. A keresztény hiába, megmutatta, hogy jóban nevelkedett föl és emberségesebben bánt velünk, mint a zsidó.

— Atyáim Istenére, — jajdúlt föl a zsidó; — hát teljesen tönkre akartok tenni egy szegény embert. Gyermekemet is ma vesztettem el; most még az utolsó falat kenyeremtől is meg akartok fosztani?

— Ha gyermeked nincs, akkor kevesebb falat kenyér kell, — szólt Aymer.

— Oh uram; a te rended törvényei nem engedik megismernetek azt, hogy az embernek a gyermek mily szorosan kapcsolódik a szívéhez. Oh Rebekkám! Szeretett jó Ráchelem leánya! Ha ennek a fának minden levele egy tallér volna s az enyém lenne mind, azt is odaadnám azért, hogy megtudjam, életben vagy-e és megmenekültél-e a szaraczénus hatalmából?

— Nem volt a leányodnak fekete haja? — kérdezte az egyik vadász, — és nem viselt ezüst hímzésű selyemfátyolt.

— Igen, igen, — kiáltott a zsidó s remegni kezdett az izgalomtól, úgy mint előbb a félelemtől. — Jákob Istene áldjon meg. Tudsz valamit róla?

— Akkor hát az volt az, a kit a templárius vitt el a lován, mikor tegnap este keresztül tört a hadsorunkon. Nyilat is húztam, hogy lelőjjem, csak a hajadon kedvéért hagytam abba, attól félve, hogy azt is megsérthetném.

— Oh, — jajdult föl Izsák, — bár inkább lőttél volna, ha nyilad átverte volna is gyermekem keblét. Jobb hely lenne neki apái sírja, mint a buja, vad templárius gyalázatos ágya. Ichabod, Ichabod, leáldozott az én házamnak dicsősége.

— Bajtársak, — mondta most a vezér; — ha ez az ember zsidó is, de megesik a szívem fájdalmán. Légy őszinte velünk szemben, Izsák; — igazán koldúsbotra juttat az az ezer korona?

Izsáknak egyszerre megint eszébe jutottak a világi javak, melyek szeretete a megrögzött szokásnál fogva még most is harczra kelt nála az apai érzelemmel; elsápadt, hebegett, de végre kimondott annyit, hogy valami kevese talán maradna még.

— No, Isten neki; nem vizsgáljuk nagyon apróra, hogy mennyi, — szólt Locksley. — Vagyon nélkül épp úgy nem szabadíthatod meg gyermekedet Bois-Guilbert körmei közűl, mint a hogy a szarvaskirályt le nem lőheted fejetlen nyílvesszővel. Azért hát téged is elbocsátunk ugyanannyiért, mint a priort, vagy talán inkább száz koronával kevesebbért, a mi az én külön veszteségem lesz, mert nem a társaim részéből vonom le; így legalább nem követjük el azt a főbenjáró bűnt, hogy egy zsidót egy rangba helyezzünk egy priorral. A maradék pénzedet tehát váltságdíjúl adhatod a leányodért. A templáriusok az arany csillogását is szeretik, nemcsak a szép fekete szemeket. Siess megcsörgetni az aranyaidat a templárius fülébe, mielőtt rosszra fordúlna minden. Mint tudjuk, a legközelebbi rendházban időzik. — Helyeslitek, társak?

A többiek mindent rendén találtak, mint mindig. Izsák pedig, legalább azt tudva, hogy leánya él s talán kiváltható, térdre borúlt a nagylelkű vezér előtt s oda értetve szakállát annak bőrsarujához, meg akarta csókolni zöld palástja szélét. De a vezér elhúzódott a zsidó érintése elől, nem minden megvetés nélkül.

— Eredj innen. Én angol ember vagyok és nem szeretem az ilyen keleties czeremóniát. Térdepelj az Isten előtt, ne egy ilyen szegény bűnös előtt, mint magam.

— Úgy bizony, zsidó, — szólt a prior; — térdepelj Isten előtt, a kit az ő szolgái képviselnek, az oltár előtt és ki tudja minő bűnbocsánatot s más lelki javakat vásárolhatnál meg magad és leányod számára illő ajándékkal, szent Róbert síremléke elé téve azt le. Szívem vérzik a hajadonért, mert hogy szép és tetszetős arczúlatú; — láttam Ashbyban a tornán. Bois-Guilbertnél nagy befolyásom van; gondolkozzál, mivel hálálhatnád meg, ha jó szót tennék nála.

— Jaj, jaj nekem, mindenünnen zsákmányra lesnek; zsákmányává lettem az assyroknak és az egyptomiaknak.

— S mi egyéb lehetne a te átkozott fajod sorsa? — kérdezte a prior; — vagy nem azt mondja az Írás: *verbum domini projecerunt et sapientia est nulla in eis,* elveték vala maguktól az Úr igéjét és bölcseség nem lakozik bennük; — *propterea dabo mulieres corum exteris;* — miért is adom az ő asszonyaikat az idegenek kezökre; — vagyis a jelen esetben a templárius kezére; *et thesauros corum haeredibus alienis* és arany, ezüst, marháikat másoknak juttatom, — vagyis a jelen esetben az érdemes vitézeknek.

Izsák keservesen jajgatott, kezeit tördelve s mármár visszasülyedt előbbi kétségbeesésébe, de a vezér félre intette.

— Gondold meg jól, a mit teszel, Izsák, — mondta neki, — de az én tanácsom az, hogy ne tedd ellenségeddé a főpapot. Hisz' ember, Izsák, meg kapzsi is; te meg könnyen adhatsz hozzá a vagyonához egy kicsit, mert ne gondold ám, hogy engem félrevezettél a koldús voltodról szóló panaszszal. Én még azt a vasládát is ismerem, Izsák, a melyben a kincseidet tartod. — Hogyan; én ne ismerném azt a nagy követ az almafa alatt, a mely a kert alatt levő boltozatos csarnok nyílását zárja el a yorki kertedben?

A zsidó arcza halálsápadtra vált.

— De tőlem ne félj, — folytatta Locksley, — mert mi régi ismerősök vagyunk már. Nem emlékszel arra a beteg bajtársamra, a kit a szép Rebekka szabadított meg a csuklóvasaktól, aztán meggyógyított s ott tartott nálatok a házban, míg az egészsége helyre nem állt és te akkor egy ezüstpénzzel bocsátottad el? Akármilyen uzsorás vagy is, gyümölcsözőbben sohasem helyeztél el pénzt, mint azt a csekély ezüst pénzt, mert ma az szerzett neked száz koronát.

— S te vagy az uram, a kit mi a Csalhatatlan Ijjúnak nevezünk? Mindjárt úgy tetszett nekem, mintha ismerném a hangodat.

— Az vagyok; meg Locksleynak is hívnak, de van még egy becsületes nevem is.

— De arra a boltozatos földalatti szobára nézve csalódol, jó uram. Isten úgy segéljen, a milyen igaz, hogy abban nincs egyéb, mint olyan árúk, a melyektől a te kedvedért szivesen megválok; vagy száz rőf Lincoln-posztó, a miből zeke lehet az embereidnek; — aztán spanyol vessző íjjnak; meg ideg; jó erős, kerek, tömötten font zsinór; ezt mind elküldöm neked, ha megígéred, hogy hallgatsz a boltozatos csarnokról.

— Akár a sír. És ne legyek becsületes ember, ha nem igaz, hogy szívből sajnálom a leányodat. De segíteni nem tudok. A templárius lándzsái a szabad csatatéren nagyon erősek az én nyílvesszőim ellenében; úgy szétszórnának bennünket, mint a fövényt. Ha tudtam volna, hogy Rebekka az, a kit láttam, talán lehetett volna valamit tenni; de most csak az van hátra, hogy siess utána. Hát szóljak érted a priornál?

— Isten szent nevére; ha tudod, szerezd vissza a gyermekemet.

— Ha nem akadályozol meg a fukarságoddal, akkor majd megalkuszom vele a javadra.

Ezzel elfordúlt a zsidótól, a ki azonban nyomon követte, mintha az árnyéka lett volna.

— Aymer prior, — szólt a vezér; — jer ide velem a fa alá. Azt beszélik rólad, hogy a bort, meg a szép leányok mosolygását jobban szereted, mint az papi ruhádhoz illő, de nekem ahhoz semmi közöm. Aztán azt is hallottam, hogy a tisztavérű vadászebeket, jójáratú lovat is szereted s ha szeretsz olyasmit, a mihez ingyen nem igen jut az ember, akkor az aranynyal telt erszényt sem gyűlölöd. De azt soha se hallottam rólad, hogy a kegyetlenségben, jogtalanságban is kedvedet lelnéd. Lásd, itt van Izsák, a ki felajánl neked száz ezüst márkát, a mivel sok jó órát szerezhetsz magadnak s ezért te járj közben szövetségesednél, a templáriusnál, hogy adja vissza a leányát.

— Életben és becsülettel, úgy a hogy elrabolta, — szólt a zsidó; — másképp nincs alku.

— Csönd legyen, Izsák, — szólt Locksley, — külön-

ben magadra hagylak. — Mit mondasz az alkuhoz, prior?

— Fogas kérdés; — mert míg egyrészt az alkura ráállva jót teszek, másrészt viszont zsidónak szerzek előnyt, a mi némiképpen lelkiismeretem ellen való. De ha a zsidó ád valamit a kolostor új hálótermének az építkezéséhez, akkor ráveszem a lelkiismeretemet arra, hogy segítsek.

— Húsz márkát a kolostornak; — szólt a vezér. — Ne ellenkezzél, Izsák, különben nem állunk meg egypár ezüst gyertyatartón alúl.

— De derék jó uram, — kezdte a zsidó.

— Hízelegj a kinek akarsz, — káltott Locksley, türelmét veszítve; — ha ez a te szennyes fukarságod előbbre való neked, mint a leányod élete és becsülete, kifosztlak az utolsó filléredtől is, mielőtt a nap háromszor lemenne.

Izsák megrémülve hallgatott el.

— És mi lesz a jótállás? — kérdezte a prior.

— Ha Izsák szerencsével jár a te közbenjárásod folytán, akkor esküszöm szent Hubertre, gondom lesz rá, hogy lefizesse neked pengő ezüstben azt, a mit ígért; mert ha nem, akkor én számolok vele úgy, hogy jobb lett volna húszszor annyit lefizetnie.

— No, zsidó, — szólt a prior, — ha már bele kell avatkoznom a dologba, ide azzal az íróeszközzel; — különben várj; inkább böjtölnék huszonnégy óráig, minthogy a te tolladhoz nyúljak. De honnan vegyek egy másikat?

— Ha azt megengedi a lelkiismereted szentsége, hogy a zsidó írótábláját használd, akkor a tollra nézve talán segítségedre lehetek, — szólt Locksley s ezzel megfeszítve íjját, hirtelen fölczélzott a levegőbe, a hol vadludak V betűje szállott Holderness távoli mocsarai felé. Egy pillanat és a lúdcsapat vezére ott feküdt átlőve Locksley előtt.

— Itt van, prior, — szólt Locksley, — most már van elég tollad, hogy ellásd a jorvaulx-i barátokat száz évre, ha csak a krónikaírásra nem adják magukat.

A prior leült s megírt egy levelet Bois Guilbert-

nek; majd lepecsételve, e szavakkal adta át a zsidónak: — Ezzel bejuthatsz a rendházba s azt hiszem, megszabadíthatod a leányodat, ha a kérelmednek hajlandó léssz egy kis nyomatékot is adni, mert azt jó meggondolnod, hogy Bois Guilbert és rendtársai semmiért semmit sem tesznek.

— Nos, prior, — szólt Locksley, — most már nem tartóztatlak tovább; még csak az elismerő levelet add ki a zsidónak a hatszáz koronáról, melyet helyetted majd ő fizet le kölcsönképp, de ha meghallom, hogy huzakodol és nem akarod neki visszafizetni, ne legyen nekem irgalmas a szűz Mária, ha a fejedre nem gyújtom a kolostort, még ha tíz évvel előbb akasztanak is föl érte, mint másképp tennék.

Az elismerő írást már sokkal kedvetlenebbül adta ki a kezéből a prior, de csak meg kellett írnia, hogy kölcsön kapott hatszáz koronát s igéri annak visszafizetését.

— Most pedig aztán, — szólt a prior, — adjátok vissza lovamat, málhámat; szabadítsátok ki két rendtársamat s legyen gondotok, hogy drágaságaimat és ruháimat is visszakapjam, mivel megadtam a váltságdijat, mint fogolyhoz illendő.

— Rendtársaid mindenesetre szabadok lesznek, — felelt Locksley, — mert igazságtalanság volna őket visszatartanunk; lovaidat, öszvéreidet is visszakapod s annyi költő pénzt, a mennyivel eljuthatsz Yorkba, mert az is kegyetlenség volna, hogy az utazás eszközeitől megraboljunk. De a mi az ékszereidet illeti, lásd, mi érzékeny lelkiismeretű emberek vagyunk s nem engedjük, hogy egy oly tiszteletreméltó férfiú, mint te, a kinek meg kellett volna halnia a világi hiúságokra nézve, kísértetbe jöjjön, hogy megszegje fogadalmát azzal, hogy gyűrűt, lánczokat s egyéb kincseket viseljen.

— Gondoljátok meg, mit tesztek, mielőtt kezet vetnétek az egyház vagyonára, barátaim. Ezek *inter res sacras* s nem tudom, mire vezetne, ha világi kezek érintenék.

— Arról is felelek, hogy nem kerül világi kezekbe, — szólt közbe a remete, — mert magam fogom viselni.

— Barátom vagy testvérem, ha valóban föleskü dt

szerzetes vagy, — felelt a prior a kérdés ilyetén megoldására, — gondold el, hogyan felelsz majd meg a felsőbbségnek azokért, a miket ma cselekedtél.

— Prior barátom, — felelt a remete, — te pedig azt gondold meg, hogy én egy olyan egyházkerületbe tartozom, a hol magam vagyok annak feje és épp oly keveset törődöm a yorki érsekkel, mint a jorvaulxi apáttal és az egész kolostorával.

— Te is egy vagy azok közül, a kik méltatlanúl viselik a rend szentelt öltönyét, a kik gúnyt űznek a szent szertartásokból és veszélybe döntik azok lelkét, a kik tanácsuk után indúlnak, *lapides pro pane condonantes iis* követ nyújtván nekik kenyér helyett, mint a Vulgáta mondja.

— No, ha a latintól széteshetnék az ember koponyája, hát az enyém se lenne már egy darabban. Hanem azt mondom, hogy a ki a magadforma elkapatott papoktól mind elszedné, a mi drágaságuk csak van, az csak törvényes cselekedetet hajtana végre.

— Istentelen barát, — tört ki a prior nagy dühvel, — *excomunicabo vos.*

— Magad meg tolvaj vagy és eretnek, — felelt a barát épp olyan fölháborodással, — de én nem teszem zsebre az ilyen sérelmet itt a híveim előtt, ha már te nem tartod is szégyennek, hogy engem gyalázz, a ki pedig tisztelendő testvéred volnék. *Ossa ejus perfringam* összetöröm a csontjaidat, mint a Vulgáta mondja.

— Hohó, — szólt közbe a vezér, — hát a tisztelendő testvérek már idáig jutottak? Tartsd meg a békességi igéretedet, barát. Te meg, prior, ha isteneddel nem vagy teljes békében, ne ingereld tovább a barátot. — Remete, engedd a tisztelendő atyát békén távozni, mint a ki megfizette a váltságdíjat.

A katonák szétválasztották a két feldühödött tisztelendő testvért, de azok azért még messziről is vagdosták a szitkokat egymás fejéhez rossz latin nyelven, melyet a prior nagyobb folyékonysággal használt, a barát meg nagyobb tűzzel. Végre a prior mégis belátta, hogy nem valami épületes dolog a méltóságára nézve, ha egy ilyen pappal, a haramiák káplánjával veszekszik,

azért, mikor a kisérői is megjelentek, sietve ellovagolt onnan, sokkal kevesebb pompával és, már legalább a mi a világi dolgokat illeti, sokkal apostolibb módon, mint azelőtt.

Hátra volt még az, hogy a zsidó adjon valami biztosítékot, vagy zálogot azért, a mit a perjel meg a maga váltságdíjaképpen fog lefizetni. Levelet irt tehát, pecsétjével ellátva, egy yorki hitsorsosához, arra kérve ezt, hogy adjon át a levél vivőjének ezer koronát meg bizonyos árúkat, melyeket pontosan elsorolt.

— Sheva testvéremnél van a raktár kulcsa, — szólt a zsidó mély sóhajjal.

— Meg a földalatti bolté is, — súgta Locksley.

— Isten mentsen; átkozott legyen az az óra, a melyben valaki megtudná azt a titkot.

— Nálam el van az temetve, ha ez a levél csakugyan meghozza azt, a mit kívánunk. Hanem Izsák! Hát elment az eszed? Vagy az ezer korona fölött való bánkódásodban meg is feledkeztél már a leányodról?

A zsidó felszökött helyéből. — Nem uram, nem; már megyek. Ég veled, a kit jónak nem nevezhetlek, rossznak nevezni nem merlek és nem akarlak.

Mielőtt azonban Izsák eltávozott volna, a vezér még ezzel a jó tanácscsal látta el az útra: — Légy bőkezű a leányod érdekében, Izsák. Hidd el, hogy az az arany, a melyet az ő rovására megtakarítasz, olyan kínokat fog neked okozni, mintha olvadtan öntötték volna le a torkodon.

Izsák hatalmas sóhajjal felelt csak, aztán megindúlt két megtermett vitézzel, a kik részint kisérő, részint őr gyanánt mentek vele.

A fekete lovag, a ki mindezt szótlanúl, de nagy érdeklődéssel nézte, most szintén fölkelt, hogy búcsút vegyen a vezértől, de nem állhatta meg szó nélkül, hogy azok között, kik úgy ki vannak zárva a társadalmi törvények világából, mégis ennyi törvény és szertartás van megőrizve.

— Lásd lovag; néha egy haszontalannak látszó fán is terem jó gyümölcs s néha a legrosszabb idők sem teremnek csupán csak rosszat. Azok között, a kik itt

vannak e törvényen kívüli helyzetben, bizony van több is, a ki mértéket tart azért a törvénytelen szabadság gyakorlásában is, sőt olyan is, a ki sajnálja, hogy ilyen életet kénytelen folytatni.

— S talán ezek közé tartozik az is, a kivel most beszélek?

— Mindnyájunknak megvannak a maga titkai, lovag. Alkothatsz felőlem olyan véleményt, a milyent akarsz; én is próbálgatok találgatni egyet-mást te rád nézve, de azért lehet, hogy egyikünknek a nyila sem oda talál, a hova kellene. De ha én nem leskelődöm, hogy a te titkodba belássak, ne bántson meg, ha én is megőrzöm a magamét.

— Bocsánatodat kérem, derék vitéz, — felelt a lovag, — szemrehányásodra rászolgáltam. De lehet, találkozunk majd úgy is, hogy egyikünk részéről sem lesz a titkolódzásra szükség. De addig is, mint jó barátok válunk el, úgy-e?

— Kezem reá, hogy úgy, — felelt Locksley — s igaz angol ember kezének merem azt nevezni, ha éppen most csak haramia vagyok is.

— S itt az én kezem is, — felelt a lovag — és megtisztelésnek veszem, hogy kezet foghatok veled. Mert az, a ki jót tesz akkor, midőn szabadjában állana rosszat tenni, megérdemli a dicséretet nemcsak a jóért, a mit végrehajt, de a rosszak elkerüléséért is. Ég óvjon, derék vitéz.

Igy váltak el baráti érzéssel és a fekete lovag felülve hatalmas erejű ménjére, elvágtatott az erdőn keresztül.

HARMINCZNEGYEDIK FEJEZET.

János király! Figyelj reám, barátom,
Miként kígyó, úgy fekszik útamon,
Bármerre lépjek, rálelek szünetlen
Útamban egyre. Értesz engemet?
JÁNOS KIRÁLY.

Fényes lakoma volt az, a melyre János király összegyűjtötte Yorkba mindazokat a főurakat, főpapokat, vezéreket, kiknek segítségével azt remélte, hogy keresztül

viheti vakmerő tervét, melynek czélja a trón volt, Richard trónja. János ügyes és ravasz bizalmi embere, Fitzurse Waldemar titokban már erősen dolgozott azon, hogy rábírja őket bátorságuk felajzására, hogy készek legyenek nyíltan színt vallani. De tervét nagyban gátolta az, hogy a szövetségnek több fontos lánczszeme hiányzott. Front-de-Boeuf vakmerő és kitartó, bár durva bátorsága, De Bracy élénk szelleme és merész, vállalkozó lelke, Bois Guilbert tapasztalt, meggondolt és hősies vezető képessége nagyon hiányzottak s míg János és Waldemar átkozódtak magukban, nélkülük nem merték megkezdeni a dolgot. Izsák is eltűnt szem elől megmagyarázhatatlanúl s vele eltűnt a pénzforrás is, pedig János már előre is sokat tárgyalt a kölcsön iránt vele és hitsorsosaival. Már pedig e pénz hiánya végzetessé válhatott könnyen e vállalkozásra.

A Torquilstone pusztulására következő reggel hírek kezdtek szállongani, hogy Front-de-Boeuf-öt, Bracyt és Bois Guilbertet valaki legyőzte és megölte. Waldemar hozta meg a hírt Jánosnak először s hozzá tette, hogy az bizony nem lehetetlen, mert hiszen néhány nappal ezelőtt volt éppen, hogy a lovagok egy kisebb csapattal valami kalandba bocsátkoztak; az erdőbe mentek, hogy rajta üssenek Cedrik kiséretén. János herczeg ezt a törvénysértést máskor talán csak jó tréfának nézte volna, de most, hogy a dolog a saját terveivel ütközött össze, egyszerre fölfortyant rajta, haragosan kelve ki a bűnösök ellen s oly hangon menydörögve a törvény és a rend megsértése ellen, a mely hang egy Alfréd királyhoz lett volna méltó.

— Lelkiismeretlen rablók. Ha én valaha Anglia királya lennék, az ilyeneket sorba fölakasztatnám saját váraik fölvonó hídjára.

— Csakhogy arra, hogy fenséged Anglia királya lehessen, — felelt az új Ahithophel hidegen, — nem csak arra van szükség, hogy fenséged elnézze az ilyen jogbitorlást, hanem még arra is, hogy védelmet nyújtson a törvénysértőknek, bármily dicséretes buzgalommal védi is fenséged a törvényt. Ugyan szépen vinné előre a dolgunkat, ha ezek a szászok magukévá tennék fenséged

álmát, hogy a kastélyok felvonó hídjai akasztófák gyanánt is szolgálhatnak; már pedig Cedrik egészen az az ember, a ki az ilyen eszmét méltányolni tudná. Fenséged jól tudja, hogy Front-de-Boeuf, De Bracy és Bois Guilbert nélkül nem foghatunk a dologba, de viszont most már messzebb mentünk, sem hogy abbahagyhatnánk az egészet.

— A gazemberek! — kiáltott János, türelmetlenül mérve fel a szobát, — alávaló, árúló gazemberek, hogy éppen most kell nekik engem így cserben hagyni.

— Mondja fenséged inkább, hogy a meggondolatlan, hígvelejű bolondok, a kiknek akkor is játékon jár az esze, mikor munka volna a soron.

— Mit tegyünk? — kérdezte a herczeg, megállva Waldemar előtt.

— Egyebet nem tudok, mint a mi felől már intézkedtem is. Addig nem is jöttem volna ide a történteken siránkozni, míg nem tettem lépéseket a megorvoslására.

— Te mindig jó angyalom voltál, Waldemar s ha annak idején ilyen kanczellárom lehetne, János uralkodását megemlegetné a történet. Hogyan rendelkeztél?

— Megparancsoltam Winkelbrand Lajosnak, De Bracy hadnagyának, hogy fuvassa meg a trombitát, bontassa ki a zászlót és menjen egyenest Front-de-Boeuf kastélyába, hogy ha csak lehet, biztosítsuk segítségüket.

János herczeget elöntötte a harag; arczán az elkényeztetett gyermekek sértett büszkesége látszott.

— Hitemre, Fitzurse, te már sokra vitted! Zászlót bontani, riadót fuvatni olyan városban, a hol magunk is jelen vagyunk s még sem kérni ki jóváhagyásunkat; ez már mégis sok.

— Bocsánatért könyörgök fenségednek, — szólt Fitzurse, titokban átkozva a herczeg végtelen hiúságát, — de mikor minden percz drága volt, azt hittem, magamra vehetem azt a hibát egy olyan szent ügyért, mint fenséged érdeke.

— Megbocsátok, Fitzurse, — felelt János nagy komolysággal; — szándékod kimenti a hirtelenkedést. De ki jön itt? Hitemre, De Bracy maga; hanem ugyancsak furcsa öltözetben jelenik meg szinünk előtt.

Csakugyan De Bracy volt, véresen, dúltan, fölhevülve; sárral, porral bekevert fegyverzetben. Sisakját leoldva az asztalra tette azt s azután néhány pillanatig némán állt ott, hogy összeszedje erejét arra, a mit mondani készült.

— Mit jelent ez? — riadt rá a herczeg. — Beszélj! Tán a szászok keltek föl?

— Beszélj, — szólt Fitzurse is jóformán urával egyidőben, — hisz eddig férfiúnak ismertünk. Hol a templárius? Hát Front-de-Boeuf?

— A templárius elfutott; Front-de-Boeuföt nem látjátok többé soha. Lángoló sírra talált saját kastélya tüzes gerendái között; én magam menekültem meg.

— Elég borzongató hírek, — szólt Fitzurse,— bár tűzről, lángról szólnak.

— De a legrosszabbat még nem mondtam el, — felelt De Bracy s azzal oda lépve János mellé, halk, de erősen hangsúlyozott szóval ezt mondta: — Richard itt van Angliában. Láttam és beszéltem vele.

János olyan fakó lett, mint a fal; megtántorodott és az asztal sarkába kapaszkodott, hogy el ne essék. Mintha csak szíven lőtték volna.

— Őrjöngsz, De Bracy, — szólt Fitzurse, — hisz ez lehetetlen.

— Pedig igaz. Foglya voltam és beszéltem vele.

— Plantagenet Richarddal?

— Plantagenet Richarddal, Oroszlánszívű Richarddal, — Richarddal, Anglia királyával.

— És foglya voltál? — folytatta Fitzurse. — Hát fegyveres erő élén van?

— Nem; mindössze néhány száműzött utonálló, meg íjjász volt vele s azok sem tudták, hogy kicsoda. Hallottam, mikor azt mondta, hogy búcsút vesz tőlük. Csak azért csatlakozott hozzájuk, hogy segítse őket Torquilstone ostromában.

— Ez Richard, — szólt Fitzurse, — igazi kóbor lovag, a ki belemegy a legvakmerőbb kalandba, tisztán karjának erejére támaszkodva, akár Sir Guy vagy Sir Bevis, míg királyságának legfontosabb ügyei pihennek

és a saját biztonsága is veszélyben van. Mit akarsz tenni, de Bracy?

— Én? Felajánlottam Richardnak szabad bajtársaim szolgálatait, de visszautasította. Most Hullba vezetem őket, hajóra szállok s Flandriába evezek; még jó, hogy az ilyen zűrzavaros időben a tettrekész ember mindig talál foglalkozást. És te Waldemar? Leteszed tán a politikát, hogy fegyvert fogva velem jőjj és megoszd velem azt a sorsot, a mit Isten küld ránk?

— Öreg ember vagyok én már arra, Maurice, meg leányom is van.

— Add nekem a leányodat s én a kardommal úgy eltartom, a hogy rangjához illő.

— Nem úgy, — felelt Fitzurse, — az itteni szent Péter templomban fogok védelmet keresni, az érsek esküdt barátom.

Mialatt ez a beszéd folyt, János herczeg fölocsúdott valahogyan abból a kábúltságból, mely a váratlan lesújtó hír hallatára vett rajta erőt s tisztábban kezdte hallani, a mit azok beszéltek.

— Mind elszélednek mellőlem, — mondta magában, — nem ragaszkodnak hozzám szilárdabban, mint az avar levél a galyhoz, ha szél kezd fújni. Ördög és pokol! Hát ne tudnék én eszközt teremteni a magam számára, ha ezek a gyávák itt hagynak?

Itt egyszerre valami ördögi indulat kifejezése jelent meg az arczán, miközben erőltetett kaczagással szakította félbe társalgásukat.

— Hahaha! Nemes lordjaim, én benneteket eddig bölcs, bátor, talpraesett embereknek gondoltalak, a kik szeretik mindazt, a mihez nem lehet csak úgy ingyen hozzájutni; és ime, mégis, eldobtok magatoktól vagyont, hírnevet, gyönyörűséget; mindent, a mivel vakmerő játékunk biztatott benneteket; és éppen akkor, mikor egy pillanat vakmerőségével meg lehetne azt szerzni.

— Nem értelek, — szólt de Bracy, — mihelyt Richard visszatérte nyilvánossá lesz, akkor hadsereg élén lesz az a visszatérés; akkor pedig végünk. Azt tanácsolnám neked, fenséges úr, vagy menekülj Franczia-

országba; vagy kérd anyádnak, az özvegy királynénak pártfogását.

— A magam részére nem kérek olyan biztonságot, a melyért egy szót kellene bátyámmal váltanom, — felelt János gőgösen. — De bár ti oly készek vagytok engem elhagyni; nekem nem telnék örömöm abban, hogy lássam a levágott fejeteket ott sorvadni el a Clifford kapun. Azt hiszed, Waldemar, nem engedné meg az érsek azt is, hogy téged egyenesen az oltárról hurczoljanak el, ha azt hinné, hogy ezzel békére léphet Richarddal? S te meg, de Bracy, elfeleded, hogy Hull közt és közötted Estotevill Róbert is ott áll egész haderejével és hogy Essex grófja is gyűjti a követőit? Ha ezektől már akkor is volt okunk félni, mikor szó sem volt Richard visszatéréséről, azt gondolod, lehet kétség arra nézve, hogy most majd kihez csatlakoznak? Hidd el nekem, maga Estoteville elég hatalmas arra, hogy téged szabad bajtársaiddal együtt mind a Humberbe kergessen.

Fitzurse és De Bracy gyámoltalanúl néztek egymásra.

— Itt csak egy út van a biztonságra, — szólt a herczeg s homloka éjsötétre vált; — az, a ki mindnyájunknak ily rémületet okoz, egyedül bujdokol az országban; addig kell vele valakinek találkoznia.

— Én nem leszek az, — szólt De Bracy hirtelen. — Foglya voltam és kegyelmébe fogadott. A sisaktollának egy pelyhét sem sérteném meg.

— Ki beszél arról, hogy megsértsük? — szólt János konok nevetéssel; — s ez a ficzkó legközelebb azt fogja mondani, hogy én meg akartam öletni Richardot. Nem! — jobb volna a fogság; — vagy Bretagneban vagy Ausztriában, az mindegy. Akkor a dolgok csak úgy állanak, mint vállalkozásunk elején, a melyet arra alapítottunk, hogy Richard fogoly marad Németországban. Róbert bátyánk a cardiffi kastélyban élt és halt meg.

— Az ám, — felelt Waldemar, — csakhogy I. Henrik trónja szilárdabban állott, mint fenségedé valaha állhat. A legjobb börtön mégis az, a mit a sírásó készít.

Nincs a kriptához fogható tömlöcz sehol. Én megmondtam, a mit gondolok.

— Börtön vagy sírbolt, — szólt De Bracy — én nem akarok tudni egyikről sem.

— Gazember; — kiáltott a herczeg; — csak nem akarod tanácskozásunkat elárúlni?

— Sohasem tettem olyant, — felelt De Bracy büszkén; — és a gazember szót senki se fordítsa reám.

— Békén, lovag, — szólt Waldemar; — fenséged pedig, jó uram, bocsássa meg a vitéz De Bracy nyugtalankodását, remélem, hogy nemsokára eloszlathatom azt.

— Arra a te ékesszólásod nem képes, Fitzurse, — felelt De Bracy.

— Miért állnál félre a küzdőtérről, Sir Maurice, — kezdte a ravasz öreg politikus, — úgy mint valami sebesült paripa, a nélkül, hogy csak szembe is néznél félelmed okozójával? Ez a Richard itt, — lám, még harmadnapja is az lett volna legnagyobb kívánságod, hogy egyszer szemtől-szemben állhass vele a csatatéren; százszor hallottalak, hogy így beszéltél.

— Igaz; csakhogy azóta szemben is álltam vele, nyilt küzdelemben. Hanem azt soha sem hallottad, hogy orozva akarjam megtámadni valami erdőben.

— Nem vagy jó lovag, ha ezen fönnakadsz, — szólt Waldemar. — A csatatéren történt az, hogy Lancelot de Lac vagy Sir Tristan a hírnevüket szerezték? Nem az erdőben ütköztek-e meg óriási erejű lovagokkal.

— Igaz, — felelt De Bracy; — csakhogy sem Lancelot, sem Tristan nem lettek volna Plantegenet Richardnak való ellenfelek s azt hiszem, nem volt szokásuk az, hogy belemenjenek valami egyenetlen küzdelembe egy magános ember ellen.

— Őrült vagy, De Bracy; — hát ugyan mit javasolunk neked, a szabad bajtársak fölbérelt kapitányának, a kiknek a kardja meg van vásárolva János herczeg szolgálatára? Tudomásod van, ki az ellenségünk és mégis habozol, noha urad, társaid és a magad szerencséje forogjon is koczkán együtt valamennyiünk életével és becsületével.

— Mondtam már, — szólt De Bracy — hogy az életemet ajándékozta nekem. Igaz, hogy elküldött és visszautasította hódoló ajánlatomat; — ezért nem is tartozom neki több tekintettel; — de kezet nem emelek rá.

— Nem is kell; — küldd el Winkelbrandot vagy húsz bajtársaddal.

— Van nektek elég bérenczetek minden rosszra; az én embereim közül egy se fogja megtenni.

— Hát ilyen makacs vagy, De Bracy, — szólt János; — és most hagynál el, mikor annyiszor biztosítottál a szolgálataidról?

— Elhagyni nem akarlak; — kitartok melletted, mint lovaghoz illő, tornán éppen úgy, mint táborban, de hogy útszéli rablóvá legyek, arra nem kötelez a fogadalmam.

— Jer ide, Waldemar, — szólt a herczeg. — Lásd, én szerencsétlen fejedelem vagyok igazán. Atyámnak legalább voltak hű szolgái. Neki csak azt kellett mondania, hogy egy lázongó pap sokat ingerli, és erre Becket Tamásnak vére omlott az oltára lépcsőjére; szent ember volt pedig. Oh Tracy, Morville, Brits, bátor hűséges alattvalók, a ti fajtátok már kihalt; — s bár Fitzurse Reginaldnak maradt egy fia, de hol maradt abban atyjának hűsége és bátorsága?

— Nincs híjjával egyiknek sem, — felelt Fitzurse; — és mivel nincs más hátra, magamra vállalom ezt a veszélyes föladatot. Bátyám is drágán vásárolta meg uralkodója dícséretét; ám azért az ő hű odaadásának próbája el nem éri azt, a mit én készülök végrehajtani, mert készebb volnék a naptár összes szentjeit megtámadni, mint hogy Oroszlánszívű Richard ellen szögezzek lándzsát. — De Bracy; rád bízom tehát, hogy tartsd a lelket a csüggedőkben és őrizd János herczeg személyét. Ha olyan híreket kapnál, a milyent remélem, hogy küldhetek, akkor vállalatunk nem lesz többé kétséges. — Apród; — folytatta kikiáltva, — eredj át hozzám és mondd fegyverhordozómnak, hogy legyen készen; mondd Wetheral Istvánnak, Thoresbynak, meg a három Szemfülesnek, hogy jöjjenek rögtön hozzám; a hadi

hírvivő, Bardon Húgó is álljon készen és várjon reám. — Isten veled, herczegem; viszontlátásra a jobb időkben.

Ezzel kiment.

— Megy, hogy elfogja a testvérbátyámat, — szólt János De Bracyhez; — éppen oly kevés megindúlással, mintha valami szász földesúrról volna szó. De remélem, szem előtt tartja parancsainkat és a mi kedves Richardunk iránt a köteles tiszteletet meg fogja őrizni.

De Bracy csak néma mosolygással válaszolt.

— A szűz Máriára mondom, hogy a mily világosan csak lehetett, úgy meghagytam neki, hogy kímélje. Lehet, hogy nem hallottad, mert hiszen elég messze álltunk, ott az ablakfülkében. Igen; a legvilágosabban megparancsoltam neki, hogy Richardnak egy hajaszála se görbüljön; — az ő biztonsága szent előttem és jaj Waldemárnak, ha parancsomat megszegi.

— Jobb lenne talán, ha utána sietnék és világosan ismételném előtte fenséged parancsát, mert a mint az én fülemet kikerülte, esetleg Waldemar sem hallotta tisztán.

— Nem, nem, — felelt János türelmetlenül, — biztosítlak, hogy hallotta; — aztán meg más dolgot akarok neked adni. Jer ide; — így, hadd támaszkodjam a karodra, Maurice.

Így indúltak meg aztán, ilyen bizalmasan, hogy fel s alá járjanak a szobában s János herczeg a legbizalmasabb hangon kezdte: — Mondd csak, édes De Bracym, hogyan vélekedel te erről a Fitzurseról? — Azt reméli, hogy ő lesz a lord kanczellárunk. De mi bizony meggondolnánk, reá bízzunk-e ilyen nagy hivatalt oly emberre, a ki ma is megmutatta, mily kevés tisztelettel adózik királyi házunknak, mikor oly készségesen vállalkozott Richard elfogatására. Te talán azt hiszed, hogy vesztettél kedveltségedből előttem azzal, hogy oly határozottan megtagadtad a kellemetlen megbízás teljesítését. — De nem úgy, Maurice. Inkább tisztelni tanúltalak. Vannak néha szükséges dolgok, melyeknek elvégzését sem nem becsüljük, sem nem szeretjük; s lehet olyan visszautasítás, melynél fogva valakire nem hogy haragudnánk, hanem megbecsüljük érte. Sze-

rencsétlen bátyám elfogása nem nyújt olyan jogczímet a lordkanczellári hivatalra, mint a te lovagias, bátor föllépésed a fővezéri botra. — Forgasd ezt elmédben, De Bracy és most menj, a hová kötelességed hív.

— Állhatatlan zsarnok, — dörmögött magában De Bracy, a mint kiment; — jaj annak, a ki benned bízik. A te kanczellárod! Hogyisne. A ki a lelkiismeretedet tartja a kezében, annak ugyancsak könnyű dolga lesz. — Hanem Anglia főmarsaljává lenni! — Ezt mondva, kinyújtotta karját, mintha már is a fővezéri bot után nyúlna, miközben méltóságosabb lépésekkel mérte végig az előcsarnokot, — ez aztán olyan díj, a melyért érdemes játszani.

Alig távozott el De Bracy, mikor János herczeg becsöngetett egy szolgát.

— Mondd a tábori hírvivőnek, Bardonnak, hogy azonnal jöjjön ide, mihelyt Fitzurse Waldemarral beszélt.

Bardon be is lépett egy kis idő mulva, mialatt János egyenlőtlen és habozó léptekkel járkált a szobában föl és alá.

— Bardon, — szólította meg, — mit akar tőled Waldemar?

— Két bátor embert, a kik ismerősek az északi erdőkkel s a kik ügyesek ember és ló nyomának a föltalálásában.

— Megadtad?

— Ne bízzék fenséged bennem soha, ha nem, — felelt a kémek vezére. — Az egyik Hexhamshireből való; — szokva van ahhoz, hogy Tynedale és Teviotdale tolvajait nyomozza ki, úgy a hogy a véreb követi a sebzett szarvas nyomát. A másik Yorkshireből való, a ki a szép sherwoodi rengetegben pendített el nem egy nyilat, az aztán ismer minden sűrűt, tisztást, pagonyt innen Richmondig.

— Jól van. — Waldemar is velük megy?

— Már indúl.

— Ki van vele? — kérdezte János könnyedén.

— Thoresby meg Wetheral, a kit a kegyetlenségéért a Kőszívű Istvánnak neveznek; azonkívül három

északi fegyveres a Middleton Ralph csapatjából; azok, a kiknek a Három Szemfüles a neve.

— Jól van; — felelt a herczeg, majd némi szünet után ezt tette hozzá: — Bardon, nagyon fontos dolog reánk nézve, hogy De Bracyt erősen szemmel tartsd; de úgy, hogy ne vegye észre. Tudósíts időnként jártáról-keltéről; arról is, hogy kikkel tart, miről beszél.

Bardon meghajolt és távozott.

— Ha Maurice elárúl, — mondta a herczeg, a mint egyedül maradt, — ha elárúl, pedig attól félek, akkor fejét vétetem, ha Richard York kapuit döngeti is.

HARMINCZÖTÖDIK FEJEZET.

Hyrkáni tigrist, hogyha ingerelsz,
Avagy ha harczra hívsz dühödt oroszlánt,
Csekélyb veszély, mint hogyha lángra szítod
Vakbuzgalom tűzét.

ANONYMUS.

Történetünk Izsákhoz vezet vissza. A zsidó felült a Locksleytől kapott öszvérre; két termetes vezetője és őre pedig vele ment s így indúltak a templáriusok rendháza felé. Ez csak egy napi járóföldre volt a leégett vártól s a zsidó remélte, hogy elérheti még naplemente előtt. Ezért az erdő szélén elvált kísérőitől, megajándékozta őket egy-egy ezüst pénzzel s aztán megindúlt, a milyen gyorsan csak birta fáradt teste. De mikor már csak négy mérföldnyire lehetett a rendháztól, akkor egyszerre minden ereje elhagyta. Hátgerinczén végig s minden tagjában szaggató, gyötrő fájdalmat érzett s mivel a lelki kínokhoz most egyszerre a testi szenvedés is hozzájárúlt, Izsák nem volt képes tovább menni egy kis mezővárosnál; — ott egy tudós rabbit ismert, a ki hires volt orvosi gyakorlatáról. Nathan-ben-Izrael azzal a szívességgel fogadta beteg hitsorsosát, a melyre a vallási törvény tanítja őket egymás iránt. Nem nyugodott addig, míg Izsák bele nem egyezett, hogy lenyugszik, s akkor aztán olyan orvosságot adott neki, a mit a leg-

jobbnak tartottak a láz ellen. A rémület, a kimerültség, a szenvedés és szomorúság ugyanis erős, emésztő lázba ejtette a szegény öreg zsidót.

Másnap reggel aztán föl akart kelni, de Nathan ellenezte úgy is mint házi gazdája, úgy is, mint orvosa s megmondta neki, hogy életébe kerülhet neki, ha most elmegy, de Izsák azt mondta, hogy az életnél, halálnál is nagyobb dolgok függnek attól, hogy eljuthat-e Templestoweba.

— Templestoweba, — kiáltott a másik s megfogva betege üterét, így szólt magában: — A láza csökkent ugyan, de azért még félrebeszél.

— S miért ne, Náthán? Igaz, hogy azok közé tartoznak a rendház lakói is, a kik gyűlöléssel és megvetéssel sujtják Isten választott népét, te tudod, hogy az üzleti érdek elvisz bennünket néha a vérszomjas szaraczénus katonák közé, a templáriusok rendházaiba, csakúgy, mint az irgalmas rendű lovagokhoz, a mint magukat nevezik.

— Igaz; de tudod-e azt, hogy Beaumanoir Lukács, a rend főnöke, a kit Nagymesternek neveznek, most maga is Templestoweban van?

— Azt nem tudtam. Legutóljára hitsorsosainktól azt a levelet kaptuk Párisból, hogy ott van, mert segélyt kér Fülöp franczia királytól Szaladin szultán ellen.

— Azóta Angliába ért, pedig a rendben nem várták és erős, kiterjesztett karral érkezik, hogy javítson és büntessen. Arcza haragtól lángol azok ellen, a kik galádul elhagyták rendjük régi fogadalmait és ezért nagy a rémület a Beliál fiai között. Bizonyára hallottad már a nevét.

— Jól ismerem ezt a nevet; a keresztények is olyan embernek tartják, a ki kész öldökölni a szaraczénus törvényeknek minden pontjáért; a mi hitsorsosaink pedig azt tartják róla, hogy a szaraczénusoknak dühös pusztítója és kegyetlen zsarnoka a mi népünknek.

— Igaz. A többi templáriusokat megingathatja egynémely szándékukban a szívükben lakozó élvezetvágy, vagy az arany, ezüst szeretete, de Beamanoir egészen más ember, — gyűlöli az érzékiséget, megveti a kincse-

ket s csak arra tör, a mit ők a vértanuság koszorújának neveznek; — hogy a Jákob istene adja meg neki és a többinek is valamennyinek. Ez a büszke ember különös szigorúsággal terjesztette ki az ő kezét Juda gyermekei fölé, mint a hogy szent Dávid Edomban; mert Beaumanoir is azt hiszi, hogy egy zsidó meggyilkolása csak olyan kedves áldozat, mint egy szaraczén halála. Istentelen dolgot fogott rá még orvosságainkra is, mintha azok a sátán mesterkedései volnának; — az Úr büntesse meg érte.

— Nekem azonban mindenesetre el kell mennem, — szólt Izsák, — ha úgy lángol is az arcza a haragtól, mint a hétszer fűtött kohó.

Ekkor elmondta útja czélját, mit a rabbi nagy érdeklődéssel és sajnálkozással hallgatott; népének szokása szerint ruháit szaggatva, miközben így beszélt:

— Oh, leányom, leányom! Oh Zion szépsége! Oh Izrael gyászos rabsága!

— Látod, — szólt Izsák, — hogy nem késhetem. Ki tudja, Beaumanoir Lukács ittléte nem fordítja-e el Bois Guilbertet a gonosztól, a mit forgat az ő szívében s nem adja e vissza az én szeretett Rebekkámat.

— Menj tehát, Izsák és légy bölcs, mert bölcseség adatott Dánielnek is, mikor vetették az oroszlánketreczbe; és legyen jó dolgod, úgy a mint a te szíved kívánja. De ha lehet, tartsd magadat távol a Nagymestertől és ne kerülj színe elé, mert gyönyörűségét leli a mi népünk megcsúfolásában. Talán, ha négy szem között szólhatnál Bois Guilberttel, legjobb lenne, mert úgy mondják, hogy ez átkozott szaraczénusok nem egyek szívben és lélekben ott a rendház falain belül. De dolgod végeztével térj meg hozzám, mint a hogy atyád hajlékába térnél és mondd el, mint folyt sorsod. Talán megadatik elhoznod magaddal Rebekkát, a ki a bölcs Miriam tanítványa volt. Annak gyógyítását is de sokszor ócsárolták a keresztények azon gyanúval, hogy csak bűbájosság és lélekidézés erejével gyógyított.

Izsák útnak indúlt s egy óra mulva odaérkezett Templestowe elé.

A templáriusok rendháza viruló mezők és rétek

közepén állott; a földeket az előbbi *preceptor* hagyta örökbe a rendnek. A ház hatalmas erődítményekkel ellátott épület volt, a mit Anglia törvénytelen állapotai igen kívánatossá tettek s annyi bizonyos, hogy a templáriusok nem is hanyagolták ezt el. A felvonó-hídon két, feketébe öltözött alabárdos állt őrt; többek pedig ugyanilyen gyászos egyenruhába öltözve, temetéshez illő komoly, lassú léptekkel jártak ide s tova a bástyafokon, inkább kísértetekhez, mint katonákhoz hasonlóan. A rend alsóbb rendű tisztjei mind így öltöztek, mióta az történt, hogy künn Palesztinában, néhányan a fegyvernökök és lovagok fehér és fekete öltözetét viselve, jogtalanul bitorolták azok nevét és tekintélyét.

Benn, a várudvaron néha-néha haladt csak keresztül egy fehér köpenyeges lovag, fejét lehajtva; karjait keresztbe fonva mellén. Ha véletlenül kettő összetalálkozott, néma köszöntéssel haladtak el egymás mellett, mert ez volt a rend törvénye, melynek megalkotói az Írás szavára hivatkoztak: „Sok szóban nehéz a vétkezést elkerülni“ és „A nyelvnek hatalmában élet és halál vagyon“. Egyszóval az a szigorú fegyelem és önmegtagadás, a melyet a templáriusok régesrég elhagytak már fényűző és élvezethajhászó szokásaik kedvéért, most egyszerre megint, mintha úrrá lett volna Templestowe fölött, Beaumanoir Lukács félelmes jelenléténél fogva.

Izsák habozva állott meg a kapunál, azon gondolkozva, hogyan lépjen be olyan módon, hogy kegyelmet találjon a templáriusok szemében; mert nagyon jól tudta, hogy az ő megvetett fajára nézve a hirtelen fölébredt szigorú vallásosság éppen oly veszedelmes lehet a templáriusok között, mint máskor könyelmű és erkölcstelen életük, mert most vallása fordíthatta rá a rend vakbuzgó gyűlöletét, mint a hogy máskor a pénze tette volna ki annak, hogy a kincsvágyó templomos vitézek kínzás révén készek legyenek tőle pénzt csikarni ki.

Ezalatt Beaumanoir Lukács ott sétált a rendház kis kertjében, a várfokon szomorú és bizalmas beszélgetésbe merülve egyik rendtársával, ki vele együtt tért meg Palesztinából.

A Nagymester már elaggott ember volt, mint azt hosszú ősz szakálla és bozontos szürke szemöldöke mutatták. De abból a szemből, mi e szemöldök alól kicsillogott, az évek nem tudták az izzó tüzet kioltani. Nem hiába volt azelőtt félelmet keltő harczos; keskeny, szigorú arcza megtartotta a katona kemény, marczona kifejezését; s mivel a vallási szigort és önmegtartóztatást az aszketizmusig vitte, ennek nyoma is meglátszott a testnek nagy szikárságában és abban az átszellemült kifejezésben, melyet büszkén és elégülten vallott sajátjának. E szigorú jellegbe vegyült azonban valami megkapóan nemes és méltóságos vonás is, a mit talán annak révén szerezhetett meg leginkább, hogy magas állásánál fogva fejedelmekkel és uralkodókkal számtalanszor kellett neki együtt lennie; azonkívül meg szakadatlanúl gyakorolnia kellett felsőbbségének jogát az előkelő születésű és hős lovagok fölött, a kik rendjükbe tartoztak. Alakja magas volt, szálas; tartása pedig, melyet nem törtek meg az évek, egyenes és tele méltósággal. Fehér köpenye szigorúan szabályszerű volt, szabását és minőségét illetőleg; egészen a Szt. Bernát alkotta törvénynek megfelelő, fehér darócz posztóból volt szabva, egészen az alak magasságához illően s vállán ott volt a rendnek vörös posztóból való, nyolczhegyű keresztje. Mókusmál vagy hermelin nem díszítette; csakis korára való tekintettel élt a nagymester azon szabadalommal, hogy zekéje bárányirhával legyen bélelve; a puha bárányből a gyapjas felével volt a test felé fordítva s ez a bárányből bélés volt a leginkább közelálló a prém használatához, a mi ez időben óriási fényűzés számba ment. Kezében az *abakus* nevű botot tartotta, melynek felső végén síma korong van megerősítve s ennek bevésett dísze, a rend keresztje a körirattal. Társának egész öltözete jóformán olyan volt, mint az övé, de azért a másiknak egész viselkedésén az látszott, hogy rangra meg milyen nagy különbség van köztük. A *preceptor* nem ment egy sorban a nagymesterrel, hanem valami kevéssel hátrább, de csak úgy, hogy Beamanoir azért beszélhessen vele a nélkül, hogy a fejét hátra kelljen fordítania.

— Konrád, — szólt a nagymester, — harczaimnak

és fáradozásomnak hűséges társa; bánkódásomat egyedül a te hű szíved előtt tárom föl. Mióta ez országba jöttem, hányszor, de hányszor kívántam, bár már ne élnék és ott lehetnék az igazakkal. Nem találtam Angliában semmit, a min szemem örömmel pihenhetne meg, kivéve rendtársaim sírjait, a büszke főváros templárius kápolnájának hatalmas tetője alatt. Oh, hős De Ros Robert, — kiáltottam föl, mialatt elnéztem a kereszt vitézeinek sirboltjuk fölé kifaragott alakját; — oh, nemes De Marechal Vilmos; tárjátok föl sírotokat s fogadjatok be egy eltörődött testvért, a ki inkább küzdene százezer pogánnyal, semhogy szent rendünk hanyatlásának legyen tanúja.

— Nagyon igaz, — felelt Mont-Fitchet Konrád, — és testvéreink hibái Angliában még súlyosabbak, mint Franciaországban.

— Mert gazdagabbak. Légy elnézéssel irántam, barátom, ha úgy tetszenék előtted, hogy dicsekszem. Ismered az életet, melyet végigéltem, megtartva rendünk minden parancsát, küzdve testet öltött és testetlen ördögök ellen, lesújtva az ordító oroszlánt, a mely föl s alá jár, keresve, hogy kit pusztítson el; úgy, mint szent Bernát parancsolta a negyvenötödik pontban, hogy mint papok és lovasok kiálljunk ellene. *Ut leo semper feriatur!* De a szent templomra, a melyért való odaadásom fölemésztette életemet, erőmet, csontjaim velejét, esküszöm neked, hogy kivéve téged s még néhányat, a kik ragaszkodnak rendünk régi szigorúságához, nagyon kevés olyan testvérünk van, a kit szívem szerint neveznék e névvel. Mit mondanak törvényeink; és ime hogyan tartják meg? Nem szabadna világias díszt viselniök; tollat a sisakjukon, arany-veretű kengyelt és szerszámot és ime mégis, ki jár büszkébb díszben, mint a templom szegény lovagjai? Tiltva van, hogy az egyik madarat a másiknak segítségével elejtsék, állatot lőni nyíllal vagy kézijjal; vadászkürtöt fújni, játékra úzni a lovat; s ime, mégis a vadászatban, sólymászatban ki vesz részt készségesebben náluk? Tiltva van nekik, hogy mást olvassanak, mint a mi a felsőbbség részéről engedélyezve van nekik, s hogy csak figyeljenek is más olvasmányra, mint

a milyen szent dolgokat étkezés ideje alatt olvasnak föl előttük; s mégis kóbor dalnokok léha dalait hallgatják, maguk pedig regényes történetek olvasásába merülnek. Az volt a parancsuk, hogy irtsák mindenkép a bűbájosságot és eretnekséget; és lám, azzal vádolják őket, hogy a zsidók átkozott kabbalisztikus titkait és a pogány szaraczénok boszorkánymesterségét tanulmányozzák. Egyszerű táplálkozás volt parancsolva nekik; gyökerek, lencse, dara; húsétel csak háromszor hetenként, mert az állandó húsevés lealázó megrontása a testnek; és nézd, asztalaik görnyedeznek a finom ételektől. Italuk gyanánt a víz volt kijelölve és ime, ma már az a mondás ismeretes minden korhely társaságban: „Úgy iszik, mint egy templárius." Maga ez a kert is, mely immár keletről ideszállított fákkal és füvekkel van tele, jobban hasonlít egy hitetlen emír háremének kertjéhez, mint oly területekhez, a hol keresztény barátoknak kellene egyszerü honi fűszerszámokat nevelni. És oh, Konrád, még jó volna, ha törvényszegésük itt véget érne legalább. Jól tudod, hogy tiltva volt még az is, hogy azokat a jámbor és vallásos nőket elfogadjuk rendünkben, a kik eleinte összeköttetésben állottak velünk, mint rendünk nővérei; tiltva azért, mert a negyvenhatodik paragrafus elmondja, hogy az ős Gonosz a női társaság által mily sok igaz embert eltérített a paradicsomba vezető útról. Sőt az utolsó paragrafusban, mely mint egy záróköve annak a tiszta épületnek, melyet nemes alapítónk emelt, tiltva van az is, hogy akár anyánkkal, akár nővéreinkkel a szeretet csókját váltsuk: *ut omnium mulierum fugiantur oscula.* Szégyenlek szólni róla, szégyenlek gondolni is reá, micsoda romlottság vert tanyát közöttünk. Tiszta lelke alapítóinknak; De Payen Hugó és St. Omer Godofréd szellemei, meg az áldott emlékű „hetek"-é kik először egyesültek, hogy életüket a templom szolgálatára szenteljék, még a paradicsomban sem nyughatnak. Láttam őket, Konrád, éji látomásaimban; szemükből köny patakzott testvéreik elvetemültségének láttára és azon szégyenletes és aljas kéjelgés miatt, melyben élnek. „Beaumanoir" — szóltak hozzám, — szunnyadsz! Serkenj föl! Folt esett a templom falán;

mély és szennyes, mint az írás mondja a poklosság nyomairól, a régi idők megfertőztetett házain. A kereszt vitézei, kiknek úgy kellene kerülni a nőt, mint a baziliszk szemét, nyíltan bűnben élnek nem csupán saját fajuk leányaival, de az átkozott pogány faj s a még átkozottabb zsidók törzsének leányaival is. Beaumanoir, te alszol; fel! és bosszuld meg ügyünket. Sújtsd a bűnösöket, férfiakat és nőket egyaránt. Övezd fel Phineas kardját! — A látomás eltünt, Konrád, de még fölébredésemkor is úgy tetszett, hogy hallottam pánczéljuk csörgését és láttam lengeni fehér köpenyüket. És szavukhoz képest fogok cselekedni; megtisztítom a templomot; és a tisztátlan köveket, melyekbe a poklosság esett, kivetem az épületből.

— De gondold meg, tisztelendő atyám, — szólt Mont-Fitchet, — hogy a poklosság immár mélyen beleette magát a kő belső szöveteibe; légy tehát az újításokban oly óvatos, a mint az bölcs és igazságos dolog.

— Nem úgy, Mont-Fitchet; — felelt a szigorú aggastyán; — élesnek és hirtelennek kell lenni; rendünk elérkezett sorsának válságához. Elődeink mértékletes, vallásos, jámbor élete hatalmas barátokat szerzett nekünk, de most a gőg, a fényűzés megannyi ellenséget idézett föl. El kell vetnünk magunktól a kincseket, melyek csak kísértésére vannak a fejedelemnek; el kell vetnünk hatalomvágyunkat, mely sérelem reájuk nézve; és meg kell javítanunk életünk módját, mely botránkoztatása az egész keresztény világnak. Máskülönben, vigyázz szavamra, a rend összeomlik és emléke sem marad meg a nemzetek között.

— Isten óvjon ettől, — szólt a praeceptor.

— Amen, — felelt a Nagymester ünepélyesen, — de oltalmát meg is kell érdemelnünk. Mondom neked Konrád, sem az égi, sem a földi hatalmak nem fogják tovább tűrni a sok gonoszságot. Értesüléseim jók; az alap már is alá van ásva s ha még magasabbra akarjuk emelni, az csak arra szolgál majd, hogy biztosabban süllyedjen le a mélybe. Vissza kell ez útról térnünk, hogy igazi hű bajnokai legyünk a keresztnek, nem csak életünket és vérünket, gyönyöreinket áldozva föl, de jólé-

tünket, kényelmünket, természetes vonzalmainkat is; mert sok dolog, a mi másnak szabadjában állna, kell, hogy tiltva legyen a templáriusra nézve.

E pillanatban a fegyverhordozók egyike lépett be kopott, keshedt ruhába öltözötten (mert azok, a kik a szent rendbe való fölvétetés után törtek, novitiatusuk évei alatt a lovagok elviselt ruháit hordták) s aztán mélyen meghajolva a Nagymester előtt, némán várta az engedelmet arra, hogy elmondhassa, a miért jött.

— Hát nem illendőbb dolog-e, — szólt emez, — hogy Damiánt itt a keresztény alázatosság köntösében lássuk, a mint tisztelettudó némasággal áll meg fölebbvalója előtt; a helyett, hogy úgy mint harmadnapja is, tarkán, fölcziczomázva járjon? — Szólj, Dámian, engedelmet adunk.

— A kapu előtt egy zsidó áll nemes és tisztelendő atyám, a ki Bois Guilbert Brian testvérrel óhajtana szólni.

— Helyesen tetted, hogy engem értesítettél róla; a mi jelenlétünkben a preceptor is csak olyan rendtestvér, mint a többi, a ki nem járhat és cselekedhetik saját tetszése szerint, hanem csak mestere parancsához mérten. Különösen érdekel bennünket ennek a Bois Guilbertnek a magatartása, — szólt Konrádhoz.

— A hír bátor vitéznek mondja, — felelt emez.

— Ez igaz is, egyedül harczi bátorságunkra nézve nem fajultunk még el. De Brian testvér csalódott, kedvetlen ember gyanánt lépett rendünkbe, kit nem a lelki meggyőződés, hanem valami aprólékos oku meghasonlás birt arra, hogy fogadalmat tegyen. Azóta tevékeny és komoly izgatóvá, zúgolódóvá lett, vezérré jóformán a hatalmunk ellen lázongók között, nem gondolva arra, hogy a rend mesterének már a bot és a vessző jelvénye révén is úgy van kijelölve föladata, hogy pásztorbotja révén támogassa a gyöngéket, a vesszővel pedig a bűnösöket fenyítse. — Damián! Vezesd elénk a zsidót!

Az ifjú mély meghajlással távozott s néhány percz múlva visszatért ismét, Izsákot vezetve. Nincs az a csupasz rabszolga, a ki valamely hatalmas keleti fejedelem elébe mélyebb hajlongásokkal és nagyobb réműlettel

közelednék, mint a zsidó, Nagymester elé. Mikor vagy három rőfnyire lehetett tőle, Beaumanoir intett a botjával, hogy ne közeledjék. A zsidó ekkor letérdelt a földre, melyet megcsókolt, majd fölállt lehajtott fővel, mellén összekulcsolt karokkal a keleten szokásos szolgai magatartás jeléül.

— Távozzál, Damián és állíts őrt, hogy szavunkra azonnal beléphessen; a kertbe azonban ne bocsáss be senkit, míg azt el nem hagytuk. — Damián meghajolt és távozott. — Figyelj reám, zsidó, — kezdte a büszke aggastyán. — Rangunkhoz nem illő, hogy veled soká társalkodjunk, mint a hogy másokra sem pazarolunk sok időt és szót. Szólj azért röviden, ha kérdezlek és szólj igazat, különben kitépetem a nyelvedet.

A zsidó szólni akart, de a Nagymester folytatta:

— Egy szót se! Csak kérdéseinkre szabad felelned. — Mi dolgod Bois Guilbert testvérrel?

Izsák ijedten kapott levegő után. Ha elmondja a történetet, ezt arra magyarázhatják, hogy botránkoztatni akarja a rendet, ha pedig nem mondja el, hogyan remélheti leánya kiszabadítását? Beaumanoir látta, hogy meg van réműlve s leereszkedett annyira, hogy bátorítsa.

— Ne féltsd a te nyomorúlt személyed biztonságát addig, míg igazat beszélsz. Újra kérdem, mi dolgod Bois Guilbert Briannal?

— Levelet hoztam tisztelendő vitézséged engedelmével a derék lovagnak Jorvaulx apáttól.

— Nem mondtam neked, Konrád, hogy rossz időket élünk? Lám, egy prior egy templáriusnak levelet küldve, nem tud jobb követet választani egy zsidónál. — Add ide a levelet.

A zsidó reszkető kézzel bontotta ki örmény sapkája redőit, a hova a levelet rejtette nagyobb biztonság okáért s aztán közeledni akart, hogy kinyújtott kézzel és meghajlott derékkal átnyújtsa azt szigorú vallatójának.

— Vissza, — nyomorúlt; — hitetleneket nem érintek másképp, csak karddal. Konrád, vedd te át a levelet, aztán add át nekem.

Beaumanoir aztán először gondosan megnézte az irótáblákat kivűlről, majd hozzá fogott, hogy az össze-

kötő zsineget kibontsa. — Tisztelendő atyám, — szólt közbe Konrád a legnagyobb hódolattal — feltöröd a pecsétet?

— Hogyne törném? — felelt Beaumanoir szemöldökét összeránczolva. — Vagy nincs megírva a negyvenkettedik paragrafusban *De lectione Litterarum,* hogy a templáriusnak senkitől, még atyjától sem szabad olyan levelet kapnia, melyet ne adhatna át a Nagymesternek, hogy azt elolvassa.

Azzal átfutotta a levelet az elréműlés és meglepetés arczkifejezésével nagy gyorsan; majd újra hozzáfogott s lassabban is végigolvasta, majd odanyujtotta azt Konrádnak, e szókkal: — Szép dolog, hogy egyik keresztény ilyent írjon a másiknak, kivált mikor mind a ketten egyházi emberek s nem is jelentéktelen szolgái az egyháznak. Oh, — folytatta égre vetett tekintettel, — mikor jössz el a te szórólapátoddal, hogy megtisztítsad a cséplőhelyet a polyvától.

Mont Fitchet átvette a levelet.

— Olvasd fennhangon, Konrád, te meg, zsidó, figyelj a tartalmára, mert majd kérdéseink lesznek hozzád.

Konrád ezeket olvasta:

Aymer, Isten kegyelméből Szűz Mária jorvaulx-i cziszterczita apátságának perjele De Bois Guilbert Briannak, a templárius-rend lovagjának jó egészséget kíván Bacchus istennek s Venus Miasszonyunknak áldásaival. Jelenlegi állapotunkra nézve, szeretett testvérem az Úrban, foglyai vagyunk bizonyos törvényen kívűl álló, istentelen embereknek, a kik nem átallották személyünket szabadságától megfosztva bennünket váltságdíjra kényszeríteni. Itt hallottuk Front-de-Boeuf szerencsétlen halálát, valamint azt is, hogy neked sikerült elmenekűlnöd azzal a szép zsidó boszorkánynyal, a kinek fekete szeme megbűvölt. Nagy örömmel hallottuk, hogy biztonságban vagy, ám jónak látjuk, hogy arra figyelmeztessünk, vigyázz ezzel a második endori boszorkánynyal; mert értesülésünk van magánúton

arra nézve, hogy Rendetek Nagymestere, a ki egy fikarcznyit sem törődik a rózsás arczokkal és ragyogó fekete szemekkel, útban van ide Normandiából, hogy víg kedveteket lehűtse és csínyjeitekért meglakoltasson. Miért is gyelmeztetünk, hogy légy résen és találtassál tisztának, mint az Írás mondja *Invenientur vigilantes.* S mivel a hajadon atyja, Izsák, a yorki zsidó arra kért, hogy neki hozzád levelet adnék, ime ezennel ezeket írom, lelkedre kötvén, hogy szabj váltságdíjat a hajadonért, gondot viselvén arról, hogy a hajadon apja neked oly bőven fizessen, a mely összegen ötven hajadont is megszerezhess magadnak biztonságosabb körülmények között, a kikből remélem, nekem is juttatsz majd ha testvéri együttlétben együtt vígadozunk, nem szűkölködvén a boros kupák áldása nélkül sem. Mivelhogy az Írás is azt mondja: *Vinum laetificat cor hominis* továbbá *Rex delectabitur pulchritudine tua.*

A mely vídám együttlétig is néked szerencsét kívánunk. Kelt a tolvajoknak ezen barlangjában, a reggeli mise idején.

Aymer, Prior S. M. Jorvolciensis.

Postscriptum. Bizony a te aranyláncod nem sokáig maradt vala nálam, a mennyiben immár egy haramia nyaka körül vagyon, ki is a fütyülőjét akasztotta rá, a melylyel a kutyáit hívja vadászni.

— Mit mondasz ehhez, Konrád? Tolvajok barlangja! De vajjon nem méltó hely-e az *ilyen* perjelnek? Nem csoda, ha az Úr keze megnehezül fölöttünk és ha a szent földön talpalatonként veszítjük el a hitetlenek ellenében, ha egyházunkra ilyen emberek viselnek gondot, mint ez az Aymer. — És ugyan mit ért az alatt „e második endori boszorkány'.

Konrád ismerősebb volt — talán gyakorlat útján, — a szerelmes lovagok beszédmódjával, mint a Nagymester s azért kimagyarázta, hogy ez valami olyan kifejezés, a melyet a világias emberek gyakran alkalmaznak olya-

nokra, a kiket *par amours* szeretnek; de a magyarázat nem elégítette ki a vakbuzgó Beumanoirt.

— Több lehet ebben, mint amennyit te látsz, Konrád; a te lelki ártatlanságod nem képes behatolni a gonoszság ily mélységeibe. Ez a Rebekka tanítványa volt Miriamnak, a kiről hallottál. Majd mindjárt meghallod a zsidótól is. — Hé zsidó; — leányod tehát Bois Guilbert foglya?

— Igen, tisztelendő és vitéz uram; — és a mi váltságdíj csak telik egy szegény embertől — —

— Csitt. — Leányod gyakorolta a gyógyítás mesterségét, nemde?

— Úgy van, kegyelmes uram , — szólt a zsidó valamennyire nekibátorodva; — s lovagok és katonák, fegyverhordozók és hűbéresek áldják azon adományért, mellyel őt az Égnek tetszett felruházni. Sokan bizonyíthatják, hogy fölépültek az ő keze alatt, mikor már minden emberi tudomány hiábavalónak tetszett; — de a leánynyal Jákob Istenének áldása vala.

Beaumanoir baljóslatú mosolygással fordúlt Mont Fitchet felé.

— Látod a gonosznak incselkedéseit? Látod a csalétket, melyeket kivet a lelkek után, a rövid földi életet toldván meg cserébe az örökéletért, melyet így elveszítenek. Jól mondja szent ígénk: *„semper percutiatur leo vorans.“* De le a gonoszszal, — kiáltott, — megrázva a titokzatos abacust, mintha a sötétség fejedelmét hívná daczra. — Leányod bizonyára ígékkel és írásokkal, talizmánokkal és egyéb kabalistikus szerekkel műveli a csodákat.

— Nem, tisztelendő és vitéz lovag, hanem a leggyakrabban egy csodáserejű balzsam segítségével.

— Honnan nyerte annak a titkát?

— Miriam bízta reá a titkot, — felelt Izsák vonakodva, — törzsünknek egy bölcs agg nője.

— Csalárd zsidó, — nem ugyanazon Miriam volt-e az, a kinek varázslatairól az egész keresztény világ írtózva hallott? Testét máglyán égették meg és porait szétszórták a négy világtáj felé s ez legyen az én sorsom és egész rendünké is, ha nem ítélem el az átkozott

asszony tanítványát is ugyanerre, vagy még súlyosabb büntetésre. Majd megtanítom én, hogy kell varázslattal elszédíteni a Templom vitézeit! Damian; — kergesd el ezt a zsidót a kaputól s ha vissza akar térni, lövesd le. Leányával majd elbánunk úgy, a hogyan törvényünk és hivatalunk kívánja.

Szegény Izsákot tehát kiűzték; nem hallgatva meg sem könyörgését, sem pénzajánlatait. Nem tehetett hát egyebet, mint hogy visszatérjen a rabbi házához. Eddig a becsületét féltette leányának; most az életéért kellett remegnie. — A Nagymester pedig ezalatt a rendház preceptorát hívatta maga elé.

HARMINCZHATODIK FEJEZET.

Ne mondj csalárduak. Színleléssel élünk;
A koldus azzal nyert kenyért. Czím és rang
A színlelésért jár ki udvaroncznak
Papok se élnek e nélkül. A harczos
A színleléssel oly sokat nyer! És mind
Élünk vele. A ki beéri azzal,
Annyit mutatni, mint a mennyi, nem nagy
Lesz az egyházban, udvarnál, s a harczban.
Már a világ csak így en sántikál.

RÉGI SZÍNJÁTÉK.

Malvoisin Albert, a Rend házának elnöke, vagy a hogyan nevezték, preceptora, testvére volt Malvoisin Fülöpnek, a kiről már több ízben tettünk említést, s mint Fülöp, úgy emez is szoros szövetségben állott Bois Guilbert-tel.

A lelkiismeretlen és feslett emberek között, a kik közül bizony sok volt a templáriusok között, ez a Malvoisin Albert számot tett bizonyára. Csak az különböztette meg a vakmerő Bois Guilbert-től, hogy Malvoisin tudta, hogyan kell bűneire és nagyravágyására a színlelés leplét borítania és hogyan kell felöltenie a vakbuzgóságnak azt a látszatát, melyet belsőleg pedig csak gúnyolt. Ha a Nagymester nem érkezik ily tökéletesen váratlanúl, bizonyára semmi olyant nem talál Templesto-

weban, a mi a legtávolabbról is az erkölcsök lazulására engedett volna következtetni. És még így, meglepetve is, s bizonyos mértékig leleplezve, Malvoisin Albert annyi tisztelettel és megadással vetette alá magát a Nagymester szemrehányásainak, s oly készségesen foganatosította mindazt a változtatást, a mit ez követelt, hogy sikeresen megadta az egész háznak azt a jellegét, hogy eltévelyedtek ugyan, de most kettőzött szigorúsággal teszik azt jóvá; — hogy a Nagymester csakhamar jobb véleményt kezdett táplálni a preceptor erkölcseire nézve, mint a milyent az első benyomások révén alkotott meg róla.

De ezt a kedvező véleményt ismét nagyon megrendítette az a fölfedezés, hogy Albert befogadta a Rend házába Bois Guilbert zsidó foglyát, vagy a mitől tartani lehetett, szeretőjét; — úgy, hogy mikor Albert megjelent, a Nagymester nagy szigorúsággal tekintett reá.

— Itt egy zsidónő van elrejtve a házban, — szólalt meg a Nagymester kemény hangon; — a kit egy testvérünk hozott ide a te tudtoddal, preceptor.

Malvoisin Albert azt sem tudta, hányadán van a meglepetéstől, mert hisz' a szerencsétlen Rebekkát a háznak egy távoli, rejtett részébe zárták el s nagy titokban tartották jelenlétét mindenki elől. Látta a Nagymester szemében a maga és Bois Guilbert vesztét, ha ezt a vihart nem bírják eltávoztatni.

— Miért hallgatsz? — kérdezte a Nagymester.

— Meg van engedve, hogy szóljak? — kérdezte a preceptor a legmélyebb alázat hangján, noha eddig is csak azért nem felelt, hogy egy percznyi gondolkozási időt nyerjen.

— Szólj! Megengedjük. Ismerted-e szent törvényünk azon paragrafusát: *De commilitonibus Templi in sancta civitate qui cum miserrimis mulieribus versantur propter oblectationem carnis?*

— Hogyne, tisztelendő atyám. Nem emelkedhettem volna Rendünkben ma betöltött tisztemig, ha nem tudnám egyik legsarkalatosabb törvényünket.

— Hogyan esett tehát, hogy egy testvérünk a te en-

gedelmeddel ide hozhatta szeretőjét s még hozzá egy zsidó boszorkányt?

— Egy zsidó boszorkányt? — visszhangozta Malvoisin; — az üdvözült angyalok őrizzenek!

— Pedig úgy van, testvér; egy zsidó boszorkányt, — felelt a Nagymester szigorúan. — Vagy mered-e tagadni, hogy Rebekka, a yorki gaz uzsorás leánya és Miriamnak, a gonosz boszorkánynak tanítványa, — most, — szégyen még kimondani is, — itt tartózkodik a preceptoriumban?

— Atyám, a te bölcsességed egyszerre eloszlatta szememről a homályt; — magam is nagyon csodálkoztam, hogy egy olyan derék lovag, mint Bois Guilbert, miképpen válhatott oly bolondjává ez asszony bájának, a kit én csak azért fogadtam be e házba, hogy gátat vessek közöttük a növekvő bensőségnek, melyet, attól féltem, végre is buzgó és hős testvérünk elbukása fog megpecsételni.

— Eddig hát még nem történt közöttük semmi, a mi Bois Guilbert fogadalmának megszegését jelentené?

— Hogyan? E tető alatt? — kérdezte a preceptor keresztet vetve; — Magdolna és a tízezer szűz őrizzenek attól. Ha befogadtam a leányt ide, arra csak az vitt rá, hogy ily módon véget vessek testvérünk esztelen rajongásának, a mely oly természetellenesnek látszott előttem, hogy azt inkább oly lelki betegségnek néztem, melynek a szánalmat kell kihívnia jobban, semhogy a neheztelést. De mivel tisztelendő vitézséged bölcsesége rájött, hogy ez a zsidó hajadon boszorkány, ez talán megmagyarázza Bois Guilbert szerelmes őrültségét.

— Igaz, igaz, — szólt Beaumanoir. — Lásd, Konrád, milyen veszedelmet rejt, ha mindjárt engedünk a Sátán incselkedésének. Reátekintünk az asszonyi állatra, hogy szemünk kívánságának eleget tegyünk s örömünket leljük abban, a mit az ő szépségének neveznek s ekkor a gonosz, az ordító oroszlán már hatalmat nyer fölöttünk, hogy bűvölettel befejezze azon munkát, melyet az esztelenség és léhaság kezdettek meg. Lehet, hogy Bois Guilbert inkább szánalmunkra méltó, mint haragunkra és inkább pásztorbotunk támogatását ér-

demli, mint vesszőnk fenyítését; — imáink talán még megtéríthetik, hogy visszaadják őt testvéreinek.

— Nagy kár volna, — szólt Konrád, — ha a Rend elvesztené legjobb vitézei egyikét, éppen most, mikor azokra úgy rászorulunk. Bois Guilbert háromszáz szaraczént pusztított el.

— Ez átkozott kutyák vére kedves áldozat lesz a szentek és angyalok előtt, a kiket káromolnak s talán sikerül széttépnünk a varázslatnak azon hálóját, mely testvérünket fogva tartja. Szét fogja tépni Delilah kötelékeit, úgy, a mint Sámson széttépte azt, mellyel a filiszteusok megkötözik vala és írtani fogja a pogányokat tovább is hatalommal. De a mi e gonosz boszorkányt illeti, a ki varázslatával a szent Templom vitézét ejtette rabul, annak halnia kell.

— Csakhogy az angol törvények, — szólt a preceptor, a ki örült ugyan, hogy a Nagymester haragja elfordúlt róla és Bois Guilbert-ről más irány felé, de viszont félni is kezdett, hogy nem vitte-e a dolgot nagyon messzire.

— Anglia törvényei, — vágott közbe Beaumanoir, — megengedik, hogy minden bíró gyakorolhatja az igazságszolgáltatást a maga körén belűl. A legjelentéktelenebb földesúr is elfogathatja, törvény elé állíthatja s elítélheti azt a boszorkányt, a kit birtokán talált. És a templáriusok Nagymesterétől lenne ez a jog megtagadva saját preceptoriumában? Nem. Itélni fogunk. Készítsétek a csarnokot a törvénykezéshez.

Albert meghajolt és távozott, de nem azért, hogy erre nézve rendelkezzék, hanem hogy Bois Guilbert-et keresse föl. Nem kellett soká keresnie, s mikor föltalálta, látta, hogy tajtékzik haragjában a Rebekkától elszenvedett újabb visszaútasítás miatt. — A lelketlen, a hálátlan teremtés, — beszélt Brian, — visszaútasítani azt, a ki vérontás és lángok között, a saját élete veszélyeztetésével mentette ki. Az ég nevére, Malvoisin, tudod-e, hogy ott maradtam, míg minden lángban állva recsegett, ropogott körülöttem. Czélpontja voltam a nyílnak; úgy pattogtak a pánczélomon, mint a jégeső az ólmos ablakokon s a paizsomat nem használtam másra, mint arra,

hogy neki nyújtsak védelmet. És a makacs leány most azzal fordúl ellenem, hogy mért nem hagytam elveszni inkább. Nemcsak most tagadja meg tőlem a hála legcsekélyebb jelét is, de a jövőre nézve sem nyújtja a legkisebb reményt sem. Az ördög, a ki a makacsságot adta az egész fajnak, ebben a leányban egyesítette egész erejét.

— Az ördög, azt hiszem, mind a kettőtöket megszállt itt. Hányszor prédikáltam neked óvatosságot, ha nem is önmegtartóztatást. Hányszor mondtam neked, hogy találhatsz elég keresztény nőt, a ki bűnnek tartaná, hogy megtagadja ilyen derék lovagtól *le don d'amoureux merci,* hanem persze, neked éppen egy ilyen makacs zsidóleányt kellett kikeresned. A szent misére, azt hiszem, a vén Beaumanoir fején találta a szöget, mikor azt mondja, hogy ez a leány megbabonázott.

— Beaumanoir? — szólt Bois Guilbert szemrehányó hangon. — Hát csak addig terjed az óvatosságod, hogy annak a vén hülyének is tudomására jutott Rebekka ittléte?

— Hogy gátolhattam volna meg? Én megtettem mindent, hogy titokban tartsam; — de tudja; — hogy aztán az ördög árulta-e el neki, vagy sem, azt az ördög tudná megmondani. De ha lemondasz Rebekkáról, nem lesz bajod. Téged már szánnak, mint a boszorkányság áldozatát. A leány boszorkány és mint olyant fogják büntetni.

— De nem fogják, Istenemre, — csattant föl Bois Guilbert.

— De úgy lesz, Istenemre. Senki sem mentheti meg. Beaumanoir már eldöntötte, hogy a zsidóleány halála lesz az engesztelő áldozat a templáriusok meg nem engedett szerelmeiért s tudod, hogy az ilyen bölcs és jámbor szándék kivitelére meg van nála az akarat is, a hatalom is.

— Elhiszi-e az utókor, hogy ilyen őrült vakbúzgóság létezhetett valaha, — szólt Bois Guilbert, izgatottan járva föl s alá.

— Hogy az utókor mit fog hinni, azt nem tudom, de az szent, hogy ma a papok és a világiak is, száz kö-

zűl kilenczvenkilencz, Ament mond a Nagymester ítéletére.

— Megvan, — kiáltott Bois Guilbert. — Te nekem barátom vagy, Albert; — járúlj hozzá a menekűléséhez, és aztán eljuttatom valami bátorságosabb helyre.

— Ha akarnám, se tudnám megtenni; az épület tele van a Nagymester kíséretével s más híveivel. S hogy őszinte legyek, nem is avatkoznám ebbe a dologba, még ha tudnám is, hogy sikeresen hajthatom végre. Már is eleget koczkáztattam a kedvedért. Arra nem érzek kedvet, hogy lefokozzanak, vagy hogy a preceptorátust elvesszem egy festett arczú zsidóleányért. Te pedig, ha elég okos vagy arra, hogy elfogadd a jó tanácsot: — szabadjára engeded ezt a vadlibát és helyette másra ereszted a sólymodat. Gondold meg, Bois Guilbert, mostani rangod, jövőd, minden attól függ, hogy megtartod-e helyedet a rendben. Ha elveteműlten ragaszkodol Rebekkához, ez hatalmat ad fölötted Beaumanoir-nak arra, hogy kitagadjon a rendből. Úgy is féltékeny a fővezéri botra, melyet kezében tart, mert tudja, hogy a felé te is kinyújtottad a kezedet. Hidd el, elveszít, ha olyan jó ürügyet nyújtasz neki reá, mint a milyen egy zsidó boszorkány védelme. Most vigyázz még. Majd ha a te kezedben lesz a fővezéri bot, akkor ölelheted, vagy elégetheted Judah leányait, a hogy legjobbnak látod.

— Malvoisin; te vagy a leghidegszívűbb — —

— Barát, — fejezte be hirtelen Albert, tudva, hogy a másik rosszabb szót szánt ide, — hidegszívű barát vagyok s mint ilyen, alkalmas arra, hogy tanácsot adjak. Megint csak azt mondom, hogy Rebekkát nem mentheted meg. Megint csak azt mondom, hogy legfölebb együtt halhatsz meg vele. Menj a Nagymester elé; borúlj lábához és mondd — —

— Leborúljak? Nem, az égre! Hanem szemébe vágom az eszelős vén embernek, — —

— Hát vágd, — felelt Malvoisin hidegen; — hogy eszed nélkűl szereted ezt a fogoly zsidóleányt s mennél nagyobbnak látja a szenvedélyedet, annál jobban fog sietni, hogy a szép boszorkány halálával véget vessen

annak, te pedig, a kit olyan vétségen értek, mely fogadalmaddal annyira ellenkezik, nem remélhetsz segítséget testvéreidtől; — s le kell tenned minden fényes álmáról a jövőnek s beérned azzal, hogy holmi kicsinyes küzdelmekben, Flandria és Burgundia apró villongásaiban használd a fegyvereidet.

— Igazad van, Malvoisin, — szólt Bois Guilbert némi gondolkozás után. — Nem engedem, hogy az a vén ember fölém kerüljön; — Rebekka pedig nem érdemelte meg tőlem azt, hogy miatta rangomat, becsületemet eljátszam. Eltaszítom, sorsára bízom, hacsak — —

— Ne fűzz semmi feltételt ehhez a bölcs elhatározáshoz; — lásd, a nő nem egyéb, mint játékszer, hogy üres óráinkban mulatságúl szolgáljon; — de az élet komoly kérdése a becsvágy. Vesszen inkább száz ilyen csalóka buborék, mint ez a zsidóleány, semhogy a te férfias lépteid megálljanak azon a fényes pályán, mely nyitva van előtted. Most elválunk s nem is szabad, hogy együtt lássanak; én addig rendelkezem, hogy a csarnokot elkészítsék a birói szék számára.

— Hogyan; ilyen hamar? — kiáltott Bois Guilbert.

— Hja, a tárgyalás könnyen haladhat akkor, ha a bíró már előre meghozta az ítéletet.

— Rebekka, — szólt magában Bois Guilbert, mikor egyedűl maradt; — miért nem tudlak sorsodra bízni, úgy, a mint ez a hidegszívű képmutató tanácsolja? Egy kísérletet még teszek megmentésedre, de óvakodjál a hálátlanságtól; mert ha ismét visszataszítasz, akkor bosszúm épp oly határtalan lesz, mint — szerelmem. Bois Guilbert élete és becsülete ne legyen koczkára vetve ott, a hol megvetést és szemrehányást arat egyedűli jutalmúl.

A preceptor még alig adta ki a szükséges parancsokat, mikor Konrád már nála volt azzal a hírrel, hogy a Nagymester azonnal törvény elé akarja Rebekkát állitani boszorkányságért.

— Lehetetlen, — szólt a preceptor; — hiszen elég zsidó orvos van, a kiket nem nevezünk varázslóknak, noha igazán csodás eredményt érnek el a gyógyításban.

— A Nagymester másképp gondolkozik; és hogy

őszinte legyek, Albert, inkább haljon meg ez a leány, semhogy a Rend Bois Guilbert-et veszítse el, vagy hogy visszavonás támadjon közöttünk. Tudod, milyen magasrangú ember s milyen kitűnő harczos; társaink is mind bámúlják; de azért ez mind nem menti meg, ha a Nagymester azt hiszi róla, hogy a zsidó boszorkánynak nem áldozata, hanem czinkosa. Ha a tizenkét törzs lelke benne egyesűlne is, mégis jobb, ha inkább ő hal meg egyedűl, semhogy Bois Guilbert is vele vesszék.

— Eléggé a lelkére kötöttem, hogy szakadjon el tőle; — de mégis, mondd: van arra elég ok, hogy Rebekkát boszorkányságért ítéljék el? Nem változtatja meg majd nézetét a Nagymester, ha látja, hogy a bizonyságok oly gyengék?

— Erősebbé kell azokat tennünk, Albert; erősebbé. Értesz?

— Értelek. És nem is haboznám abban, hogy a Rendért bármit is megtegyek, de lásd, rövid az idő arra, hogy a kellő gépeket megtaláljuk.

— Pedig meg *kell* találnunk, Malvoisin; ez neked is hasznodra válik és a Rendnek is. Lásd, Templestowe szegény preceptorium; Maison-Dieu kétszer annyit ér. Tudod, hogy van befolyásom a Nagymesternél. Találd meg azokat, a kik ezt a dolgot végre tudják hajtani s akkor — Maison-Dieu preceptora vagy lenn a termékeny Kent grófságban. Jó?

— Azok között, a kik a Bois Guilbert-tel jöttek ide, van két ember, a kiket jól ismerek. Előbb bátyám, Malvoisin Fülöp szolgái voltak, aztán Front-de-Boeuf birtokába mentek át. Úgy lehet, ezek talán tudnak valamit a leány boszorkány voltáról.

— Menj és kérdezd ki őket rögtön. És — hallod-e, ha egy-két arany megélesítené az emlékezetüket, ne sajnáld tőlük.

— Egy aranyért a szülő anyjukat is boszorkánynak nyilvánítanák.

— Munkára hát, — szólt Mont-Fitchet; — délben már törvényt ülünk. Azóta sem láttam a Nagymestert ilyen türelmetlenül készülődni, mióta Hamet Alfagit

ítélte máglyára; azt, a ki előbb a keresztény hitre tért, aztán ismét mohammedán lett.

A rendház súlyos ütésű órája éppen elverte a delet, mikor Rebekka léptek dobogását hallotta a fogságához vezető lépcsőn. A lármából úgy következtette, hogy többen is lehetnek s ennek szinte megörült, mert a szilaj és szenvedélyes templárius magános látogatása volt az, a mitől jobban félt, mint bármi mástól. Mikor a kulcs megfordúlt a zárban, a küszöbön Konrád és Malvoisin jelentek meg négy feketébe öltözött alabárdossal.

— Kelj föl, átkozott faj leánya és kövess bennünket, — szólalt meg a preceptor.

— Hova? — kérdezte Rebekka. — És mi végre?

— Leány, — felelt Konrád; — ne kérdezősködjél, hanem fogadj szót. De ha tudni akarod, tudd meg, hogy a Rend Nagymestere elé viszünk, a ki előtt felelned kell tetteidről.

— Dícsértessék Ábrahám Istene! — szólt Rebekka, kezeit összekúlcsolva; — a bíró neve, még ha népemnek ellensége is, védőt jelent számomra. Kész örömmel követlek; csak azt engedjétek, hogy fátyolomat arczomra borítsam.

A menet lassú, ünnepélyes léptekkel haladt le a lépcsőn; majd keresztül mentek egy hosszú folyosón is s ennek végéről egy szárnyas ajtón keresztül a nagy csarnokba léptek, hol a Nagymester a törvényszéket állíttatta föl.

A nagy terem alsó végét fegyverhordozók és katonák foglalták el; a kiknek sürű tömegén át nem volt könnyű utat találnia Mont Fitchetnek és Konrádnak, a kik mögött Rebekka haladt; ennek nyomában pedig a négy alabárdos. A mint Rebekka keresztül ment a tömegen, lehajtott fejjel és összefont karokkal, valaki egy papirdarabkát nyomott a kezébe, melyet a leány csaknem öntudatlanúl vett el s megtartotta, noha nem is tekintett reá. Az a tudat, hogy valami jó barát is van itt a tömegben, bátorságot adott neki annyira, hogy körülnézzen s megtekintse, hova vezették. Körülnézett tehát s azt látta, a mit a következő fejezetben fogunk leírni.

HARMINCZHETEDIK FEJEZET.

Kemény törvény, mely embert nem szível,
Ki könyez együtt más keservivel
Kemény törvény, mely bűnül visszafojt
Derű s nyájasság láttán kelt mosolyt,
Zsarnokságával reszketést fakaszt
S Isten hatalmának nevezi azt.

A KÖZÉPKOR.

A törvényszék, melyet az ártatlan és boldogtalan Rebekka kihallgatására emeltek, a terem felső végén volt azon az emelvényen, melyről már említettük, hogy az a ház különösen megtisztelt vendégei s a ház ura számára volt fenntartva az ebédlőkben.

Ott ült a Nagymester teljes ornátusban; bő, lebegő hófehér rúhában és palástban; keze most is erősen tartotta a titokzatos botot, melyen a Rend jelvénye volt látható. Lábánál az emelvény alatt egy asztal volt elhelyezve s ennél két íródeák ült, a Rend két káplánja, hogy feljegyezhessenek mindent úgy, a mint végbemegy. A két káplán fekete talárja, leborotvált feje és alázatos magatartása nagy ellentétben állott a lovagok harczias külsejével, a kik vagy a Rendházhoz tartoztak, vagy a Nagymester kíséretekép jöttek ide. A Preceptorok, a kik közűl négyen jelentek meg, valamivel alacsonyabb székeken űltek s egy kevéssel hátrább, mint mesterük; a lovagok pedig, a kik nem viseltek a Rendben ilyen rangot, még alacsonyobb hosszú padokon ültek és éppen olyan távolságra voltak a preceptoroktól, mint ezek a Nagymestertől. Mögöttük a fal mentén, de még mindig az emelvényen állottak a Rend fegyverhordozói, a lovagokénál olcsóbb minőségű fehér ruhában.

Az egész gyülekezetben a legnagyobb komolyság volt látható.

A lovagok arczán észre lehetett venni a harczias keménység mellett a vallás embereihez illő ünnepélyességet is s ez kivált a Nagymester jelenléte folytán volt ott ma minden arczon.

A terem többi részét őrök, alabárdosok s más olyanok foglalták el, kiket jórészt a kíváncsiság hozott ide, hogy egyszer egy Nagymestert is, meg boszorkányt is lássanak. Legnagyobbrészt ezek is összeköttetésben álltak a Renddel, a mit fekete öltözékük is mutatott. A környékbeli parasztoktól szintén nem tagadták meg a bejutást, mert Beaumanoir büszkeségét lelte abban, hogy igazságszolgáltatásának lehetőleg sokan legyenek tanúi s sokan épüljenek rajta. Nagy kék szeme szinte tágult, a mint körültekintett az összegyülteken s arcza megdicsőült a tudatos méltóságtól s az elképzelt érdemtől, melyet a végrehajtandó dologból remélt. A törvényszéki eljárást szent ének előzte meg, melyben a Beaumanoir mély, teljes hangja is résztvett; az a hang, melyet erejétől az idő sem foszthatott meg. Felhangzott tehát: *Venite exultemus Domino;* ismét az az ének, melyre a templáriusok oly sokszor zendítettek rá oly alkalommal, ha földi ellenféllel álltak szemben s Beaumanoir Lukács ezt találta legméltóbbnak azon diadalhoz, melyet tudta, hogy teljes mértékben fognak aratni a sötétség hatalmai fölött. Az ének mély, nyújtott dallama, melyeket a templomi karban oly jól gyakorolt férfias, érczes hangok énekeltek, diadalmas erővel emelkedett a terem boltozata felé, s úgy hömpölygött tovább a boltívek közt.

Mikor az ének elhallgatott, a Nagymester körülhordozta tekintetét a teremben s észrevette, hogy a preceptoroknak készített székek egyike üres.

De Bois Guilbert Brian, a ki előbb még elfoglalta volt a széket, most már ott állt az egyik pad végén a lovagok mellett. Egyik karja oly módon emelte fehér köpenyét, hogy ez jóformán eltakarta arczát; másik kezével pedig hüvelybe tolt hosszú kardját fogta s ennek hegyével vonalakat rajzolt a tölgyfapadlóra.

— Boldogtalan ember, — szólt hozzá a Nagymester, mikor előbb egy szánó pillantást vetett reá. — Látod, úgy-e Konrád, mint megzavarja ez a szent munka? Ide vihet hát egy hős és derék lovagot egy nő tekintete a sötétség fejedelmének segítségével. Lásd, nem mer sem reánk nézni, sem a leányra s ki tudja, megszálló

gonosz szellemének mely parancsára rajzolja a padlón e bűvös vonalakat? Lehet, hogy életünket és biztonságunkat veszélyeztetni vannak azok hivatva, de mi leköpjük és megalázzuk a gonosz ellenséget. *Semper Leo percutiatur.*

Ezt csak négyszemközt mondta a Nagymester Konrádnak, de azután fölemelte hangját s így szólt:

— Tisztelendő és vitéz férfiak, a szent rendnek lovagjai, preceptorai és tisztjei, testvéreim és gyermekeim; és ti is, nemes születésű és jámbor fegyverhordozók, kik szintén a szent kereszt hordását remélitek egy napon; és ti, minden rendű és rangú keresztény testvéreim! tudatjuk veletek, hogy nem a hatalom nélkül való szűkölködés annak oka, hogy benneteket imigyen egybegyűjtöttünk; mert személyünkben bármily érdemetlenek legyünk is, jelenleg elfoglalt rangunknál fogva ezen bottal, mint hatalmi jelvénnyel nekünk van átadva az a jog, hogy itéljünk mindabban, a mi csak a mi szent rendünk javát célozza. Szent Bernát lovagi és egyházi rendünk alapvető törvényeinek ötvenkilenczedik czikkében azt mondotta ki, hogy a testvérek soha másképpen gyülekezetre össze ne hívassanak, hanemha a Mester parancsolatjára; reánk és azon érdemesb atyákra bízva, kik mielőttünk e tisztes helyet betöltik vala, hogy határozatot hozhassunk, a gyülekezésnek helyét, idejét és okát illetőleg, ha a rendet részben a vagy egészen egybegyűjteni óhajtjuk. Kötelességünk, hogy testvéreink szavát meghallgassuk és azután úgy járjunk el, a mint is az legjobb tetszésünktől függ. De midőn a dühöngő farkas betör nyájunkba, hogy annak egy tagját elragadja, akkor a pásztornak kötelessége, hogy társait összegyűjtse a felől való tanácskozásra, mily hálókkal és hurkokkal ejthetnénk tőrbe a rablót, mivel törvényünk szerint az oroszlánt le kell győznünk. Ezért tehát színünk elé idéztünk egy zsidó vallású nőt, név szerint Rebekkát, Izsáknak, a yorki zsidónak leányát; egy oly nőt, a ki bűbájosság és boszorkányság segedelmével megbabonázott elméjében és vérében egy nem közsorsú embert, hanem egy lovagot; nem is pedig világi lovagot, hanem a szent templomnak lovagját; nem is

csak egy lovagját, hanem preceptorainak egyikét; az elsők közül valót rangban és érdemben. Bois Guilbert Brian testvérünk ismeretes mindnyájunk előtt, mint a keresztnek buzgó vitéze, kinek karja hősi tetteknek százait hajtotta végre a szentföldön és a ki megtisztította a szent helyeket, vérét ontván azoknak, kik azon helyeket megfertőztetik és megszentségtelenítik vala. Testvérünk bölcsesége és meggondoltsága nem kevesebb becsülésben áll vala társai előtt, mint vitézi volta és fegyelme; olyannyira, hogy napkeletnek és napnyugatnak országaiban a lovagok róla egyaránt olyképpen szólottak, mint a ki méltóan hivatnék azon tisztre, hogy e botot hordozza, ha majd az Égnek tetszik bennünket megszabadítani a bot hordásával járó törödelmektől. Ha ezeknek utána azt halljuk, hogy egy férfiú, ily tisztelt és ily tiszteletreméltó, egyszerre elveti magától mindazon becsülést, melyre saját maga, fogadalma, rendtársai és jövője iránt kötelezve van, és szövetkezik egy zsidó hajadonnal, ez alacsony társaságban járva be magános helyeket, védelmezve a leánynak személyét előbb, hogy sem a magáét és hogy végre oly annyira elvakul saját esztelenségétől, hogy a hajadont ezen mi rendházunkba hozni nem átallja: mit mondhatunk egyebet, hanemha azt, hogy a nemes lovagot valami gonosz szellem szállotta meg, avagy valami boszorkányság hatalmába került vala. Ha azt hihetnénk, hogy a dolog másképpen áll, bizony mondjuk néktek, sem rang, sem érdem, sem semmi más földi tekintetek nem hátráltatnának bennünket abban, hogy őt büntetéssel látogassuk meg, hogy a gonosz eltávoztassék és hogy eleget tegyünk az írás azon szavainak *Auferte malum ex vobis.* Mert sokfélék és rettenetesek azon törvényszegések, melyek e szánalmas történetben rendünk alapvető törvényei ellen sérelmet követtek el; először is: testvérünk az ő saját akarata szerint járt vala ellenére a 33-ik törvényczikknek: *Quod mellus juxta propriam voluntatem incedat:* másodszor: egy kiátkozott személylyel társalkodott vala; 57-ik törvényczikk: *Ut fratres non participent cum excommunicatis,* miért is része vagyon az *Anathema Maranathában;* harmadszor: idegen nővel

tartott fenn érintkezést, szembeszállva a törvényczikkel: *Ut fratres non conversentur cum extraneis mulieribus;* negyedszer: nem kerülte, sőt félő, hogy kereste az asszonyi csókot, melyről azon törvényczikkünk, mely az *Ut fugiantur oscula* szókkal kezdődik, azt mondja, hogy rendünk lovagjai általa az ördög incselkedésének prédájául vettetnek. A mely sokszoros bűn miatt De Bois Guilbert Brian gyülekezetünkből el kivettetnék, lenne bár annak jobb keze és jobb szeme.

Elhallgatott. A gyülekezeten halk zúgás moraja futott át. Az ifjabbak, a kik hajlandók voltak mosolyogni a *De osculis fugiendis*-ről szóló törvényen, most elkomolyodtak és várták a Nagymester további szavát.

— Ilyen lenne az oly lovag büntetése, ki szántszándékkal vétkeznék rendünk törvényei ellen. De ha a Sátán kísértette meg a lovagot s hatalmat nyert fölötte bűvölet révén, mivel hogy szemét rajta felejtette egy hajadon szépségén, akkor testvérünk eltévelyedését szánjuk inkább, semhogy ostoroznánk. De míg rá csak oly büntetést szabunk ez esetben, mely lelki megtisztulásához vezet, addig szigorúságunk egész súlyával fordulunk az ellen az átkos eszköze ellen az ördögi hatalomnak, ki már-már teljes eltévelyedését okozta ezen mi megtántorodott testvérünknek. Álljatok elő tehát s tegyetek tanúságot ti, kik e boldogtalan esetnek tudói vagytok, mondván, hogy vajjon beérhetjük-e eme hitetlen asszony megbüntetésével, avagy rá kell-e magunkat szánnunk, vérző szívvel arra is, hogy testvérünk fölött tegyünk törvényt?

Erre több tanút hívtak föl, a kik mind bizonyí tották, hogyan vitte ki Brian Rebekkát az égő várból és hogy védelmezte, saját életével mit sem törődve. Az emberek mind azzal a túlzással adták ezt elő, a mire a közönséges lelkek oly hajlandók, mivel minden rendkívülibb dolog úgy fölvidítja őket; s a csodásban való hitükkor az is nagyban hozzájárult a túlzás fokozására, mikor látták, hogy előadásukat milyen helyesléssel fogadja az az előkelő személyiség, kinek épülésére szánva volt. Bois Guilbert hősiességét, a melylyel a veszedelemből Rebekkát kimentette, a lovagias erény

mesés nagyságáig fokozták a tanuk s mikor arról szóltak, milyen hódolattal fogadta a lovag a leány minden szavát, noha e szók kemény rendreutasítást és keserű szemrehányást tartalmaztak, megint úgy írták le a dolgot, hogy ez ilyen gőgös lovagnál szinte természetellenesnek látszott.

Majd Templestowe preceptorát hívták föl, hogy írja le, hogyan érkeztek Rebekka és Brian a rend házába. Malvoisin nagy óvatossággal felelt. De míg igyekezett, hogy Bois Guilbert érzelmeit kímélje, addig időnként arra is ügyelt, hogy elejtsen egy-egy czélzást arra nézve, mintha a meggyőződése szerint a lovag valami ideig-óráig tartó háborodottságban cselekedte volna azt, a mit cselekedett, elannyira elvakúltnak látszott a leány iránt való szerelmében. A preceptor ekkor a bűnbánat sóhajaival kisérte annak bevallását, hogy Rebekkát és szerelmesét ő bocsátotta be a preceptóriumba. — De védelmemet, — folytatta, — már előadtam nagyon tisztelendő atyánknak, a Nagymesternek; ő tudja, hogy indító okaim nem voltak bűnösek, jóllehet eljárásom szabálytalan volt. Örömmel vetem alá magamat minden büntetésnek, melyet számomra kiszabni jónak lát.

— Jól beszéltél, Albert testvér, — szólt Beaumanoir, — mert indító okod az volt, hogy tévelygő testvéredet kábaságának útján megállítsad. De eljárásod helytelen volt; olyan, mint azé, a ki egy megvadúlt lovat elfogni óhajtva azt nem kantárszáránál, de kengyelénél fogva ragadja meg, minek folytán magának is bántódása lesz a nélkül, hogy szándékát azért végrehajthatná. Rendünk kegyes alapítója reggeli ájtatósságul tizenhárom Miatyánkot rendelt, esti ájtatosságúl kilenczet; légyen ezek száma megkettőztetve a te részedre. A templáriusoknak hetenként háromszor van megengedve a húsétel; de te tartóztasd meg magad tőle a hétnek mind a hét napján; cselekedjed ezt hat hétig és büntetésed teljes lészen.

A preceptor a legmélyebb alázat képmutató tekintetével hajolt meg fölebbvalója előtt s azzal elfoglalta helyét.

— Nem volna-e jó, ha vizsgálnánk ez asszonynak

előbbi életét is, — szólt a Nagymester, — különösen, hogy rájöjjünk, valószínű-e az, hogy boszorkányságban mesterkedett, mivel az események annak hivésére viszsznek, hogy szerencsétlen testvérünk ilyeneknek vetteték áldozatául.

Goodalricke Hermann volt a negyedik preceptor Konrád, Malvoisin és Bois Guilbert mellett. Hermann régi harczos volt, a kinek sebhelyektől barázdált arcza a muzulmánok kardjának nyomait viselte. Társai előtt rendkívüli tiszteletben állott. Fölkelt tehát s meghajolt a Nagymester előtt, a ki azonnal engedelmet adott neki a szólásra. — Bois Guilbert testvérünktől magától óhajtanám hallani, tisztelendő atyám, hogy mit mond e vádakra s minő szemmel tekinti most ő maga is e zsidó hajadonnal való érintkezését.

— Bois Guilbert Brian, — szólt a Nagymester, — hallottad, milyen kérdésre óhajtja válaszodat Goodalricke testvérünk? Parancsolom, felelj neki.

Bois Guilbert a Nagymester felé fordúlt és hallgatott.

— Valami néma ördög szállotta meg, — szólt a Nagymester. — Távozzál Sátán! Szólj, Bois Guilbert, kényszerítlek rendünk e szent jelvényének hatalmánál fogva.

Bois Guilbert nagy erőfeszítéssel küzdötte le emelkedő hangját, a melyről tudta, hogy nem jóra vinne. — Bois Guilbert Brian nem felel ilyen esztelen és hiú vádakra, tisztelendő atyám. Ha becsülete van megtámadva, kiáll azt megvédeni azon karddal, mely eleget küzdött a kereszténységért.

— Megbocsátunk neked, — szólt a Nagymester, — noha előttünk vitézi erényeiddel kérkedtél, a mely kérkedés a gonosztól vagyon, hogy szívünkben a saját magunkhoz való szeretetet nagyra növelje. De megbocsátunk, azon hitünknél fogva, hogy kérdésünk is annak átkos hatalmától vagyon, kit az Úr segítségével ki fogunk űzni gyülekezetünkből. — Bois Guilbert sötét szeméből lenéző, gúnyos pillantás röppent ki, de azért nem felelt. — És most, — szólt a Nagymester, — mivel

Goodalricke testvérünk kérdésére ily elégtelen választ nyertünk csupán, folytatjuk a kutatást magunk s védőszentünk segítségével, majd a mélyére hatolunk mi a titoknak! A ki még valamiben tanúságot tehetne e hajadon életére és tetteire vonatkozólag, álljon elő.

A terem alsó végén erre valami mozgás keletkezett s végre a Nagymesterig is eljutott a hír, hogy van a tömegben valaki, a ki évekig ágyban fekvő beteg volt s a kit a vádlott úgy kigyógyított valami csodás balzsammal, hogy most megint jóformán épp neki keze-lába.

A szegény szász parasztot odahúzták hát a törvénytülők elé. Meg volt réműlve arra a gondolatra, hogy ugyan nem büntetik-e meg majd azért, hogy egy zsidó hajadon gyógyította. Teljesen ép nem volt bíz' a szerencsétlen most sem, mert hiszen mankón biczegett. Elmondta, noha nagy huzakodva, hogy harmadéve, mikor a gazdag Izsák zsidó házánál ács-munkát végzett, hirtelen ágyba döntötte valami fájdalmas betegség s ekkor aztán Rebekka tanácsai meg valami melegítő hatású, fűszeres balzsam állították talpra ismét. Azt is elmondta, hogy a leány meg is ajándékozta egy teli tégely balzsammal, meg egy kis költő-pénzt is adott neki, hogy visszatérhessen Yorkból az apja házához, Templestowe közelébe. — És engedelmeddel, tisztelendő kegyes nagy uram, — mondta az ember, — nem tudom elhinni, hogy ne akarta volna javamat, ha éppen olyan szerencsétlen is, hogy zsidó leány; mert mialatt az orvosságot használtam is, csak úgy elmondtam a Miatyánkot meg a Hiszekegyet mindennap és azért mégis csak úgy használt az orvosság.

— Csitt, rabszolga, — dörgött a Nagymester, — távozzál. A magadforma sötétben tévelygő tudatlansághoz illik, hogy pokoli kuruzslásokkal próbálkozzék; de bizony mondom neked, a gonosz nem egyszer csupán azért küld kórt reánk, hogy azután a harczba vihessen valami kuruzslást. Nálad van a kenőcs?

A paraszt remegő kézzel kotorászott egy ideig a zsebében, aztán kivett belőle egy kis szelenczét. A tetején zsidó betűkkel volt valami írva, a mi a hallgatóság

legnagyobb része előtt már maga elég bizonyság volt arra, hogy itt csakis az ördög lehetett a gyógyszerész. Beaumanoir keresztet vetett, aztán átvette a szelenczét s mivel a keleti nyelvekben kitünő jártassága volt, nagy könnyűséggel olvasta el a fölírást: — „Judah törzsének oroszlánja legyőzte az ellent.“ — Milyen félelmes is a sátán hatalma, — szólt Beaumanoir, — mert még az írás igéit is káromlásra tudja fordítani, mérget keverve elédelünkbe. Nincs itt valami orvos, a ki meg tudná mondani, mi van a kenőcsben?

Erre előállottak ketten, a kik magukat orvosnak nevezték, noha az egyik barát volt, a másik meg borbély. Bevallották, hogy semmi egyebet nem tudnak kiokoskodni a szerre nézve, csak azt érzik, hogy myrrha és kámfor lehet benne, a mi mindkettő keleti termény. De azzal az igazi hivatásos ellenségeskedéssel, melyet a sikeresen működő vetélytársnak föl kellett bennük keltenie, rögtön ki is mondták, hogy mivel az orvosság összetétele meghaladja az ő tudásukat, az nem lehet másként, mint hogy az egész a gonosztól van, mert hiszen ők apróra értik az orvosi tudományból mindazt, a mit jámbor keresztény tudhat. Mikor a tudományos vizsgálat véget ért, a szász paraszt alázatosan arra kérte őket, adnák neki vissza a balzsamot újra, mivel olyan sokat segített rajta már eddig is. De a Nagymester szigorú arczczal tekintett rá: — Mi a neved?

— Higg, Snell fia.

— Nos, Higg, Snell fia; bizony mondom neked, jobb nekünk az ágyat nyomnunk betegen, hogy sem elfogadnunk a hitetlenek orvosságait azért, hogy fölkelvén, járhassunk; — jobb erős kézzel megfosztanunk a hitetleneket kincseiktől, hogy sem jó szívvel adott ajándékmarhát fogadni el tőlük avagy szolgálni őket bérért. Eredj el és cselekedjél, a miképpen mondottam vala neked.

— Jaj, kegyes jó uram,— sóhajtott a paraszt; — nekem már későn jön ez a leczke, mert én nyomorék vagyok; de két társamnak, a kik a gazdag Náthán-ben-Sámuel rabbit szolgálják, majd megmondom, hogy tisz-

lelendőséged szerint jobb dolog lesz a gazdát megrabolni, mint híven szolgálni.

— Ki ezzel a fecsegő gazemberrel, — szólt Beaumanoir, nem tudva hamarjában, mit feleljen általános tantétele ily gyakorlati alkalmazásának a tervére.

Higg, Snell fia tehát visszavonúlt a tömeg közé, de mivel nagyon óhajtotta volna tudni, mi lesz jóltevőjével, ott maradt, megkoczkáztatva még azt is, hogy megint elébe idézik a szigorú bírónak, a kitől pedig reszketett most is.

A Nagymester most Rebekkához fordúlt s azt parancsolta neki, hogy vesse le fátyolát. Rebekka ekkor nyitotta szóra ajkát először s szelíden, de méltósággal felelt, hogy az ő népének leányainál nem szokás fátyol nélkül mutatkozni ott, hol egyedül vannak egy idegenekből álló gyülekezetben. Édes, szelíd hangja és válaszának szendesége a szánalom és jóindulat érzését keltette föl mindenkiben. De Beaumanoir, a ki azt hitte, hogy már maga az is érdem, ha lábbal tipor minden olyan érzelmet, amely képzelt szent kötelességét hátráltatja, keményen parancsolta ismét, hogy a fogolyról le kell venni a fátyolt. Az őrök már odaléptek, hogy a parancsot teljesítsék, mikor Rebekka közelebb lépett a Nagymesterhez és így szólalt meg: — Nem; — saját leányaitok szeretetére kérlek; — ah, de hisz' nektek, igaz, nincsenek leányaitok; — hanem anyátok emlékére, húgaitok szeretetére kérlek és a női tisztesség nevére; ne engedd uram, hogy a te jelenlétedben így bánjanak velem; hajadonhoz nem illik az, hogy durva szolgák ragadják le róla a fátyolt. Inkább szót fogadok; — tette hozzá annyi türelmes szomorúsággal, hogy Beaumanoir maga is szinte ellágyúlt a hallatára; — ti vagytok népetek előljárói és így parancsotokra fölfödöm előttetek egy boldogtalan leány arczát.

Leeresztette tehát a fátyolt és rájuk tekintett, mialatt arczán a szemérem és a méltóság vívtak harczot. Csodás szépsége a meglepetés morajját keltette a teremben s az ifjabb lovagok néma tekintettel nézve egymásra, mind azt látszottak gondolni, hogy az ilyen szépség maga a legjobb mentsége Briannak; nem kellett ide

semmi boszorkányság és babona. De Higget, Snell fiát legjobban megrendítette jóltevőjének arcza. — Eresszetek, — kiáltotta az ajtónállóknak; — meghalok, ha ránézek, mert nekem szerencsétlennek is részem lesz abban, ha megölik.

— Béke veled, szegény ember, — szólt Rebekka ennek hallatára; — nem vétettél ellenem semmit azzal, hogy megmondtad az igazat; panaszoddal és jajgatásoddal pedig nem segítesz rajtam. Béke veled; — menj haza és kíméld magadat.

Az ajtónállóknak megesett a szíve a parasztoп s ki akarták ereszteni, nehogy jajgatása büntetést hozzon reá, rájuk pedig dorgálást. De Higg ekkor azt ígérte, hogy inkább meg se moczczanik, csak engedjék meg, hogy itt maradjon. Erre azután a két fegyveresť hívták elő, kikkel Malvoisin ezalatt már értekezett. Mindkettő kemény, megátalkodott ficzkó volt ugyan, de a fogoly leány megindító szépsége első pillanatra ezeket is kihozta a sodrukból; — Malvoisin azonban oly jelentőségteljesen pillantott rájuk, hogy erre csakhamar visszazökkentek ismét előbbi konokságukba s elkezdték tanuvallomásukat; olyan dolgokat hoztak föl, melyek vagy légből kapottak voltak mind, vagy egészen jelentéktelen, természetes dolgok; de ezeket olyan részletességgel írták le, a mely valami elfogulatlanabb hallgató előtt már magában véve is gyanúsnak tetszhetett volna. Magukban a megtörtént eseményekben bizony nem lett volna a gyanús dolognak árnya sem, de olyan magyarázatokat fűztek mindezekhez, s úgy túloztak minden apróságot, hogy így persze az egész tökéletesen más színezetet nyert. A felhozott dolgokat ma két csoportba osztanák. A bizonyító erő nélkül való és a fizikailag lehetetlen dolgok csoportjába. De abban a tudatlansággal megvert időben mindakétféle tanúvallomásnak akadtak hívői. Az első csoportba való dolgok közé tartozott az is például, hogy Rebekka érthetetlen szavakat mormolt volna ekkor és ekkor maga elé; továbbá, hogy az énekek, melyeket tőle hallottak, oly különösen behízelgő és csábító dallamúak voltak, melyek hallatára a hallgatónak szíve repesett és hallása csiklandozast érzett;

azután, hogy Rebekka néha magában beszélt s utána pedig föltekintett a magasba, mintha onnan várna választ; — hogy ruházata oly különös, a milyent a környéken jóhírű nő nem visel; hogy titkos írásjelekkel bevésett gyűrűt hord; és hogy fátyolára különös betűk vannak hímezve. Mindezeket a semmiségeket komoly bizonyság gyanánt hallgatták, vagy legalább is mint gyanút keltő körülményeket arra nézve, hogy Rebekka meg nem engedett érintkezést tart fönn mindenféle titkos hatalmakkal.

De voltak kevésbbé rejtelmes bizonyságok is s ezeket is nagy mohósággal hallgatták, noha ezek is csak olyan hihetetleneknek látszottak. Egyik katona azt állította, hogy látta, a mint Torquilstone várában csodás módon gyógyított meg egy sebesültet. Valami különös jeleket rajzolt kezével a levegőbe és néhány szót mormolt, de ezeket ő, — áldja Istenét érte, — nem értette; — és ime, ekkor a sebből egy nyilfej vált ki; mire a vérzés elállt, a seb behegedt és a sebesült már egy negyedóra múlva, mintha soha semmi baja sem lett volna, ott volt vele, a tanúval együtt a bástyafokon, a gördítő gépnél. Ez a legenda bizonyára azon alapúlt, hogy Rebekka a sebesült Ivanhoet ápolta Turquilstoneban. S annyival nehezebb volt a bizonyságot megingatni, mert a katona elő vett a tarsolyából egy valóságos nyílfejet; elmondta, hogy ez ugyanaz, a mely oly sajátságosan esett ki a sebből s mivel megnézve látták, hogy egy egész latot nyom és így valódi nyíl feje lehet, a történet meg volt erősítve.

Társa véletlenűl meglátta az egyik szomszédtoronyból azt a jelenetet, mikor Rebekka és a templárius együtt álltak a toronyszobában és Rebekka le akarta magát vetni a mélységbe. Nehogy hátrább maradjon, mint társa, a ficzkó is neki huzakodott valami nagy lélegzetű mesének és elmondta, hogy látta, a mint Rebekka ráült a párkány szélére, ott hirtelen tejfehér hattyúvá változott, háromszor körűlrepülte a tornyot, aztán visszaszállt és újra fölvette asszonyi alakját.

Mindennek a bizonyságnak fele is elég lett volna arra, hogy valami szegény, rút öregasszonyt boszor-

kánynyá tegyen, ha nem lett volna is zsidó. Rebekkánál még ez a szerencsétlen körülmény is súlyosította a helyzetet, noha fiatalságához ily rendkívüli szépség járult is.

A Nagymester összeszedte a szavazatokat s aztán pedig ünnepélyes hangon kérdezte Rebekkától, hogy mit hozhatna föl mentségére az ítélet ellen, melyet ki fognak mondani mihamarabb.

— Az, hogy szánalmatokért könyörögjek, — szólt a leány kissé remegő hangon; — látom, hogy éppen olyan haszontalan lenne, mint a milyen méltatlannak tartanám magamhoz. Éppen oly kevéssé használna annak ismétlése is, hogy a szegényeken és betegeken való könyörülés nem lehet ellenére annak a nagy menynyei Atyának, ki mindnyájunk hitét alkotta; — ha azt kezdeném bizonyítani, hogy az, a mit ezek az emberek ellenem felhoznak, — a miért Isten bocsásson meg nekik, — legnagyobbrészt lehetetlen; — ez nem használna semmit, minthogy ti hisztek benne; — s az meg még kevésbbé volna hasznomra, ha azt hoznám föl, hogy ruházatom, nyelvem, szokásaim mind ismeretesek a mi népünknél; — oh, majdnem azt mondtam, hogy a mi hazánkban, de hiszen nekünk nincs hazánk. Még csak meg sem akarom bosszúlni magamat annak rovására, ki e megpróbáltatást rám hozta s a ki most ott áll, hallgatva a vádakat és légből kapott hazugságokat, melyek a zsarnok önkényű ellenséget szegény áldozat gyanánt tüntetik föl. — Közte és közöttem Isten legyen bíró, de inkább kiállanék tíz olyan halált, a milyennel tetszésetek fog sújtani, semmint hogy hallgassak az oly kívánságra, melylyel ez a Béliál fia üldözött engem, elhagyott, védtelen leányt, a ki foglya voltam. De ő a ti hitsorsotok és legkisebb szava is lenyomná súlyban a legszentebb esküt, a mivel egy boldogtalan zsidó leány bizonyíthatja a maga állítását. A vádat tehát, melyet ellenem hozott föl, nem fordítom vissza reá, csak azt kérdezem tőle; — igen, hozzád fordulok, Bois Guilbert Brian; — felelj, igaz-e az a vád, melylyel illettek? Nem éppen oly hazug-e minden szava, mint a milyen aljas?

Csend volt; minden szem odafordúlt Brian felé. Ez hallgatott.

— Felelj, — folytatta a leány; — ha férfi vagy és keresztény, felelj! Az öltönyre, melyet viselsz; — a névre, melyet örökbe kaptál; — a lovagi rangra, melylyel dicsekszel, — anyád jó nevére; — atyád sírjára és hamvaira; — felelj igaz hittel, igazak-e ezek a vádak?

— Felelj neki testvérem, — szólt a Nagymester, — ha a gonosz, a kivel viaskodol, hatalmat ad reá.

Bois Guilberten csakugyan úgy látszott, hogy óriásilag küzd az ellentétes érzelmek között, mert vonásai szinte eltorzúltak s végre nagy nehezen csak annyit tudott mondani valami elkényszeredett, természetellenes hangon: — Az írást, az írást.

— Lám, — szólalt meg Beaumanoir; — ez maga is bizonyság. A boszorkányság áldozata csak azt az írást tudja emlegetni, melyben bizonyosan a bűvös igék voltak.

De Rebekka másképpen magyarázta e szókat, melyeket mintha előbbi idéző szavai csikartak volna ki Bois Guilberttől s rátekintett a kezében tartott kis pergamen szeletre, melyre ez volt írva arab nyelven: — „Kíváni bajvívót".

Az a zúgás, a mely Bois Guilbert sajátságos válaszát kisérte, időt adott Rebekkának arra, hogy a pergamenszeletet el is olvassa és el is tépje észrevétlenül.

Mikor a nyugtalanság lecsillapúlt újra, a Nagymester így szólalt meg:

— Rebekka, e szerencsétlen lovag tanuságtétele nem szolgál javadra, mert úgy látszik a gonosz túlontúl nagy hatalmat vőn felette. Van még más mondani valód?

— Egy kilátás még megmaradt számomra, — felelt a leány, — még pedig a ti saját szigorú törvényeiteknél fogva. Életem, — legalább az utóbbi időben, — tele volt nyomorúsággal, de azért nem vetem el Isten ajándékát mindaddig, a míg csak módot nyújt arra, hogy azt megvédelmezzem. A vádat visszavetem; esküszöm ártatlanságomra és galád rágalomnak nyilatkoztatok ki minden fölhozott bizonyítékot; kívánom a bajvívás révén való döntést.

— És ugyan ki fog kiállani bajnokúl egy boszorkányért? Ki lesz egy zsidó nő bajnoka?

— Isten küldeni fog bajnokot, a ki megvívjon érettem. Nem lehet az, hogy boldog Angliában, a vendégszerető, nagylelkű, szabad hazában, a hol sokan készek éltüket áldozni a becsületért, ne akadjon egy sem, ki hajlandó legyen az igazságért vívni meg. De elég az hozzá, hogy én bajvívás útján követelem a döntést. Ime, zálogom!

Ezzel lehúzta kezéről hímzett keztyűjét és odadobta a Nagymester elé, az egyszerűségnek és méltóságnak olyan magatartásával, a mely minden szívben meglepetést és bámulatot keltett.

HARMINCZNYOLCZADIK FEJEZET.

Eléd vetem, érvényt szerezve annak
Vitézi harczban.
II. RICHARD KIRÁLY.

Rebekka megjelenése és magatartása még Beaumanoir Lukácsra is mély benyomást tett. Természeténél fogva nem volt kegyetlen ember, sőt szigorú sem, de szenvedély nélkül való, és hideg; ehhez járúlt aztán a magas, bár eltévesztett czélokért küzdő kötelességérzet, majd az aszkétai szigorúságú élet, a mely még jobban megkeményítette és a kiváló hatalmi állás, melyet élvezett. Ez utóbbi különösen azt hitette el vele, hogy szigorú kötelessége az eretnekséget és hitetlenséget úgyszólván tűzzel, vassal pusztítani. De most, a mint elnézte ezt a gyönyörű teremtést, a mint ott állott magára hagyatva, egyedűl s mégis oly bátran védelmezve magát és annyi lelkierővel, az aggastyán szigorú vonásai szokatlanúl meglágyúltak. Kétszer is keresztet vetett magára, miközben aggódva kérdezte saját lelkétől, mi okozhatja ezt az ellágyulást, mikor szíve máskor ilyen pillanatban az aczélhoz vált hasonlóvá. Végre megszólalt:

— Leány; ha az a szánalom, a mely szívemet megindítja irántad, szintén valami babonaságból ered, akkor

nagy a te vétked. De igyekszem csupán a természet szavát látni benne, mely arra bír, hogy szánva gondoljak reá, miért kell ily szép külsőnek romlandó agyagnak lennie csupán. Bánd meg bűnödet, leányom, valld be boszorkány voltodat; fordúlj el régi hitedtől és vedd föl azt a hitet, melynek szent jelvényét kezemben látod s akkor még minden jóra fordúlhat. Valamely szigorú apáczakolostorunkban még levezekelheted azt, a mit vétettél. Avagy mit tett Mózes hite érted, hogy most meghalj azért?

— Az a vallás atyám vallása volt; villámlás és mennydörgés között volt az kinyilatkoztatva a sinai hegyen. Ha keresztények vagytok, ti is hiszitek ezt. Ti azt mondjátok, hogy az Úr visszavonta; de engem arra nem tanítottak.

— Álljon elő a káplánunk, — szólt Beaumanoir — és mondja meg e makacs hitetlen — —

— Bocsáss meg, hogy közbevágok, — szólt Rebekka szelíden; — leány vagyok, nem gyakorlott abban, hogy vallásomért vitázzam; de meghalni tudok érte, ha Isten úgy rendelte. Arra kérlek, felelj azon kérésre, a mit előadtam, hogy bajnokot kívánok.

— Adjátok ide keztyűjét, — szólt Beaumanoir, majd megnézve a karcsú ujjakra való áttetsző selyemszövést, így folytatta: — gyarló és gyenge zálog oly halálos czélért. A milyen ez a mi vaskeztyűinkhez képest, olyan veszendő a te ügyed is a Templomhoz képest, melylyel harczra szállottál.

— Vesd a mérlegbe ártatlanságomat is, s akkor a keztyű selyme lenyomja súlyban a vasat.

— Tehát nem vallod be bűneidet és bajnokot kívánsz?

— Azt kívánok, nemes uram.

— Legyen tehát, Isten nevében. És az Úr tegyen igazságot.

— Amen, — feleltek a preceptorok és a szót mély visszhanggal zúgta utánuk az egész tömeg.

— Testvéreim, — szólt most Beaumanoir; — bizonynyal tudjátok, hogy meg is tagadhattuk volna a kérést, de noha e nő zsidó és így hitetlen; egyszersmind

idegen és elhagyatott is, miért Isten óvjon, hogy irgalmas törvényeink áldását megtagadjuk tőle. Lovagok is vagyunk, nemcsak a vallás szolgái, szégyen volna tehát félreállni a küzdelem elől. Az eset így áll tehát: Rebekka, Izsák yorki zsidó leánya, ki ellen sokszoros gyanú merült föl arra nézve, hogy gonosz bűbájossággal ejtette meg szent rendünk egy nemes lovagját, most ártatlanságának bebizonyítására perdöntő bajvívást kér. Kinek adjuk át tehát keztyűjét, hogy az illető viszont a mi rendünk bajnoka legyen?

— Bois Guilbert Briannak, a kit az eset a legközelebbről érint és a ki azonfelül a legjobban tudja, miben áll az igazság.

— De hátha Brian testvérünk valami varázs hatalma alatt áll; — szólt a Nagymester; — csak óvatosságból vetjük föl e kérdést, mert máskülönben nincs közöttünk, a kinek hős karjára örömestebb bíznánk ez ügyet, avagy még fontosabbat is.

— Tisztelendő atyám, — felelt Goodalricke; — annak a bajnoknak karját, a ki az igaz Isten ügyéért száll síkra, semmi meg nem gyöngítheti.

— Helyesen szólasz, testvér, — szólt a Nagymester. — Malvoisin Albert, add át e zálogot Bois Guilbertnek. Tőled pedig, — fordult Brianhoz, — azt követeljük, hogy küzdelmedben harczolj, mint férfiú, nem kételkedvén, hogy az igaz ügy diadalra jut. — Te pedig, Rebekka, ne feledd, hogy mától három napra terjedő időt adunk arra, hogy bajnokot találj ügyednek.

— Ez rövid idő arra, hogy egy idegen és más hiten levő, bajnokot találjon, életét és becsületét koczkáztatni kész lovagot olyan ellen, a kinek hadi híre messze földön ismeretes.

— Az időt nem hosszabbíthatjuk meg; a perdöntő párviadalnak jelenlétünkben kell végbemennie, már pedig fontos ügyek mától számítandó negyednapra elszólítanak bennünket innét.

— Legyen meg Isten akaratja. Benne vetem bizodalmamat, a ki előtt egy pillanat annyi lehet, mint az örökélet.

— Jól szólottál, hajadon, — felelt a Nagymester,

de jaj, jól tudjuk, ki az, a ki a világosság angyalának mezét tudja felölteni tetszése szerint. Most már csak az van hátra, hogy alkalmas helyet jelöljünk ki a küzdelemre; vagy ha úgy esnék, — a kivégzésre is. — Hol a rendház preceptora?

Malvoisin ott állott Bois Guilbert mellett Rebekka keztyűjével. Nagyon komolyan, de nagyon halkan beszélt hozzá.

— Hogyan, — kérdezte a Nagymester, — nem akarja a keztyűt elfogadni?

— De igen; már el is fogadta, — felelt amaz, a keztyűt hirtelen köpenye alá rejtve. — A bajvívás helye gyanánt a legalkalmasabbnak tartom a Szent Györgyről nevezett bajvívó-teret, melyet mi katonai gyakorlatok czéljaira használunk.

— Helyes. Rebekka; bajnokod tehát ott jelenjék meg; de ha lovagod nem akadna, avagy ha a harczban vesztes lenne, te a boszorkányokra kimért halállal halsz meg. — Légyen e szavunk határozattá és olvastassék föl, hogy senki a felől tudatlanságban ne maradjon.

Az egyik káplán, a ki mint íródeák működött, rögtön beírta a határozatot egy nagy vaskos ívrét kötetbe, melyben a templáriusok gyűléseinek eseményei voltak följegyezve; a mint bevégezte, a másik íródeák föl-olvasta azt, a mi a normann-francziából lefordítva a következőképpen hangzott:

— Rebekka, Izsáknak, a yorki zsidónak leánya több rendbeli bűvölés-bájolás és boszorkányság s egyéb ördögi praktikákkal vádoltatván, melyet a Zioni szent Templom lovagrendjének egy nemes lovagjával szemben gyakorolt vala, ezen vádat hamisnak vallja és beismervén önmagának harczra való képtelenségét, azt ajánlja, hogy bajnokot állít önmaga helyett ki is lovagi kötelességének mindenben eleget tévén, hajlandó legyen arra, hogy bármely választandó lovagi fegyverrel ügyének védelmére kiálljon. Minek zálogául keztyűjét ajánlja vala. Mely keztyű is Bois Guilbert nemesi rangú lovag és zászlós úrnak, a templárius rend vitézének átadaték,

hogy ő harczot álljon a Rendért, valamint önmagáért is elégtétel vevésül, azon sérelmekért, melyek az ő és a Rend hírnevén a vádlottól ejttettek vala. Miért is tisztelendő atyánk és vitézlő nagy urunk Lukács, Beaumanoir őrgrófja, a kihívásba beleegyezni, a küzdelem alól való felmentésre szóló *essoinet* vagyis mentséget elfogadni méltóztatott és a perdöntő párviadalt elrendelte; tevén annak idejét a mai naptól számítandó harmadik napra és jelölvén annak helyéül a Szent Györgyről nevezett bajvívó-teret, a Templestoweban levő preceptorium mellett. Méltóztatott továbbá felhívni a vádlottat arra, hogy bajnoka ott az ő képében megjelenni tartozik, a babonaságnak vádja alá helyeztetvén, nemkülönben, hogy a vádlott is ugyanott megjelenjék, ugyancsak a bűbájosságnak és boszorkánymesterség vádjának alatta, melyért is, ha bajnoka meg nem jelennék avgy legyőzetnék, a vádlott a bűnhöz képest büntettetik. Fentírt tisztelendő atyánk és vitézlő nagyurunk rendelkezéséhez képest a perdöntő párviadal az ő jelenlétében menend végbe, mikor is a legszigorúbb és legrégebben szentesített szabályok fognak az eljárásnak zsinórmértékéül tétetni és vétetni. Segítse az igaz ügyet az Úristen'.

— Amen, — felelt a Nagymester s szavát mindnyájan visszhangozták. Rebekka nem beszélt. Összekulcsolta kezét s égre emelt szemmel néhány pillanatig mozdulatlanúl maradt. Majd szerényen arra emlékeztette a Nagymestert, hogy az engedélyezett idő alatt hozzátartozóival szeretne érintkezni, hogy velük sorsát tudathassa és hogy ha lehet, bajvívót találhasson.

— Ez helyes és jogos; válassz olyan hírnököt, a kiben megbízol és annak szabad bejárása lesz hozzád, hogy küldözhesd, a hova jónak látod.

— Van itt valaki, — kérdezte erre Rebekka, — a ki jó szívből vagy bő jutalomért vállalkoznék, hogy hírvivője legyen egy nagy bajban levőnek?

Mindenki hallgatott, mert féltek, hogy a Nagymester jelenlétében elárúlt érdeklődés azt a gyanút kelt-

hetné, hogy tán a zsidósághoz hajlanak. Még a jutalom reményében sem álltak reá; hát még jóakaratból?

Rebekka ott állott néhány perczig a legnagyobb várakozásban, de aztán egyszerre így kiáltott fel: — Igazán úgy volna tehát? Angol földön meg vagyok tehát fosztva még attól a csekély segítségtől is, a mely szomorú sorsomban megmaradt s a melyet nem tagadnak meg a legnagyobb bűnöstől sem?

Erre Higg, Snell fia így szólalt meg: — Én csak szegény, meggyöngült erejű ember vagyok, de hogy kezemet, lábamat ennyire is birom mozdítani, azt neki köszönöm egyedül. Elmegyek hát izeneteddel én, — fordult Rebekkához; — olyan gyorsan, a hogy egy nyomorék csak járhat és boldog volnék, ha lábam elég gyors volna arra, hogy jóvátegye, a mit nyelvem hibázott. Oh, hiszen mikor irgalmasságoddal dicsekedtem, nem hittem, hogy veszélybe döntelek.

— Minden Istentől függ, — felelt Rebekka. — Megfordíthatja Judah fogságát a legegyszerűbb eszköz segítségével is. Hogy az ő izenete eljusson valahova, arra a csiga csak olyan jó követ, mint a sólyom. Keresd föl Izsákot, a yorki zsidót; — itt van pénz lóért és emberért; — aztán add át neki ezt a tekercset. Nem tudom, ha az Égtől van-e az a bátorság, a mely eltölt, de hiszem erős hittel, hogy nem halok meg, hogy támad bajnok védelmemre. Ég veled. Élet és halál függ attól, hogy gyorsan jársz-e.

A paraszt átvette a tekercset, melyre csak néhány sor volt írva héberül, többen óvták ugyan, hogy ne érintsen ilyen veszedelmes iratot, de Higg el volt tökélve, hogy jóltevőjén segít. — A testemet már megmentette, — szólt Higg, — nem tudom elhinni, hogy a lelkemet bajba akarná dönteni.

— Elkérem Buthan szomszéd jó igás lovát és ott leszek Yorkban olyan gyorsan, a hogy embertől és állattól csak telik.

De a jó szerencse úgy akarta, hogy ne kelljen ilyen messze mennie, mert alig haladt egy negyed mértföldnyire, mikor két lovast pillantott meg, kiknek sárga sapkájáról mindjárt eltalálta, hogy zsidók, mikor

pedig közelebb ment hozzájuk, meglátta, hogy egyik nem más, mint az ő régi kenyéradója, Izsák. A másik lovas a rabbi volt, Ben-Sámuel. Azért igyekeztek oly közel jutni a preceptoriumhoz, a mennyire csak mertek, mivel azt hallották, hogy a Nagymester valakit boszorkányság gyanúja miatt helyezett vád alá.

— Testvérem, Ben-Sámuel, — mondta Izsák, — lelkem hánykódik és nem tudom, miért. De az ilyen vádakat gyakran azért emelik, hogy közűlünk veszítsenek el valakit.

— Nyugodjál meg testvérem, — szólt az orvos, — te a ki magadénak mondhatod azt, a mi a hamisaknak bálványuk, könnyen mehetsz valamire a szaraczénusokkal, mert megvásárolhatod biztonságodat; mert hiszen ez istentelenek lelkét a pénz kormányozza, mint a hogy a hatalmas Salamon pecsétjéről mondták, hogy a lelkeket kormányozza. — De micsoda szegény szerencsétlen közeledik itt mankóval? Bizonyára velem akar szólni. — Barátom, — fordúlt Higghez, — orvosi segedelmemet nem tagadom meg tőled, de pénzzel soha nem segítem azokat, kik az országutakon koldúlnak. Mi bajod? Ha lábad béna, tartson el a kezed; — mert noha arra nem vagy alkalmas, hogy gyors hírnök légy, gondos pásztor, vagy katona, azért még vannak foglalkozások — — Az Istenért, testvérem, mi történt? — szakította félbe önmagát a rabbi, Izsákra tekintve, a ki ezalatt csak egy pillantást vetett a papírtekercsre s a mint azt átfutotta, csak lezuhant mély hördüléssel az öszvérről s úgy maradt eszméletlenűl, mintha meghalt volna.

A rabbi hirtelen megtett mindent, a mit mestersége hatalmába adott, hogy segítsen s mi több, már köpölyöző szerszámát is elővette, hogy eret vágjon, mikor Izsák valamennyire magához tért az előbb alkalmazott szerek hatása alatt. De a mint kinyitotta a szemét, kétségbeesve dobta le sárga sapkáját a földre, hogy ősz fejére port hintsen. Ben-Sámuel azt hitte, hogy valami pillanatnyi háborodottság hatása alatt cselekszik s éppen ezért újra az érvágó eszközt akarta elővenni, mikor Izsák így szólalt meg: — Oh bánatom gyermeke,

te! Volna inkább Benoni a te neved, Rebekka helyett! Hogy a te halálodnak kell ősz fejemet sírba vinnie, míg az én szívemnek keserűségében átkozom az Urat.

— Testvérem; te, a ki atya vagy és Izrael törzséből való, te szólasz-e így? — kérdezte a rabbi. — Remélem, házad gyermeke életben van.

— Életben, — de úgy mint Dániel, ki nevezteték Belshazzarnak; — az oroszlánok barlangjában. Foglyául esett azon Béliál fiainak, a kik kegyetlenséget fognak gyakorolni rajta, nem nézvén sem ifjúságát, sem szépségét. Oh, olyan volt ő az én ősz fejemnek, mint zöld pálmafűzér; és egy éjjelen át el kell száradnia, mint Jónás bokrának. Szeretett gyermekem, Ráchelem leánya, beborított téged a halál árnyának sötétsége.

— De olvasd hát végig a tekercset; — úgy lehet, még találunk útat a szabadításra.

— Olvasd te, testvérem, mert az én szemem immár csak patakzó könyek kútfeje.

Az orvos tehát olvasta, a mi héberül ezeket jelentette.

— Izsáknak, Adonikam fiának, a kit a keresztények yorki zsidónak neveznek, békesség adassék és áldások sokasága. — Atyám, olybá nézhetem önmagamat, mint a ki halálra van szánva olyan valamiért, a mi az én lelkemnek egészen idegen: boszorkánymesterség miatt. Atyám, ha valamely erős ember találtatnék, ki is harczot állani kész volna az én ügyemért, karddal és dárdával, a nazarénusoknak szokásukhoz képest, mától számítva a harmadik napon Templestowe bajvívó terén: úgy lehet, a mi Atyáink Istene talán erővel övezné őt fel, hogy védelmezője lehessen egy ártatlannak, a kinek több védelme rajta kívül nincsen. De ha ez nem találtatnék, akkor gyászoljanak értem az én törzsem szűzei, mint olyanért, a ki vetteték halálra, mint az őz, a melyet a vadász leterít, avagy, mint a mezők lilioma, melyet az aratónak kaszája vág le. Miért is emeld föl a te szemedet és lássad, ha hogy segítséget nyerhetsz? *Egy* keresztény harczos volna, a ki talán vívna bajt értem, még pedig

Wilfred, Cedrik fia, kit a keresztények neveznek Ivanhoenak. De úgy lehet, hogy még nem bírja el a pánczél súlyát. Mindazonáltal csak küldd el hozzá izenetemet, mert sokak előtt kedves ő az ő népeinek legjobbjai között és mivelhogy együtt voltunk a rabságban, talán talál valakit, a ki érettem bajt vívna. És mondd meg neki, atyám, — Wilfrednek, Cedrik fiának, hogy Rebekka akár él, akár hal, de azon bűn nélkül él vagy hal, a melylyel vádolták. És ha az lenne az örök Isten rendelése, hogy leányodtól megfosztatol, akkor te, a ki immár agg vagy, ne késlekedj a vérontásnak és kegyetlenségnek eme honában, hanem menj el Cordovába, a hol a te testvéred biztonságban él a trónnak árnyékában, Boabdilnak, a szaraczénnak trónja árnyékában, mert nem oly kegyetlen a móroknak a zsidókhoz való kegyetlenségük, mint a keresztényeké Angliában.

Izsák meglehetős nyugodtan hallgatta végig a levelet, csak akkor tört ki ismét a keleti ember szokásos fájdalom nyilvánításaiba, mikor Náthán bevégezte. Ekkor aztán megszaggatta ruháit, fejére port hintett, így kiálta: — Oh leányom, leányom; hús az én húsomból, csont az én csontomból.

— De mégis, szedd össze bátorságodat, testvérem, — szólt a rabbi. — Keresd föl Wilfredet, Cedrik fiát. Hátha megsegít tanácscsal, vagy erővel, mivel az ifjú kedvet talált vala Richard királynak szemében, a kit a szaraczénusok neveznek az Oroszlánszívűnek. És a hír, hogy ez visszatért, egyre terjed az országban. Talán az ifjú nyerhet tőle pecsétes levelet, mely azt rendelje a vérszopóknak, a ki nevüket a Templomtól veszik, a melynek csak gyalázatára vannak, — hogy szándékolt gonoszságoktól legott álljanak el.

— Felkeresem; — jószívű ifjú, a ki szánakozik Jákob száműzött törzsén. De jaj, nem tud még pánczélt viselni; más meg ki állana harczot Zion elnyomott népeért?

— Úgy szólasz, mintha nem ismernéd az urak osztályát. Avagy aranynyal nem vásárolhatod-e meg

vitézségüket is úgy, mint ten biztonságodat? Keresd föl! Én is fölserkenek, hogy cselekedjem addig, mert vétek volna, hogy magadra hagyjalak. Yorkba megyek, a hol sok erős vitéz és harczos van egybegyűlve; és hiszem, hogy találok olyant, a ki bajt vívna a te leányodért; mert az arany az ő Istenük és kincsekért eladják életöket is úgy, mint hazájokat. — Beváltod-e az ígéretet nekik, melyet én nevedben teszek, testvérem?

— Bizonynyal, testvér! És dícsértessék az Úr, a ki nekem vígasztalót támasztott az én nagy nyomorúságomban. Mindazonáltal arra kérlek, ne állj reá követelésükre mindjárt, mert ez istenteleneknek szokásuk az, hogy fontszámra kérnek ott, a hol azért szükség esetén latszámra is elfogadnak valamit. Ámde tégy, a hogy jónak látod, mert mit használna nekem minden arany-ezüst marhám, ha gyermekem pedig nincsen én nékem?

— Isten vezéreljen és folyjon dolgod úgy, a hogyan kívánod.

Ezzel megölelték egymást, majd elváltak s ment mindegyik a maga útján. A nyomorék paraszt egyideig ott maradt, utánuk nézve.

— Kutya zsidók! — mondta aztán; — nem vesznek több tudomást egy szabad, czéhbeli emberről, mint hogyha rabszolga volnék, vagy török, vagy olyan körülmetélt héber, mint ők maguk. Egy pár petákot legalább vethettek volna. Hisz nem volt kötelességem, hogy ide hozzam az istentelen írásaikat és hogy a babonaság veszedelme környékezzen. Mit ér nekem az az arany, a mit az a leány adott, ha aztán husvéti gyónáskor két aranyat kell adnom a papnak, hogy megengeszteljem és még azonfölül is mindig a zsidók gyorspóstájának csúfolnak majd, úgy lehet egész életemen át. Már magam is azt hiszem, hogy meg voltam babonázva, mikor ott álltam a mellett a leány mellett. De hiszen mindig úgy volt, zsidóval is, úrral is egyaránt, a ki csak közelébe került, nem tudott helyben maradni, ha az izenetet akart küldeni valahova; — és lám, csak rágondolok és odaadnám érte a műhelyemet és minden szerszámomat, hogy megmenthessem.

HARMINCZKILENCZEDIK FEJEZET.

Óh lány, ha szíved így megvet is, ámde
Büszke enyém is azért.
SEWARD

Az nap, mikor Rebekka kihallgatása végbement, ha ugyan annak lehet azt nevezni, szürkület tájban kopogás hallatszott a fogoly leány ajtaján. De ezt nem zavarta meg, mert éppen ekkor végezte esti ájtatosságát, úgy a hogy azt vallása rendelte. Ennek befejezése gyanánt énekelte azt, a melyet a következőkben óhajtunk visszaadni:

Az Úr kegyeltje, Izrael
Rabságból hogy kiköltözött,
Elötte ott az Úr haladt,
Félelmesen, láng s füst között.
Siklott a füstoszlop tovább
Síkságon át s erdők tövén,
S hogy éj pihent Arábián:
Tüzétől izzott a fövény.

Cimbalmok és a harsonák
Hangján a nép, hogy összegyült,
Zion leányinak dala
Hősök karával elvegyült...
De most magunkban bujdosunk,
Nagy égi jel ma nem vezet.
Atyáink Téged hagytak el
S Te elvonád áldó kezed.

De óvj, bár láthatatlanul; —
Utunk ha napfényben halad,
Óvjon, mint hűs felhőlepel,
Gőgtől a buzgó gondolat
S ha éj viharja meglep is
Védj meg, bár hűtlen elhagyánk,
Útunkra gyujts vezérsugárt,
Óh hosszutűrő jó Atyánk.

Zsarnok-kény s ellen gúnyja ér;
Judáhnak immár nincs hona.
Bábel vizénél ott maradt
A hárfa, dob s a harsona.
Te mondád: bárány — s kecskevér
Oltárodon csak átkozott,
De az, ki hű szívét hozá,
Az Néked tetszőt áldozott.

Mikor a buzgó ének bevégződött, az ajtón kívül újra fölhangzott a kopogás. — Lépj be, — szólt Rebekka,

ha jó barát vagy; — ha ellenség, akkor nincs módomban, hogy jöttödet meggátoljam.

— Én vagyok, — szólt Bois Guilbert belépve; — barát vagy ellenség, Rebekka, a szerint, a mivé mostani találkozásunk tesz.

Rebekkát megdöbbentette annak jelenléte, kinek buja szenvedélye volt minden szerencsétlenségnek kútforrása reá nézve; — ezért visszahúzódott óvatosan és megdöbbent, de nem félénk módon, a szoba legtávolabbi sarkába, mintha eltökélte volna, hogy hátrál addig, a meddig lehet, de ha hátrálásra nincs mód többé, akkor megállja a helyét. Felemelkedett, nem daczosan, csak eltökélten, mint a ki lehetőleg kerülni szeretné a kihívó sérelmet, de az esetre, ha az megtörténik, kész azt visszaverni legjobb ereje szerint.

— Nincs okod tőlem félni, Rebekka, — szólt a templárius, — vagy hogy helyesebben szóljak, *most* legalább nincs.

— Nem félek tőled, lovag, — felelt Rebekka, noha gyorsan szedett lélekzete némileg meghazudtolta szavának hősies voltát, — hitem erős és nem félek tőled.

— Nincs okod félni előbbi őrült támadásaimtól, — folytatta amaz komolyan, — kiáltásodat könnyen meghallhatják olyan örök, a kik fölött nekem nincsen hatalmam. Arra készek, hogy téged a halálra vigyenek, de azt nem tűrnék, hogy bárki is megbántson; — még én sem, ha esetleg őrjöngésem, — hiszen csakugyan az, — elragadna is annyira.

— Dícsértessék az Úr; — a halál az, a mitől legkevésbbé félek a gonoszságnak ebben a barlangjában.

— Igen; — a bátor lélek könnyen fogadja a halált, ha az ahhoz vezető út nyílt és rövid. Egy lándzsadöfés, egy kardcsapás csekélység volna nekem is; neked egy ugrás a szédítő magasból, vagy egy tőrszúrás nem olyan ijesztő, mint az, a mit a maiak gyalázatnak nevezznek. Figyelj reám; talán az én becsületérzésem sem kevésbbé elvakúlt, mint a tied, Rebekka; de mindketten egyforma jól tudjuk, hogyan kelljen azért meghalnunk.

— Boldogtalan ember; arra vagy tehát ítélve, hogy életedet olyan eszmékért vesd koczkára, melyeknek ere-

jét helyes ítéleted el nem ismeri? De a míg a te határozatod változékony emberi vélemény felszínén lebeg, az enyém az örökélet sziklájához van lánczolva.

— Hallgass leány; az ily beszéd már rajtad nem segít. Nem arra vagy ítélve, hogy gyors és könnyű halállal halj meg, a melyet a szenvedés örömmel üdvözöl, hanem a pokoli kínok lassú, gyötrelmes halálával, olyannal, a milyent az emberek ördögi elvakúltsága a bűnhöz méltónak ítél.

— És ha sorsom csakugyan ez lesz, kinek köszönöm azt; bizony annak, a ki a maga önző, aljas czéljaiért ide hurczolt s a ki most valami titkos oknál fogva még túlozza azt a nyomorúságot, a melynek engem kitett.

— Ne gondold, hogy könnyedén tettelek ki annak, a miről szólék; életemmel lettem volna kész óvni a tiedet.

— Ha az lett volna becsületes szándékod, hogy óvd az ártatlanságot, szívem szerint megköszöntem volna gondoskodásodat; de noha úgy történt, a hogy történt, már annyiszor dicsekedtél ebbeli érdemeddel, hogy kimondom előtted: nincs az életnek rám nézve semmi értéke, ha csak oly áron óvhatom meg, a milyent te kívántál.

— Csendesülj, Rebekka; — nekem is megvan a magam oka a bánkódásra; — ne növeld azt szemrehányásaiddal.

— Szólj hát röviden, mi a czélod, lovag? Ha van valami más czélja is annak, hogy idejöttél, mint az önmagad okozta szenvedésben való gyönyörködés, hadd tudom, azután pedig, hagyj kérlek magamra; — a lépés a földi élet és az öröklét között rövid, de félelmes s nekem nem sok időm van, hogy arra elkészüljek.

— Látom Rebekka, hogy most is olyan szerencsétlenségek fölidézésével vádolsz, melyeket örömest elhárítottam volna.

— Szívesen elmellőzném a szemrehányásokat, lovag, de mi világosabb, mint az, hogy halálomat a te féktelen szenvedélyednek —

— Tévedsz, — felelt amaz hevesen; — tévedsz, ha

olyannal vádolsz, a mit igazán nem láthattam előre. Mint gondolhattam arra, hogy ez az eszelős vén ember éppen most jelenik meg, ez a kit a bátorságnak egy-két önkívületben való fölvillanása, meg az a hódolat, a melyet a bolondoktól a maga önkínzó életmódjával nyer, most fölém helyeztek és fölébe annak a száz meg száz embernek, a kik mind szabadok az ilyen esztelen előítéletektől, a melyek az ő cselekvésének alapját teszik.

— S mégis törvényt ültetek fölöttem, ártatlan fölött és mi több, ha jól értem, a bajvívó téren te magad fogsz fegyveresen megjelenni, hogy bűnösségemet bizonyítsd.

— Türelmet, leány! Hisz a te fajod jobban érti mindeneknél, mi az: megadni magát az időnek, bevonni a vitorlát s kedvező szélre várva, a bárkát javítani, hogy ily módon még az ellenséges szélnek is hasznát vegye.

— Jaj annak az órának, mely Izráel törzsét erre megtanította. De a szerencsétlenség meghajlítja a szívet, mint tűz a vasat s azok, a kik nem a maguk urai többé, a porban kénytelenek csúszni az idegenek előtt. A mi átkunk is ez, lovag; meg is érdemeltük bizonynyal, vagy a magunk vagy apáink bűnei révén; — de te, lovag, te a ki szabad születéseddel dicsekszel, mennyivel nagyobb a te szégyened, ha másokban ápolod az előítéletet, még pedig meggyőződésed ellenére.

— Keserű szavak ezek Rebekka, de én nem ilyen szóharczra jöttem ide, — szólt a templárius türelmetlenül járva föl s alá. — Tudd meg, hogy Bois Guilbert nem hajol meg teremtett ember előtt, ha a körülmények arra bírnák is, hogy terveit egyidőre megváltoztassa. Akarata olyan, mint a hegyi patak; pillanatra talán eltérítheti útjából valamely szikla, de csakhamar megtalálja az utat újra az oczeán felé. Mit gondolsz, ki mástól jöhetett volna az az írás, mely arra figyelmeztetett, hogy kövesd bajvívást, ha nem tőlem?

— Rövid halasztása a halálnak, a mi nem sokat használ nekem. Ez volt az egész, a mit tenni tudtál azért, a kinek fejére annyi bánatot halmoztál s a kit oda juttattál a sír szélére?

— Nem, leány, *nem* ez volt az egész. Ha az a szerencsétlen fordulat közbe nem jön, hogy az az eszelős vén ember is beleavatkozik, úgy a hogy tette, a ki előtt aztán Goodalricke, az a bolond annyira színleli a rendhez illő buzgalmat és szigorúságot, akkor a bajvívó tisztje nem esik a preceptorok egyikére, hanem valamelyik lovagra. Az volt a tervem, hogy akkor álruhában, mint kóbor lovag, magam állok ki a te bajnokod gyanánt s akkor hadd állított volna Beaumanoir kettőt, hármat is ellenem, tudom Istenem, levertem volna mind egyetlen lándzsadöféssel. Így bizonyítottam volna be ártatlanságodat, Rebekka, s reád bíztam volna, hogy hálád mire méltatja győzelmemet.

— Mindez üres dicsekvés, lovag, hogy mi lett, hogy lett volna; igen, ha nem találtad volna kényelmesebbnek, hogy mégis másképpen cselekedjél. Elfogadtad a keztyüt; annak a ki értem megvív, ha ugyan egy ilyen szerencsétlen is lelhet bajnokra, veled kell kiállnia s te most mégis barátom és védelmezőm gyanánt akarsz feltünni.

— Barátod és védelmeződ még mindig lehetek, — felelt Brian komolyan, — de hallgasd meg, milyen kockáztatás árán; — nem, milyen *bizonyos* elvesztése árán hírnévnek és becsületnek; — akkor ne rójj meg azért, hogy lelkedre akarok beszélni, mielőtt odadobnék mindent, a mit eddig becsesnek tartottam, hogy egy zsidó leány életét megmenthessem.

— Beszélj; nem értelek.

— Beszélni fogok oly nyíltan, mint a legbalgább gyónó, a ki valaha ravasz gyóntató atya elé térdelt. Rebekka, ha nem jelenném meg a bajvívó téren, elveszteném híremet, rangomat, a mi pedig becsesebb nekem, mint az éltető levegő; elvesztem társaim becsülését s egész jövőmet, minden reményemet arra, hogy valaha én állhassak ott, a hol ma a dőre vén Beaumanoir áll; pedig mily másként tudnám használni azt a hatalmat *én!* Átkozott legyen Goodalricke, a ki ezt a tört állította! És kétszer átkozott legyen Malvoisin Albert, a ki meggátolt abban, hogy szeme közé vágjam a keztyűt annak a babonás vén embernek azért, hogy csak végig is hall-

gatta a képtelen vádakat olyan valaki ellen, a ki lélekre oly nemes, külsőre oly szépséges szép, mint te vagy.

— Mire való mindez a hízelgés vagy dicsekvés. Te már választottál a két dolog között, hogy inkább kiontani engedd-e egy ártatlan nő vérét vagy a magad földi rangját és reményeit koczkáztasd. Választottál. Mi mondani valónk lehet még?

— Nem, Rebekka, — felelt a lovag lágyabb hangon, mialatt közelebb lépett hozzá, — *nem* választottam; a választás te rajtad áll. Ha megjelentem a porondon, nevem becsületét meg kell óvnom; akkor pedig, akár van bajnokod, akár nincs, sorsod a máglyahalál, mert az egész országban nincs olyan lovag, a ki velem a fegyverforgatásban mérkőzni tudjon, kivéve Oroszlánszívű Richardot és kedveltjét, Ivanhoet. Ivanhoe, mint tudod, nem képes most fegyvert viselni, Richard pedig idegen fogságban van. Ha tehát én kiállok, veszve vagy, még ha éppen szépséged rábírt volna is valami heves ifjút a bajvívásra.

— Miért ismétled ezt annyiszor?

— Nagy okom van reá, mert szükséges, hogy a másik oldaláról is megnézd a dolgot.

— Fordítsd meg tehát.

— Ha én kiállok, olyan halállal halsz meg, melynek kínja, mondják, csak ahhoz hasonlítható, mit a bűnösök szenvednek a másvilágon. De ha nem állok ki, akkor meggyalázott lovag vagyok, ki magam is a boszorkányokkal czimborálok; az a nagy név, melyet viselek s melyet még híresebbé tettem, gúnynévvé válik. Elvesztem nevemet s a kilátást olyan nagyságra, melyhez hasonló császároknak is alig jut; nagy tervekről mondok le; olyan magasba épített tervekről, a milyen magasnak a pogányok képzelték az égbe vívő lépcsőket; és mégis Rebekka, — kiáltott a lovag, térdre vetve magát a leány előtt, — ezt a nagyságot mind föláldozom, ezt a hatalmat mind elvetem, ha csak annyit mondasz: — Bois Guilbert, elfogadlak kedvesem gyanánt.

— Ilyenre ne is gondolj, lovag; hanem siess a kormányzóhoz, az özvegy királynéhoz, vagy János herczeg-

hez; azok nem engedhetik az angol korona becsületénél fogva, hogy Nagymestertek terve végbe menjen. Így nyújthatsz nekem védelmet a nélkül, hogy bármit is koczkáztatnál s hogy jutalom kérésére kelljen ürügyet keresned.

— Azokkal nem állok szóba, — folytatta a lovag, s fogva tartotta a leány ruháját, — én csak hozzád fordulok; válassz engem. Ha a gonosz szellem maga volnék is, a halál mégis rosszabb s az én vágytársam a halál.

— Nem mérlegelem, — felelt Rebekka, a ki ingerelni nem akarta a szilaj lovagot, de arra is el volt szánva, hogy szenvedélye iránt még csak nem is színlel türelmet. — Légy férfi és légy keresztény. Ha hited csakugyan parancsolja neked azt az irgalmat, melyet különben szavaitok inkább hirdetnek tetteiteknél, ments meg a kegyetlen haláltól, a nélkül, hogy jutalmat keresnél, a mi nagylelkűségedet egyszerre aljas alkuvá silányítaná.

— Nem úgy, leány, — kiáltott a lovag, felszökve, — nem fogsz velem így bánni; ha lemondok érted jelen hírnevem és jövő reményeimről, akkor együtt menekülünk. Hallgass reám, — szólt ismét lágyabb hangon, — Anglia, Európa, ez még nem az egész világ, van tér, a melyen oly módon élhetünk, a mely még az én nagyravágyásomat is kielégítheti. Elmegyünk Palesztinába, a hol Montserrat Konrád őrgróf jó barátom és éppen oly szabad az ily dőre előítéletektől, mint magam; inkább Saladinnal szövetkezünk, mint hogy ez elvakultak megvetését tűrjük, a kiket magunk nézünk le legjobban. Új utakat török a nagyság felé s Európa meghallja majd döngő lépteit annak, a kit kiüzött fiai sorából. A keresztesek milliói, kiket Európa kiküld a szent sír védelmére, a szaraczénok százezreinek szablyái, kik benyomúlnak e vitás országba: ezek mind együttvéve sem tehetnek annyit, mint azok ereje és politikája, a kik velem összetartanak ma és össze fognak tartani a vén balgának minden erőfeszítése ellenére is. Királynő lehetsz, Rebekka; a Carmel hegyen emeljük fel trónunkat, a melyet hősiességem szerez meg neked és én a rég óhajtott nagymesteri botot királyi pálczáért cserélem el.

— Álom, üres káprázat, a mely akkor sem indítana meg, ha valóvá lehetne is. Elég legyen az, hogy abban a hatalomban, melyet megszerzesz, én soha osztozni nem fogok; és az ország s a hit fogalmai nem olyan semmisek én előttem, hogy becsülni tudnám azt, a ki ezeket elveti magától a rend kötelékeivel együtt, melynek föleskü dt tagja, csak azért, hogy kielégítse féktelen szenvedélyét egy idegen nép leánya iránt. Ne szabd árát a szabadulásomnak, lovag; ne bocsásd árúba a nagylelkűség tettét; fogd pártját az elnyomottnak magáért az irgalomért és ne az önző haszonra számítva; — menj föl Anglia trónjáig; Richard meg fogja hallgatni könyörgő szavamat.

— Soha, Rebekka, — felelt a lovag vadul. — Ha a rendet megtagadom, érted tagadom azt meg; ha szerelmed nem lehet enyém, maradjon meg a nagyravágyás; minden oldalon nem akarok vesztes lenni. — Hogy Richard előtt hajoljak meg? Attól a büszke szívtől kérjek kegyelmet? Soha nem helyezem oda elé a porba a rendet a magam személyében. Elhagyni elhagyhatom a rendet, de meg nem alázom és el nem árúlom.

— Akkor az isten legyen nekem irgalmas, mert embertől nem várhatok segítséget.

— Úgy van, mert bármily büszke vagy is, bennem magadra egyenlőre leltél. Ha kilépek a porondra, semmi emberi tekintet nem gátol meg abban, hogy latba vessem egész erőmet; s akkor gondold csak végig sorsodat; a leggonoszabb bűnösöknek fenntartott halált; a lobogó máglyát; aztán hamvaidat szétszórva az elemek között, melyekből emberi alakunk oly csodásan van teremtve; és egy szikrája sem marad meg annak a gyönyörű alaknak! Oh, Rebekka; nincs nő, a ki mindezzel szembe merjen nézni, — engedni fogsz.

— Bois Guilbert; te nem ismered a női szívet; hisz talán csak olyanokkal volt találkozásod, a kik legnemesebb érzelmeiket már elvesztették. Bizony mondom neked, büszke templárius, leghevesebb csatáidban sem fejtettél ki többet dicsekedve emlegetett bátorságodból, mint a mennyit a nők annyiszor mutatnak, ha a szeretet vagy a kötelesség fegyverzi fel őket. Magam is nő va-

gyok, a kit gyöngédségben neveltek; természettől fogva félek a veszedelemtől és türelmetlen vagyok a szenvedésben; de mikor majd belépünk a bajvívó térre, te azért hogy küzdj s én azért, hogy szenvedjek, érzem erős bizonyossággal, hogy az én bátorságom nagyobb lesz, mint a tied. Ég veled; több időt nem pazarolok arra, hogy veled szóljak, azt az időt, mely még megmaradt a földi létből, Jákob leányának másként kell töltenie; a vigasztalót kell keresnie, a ki elrejtheti ugyan az ő arczulatát népe elől, de a ki azért mindíg meghallja azok kiáltását, a kik lélekben és igazságban kiáltanak ő hozzá.

— Így válunk hát? — kérdezte a templárius némi szünet után; — bár inkább soha se találkoztunk volna; vagy lettél volna nemes származásu és keresztény hiten lévő. Az égre! A mint elnézlek s a mint elgondolom, hol fogunk találkozni újra, csaknem azt kívánom, bár lennék magam is lealázott népetek egyike s forgatna kezem tallérokat és aranyakat kard és dárda helyett; bár hajolna fejem alázatosan minden nemes ember előtt s tekintetem ne lenne félelmes másokra, mint a remegő adósra; ezt kívánom, Rebekka, csakhogy közel lehessek hozzád és hogy ne kelljen részesnek lennem halálodban.

— Úgy beszéltél a zsidó népről, a milyenné a ti üldözésetek tette. A haragra gerjedt ég, igaz, elűzte a népet hazájából, de szorgalmuk megnyitotta előttük az egyedüli utat a hatalomhoz, a melyet a zsarnokság nem torlaszolt el. Olvasd a zsidók régi történetét s akkor mondd el, hogy vajjon az a nép, melynek segítségével Jehovah oly csodákat munkált, nyomorúlt zsugoriak és uzsorások népe volt-e? És tudd meg, büszke templárius, hogy mi oly neveket számlálunk őseink közé, a kikhez képest a ti északi nemességtek csak olyan, mint a lapu a czédrusfához; olyan nevek azok, melyek visszanyúlnak azon nagy időkbe, mikor a jelenvaló isteni hatalom a templomban megremegtette az ő választott helyét a cherubok között; ezek a nagy nevek nem földi fejedelmektől nyerik az ő fényüket, hanem attól az isteni félelmet keltő Szózattól, mely atyáiknak azt parancsolta, hogy ők álljanak a gyülekezetben legközelebb a látomáshoz. — Ilyenek voltak Jákob házának fejedelmei.

Rebekka arczán kigyúlt az élet színe, mialatt ezekről beszélt, de csakhamar elsápadt ismét, mialatt a leány így sóhajtott: — *Ilyenek voltak!* De ma már le vannak tiporva, mint a lekaszált fű, mely az út sarába tipratik. De vannak közöttük, a kik nem válnak szégyenére magas származásuknak és ilyen lesz Adonikam fiának, Izsáknak leánya! Ég veled! Nem irigylem vérrel szerzett hírnevedet; sem az északi pogányoktól való származásodat; nem még hitedet sem, mely mindig ajkadon van ugyan, de melynek tanítása távol van a te szívedtől.

— Az égre; csakugyan meg lehetsz babonázva, — szólt közbe Bois Guilbert. — Már majdnem azt hiszem, hogy az az összeaszott vén csontváz igazat beszélt és hogy abban a ragaszkodásban, melynél fogva alig tudok tőled megválni, van valami természet fölötti. Te szépséges teremtés, — szólt ismét közelebb lépve, de igazi hódolattal, — a ki olyan ifjú vagy, olyan szép, oly bátor, és mégis a halálra szánva. Ki ne siratna meg? A könyhúsz éven át idegen volt e szemnek és most itt reszket pillámon, ha rád nézek. De életedet már nem lehet megmenteni. Te meg én csak vak eszközei vagyunk valami legyőzhetetlen végzetnek, mely úgy kerget bennünket, mint hajókat, míg egymáshoz csapva, mindkettőt romlásba dönti. Bocsáss meg hát és váljunk legalább úgy, mint barátok. Hiába ostromoltam a te elhatározásodat; de az enyém is úgy áll, mint a gyémántszikla.

— Így hárítják az emberek a sorsra saját vad szenvedélyeik eredményét. De megbocsátok neked, Bois Guilbert, noha kora halálomnak lettél okozója. Hatalmas elméden nemes indulatok is villannak át, de lelked olyan, mint a rest ember kertje, melyet fölvert a gyom, hogy megfojtsa a virágot.

— Igazad van; olyan vagyok, tanulatlan, szelidítetlen s még büszkének kell lennem, hogy egy sereg üreslelkű bolond közepett megőrizzem azt az erőt, a mely fölibük helyez. Gyermekkoromtól fogva a csaták fia voltam; eszméim magasak, de azok után hajthatatlan makacssággal törtettem aztán. Ilyennek kell maradnom, büszkének, hajthatatlannak s a világ majd tanuságot tehet erről. — Rebekka, megbocsátasz nekem?

— Oly teljesen, a mint áldozat valaha megbocsátott a bakónak.

— Isten veled tehát, — felelt a templárius és kilépett a szobából.

Malvoisin már türelmetlenül várta.

— Soká késtél. Parázson álltam már. Hátha a Nagymester, vagy az a kémkedő Konrád ide jöttek volna? Drágán fizetnék most gyöngeségemért. De mi bajod? Hiszen tántorogsz? Nem jól vagy, Bois Guilbert?

— Olyan jól, mint az elitélt, a kit egy óra múlva halni visznek. Nem, még úgy sem, mert azok közt akad olyan, ki az életet úgy teszi le, mint elviselt köntöst. Az égre, Malvoisin, az a leány majdnem legyőzött. Legjobb szeretnék odamenni a Nagymester elé, ledobni lovagi rangomat s szemébe vágni, hogy nem leszek részese annak a vadállati tettnek, melyre zsarnoksága kényszerít.

— Megőrültél? Hisz így a magad jövőjét ugyan tönkre teheted, de a leányt nem mented meg, ha még olyan drága is az élete előtted. Beaumanoir egyszerűen más bajnokot nevez ki s a vádlott éppen oly bizonyos, hogy meghal, mintha magadra vetted volna a kötelességet.

— Nem igaz. Mert akkor magam ragadok fegyvert védelmére, — felelt a lovag büszkén; — s akkor Malvoisin, kit tudsz, a ki nyeregben marad az én lándzsám előtt?

— Csakhogy nem lesz sem időd, sem alkalmad, hogy ezt az őrült tervet végrehajtsd. Eredj Beaumanoirhoz, mondd, hogy megtagadod engedelmességi fogadalmadat s akkor majd meglátod, meddig hagy szabadon a vén zsarnok. A szók még alig hagyják el ajkadat és vagy lenn léssz száz lábnyi mélységben a preceptorium börtöne fenekén, mint lázadó lovag; — vagy ha Beaumanoir fenntartja azt, hogy a gonosztól vagy megszállva, akkor majd valami távoli kolostor czellájába visznek s ott a szalmán, lánczok közt, sötétben, csupán a szentelt víz áldását élvezed, mert az ördögűzésnek tesznek ki. Vagy megjelensz a bajvívó téren, Bois Guilbert, vagy elveszett, meggyalázott ember vagy mindörökre.

— Elszököm. El, valami távoli országba, a hol az őrültség és a vakbuzgóság még nem vertek tanyát. Az én hozzájárulásommal egy csepp vérét sem ontják ennek a csodás teremtésnek.

— Elszöknöd nem lehet, — felelt a preceptor. — Őrjöngésed olyan gyanút keltett, hogy tiltva van a preceptóriumot elhagynod. Próbáld meg, menj a kapuhoz, kívánd a felvonó-híd lebocsátását; majd meglátod, mi lesz a válasz. Meg vagy lepetve? De hát nem jobb-e így? Ha elszöknél, mi következhetnék egyéb, mint lovagi híred, ősi neved meggyalázása? Hova rejtsük arczunkat mi, barátaid, ha a Templom legvitézebb hősét, Bois Guilbert Briant a nép füttyei és gúnykaczagása közt hitehagyónak jelentik ki? Milyen fájdalom lesz ez a franczia udvarnak! S milyen örömmel hallja majd a hírt a gőgös Richard, hogy az a lovag, a ki Palesztinában oly veszedelmes vetélytársa volt neki, hogy szinte elhomályosította a Richard hírnevét, most becsületét, mindenét vesztette egy zsidóleányért, a kit a mellett még megnyerni sem tudott.

— Köszönöm, Malvoisin, — kiáltott a lovag; — olyan húrt érintettél keblemben, mely a legkönnyebben rezdül. Nem, hitetlennek ne nevezzék Bois Guilbertet soha. Bár jelennék meg Richard maga, vagy bármelyik kedveltje a porondon; senki sem lesz hajlandó lándsát törni az elhagyatott leányért.

— Annál jobb lesz reád nézve, mert akkor a boldogtalan leány nem a te vitézséged következtében hal meg, hanem a Nagymester ítélete folytán s így minden gáncs reá hárúl; ő maga pedig dicsőségnek tartja majd a gáncsot is.

— Igaz. Ha nem jelentkezik bajnok, akkor én csak tétlen szereplője leszek egy látványosságnak, veszteg ülve lovamon, de semmi részt nem véve abban, a mi bekövetkezik.

— Akár csak a szent György kép, melyet a körmenetben visznek.

— Határoztam. — A leány eltaszított. Miért áldoznám fel érte azt a becsülést, a melyet másoktól megnyerek, ha tőle nem is? Malvoisin: ott leszek.

Ezzel elhagyta a preceptort, de ez jónak tartotta, hogy utána nézzen, vajjon úgy tesz-e csakugyan, a hogyan határozta. Malvoisin maga is nagy érdeklődés sel kísérte Bois Guilbert pályáját és személyes érdeke is sok volt a dologban. Először is attól remélt nagy előnyöket, ha egyszer majd Bois Guilbert lesz a Rend élén, mint nagymester; azután meg Mont Fitchet is ugyancsak kecsegtető kilátásokkal biztatta az esetre, ha a kivégzés megtörténik. De bár Malvoisinnek mindaz az előnye megvolt, a mi egy ravasz, rideg, meggondolt cselszövőben előny lehet egy mély és heves fölindulásban cselekvő ember fölött, azért mégis nagy nehézségébe került neki, hogy Bois Guilbertet megtartsa elhatározása mellett. Kénytelen volt jóformán leskelődni utána, nehogy a tervezett szökés eszméje újra hatalmába kerítse, vagy hogy nyiltan kenyértörésre kerüljön a dolog közte és a Nagymester között. Éppen ezért ismételve fölvette annak a beszédnek fonalát, a mely Bois Guilbert előtt azt tárta föl mind világosabban, hogy azzal, ha megjelenik a bajvívó téren, Rebekka végzetét sem nem sietteti, sem nem késlelteti; egyedül csak úgy cselekszik, a mint cselekednie kell, ha a gyalázattól és romlástól meg akar menekedni.

NEGYVENEDIK FEJEZET.

El, árnyak! Richard ismét az, ki volt.
III. RICHÁRD KIRÁLY

Mikor a fekete lovag, — mert szükséges, hogy az ő jártáról-keltéről is tudjunk már valamit; — elhagyta a találkozó tölgyfát, egy szerény kiterjedésű és szerény jövedelmű kolostor, a szent Botolfról nevezett perjelség felé vette útját, a hova a sebesült Ivanhoet vitték, mikor a kastély már be volt véve. Még pedig a hű Gurth és a nemeslelkű Wamba gondoskodtak az elszállításról. Egyelőre nem szükséges arról is beszámolnunk, hogy Wilfred és megmentője között mi ment végbe;

elég, ha annyit mondunk, hogy hosszú és komoly tanácskozás után a kolostor priorja több irányban küldött követeket és hogy másnap reggel a fekete lovag útra indúlt; vele pedig Wamba, a ki vezetője lett az úton.

— Conningsburghban tehát találkozunk, — mondta a fekete lovag Ivanhoenak; mert atyja, Athelstane saját kastélyában tartja a halotti tort nemes rokona fölött. — Szeretném szász rokonaidat együtt látni, Sir Wilfred, hogy jobban megismerkeljem velük. Légy te is ott; — az azután az én feladatom lesz, hogy atyáddal kibékítselek.

Szeretetteljes búcsút vettek s Ivanhoe szeretett volna vele menni, hogy szolgálatára lehessen. De a fekete lovag nem egyezett bele.

— Ma még pihenj; hisz' holnap is csak alig lesz annyi erőd, hogy az utazást kibird. Nem lesz velem más vezető, mint a derék Wamba, a ki a bolondot is, a papot is egyforma jól tudja játszani, a szerint, hogy majd mire lesz kedvem.

— Szolgálni fogok neked szívem szerint, — szólt Wamba. — Szeretnék ugyan ott lenni a toron, mert tudom, hogy ha nem lesz elég bő és ízes, Athelstane a halottaiból is fölkel, hogy a szakácsot, étekfogót, pohárnokot rendreutasítsa; — már pedig azt érdemes volna látni. De ha az én eszem nem volna elég, hogy Cedrik előtt kimentsen, akkor kérlek, lovag, hogy toldd meg a magad vitézségével és találj nekem valami jó mentséget.

— És ugyan hogyan állhatna helyt a szegény vitézség, csörgő sapkás uram, ha az elmésség megfutamodik?

— Az elmésség, lovag, — felelt a bolond, — bevallom, sokat tehet. Gyors, leleményes s fegyverhordozó az, a ki meglátja az ellenfél gyönge oldalát, de azért a vitézség az, a mely aztán karddal vág hozzá. Az neki megy a szembe fújó szélnek és a torlódó árnak s még azt is legyőzi; azért jó uram, ha én olyankor veszem hasznát az én nagy jó uram természetének, mikor a

tenger síma, arra kérlek, te meg akkor szállj vele szembe, ha fodorodik a hullám.

— Vaspántos lovag, — szólt Ivanhoe, — mivel ez az egyedüli név, melyen szólítanunk szabad, — attól félek, nagyon bőbeszédű bolondot választottál vezetőül. De az bizonyos, hogy úgy ismeri az erdőnek minden zugát, mint a legjobb vadász; — és hogy rendületlenül hű tud lenni, szegény fiú, azt láttad.

— Ha meg is tudja az utat mutatni s még hozzá mulatságossá is teszi azt számomra, nem tudom, miért panaszkodnám. Isten veled, jó Wilfred; — elvárom, hogy a holnapi utazásig nem mozdúlsz.

Ezt mondva, odanyújtotta kezét Ivanhoenak s ez hódolattal csókolta azt meg; majd a priornak mondott búcsút a lovag s megindult Wambával. Ivanhoe kikísérte; követte szemével, a meddig csak el nem tűntek s aztán visszatért a kastélyba.

A reggeli áitatosság után Ivanhoe látni kívánta a priort s ez ijedten szaladt hozzá, hogy nincs-e valami baja és hogy egészsége hogy szolgál.

— Jobban, mint legmerészebb pillanataimban mertem volna hinni. Vagy a seb volt könnyebb, mint a milyennek a vérvesztésnél fogva hittem, vagy a balzsam tett csodát. Úgy érzem, mintha már is viselni tudnám a pánczélt, a minek annál jobban örülök, mert lelkemben olyan gondolatok rajzanak, melyek miatt azt óhajtom, bár ne kellene már itt vesztegelnem.

— A szentek őrizzenek benneteket attól, — szólt a prior, — hogy a szász Cedrik fia elhagyja kolostoromat, mielőtt sebe begyógyúlt volna.

— Magam sem hagynám el máskép vendégszerető házatokat, tisztelendő atyám, ha nem érezném magamat teljesen képesnek az útra és ha nem érezném kötelességemnek azt, hogy elmenjek.

— S mi lehet az, a mi oly hirtelen erre sarkal most?

— Nem érezted azt soha, atyám, hogy lelkeden egyszerre valami balsejtelem lesz úrrá, a minek az okát vagy magyarázatát hiába keresed? Soha sem vetted észre, hogy lelkedet egyszerre elsötétítette valami, mint

a hogy a napos tájékon hirtelen egy felleg árnya jelenik meg, mely a vihar közeledését jelenti? S nem gondolod-e, hogy az ilyen sejtelmekre hallgatni kellene, mint az őrangyal intésére, a ki a veszélyre figyelmeztet?

— Nem tagadom, — szólt a prior keresztet vetve, — hogy éreztem már ilyent és hogy ezek Istentől voltak, de ilyenkor rendesen valami kézzelfoghatólag hasznos czéllal adta az Isten a jelet. Míg most, te nálad, mint sebesültnél, ugyan mi haszna lenne annak, ha utána mennél is annak, a kiről azt hiszed, hogy segítségre szorúl, mikor nem tudnál segíteni?

— Tévedsz, perjel atyám; — elég erős vagyok arra, hogy kiálljak azzal, a ki harczra szólítana; — de ha nem így volna is, nem segíthetnék-e rajta másképp, mint csupán karom erejével? Nagyon ismeretes dolog, hogy a szászok és a normannok nem szeretik egymást és ki tudja, mi történhetik, ha az, a kire gondolunk, netalán belép a szászok közé, míg ezek épen Athelstane halálán búsulnak s míg fejüket a halotti tor nagy ivása hevíti? Nagyon veszedelmesnek találnám, ha éppen ilyen pillanatban menne be a szászok közé, de készen vagyok, hogy vagy elhárítsam róla a veszedelmet, vagy megosszam vele; azért arra kérnélek, nem tennéd-e meg, hogy adnál nekem olyan csöndes járású lovat, a mely nem volna olyan keményszájú, mint az én harczi paripám.

— Hogyne, — felelt a derék pap; — a saját jó ügető spanyol lovamat viheted el s csak azt szeretném, bár olyan lágyan ringatna, mint a st.-albán-i apáté. De azt elmondhatom a Bársonyról, mert úgy neveztem el, hogy ha csak a komédiás lovára nem ülsz, a melyik tánczot jár a tojások közt, nem találsz egyenletesebb, könnyebb lépésű lovat. Sok prédikáczióimat, melyből keresztény testvéreim épülést merítettek, a lovam hátán gondoltam ki.

— Engedelmeddel arra kérlek, atyám, nyergeltesd föl a Bársonyt és izend meg Gurthnak, hogy legyen készen ő is, a fegyverzetem is.

— Jaj, az megint más, — a Bársonynak abban nincs ám gyakorlata, hogy fegyveres lovagot hogy kell

vinni, meg a vért súlyát se birná. Oh, csak tudnád, milyen okos állat az, hogy ellene tud szegűlni minden jogtalanúl reárakott súlynak; — mondom neked, hogy a minap csak a *Fructus emporum*-ot kértem kölcsön a szomszéd kolostorból; — hát mikor indulni akartam, nem megállt az állat? El se mozdúlt addig, míg a súlyos kötetet föl nem cseréltem megint a magam kis breviariumával.

— Hidd el, atyám, ha én ülök rá, nem kell nagyon súlyos terhet vinnie és ha mégis ellenkezni kezdene velem, nem én húznám a rövidebbet.

Ivanhoe épp akkor adta ezt a választ, mialatt Gurth egy pár aranyos sarkantyút erősített a lovag lábára; olyan erőset, hogy az minden ellenkező lovat könnyen meggyőzhetett volna

Erre a prior is bánni kezdte készséges ajánlatát és így szólalt meg: — De jó uram, most jut csak eszembe, hogy a Bársony nem állja ám a sarkantyút; jobb volna, ha a gazdánk lovát várnád be; csak egy óráig kellene rá várnod; az bizonyosan nagyon szelíd ló lesz, mert a tüzelőfánkat az hordja be és nem eszik zabot.

— Köszönöm, tisztelendő atyám, de majd csak inkább az első ajánlatnál maradok. Látom is már, hogy vezetik a Bársonyt. Az egész fegyverzetemet Gurth viszi a maga lován, én meg nem leszek neki nehéz; sem a Bársony nem fog ki rajtam. Isten óvjon, atyám!

Ivanhoe erre lesietett a lépcsőn, sokkal könnyebben és gyorsabban, mint egy sebesülttől várni lehetett volna; aztán lóra ült, hogy megszabadúljon az öreg páter aggságoskodásától, a ki ott tipegett a lovag után olyan gyorsan, a hogyan kora, meg testi terjedelme engedték; majd dícsérni kezdte a Bársonyt, majd meg a lovag kíméletét kérte számára.

— Abban a korban van, a mely a legveszedelmesebb a leányoknál is, a lovaknál is, — mondta az öreg barát, megnevetve a maga tréfáját, — most lépett a tizenötödik esztendejébe.

Ivanhoe hallotta is, nem is mindazt, a mit a prior beszélt; felvetette magát a ló hátára s azt parancsolta

a fegyverhordozójának (Gurth ugyanis ennek nevezte magát), hogy tartózkodjék közel hozzá, s azzal megindúltak a fekete lovag után, mialatt az öreg prior elámúlva nézett utánuk: — Szűz Máriám! Milyen tüzes az ilyen katona ember! Bár ne bíztam volna rá a Bársonyt. Ne legyek jó próféta, ha nem éri a lovat valami baj. No de, a mint én magam se kímélném a saját vén csontjaimat, ha Angolország javáról volna szó, ugyanúgy a Bársony is tegye meg a magáét; — no meg aztán ki tudja, hátha meg is szolgálják szegény kolostorunknak; — hátha valami adományban részesítik; — vagy tán az öreg priornak küldenek egy jó járatú lovat. No, de ha nem így lesz is, mert hát, én Uram Istenem, a nagy emberek bizony hamar elfelejtik az apró emberek szolgálatait, — én azért úgy érzem, meg vagyok jutalmazva azzal magával is, hogy megtettem, a mit tettem. Lám, lám, ideje is, hogy a testvéreket összegyűjtsem a reggelire; — bizony azt hiszem, ennek a hívásnak fürgébben engedelmeskednek, mint mikor ájtatosságra hívom őket.

Így aztán a Szent Botolf kolostor priorja visszabiczegett a refectoriumba, a hol a tőkehal, meg a sör már ki volt osztva. A prior fontoskodva ült le és több ízben ejtett el egy-egy homályos szót valami várható adományoktól, meg bizonyos fontos szolgálatról, melyet a hazának tett, úgy hogy máskor bizonyosan föl is keltette volna a barátok figyelmét, de úgy esvén, hogy a tőkehal jó sós volt, a sör meg elfogadhatóan erős, a testvérek minden buzgalma az asztalon levő dolgokra irányúlt, s nem érték rá a rejtelmes szavakon elmélkedni, kivéve Diggory atyát, a kinek a foga fájt s így csak féloldalon tudott rágni.

A fekete lovag ez alatt ment, ment az erdőn át vezetőjével; majd dúdolt, valami szerelmes troubadourének töredékébe fogva, majd társához intézve kérdést, hogy ezt a fecsegésre bátorítsa, úgy, hogy e módon a tréfának és dalolásnak olyan keveréke közben haladtak, a melyről bajos volna apróra beszámolni. Ott haladt hát a lovag, úgy, a hogy külsejét leírtuk már egyszer; magas, hatalmasan megtermett széles vállú alak; fekete

lova mintha ehhez az alakhoz lett volna kikeresve az erőt illetőleg, mert olyan könnyedséggel vitte a szálas, erős alakot, mintha csak játékból tenné. Az aczélsisak szem-ellenzője föl volt taszítva, de az álladzó zárva volt, hogy a vonások ne legyenek láthatók; nem is látszott több, csak egy kevés a barna-piros, napsütött arczból; hanem a nagy, szembeötlően ragyogó fényű kék szem most is azzal a kifejezéssel volt tele, mely a lovagot legjobban jellemezte; ez az ember nem ismerte a veszélytől való félelmet, sőt készségesen szállt azzal szembe, mikor a legfenyegetőbb volt, s neki a veszedelem jóformán mindennapi gondolat volt, mint olyannak, a kinek élete a harcz és a kaland.

A bolond most is előbbi tarka ruháját viselte, hanem a fakard helyett legutóbbi idő óta jókora, éles aczélkard volt nála kerek aczél-paizszsal; hogy mindkettőnek jó hasznát tudja venni, azt Torquilstoneban elég fényesen megmutatta. Az bizonyos, hogy Wamba gyöngeelméjűsége inkább csak abban állt, hogy valami nyugtalan izgékonyságnál fogva nem tudott sokáig egy helyben maradni; sem egy és ugyanazon gondolattal néhány perczénél tovább foglalkozni; noha rövid ideig tartó feladatot gyakran igen jól tudott elvégezni s így rövid ideig találóan tudott hozzászólni jóformán bármihez. Most is, hogy lóháton ült, folyton izgett-mozgott a lovon; majd úgy előre csúszott, hogy jóformán a fülén ült a lónak, majd meg a farkán; néha oldalt vetette magát a nyeregben, egy oldalon lógatva le mindkét lábát; majd meg hátrafelé nézve; így aztán a szegény ló úgy megréműlt, hogy majd ledobta Wambát a fűbe. A fekete lovagnak ez nagy mulatságot szerzett, de Wambát magát rábírta arra, hogy egy kicsivel nyugodtabban viselkedjék.

Most éppen valami *virelai*-t énekeltek együtt, a mibe a bolond csak úgy vaktában kontárkodott bele a vaspántos lovag tanúltabb énekébe, a mely így hangzott:

Felkelt a nap már, szép angyalom,
Anna-Marie, nézd, völgy s a halom
Napsugaras s a fürj szava hí
Kelj szivem, immár, Anna-Marie.

Tűzragyogást a nap szeme küld,
Szerte az erdőn harsan a kürt,
Kelve nyomán visszhang, szava hí,
Jer ki szerelmem, Anna-Marie.

WAMBA.

Óh nem, lovag, óh hadd álmodozom,
Szebb kép, mi körülleng vánkosomon,
Mert a való zord durva vadon
Ahhoz, miről álmodom, óh lovagom.
Hadd kelni, dalolni a fürge madárt,
Verje a kürt fel bár a határt
Üdvömet én csak álmomba' találom,
De rólad, óh Tybalt, nem szól ez az álom.

— Jó nóta, — szólt Wamba, mikor bevégezték, — Gurth czimborámmal is sokszor énekeltük, a ki egyszer kenyeres pajtásom volt, de most Isten meg a gazdája kegyelméből szabad ember; aztán egyszer meg is botoztak bennünket, mert napfelkölte után két órával is az ágyban voltunk még, úgy énekeltük félig alva, félig ébren; ma is sajog minden csontom, valahányszor hallom ezt a nótát. De azért mégis elénekeltem az Anna-Marie részét, hogy kedvedre tegyek.

Ekkor meg a bolond gyújtott rá valami tréfás énekre, a minek a lovag hirtelen megtanúlta a dallamát, hogy folytassa:

LOVAG ÉS WAMBA.

Észak, dél, s nyugat felől jött egyszer három víg legény
Úgy daloltak, vígan, mint a fecske.
Megakadt a szeme mindnek Wyncombe csinos özvegyén
S a ki nekik nemet mondjon, volt-e oly menyecske?

Lovag volt az egyik ifju, Tynedaleből jött messzire,
Vigan dalolt ez is mint a fecske.
Őseinek, — Uram Isten! — századokra szólt híre
S a ki neki nemet mondjon, vón' e oly menyecske?

Földesúr volt apja, bátyja, de már neki mi se jut,
Fecsegett bár róluk, mint a fecske,
De az özvegy kimondta, hogy fel is út, meg le is út,
Mert ki neki nemet mondjon, ez volt a menyecske.

WAMBA.

Tyűh, a másik, nagyszavú vaót, szedte sorr' a szenteket
Csirregett egész nap, mint a fecske
«Mer hogy eő úr, eőtet uecse,» wales-i volt, ki más lehet
A kit választ, őt ha egyszer látta a menyecske?

Mer ő Dávid, Morgan, Griffith, Hugó, Tudor, Rhice; — kinek
Dallhatná hosszabb nevét a fecske?
Szólt az asszony: «Kevés lennék menyasszonyul e n n y i n e k»
S a talpára úti laput kötött a menyecske.

Egy vadász jött; délvidéki telkes gazda, honja Kent
Jókedvűn daloit, miként a fecske
Elmondta, hogy hány az ökre, hány holdja van odalent,
No, ki ennek nemet mondjon, hol van oly menyecske?

KETTEN.

Fölvidéki meg a walesi okulást hát mit merít?
— (Messze járnak már, miként a fecske,) —
Kenti nemes, telkes gazda, gáton ő az ember itt
S a n n a k aztán soha nem mond nemet a menyecske.

— Szeretném, Wamba, ha a mi vezérünk, meg a jókedvű remete is hallanák ezt a dalt, a mely a vadászembert dicséri.

— No, én ugyan nem szeretném, nem, kivált e nélkül a kürt nélkül.

— Ezt itt Locksleytől kaptam. Nem nagyon valószínű, hogy használjam; de azt mondta, hogy ha háromszor megadom vele a megbeszélt jelet, jó csapat vadászember gyülekeznék rá össze.

— Azt mondanám rá, hogy Isten őrizzen, de hát ha egyszer ez a kürt olyan zálog, a melynél fogva épp bőrrel átveresztenek bennünket, hát jó.

— Hogyan; azt gondolod, hogy e nélkül megtámadnának?

— Ne szólj szám, nem fáj fejem; a fának is csak úgy lehet füle, mint a falnak. Hanem azt fejtsd meg nekem, lovag: mikor jobb az üres korsó meg az üres erszény a telinél?

— Azt hiszem, bolond, soha.

— No ezért a feleletért nem érdemled, hogy egyik is tele legyen a számodra valaha! Jobb ha kiüríted a kancsót, mielőtt száz embert kínálnál meg vele és jobb ha az erszényedből mindent otthon hagysz előbb, semhogy a zöld erdőbe vinnéd.

— Te, úgy látszik, rablónak nézed a mi barátunkat.

— Nem mondtam. Mint a hogy a lónak is javára válik, ha hosszu út után az aranyveretű, csótáros szerszámot leszedik róla, ugyanúgy az embernek is jót

tehet, ha megszabadítják attól, a mit minden rossz kútfejének mondanak; ezért hát nem osztogatok neveket azoknak, a kik ezt megteszik értünk. De azért jobb szeretem, ha szerszámom, erszényem otthon van a kamrában, mikor ezekkel a ficzkókkal összekerülök, mert legalább megkimélem őket a fáradságtól.

— De *mi* azért mégis imádkozhatunk értük, barátom, ha még úgy lecsúfolod is őket.

— Hiszen magam is szívesen imádkozom értük, csakhogy inkább a városban, mint az erdőben; hogy ne járjak én is úgy, mint az az apát, a kit a nagy tölgyfa előtt imádkoztattak meg, hogy addig mondjon misét, míg a holmiját kiszedik a kocsi-derékból.

— Hanem akármit mondasz is, Wamba, ezek az emberek jó szolgálatot tettek Cedriknek Torquilstoneban.

— Igaz. De az az éggel kötött üzletükhöz tartozott ám.

— Hogy-hogy?

— Hát úgy, hogy ezek egyensúlyos alkut kötnek az éggel, mint a hogy a mi vén pinczemesterünk mondta néha a maga felrovásáról; csak olyan alkut, akár Izsák az adósaival és csak úgy, mint az, keveset adnak és ezt aztán bőven írják a maguk javára, mert kétségkívül hozzászámítják mindjárt azt a hétszeres uzsora-kamtot is, a mit a szentírás igér azoknak, a kik a szegényeknek adnak.

— Magyarázd meg jobban, Wamba; én nem igen értek a rováshoz.

— No, ha vitézséged ilyen tanulatlan, hát tudja meg, hogy ezek a ficzkók egy-egy jó cselekedetet rendesen csakhamar ellensúlyoznak egy másfélével, mert például ha egy koronát adnak egy koldusnak, — egy kövér apáttól viszont száz tallért vesznek el; — a szegény özvegy asszonyt megsegítik, de egy szép leányt csókkal vámolnak meg az erdőn.

— Aztán melyik ebből a jó tett és melyik a rossz?

— Jó visszavágás! Hja hiába, a jó társaság élesíti az észt. Azt hiszem, ilyen jót sohase mondtál, míg a remetével boroztál, lovag. De hogy folytassam, hát lá-

tod, ezek a haramiák, ha egy szegény ember kunyhóját felépítik, viszont egy gazdag ember várát leégetik cserébe; a megrongált kápolna tetőit bezsuppolták, a templomot meg kirabolják; egy szegény foglyot kiszabadítanak, de egy büszke várkapitányt megölnek helyette; vagy hogy közelebb jőjjek a magunk dolgához: ugyanakkor, mikor egy szász franklint kiszabadítanak, egy normann bárót meg elégetnek elevenen. Nemesszívű tolvajok és lovagias rablók, de legjobb velük olyankor akadni össze, a mikor legrosszabb kedvükben vannak.

— Aztán miért?

— Mert akkor fúrdálja őket a lelkiismeret és azon vannak, hogy rendbehozzák a számadásukat az éggel. De ha ez megint le van zárva, akkor az Isten legyen irgalmas annak, a kivel összekerülnek. Azok, a kikre először találnak rá majd a Torquilstoneban végzett munka után, azok megkeserűlik ezt a találkozást. És mégis, — tette hozzá Wamba odalépve egészen közel; — lehetnek ám az erdőben, a kik sokkal veszedelmesebbek az útasokra.

— Úgyan kik; mikor se medve, se farkas nincs?

— De Malvoisin-nak vannak fegyveresei s azok közűl egy maroknyi rosszabb, mint egy falka csikasz farkas. Ezek az emberek most várnak az aratásra, mert a Torquilstoneból elmenekűlt katonák is hozzájuk csatlakoztak; úgy, hogy ha összetalálkoznánk velük, hát meleg napunk lenne. Mit csinálnál, úram, ha elénk akadna vagy kettő?

— Hát a földhöz szegezném a lándzsámmal, ha okvetetlenkedni kezdenének.

— De hát ha négyen jönnének?

— Azokkal se bánnék különben.

— Hátha hatan? Mi meg csak ketten volnánk? Akkor se jutna eszedbe a Locksley kürtje?

— Hogyan; segítséget hívni egy maroknyi ilyen nép ellen, a kiket egyetlen egy jó lovag úgy a szélbe szórhat, mint a polyvát?

— No, már pedig én nem bánnám, ha megpróbálhatnám azt a kürtöt, a mi olyan jól szelel.

A lovag átadta neki s a bolond nemcsak, hogy

rögtön a nyakába akasztotta, de bele is fújt nagy vígan, hogy csak úgy harsogott.

— Mi jut eszedbe, ficzkó, — szólt a lovag; — adod ide rögtön?

— Hagyd csak nálam. Ha a Vitézség meg a Bolondság együtt útaznak, illő, hogy a Bolondság fújja a kürtöt, mert a széltoláshoz az ért jobban.

— Csakhogy ez nem volt ám az alkuban. Vigyázz, ficzkó, meg ne haragíts!

— Te meg ne erőszakoskodjál, uram, — felelt a bolond messze szöktetve a lovag mellől, — mert akkor a faképnél hagylak, aztán keresheted az útat.

— Megfogtál! Nem akartalak megharagítani, Isten neki, tartsd hát magadnál a kürtöt, hanem siessünk.

— Aztán nem bántasz?

— Mondom, hogy nem.

— Fogadd meg lovagi becsületedre, — szólt Wamba óvatosan közelítve.

— Fogadom no, csak gyerünk már.

— Nos, akkor a Vitézség meg a Bolondság megint békén haladhatnak együtt, — szólt Wamba odaléptetve a lovag mellé; — hanem azt mondhatom, hogy nem szeretnék olyan ökölcsapást tenni zsebre, a milyent a remetének adtál; — úgy gúrult a szent ember a földön, mint a tekebáb-király. És most, hogy a kürt a bolondnál van, a vitéz csak hadd rázza az öklét, mert nekem úgy tetszik, hogy ott a cserjésben társaság van együtt, a kik reánk várnak.

— Miből gondolod?

— Mivel már kétszer-háromszor láttam aczélsisakokat csillogni a zöld lomb közt. Ha jóban járnának, itt maradnának a nyílt úton. De az a sűrűség ott éppen a szt. Miklós embereinek való templom a gyülekezésre.

— Tyűh, hitemre; — szólt a lovag, hirtelen bezárva sisakja szemellenzőjét; — azt hiszem, igazat beszélsz.

S nagy ideje volt, hogy így tegyen, mert egyszerre három nyil repült fejének és mellének s az egyik egyenesen a homlokába fúródott volna, ha a vaslemez el

nem téríti. A másik kettő a mellvérten meg a pajzson tört szét.

— Derék legény volt az én fegyverkovácsom; — szólt a lovag. — Wamba, végezzünk velük, — szólt a lovag — és egyenesen nekilovagolt a sűrűségnek. De onnan meg hat-hét ember ugratott ki s feszesen tartott lándzsával egyenest feléje ugrattak. Három lándzsa neki is ütődött a lovag pánczéljának, de úgy szilánkokra tört rajta, mintha valami aczéltoronynak csapták volna neki. A fekete lovag szeme csakúgy szórta a villámot a sisakrostélyon keresztül. Aztán leírhatatlan méltósággal emelkedett föl kengyelében e szókkal: „Mit jelentsen ez lovagok?" Amazok azonban csak azzal feleltek, hogy kardot vontak s minden oldalról reátámadva, így kiáltottak: „Halj meg zsarnok!"

— Hah, szent Eduárdra és szent Györgyre, — kiáltott a lovag mindegyik felkiáltásnál egy-egy ellenfelét ütve le; — hát árulók vannak itt?

Ellenfelei ugyan elszánt ficzkóknak látszottak, de azért önkéntelenül is visszahúzódtak az elől, kinek karja halált osztott minden egyes csapásával; — már úgy látszott, hogy a fekete lovag ereje egymaga eldönti az egyenlőtlen küzdelmet, mikor egyszerre egy zománczolt fegyverzetű lovag ugratott elő, a ki eddig nem is volt látható s ez nem a lovagot czélozta meg lándzsájával, hanem a mént s meg is sebesítette a nemes állatot halálosan.

— Ez aljasság volt, nem lovagi tett, — kiáltott a fekete lovag, mikor a ló leroskadt, a földre dobva lovasát.

Az egész esemény oly villámgyorsan ment végbe, hogy Wamba eddig jóformán semmit sem tehetett, de most egyszerre belefújt a kürtbe teljes erejével, mire a támadók ismét hátrálni kezdtek, Wamba pedig, noha csak hiányos fegyverzettel volt ellátva, habozás nélkül rohant oda, hogy a fekete lovagot talpra segítse.

— Szégyen rátok, gyávák, — kiáltott a többire a kék lovag, a ki vezetőjüknek látszott; — hát megfutamodtok egy bolondnak a kürtjétől?

E szó, mintha újra lelket vert volna azokba, mert újra megtámadták a fekete lovagot, a ki legjobbnak látta, hogy hátát egy tölgyfának vesse meg s úgy védje magát kardjával. A kék lovag ekkor új cselt gondolt ki. Mikor látta, hogy a többiek nagyon kereszttűzbe vették már kardjukkal a lovagot, akkor új lándzsát véve rohant felé, hogy majd a fához szegezi; — de Wamba, a ki az erő hiányát fűrgeséggel pótolta s a kire nem igen vetettek ügyet, hirtelen odaszökkent s kardjának egy csapásával átvágta a kék lovag paripáján a lábízület inait, mire ló és lovas egy pillanat alatt ott hentergett a homokban; de azért a fekete lovag helyzete most is nagyon veszedelmesnek látszott, mert az ostrom minden oldalról folyt ellene, maga pedig már fáradni kezdett egy kicsit a sokféle irányban való védekezéstől. De e pillanatban az történt, hogy legdühösebb ellenfele hirtelen végig vágódott a fűvön egész hosszában egy hatalmas nyílvesszőtől találtan. Néhány percz múlva pedig az erdei haramiák törtek elő; — élükön Locksley meg a copmanhursti remete; — a kik aztán úgy elbántak az orgyilkos támadókkal, hogy azok rövid idő alatt mind ott hevertek a földön halva, vagy halálos sebbel. A fekete lovag erre oly méltósággal köszönte meg a szabadítóknak a segítséget, a milyent modorában ezelőtt nem vettek észre, mert inkább vakmerő, jókedvű viharedzett katonának látszott, mint valami előkelő nagyúrnak.

— Nagyon fontos reám nézve, hogy még mielőtt érdem szerint köszönetet mondanék nektek, készséges jó barátaim, megtudjam, kik ezek, a kik így ok nélkül rám támadtak. Wamba, nyisd csak ki a kék lovag sisakját, mert úgy látszik, ez a feje a csapatnak.

A bolond hirtelen odaugrott a lovaghoz, a ki bele akadva megsebzett lova kengyelszíjába és nyergébe, nem birt fölkelni a porból.

— Gyere, lovag, — szólt Wamba; — majd a fegyvernököd is én leszek, a mint a lovászod is én voltam. Leszállni is segitettelek; most meg majd a sisakodat is lesegítem.

Ezzel nem valami gyöngéden rántotta le a sisakot a kék lovag fejéről s mikor elhajította a fűbe, a Vaspán-

tos lovag — egy őszülő fejet pillantott meg s azt az arczot, melynek látására csakúgyan nem volt elkészülve.

— Fitzurse Waldemar! — kiáltott a fekete lovag; — mi birhatott rá rangod s látszólagos érdemed ellenére, hogy ilyen aljasságra vetemedjél?

— Richard! — szólt a fogoly felvetve szemét a fekete lovagra; — nem ismered te az emberi természetet, ha nem tudod, mire viheti rá a nagyravágyás és a boszszúvágy Ádám minden származékát.

— A bosszúvágy! Ellenem nem sarkalhat bosszú!

— Hát a leányom, Richard, a kit nem akartál hitvesül választani; — ez is sérelem egy normann nemesre, a kinek vére csak olyan nemes, mint a tied.

— Leányod! Ez úgyan nem volt ok ilyen véres megtorlásra; ezt ne is mondd; — vonúljatok vissza mindnyájan; — egyedűl akarok vele beszélni; — Fitzurse Waldemár; most szólj igazat, — ki bújtott föl?

— Atyád fia; — a ki e tettel csak azt az engedetlenséget akarta megbosszúlni, mellyel te sértetted meg atyádat.

Richard szeme szikrát szórt a méltatlankodástól, de természete csakhamar legyőzte a haragot. Kezét homlokára szorította, aztán egy pillanatig merőn nézte a lealázott lovagot, a kinek arczán a daczos harag a szégyennel kűzködött.

— Nem könyörögsz az életedért, Waldemar? — kérdezte a király.

— A ki az oroszlán körme között van, tudja, hogy hiába.

— Legyen hát tied kérés nélkűl, az oroszlán nem lát zsákmányt a földön heverő hullákban; — életben hagylak, de azzal a kikötéssel, hogy három nap alatt távozol Angliából és szégyenedet normandiai kastélyodban rejted el, soha sem emlegetve Anjou János nevét ezzel az aljas árúlással összeköttetésben. Ha a kiszabott időn túl angol földön találnak, meghalsz; — és ha kiejtesz egy olyan szót, a mely sérelem lehet az én házam becsületére, akkor szent Györgyre mondom, az oltár sem

lesz számodra elég menedék. Akkor a saját kastélyod tornya tetejére akasztatlak, hogy a hollók lakmározzanak rajtad. Adass lovat ennek a lovagnak, Locksley, mert látom, hogy az embereid elfogták a gazdátlan paripákat; — aztán hadd menjen.

— Ha azt nem hinném, hogy olyan valakinek a szavát hallom, a kinek nem lehet ellentmondani, — felelt Locksley, — úgy utána küldenék egy nyilat, hogy menten megkímélném a hosszú útazástól.

— Szívvel, lélekkel angol ember vagy, Locksley, — szólt Richard; — és jól mondod, hogy annál inkább engedned kell az én szavamnak; — Richard vagyok, Anglia királya.

E szóra, a mely annyi fenséggel volt kimondva, a hogyan illett a nagy czímhez és az oroszlánszívű fejedelem nagy lelkéhez, Locksley egyszerre ott térdelt embereivel a földön és hódolatukat ajánlva bocsánatért könyörögtek vétkeik tudatában.

— Keljetek föl barátaim, — szólt Richard kegyelmesen, mialatt arczán a szokott nyájas, jó kedély már ismét túlragyogott minden más érzést s ezen az arczon az előbbi izgalmas jelenettől legfölebb a fölhevülés piros színe maradt meg; — keljetek föl; — a mit erdőn-mezőn vétettetek, azt jóvá tettétek Torquilstoneban, mikor bajban lévő alattvalóimat segítettétek meg; másnap meg királyotokat. Keljetek föl szabad alattvalóim és legyetek a jövőben is hívek. Te pedig, vitéz Locksley — —

— Ne nevezz Locksleynak, uram, királyom, hanem nevezz azon a néven, mely, attól félek, sokkal meszszebb földön hírhedt, semhogy a te királyi színed elé is el ne jutott volna. Robin Hood vagyok, a sherwoodi erdőből.

— Száműzöttek királya, és a jó czimborák fejedelme, — szólt a király; — ki ne hallotta volna azt a nevet, mely eljutott még Palestinába is. De biztosítlak, hogy semmi olyant nem torlunk meg, a mi távollétünk alatt történt, azon zűrzavaros idők alatt, melyek éppen távollétünkben keletkeztek.

— Ha nincs otthon a macska, táncolnak az egerek, — szólt közbe Wamba.

— Hogyan, Wamba; hát itt vagy? Már olyan rég nem hallottam a hangodat, hogy azt hittem, tán elszaladtál.

— Hogy én elszaladtam? Mikor szaladt el a bolondság a vakmerőségtől? Ott fekszik a zsákmányom, az a derék almásszürke, a melynek szívből kívánnám, hogy talpra álljon, ha az ura heverhetne ott helyette. Igaz, hogy eleinte hátráltam, mert a felemás zeke nem állja ám a kardot úgy, mint a pánczéling, de legalább a kűrtjelet én adtam meg az általános harczra.

— Jó szolgálatodat nem is felejtem el, derék Wamba, arról biztosítlak.

— *Confiteor, confiteor!* — szólalt meg ekkor egy alázatos hang a király oldala mellett; — több latinság úgyan nem telik tőlem, csak azt kérem, hadd gyónhassak meg, mielőtt kivégeznének.

Richard körültekintett s ott látta a jókedvű remetét, a mint térden állva morzsolta az olvasót; a furkósbot pedig, a mely az imént ugyancsak dolgozott, ott hevert mellette a fűben. Arczát igyekezett komoly ránczokba szedni; szemét égre emelte, szájáról pedig Wamba azt mondta, hogy olyan, mint egy szorosra összehúzott erszény. De azért mégis volt az egész széles, jókedvű arczon valami olyan leskelődő hunczutság kifejezése, a miből azt lehetett következtetni, hogy az egész nagy bűnbánat is csak komédia.

— Mi bajod, te hóbortos barát, — kérdezte Richard; — attól félsz, hogy megtudja a püspököd, milyen igazán szolgálod a szűz Máriát meg szent Dunstant? No, ne félj semmit, az angol Richard nem árúlja el a boroskupa mellett hallott titkot.

— Nem, felséges királyom, — szólt a barát (a kiről sokszor olvashatni a Robin Hoodról szóló filléres könyvekben Tuck barát néven) — nem a kereszttől félek én, hanem a kormánypálczától. Oh, jaj, hogy az én szentségtörő öklöm egy fölkent király fülét érhette!

— Hahaha, — kaczagott Richard; — hát ez a baj? Én bizony már meg is feledkeztem arról az ökölcsapásról, pedig akkor, emlékszem, egész nap zúgott a fülem

tőle. De ha derekas ütés volt, ezek a jó vitézek a tanúim, hogy vissza is adtam; legalább legjobb hitem szerint teljes mértékben; — de ha mégis azt gondolnád, hogy adósod maradtam — —

— Nem, nem; — megkaptam én a magamét kamatok kamatjával; — adja Isten, hogy felséged mindig minden adósságát így megfizethesse.

— Ha ökölcsapással lehetne fizetni; a hitelezőim nem panaszkodhatnának, hogy üres a kincstár.

— De igazán nem tudom, — szólt a barát ismét alázatosan, — miképpen vezekeljek azért a felségsértő ökölcsapásért.

— Szót se róla, barátom; — én, a ki annyi pogány kéz ütését álltam ki, csak nem panaszkodom azért, hogy egyszer olyan szent embertől kaptam egyet, a milyen a copmanhursti remete. Hanem azt hiszem, legjobb lenne, ha kiugranál abból a csuhából és a testőrségünkbe állnál, hogy ezentúl én rám vigyázz.

— Felséges uram, — felelt a barát, — alázattal kérem felséged bocsánatát, de nagy baj ám az, hogy a lustaság bűne mély gyökeret vert már bennem. Szent Dunstan azt sem bánta, ha néha az imádságról is megfeledkeztem a közben, hogy valami kövér őzbakra lestem; — sőt ha egész éjjelen át elmaradok is a czellámból, ezért vagy azért nem panaszkodik, olyan tűrelmes gazda és védőszent, a milyent csak valaha faragtak fából. — Hanem a király katonájának lenni, ez már nagy tisztesség, a baj csak az, hogy ott aztán mindennek úgy kell menni, mint a karikacsapás; — ha én ott egyszer elmaradnék a szolgálatból, hogy itt egy özvegyet vígasztaljak meg, ott valami jó vadra lessek, mindjárt akadna, a ki lármát üssön: „Hol van az az istentelen barát?“ — vagy „Ki látta azt a haszontalan Tuck-ot?“ Aztán meg „Az a gazficzkó több vadat pusztít el, mint ötven más ember“. És „Hej, már bizonyosan megint valami félénk őzike nyomát csapássza“. — Szóval, azért könyörgök csak, uram, királyom, hadd maradjak úgy, a hogyan találtál s ha éppen ki akarnád írgalmadat terjeszteni reám, akkor hadd tekintsen mindenki úgy, mint

a szegény copmanhursti remetét, a ki minden kegyes adományt hálával fogad.

— Értlek, — felelt a király; — és a szent remetének mindenesetre szabad vadászatot engedek a Whamcliffe erdőben. De megjegyezd, hogy őzbakot csak hármat minden vadászati időben; hanem ha ez nem szolgál mentségül arra is, hogy harminczat lelőjj, akkor ne legyek keresztény lovag és király.

— Felséged bizonyos lehet benne, hogy szent Dunstan segítségével megsokszorozzuk felséged kegyes ajándékát.

— Nem kétlem. És mivel a vad magában száraz táplálék, a pinczemesterem majd küld évenként egy ötakós hordó vörösbort, egy akó malváziait meg három tíz akós hordó sört a javából. Ha ez nem oltaná el a szomjúságodat, akkor aztán el kell jönnöd az udvarhoz, hogy a pinczemesteremmel megbarátkozzál.

— De hát szent Dunstan?

— Kapsz egy oltárterítőt, stólát, meg palástot is, — felelt a lovag keresztet vetve. — De erről ne beszéljünk úgy tréfa között, mert Isten meg találna büntetni, hogy többet gondolunk a bolondsággal, mint az ő imádásával.

— A védőszentemért felelek.

— Csak magadért felelj, — szólt a lovag kissé szigorúan, — de azután mindjárt odanyújtotta a kezét a remetének, melyet ez egy kicsit megfélemlítve, de nagy hódolattal csókolt meg térden állva. — A kinyújtott kezemnek kevesebb tisztelettel adózol, mint az öklömnek, — szólt Richard mosolyogva, — mert ez előtt itt csak féltérdet hajtasz, de az öklöm előtt egyenest levágtad magad a földre.

De a barát talán attól félt, hogy megint hibát követhetne el azzal, ha nagyon is tréfára fordítaná a beszédet; — a mitől nagyon óvakodnia kell annak, a ki királyokkal van együtt; — csak némán hajolt meg, hogy visszavonúljon.

De ugyanekkor két másik jövevény jelent meg a tisztáson.

NEGYVENEGYEDIK FEJEZET.

Üdv néktek, kiknek birtoka büszke vár,
Sorsunk csak olyan jó, nincs fénye ma bár
Seregünk ma már
Ott, hol zöld a határ
Vigadunk veletek, ma mint légi madár.
MACDONALD.

Az újonnan jött két férfi Ivanhoe volt, a prior lován; meg Gurth, a ki az Ivanhoe paripáját lovagolta. Wilfred meglepetése nem ismert határt, mikor királyát ott látta összevérezett fegyverzettel, körülötte pedig hathét holttest a földön. Nem kevésbbé meglepő volt különben az sem, hogy a királyt a törvényen kívül álló száműzöttek, haramiák ilyen nagy csoportja vette körül; — ez is sajátságos kíséret volt egy király számára. Ivanhoe habozott, hogyan szólítsa a királyt, a kóbor fekete lovag nevén-e vagy igazi nevén; — mire Richard zavarát látta, így szólt hozzá:

— Most már szólíthatod Plantagenet Richardot a maga nevén is, Wilfred, mert csupa igazszívű angol alattvaló körében látod, ha éppen az angol vér rávitte is őket egy-két vakmerőbb lépésre.

— Ivanhoe Wilfred báró; — szólt Robin Hood előlépve; — felséges urunk szavához már nincs mit hozzátennem; — csak azt, hogy olyanok közűl, a kik már sokon keresztűl mentek az életben, nem lehetnek neki igazibb alattvalói, mint a kik itt veszik körűl.

— Nem kétlem, derék vitéz, — felelt Wilfred; — ha egyszer te is közéjük tartozol. De mit jelent ez a pusztúlás itt, — és királyunk véres pánczélja?

— Árulást koholtak ellenünk, Ivanhoe, — felelt a király, — de ezek a derék emberek meghiúsították. De lám, — folytatta mosolyogva, — hiszen te is áruló vagy; — mert hiszen nem az volt-e a legkeményebb parancsunk, hogy pihenj, míg sebed egészen begyógyúl?

— Már begyógyúlt uram; — nincs belőle több, mint egy karczolás. De jó uram, az égre; miért szomorítod az alattvalók szívét azzal, hogy ilyen veszedelmes

helyeken egyedül bolyongsz; kalandba keveredel, mintha a te életed nem is lenne fontosabb valami kóbor lovagénál, a kinek egész életét csak a kard és a lándzsa teszi?

— Plantagenet Richard nem kíván más hírnevet, mint a mit jó kardjával és lándzsájával küzdhet ki, s az így kivívott harczi kalandra büszkébb, mintha százezreket vezetne csatába.

— De hát az ország, királyom, — melyet úgyis fenyeget a polgárháború; — alattvalóidnak is minden rosszra el kell készülniök, ha olyan veszedelmekbe rohansz, melyekben örömödet leled.

— Országom és alattvalóim! — felelt Richard türelmetlenül; — hidd el, a legjobbak hasonlóval fizetnek, ha nálam meggondolatlanságot látnak. Például hű lovagom, Ivanhoe Wilfred nem engedelmeskedik parancsomnak s mégis leczkézteti királyát, ha az valamiben eltér az ő tanácsától. Melyikünk vethet többet a másik szemére? De bocsáss meg, Wilfred. Mint már a kolostorban is mondtam neked, ez az álruhában való bújdosás szükséges ahhoz, hogy barátaim és hű főuraim időt nyerjenek fegyveres erejük összegyűjtésére; hogy mire Richard visszatértét kinyilatkoztatják, az már olyan sereg élén állhasson, hogy az ellenség remegjen puszta láttára is és így a nélkül nyomjuk el a tervezett lázadást, hogy csak kardot vonnánk is. Estoteville és Bohun még vagy huszonnégy óráig nem indúlhatnak Yorkba; Salisburytól délről, Beauchamptól Warwickshireből és Multontól meg Percytől szintén hírt kell kapnom. A kanczellárnak pedig London felől kell meggyőződnie. Ha megjelenésem túlságos hirtelen történnék, olyan veszedelemnek lehetnék kitéve, melyektől kardom nem menthetne meg, még ha a vitéz Robin íjjai, Tuck barát fúrkósbotja, meg a bölcs Wamba kűrtje támogatnának is.

Wilfred alázattal hajolt meg, jól tudta, mily hiábavaló volna vitázni azzal a kalandvágyó lovagi szellemmel, mely királya fölött sokszor úrrá lett és belevitte olyan veszedelmekbe, hogy azokat nemcsak könnyen elkerűlhette volna, hanem egyenesen vétek volt beléjük rohannia. Az ifjú lovag tehát sóhajtva hallgatott el; Ri-

chard pedig örült, hogy tanácsadóját elhallgattatta, noha lelke mélyén maga is belátta, hogy Ivanhoenak igaza van.

— Száműzöttek királya, — fordult Richard Robinhoz; — nincs valami frissítőd, a mivel királytársadat megkínálhatnád; — mert azt mondhatom, hogy megéheztem ebben a kis mozgásban, — végezte szavait, a körülötte heverő ellenségre tekintve.

— Felségednek nem szeretnék füllenteni, — felelt Robin; — és az éléskamránkban, a mi a legtöbb az — —

— Vad; ugy-e? no, már pedig annál jobb se kell; — nos és ha egy király nem marad otthon az országában, hogy maga lőjje le a vadat, — nem panaszolhatja föl, ha azt más teszi meg helyette, — szólt Richard vígan.

— Ha tehát felséged ujra megtiszteli Robin Hood egyik találkozó helyét, vadpecsenyében nem lesz hiány és úgy lehet, kerül egy hordó sör meg valami tűrhető bor is.

Robin tehát elindult, hogy elvezesse őket s a jókedvű, délczeg uralkodó nyomon követte. Bizonyos, hogy ez a találkozás Robin Hooddal és szilaj társával jobban inyére volt Richardnak, mintha teljes királyi fényében főurak és udvari emberek körében csilloghatott volna. Az ujdonság, a változatosság a kalandokban és a környezetben, ez volt az, a mi Oroszlánszívű Richardra nézve az élet fűszerét adta; kivált ha még veszedelem is vegyült belé. Az oroszlánszívű királyban nagyon sok volt a regényes lovagok ragyogó, de használhatatlan vonásaiból s az a személyes dicsőség, melyet vakmerő fegyvertényeivel szerzett, több volt az ő hevülékeny képzeletének, mint a csöndes és bölcs politikával végzett kormányzás. Igy aztán uralkodása is olyan volt, mint egy rohanó, tündöklő meteor útja, — a mely megdöbbentően, pazarúl ontja a ragyogást, de aztán elnyeli a sötétség nagy hirtelen; lovagi tettei elég anyagot nyújtottak a lantosok és hegedüsök regés történetének; de abból sokkal kevesebb volt benne, a mit a komoly történelem szeret megírni üdvös tanúlságúl az utókor számára.

Az erdei lakoma csakhamar ki volt rakva egy nagy tölgyfa alatt Anglia királya számára, a ki ott ült, s országának száműzöttjei környezték udvara és őrsége gyanánt.

A mint a kupa körbe járt, a haramiák is elfeledkeztek a félelemről, melyet az uralkodó jelenlétében éreztek. Járta az ének, a tréfa; a hadi kalandok is sorra kerültek s senki sem gondolt arra, hogy az ország természettől kirendelt védelmezője előtt szólanak. A vídámlelkű király maga pedig legkevésbbé törődött a maga tekintélyével és nevetett, ivott, tréfált velük. Robin Hood egészséges, természetes gondolkozása volt az, a mely azt kívánta, hogy végezzék be inkább a mulatságot, mielőtt valami is megzavarná azt. Mivel Ivanhoe homlokán is felhőket látott, így szólt hozzá: — Hős királyunk nagyon megtisztelt ugyan bennünket, de nem szeretném, ha idejéből többet fecsérelne el velünk, mint a mennyit az ország dolgai megengednek.

— Bölcsen szóltál, hős Robin Hood, — felelt Ivanhoe, mikor így négyszemközt beszéltek; — és azt is tudod bizonyosan, hogy azok, a kik a felséggel évődnek és kaczagnak, még a legvígabb pillanatban is az oroszlánnal játszanak, a ki ingerelve aztán körmét és fogát is használja.

— Azt a pontot érinted, a melytől én is félek; — az én embereim bárdolatlanok; a király pedig éppen olyan hirtelen természetű, mint a milyen jókedélyű; soha sem tudom, mikor esik valami sértés és hogy majd hogyan fogadja; — ideje, hogy abba hagyjuk.

— Akkor neked kell hozzálátnod, jó vitéz, — felelt Ivanhoe; — mert a mit én eddig mondtam neki e felől, az csak újabb kedvre hangolta, hogy meghosszabbítsa az itt mulatást.

— Sajnálom, hogy ilyen hamar ki kell tennem magamat annak, hogy királyom bocsánatát és kegyelmét eljátszam, — szólalt meg erre Robin Hood rövid szünet után; — de szent Kristófra, nem volnék rá érdemes, ha az ő saját javáért még ezt is nem vetném koczkára. — Gyere, Scathlock; — eredj oda a sűrűbe és fújj a kűrtö-

dön egy normann hadijelet, czifrázva; még pedig tűstént, ha az életed kedves.

Scathlock engedelmeskedett s öt percz sem telt bele, mire az egész társaságot normann kűrtszó riasztotta föl.

— Ez a Malvoisin kürtje, — kiáltott a molnár felugorva és íjjat ragadva. A barát rögtön ledobta a kupát és furkósbotját kapta föl. Wamba középen csapta el a tréfaszót s pajzsot és kardot kapott föl. Csakhamar mindnyájan készen álltak.

Az ilyen életet élő embernél a küzdelem nagy hirtelenséggel váltotta föl a lakomát és a mi Richardot illeti, reá nézve ez csak olyan volt, mint új gyönyörűség elérkezése. Sisakjáért kiáltott meg a fegyverzet egy-két legnehezebb darabjáért, a mit lakoma közben levetett. Mialatt Gurth fegyverkezni segített az uralkodónak ez szigorúan meghagyta Wilfrednek, hogy ha a leghatározottabban el nem akarja játszani jóindúlatát, akkor ne merészeljen részt venni a küzdelemben, melyről bizonyos volt, hogy közelgőben van.

— Százszor és százszor vívtál már értem, Wilfred; — eleget láttam; — most az egyszer te légy a nézője annak, mikor Richard vív barátjáért és alattvalóiért.

Ezalatt Robin Hood embereket küldött minden irányban, mintha az ellenség hollétét akarta volna kikémlelni; s mikor aztán már az egész csapat föl volt oszlatva, akkor odatérdelt Richard elé, hogy bocsánatért könyörögjön.

— Mi végből, — kérdezte Richard kissé türelmetlenül; — hát nem adtunk már teljes fölmentést mindenért? Vagy azt hiszed, adott szavúnk olyan pehely, a mely ide-oda lengedezik? Azóta csak nem volt időd új törvényszegés elkövetésére?

— Volt bizony; — ha ugyan törvényszegés az, hogy egy uralkodót rászedjünk a saját javáért. A kürt nem Malvoisiné volt; én adtam parancsot, hogy megfújják, mert azt akartam, hogy legyen vége a lakomának, nehogy fontosabb dologtól rabolja el a drága időt.

Ezzel fölkelt térdéről s karját összefonva inkább tisztelettudóan, mint alázattal állt ott, a király válaszát

várva, mint olyan ember, a ki tudja ugyan, hogy sérelmet követett el, de meg van győződve okának helyességéről. Richard arczát egy pillanatra elöntötte a harag, de igazságérzete rögtön legyőzte az indúlatot.

— A sherwoodi rengeteg királya sajnálja a vadját meg a borát Anglia királyától! — szólalt meg. — Jól van, Robin; de ha te látogatsz majd meg vidám Londonban, én nem leszek ilyen szűkmarkú gazda. De különben igazad van, jó vitéz. Lóra hát! Wilfred már egy órája úgysem tudja, hova legyen a türelmetlenségtől. — Mondd csak, hős Robin, neked soha sem volt olyan bajtársad, a ki nem érte be azzal, hogy tanácsot adjon, hanem egyenesen kormányozni is akarta a tetteidet és a ki boldogtalan, ha te a magad feje után igazodol?

— A hadnagyom, János szakasztott ilyen, a ki most különben a skót határon portyázik és megvallom, néha föl is haragít egy perczre; de hát hogy az Isten csudájában tudnék haragot tartani vele, mikor tudom, hogy csak a vezére jólétét tartja szem előtt mindenben.

— Igazad van; s ha egyfelől Ivanhoe lehetne mellettem, hogy komoly tanácscsal szolgáljon s nyomatékot is adjon annak a maga komoly gondterhelt nézésével; — más felől meg te lennél mellettem, hogy csellel végy rá arra, a miről azt hiszed, hogy javamra válik, akkor valamennyi keresztény meg pogány uralkodó közt nekem lenne a kezem legjobban megkötve. De rajta urak, induljunk vígan Coningsburghba s ne gondoljunk a dologra többé.

Robin Hood elmondta nekik, hogy már előre küldött egy csapatot oda, a merre nekik is menniök kell; ezek azonnal rájönnek, ha valahol ellenség leskelődnék; — valószínű azonban, hogy tiszta lesz az út s ha mégsem így lenne, akkor idején hírt kapnak és hasznát vehetik annak az erős csapatnak, melylyel Robin Hodd maga követi majd őket.

Ez a figyelmes és bölcs intézkedés, a melylyel biztonsága fölött őrködtek, meghatotta Richardot és eloszlatta még azt a csekélyke neheztelést is, a mely talán megmaradt szívében az iménti rászedés folytán. Ismét kezet nyújtott Robin Hoodnak és biztosította teljes bo-

csánatáról, kegyelméről, megígérve egyszersmind azt is, hogy megenyhíti a zsarnoki szigorúságú erdő-törvényt, a mely nagyban felelős volt azért, hogy az angol katonaság a lázadásba volt kergetve. Csak az volt a baj, hogy Richard jó indulatát Robin Hood nem sokáig élvezhette; a király korai halála után, mikor hős testvérbátyja után János ült a trónra, az új erdő-törvényt ismét kicsikarták kezéből, úgy, hogy ez véget ért. Robin Hood további élete és árulás révén nyert halálának meséje azokban a fekete nyomású régi kis krónikákban van meg, melyeket régen garasával vesztegettek, de a melyeket ma már aranyával is szívesen megfizetnek.

Robin Hoodnak igaza lett e napon; a király Ivanhoe, Gurth és Wamba kíséretében minden baj nélkül elérkezett Coningsburghba még naplemente előtt.

Angliának alig van megkapóbb szépségű vidéke, mint az, a mely ott terül el e körül a régi szász kastély körül. A lágyan ömlő Don folyó nagy félkör alakú területén söpör végig; a mely területen a jól művelt szántóföldek erdős vidékkel váltakoznak s a folyó partjáról emelkedő dombon, árkokkal és falakkal hatalmasan megerősítve tornyosúl ég felé az ősrégi vár, mely, mint neve mútatja, a régi angol királyok fészke volt a normann hódoltság előtti időkből. A külső falakat később talán a normannok emelték, de a belső legerősebb tornyon csalhatatlan jelei látszanak a rendkívül régi időknek. Ott áll egy földhányáson, a belső várudvar egyik szögében; teljes kerek alakban építve vagy huszonöt láb átmérőjű területet tüntetve fel belülről. A fal óriási erejű s hat külső gyámoszlop vette körül, felemelkedve egészen a toronytetőig, mintha azt is tartották volna. Ezek a hatalmas gyámoszlopok alúl a tövüknél s még egy jó darabon fölfelé még tömörek, de fönn már üresek belül, hogy a féle kis saroktornyokat alkotnak, melyekbe bejárás van a főtoronyból. Az óriási épület külseje éppen annyira érdekli a maga sajátságos toldásaival azokat, a kik a festői látványokban gyönyörködnek, mint a menynyire megkapja a belseje az olyan vizsgálódót, kit képzelete a régi heptarchia idejébe visz vissza. Nem messze a kastélytól egy emléket is mutogatnak, melyről úgy

mondják, hogy az Hengist sírboltja volt; — a temetőben pedig egész sora van a régi és érdekes síremlékeknek.

Mikor Richard és kísérete az épület felé haladtak, az akkor még nem volt körülvéve a mostani külső erődítményekkel. A szász építőmester kimerítette művészetét azzal, hogy a főtornyot jól megvédetté tegye; azontúl aztán nem volt védőfal; csak egy erős tölgypalánk.

A torony tetejéről óriási fekete zászló lengett, azt jelezve, hogy az elhalt gazda hamvai még beszentelésre várnak. Czímer nem volt a zászlón, mert ez a dísz még akkor a normannok között is ujdonság számba ment, a szászok között pedig ismeretlen volt teljesen.

De a kapún egy másik zászló is lengett s erre kezdetleges módon egy fehér ló volt festve, hogy az elhaltnak rangját és nemzetségét jelezze Hengistnek és az ő szász harczosainak ismeretes jelvényénél fogva.

A kastély körül nagy volt a sürgés-forgás, mert a halotti torok a vendéglátásnak óriási mértékben való megnyilatkozásai voltak; nemcsak hogy azok mind részt vettek benne, a kik csak a legtávolabbról is igényt tarthattak a megholttal való atyafiságra, ismeretségre, hanem mindazok is, a kik véletlenül éppen elhaladtak a vár előtt. Athelstane nagy neve és gazdagsága pedig a rendesnél is nagyobb alkalommá emelte ezt.

A hegyoldalon tehát egyre jöttek-mentek s mikor a király és csapatja is bevonúltak a külső palánknak e napra őrizetlenül hagyott kapúján, a várudvaron olyan kép tárúlt eléjük, melyet bajos volt összhangba hozni egy gyászoló ház fogalmával. Egyik helyt szakácsok egész ökröket és hízott juhokat sütöttek; másutt tízakós sörös hordók voltak csapra ütve, hogy minden érkezőnek szolgálni lehessen. Így aztán mindenféle rendű és rangú embert lehetett látni csoportokba verődve, a mint ettek-ittak. A csupasz szász rabszolgák félévi éhezés és szomjazás emlékét fojtották falánk lakmározásba; míg a jobb módú polgár nem olyan falánkan, hanem tudatos élvezettel fogyasztotta a maga falatját, megbírálva czéhtársaival együtt a sört, hogy elég-e benne a maláta és elég jól főzték-e? A normann nemesség alacsonyabb osztályából is sokan voltak itt; ezeket borotvált állukról és

rövid köpenyükről lehetett fölismerni, meg talán legbiztosabban arról, hogy mennyire összetartottak és milyen kicsinyléssel néztek a körülöttük történtekre, ha éppen annyira leereszkedtek is, hogy becsületére váljanak a bő lakomának.

Koldúló barátok persze csapatostól voltak itt, valamint katonák is, a kik most tértek haza Palesztinából (legalább úgy mondták); vándor kalmárok kitekergették a holmijukat; mesterlegények munkát kerestek; — zarándokok, mezítlábas barátok, szász lantosok, walesi bardok imát mormolva, elhangolt hárfákat, gitárjaikat nyeggetve csoportosúltak itt-ott az udvaron. Egyikük Athelstanet dicsőítette keserves gyászdalban; a másik szász szokás szerint való leszármazási énekben a nemes ősök kemény, ropogós neveit szedte sorba. Bohóczok az ő mókáikkal, meg a szemfényvesztők a mutatványaikkal szintén nem hiányoztak és a gyászos alkalom ellenére senki sem találta ízetlennek vagy helytelennek, hogy ezek is ott szerepeljenek a többi között. A szászok idevágó gondolkozásában éppen annyi volt a természetesség, mint a kezdetlegesség. Ha bú fogta el szívét, ott volt az eszköz, hogy felvidúlhasson ismét. De azért a vígasztalódásnak más módjáról sem feledkeztek meg; ha mind e közt a vígasság közt hirtelen eszébe jutott valakinek az alkalom, a mely így összehozta őket, a férfiak tompa, mély feljajdulásba törtek ki karban; a nők pedig, a kik szintén sokan voltak, — fölemelték hangjukat és fennszóval sírtak, sikoltoztak fájdalmukban.

Ez a jelenet tárúlt Coningsburghban Richard elé. A várnagy az alsóbbrangú vendégekről nem igen vett tudomást s legfölebb annyira tartotta szemmel a tömeget, a mennyire a rend fönntartása megkívánta, de most az uralkodónak és Ivanhoenak nagyúrias megjelenése fölkeltette figyelmét, annyival is inkább, mert az utóbbinak arcza rögtön, mintha ismerősnek tetszett volna előtte. Különben is a lovagi osztály megjelenése (már pedig ezeket rögtön azok közűl valónak ítélte) nem igen volt gyakori a szászok ünnepein és mindenesetre megtiszteltetést jelentett az elhalt és annak a családja iránt. Ezért a fekete gyászruhába öltözött várnagy, hatalmi jel-

vényét, a fehér pálczát kezében tartva, keresztül sietett a tömegen, hogy Richardot és Ivanhoet a torony bejáratához vezesse. Gurth és Wamba csakhamar ismerősökre leltek a várudvaron és nem is akartak gazdáiknak tovább terhére lenni, míg majd nem hívják őket ismét.

NEGYVENKETTEDIK FEJEZET.

Úgy leltem ott, Marcello teste mellett,
A gyászdal úgy folyt, búgva, hosszasan
Siránkozás, könny, bús igék között
Minővel agg anyák virrasztanak
A holt körül, ott töltve hosszu éjt.
RÉGI SZINJÁTÉK.

A coningsburghi kastély tornyába való belépés meglehetősen fúrcsa s van benne valami a régi idők esetlen egyszerűségéből. A torony déli részéhez lépcsősor vezet föl, de olyan keskeny és meredek, hogy szinte nyaktörő vállalat fölmenni rajta. A torony déli oldalán át még most is be lehet jutni, vagy legalább néhány évvel ezelőtt még lehetett, egy kis belső lépcsőhöz, mely magában a vastag falban vezet föl a harmadik emeletre. A két alsó emeleten boltozatos pinczék és börtönök állottak s ezek nem is nyertek világosságot sehonnan, csak a harmadik emeletről egy nagy négyszögletű nyíláson keresztül, a hova úgy látszik, csak létrák segítségével jutottak föl. A felsőbb részekbe aztán, a melyek összevéve négy emeletet foglalnak el, már más lépcső vezet; ez a kűlső gyámoszlopok mentén halad.

Richard királyt s hű lovagját Ivanhoet ezen a szövevényes úton vezették tehát föl a kerek terembe, mely a harmadik emeleten a torony egész terűletét egymaga foglalja el. Wilfred a nehéz út alatt elég időt nyert arra, hogy arczát elburkolja köpenyével, mert úgy egyeztek meg, hogy addig nem födözi fel jelenlétét atyja előtt, míg arra a király jelt nem ad neki.

A szobában nagy kerek tölgyasztal körűl mintegy tizenketten ültek, a szomszéd megyék családjainak szine-java. Jobbára öregek voltak, vagy legalább idősés

emberek, mert nagy fájdalmukra sok családban megtörtént az, hogy az ifjabb nemzedék Ivanhoehoz hasonlóul letörte azokat a korlátokat, melyek a normannokat egy félszázadon keresztül elválasztották a szászoktól. A tiszteletreméltó aggok bánatos arcza, csöndes elmerültsége nagy ellentétben állott azok dínom-dánomra való hangulatával, a kik az udvaron tolongtak. Ősz hajuk és hosszú szakálluk, meg a redős, méltóságosan komoly gyászpalást úgy illett a kezdetleges díszű ősi csarnokhoz! Olyanok voltak, mint valami régi pogány Odin-imádók, a kik most életre vannak idézve, hogy nemzeti dicsőségük kihúnytán gyászoljanak.

Cedrik úgyan egyforma rangban állott honfitársával, de azért valami közös megegyezés folytán mégis úgy tekintették, mint a gyülekezet fejét. Richard belépésekor (a kit csak a Vaspántos lovag néven ismert) Cedrik fölemelkedett helyéből s a szokásos *Waes hael!* köszöntéssel üdvözölte a jövevényt, egy boros serleget emelve feje fölé. A király, a ki előtt nem volt ismeretlen angol alattvalóinak e szokása, az illendő felelettel, a *Drinc hael* szóval viszonozta azt s kiitta a kínált serleget a szó után. Ivanhoenak is odanyújtottak egyet s ez némán vette azt át atyjától; szó helyett fejbólítással köszönve azt meg, nehogy hangja elárúlja.

Mikor ezen a bevezető formaságon túlestek, Cedrik odanyújtotta a kezét Richardnak s elvezette egy nagyon kezdetleges és igen kicsi kis kápolnába, mely úgyszólván az egyik gyámoszlop mélyedésébe volt építve. Mivel egy keskeny lövőrés kivételével egyéb ablak nem volt a kápolnán, ez jóformán sötét lett volna, de két hatalmas fáklya füstöt szóró, rőt lobogással világította meg a boltozatos tetőt, a puszta falakat, a dúrva oltárt és kőkeresztet.

Az oltár előtt ravatal állott s ettől jobbra-balra három-három pap térdelt olvasót morzsolva és halk hangon imádkozva. Ezért a szolgálatért az elhunyt édes anyja nagy adományt küldött a szent Edmund kolostornak s a barátok pedig, hogy megszolgálják, testületileg jöttek el, az egy sánta sekrestyést kivéve Coningsburghba, hogy az egész temetési idő alatt hatosával

imádkozzanak fölváltva a ravatal mellett. Az igaz, hogy a ki éppen nem volt soros, az bőven kivette a részét a lakomából meg a mulatságból. Gondjuk volt rá, hogy virrasztás közben a szent éneket vagy imát egy pillanatra se hagyják abba, mert különben Zernebock a szászok Apollyonja hatalmába keríthetné Athelstanet. Nem kevéssé vigyáztak arra, hogy valami világi ember keze meg ne érintse a terítőt, mert ez ugyanaz lévén, a melyre annak idején szent Edmund koporsója volt kitéve, szentségtörés lett volna, hogy istentelen kéz érje. Szóval, ha az ilyen figyelem hasznára lehetett az elköltözöttnek, akkor el is várhatta azt a szent Edmund kolostortól, mert a száz aranyon kívül édes anyja azt is kilátásba helyezte a barátok előtt, hogy elhalt fia földeinek egy jó részét a kolostornak adja, hogy így örök engesztelő imát bíztosítson férje és fia lelkiüdvéért.

Richard és Wilfred követték tehát Cedriket a kápolnába és mikor vezetőjük ünnepélyes komolysággal rámutatott a hős korai koporsójára, mindkét lovag keresztet vetett s rövid imát mormolt az elhunytért.

Mikor ez a kegyeletes cselekvés is végre volt hajtva, Cedrik ismét intett nekik s nesztelen léptekkel suhanva tovább a kőkoczkákon egy kis oratórium ajtaját nyította ki. Az egész nem lehetett nagyobb nyolcz négyszög lábnál s a falba volt vágva. Mivel itt a lőrés befelé haladva eléggé elszélesedett, a nyugovóra hajló nap elég rést talált arra, hogy világosságot öntsön el a fali fülkében. A fényben a jövevények egy tiszteletreméltó nőalakot pillantottak meg, a kinek arcza felséges szépség nyomait őrizte meg. Hosszan leomló gyászruhája, puha redőzetű gyászfátyola csak még jobban kiemelte arcza fehérségét s világos szőke, hullámos hajfonatai szépségét, melyeket az idő sem meggyéríteni nem tudott, sem ezűsttel keverni. Arczán ott honolt a legmélyebb fájdalom, a mely csak összeegyeztethető a megadással. Előtte egy kőasztalon elefántcsont kereszt állott, meg egy nagy misekönyv gazdag, festett díszű lapokkal; faödelén aranysarkok és aranykapcsok nehéz dísze.

Cedrik egy pillanatig mozdulatlanúl állott meg a küszöbön, mintha időt akart volna engedni az idegenek-

nek arra, hogy a vár úrnőjére nézzenek; — azután így szólalt meg: „Nemes úrnőm, Edith; ezek az érdemes idegenek azért jöttek, hogy bánatodban osztozzanak veled. És különösen ez a hős lovag, a ki oly vitézűl küzdött annak megmentéseért, kit ma gyászolunk."

— Hálám vitézségeért, — felelt a hölgy; — noha az volt is az ég akarata, hogy hiába pazarolja azt. Köszönöm neki és társainak azt is, hogy lovagiasságuk ide vezette őket, hogy felkeressék bánatában és gyászában Adeling özvegyét és Athelstane anyját. A te gondjaidra bízom őket, kedves rokon, remélve, hogy nem lesznek híjjával annak a vendéglátásnak, melyet ezek a szomorú falak még nyújthatnak.

A vendégek mélyen meghajoltak a gyászoló anya előtt s aztán visszavonúltak vendégszerető vezetőjükkel együtt.

Egy másik csigalépcső elvezette őket egy emelettel fölebb egy úgyanakkora szobába, a milyent először láttak, mert ez is az egész emeletet elfoglalta. Ebből a teremből, még mielőtt az ajtót kinyitották volna, már kihangzott eléjük valami végtelenül bánatos ének. Mikor beléptek, látták, hogy vagy húsz előkelő szász úraszszony és nemes hajadon van ott összegyűlve. Négyen énekeltek s Rowena vezette az elhalt lelkéért szóló éneket, melyből a következő néhány versszakot tudták kibetűzni:

Poré a por.
Létet tipor
Az elmulás hatalma;
Övé a test,
S ha jő az est
Vár holtra síri halma.

Más lét felé
Útját lelé
Ki éltit itt betöltè
Lenn vár a tűz,
Mi mind elűz
Gyarló szennyet, mi földé.

A láng között,
Elköltözött,
Kevés korig ha voltál
Mennyekbe fel
Segítsen el
Könyörgés és a zsoltár.

Mialatt a bánatos ének hangzott, a többi nők két csoportra oszolva dolgoztak; egyik csoport egy nehéz selyem terítőt diszített olyan hímzéssel, a milyen ügyességüktől és ízlésüktől tellett; hogy ez majd Athelstane ravatalát ékesítse; a másik csoport virágokat válogatott egy kosárból s koszorúba kötötte ugyanezen gyászos czélra.

A négy fiatal hajadon viselkedése igen illedelmes volt a komoly szertartás alatt, ha talán valami mély bánatra nem is lehetett következtetni belőle; itt-ott az is megesett, hogy egyikük suttogni kezdett, vagy elmosolyodott, a mivel azután megrovó szót vont magára az idősebb asszonyok részéről. Volt a leánykák között olyan is, a ki talán többet gondolt azzal, hogyan illik neki a gyászruhája, mint magával a szomorú szertartással. S ha már be kell vallanunk az igazat, a két lovag megjelenése még jobban hozzájárúlt ahhoz, hogy némelyik föltekintsen, kukucskáljon vagy suttogjon a szomszédjának. Egyedűl Rowena maradt nyugodt, a ki sokkal büszkébb volt, semhogy hiú lehessen és bájos meghajlással köszönt megmentőjének. Magatartása komoly volt, de nem levert és nem lehet tudni, vajjon az Ivanhoe sorsának bizonytalansága nem járúlt-e hozzá komolyságához legalább is annyira, mint Athelstane halála.

Cedrik azonban, a ki, mint már megjegyeztük, nem igen látott tisztán az ilyen dolgokban, annyival mélyebbnek látta Rowena búsulását a többi hölgyekénél, hogy magyarázatúl jónak látta odasúgni a lovagoknak: „Ez a hölgy eljegyzett mátkája volt a nemes Athelstanenak.“ Kétes, hogy vajjon ez a mondás Ivanhoe lelkében nagyon megnövelte-e a részvétet az elhalt Athelstane gyászolói iránt.

Mikor így aztán forma szerint minden olyan szobába bevezette már Cedrik a vendégeket, a hol a temetést megelőző szertartások különféle módon folytak, akkor odament velük egy kisebb szobába, tudtukra adta, hogy ez kizárólag olyan megkülönböztetett kiváló vendégek részére van fenntartva, a kik sokkal távolabbi ismeretségben állottak csak az elhunyttal, semhogy együtt kívánnának lenni azokkal, kiket a gyászos esemény a

legközelebbről érintett. Biztosította őket, hogy minden kívánságúknak szolgálatára állt s már éppen magukra akarta őket hagyni, mikor a fekete lovag hirtelen megragadta a kezét.

— Arra szeretnélek figyelmeztetni, nemes thán, hogy mikor utoljára elváltunk, azért a szolgálatért, melyet jó szerencsémnél fogva neked tehettem, azt ígérted, hogy kérhetek tőled valamit.

— Már meg is van adva, mielőtt kérnéd, nemes lovag, — felelt Cedrik; — de talán ebben a szomorú órában — —

— Azt is meggondoltam. De az én időm rövid, azután meg nem látszik előttem helytelennek az, hogy mikor a nemes Athelstane sírját behantolni készülünk, beletemessünk abba bizonyos előítéleteket és elhamarkodott nézeteket is.

— Remélem, Vaspántos lovag, — felelt Cedrik kitüzesedő arczczal szakítva félbe amazt; — hogy kérésed magadnak akar valamit megszerezni és nem másnak; — mert abban, a mi házam becsületét illeti, idegennek nem igen lehet beleavatkoznia.

— Nem is kívánok, — felelt a király szelíden, — legfölebb csak annyira, a mennyire bizvást megengedheted, hogy házad iránt érdeklődjem. — Mindeddig csak úgy ismertél, mint a Vaspántos vitézt, vagy a Fekete lovagot. — De tudd meg, hogy én Plantagenet Richard vagyok.

— Anjoui Richard! — kiáltott föl Cedrik a legnagyobb meglepetéssel lépve hátra.

— Nem úgy, — nemes Cedrik; — angolországi Richard; a kinek legnagyobb érdeke, legforróbb óhajtása az, hogy hazája fiait egyesülve lássa. — De lám, nemes thán, — nem tudsz térdelni királyod előtt.

— Normann vér előtt az én térdem még nem hajolt meg soha.

— Tartsd meg tehát hódolatodat addig, míg bebizonyíthatom, hogy jogom van hozzá, mert normannt és angolt egyforma mértékben veszek pártfogásom alá.

— Fejedelem, — szólt Cedrik; — hős vitézséged előtt mindig hódoltam. Azt sem feledem, hogy van jog-

igényed az angol koronára, mivel Matildától származol, a ki unokahúga volt Edgar Athelingnek és leánya Malcolm skót királynak. De ha Matilda szász királyi vér volt is, nem volt örököse a királyságnak.

— Czímemről, jogomról nem vitatkozom veled, nemes thán, — felelt Richard nyugodtan; — csak arra kérlek, nézz körül és mondd, kit találsz olyant, a kit ellenem helyeznél a mérlegbe jogra nézve.

— És azért jöttél ide, fejedelem, hogy szemem közé vágd fajomnak pusztúlását, mielőtt még a sír bezárúlt volna a szász királyok utolsó sarja fölött? — Arcza elsötétűlt, míg így beszélt. — Ez vakmerően volt téve és meggondolatlanúl.

— A szentekre, nem! — felelt a király; — csak azzal a nyílt bizalommal tettem, a melylyel egyik derék ember mindig megtisztelheti a másikat minden veszedelem nélkűl.

— Jól mondtad, király; — mert elismerem, hogy király vagy és az léssz, az én gyenge ellentállásom mellett is. Az egyedüli módot, a melylyel meggátolhatnám, nem merem használni, noha erős kísértetbe hoztál.

— Most pedig kérésemre térek, nem kevesebb nyíltsággal adva ezt elő, mint a mily nyíltsággal te megtagadtad király voltom elismerését. Azt kívánom tőled, hogy ígéreted erejénél fogva, — nehogy különben szószegőnek, hamisan esküvőnek, nidering-nek tartsalak, — add meg bocsánatodat a derék lovagnak, Ivanhoe Wilfrednek, visszafogadva őt apai szeretetedbe. Beláthatod, hogy ebben a kibékülésben nekem is van érdekem; — barátom boldogsága és az ellenségeskedés megszűnése leghívebb embereim között.

— És ez Wilfred itt? — szólt Cedrik fiára mutatva.

— Atyám! Atyám! — szólt Ivanhoe, atyja lábai elé vetve magát; — bocsáss meg nekem.

— Megbocsátottam, fiam, — felelt Cedrik, Ivanhoet fölemelve. — Herevard fia megtartja szavát, ha normannak adta is. De azt akarom, hogy angol őseink ruházatában lássalak; — semmi lebernyeges rövid köpeny, semmi tarka tollas kalpag az én tisztességes házamban. A ki Cedrik fiának vallja magát, az mutassa meg, hogy

angol ősöktől származik. Szólni akarsz — tette hozzá komoran — és én kitalálom, hogy miről. Lady Rowenának be' kell tartania a két évi gyászidőt, úgy, mintha férjet veszített volna, szász őseink megtagadnának bennünket, ha új házassági kötésről szólnánk, mielőtt annak sírja még bezárult volna, a kihez nőül kellett volna mennie; — s a ki annyival méltóbb lett volna kezére rang és születés szerint. Athelstane szelleme maga ledobná véres halotti leplét, hogy elénk álljon s meggátolja emlékének ily meggyalázását.

Mintha csak kísértetet idéztek volna föl Cedrik szavai; mert ime, az ajtó egyszerre fölpattant s kitárult sarkig, hogy a kűszöbön Athelstane jelenjék meg halotti ruhában, sápadtan, beesett szemmel, mint, a ki a halálból ébred.

A jelenés hatása leírhatatlan volt az ott állókra. Cedrik visszatántorodott oly messzire, a mennyire a fal csak engedte s oda szédűlve a falhoz, mint a ki nem tud támasz nélkűl megállani, úgy nézett Athelstanera merev szemmel, megnyílt ajakkal. Ivanhoe keresztet vetett, imát mormolva latinúl, szászúl meg normann franczia nyelven, a hogy éppen eszébe jutott; mialatt Richard önkénytelenűl majd ezt mondta fölváltva: *Benedicite* majd így fogadkozott: *„Mort de ma vie!“*

Ugyanekkor az alsó emeletről éktelen zsivaj hangzott föl s ebből lassanként ez a kiáltás bontakozott ki: „Fogjátok el az áruló barátokat!“ „A tömlöczbe velük!“ „Le velük a várfokról!“

— Idézlek a szent Isten nevében, — szólt Cedrik ahhoz fordúlva, a ki elhalt barátja szellemének látszott; — ha halandó vagy, szólj! ha elköltözött szellem vagy, add tudtunkra, miért kísértesz itt, s hogy mit tehetek, a mi fölháborúlt szellemednek nyúgvást adjon. Élő vagy halott légy bár, nemes Athelstane, — szólj Cedrikhez!

— Szólok, — felelt a kísértet nagy nyugalommal, — mihelyt lélegzethez jutok. — Hogy élek-e, mondod? Élek, a mennyire az olyan ember élhet, a ki három napon át csak kenyéren, vízen élt. Egy öröklétnek tetszett. Úgy bizony, kenyéren és vízen, Cedrik; semmi jobbat nem kaptam. Csoda, hogy itt lehetek és elmondhatom.

— Hogyan, nemes Athelstane, — szólt a fekete lovag, — hiszen magam is láttam, mikor a vad templárius ledöntött és Wamba azt mondta, hogy egészen ketté hasította a koponyádat le a fogadig.

— Te tévedsz, lovag, — felelt Athelstane, — Wamba meg hazudott. A fogamnak semmi baja, a mint azt majd a vacsoránál meg is mutatom. A templáriusnak ugyan nincs érdeme benne, mert a kardja hirtelen megfordúlt a kezében, úgy, hogy az ütés laposan ért, mert a buzogányommal felfogtam; — ha az aczélsisakom rajtam van, csak olybá vettem volna az egész ütést, mint valami nádsuhintást és úgy adtam volna vissza a buzogányommal, hogy megkeserűli. De mivel úgy volt, a hogy volt, biz én leterűltem elkábúlva, de meg nem sebesültem azért. Köröskörül többeket levágtak, azok rám estek, úgy, hogy én mindaddig nem nyertem vissza az eszméletemet, míg egyszer csak egy koporsóban tértem magamhoz; szerencsére nyitottban, ott a szent Edmund kolostor oltára előtt. Eltüsszentettem magamat, sóhajtottam, fölébredtem és föl is keltem volna, de a sekrestyés meg az apát, a kik a zajra odarohantak, rémülten látták, hogy ime, él az az ember, a kinek az örökségében reménykedtek. Bort kértem; — arra aztán adtak is, hanem az ugyancsak meg lehetett szentelve valami orvossággal, mert attól még mélyebben elaludtam s mikor végre fölébredtem, láttam, hogy kezem, lábam le van kötözve olyan erősen, hogy még most is sajog a bokám, ha rágondolok; aztán pokoli sötét is volt; azt hiszem, a kolostor titkos tömlöczében lehettem, sőt a fojtott, dohos, nyírkos levegőből azt következtettem, hogy az lehetett a temetkezési hely is. Különös gondolatok szálltak meg, hogy mi is történhetett velem, mikor egyszerre csak nyikorogni kezdett az ajtó és két gazember barát lépett be. Arról akartak meggyőzni, hogy már a purgatóriumban vagyok, csakhogy én megismertem ám a puffadtképű, rövid lélegzetű apátot. Szent Jeremiás, milyen más hangja volt most, mint mikor még egy szeletet kért az őzcombból. És az a gazember egyszer karácsonytól vízkeresztig lakmározott velem.

— Légy türelemmel, nemes Athelstane, — szólt a

király; — pihenj egy kicsit s aztán kényelmesen mondd el a történetet; Isten engem; ez a történet fölér egy regénynyel.

— Csakhogy, teringettét, végig élni nem volt valami regényes, — felelt Athelstane. — Árpakenyér és egy kancsó víz, ezt adták nekem a fukar kutyák, a kiket atyám is, én is kincsekkel halmoztunk el s a kik a szegény hűbéresektől és szolgáktól vonták el a szalonnát, kenyeret, cserébe az imáikért. Hálátlan viperafajzat, — árpakenyeret meg vízet adni olyan kegyúrnak, a milyen én voltam. De kifüstölöm őket a fészkükből, ha kiátkozás lesz is a vége.

— De a boldogságos szűzre, nemes Athelstane, — szólt Cedrik megragadva barátja kezét; — hát most hogy menekültél meg? Meglágyúlt volna a szívük?

— Azoké? Hát meglágyúl a szikra a naptól? Még most is ott lennék, ha valami mozgolódás nem keletkezik a kolostorban, a miről aztán tudtam meg, hogy abból eredt, mert ide indultak, hogy megegyék az én halotti toromat, az enyémet, a kiről tudták, hogy ott fekszem élve; — ez hozta ki a rajt a kaptárból. Hallottam, a mint a halotti éneket zümmögték, nem gondolva arra, hogy ugyanazok éneklik valakinek a lelkéért, a kik azt testben éhhalálra ítélték. De elmentek és én sokáig vártam valami élelemre; nem csoda, a köszvényes sekrestyés jobban el volt foglalva a maga élelmével, semhogy az enyémre gondolhatott volna. Végre lejött tántorgó léptekkel, a bor meg fűszerszámok szaga messzire érzett rajta. A jó lakoma meglágyíthatta a szívét, mert az előbbi kenyér meg víz ebéd helyet egy tál vadpástétomot adott meg egy kupa bort. Ettem, ittam és megerősödtem. Még az a jó szerencsém is volt, hogy a sekrestyésnek, a kire az ajtó bízva volt ekkor, úgy keresztbe állt már a szeme, hogy mikor az ajtót bezárta, csakúgy nyitva forgatta meg benne a kulcsot, miért is az ajtón rés maradt. A világosság meg az étel, ital gondolkozásra serkentettek. A vaskapocs, a melyhez lánczaim hozzá voltak erősítve, sokkal rozsdásabb volt, mint akár az apát hitte, akár magam. Még a vas sem maradhatott meg sokáig abban a pokoli, nyírkos tömlöczben.

— Pihenj egy kicsit, nemes Athelstane, — szólt Richard; — és legyen részed valami frissitőben, mielőtt folytatnál egy ilyen rémítő történetet.

— Legyen részem! Mą már volt vagy ötször! De azért egy darab ebből az ízletes sonkából bizony nem volna ellenemre; — és kérlek, jó lovag, tán egy kupa borral is megemberelnél.

A vendégek úgyan még most is csaknem magukon kívül voltak, de azért menten megkínálták föltámadt házigazdájukat, a ki erre folytatta a történetet. Most már sokkal nagyobb hallgatóságnak beszélt különben, mint mikor elkezdte, mert Edith a mint megtett néhány szükséges rendelkezést, oda sietett fia után az idegen vendégek szobájába; mögötte annyian jöttek nők, férfiak, a hányan csak be tudtak tolakodni a kis szobába; a többiek künn álltak a lépcsőn s a röptében elkapott szavakból már némi változtatással adták tovább a történetet a lejebb állóknak, a kik viszont még jobban elferdítve tudatták az udvaron levő köznéppel.

Athelstane maga azonban igy folytatta a történetet.

— Mikor a falbavert vaskampóból kiszabadultam, felvánszorogtam a lépcsőn, úgy a hogy tudtam a lánczom súlya alatt meg az éhségtől elgyötörten; végre hosszas tapogatás után eljutottam valahova, a honnan víg gazdolás hangzott ki. Benn a szobában az érdemes sekrestyés az ördög miséjét tartotta egy busa, fekete szemöldökű, hatalmas termetű baráttal, a ki szürke ruhát viselt és inkább tolvajnak látszott, mint papnak. Rájuk törtem és a halotti ruhám meg a csörgő lánczaim révén tudom, valami más világ lakójának látszottam inkább, mint embernek. Mind a ketten elképedve álltak ott, de mikor én leütöttem az öklömmel a sekrestyést, akkor a másik meg, a kortyondi czimborája engem akart fejbe vágni egy furkósbottal.

— Ez a mi Tuck barátunk lehetett, akármibe fogadok, — szólt Richard, Ivanhoera tekíntve.

— Tőlem lehet az ördög is, — felelt Athelstane. — Szerencsére elhibázott s mikor én közelebb léptem, hogy birokra keljek vele, akkor megfutamodott, tán máig

is szalad. De én sem voltam rest, szaladtam a magam szabadságát megnyerni. A lánczom kulcsa is ott függött egyéb kulcsok között a sekrestyés övén; — eszembe jutott, ne üssem-e szét a gazficzkónak a koponyáját a kulcscsomóval, de aztán mégis felülkerekedett a szívemben a hála a borért meg a pástétomért, azért hát csak egyet-kettőt rúgtam rajta, de jót s ott hagytam a földön; magamhoz vettem egy darab hideg pecsenyét meg egy bőrtömlőt tele borral, a mi a két lakmározónak volt odakészítve; aztán lementem az istállóba és ott annak egy elkülönített zugában megtaláltam saját jó harczi paripámat. Úgy látszik, már félretették az apát úr saját használatára. Idejöttem hát lóhalálában; — ember, asszony réműlve futott előttem a merre jöttem, mert kísértetnek nézhettek, annyival inkább, mert a halotti csuklyát is a fejemre húztam. A saját kastélyomba sem bocsátottak volna be, ha azt nem mondom, hogy az egyik komédiásnak a legénye vagyok, a ki mellesleg mondva nagyon jó kedvben tartja a népet ahhoz képest, hogy az uruk temetésére gyűltek össze. Az udvarnagy azt gondolta, hogy a komédiában készülök szerepet játszani, ahhoz vagyok így felöltözve, beeresztett hát, mire én egyenest anyámhoz siettem, hamarjában bekaptam egy-két falatot, aztán ide jöttem, hogy téged keresselek meg, Cedrik, nemes barátom.

— És megtaláltál, — felelt Cedrik, — készen arra, hogy újra kezdjük szép terveinket. Bizony mondom, sohasem virradt meg olyan biztató nap a nemes szász törzs föltámadására, mint a holnapi.

— Ne beszélj nekem senki föltámadásáról, — szólt Athelstane; — elég, hogy én magam föltámadtam. Mindenekelőtt azt a gaz apátot szeretném megbűntetni. Ott fog függni Coningsburgh tornya tetején stolában és palástban és ha a lépcső nagyon szűk arra, hogy fölvigyék azt a potrohos testét rajta, inkább emelő darúval vitetem föl.

— De fiam, gondolj az apát szent hivatására.

— És te anyám, gondolj az én három napi bőjtömre. A vérüket akarom, valamennyiüknek. Front-de-Boeuf

elevenen égett el kevesebb bűnért, mert jó asztalt tartott a foglyai számára is, csak éppen a lencsébe tettek nála sok fokhagymát utoljára. De ezek a képmutató, hálátlan rabszolgák, a kik annyiszor kéredztek be az asztalomhoz hívatlanúl, se lencsét, se fokhagymát nem adtak, sokat se, keveset se; — ezek meghalnak, Hengist nevére.

— De a pápa, nemes barátom, — szólt Cedrik.

— De az ördög, nemes barátom, — pattogott vissza Athelstane; — meghalnak, addig van. Még ha a legjobb szerzetesei lettek voltak is a világnak, azért a világ mégis könnyen ellenne nélkülök.

— Ugyan, ugyan, nemes Athelstane, — szólt Cedrik, — feledd el ezeket a nyomorúltakat a dicső jövő örömére, a mely megnyílik előtted. Mondd meg ennek a normann herczegnek, Anjoui Richardnak, hogy még ha oroszlánszívű is, azért kardcsapás nélkül nem veheti birtokába Alfréd trónját, míg egyetlen férfisarja él a szent Hitvalló családjának.

— Hogyan? — szólt Athelstane — ez a nemes Richard király?

— Plantagenet Richard maga; — felelt Cedrik; — de nem szükséges, hogy figyelmeztesselek: mily kevéssé szabad akár bántanunk, akár elfognunk; mert szabad akaratából jött ide vendég gyanánt, hiszen te eléggé tudod kötelességedet, mint házigazda.

— Hitemre, tudom azt is és alattvalói kötelességemet szintén, — felelt Athelstane, mert ime, hódolatomat ajánlom neki, kézzel és szívvel.

— Fiam, — szólalt meg Edith, — gondolj királyi jogaidra.

— Gondolj Anglia szabadságára, elfajúlt herczeg.

— Anyám és barátom; békén; — ne korholjatok. A kenyér és víz meg a börtön bámúlatosan megzabolázzák ám a nagyravágyást és én bölcsebb ember gyanánt kelek föl a sírból, mint a hogy abba beszálltam. Felét a hiú ábrándoknak az a nyomorúlt Wolfram apát verte belém és most aztán megítélhetitek, mennyire volt hű emberem. Mióta ezek a nagy tervek folytak, az életem csupa hajsza volt; sietős utazás, rossz emésztés, harcz, háború, fogság, éheztetés; — azonkívül nem vihetnek

másra, mint arra, hogy a békés népet ezrével gyilkoljuk. Én majd csak a magam uradalmaimon leszek király és uralkodásom első tette az lesz, hogy az apátot felakasztatom.

— Hát gyámleányom, Rowena, — szólt Cedrik; — azt csak nem akarod elhagyni?

— Cedrik, jó apám, — felelt Athelstane, — legyen eszed. Lady Rowena nem törődik velem; — rokonomnak, Ivanhoenak a keztyűje kis ujja is többet ér előtte, mint az én egész személyem. — Lásd, itt áll és beismeri. Ne pirúlj, húgom; — nem szégyen az, ha egy udvari ember, finom lovag jobban megtetszett neked, mint egy falusi franklin; — és ne is nevess, Rowena, mert egy halott arcz meg a halotti lepel, nem valami nevetséges dolog. — De ha nevetni akarsz, tudok jobb tréfát is a számodra. Add ide a kezedet, azaz hogy kölcsönözd ide, mert hisz csak barátságban kérem. Ime, öcsém, Ivanhoe Wilfred, javadra lemondok és le — — micsoda, szent Dunstanra, Wilfred öcsénk eltűnt! Pedig ha csak a szemem nem káprázik a böjttől, az előbb még itt láttam.

Mindnyájan Ivanhoet keresték, de ez eltűnt. Végre kiderült annyi, hogy egy zsidó kereste és hogy Ivanhoe rövid tanácskozás után Gurthot hívatta, a fegyverzetét kérte és elvágtatott a kastélyból.

— Szép húgom, — szólt Athelstane, — ha azt hihetném, hogy Ivanhoenak ez a hirtelen eltűnése másból ered, mint valami igen fontos okból, akkor bizony újra — —

De alighogy Athelstane az imént elbocsátotta Rowena kezét, ez észrevétlenül kisuhant a szobából, mert a helyzet kínos zavarba hozta.

— Hát hiába; — szólt Athelstane; — minden teremtett lény közül az asszonyba lehet legkevésbbé bízni, a barátokat és apátokat kivéve. Akármi legyek, ha nem vártam volna el tőle a köszönetet és tán egy csókot is kárpótlásúl. De ezzel az átkozott halotti ruhával valami bűvölet járhat, hogy mindenki úgy menekül előlem. Hozzád fordulok hát, nemes Richard király, alattvalói eskümmel, mint aki — —

De ezalatt Richard király is eltűnt, senki sem tudta,

hova. Végre nagy nehezen derült csak ki, hogy a király az udvarra sietett, ott maga elé hívatta a zsidót, a ki Ivanhoeval beszélt és pár percznyi beszélgetés után a lováért kiáltott, felpattant rá; megparancsolta, hogy a zsidó is üljön lóra s aztán olyan villámgyorsan távozott, hogy Wamba meg is mondta, nem adna egy zsidó életéért egy petákot sem.

— Istenemre, — szólt Athelstane, — annyi bizonyos, hogy míg nem voltam itthon, Zernebock lett úrrá a kastélyomban. Visszatérek a halotti ruhámban igazán a koporsóból és a kihez csak beszélni akarok, mind eltűnik. Jertek, barátaim, a kik még itt maradtok, menjünk az ebédlőbe, mielőtt még többen eltűnnének közülünk. Remélem, még eléggé meg van rakva az asztal, a hogy illik egy szász nemes halotti torán; és ha soká késünk, ki tudja, vajjon az ördög nem szalad-e el a torral.

NEGYVENHARMADIK FEJEZET.

Mowbrayra súlyosuljon bűne úgy,
Hogy húzza földre tajtékos lovát
S lovassát vesse ménje földre le,
A gyáva árulót.
II. RICHARD KIRÁLY.

Történetünk színhelye most ismét a preceptorium előtti tér Templestoweban az időtájt, a mikor a végzetes koczkát kellett elvetni Rebekka életéért vagy haláláért. Csupa élet és elevenség volt az egész környék, mintha mindenhonnan valami búcsúra vagy falusi ünnepélyre özönlött volna oda a nép. De az a vágy, hogy valaki vért és halált lásson, bizony nem egyedűl e sötét korban fordúlt elő; — noha a párviadalok és csoportos vitézi tornák révén talán ez a kor volt különösen hozzászokva ahhoz, hogy lássa, mint halnak meg a derék lovagok egymás kezétől. Még a mi napjainkban is, a mikor az erkölcsök már fejlettebbek, holmi kivégzés, ökölvívás, verekedés, vagy a radikális újítók gyűlése nagy tömeget képes vonzani, olyanokat is, a kiket másképp az egész

dolog nagyon kevéssé érdekel, s csakis azt akarják látni, hogy „aztán hát hogyan is megy végbe az egész“ és hogy vajjon a nap hősei — a szabók és egyéb vitézi lelkű nézők műnyelvén szólva — fenegyerekek-e vagy málék.

A Templestowebeli preceptorium kapuját is ezer meg ezer kiváncsi, mohó szem leste, hogy a menetet valamiképp el ne mulasszák; s ez alatt magát a bajvívó teret meg még sokkal nagyobb tömeg lepte el. Ez a körűlzárt síma terűlet a preceptoriumhoz tartozott s talaját nagy gonddal tették egyenes síkká a katonai és lovagi gyakorlatok számára. Ott terűlt el egy szelíd hajlású emelkedés fensík alakú tetején és köröskörűl erős palánk volt verve. Mivel pedig a templáriusok szívesen hívtak nézőket, hogy ügyességüknek bámúlói legyenek, a bajvívó tér köröskörűl bőven el volt látva ülőhelyek soraival és páholyokkal.

A mai alkalomra a keleti oldalon valóságos trónt is emeltek a Nagymesternek; a trón körűl pedig a preceptorok és a rend lovagjai számára voltak elhelyezve az emelkedett ülőhelyek. Ezek fölött lengett a szentelt zászló, a *Beauséant,* a mely nevet a templáriusok harczi kiáltásúl is használtak.

A tér túlsó részén a máglya volt megrakva. A rőzsekötegeket úgy helyezték el a földbe vert pózna körűl, hogy egy helyen szabad út nyílott az áldozatnak, a hol bemehessen a póznáig, a hova aztán odalánczolták a készen levő bilincseket. A végzetes készség körül négy fekete rabszolga állott. Ezeknek afrikai vágású arczát és sötét színét ekkor Európában még oly ritkán lehetett látni, hogy a tömeget valóságos réműlettel töltötte el a látvány. Úgy tetszett nekik, mintha démonokat látnának, a kik a maguk ördögi dolgai körűl foglalatoskodnak. Ezek az emberek nem is mozdultak álltó helyükből, csupán akkor, ha az, a ki közűlök a legfőbbnek látszott, útasította őket, hogy igazítsanak valamit az elkészített tüzelő anyagon. A tömegre rá sem pillantottak. Sőt valósággal úgy tetszett, mintha tudomásuk sem lenne semmi egyébről s egyedűl csak a maguk borzasztó kötelességére gondolnának. S ha pedig néha-néha egymással szót váltva

duzzadt ajkukat széthúzták s megmutatták hófehér fogukat, olyan volt, mintha a bekövetkező borzalom jöttén örülnének. A tömeg alig tudott mást gondolni, mint azt, hogy ezek maguk a gonosz szellemek, kikkel a boszorkány czimborált s a kik most aztán, mikor annak a napja lejárt, készen állanak a büntetésre. A tömeg suttogott, elmondva egymásnak, hogy mit tett a sátán, a mint azt már ez a boldogtalan kor hitte; és természetesen jóval többet tulajdonítottak neki, mint a mennyi megillette.

— Nem hallotta kend, Dennet apó, — szólt egy paraszt a szomszédjához, — hogy az ördög maga vitte el mindenestől a szász nagyurat, coningsburghi Athelstanet?

— Az ám, de visszahozta, dicsértessék az Úr és szent Dunstan.

— Hogyan? — kérdezte egy fürge ifjú, a ki aranyhímzésű zöld zekét viselt s mögötte egy erős suhancz vitte a hárfát, a miből aztán az ifjú hivatása mindjárt kiviláglott. A lantos nem lehetett közsorsú ember; nemcsak díszes, drága ruházata vallott erre, hanem az az ezüst láncz is, melyet nyakába vetve viselt. Ezen függött a *wrest* nevű kulcs, hogy a hárfa meghangolására mindig kéznél legyen. Jobb karján ezüst lemez volt a zöld zeke újja fölött, de erre a lantosoknál szokásos *cognizance* helyett, a mely azt adta hírül, hogy a lantos melyik főúr udvarába tartozik, egyedül ez a szó volt bevésve: *SHERWOOD.*

— Hogyan történt az, a miről beszéltek? — kérdezte a fürge ifjú az előbbi parasztot. — Azért jöttem ide, hogy tárgyat találjak valami vitézi énekhez és micsoda szerencsés fogás lenne, ha egy helyett kettőt találnék.

— Hát úgy volt, — kezdte az öregebbik paraszt, — hogy mikor Athelstane, Coningsburgh ura már négy hete halott volt — —

— Négy hete, — szólt a lantos, — lehetetlen, hiszen még láttam Ashby de la Zoucheban.

— No, már pedig halva volt, vagy tán tetszhalott, — felelt a fiatalabbik; — mert hiszen hallottam, mikor a szent Edmund kolostor barátjai énekelték fölötte a ha-

lotti éneket; no meg aztán a kastélyban nagy tor volt, de még milyen! Magam is ott lettem volna, ha Parkins Mabel nem — —

— Meghalt biz' a, — szólt az öregebbik, — a mi öreg hiba vót, mán csak azér is, mer hogy a régi szász vér — —

— De hát a történet, jó emberek, — vágott közbe a lantos.

— Az a, a történet, — szólt közbe egy megtermett barát, a ki nem messze állt egy olyan botra támaszkodva, a mely a zarándokpózna meg a fúrkósbot közt volt valami és úgy látszott, hogy mind a kettő gyanánt szolgált is. — A történetet, emberek; úgyis elég rövid az idő.

— Hát megkövetem, tisztelendő úr, — szólt Dennet apó, — a szent Edmund kolostor sekrestyését egy részeges pap látogatta meg, tetszik tunni.

— Nekem ugyan nem tetszik, — felelt a barát; — nem tetszik, hogy részeges pap is lehessen, de ha megvan már, hát az nem tetszik, hogy a világi emberek emlegessék. Tanúlj emberséget, barátom és gondold el, hogy az a szent ember talán csak el volt merűlve a szent elmélkedésbe, a mi a fejet olyan szédelgőssé teszi, a lábat meg bizonytalan járásúvá, mintha valaki új bort ivott volna.

— No, hát aztán úgy volt, hogy az a bizonyos szent ember furcsa egy szerzet vót; mer ippen hogy az vót az, a ki itt a környéken tán össze-vissza a legtöbb vadat ejti; — az ónkupák csengésit jobban szereti a harangszónál; a jó oldalast meg a breviáriumánál; máskűlönben jóravaló, víg ficzkó, a ki úgyancsak tud bánni a fúrkósbottal, az íjjal és a ki a cheshire-i forgatóst úgy eltánczolja, mint akármelyik legény Yorkban.

— No, Dennet apó, — szólt a lantos, — ezek az utolsó szavak megmentették egy-két bordáját kendnek.

— Csitt, én nem félek ám tőle, — felelt Dennet. — Ma már nagyon öreg vagyok, meg el is nehezedtem egy kicsit, hanem azért még ma is tudom, mikor Doncasternél — —

— De a történetet barátom, a történetet, — szólt újra a lantos.

— No, hát úgy vót, hogy Coningsburgh urát, Athelstanet eltemették a szent Edmund kolostorban.

— Hazugság, még pedig mekkora, — szólt a barát, — hiszen magam láttam, mikor elvitték a kastélyába.

— No, hát mesélje az, a ki jobban tudja, — felelt a paraszt, megharagudva a sokszoros félbeszakításért és ekkor aztán már csak nehezen lehetett rávenni, hogy így folytassa: — Hát az a két *józan* barát, mivel a tisztelendő atya azt kívánja, hogy így nevezzem, — az a két józan barát, mondok csak itta, itta a jó sört, bort, mi egyebet majd egy álló napig, mikor egyszerre egy mély, hördülő hang ríasztotta meg őket és ekkor előttük állt lánczait csörgetve maga Athelstane testestől-lelkestől. Rájuk kiáltott, hogy: „Hát ti gonosz pásztorok — —"

— Sose kiáltott biz' az egy árva szót se, — kotytyant közbe a barát elhirtelenkedve a dolgot.

— Ohó, — szólt a lantos félrehúzva Tuck barátot; — úgy látszik, hogy hirtelenül nyomra bukkantunk most.

— Aszondom neked, Allan-a-Dale, — felelt a remete, — hogy láttam Athelstanet, úgy a hogy testi szem élő embert csak láthat valaha. Rajta volt a halotti lepedője és csakúgy áradt körülötte a sírbolti szag. Egy akó bor se tudná kimosni az emlékezetemből.

— Úgyan eredj, — felelt a lantos, — csak bolonddá akarsz tenni.

— Akármi legyek, ha felé nem vágtam a fúrkósbottommal akkorát, a mi egy ökörnek elég lett volna, hogy leterítse, de hát keresztül suhant az ütés a testén, mintha egy füstoszlopra ütöttem volna.

— Szent Hubertre, ez aztán a csodálatos történet. Érdemes lenne versbe szedni arra a régi nótára, hogy: „Elbúsulta magát a vén barát szörnyen!"

— Csak nevess; hanem ha valaha rajta kapsz, hogy én erről valaha énekelek, hát vigyen el engem elevenen az első kísértet vagy ördög, a kivel összeakadok. Nem én. Inkább mindjárt föltettem magamban, hogy ott leszek én is, a hol valami jó munka folyik, boszorkány-

égetés, perdöntő párbaj, vagy más ilyen és azért is itt vagyok.

Így beszéltek, mikor egyszerre csak Templestowe Szent Mihály templomában, ebben a méltóságos külsejű épületében, mely némi távolságra volt a preceptoriumtól, a falu közepén megkondúlt a harang, véget vetve a szóbeszédnek. A tompa ütések egyenként rezegtek végig a levegőn, annyi időt hagyva közben, hogy mindenik elhalhasson a távolban, mielőtt a levegőt újra megrezgetné az érczes hang szava. Ez a harangkongás, mely a szertartás kezdetét jelezte, félelemmel töltötte el a tömeget, a kik most aztán odafordúltak tekintetükkel a preceptorium felé, várva a Nagymester, a bajnok és a bűnös megjelenését.

Végre leeresztették a felvonó hídat, a kapu kitárúlt és megjelent az a lovag, ki a Rend nagy lobogóját vitte; — előtte hat harsonás, mögötte a preceptorok kettenként s útoljára a Nagymester gyönyörű lovon, melynek szerszámja azonban a legegyszerűbb volt, a mit csak képzelni lehet. Mögötte léptetett Bois Guilbert Brian tetőtől talpig ragyogó pánczélba öltözve, de kardja, paizsa és lándzsája nem volt nála; ezt fegyverhordozója hozta a lovag után. Arczát részben elrejtette ugyan a hosszan lelógó toll, de azért látszott rajta, hogy nagy indúlatok küzdenek lelkében; mindenekfölött a habozás és a büszkeség küzdelme volt szembetünő ez arczon. Kisértetiesen sápadt volt, mintha több éjjelen át nem alúdt volna, de harczi ménjét azért a szokott könnyed ügyességgel vezette, a mint illett a Rend legjobb vitézéhez. Egész megjelenése méltóságos volt és parancsoló, de a ki figyelmesen megnézte, valami olyant olvasott le erről a sötét arczról, a mitől aztán sietve fordította el a szemét.

Briantól jobbra-balra Mont-Fitchet Konrád és Malvoisin Albert lovagoltak, a kik a bajnok mellett az úgynevezett keresztapai tisztet töltötték be. A béke öltönyét viselték, a Rend fehér ruházatát. Mögöttük haladtak hosszú sorban a Rend többi lovagjai; majd a feketébe öltözött fegyverhordozók és apródok, a kik szintén a Rend lovagjaivá óhajtottak lenni utóbb. A neophiták után fegy-

veresek csapatja ugyanily sötét egyenruhában s ezek között haladt az elítélt, halványan, lassan, de nem csüggedő lépéssel. Minden drágaságtól, ékességtől meg volt fosztva, nehogy valami is vele legyen a bűnös talizmánokból, melyekkel mint mondták, a Sátán szokta áldozatait felruházni, hogy még a kínvallatás közben is megfossza őket a töredelmes vallomás hatalmától. Rebekkán most a díszes keleti öltözék helyet durva fehér kelméből való egyszerű köntös volt; de azért a mint ott haladt, arczán a bátorságnak és elszántságnak fenséges kifejezésével, még ebben a durva köntösben is, melyre egyedüli ékesség gyanánt hosszú ébenfekete hajfonatai hullottak le, — olyan szép volt, hogy mindenki csak könnyezve tudta nézni s a legelvakultabbak is sajnálkoztak, hogy miért kellett ily szép alaknak az ördög fizetett rabszolgájává lennie.

Az áldozat után nagy számban jöttek a preceptoriumhoz tartozó alsóbb rangú személyek, valamennyien a legtökéletesebb rendben, mellükön összefont karral, lesütött szemmel.

Az egész menet arra vette útját, a hol az emelkedés tetején a bajvívó tér volt. Ide belépve először körüljárták a négyszöget jobbról-balra, azután megálltak. Ekkor aztán pillanatnyi mozgolódás keletkezett, míg a Nagymester és a körülötte levők mind leszálltak lovaikról, kivéve a bajnokot és két keresztatyját. A mint a többiek leszálltak, az apródok azonnal kivezették a lovakat a térről.

A boldogtalan Rebekkát odakisérték a máglya mellé állított fekete székhez. Mikor először megpillantotta azt a helyet, a hol a lélekre oly kétségbeejtő és a testre oly gyötrelmes halált készítették elő számára, észre lehetett venni rajta, hogy egy pillanatra összeborzadt és lehúnyta szemét és bizonyára imádkozott, mert ajka mozgott, noha szavát nem lehetett hallani. De csakhamar ismét kinyitotta szemét, mereven rászögezte a máglyára, mintha hozzá akart volna szokni a látványhoz, aztán lassan elfordította fejét.

Ezalatt a Nagymester már helyet foglalt és mikor körülötte és mögötte mindenki elfoglalta helyét rangja szerint, akkor megharsantak a kürtök, jelentve, hogy a

törvényszék együtt van. Ekkor Malvoisin, mint a bajnok keresztatyja, előre lépett és a vádlott keztyűjét oda tette a Nagymester lába elé.

— Vitézlő uram és tisztelendő atyám, — szólt Malvoisin, — itt áll előtted a nemes Bois Guilbert Brian, a templárius rend preceptora és lovagja, a ki elfogadva a harczra hívás azon zálogát, melyet ezennel tisztelendő vitézséged lába elé leteszek, kötelessé vált harczra kiállani a mai napon, hogy perdöntő bajvívásban bizonyítsa, miképp ez a zsidó hajadon, névszerint Rebekka, igazság szerint megérdemelte a halálos ítéletet, melyet reá a Zioni templom szent rendje hozott, ugyanis a boszorkányságért való máglyahalált. Itt áll, mondom, hogy hősi és lovagi küzdelemben kiálljon, ha ez magas és szent tetszéseddel találkozik.

— Megesküdött, hogy ügye igaz és becsületes? Hozzátok elő a feszületet és *Te igitust.*

— Uram és tisztelendő atyám, — felelt Malvoisin, — testvérünk már megesküdött ügyének igazságos volta felől előbb, a nemes lovag, Mont-Fitchet Konrád kezébe téve le az esküt; máskülönben pedig megesküdni nem köteles, minthogy ellenfele hitetlen.

Ez a magyarázat Albert nagy örömére elfogadhatónak látszott a Nagymester előtt, most a ravasz lovag előre látta azt a nagy nehézséget, sőt lehetetlenséget, hogy Bois Guilbert-t másképpen birja rá ilyen eskü tételére az összegyűltek előtt s azért, hogy az esküt el lehessen kerülni, ezt eszelte ki.

A Nagymester most a bajhirlőnek parancsolta, hogy lépjen elő és tegye kötelességét. Erre ismét harsona hallatszott és a bajhirlő így szólalt meg: „Halljátok! Halljátok! Halljátok! Itt áll a nemes lovag Bois Guilbert Brian, a ki kész kiállani párviadalra minden szabad születésű lovaggal, a ki meg akar vívni ezen Rebekka nevű zsidó hajadon ügyeért, mivel neki törvényszerint elismert harczképtelenség okából bajnok állítására engedély adatik; — kikötve azt, hogy a jelentkező bajvívó olyan, kit a tisztelendő és vitézlő Nagymester elfogadni méltóztatik egyenlő küzdelemre, a napnak, szélnek igazságos

számbavételével és minden egyéb tekintettel, melyek csak igazságos küzdelmet biztosíthatnak.

Erre ismét megharsantak a kűrtök és néhány perczig halálos csönd volt mindenfelé.

— A vádlottnak nem jelentkezik védőbajnoka, — szólt a Nagymester; — menj, bajhirlő, kérdezd meg, vár-e valakit, a ki érte megvívjon?

A bajhirlő megindúlt Rebekka helye felé, de ugyanekkor Bois Guilbert is megfordította lovát, s bármennyire igyekezett is Malvoisin és Mont-Fitchet azon, hogy visszatartsa, mire a bajhirlő odaért Rebekkához, már Brian is ott volt.

— Törvényszerű dolog ez és megengedik ezt a lovagi szabályok? — kérdezte Malvoisin a Nagymestert.

— Megengedik, Malvoisin Albert, mert mikor így Isten ítéletéhez fordulunk, nem tilthatjuk meg a feleknek, hogy egymással érintkezzenek, mert néha így derül ki az igazság legteljesebben.

A bajhirlő ezalatt így beszélt Rebekkához: — Hajadon! A tiszteletreméltó és vitézlő Nagymester kérdezi tőled, ha vajjon van-e bajnokod, avagy átadod magadat a megérdemelt és igazságos ítéletnek?

— Mondd a Nagymesternek, hogy megmaradok ártatlanságom állítása mellett és nem adom meg magamat olyan gyanánt, a kit igazságosan ítéltek el, mert máskülönben bűnös lennék saját vérem kiontásában; mondd neki, hogy követelem azt a késedelmet, melyet a törvényes forma megenged, hogy így megláthassuk, vajjon Isten, a kinek keze az utolsó perczben is megfordíthat mindent, nem küld-e számomra bajvívót? Ha aztán a törvényszabta idő letelt, akkor legyen meg Isten szent akaratja.

A bajhirlő megvitte a választ a Nagymesternek.

— Isten óvjon, — szólt Beaumanoir Lukács, — hogy akár zsidó, akár pogány ellen valami igazságtalanságot kövessünk el. Míg az árnyak nem fordúlnak meg, hogy nyugat felől kelet felé essenek, addig várunk. Ha a napnak ezen pontja elmúlt, akkor készüljön a halálra.

Mikor a bajhirlő ezt Rebekkával tudatta, a leány lehajtotta fejét megadása jeléül, aztán karjait összefonva,

felnézett az égre, mintha onnan várná azt a segítséget, melyet ember részéről alig remélhet. E félelmes csendben egyszerre Bois Guilbert hangját hallotta. Csak suttogás volt, de Rebekkát jobban megrémítette, mint a bajhírlő szava.

— Hallasz engem, Rebekka? — kérdezte a templárius.

— Nincs hozzád közöm, kegyetlen, szívtelen ember, — felelt a boldogtalan leány.

— De érted-e mit mondok, mert nekem a saját hangom most ijesztően hangzik? Alig tudom, hol vagyunk és miért hoztak ide? Ez a hely, ez a szék, a máglya — tudom, mi czélra vannak itt és mégis az egész olyan valótlannak látszik; valami iszonyú látomásnak, mely érzékeimet boszantja, de elmémet azért nem birja meggyőzni.

— Az én elmém és érzékeim lépést tartanak, — felelt Rebekka — s egyformán azt mondják, hogy ez a máglya az én földi alakomat fogja megemészteni és gyötrelmes, de rövid utat nyit egy jobb világba.

— Álmok, Rebekka, álmok, — felelt a templárius, — üres képzelet, melyet már a ti bölcsebb Sadduceusaitok is elvetettek. Hallgass reám; most is közelebb van hozzád az út az élet és a szabadság felé, mint ezek a gazok álmodják. Ülj föl mögém a lóra; a Zamor hátára; ez a jó paripa még soha nem hagyott cserben. Párviadalban nyertem el a trapezunti szultántól. Ülj föl s egy óra múlva az egész vallatás és az egész tömeg messze lesz mögöttünk; előtted a gyönyörüknek új világa nyílik meg, előttem a nagyság új útja. Csak beszéljenek az átokról, melyen én kaczagok; csak töröljék ki Bois Guilbert nevét a szerzetes rabszolgák sorából, de fogadom, hogy vérrel mosok le minden szennyet, melyet paizsomra mernek szórni.

— Kisértő, — felelt Rebekka, — távozzál. Most már egy hajszálnyit sem változtathatsz sorsomon. Itt, a hol ellenségek vesznek körül, itt is téged tartlak leggonoszabb, leghalálosabb ellenségemnek, távozzál, az Isten nevére.

Malvoisint nyugtalanította a hosszas beszéd s odament, hogy félbeszakítsa.

— Beismerte bűnét, — kérdezte Briantól, — vagy konok a tagadásban?

— Csakugyan konok, — felelt Bois Guilbert.

— Akkor testvérem, foglald el helyedet, hogy a bekövetkezőket elvárhasd. Az árnyak már változnak a napóra számlapján. Jer, Bois Guilbert, te, rendünk reménye s nemsokráa feje.

Mialatt így beszélt, rátette kezét a ló kantárjára, hogy elvezesse onnét.

— Álnok cselszövő? Minek fogtad meg a kantárt? — kiáltott Brian haraggal. S erre lerázva társa kezét a kantárról, oda lovagolt hirtelen a tér felső végére.

— Még van benne lélek, — szólt Malvoisin titkon Mont-Fitchethez, — csak jó irányba fordúlna, de olyan, mint a görög tűz, bármi ér is hozzá, mindjárt lángra lobban.

A bírák már két órája várták a bajnokot, de hiába.

— Nem csoda, — szólt Tuck, a remete, — hiszen zsidó; és azért mégis olyan rosszúl esik elgondolni, hogy ilyen fiatalon meghaljon egy ilyen szép teremtés, a nélkül, hogy valaki is kardot emelne érte. Ha tízszer boszorkány lenne is, de csak legalább valamennyire keresztény, a furkósbotommal verném el a delet a templárius aczél sisakján és nem engedném, hogy ilyen könnyen nyerje meg a játékot.

De mindenki meg volt győződve, hogy egy zsidó nőért, a ki boszorkánysággal van vádolva, nem áll ki senki s a lovagok, a kiket Malvoisin sarkalt erre, már követelni kezdték, hogy jelentsék ki Rebekka ügyét vesztesnek. De e pillanatban a síkságon, mely a bajvívó téren kívül terült el, egy lovag vágtatott oda a korlát felé, mire egyszerre száz meg száz hang kiabálta: — Bajvívó! Bajvívó! — És hiába volt minden gyűlölködés vagy előitélet, a tömeg éljenezni kezdett, a mint a lovag belovagolt a sorompón. De a mint most jobban megnézték, egyszerre kihalt minden szívből az a remény, a mit a lovag közeledése keltett. Lova túlságosan meg lehetett kergetve, mert szinte szédelgett a kimerültségtől; a lovag

pedig, bármily rendületlen bátorsággal jelent is meg a porondon, vagy a gyöngeségtől, vagy a fáradtságtól, vagy talán mindkettőtől, de majd lehanyatlott a nyeregből.

Mikor a bajhírlő a nevét, rangját és szándékát kérdezte, a lovag bátran és készségesen felelt:

— Nemes születésü lovag vagyok s azért jöttem, hogy karddal és lándzsával vívjak ezen hajadonnak, Rebekkának, a yorki Izsák leányának igazságos ügyéért; hogy bebizonyítsam az ellene emelt vád galád és hamis voltát és hogy Bois Guilbert Briant árulónak, gyilkosnak és hazugnak bélyegezzem, a mit párbajban vagyok kész bizonyítani itt e téren; testem teste ellen; Isten, a boldogságos szűz és szent György urunk, a lovag ugy segéljenek.

— Az idegennek be kell bizonyítania, hogy nemes lovag, — szólt közbe Malvoisin. — A rend nem állít bajvívót névtelen emberek ellen.

— Nevem, — szólalt meg erre a lovag, — ismertebb és származásom tisztább, mint a tied, Malvoisin. Ivanhoe Wilfred vagyok.

— Most nem vívok veled, — szólalt meg erre Brian hirtelen elváltozott, tompa hangon. — Gyógyítsd be a sebeidet, szerezz jobb lovat és akkor talán érdemesítlek arra, hogy kiverjem belőled ezt a meggondolatlan, gyerekes vakmerőséget.

— Hah, büszke templárius, — szólt Ivanhoe, — elfeledted, hogy ez a lándzsa már kétszer győzött le? Gondolj Acre bajvívó terére, gondolj Ashbyra, emlékezzél büszke dicsekvésedre Rotherwood csarnokában, mikor arany lánczodat tetted föl olvasóm ellen, hogy ha újra vívsz Ivanhoe Wilfreddel, visszaszerzed elvesztett lovagi becsületedet. Arra az olvasóra és a benne levő szent ereklyére mondom, hogy gyávának hirdetlek ki Európa minden udvaránál és rendednek minden preceptóriumában, ha késedelem nélkül ki nem állasz velem a harczra.

Bois Guilbert határozatlanul tekintett Rebekkára; azután egyszerre igy kiáltott oda Ivanhoenak: — Végy

lándzsát, szász kutya és készülj a halálra, melyet magad kerestél.

— Megengedi nekem a Nagymester a viadalt? — kérdezte Ivanhoe.

— Nem tagadhatom meg, föltéve, ha a leány elfogad bajvívója gyanánt. De szeretném, ha jobb erőben állnál ki. Rendünknek mindig ellensége voltál, de azt szeretném, hogy jóravaló küzdelemben szálljanak síkra ellened.

— Igy, így a mint vagyok, nem másképp, — felelt Ivanhoe; — ez volt Isten akarata, s én az ő gondjaiba ajánlom életemet. Rebekka, — szólt azután odalovagolva a gyászos székhez; — elfogadsz engem védőd gyanánt?

— Oh, el, el, — rebegett a leány olyan megindúltsággal, a milyent a halálfélelem sem tudott nála létrehozni; — elfogadlak, mint olyan védelmezőt, a kit az ég küldött számomra. De mégis; nem, nem, sebed még nem gyógyúlt be; ne szállj szembe azzal a kemény emberrel, miért rohannál vesztedbe te is?

De Ivanhoe ekkor már elfoglalta a helyét; sisakrostélyát leeresztette és lándzsáját karja alá szorította. Bois Guilbert is hasonlót cselekedett, de fegyverhordozója meglepetéssel vette észre, mikor a sisakrostélyt becsatolta, hogy míg urának az arcza ma az egész idő alatt, legkülönbözőbb fölindulások között is egyforma hamuszínbe játszó sápadt volt, most egyszerre sajátságosan lángolt.

Mikor a bajhírlő látta, hogy a lovagok helyükön vannak, háromszor így kiáltott fenszóval: — *Faites vos devoirs, preux chevaliers.* — A harmadik kiáltás után visszahúzódott a tér egyik oldalára és onnan adta hírül, hogy rögtöni halálos büntetés terhe alatt tiltva van mindenkinek, hogy az igazságos küzdelem törvényszabta menetét akár szóval, akár tettel vagy közbekiáltással zavarja. A Nagymester, a ki ez alatt már kezében tartotta a küzdelemre hívó zálogot, Rebekka keztyűjét a porondra lépett és kimondta a végzetes szót: *Laissez aller!*

A kürtök megharsantak és a lovagok teljes erejükből rohantak egymásnak. Mint azt mindenki előre gon-

dolta, Ivanhove kimerült lova s a nem kevésbbé kifáradt lovas elesett a templárius jól czélzó lándzsája és hatalmas paripája előtt; de viszont, noha a másik döféshez képest Ivanhoe jóformán csak érintette ellenfele paizsát, Bois Guilbert mindenki végtelen bámulatára megtántorodott nyergében, elvesztette a kengyelt és leesett a porondra.

Ivanhoe hirtelen kiszabadította magát elesett lova kengyeléből, egy pillanat alatt talpraállt, hogy balszerencséjét kardjával tegye jóvá, de ellenfele nem mozdúlt. Wilfred rátette lábát annak a mellére és kardja hegyét torkának szegezve, parancsolta neki, hogy vagy adja meg magát, vagy haljon meg tüstént.

Bois Guilbert nem felelt.

— Ne öld meg, lovag, — gyónás, áldozás nélkül; — ne öld meg lelkét is a testtel együtt! Legyőzöttnek jelentjük ki, — kiáltott a Nagymester.

Ezzel lement trónjáról a porondra és azt parancsolta, hogy vegyék le a legyőzött bajnok sisakját. Annak zárva volt a szeme; de a különös sötétvörös szín még mindig ott volt az arczán. Mikor meglepetve nézték egy darabig, a bajnok szeme lassan fölnyílt, de merev volt és üveges. Most már a tüzes vörösség is eltünt arczáról és helyet adott a halál fakó színének. A nélkül, hogy ellensége lándzsája megsértette volna, úgy halt meg, saját indulatának heves küzdelme alatt.

— Itt Isten itélt, — szólalt meg a Nagymester föltekintve az égre; — *Fiat voluntas tua!*

NEGYVENNEGYEDIK FEJEZET.

Im véget ért, mint dajka agg regéje.
WEBSTER.

Mikor a meglepetés első perczei véget értek, Ivanhoe Wilfred azt kérdezte a Nagymestertől, mint a bajvívás főbírájától, hogy betöltötte-e kötelességét törvényszerűen és férfiasan.

— Betöltötted törvényszerűen és férfiasan, — szólt

a Nagymester — s én a hajadont szabadnak és bűntetlennek jelentem ki. Az elesett lovag fegyverzetéről és holttestével a győző rendelkezik.

— Nem akarom megfosztani fegyvereitől, — felelt Ivanhoe lovag, — sem holttestét megszégyeníteni, hisz a míg élt, a kereszténységért harczolt. Ma Isten karja, nem emberkéz sujtotta le. De legyen a temetési szertartás elvonva a nyilvánosság elől, mint olyané, a ki nem jó ügyért harczolva esett. A leány pedig . . .

De itt Ivanhoe szavát lódobogás szakította félbe. Oly sokan közeledhettek és oly sebes vágtatásban, hogy a föld csak úgy rengett alattuk. Egy pillanat múlva a fekete lovag robogott be a bajvívó térre; mögötte nagy csapat katona s több lovag is teljes fegyverzetben.

— Elkéstem, — szólalt meg a fekete lovag, körülnézve. — Pedig Bois Guilbertet a magam sajátjául szemeltem ki. De Ivanhoe, hát helyes dolog volt az, ilyent koczkáztatni most, a mikor még alig lehetsz képes a nyeregben maradni?

— Ezt a büszke embert, felség, az ég maga ejtette el áldozatúl. Nem volt neki olyan tisztes vég szánva, a milyent te akartál juttatni neki.

— Béke vele, — felelt Richard, hosszasan nézve a halottat, — ha nyerhet békét; hős lovag volt és lovagi halállal halt meg fegyverben. De most időnk sürget. Bohun, tedd kötelességedet.

Erre a kiséretből egy lovag lépett elő és kezét e szókkal tette Malvoisin vállára: — Elfoglak felségárúlásért!

A Nagymester, ki eddig szótlanúl nézte a sok harczos megjelenését, most így szólalt meg:

— Ki merészel egy templárius lovagot elfogni saját preceptóriumának területén és Nagymestere jelenlétében? És kinek a nevében szól ez a sérelem?

— Az elfogó én vagyok, — felelt a lovag, — Bohun Henrik, Essex grófja, Anglia katonai főparancsnoka.

— S kinek nevében elfogja, — szólalt meg a király, sisakrostélyát feltaszítva, — az ime itt áll, Plantagenet Richard. Mont-Fitchet Konrád, szerencséd, hogy nem vagy születésednél fogva alattvalóm. De te, Malvoisin,

te meghalsz testvéreddel, Fülöppel együtt, mielőtt egy hét letelnék.

— Ellene szegülök az ítéletnek, — szólt a Nagymester.

— Gögös templárius, hiába minden, — felelt a király. — Nézd, mint lobognak saját tornyaitokon is az angol királyi zászlók, a ti zászlótok helyett. Légy óvatos, Beaumanoir és ne szegűlj ellenem meggondolatlanúl. Kezed az oroszlán torkában van.

— Rómához föllebbezek ellened a Rend sérthetetlenségén és jogain elkövetett bántalomért.

— Megteheted, de most a saját érdekedben áll, hogy ne vádolj. Távozzál kisérőiddel együtt a legközelebbi preceptoriumba, ha találsz olyant, a mely nincs még az angol király ellen való galád összeesküvés színterévé téve. — Vagy ha akarsz, maradj, legyen részed vendéglátásunkban és légy tanuja igazságszolgáltatásunknak.

— Vendég legyek ott, a hol parancsoltam? soha. Káplánok, zendítsétek rá a zsoltárt: *„Quare fremuerunt gentes?"* Lovagok, fegyvernökök és a szent Templom egyéb hozzátartozói, készüljetek, hogy követhessétek a *Beauséant*-zászlót.

A Nagymester olyan méltósággal szólott, mely versenyre kelt a királyéval és azonnal bátorságot öntött meglepett és csüggedt kisérőibe. Odasereglettek köréje, mint a juhok a juhászkutya köré, ha a farkas üvöltését hallják. De a megijedt nyáj félénksége nem volt meg bennük, arczuk komor volt a dacztól, szemük oly ellenséges indulatot mutatott, a melyet szavakba nem mertek önteni. Sötét hadsorba tömörültek, s a lovagok fehér köpenye úgy csillogott elő a többiek fekete tömegéből, mint a viharfelhőből az ezüstös színű szegély. A tömeg, a mely hangosan rosszaló morajba tört ki, most megdöbbenve nézett a félelmesnek tapasztalt testület előtt, melyet előbb még daczra hívtak.

Mikor Essex grófja látta őket így megállani, hirtelen lova oldalába vágta a sarkantyút s előre, hátra nyargalt a maguk hadsorai előtt, hogy ha kell, szembe állítsa őket a félelmes ellenfél haderejével. De Richard, a ki

szinte élvezte a veszedelmet, melyet jelenléte idézett föl, lassan végiglovagolt a templáriusok hadsora előtt, így kiáltott: — Hogyan, vitézek? Ennyi hős lovag közt nincs egy sem, a ki kész lenne Richarddal lándzsát törni? Templárius uraim! Hisz akkor a hölgyeitek csak napégette arczuak lehetnek, ha még egy összetört lándzsa forgácsára sem érdemesek.

Erre a Nagymester odalovagolt a sor elé és így felelt: — A templom vitézei nem vívnak ilyen hiú és léha szóért; és az én jelenlétemben veled, angol Richard, egyetlen egy templárius sem fog lándzsát törni. Majd a pápa és Európa fejedelmei ítélnek, ha vajjon egy keresztény király jól cselekedett-e, úgy téve, a mint ma te tettél. Ha bennünket meg nem támadtok, megyünk, úgy hogy mi sem támadunk. A te becsületedre bízzuk a rendház fegyvertárát és egyéb ingó javait, melyeket itt hagyunk, és a te lelkiismeretedre hárítjuk azt a botránkoztató sérelmet, melylyel ma a kereszténységet illetted.

Ezzel a nagymester feleletet sem várva, megadta a jelt az indúlásra. Harsonáik szilaj, keleties indulóba kezdtek, mely a templáriusok szokott riadója volt. Erre a hadsort menetoszloppá változtatták és megindúltak oly lassan, a milyen lassúságra lovat csak kényszeríteni lehet, mintha csak azt akarták volna megmutatni, hogy egyedül a nagymester szavának engedelmeskednek, mikor itt hagyják a teret és nem a félelem hajtja őket innen.

— A szűz Máriára, — kiáltott fel Richard; — micsoda óriási kár, hogy ezek a templáriusok nem olyan megbízhatók is egyszersmind, a milyen fegyelmezettek és bátrak.

A tömeg, mint valami félénk eb, a mely vár az ugatással addig, míg az, a kire haragszik, hátat fordított, néhány gyönge kiáltást hallatott, mikor a hadoszlop utolsó tagpárjai is elhagyták a teret.

Mindebből Rebekka alig látott valamit; feje ott hevert atyja vállán, szédülve, csaknem önkívületben. De Izsáknak egy szava ismét eloszlatta tolongó érzéseinek zűrzavarát.

— Menjünk leányom, menjünk én visszanyert kincsem és vessük magunkat a nemes ifjú lába elé.

— Nem; oh, ne, ne, — szólt Rebekka. — Most nem szabad, most nem merek vele beszélni; oh mert többet mondanék mint — — Nem atyám; távozzunk rögtön erről a szerencsétlen helyről.

— De gyermekem, hát azt, a ki az ő erejének teljességében fegyverrel győzte meg ellenségedet s a maga életét mit sem kímélve, mentett meg téged a rabságtól, téged, egy idegen nép leányát; azt az ifjút most elhagyjuk? Neki sok köszönet jár; azt el kell ismernünk.

— Sok, nagyon sok: — — és hálával ismerjük el; még jobban is — — de nem most; — szeretett Rácheledre kérlek, teljesítsd kérésemet, ne most.

— De leányom, hiszen hálátlanabbnak fogunk látszani az oktalan állatnál.

— De nézd, atyám, Richard király is itt van és az — —

— Igazad van, te jó, te bölcs! Menjünk, menjünk! Pénzre lesz szüksége, mert most jön Palesztinából s még hozzá, mint mondják, a fogságból és ha pénzt akarna, elég ürügyet fog találni a megsarczolásra abban az üzletben, melyet öcscsével folytattam. Siessünk.

S most már ő siettette leányát, meg sem nyugodva addig, míg a készen várakozó kocsin el nem vitte Náthán rabbi házához.

Mikor most a vádlott, a ki eddig az érdeklődés központja volt, eltávozott már, akkor a közfigyelem odafordult a fekete lovag felé. Most aztán a tömeg is kimondta már, hogy: „Éljen Oroszlánszivü Richard! Le a bitorló templáriusokkal!“

— Mindamellett a nagyhangú királyhűség mellett is jó volt, — szólt Ivanhoe Essex grófjához, — hogy a király olyan óvatos volt és magával hozott téged, nemes gróf és ennyi megbízható emberedet.

Essex mosolygott és a fejét rázta.

— Hős Ivanhoe; te, a ki olyan jól ismered urunkat, hogy foghatod rá az ilyen meggondolt előrelátást? Magamtól mentem York felé, mert azt hallottam, hogy

János herczeg oda tömörítette csapatait; így aztán csak útközben találtam a királyt, a ki igazi kóbor lovag módjára vágtatott ide, hogy a bajvívást elintézze egymaga. Jóformán akarata ellenére történt, hogy elkísértem embereimmel együtt.

— Hát Yorkból mi hír, nemes gróf? Bevárnak bennünket a lázadók?

— Hát bevárja-e deczember hava a juliusi napot? Oszlanak; és ugyan ki más hozta volna meg nekünk a hírt, mint maga János.

— Az áruló! A hálátlan, gonoszszívű áruló! Elfogatta Richard?

— Elfogatta! Úgy bánt vele, mikor megjelent nála, mintha valami vadászat után találkoztak volna s reám, meg a többiekre mutatva, így szólt hozzá: — Látod öcsém, néhány haragos ember van velem; jobb lenne, ha elmennél most anyánkhoz; elvinnéd neki fiúi hódolatomat és nála maradnál addig, míg itt a kedélyek lecsillapodnak egy kicsit.

— Ez volt az egész? Hát nem azt mondhatja az ember, hogy a király szinte felbátorítja az embereket az árulásra a nagy kegyelemmel?

— Hát éppen úgy elmondhatjuk róla ezt, mint az olyan emberről, a ki be nem hegedt nehéz sebbel harczba indúl, azt, hogy csalogatja magához a halált.

— Megbocsátom a tréfát, gróf, de gondold meg, hogy én csak a magam életét koczkáztattam, Richard pedig királysága jólétét.

— A kik a maguk biztonságával oly végtelen keveset törődnek, rendesen nem nagyon sokat gondolnak másokéval sem. — De siessünk a kastélyba, mert Richard az összeesküvés néhány jelentékenyebb részesét ki akarja végeztetni, bár a legfőbbeknek megbocsátott.

A vizsgálat sora teljes hosszában le van írva a Wardour codex lapjain s abból az derül ki, hogy De Bracy tengeren túlra menekült és Fülöp franczia király szolgálatába állott; — de Malvoisin Fülöpöt és Albertet kivégezték, míg Fitzurseot, az egész fölkelés lelkét száműzetésre ítélték csupán, János herczeget pedig, a kinek

a kedvéért az egész létrejött, még csak egy szóval sem intette meg nagylelkű bátyja. De azért a két Malvoisin testvér halálát senki sem sajnálta; eléggé rászolgáltak sok álnok kegyetlen, jogtalan tettel.

Nem sokkal ezek után Richard Cedriket hívatta az udvarhoz, melyet Richard ekkor, hogy a János tervei következtében sokat zaklatott megyéket megbékítse, Yorkban tartott. Cedrik dörmögött egy ideig, de nem tagadta meg az engedelmességet. Sőt Richard visszatérte egészen kioltott Cedrik szívében minden vágyat arra nézve, hogy a régi nemzeti szász dinasztiát fölélessze; látta, hogy bármit vinnének is keresztül a szászok valami polgárháborúban, Richard kétségbevonhatatlan uralma ellen nem lehetne tenni semmit, mert Richard végtelenül népszerű volt nagy jellemvonásai és katonai hírneve révén, noha a kormányzásban sok gondatlanságot követett el; majd túlságos engedékeny volt, majd önkényre hajló.

Az sem kerülhette el Cedrik figyelmét, hogy a Rowena és Athelstane közötti házasság terve most már csakugyan egyszer s mindenkorra véget ért, mivel a kettő közül egyikük sem óhajtotta azt. Ez, az igaz, hogy olyan körülmény volt, melyet Cedrik a maga szász nemzeti eszmékért lobogó hazafiságával nem birt megérteni. Hogy lehessen olyan két szász királyi sarjadék is, a kik személyes okokból ellene legyenek egy olyan házasságnak, melyet a nemzet java kíván! Már pedig így volt. Rowena mindig kimutatta ellenkezését; most pedig már Athelstane is nyiltan és határozottan kijelentette, hogy Rowena kezére nem tart igényt többé. Ezek az akadályok még Cedrik szívósságát is megtörték, s nem akart tovább ott állni azon a ponton, a hol két huzakodó jegyest tartott mintegy kézenfogva, hogy valamiképp egymáshoz vonja őket. Athelstanenál ugyan még egyszer szerencsét próbált, de ekkor látta, hogy a szász királyoknak hallottaiból feltámadt sarját teljesen elfoglalja a papsággal való nagy ellenségeskedés, a mi különben falusi földesuraink közt ma sem ritkaság.

Úgy látszik, hogy mindaz a hajmeresztő fenyegetés, a melyet Athelstane szórt az apát ellen, oda olvadt

le, (— részint Athelstane veleszületett jószívű nembánomsága következtében, részint anyja könyörgései révén, a ki korának hölgyeivel együtt buzgón ragaszkodott az egyházhoz —) hogy Athelstane az apátot és a papokat Conningsburgh tömlöczébe vettette három napra, mikor is igen soványan tartotta őket. A mely embertelenségért aztán az apát kiátkozó bullával, mivel fenyegette Athelstanet és mindenféle gyomor- és lábbajok sorozatát hozta föl, a mit e szívtelen bánásmód következtében kapott. Mindez úgy elfoglalta Athelstanet, hogy Cedrik látta, annak ugyan másra nincs most gondja. Mikor pedig Rowena neve mégis előkerült, Athelstane engedelmet kért, hogy egy kupát ürithessen az egészségére, azzal a kiívánsággal, hadd lehessen Rowena minél előbb Ivanhoe mátkája. Szóval, a helyzet már reménytelen volt teljesen. Athelstanenal tehát nem lehetett kezdeni semmit, vagy mint Wamba mondta egy ránk maradt régi szász közmondással: olyan kakas volt, a mely nem akar neki menni a viadalnak.

Cedrik részéről tehát csak két akadálya volt az ifjú szerelmesek egyesülésének; az egyik a maga nyakassága, a másik ellenséges érzése a normann dinasztia iránt. Az első akadály lassanként eloszlott gyámleánya behízelgő kedveskedései folytán, meg annál fogva, hogy fia nagy hírnevére akarva nem akarva büszkének kellett lennie. Azután meg nem volt azért Cedrik érzéketlen az iránt a szerencse iránt, hogy saját családjának sarját Alfréd törzsével egyesítheti, ha már egyszer Hitvalló Edward sarjadéka lemondott erről. Cedriknek különben a normann királyok ellen való gyűlölködése is nagyon meggyengült, először, mert be kellett látnia, mily lehetetlenség lenne Angliából az új királyi házat ismét kiirtani; már pedig ez az érzés sokat segít arra nézve, hogy megteremtse a királyhűséget a tényleges uralkodó alattvalóiban; — másodszor pedig az a személyes jóakarat, a melylyel Richard Cedriket tüntette ki. Richardnak nagyon megtetszett Cedrik őszinte, bárdolatlan humora és hogy a Wardour codex szavait használjuk, Richard úgy viselkedett a nemes szász iránt, hogy ez még egy hetet sem töltött az udvarban és már meg-

szelídítették annyira, hogy megadta beleegyezését Rowena és Ivanhoe házasságába.

A hős menyegzőjét a legfenségesebb templomban, a Yorki székesegyházban tartották. A szertartáson ott volt Richard király is, a ki ez alkalommal is csakúgy, mint máskor, oly módon viselkedett az eddig oly sokszor lenézett, megbántott szászok iránt, hogy ezek a király viselkedéséből sokkal több biztatást olvastak ki, mint a mennyit a kétes kimenetelü polgárháboru ígérhetett nekik. A menyegzői ünnepély fényéhez az egyház is nagyban hozzájárult úgy, a hogy csak a római egyház tudja, hogyan adjon ragyogást valaminek.

Gurth is ott volt, délczeg fegyverhordozói öltözetben ifjú ura mellett, a kit olyan híven szolgált eddig is; a nemeslelkű Wamba szintén ott volt új sapkájában, melyen egész sereg újdonatúj ezüst csörgő ragyogott. Megosztották Wilfreddel a veszedelmet, viszontagságokat is, volt hát joguk rá, hogy ezentúl békésebb életmódjában is osztozzanak vele.

De a háznépen kívül is ugyancsak nagy násznép kísérte Ivanhoet az esküvőre; a normannok és a szászok legelőkelőbbjei együtt az alsóbb osztályokkal, mert úgy tetszett, mintha ezt a házassági kötést mindnyájan úgyszólván egy jobb jövő jelének tekintették volna arra nézve, hogy a két faj talán mégis összeolvad egyszer annyira, hogy a merev ellentétek megszünjenek. Cedrik megérte, hogy ez az egyesülés közel álljon a teljes megvalósuláshoz, mert a mint a két nemzet a társas életben is mind többet érintkezett, majd mikor össze is házasodtak, a normannok letettek merev, lenéző modorukról, a szászok pedig durvaságukból veszítettek egyre többet. De az azért csak III. Edward idejében történt már, hogy a londoni udvarban azt a vegyülék nyelvet beszélték, melyet a mai angol nyelvnek nevezünk és hogy a normannok és szászok között való ellenséges érzelmű megkülönböztetés egyszer s mindenkorra véget ért.

A boldog nászra következő második reggelen történt az, hogy Rowenának azt a hírt hozta komornája, Elgitha, hogy egy hölgy óhajt bebocsátást, de azt szeretné, hogy tanúk nélkül beszélhessen a ház úrnőjével.

Rowena eleinte csodálkozott, majd habozott, aztán kíváncsivá lett s végre azt parancsolta, hogy vezessék be a látogatót, kísérői pedig vonúljanak vissza.

Az idegen nő belépett. Nemes, parancsoló alak volt s a hosszú fehér fátyol, melybe egész alakja be volt burkolva, csak árnyékolta, de el nem takarta alakjának előkelő és fenséges voltát. Magatartásának uralkodó vonása a tisztelet volt, melybe azonban nem vegyűlt árnyéka sem a félelemnek vagy a hízelgésnek. Rowena mindig kész volt elismerni, hogy másoknak igénye lehet az ő idejére vagy segítségére és kész volt mások kívánságait nyájasan meghallgatni. Fölemelkedett és szép látogatóját egy székhez akarta vezetni, de ez először Elgithára tekintett, aztán ismételte azt a kívánságát, hogy egyedül szeretne Rowenával beszélni. Alig, hogy Elgitha elhagyta a szobát habozó léptekkel, a szép idegen Rowena legnagyobb meglepetésére féltérdre ereszkedett, Rowena kezét oda emelte homlokához, majd lehajtva fejét a földig, a várúrnő tiltakozása ellenére is megcsókolta a szegélyt annak hímzett köntösén.

— Mit jelentsen ez, asszonyom, — kérdezte meglepetve; — miért közeledel felém a tiszteletnek ilyen szokatlan jelével?

— Mivel neked, Lady Ivanhoe, — felelt Rebekka fölemelkedve s visszanyerve előbbi nyugodt és méltóságos tartását, — neked jogosan és a visszautasítás félelme nélkül róhatom le azt a hálát, melylyel Ivanhoe Wilfrednek tartozom. Bocsáss meg azért, hogy oly vakmerő voltam hódolatomat a mi nemzetünk szokása szerint mutatni meg, de én vagyok az a boldogtalan zsidó nő, a kiért férjed oly veszedelmes körűlmények között tette koczkára életét Templestowe bajvívó terén.

— Nem úgy, — felelt Rowena, — Iwanhoe Wilfred azon a napon csak kis mértékben szolgálta meg neked azt a fáradhatatlan gondoskodást, melylyel betegségében és más viszontagságában körűlvetted. Szólj, van rá valami mód, hogy akár ő, akár én szolgálatodra lehetnénk?

— Nincs, — felelt Rebekka, — legföllebb, hogy ha hálás üdvözletemet és búcsúszómat átadod neki.

— Elhagynád Angliát? — kérdezte Rowena, ki még mindig alig tudott magához térni a meglepetéstől.

— Elhagyom, úrnőm, még mielőtt újra változnék a hold. Atyámnak van egy testvéröcscse, a ki nagy kegyelemben áll Mohammed Boabdilnál, Granada királyánál, odamegyünk s békét és pártfogást vásárlunk olyan áron, a mennyit a mohammedánok kívánnak váltságul a mi népünktől.

— Hát Angliában nem vagytok jól megvédve? Férjem kegyében áll a királynak s a király maga igazságos és nagylelkű.

— Nem kétlem, úrnőm, de Anglia lakói heves természetű emberek, a kik harczban állnak szomszédaikkal és saját törzsükkel is; minden szóra készek a kardot egymásba mártani. Az ilyen ország nem bátorságos hely nekünk. Ephraim félénk galamb, Issachar agyonhajszolt teherhordó állat, a mely leroskad a kettős teher között. Nem a harczok országa az és a gyűlölködő szomszédoké, a hol Izrael pihenést remélhet vándorlása közben.

— De te, te csak talán nem félhetsz? Az, a ki Ivanhoe betegágya mellett virrasztott, — folytatta lelkesülten, — annak nincs oka félelemre Angliában, a hol szász és normann vetekedni fognak, hogy melyik tisztelje meg jobban.

— Szavad szép, urnőm, — és szándékaid még szebbek, de ez mind nem lehet így; — közöttünk örvény van. Származásunk, hitünk mindkettőnket meggátol abban, hogy azt átlépjük. Isten veled; — de mielőtt eltávoznám, egy kegyet szeretnék kérni tőled; — menyasszonyi fátyolod arczodra van borítva; — légy kegyes, emeld föl azt, hogy megláthassam arczodat, melyet a hír úgy magasztal.

— Alig érdemli, hogy megnézd, — felelt Rowena, — de azért, hasonló cselekedetet várva látogatómtól, ime, leteszem a fátyolt.

Letette és ekkor, részint saját szépsége tudatában, részint félénkségében oly mélyen elpirult, hogy arczát, nyakát, keblét rózsapirosság öntötte el.

Rebekka is elpirúlt, de nála csak pillanatnyi érzés volt ez, melyet egy magasabb megindulás azonnal legyőzött; s a biborszín eltünt arczáról úgy, mint a felhőkből, mikor a nap lenyugszik a szemhatáron.

— Úrnőm, — szólalt meg ekkor, — az az arcz, melyet kegyes voltál megmutatni, sokáig fog élni emlékemben. Jóság és gyöngédség van ez arczon és ha belevegyül talán a világ büszkeségéből vagy hiúságából egy szemernyi ennyi szépség közé, gáncsolhatjuk-e azt a mi földi, ha szívében elárúl valamit eredetéről? Soká, soká fogok arczodra emlékezni és áldani Istent, hogy nemes megmentőmet veled . . .

Itt elakadt és szeme könyekkel telt meg. De hamar letörölte s Rowena aggódó kérdésére már nyugodtan felelt: — Nem, köszönöm, jól vagyok. — De szívemet ma is elfogja valami, ha Torquilstonera gondolok, meg Templestowe bajvívó helyére. Isten veled. Kötelességemnek még csak egy igen parányi része van hátra. Fogadd el ezt a ládikát és ne riadj meg annak tartalmától.

Rowena felnyitotta a vésett ezüst ládikát, abban olyan gyémánt carcanet-et, vagyis nyaklánczot pillantott meg hozzávaló fülbevalókkal, melyeken rögtön látszott a mesés érték.

— Nem, az lehetetlen, — felelt aztán s vissza akarta adni. — Ekkora ajándékot nem merek elfogadni.

— Tartsd meg, úrnőm. Neked hatalmad van, rangod, czímed, befolyásod; nekünk pénzünk van, a mi erőnknek is, gyöngeségünknek is forrása; ennek a csecsebecséknek értéke, ha tíz akkora volna is, nem tudna olyan sokat elérni, mint a te legcsekélyebb kívánságod. Reád nézve tehát az adomány nem érhet sokat, én reám nézve pedig, a ki megválok tőle, még kevesebbet. Ne engedd azt hinnem, hogy te is oly végtelenül megvetően gondolkozol fajunkról, mint népetek alantasabbjai. Azt gondolod talán, hogy én tán többre becsülöm ezeket a csillogó törmelékeket szabadságomnál? Vagy hogy atyám előtt annyit érnek, mint egyetlen gyermekének becsülete? Fogadd el, asszonyom; — reám nézve értéktelen ez; — én már nem viselek ékszert többé.

— Boldogtalan vagy hát? — kérdezte Rowena

megilletődve azon, a hogy Rebekka az utolsó szókat kimondta. — Oh, maradj nálunk; a mi szent embereink tanítása majd eltérít tévelygő hitedtől; és én testvéred leszek.

— Nem, asszonyom, — felelt Rebekka, mialatt gyönyörű vonásain és lágy hangjában most is ott volt az előbbi méla bánat. — Az nem lehet. Atyám hitét nem tudom úgy fölcserélni mással, mint ruhát, a mely alkalmatlanná vált az új égalj számára, a hol élni kívánnék, Az a mennyei atya, a kinek ezentúl életemet szentelem, vigasztalóm lesz, ha akaratát teljesítem.

— Vannak nektek is kolostoraitok és olyan helyre akarsz visszavonúlni?

— Nem asszonyom, de népünk között Ábrahám idejétől kezdve mindíg voltak olyan nők, a kik gondolataikat az égnek szentelték és cselekedeteiket embertársaik jólétének, a betegeket gyógyítva, táplálva az éhezőket és vigasztalva azt, a kinek bánata van. Ezek közé számítják majd Rebekkát is. Mondd meg ezt uradnak, ha netalán kérdezősködni találna annak életéről, kit megmentett.

Itt hangja akarata ellenére is megremegett és sokkal több gyöngédséggel hangzott, mint a mennyit el akart árúlni. Sietett tehát a búcsúval.

— Isten veled. Az, a ki kereszténynek, zsidónak egyaránt alkotója, árassza rád legdúsabb áldását. A hajó, mely bennünket elvisz innen, már föl is szedi majd a horgonyt, mire a kikötőbe érünk.

Ezzel kisietett a teremből s Rowena elámúltan nézett utána, mintha látomás suhant volna keresztül a szobán. A szép szász úrasszony elmondta sajátságos párbeszédjüket férjének, a kire ez nagyon mély hatást tett. Ivanhoe soká és boldogan élt Rowenával, mert hisz kora ifjuságuk első vonzalma csatolta már őket egymáshoz s az akadályok emléke, melyek egyesülésüket hátráltatták, csak mélyebbé tette egymáshoz való szerelmüket. De azt már tolakodás volna kutatni, ha vajjon Rebekka szépségének és nemeslelkűségének emléke nem látogatta-e meg Ivanhoe lelkét valamivel gyakrabban,

mint azt Alfréd fejedelmi szép unokája talán jó néven vette volna.

Ivanhoe rendkívüli hírnévre tett szert Richard szolgálatában s a király el is halmozta kegyelmének jeleivel bőven. Emelkedhetett volna talán még magasabbra is, ha hirtelen közbe nem jön Oroszlánszívű Richard korai halála a Limoges melletti Chaluz vár vívása alkalmával. A nagylelkű, de heves és regényes hajlamú uralkodóval együtt azok a tervek is sírba szállottak, melyeket nagy lelke szőtt; — róla is elmondhatjuk némi kis változtatással azt, a mit Johnson XII. Károly svéd királyról mondott:

Távolban, küzdve, vár alatt talált
Alanti kéztől hirtelen halált.
Nevét, mit hallva egy világ remeg,
Regék tanulsága őrizte meg.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Ezt a könyvet a Budapesti Hirlap szedőgépén szedték.

NEMZETI MÚZEUM
KÖNYV-
TÁRA

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK